

ICIGHAN BIBILO

— I TAR U HE —

MATEU-MPASE

Bibilo ne ka i

ICIGHAN BIBILO

———— I TAR U HE ————

MATEU-MPASE

“KPA SE MBA KEGHEN USHA MBA HEV MAN
TAR U HE ER A TENDE ZWA NAHAN, MAN KA
KEN A VE PERAPERA UNA TEMA YE.”

—2 Peteru 3:13.

© 2019

WATCH TOWER BIBLE
AND TRACT SOCIETY
OF PENNSYLVANIA

200 Watchtower Drive
Patterson, NY 12563-9204
U.S.A.

MBAGBEREN

WATCHTOWER BIBLE AND
TRACT SOCIETY OF NEW
YORK, INC.

Wallkill, New York, U.S.A.

I gema Bibilo ne jimin shin
avegher a ị ken ijô i hemban
170. Wea soo u nengen ijô la
cii yô, za hen www.jw.org.

I gber *Icighan Bibilo i Tar u*
He ne ken ijô la cii, kohol ka:

Ukôpi 227,000,066

I gber ken inyom i 2019

Takeda ne ka u teen a tee
ga. I gber u sha u eren tom
u tesen ior Bibilo sha tar cii,
u Mbashiada mba Yehova
ve eren la.

Icighan Bibilo i Tar u
He—Mateu-Mpase

*New World Translation of the
Christian Greek Scriptures*

Tiv (bi7-TV)

Made in the United States
of America

900 Red Mills Road
Wallkill, NY 12589-5200
U.S.A.

bi7-TV
190717

NGEREN U HIIN

AÔNDO yange mgbegha ior nger Icighan Ruamabera ken zwa Heberu man zwa Aram man zwa Grika. Gba u saa a gema Ruamabera ken ijô kpishi ve ior mba ken “akuraior cii” vea ôr Mkaanem ma Aôndo vea kav ye. (Mateu 24:14) Mba yer ityakeda i ikyundu kar itiankar-ihiar, i i hii ken Mateu zan zan Mpase la ér “Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Grika,” sha ci u yange i hii ngeren i ken zwa Grika sha uwegh ku Mbakristu mba Aôndo ôr ve akaa ve nger sha ayange a mbaapostoli la.

Yange i hii duen a *Icighan Bibilo i Tar u He—Mateu-Mpase* la ken zwa Buter, ken inyum i 1950. Bibilo i yange i hembra nengen ker geman ngin yô, lu i ken zwa Grika i ior kpishi ve fe i, i yilan ér Westcott and Hort, i i lu kwaghmôm a ngeren mba Icighan Ruamabera mba hembra tsan cii, mba yange i nger sha ave ken zwa Grika la. I nôngo tsung i gema *Icighan Bibilo i Tar u He*, i ken zwa Buter la sha mkaanem ma i nger ken zwa Grika la gedee. Gema ka i ken zwa Buter i yange i gber ken inyum i 2013 la i nenge ker i gem i ken zwa Tiv ne ye, shi i kpa i nôngo tsung i gema ka kwagh u i nger ken i ken zwa Buter la gedee, kwagh kaha sha mi ga.

Iti i Aôndo, i i lu un tswen a ye, i yilan ér Yehova la, due ajiir 241 ken *Icighan Bibilo i Tar u He—Mateu-Mpase* ne. Er i gbe hange hange u a tseghe iti i Aôndo shi i gbe u saa hanma or a yilan sha iti na ve a yima nan yô, i hide a iti i Yehova la i wa sha ajiir a i gbe u ia lu ken Icighan Ruamabera la vough vough, ken Bibilo ne.—Mateu 6:9; Mbaromanu 10:13.

Iti i *Ichighan Bibilo i Tar u He* la har sha ityendezwa i Aôndo sha kwagh u tar u he u mbaperapera, u una va a mi sha ci u iwasen i uumace cii la. (2 Peteru 3:13) Mba ve er tom u geman Bibilo ne la ka ior mba Aôndo, u a nger Icighan Ruamabera la, a doo ve ishima yô. Ve nenge ér gba u vea er Un icighan tom u geman mbamhen nav kua mkaanem nam ken zwa ugen vough er i gbe u a lu la, sha afatyô ve cii. Se mba a vangertiôr ser Bibilo ne ia lu a iwasen kpishi hen mba ôron i sha gbashima, mba ve lu nongon kpoghuloo sha u vea “zua a mfe u mimi u vough” la.—1 Timoteu 2:4.

ATI A ITYAKEDA MAN ER I LU SHA ADONDO ADONDO LA

MATEU ZAN ZAN MPASE

ITI I TAKEDA	ITI I TIÓNŌŌ	PEEJI	ITI I TAKEDA	ITI I TIÓNŌŌ	PEEJI
Mateu	Mt	7	1 Timoteu	1Ti	308
Marku	Mr	54	2 Timoteu	2Ti	314
Luka	Lu	82	Titu	Ti	319
Yohane	Yh	132	Filemon	File	322
Aerenakaa	Aer	168	Mbaheberu	Heb	323
Mbaroma	Ro	217	Yakobu	Yak	340
1 Mbakorinte	1Ko	239	1 Peteru	1Pe	346
2 Mbakorinte	2Ko	260	2 Peteru	2Pe	352
Mbagalatia	Ga	275	1 Yohane	1Yh	356
Mbaefese	Ef	282	2 Yohane	2Yh	362
Mbafilipi	Fil	290	3 Yohane	3Yh	363
Mbakolose	Kol	295	Yuda	Yu	364
1 Mbatesalonika	1Te	300	Mpase	Mp	366
2 Mbatesalonika	2Te	305			

Ati a Ityakeda i Bibilo	392
Aseember a ken Bibilo	393
Ngeren u Pasen Aseember a ken Bibilo	411

MATEU

ATŌAKAA A VESEN

- 1 Tsombor u Yesu Kristu due ker la (1-17)
Mmar u Yesu (18-25)
- 2 Mbaahiriv za nenge Yesu (1-12)
I yevese a Yesu i yem ken Igipiti (13-15)
Herode wua mbayev mba nomso (16-18)
I hide a Yesu ken Nasareti (19-23)
- 3 Yohane u Eren Batisema pase kwagh (1-12)
I er Yesu batisema (13-17)
- 4 Diabolo mee Yesu (1-11)
Yesu hii u pasen kwagh ken
Galilia (12-17)
A yila mbahenen mba hiihii (18-22)
Yesu pase kwagh, tese, shi bee ior
iangev (23-25)
- 5 ITYESEN I SHA UWŌ (1-48)
Yesu hii u tesen sha uwo (1, 2)
Akaa ataankaranyiin a nan or
msaanyol (3-12)
Bar man iwanger (13-16)
Yesu va ka sha u kuren Atindi (17-20)
Kwaghwan sha kwagh u
ishimanyoon (21-26), idya (27-30),
ivaapaven (31, 32), u bumun (33-37),
iyev i oron (38-42), u tesen
mbahyomov dooshima (43-48)
- 6 ITYESEN I SHA UWŌ (1-34)
De eren perapera sha ashe a ior
ga (1-4)
Gbenda u eren msen (5-15)
Msen u tesen ikayav (9-13)
Kwaghyan u hōron (16-18)
Akaainjaa a shin tar man a sha (19-24)
Ishima i de u nyian ne (25-34)
Za hemen u keren Tartor hiihii (33)
- 7 ITYESEN I SHA UWŌ (1-27)
De u ōron mbagenev iijir (1-6)
Sōnon nen her, keren nen her, manden
nen uwegh her (7-11)
Tindi u injaa u wasen or eren a ior
shainja (12)
Hunda u hogholoo (13, 14)
Mba fe ve sha atam a ve (15-23)
Iyou i sha vande, iyou i sha
waarawa (24-27)
Kpiligh ikpelaiaor iyol a ityesen i
Yesu (28, 29)
- 8 I bee or imande (1-4)
Jighjigh u nan u orshoja u vesen
ugen (5-13)
Yesu bee ior kpishi iangev hen
Kapenaum (14-17)
U dondon sha Yesu (18-22)
Yesu er zegeuraahumbe huan
ving (23-27)
Yesu zenda azōv due ken or za nyōr
ken ikpela-igyo (28-34)
- 9 Yesu bee orkpenalegh ugen iwan (1-8)
Yesu yila Mateu (9-13)
Mpin sha kwagh u kwaghyan u
hōron (14-17)
Wan u Yairu u kwase; kwase bende a
ikyondo i Yesu haa iyol yō (18-26)
Yesu bugh mbaapirashe ashe man
mbakondonikyer ikyer (27-34)
Sunda ngee, kpa mbasundan mba
kpuaa (35-38)
- 10 Mbaapostoli mba 12 mbara (1-4)
Akaawan sha ci u tom u pasen
kwagh (5-15)
A tōv mbahenen a ican (16-25)
Cia Aōndo, i de lu ior ga (26-31)
Ka bem ga, kpa ka sanker (32-39)
U ngohol mbahenen mba Yesu (40-42)
- 11 I wuese Yohane u Eren Batisema (1-15)
I na kov u cighir asema ibo (16-24)
Yesu wuese Ter na er a lumun mba
hiden a iyol ijime yō (25-27)
Igbur i Yesu ne mmem (28-30)
- 12 Yesu ka "Ter u lyange i Memen" (1-8)
I bee or u uman uwegh iwan (9-14)
Ortom u doon Aōndo ishima (15-21)
I zenda azōv ken ior kera sha icighan
jijingi (22-30)
Isholibo i or a er ve a de nan ga
yō (31, 32)
Mba fe kon sha ityamegh ki u (33-37)
Ivande i Yona (38-42)
Zum u jijingi u bo a za cin a hide
hen or yō (43-45)
Ngō u Yesu man anmgbianev nav (46-50)
- 13 ANZAAKAA A SHA KWAGH U TARTOR (1-52)
Ortanivor (1-9)

- Ityôkyaa i Yesu ôron kwagh sha
anzaakaa yô (10-17)
I pase injakwagh i ortanivor la (18-23)
Alakema man toho (24-30)
Ishange i masetadi man kwa (31-33)
U ôron kwagh sha anzaakaa la kure
kwaghôron u profeti (34, 35)
I pase injakwagh i alakema man
toho la (36-43)
Kwagh u injaa u a lu myer man
tagbede u injaa (44-46)
Kper u kpelan (47-50)
Akaainjaa a he man a tse (51, 52)
I venda Yesu hen ijiir na (53-58)
- 14 I gber Yohane u Eren Batisema
ityough (1-12)
Yesu na iorov 5,000 kwaghyan (13-21)
Yesu zende sha kwavmnger (22-33)
I bee ior angev ken tar u
Genesareti (34-36)
- 15 I pon aeren a ityôô (1-9)
Mhen u hôngor or dugh ka ken
ishima (10-20)
Kwase Finishia ugen tese jighjigh u
nan tsung (21-28)
Yesu bee ior iangev kpishi (29-31)
Yesu na iorov 4,000 kwaghyan (32-39)
- 16 Ior kaa ér i er ivande vea nenge (1-4)
Kwa u Mbafarishi
man Mbasadushi (5-12)
Akii a Tartor (13-20)
I maa tiônngo sha vande (18)
Yesu tsengaôron kwagh u ku na (21-23)
U lun orhenen u mimi (24-28)
- 17 I gema mluyol u Yesu (1-13)
Jighjigh u nan u ndahar er ishange i
masetadi nahan (14-21)
Shi Yesu tsengaôron kwagh u ku
na (22, 23)
I ta kpandegh sha gbenger azurfa u
ken zwa u ishu (24-27)
- 18 Or u hemban ken Tartor (1-6)
Akaa a nan gbeev mbu nôngon (7-11)
Injakwagh i iyôngo i i saa yô (12-14)
Er a wase anmgbian nana hide sha
gbenda u vough yô (15-20)
Injakwagh i kpan u de or a injô ga
yô (21-35)
- 19 Ivaa i eren man ivaa i paven (1-9)
Iyua i lun kwav (10-12)
Yesu ver mbayev doo doo (13-15)
- Mpin u gumor ugen u lu ornyar
yô (16-24)
Akaa a ka i undu sha ci u Tartor
la (25-30)
- 20 Mbatomov mba ken sule u wain man injar
i kimbin i môm (1-16)
Yesu shi tsengaôron kwagh u ku
na (17-19)
I sôn aan a lun sha mi ken Tartor (20-28)
Yesu ka ipaan sha ci u ior kpishi (28)
I bugh mbaapirashe uhar ashe (29-34)
- 21 Yesu nyôr ken Yerusalema sha
mhembe (1-11)
Yesu wanger tempel (12-17)
I wa kon u tur ifyan (18-22)
I huna tahav mbu Yesu (23-27)
Injakwagh i ônov mba nomso
uhar (28-32)
Injakwagh i mbatomov mba wuan
ior (33-46)
Iwen i hange hange i sha zongough
ku iyoughough, i i venda la (42)
- 22 Injakwagh i iniongo i ivesegh (1-14)
Aôndo man Shisar (15-22)
Mpin sha kwagh u mnder u shin
ku (23-33)
Atindi ahar a hemban cii (34-40)
Kristu ka wan u Davidi? (41-46)
- 23 De dondon aeren a mbatesenatindi man
Mbafarishi la ga (1-12)
Akaa a aa tser mbatesenatindi man
Mbafarishi yô (13-36)
Yesu vaa iyol sha kwagh u
Yerusalema (37-39)
- 24 IKYAV I TESEN ÉR KRISTU NGU VEA MBAHENEN
IMÔNGO (1-51)
Ityav sha ajiir wue wue, kua ijen man
tartenger (7)
A pase loho u dedoo (14)
Zegecan (21, 22)
Ikyav i Wan u or (30)
Kon u tur (32-34)
Er lu sha ayange a Noa la nahan (37-39)
Kuran nen (42-44)
Wanakiriki i jighjigh man wanakiriki u
nan er iferkwagh yô (45-51)
- 25 IKYAV I TESEN ÉR KRISTU NGU VEA MBAHENEN
IMÔNGO (1-46)
Injakwagh i anuunaukase pue (1-13)
Injakwagh i utalenti (14-30)
Iyôngo man ivo (31-46)

26 Upristi er mhen u wuan Yesu (1-5)
 I haa Yesu mkurem ma human doon sha
 ityuu (6-13)
 Yesu ya Paseka na u masetyô; i tee
 un (14-25)
 I hii kwagh u Kwaghyan u Ter u
 Aikighe (26-30)
 Yesu tsengaôron ér Peteru una venda
 un (31-35)
 Yesu er msen ken Gesemane (36-46)
 I kôr Yesu (47-56)
 I ôr Yesu iijr sha ishighe ki
 Sanhederin (57-68)
 Peteru venda Yesu (69-75)

27 I na Yesu sha ikyeu i Pilatu (1, 2)
 Yuda sende iyol na (3-10)
 Yesu tile sha ishighe ki Pilatu (11-26)
 I naha Yesu tar ken igbar (27-31)
 I mande Yesu sha kon hen
 Gologota (32-44)
 Ku u Yesu (45-56)
 I jî Yesu (57-61)
 I cir uwar u Yesu, i ver mbakuran
 her (62-66)
 28 I nder Yesu shin ku (1-10)
 I na ushoja inyaregh ér ve er aie (11-15)
 I na tom u geman ior hingir
 mbahenen (16-20)

1 Ngun ka takeda u sha kwagh
 u yiase* i Yesu Kristu,[#] wan u
 Davidi, wan u Aberaham:

- 2 Aberaham mar Isaka;
 Isaka mar Yakob;
 Yakob mar Yuda kua ônov mba
 nomso mbagenev;
- 3 Yuda mar Pereshi man Sera a
 Tamar;
 Pereshi mar Heseron;
 Heseron mar Ram;
- 4 Ram mar Aminadabi;
 Aminadabi mar Nashon;
 Nashon mar Salmon;
- 5 Salmon mar Boashi a Rahabi;
 Boashi mar Obedi a Rutu;
 Obedi mar Yese;
- 6 Yese mar Tor Davidi;
 Davidi mar Solomon a kwase u
 Uria;
- 7 Solomon mar Rehoboam;
 Rehoboam mar Abiya;
 Abiya mar Asa;
- 8 Asa mar Yehoshafati;
 Yehoshafati mar Yehoram;
 Yehoram mar Ushia;
- 9 Ushia mar Yotam;
 Yotam mar Ashasi;
 Ashasi mar Heseikia;
- 10 Heseikia mar Manase;

Manase mar Amon;
 Amon mar Yoshia;

- 11 Yoshia mar Yekonia man ônov
 mba nomso mbagenev sha aya-
 nge a i lu yemen a ior ken Babi-
 lon la.
- 12 Mba yemen a ior ken Babilon kera
 yô, Yekonia mar Sheatiel;
 Sheatiel mar Serubabel;
- 13 Serubabel mar Abiudi;
 Abiudi mar Eliakim;
 Eliakim mar Ezôr;
- 14 Ezôr mar Sadoki;
 Sadoki mar Akim;
 Akim mar Elaudi;
- 15 Elaudi mar Eliezar;
 Eliezar mar Matan;
 Matan mar Yakob;
- 16 Yakob mar Yosev nom u Maria, un
 u yange mar Yesu, u i yilan ér
 Kristu la.
- 17 Kohol ikoyov ne cii, hii sha
 Aberaham zan zan va ar sha Davi-
 di, lu ikoyov 14, shi hii sha Davidi
 zan zan va ar sha shighe u i yem a
 ior ken Babilon la, lu ikoyov 14, shi
 hii sha shighe u i yem a ior ken Ba-
 bilon la zan zan va ar sha Kristu,
 lu ikoyov 14.
- 18 Kpa ka akaa a yange za he-
 men sha kwagh u mar u Yesu Kris-
 tu je ne. Ngô na Maria yange tôndo

1:1 * Shin "tsombor." # Shin "Mesiya; U i
 Shigh Un Mkurem la."

zwa u vòson Yosev, kpa ve lu a vòso ga je maa wa iyav sha icighan jijingi.* **19** Nahan kpa, er nom* na Yosev lu orperapera yò, soo ér a ya kunya ken igbar ga, nahan a wa ken ishima ér una pav a na vîng. **20** Kpa henen sha akaa ne cii yò, ortyom u Yehova* va ande hen a na ken mnya, kaa a na ér: “Yosev, wan u Davidi, de cian u kuan a kwase wou Maria van a na hen ya ga, gadia a jile iyol# ka sha icighan jijingi je. **21** Una mar wan u nomso, nahan u ii un iti wer Yesu,* sha ci u ka un una yima ior nav sha asorabo a ve ye.” **22** Akaa ne cii er nahan mimi sha u kuren kwagh u Yehova* yange mgbegha profeti na ôr ne, ér: **23** “Nenge! Iniunkwase ia wa iyav, ia mar wan u nomso, a yilan un ér Imanuel,” inja na yò ér, “Aôndo Ngu a Vese.”

24 Yosev nderen yò, a er kwagh u ortyom u Yehova* kaa un la. A kua a kwase na a va a na hen ya na. **25** Kpa a yav a na ga zan zan a kar maren wan u nomso. A ii un iti ér, Yesu.

2 Yangé i mar Yesu ken Betelehem u ken Yudia sha ayange a Herode* lu tor la. Tsô mbaahiriv# mbagenev mough vegher u sha Ityoughkitaregh a ken Yerusalem. **2** Ve gba va pinen ér: “Tor u Mbayuda u i mar un la ngu hana? Se nenge a ishan na zum u se lu vegher u sha Ityoughkita-

regh la, nahan se va sha u va nan un icivir.”* **3** Tor Herode ungowan nahan yò, ishima za un iyol tsung, kua ior mba ken Yerusalem cii. **4** Tsô a kohol upristi mba tamen man mbangerenatindi cii imôngo, a pine ve ape lu u a mar Kristu* la. **5** Ve kaa a na ér: “Ka ken Betelehem hen Yudia, sha ci u ka kwagh u yange i nger sha ikyev i profeti je ne, ér: **6** ‘We Betelehem u ken tar u Yuda, mayange u ngugar u hemban gban ijime ken ugomna mba Yuda ga, gadia ka ken we orhemen nana due, u nana kuran ior av Iserael ye.”

7 Tsô Herode yila mbaahiriv mbara ken myer tôv ve vighe vighe sha u una fa shighe u ishan shon due la. **8** A tindi ve ken Betelehem, a kaa a ve ér: “Za ker nen wan la sha gbashima, ne zuan a na yò, hide va kaam nen, sha er mo kpa me za na un icivir yò.” **9** Mba ungowan kwagh u tor ôr ne yò, ve due ve gba yemen, tsô ishan shon i ve vande nengen a mi shighe u ve lu vegher u sha Ityoughkitaregh la, gba yemen ve sha hemenzan zan i za tile hen ape wan la lu la. **10** Mba nengen a ishan la yò, ve ember kpishi. **11** Mba nyer ken iyoi u wan shon lu ker vea ngô na Maria la yò, ve gure inya, ve na wan la icivir. Shi ve sagh ikyav vev, ve dugh akaainjaa, ve er un iyua a mi. Lu zanaria man ferankinsensi man mire.* **12** Kpa Aôndo ta ve icin ken mnya ér ve de hidi hen Herode ga, nahan ve kar gbenda ugen ve yem tar ve.

13 Mba yemen yò, ortyom u Yehova* va ande hen Yosev ken mnya, kaa a na ér: “Mough tôô wan

1:18 *Shin “sha tahav mbu Aôndo.” 1:19 *Yange or a sôôr kwase yò, Mbayuda ve nenge ér nan ngu nom u kwase la. 1:20 *Ka ijiir i hiihii ken ajiir 241 a Bibilo ne i ter iti i Aôndo i Yehova la ken Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Grika je ne. Nenge Ngeren u Pasen Asember. *Shin “gadia wan u a lu un ken uya la, i wa iyav nav.” 1:21 *Iti ne zua sha iti i ken zwa Heberu i i yer ér Yeshua, shin Yoshua la. Man inja na yò ér, “Yehova Ka Myom.” 1:22, 24; 2:1, 13 *Nenge Ngeren u Pasen Asember. 2:1 *Shin “mbaahiriv mba tôvon sha asan a sha kwavaôndo, nahan tsengan fan akaa.”

2:2 *Shin “guren un inya.” 2:4 *Shin “Mesiya; U I Shigh Un Mkurem.” 2:11 *Ferankinsensi man mire lu akaa a human doon a taver ishe. Nenge Ngeren u Pasen Asember.

ne kua ngô na, yevese yem nen ken Igipiti, za lu nen ker zan zan me va kaa mer hide nen, sha ci u Herode soo u keren wan ne wuan."

14 Nahan Yosev mough tugh tôô wan la man ngô na yem a ve ken Igipiti. **15** Za lu ker zan zan Herode kar kpen. Kwagh ne maa kure kwagh ugen u Yehova* na profeti na ôr yô, ér: "Ka ken Igipiti m yila wan wam ye."

16 Herode nengen ér mbaahiriv mbara bume un yô, ishima vihi un tsung, nahan a na zwa i za wua mbayev mba nomso mba ken Betelehem man uharegh mba ve kase un la cii, hii sha mba lun anyom ahar hide ijime, mba anyom a ve zua sha shighe u mbaahiriv mbara pase un ér ishan shon due la.

17 Nahan kwagh u Aôndo ôr sha ikyeve i profeti Yeremia la maa kure sha mi vough. A kaa ér: **18** "I ungwa imo ken Rama, mliam ma vaan man kwelegh. Rahel lu vaan ônov nav, lumun ér i sur un ishima ga, sha ci u ve kera lu ga."

19 Herode kpen kera yô, ortyom u Yehova* ande hen Yosev ken mnya, ken Igipiti. **20** A kaa ér: "Mough tôô wan ne kua ngô na yem nen ken tar u Iserael, gadia mba yange ve lu keren u tôôn uma* u wan ne kera la, ve kpe."

21 Tsô a mough a wan la kua ngô na ve hide ken tar u Iserael. **22** Kpa ungwan ér Arekilau tema tor sha Yudia sha ityough ki ter na Herode yô, a cia u yemen ker. Shi er Aôndo vande tan un icin ken mnya kpaa yô, a kar a yem hen haregh u Galilia. **23** A za lu hen gar ugen, i yilan ér Nasareti, sha u kuren kwagh u i ôr sha ikyeve i uprofeti yô, ér: "A yilan un ér Ornasareti."*

3 Shighe kar yô, Yohane u Eren Batisema due gba pasen kwagh ken taaikyôngo u Yudia. **2** Lu kaan ér: "Gema nen asema, gadia Tartor u sha zurum." **3** Ka Yohane shon je yange profeti Yesaia ôr kwagh na ken mkaanem man ye, ér: "Or ngu yôôn ken taaikyôngo ér: 'Sôr nen gbenda u Yehova! Kôôm nen igbenda na i lu jighi-lil.'" **4** Yohane ne huan ikyondo i sha aive a rakumi, shi tsulen kwange u ikyôv ken iwenge. Kwaghyan na lu ikyomon* man iyough i ken toho. **5** Ior mba ken Yerusalem man Yudia man mba hen haregh u Yordan la cii lu zan hen a na, **6** nahan lu eren ve batisema* shin Ifi u Yordan, ve lu pasen asorabo a ve ken igbar.

7 Er nenge Mbafarishi man Mbasadushi kpishi lu van ape lu eren ior batisema la yô, a kaa a ve ér: "Ne ônov mba igbindev mban, ka an nan we ne kwagh ér ne yevese iyugh i i lu van la? **8** Nahan yô, ume nen ityamegh ki ki tese mgemshima yô. **9** De kaan nen ken ishima yen ner, 'Se mba ônov mba Aberaham' ga. Nenge, me kaa ne, Aôndo una fatyô u geman awen ne aa hingir ônov mba Aberaham. **10** I ver ijembe hen atine a ikyon mba keghen a kegh. Nahan hanma kon u u um ityamegh ki dedoo ga cii yô, ka u a gber u a kende ken usu. **11** Mo yô, m ngu eren ne batisema sha mnger sha er ne gem ishima yô. Kpa orgen u a lu van mo ken ijime la hembam tahav. M kuma u tsuan un akôv* shin angahar ga. Un yô, una er ne batisema sha icighan jijingi man sha usu. **12** Ngu a kwagh u peer akoo* a mi ken uwe. Nahan una ese vande na u gbidyen iyiav pele pele, shi una

2:15, 19, 20; 3:3 * Nenge Ngeren u Pasen Asember. 2:23 * Alaghga i zua a iti ne ken ishember i ken zwa Heberu i i gem ér "tombo" la.

3:4 * Shin "mbaahungwa." 3:6 * Shin "lu mirin ve shin mnger." 3:11 * Shin "sanda." 3:12 * Shin "shebul u tan sam-uyia."

kura alakema na una za ombo ken iyow i koson iyiv.* Kpa akoo yô, una nande a ken usu u a fatyô u pirin ga yô.”

13 Tsô Yesu mough ken Galilia va hen Yohane hen Yordan, sha u a er un batisema yô. **14** Kpa Yohane nôngo ér una venda a na, a kaa ér: “Ka we i gbe u ma u erem batisema ye, man u gema u ngu van her a moo?” **15** Yesu gema kaa a na ér: “De i lu nahan, sha ci u ka kwagh u se er ve se fatyô u eren hanma kwagh u perapera je ne.” Maa a kera venda a na ga. **16** Mba eren Yesu batisema yô, a due shin mnger fese. Tsô i bugh sha, maa a nenge jijingi u Aôndo lu senen sha a na er ikyungugh nahan. **17** Shi imo due sha aôndo* kaa ér: “Ngun ka Wan wam u ishi-ma ishima. Doom a na.”

4 Tsô jijingi* hemen Yesu yem a na ken taai kyôngo, nahan Diabolo za mee un. **2** Er hôr kwaghyan tugh man atetan zan zan ayan ge 40 yô, ijen kôr un. **3** Tsô Ormee va, va kaa a na ér: “Aluer u ngu wan u Aôndo yô, kaa awen ne a hingir ipkenberedi.” **4** Kpa a kaa a na ér: “I nger ér: ‘Ka sha beredi tseegh or a lu uma ga, kpa ka sha hanma kwaghôron u a dugh hen Yehova* yô.”

5 Tsô Diabolo yem a na ken ici-ghangar, za ver un sha tempel sha atô,* **6** maa kaa a na ér: “Aluer u ngu wan u Aôndo yô, tsue gba shin inya, gadia i nger ér: ‘Una ôr mba-tyomov nav vea nenge sha a we,’ shi ‘Vea kôr u sha ave a ve je, sha er u kema ngu har ken iwen ga yô.” **7** Yesu kaa a na ér: “Shi i nger ér: ‘De karen Yehova* Aôndo wou ga.”

8 Diabolo shi yem a na sha uwo

u taven tsung, za tese un ityartor i sha tar cii, kua iengem i i. **9** Tsô a kaa a na ér: “Akaa ne cii me na u, aluer u gure inya kwa môm tseegh u civir mo yô.” **10** Yesu gema kaa a na ér: “Yem kera, Satan! Gadia i nger ér: ‘Ka Yehova* Aôndo wou i gbe u u civir ye, shi ka un tseegh i gbe u u er un tom ye.” **11** Diabolo maa undu un, tsô mba tyomov gba va wasen un.

12 Zum u Yesu ungwa ér i kôr Yohane yô, a mough a yem ken Galilia. **13** A za mough ken Nasareti, a yem a za tema ken Kapenaum hen kpe zegemnger, hen haregh u Sebulon man u Nafetali, **14** sha u kuren kwaghôron u profeti u Yesaia lu kaa la, ér: **15** “Ne ior i Sebulon man ior i Nafetali, ne mba ne lu hen gbenda u hen zegemnger, Yordan yande la, ken Galilia u atôa-tyev la! **16** Mba ve tem ken ime la nenge a iwanger i vesen, man mba ve tem hen ijiir i mure u kuugh la kpaa, iwanger mondo sha a ve.” **17** Hii shighe la je, Yesu gba pasen kwagh kaan ér: “Gema nen asema, gadia Tartor u sha zurum.”

18 Er lu zenden karen sha kpe u Zegemnger u Galilia yô, a nenge a iorov uhar mba ve lu anmgbianev yô. Lu Shimon u i yilan ér Peteru la, kua anmgbian na Anderia, ve lu haan kper shin zegemnger, sha ci u ve lu mbakôronishu. **19** Tsô a kaa a ve ér: “Va dono nen sha a mo, me gema ne, ne hingir mbakôronior.” **20** Fese je ve undu ukper vev, ve dono un ijime. **21** Karen ngur yemen yô, a nenge a iorov mbagenev uhar mba ve lu anmgbianev yô, lu Yakobu wan u Sebedeu kua anmgbian na Yohane. Ve lu shin tso vea ter ve Sebedeu, ve lu cingen ukper vev. Tsô a yila ve. **22** Fese je ve undu tso la kua ter ve, ve dono un ijime.

23 Tsô a zende hen haregh u Galilia la cii, lu tesen ken ushi-

3:12 *Shin “ken ityumbe.” 3:17 *Shin “sha abeen.” 4:1 *Shin “jijingi u Aôndo.” 4:4, 7, 10 *Nenge Ngeren u Pasen Asemer. 4:5 *Shin “ape heman taven la.”

nagoge* shi pasen loho u dedoo u Tartor shi been ior hanmainja i mkiyeolga cii. **24** Nahan i ungwa kwagh na ken Shiria cii. Tsô i va un a ior kpishi mba ve lu yan ican a iangev man mbamnyoon atô kposo kposo yô, kua mba azôv lu nzughul a ve, man mbagbankyungu man mbakpenalegh. Nahan a bee ve cii angev. **25** Kwagh ne na yô, ior kpishi ken Galilia man Dekapoli* man Yerusalem kua Yudia man Yordan yande la, due va dondo un ijime.

5 Nengen a ikpelaioir yô, a unde sha uwo. Za tem inya yô, mba-henen nav va her a na. **2** Tsô a bugh zwa a gba tesen ve kaan ér:

3 "Saan mba i sar ve tsung u fan Aôndo* la iyol, sha ci u Tartor u sha ka u ve.

4 "Saan mba ve lu zungwen la iyol, sha ci u a va sur ve asema.

5 "Saan mba ve lu a ishima i legh legh* la iyol, sha ci u vea ya dyako u tar.

6 "Saan mba ijen kua imura i ker ve sha kwagh u perapera* la iyol, sha ci u vea ide.

7 "Saan mba ve zungwen ior mhôonom la iyol, sha ci u a zungwe ve mhôonom.

8 "Saan mba ve lu a ishima i wang la iyol, sha ci u vea nenge a Aôndo.

9 "Saan mba ve keren bem la iyol, sha ci u a yila ve ér ônov mba Aôndo.

10 "Saan mba i eren ve ican sha ci u kwagh u perapera la iyol, gadia Tartor u sha ka u ve.

11 "I saan ne iyol shighe u ior ve lu heen ne man shighe u ve lu

tôvon ne a ican man shighe u ve lu wan ne aie iyol kua shighe u ve lu ôron hanma kwagh u dang sha iyol yen sha ci wam yô. **12** Ember nen shi i saan ne iyol tsung, sha ci u ne va zua a injar i vesen sha. Kape ngise ve tôv uprofti mba ve lu cii man ne la a ican je la.

13 "Ne mba bar u tar, kpa aluer bar kera nyoho ga yô, a er a mi nena ve una hide a nyohoo? A kera er kwagh môm a mi ga, kpa a haa un kera, ior vea ndyar un angahar.

14 "Ne mba iwanger i tar. Gar u sha igyungu lu myer ga. **15** Mba tsaren imenger mba gem mba we shin ikyese ga, kpa ka i penda sha tebul,* nahan i mondo iwanger sha mba ve lu ken iyou la cii. **16** Yô, ne kpa iwanger yen la i wanger sha ishig ki iorough, sha er vea nenge ityom yen i dedoo la, nahan vea ci-vir Ter wen u a lu sha la yô.

17 "De henen nen ner m va ka u vihin Atindi shin atesen a uprofti ga. M va ka u vihin ga, kpa ka u kuren. **18** Mimi je me kaa ne, hamba kan zange u sha man tar ve kar kera, a u ishangebaacaa i môm i hemban ndahar, shin anikyav u sha ishangebaacaa môm ken Atindi a kar kera la, saa akaa a i nger la cii aa kure sha mi. **19** Sha nahan yô, or u nana per tindi môm ken atindi a kiriki la, shi nana tese mbagenev u eren nahan cii, a nenge nan ér nan hamba gban ijime ken Tartor u sha.* Kpa or u nana kuran a, shi nana tesen mbagenev a yô, a nenge nan ér nan hamba ken Tartor u sha." **20** Me ôr ne, aluer perapera wen hamba u mbanngeranatindi* man u Mbafarishi la ga yô, mayange ne nyôr ken Tartor u sha ga.

4:23 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler. **4:25**

* Shin "Haregh u Lun a Agar Pue." **5:3** * Shin "mba ve lu zamber akaa a ken jijingi." **5:5** * Shin "mba ve hiden a iyol ijime." **5:6** * Ka, "mba i sar ve tsung u eren perapera" je la.

5:15 * Shin "daarimenger." **5:19** * Shin "nan kuma u nyôron ken Tartor u sha ga." * Shin "nan kuma u nyôron ken Tartor u sha." **5:20** * Zwa Grika, "mbangeren."

21 “Ne ungwa i kaa a mbangise mbara ér: ‘Mayange de woo or ga, kpa or u nan woo or yô, a za a nan ken atejir.’ **22** Kpa mo yô, m ngu kaan a ven mer, hanma or u nana nyoon ishima a anmgbian u nan gbem yô, a za a nan ken atejir. Shi aluer or tuhwa anmgbian u nan ityuhwanev mbi vihin tsung* yô, a za a nan ken Atejir u Tamen.” Man shi aluer or kaa a orgen ér, ‘We gbilin-or ne!’ yô, nan kuma u a gbihi nan ken usu u Gehena* la.

23 “Nahan aluer u va a iyua hen atse a nan nagh man her la je u umbur wer anmgbian wou gba iyo-ngo a we yô, **24** undu iyua you la hen atse la, hide yem za vande himen iyongo a anmgbian wou la, cii man u hide u va mase nan iyua you la ye.

25 “Sôr zayol u u lu a mi vea or u nan lu zan u za yilan we ijir la fese, er ne lu yemen sha gbenda la je, gayô or shon nana za gema u nana wa sha ikyeve i orjir, orjir la di nana gema u nana na orwasen nan tom ér nana za wuhe u ken purusu. **26** Mimi je m kaan we ne, u due ken purusu la ga zan zan u kimbi inyaregh kira cica cii, u kera shi a kwagh ga.*

27 “Ne ungwa i kaa ér: ‘Mayange de eren idya ga.’ **28** Kpa mo yô, m ngu kaan a ven mer, hanma or u nana kenger kwase je a sar nan u yaven a nan yô, nan er idya a nan ken ishima i nan je ve. **29** Nahan yô, aluer ishe you i ken iyan ngi nan we gbeev mbu nongon yô, dugh i ta kera. Guda u ilyeghegh you i môm ki saa, a u i kende

iyol you jimin cii ken Gehena* la. **30** Shi aluer uwegh ou ku yanegh ku nan we gbeev mbu nongon yô, tôndo ku ta kera. Guda u ilyeghegh you i môm ki saa, a u i kende iyol you jimin cii ken Gehena* la.

31 “Heela tseegh ga, ne ungwa i kaa ér: ‘Or u nan pav ivaa a kwase u nan cii yô, nana na nan take-da u paven ivaa.’ **32** Kpa mo yô, m ngu kaan a ven mer, hanma or u nana pav ivaa a kwase u nan, man a lu sha ityôkyaa i idya ga yô, nan ngu nan ér kwase la nana er idya. Man or u nan vese kwase u i pav ivaa a nan sha imba gbenda ne cii yô, nan er idya.

33 “Shi ne ungwa i kaa a mbangise mbara ér: ‘Wea bum yô, de bunden u eren kwagh u u bum la ga, kpa kure uiceghzwa mba u er a Yehova* la keng keng je.’ **34** Kpa mo yô, m ngu kaan a ven mer, de bumun nen ga kuaa; sha kpa de bumun nen ga, sha ci u sha ka ikyônough ki torough ki Aôndo. **35** Shi de bumun nen tar ga, sha ci u tar ka kpenga* u pendan angahar u Aôndo. Yerusalem kpa de bumun nen ga, sha ci u ka gar u Tor u hemban. **36** De bumun nen ityough yenegh ga, gadia ne fatyô u geman gwarce môm hingir puu shin il ga. **37** Kpa zum u ne kaa ner ‘Een’ yô, i lu een heregh, shi ‘Ei’ wen kpaa, a lu ei heregh. Kwagh u a hembe nahan cii yô, a due hen Iferor.

38 “Ne ungwa i kaa ér: ‘Ishe sha ishe man inyigh sha inyi.’ **39** Kpa mo yô, m ngu kaan a ven mer: De hendan nen a or u nan we ifer ga, kpa aluer or ta u sambe sha wasegh ou ku yanegh yô, gema ku ken imese kpa nana ta. **40** Shi aluer or soo u za yilan we ijir ken koti*’

5:22 * Zwa Grika, “tuhwa anmgbian u nan ér Raka.” * Ka, “Sanhederin” je la. ^ Ijir i yange i nanden ihyôghonov her ken akôngo a gar u Yerusalem yô. Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 5:26 * Zwa Grika, “zan zan kwaderan môm kpa u kera shi a mi ga.” Kwaderan 64 ka denariu môm. Nenge Ngeren u Pasen Asembler, “Denariu.”

5:29, 30, 33 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 5:35 * Shin “kujila; ayakpa.” 5:40 * Shin “atejir.”

sha u ngohol we ikyondo i ken atô yô, de nana ngohol ikyondo you i haan iyol kpaa. **41** Shi aluer or u nan lu sha ma ian i utaha nan kighir we ér u tôô ikyav u za a mi mai* môm yô, za vea nan umai uhar. **42** Aluer or pine u iwasen yô, na nan. Shi aluer or soo ér we u na nan injô* yô, de nyumen nan ga.

43 “Ne ungwa i kaa ér: ‘Or u wan ndor a we nana doo u ishima kpee je, kpa orhyom wou yô, kôr nan ihyom.’ **44** Kpa mo yô, m ngu kaan a ven mer: Mbahyomov enev ve za hemen u doon ne ishima, shi eren nen msen sha ci u mba ve tôvon ne a ican la. **45** Ka nahan man ne tese ner ne mba ônov mba Ter wen u a lu sha la ye. Gadia ka a er iyange i due i ta sha mbaaferev kua ior mba dedoo, shi a na ura u nôô sha mbaperapera man mba ve lu mbaperapera ga la kpaa. **46** Aluer ka mba ne doo ve ishima la tseegh ve doo ne ishima yô, ka nyi injar ne zua a mini? Ka kwagh u mbangoholkpandegh kpa ve eren la gaa? **47** Shi aluer ne mba sughun anmgbianev enev tseegh yô, ka nyi ne er i hemban doon a mbageneve? Ka kwagh u ior mba ken akuraior kpa ve* eren la gaa? **48** Gba hange hange u ne lu vough,* er Ter wen u sha la a lu vough nahan.

6 “Ver nen ishima, de eren nen perapera wen sha ashe a ior sha u vë nenge ga. Ne er nahan yô, ne zua a injar hen Ter wen u a lu sha la ga. **2** Nahan zum u u lu nan iyua yô, de tsengan tôngon korough* er mbawanatse-regh ve eren ken ushinagoge man sha ugodobi sha u ior vë na ve ici-

vir la ga. Mimi je m kaan ne ne, ve ngohol injar ve bee. **3** Kpa we yô, zum u u lu nan iyua yô, uwegh ou ku imesegh ku de fe kwagh u uwegh ou ku yanegh ku eren ga, **4** sha er iyua you la ia lu ken myer yô. Nahan Teru u sha u a nengen akaa a ken myer la una na u injar.

5 “Shi zum u ne lu eren msen yô, de eren nen er mbawanatse-regh nahan ga. Ka ve soo u tilen eren msen ken ushinagoge man sha ajiir a ugodobi mba vesen ve peleggh yô, sha u ior ve nenge a ve. Mimi je me kaa ne, ve ngohol injar ve bee. **6** Kpa zum u u lu eren msen yô, nyôr ken iyua you shin atô, wuhe hunda, maa er msen hen Teru u i nengen a na ga la. Nahan Teru u sha u a nengen akaa a ken myer* la una na u injar. **7** Shighe u ne lu eren msen yô, de kimbir nen kwagh môm ghem, er ior mba ken akuraior ve* eren nahan ga. Ka ve hen ér ka sha u ôron akaa kpishi la man a ungwa ve ye. **8** Nahan de luun nen er ve ga, sha ci u Ter wen u sha la ngu a fa akaa a kwagh a gbe ne a mi la, je ne lu a sôn un ga.

9 “Gba keng u ne eren msen sha gbenda ne nahan:

“Ter wase u sha, i tseggha iti you. **10** Tartor wou u va. I er ishima you shin tar kpaa, vough er i eren sha nahan. **11** Na se kwagghyan nyian, u se ya ken iyange ne cii yô. **12** Shi de se a anzô* a ase, er se kpa ka se de mba ve lu se a anzô* la yô. **13** Shi de deen wer imeen i hembra se ga,* kpa yima se sha ikyev i Iferor.’

14 “Aluer ne de ior akaabo a ve yô, Ter wen u sha kpa una de ne

5:41 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 5:42

* Ka, “u nan injô a u pinen mtsera shio” je la.

5:47 * Shin “kwagh u atôatyev kpa a.” 5:48

* Ka, “u tesen dooshima u vough” je la. 6:2

* Shin “yôôn angwe.”

6:6 * Shin “u a nengen hanma kwagh la.” 6:7

* Shin “er atôatyev a.” 6:12 * Shin “de se

asorabo.” * Shin “se de mba ve er se akaa-

bo.” 6:13 * Zwa Grika, “de ze a vese ken

imeen ga.”

akaabo. **15** Kpa aluer ne de ior akaabo a ve ga yô, Ter wen u sha di kpa a una de ne akaabo a en ga.

16 "Shighe u ne lu hôron kwaghyan yô, de yuen nen er mba-wanatseregh nahan ga. Ka ve vihi ishig sha, sha u ior ve nenge ér mba hôron kwaghyan. Mimi je me kaa ne, ve ngohol injar ve bee.

17 Kpa shighe u u lu hôron kwaghyan yô, haa mkurem sha ityou shi ôô ishig, **18** sha er ior vea fa ér u ngu hôron kwaghyan ga, kpa a lu Teru u sha u i nengen a na ga la tseegh una fa yô. Nahan Teru u i nengen a na ga, un u a nengen akaa cii la, una na u injar.

19 "De u koson akaainjaa shin tar, ape ivina man nduran ve vihin kwagh, shi mbaiv kpa ka ve nyôr ve ii ne. **20** Kpa koso akaainjaa sha, ape ivina shin nduran ve vihin kwagh ga, shi mbaiv ve nyôron ve iin ga la. **21** Gadia ape kwagh u injaa wou a lu la, ka her ishima you kpa ia lu ye.

22 "Ka ishe i lu imenger i iyol ye. Nahan aluer ishe you ngi jighi-lîi* yô, iyol you cii ia wanger."

23 Kpa aluer ishe you ngi kenger akaa wue wue* yô, iyol you cii ia wa ime. Mimi je, aluer iwanger i i lu ken a wa la ka ime yô, ime la wa mgbiggh mgbiggh!

24 "Or môm nana fatyô u eren mbavesen uhar tom ga; sha ci u nana kôr u môm ihyom, ugen la di una doo nan ishima, gayô nana var a u môm, nana gema a laha ugen la. Ne fatyô u eren Aôndo tom kua Inyaregh ga.

25 "Sha ci u kwagh ne yô, m ngu kaan a ven mer: Ishima i de u nyian ne sha ci u uma wen, sha kwagh u ne ya shin sha kwagh u ne ma la. Shi ishima i de u nyian

ne sha ci u iyol yen, sha kwagh u ne zer la. Uma hembra kwaghyan gaa? Man iyol hembra ikyondo gaa?

26 Nenge nen dedoo sha kwagh u inyon i purugh; ngi lôôn iyiaiv ga, shi ngi sundan shin ngi kohol iyiaiv ken ayou kpa a ga. Kpa Ter wen u sha la koson i. Ne hembra gban kwagh a i gaa? **27** Ka an ken a ven sha ishimanyian i nan la, nana fatyô u seer miniti* môm sha ayange a uma u nana?

28 Heela tseegh ga, er nan ishima i lu nyian ne sha kwagh u ikyondo? Hen nen kwagh sha gbenda u ufaluwa mba ken toho ve vesen la. Mba eren tom ga, shi mba te mou kpa a ga. **29** Kpa me kaa ne, Solomon a iengem na cii je kpa, mayange i wuha un iyol er mô ve nahan ga. **30** Aluer imendenev mbi ken toho mbi ka mbi lu uma nyian, kper i kende mbi ken usu la je kpa, Aôndo ngu wuhan mbi iyol nahan yô, hide ne ve una wuha ne iyol a hembra nahan ga yee? Jighjigh wen u nan vese ga tsôô!

31 Yô, mayange ishima i de nyian ne kaan nen ner, 'Se ya nyi?' shin, 'Se ma nyi?' shin, 'Se zer nyi?' ga.

32 Akaa ne cii ka akaa a akuraior* a lu keren sha gbashima yô. Ter wen u sha la fa er kwagh a gbe ne a akaa ne cii yô.

33 "Sha nahan yô, za nen hemen u keren Tartor u Aôndo hii-hii kua perapera na, tsô a seer ne akaa agen ne cii. **34** Yô, mayange ishima i de nyian ne sha kwagh u iyange i kper la ga, sha ci u iyan-nge i kper la kpa ia lu a akaa a nan ishimanyian. Hanma iyange yô mbamzeyol mba i yina ga.

7 "De nen u ôron mbagenev iijir, sha er ne kpa a ôr ne iijir ga yô; **2** sha ci u ka er ne ôron mbagenev iijir la, ne kpa a ôr ne iijir ye.

6:22 * Shin "ngi kenger akaa wue wue ga."
* Shin "ia iv a iwanger." 6:23 * Zwa Grika,
"wa ifer; wa dang."

6:27 * Zwa Grika, "ishiva." Nenge Ngeren u Pa-sen Asembler. 6:32 * Shin "atôatyev."

Shi ka er ne eren a mbagenev la, ve kpa vea er a ven ye. **3** Man er nan ve u lu nengen a anivurkon ken ishe i anmgbian wou, kpa gungurkon u ken ishe you la yô, u nengen a mi ga? **4** Shin a er nan man u kaa a anmgbian wou wer, 'De m dugh u anivurkon ken ishe,' kpa we u gema u lu a gungurkon ken ishee? **5** We orwanatseregh! Hii dughun gungurkon u ken ishe you la cii ve u nenge tsembelee, u dugh anivurkon u lu anmgbian wou ken ishe la ye.

6 "De naan nen aniwaav icigh-ankwagh ga, shin de geman nen utagbede enev kenden nen igyo ga, sha er ia ndyar angahar sha mi ia hide a ta num sha a ven ga yô.

7 "Sônon nen her, nahan a na ne. Keren nen her, nahan ne zua a mi. Manden nen uwegh her, nahan a bugh ne. **8** Gadia hanma or u nan sônon yô, mba ne nan, shi hanma or u nan keren yô, nan zough a mi, shi hanma or u nan manden uwegh kpaa, a bugh nan. **9** Sha mimi yô, ka an ken a ven wan u nan una sôn nan beredi ve nana gema a na un iwene? **10** Shin aluer una sôn nan ishu yô, nana gema a na un iyô ase? **11** Nahan, aluer ne mba ne lu mbaasorabo ne je kpa ne fa u nan ônov enev uiyua mba dedoo yô, Ter wen u a lu sha la je yô una hembra nan mba ve sônon un la akaa a dedoo cii!

12 "Sha nahan yô, akaa a ne soo ner ior ve eren a ven la cii, ne kpa eren nen a a ve kpee je. Jighilii yô, ka kwagh u Atindi kua Uprofeti* cii ve tese je la.

13 "Nyôr nen hen hunda u hogholoo la, sha ci u gbenda u zan ken mtim la ngu bele bele, hunda u u kpa gbangese, man ior kpishi mba nyôron hen u; **14** kpa gbe-

nda u zan ken uma la imbishi, shi hunda u u kpa hoghol, man ka ior kpuaa tseegh ve lu zuan a u ye.

15 "Wa nen ikyo sha kwagh u uprofeti mbaaiev mba ve van hen a ven a akôv a iyôngo iyol, kpa ken atô yô, ve lu ugbaseela mba ijen i ker ve tsung la. **16** Ka sha atam a ve je ne fa ve ye. Mayange mba zer atam a wain sha atine a saa, shin atam a tur sha kon u asaa kpa? **17** Kape hanma kon u injaa ka u ume atam a dedoo je la, kpa hanma kon u bo yô, ka u ume atam a bo. **18** Kon u injaa ua fatyô u umen atam a bo ga, kon u bo di kpaa ua fatyô u umen atam a dedoo ga. **19** Hanma kon u u umen atam a dedoo ga cii, ka i gber u i kende ken usu. **20** Nahan, ne fa ambaa-ior la sha atam a ve je.

21 "Ka hanma or u nan yilan mo ér, 'Tere, Tere' cii nana nyôr ken Tartor u sha ga, kpa ka or u nan eren ishima i Terem u a lu sha la tseegh nana nyôr ye. **22** Ior kpishi vea kaa a mo sha iyange la ér: 'Tere, Tere, ka ken iti you yange se lu ôron akaaôron a profeti gaa? Shi lu ken iti you se lu zendan azôv ken ior kera gaa? Man lu ken iti you se lu eren ityom i kpilighyol* kpishi gaa?' **23** Tsô me kaa a ve mer: 'Mayange je m fa ne ga! Karem nen sha ishi kera, ne mbave-ndanatindi mban!'

24 "Sha nahan yô, hanma or u nan ongo akaaôron a am ne man nan er sha mi yô, nan ngu er orfankwagh u nan maa iyou i nan sha vande nahan. **25** Ura nôô kpishi, nahan mngerem kua akaa, shi ahumbe a taver ta sha iyou la, kpa i yôhôr ga, sha ci u i wa i ityô sha vande. **26** Kpa hanma or u nan ongo akaaôron a am ne man nan er sha mi ga yô, nan ngu er ibumeor u nan maa iyou i nan shin waarawa

7:12 * "Atindi kua Uprofeti" ka Ruamabera u ken Zwa Heberu la jimin cii.

7:22 * Shin "uivande."

nahan. **27** Ura nôô kpishi, nahan mngerem kua akaa, shi ahumbe a taver ta sha iyou la, maa i yôhôr i haa inya vindi vindi.”

28 Yesu ôron akaa ne been yô, kpiligh ikpelaïor la iyol kpishi a ityesen na, **29** sha ci u lu tesen ve er ka or u i ne nan tahav mbu tesen yô, lu er mbangerenatindi nahan ga.

8 Hungwan sha uwo yô, zegeikpelaïor dondo sha a na. **2** Tsô orimande ugen wa gure un inya kaa ér: “Tere, wea lumun yô, u fatyô u wanger mo.” **3** Tsô a za uwegh a bende un iyol, a kaa ér: “M lumun! I wanger we.” Her je imande na la bee. **4** Maa Yesu kaa a na ér: “Nenge, de ôron or môm kwagh ne ga, kpa za tese pristi iyol you, shi na nagh ku Mose yange kaa la, nahan i lu ve shiada.”

5 Za nyer ken Kapenaum yô, orshoja u vesen ugen va her a na, gba wa zamber a na **6** kaan ér: “Orvesen, wanye wam u shiren mo tom gba angev mbu kpen alegh, ngu sha gambe ken iyou, man ngu yan ican je gande.” **7** A kaa a na ér: “Me va tsô me bee un angev.” **8** Orshoja u vesen shon gama kaa ér: “Orvesen, m kuma u ú va hen ya wam ga. Ôr a ôr kwagh tseegh kpa angev mbua bee wanye wam la. **9** Sha ci u mo kpa m ngu sha ikyev i mbavesen av, man m gama m ngu a ushoja sha ikyev. Ka mea kaa a orshoja ngun mer, ‘Za heela!’ maa nan za je. Shi mea kaa a ugen mer ‘Va!’ maa nan va je; shi mea kaa a kpan wam mer, ‘Er ingin!’ maa nan er je.” **10** Yesu ongo kwagh ne yô, kpiligh un iyol, nahan a kaa a mba ve dondo un iji-me la ér: “Mimi je me kaa ne, m ngu a nenge a or môm ken Iserael u lun a jighjigh u nan kpishi nahan ga. **11** Kpa me kaa ne, ior kpishi vea due vegher u sha ityoughkita-regh man vegher u shin ityôtar vea

va ya kwagh sha tebul môm vea Aberaham man Isaka man Yakob ken Tartor u sha. **12** Kpa ônov mba Tartor yô, a kende ve ken ime i ken won. Vea vaa her je vea wua anyi.”* **13** Maa Yesu kaa a orshoja u vesen la ér: “Yem. Er u tese wer u na jighjigh yô, i lu er u kaa nahan.” Tsô hen ihwa la je angev bee wanye na la.

14 Yesu za nyer hen ya u Peteru yô, a nenge ngôkem u Peteru gba fiva* lu hen inya. **15** Tsô a bende un uwegh iyol, maa fiva la bee. Nahan a mough sha a gba eren un kwaghyan. **16** Kpa iya-nge been yô, i va un a ior kpi-shi mba ve lu a ujijingi mba bov yô. A na zwa ujijingi mbara cii due ken a ve kera, shi a bee mba ve lu yan ican a iangev la cii iangev vev, **17** sha u kuren kwagh u yange Aôndo mgbegha profeti Yesaia ôr la, ér: “A tôô se iangev kera, shi a kar a mbamnyoon asev sha.”

18 Yesu nengen er ikpelaïor i kase un yô, a kaa a mbahenen nav ér vea per Zegemnger u Galilia yande la. **19** Tsô orngerentindi ugen va kohol un kaa a na ér: “Ortesen, hanma ijiir i u lu zan cii, me dondo u.” **20** Kpa Yesu kaa a na ér: “Atsôngo nga a ubar, shi inyon i purugh kpa ngi a aya, kpa Wan u or yô ngu a ya na u una tsaan her ga.”* **21** Tsô orhenen na ugen kaa a na ér: “Tere, nam ian m za vande iin terem man me hide ye.” **22** Yesu kaa a na ér: “Dondo sha a mo her. De mbakpenev ve ii mbakpenev vev.”

23 Tsô Yesu nyôr shin tso vea mbahenen nav. **24** Ica i gbe ga yô, zegeuraahumbe hii shin zege-mnger la, maa agôndamnger gba kpianger haan shin tso. Kpa un yô,

8:12 * Ikyav i tesen ishimanyoon man ishi-mayinan. 8:14 * Shin “hia iyol.” 8:20 * Zwa Grika, “ngu a pe pendan ityough ga.”

lu yaven. **25** Tsô ve va nder un, ve kaa a na ér: "Tere, yima se, se mba nōngon u saan!" **26** Kpa a kaa a ve ér: "Er nan ve ne lu cian* yum nahana? Jighjigh wen u nan vese ga tsôô!" Tsô a mough a yange ahumbe la kua zegemnger, maa huan ving. **27** Nahan kpiligh ve iyol, ve kaa ér: "Or ne jim yô, ka nyi oro? Ahumbe man zegemnger je kpa mba ongo imo na."

28 Mba peren mba gbe yande la hen haregh u Mbagadarene yô, iorov uhar mba lun a ujijingi mba bov za due hen iwar i mbakpe-nev va kohol un. Ve wa tswam kpi-shi, nahan ior cian u karen gbenda la. **29** Ve gba genger amo kaan ér: "Wan u Aôndo, ka nyi i zough se a wee? U va heen wer u va na se ican cii man shighe u i ver la yee?" **30** Ikpela-igyo gema lu yan kwagh hen ijiir la ica a ve. **31** Tsô azôv la gba zamber a na kaan ér: "Aluer u ngu zendan se ken or ne kera yô, na se ian i nyôron ken ikpela-igyo la." **32** Nahan a kaa a a ér: "Za nen!" Tsô a due a za nyôr ken igyo la, nahan ikpela-igyo la cii hembe ayem za osough sha kurugh ku ijem haa shin zegemnger, kpe shin mngerem mara. **33** Kpa mbakuranigyo mbara yevese, mba za nyer ken gar yô, ve ôr hanma kwagh u za hemen yô, kua kwagh u ior mba azôv lu nzughul a ve la kpaa. **34** Nahan ior mba ken gar la cii due gba van hen Yesu. Mba va kohol un yô, ve zamber a na ér a due hen ijiir ve kera.

9 Nyer shin tso yô, a per a yem ken gar* na. **2** Tsô ior mbagenev tōô orkpenalegh sha gambe va a mi hen a na. Er Yesu nenge ve lu a jighjigh u nan yô, a kaa a orkpenalegh la ér: "Taver ishima,

wan wam! I de u asorabo a ou." **3** Nahan mbangerenatindi mbagenev gba kaan ken asema a ve ér: "Or ne ngu lahan Aôndo." **4** Er Yesu fa mbamhen vev mbara yô, a kaa ér: "Ka nyi man ne lu henen aferakaa ken asema a en nahana?" **5** Ka nyi i hembe lun zange u ôrono? Ka u kaan ér, 'I de u asorabo a ou,' shin ka u kaan ér, 'Mough sha zende?' **6** Kpa ka sha u fa nen ner Wan u or ngu a tahav shin tar mbu den ior asorabo . . ." maa a kaa a orkpenalegh la ér: "Mough sha, tōô gambe wou, yem ken ya wou." **7** Tsô a kighir a mough, a yem ken ya na. **8** Ikpelaier la nengen nahan yô, mciem gba ve iyol, ve gba wuese Aôndo, u a ne orumace imba utaha ngila nahan la.

9 Yesu moughon heela ngur yemen yô, a nenge a orgen tema hen iyou i ngohol kpandegh, iti na ér Mateu. Maa a kaa a na ér: "Dondom." Tsô a mough a dono un. **10** Yesu va ngur yan kwaghyan ken iyou vea mbahenen nav yô, mbangoholkpandegh man mbaasorabo kpishi gba va yan kwagh vea ve. **11** Kpa Mbafarishi mba nengen nahan yô, ve pine mbahenen nav ér: "Er nan ortesen wen a ye kwagh vea mbangoholkpandegh man mbaasorabo?" **12** Ungwan nahan yô, a kaa ér: "Ka mba ve lu gbang gbang la kwagh a gbe ve a ortwer ga, kpa ka mba ve lu uange la kwagh a gbe ve a ortwer ye. **13** Yô, yem za hen nen shainja i mkaanem man: 'M soo mhôônom ma zungwen, ka iniav mbi nanden ga.' Gadia m va ka u yilan mbapera-pera ga, kpa ka mbaasorabo."

14 Tsô mbahenen mba Yohane va hen a na, va pine un ér: "Er nan man se kua Mbafarishi se hôron kwaghyan, kpa mbahenen ou yô ve hôron kwaghyan ga?" **15** Yesu kaa a ve ér: "Azende a orkwasehe nga a ityôkyaa i zungwen shighe u

8:26 * Shin "ishima i yen ne." 9:1 * Ka, "ken Kapenaum, ape Yesu heman lun shighe u lu pasen kwagh ken Galilia" je la.

orkwasehe a lu vea ve imôngo la ga, shin ka nahan ga? Kpa shighe ngu van u a va tōô orkwasehe hen a ve kera yô. Ka hen shighe la vea hôr kwaghyan ye. **16** Mba tee bamberkyondo u he mba we paci a mi sha ikyondo i haan iyol i tse ga, sha ci u ikyondo i he la ia nyula ia urugh ikyondo i tse la, nahan ia ande a hembra ave a tse. **17** Shi mba hee wain u he ken akpaakôvough a tse kpa ga. Aluer i er nahan yô, akpaakôvough la aa pav, nahan wain una haa kera, shi akpaakôvough la kpa aa saa ishe. Kpa ka i haa wain u he ken akpaakôvough a he, nahan akaa ne cii a lu her dedoo.”

18 Er lu ôron ve akaa ne zan a mi ave la, orhemen* ugen va gure un inya kaa a na ér: “Hegen nahan wan wam u kwase una kpe. Kpa va penda uwegh ou sha a na, tsô una nder.”

19 Tsô Yesu mough vea mbahe-nen nav dondo un ijime. **20** Nahan kwase ugen u lu a angev mbu duen awambe shi ya ican a mbu anyom 12 yô, za va un ken ijime, va bende a tsumbur u ikyondo na i haa iyol la. **21** Lu kaan ken ishi-ma na ér: “Aluer m bende a ikyondo i a hee iyol la tseegh kpa, angev av mbua bee.” **22** Yesu gem nengen a na yô, a kaa ér: “Taver ishima, wan wam! Ka sha jigh-jigh u nan wou angev ou mbu bee ye.” Nahan her ave ave* je, angev bee kwase la.

23 Yesu va nyer hen ya u orhemen la yô, a nenge a mbatôngonimar, shi a nenge ikpelaïor lu vaan genger genger. **24** Maa a kaa ér: “Due nen hen ijiir ne sha; wankwase ne kpe ga, ka mnyam a lu yaven ye.” Tsô ve gba sen uninja er a bume nahan. **25** Kaan ikpelaïor la i duen ken won je

maa, a nyôr a za kôr wankwase la sha uwe, maa wankwase la mough tema sha. **26** Nahan ior ungwa kwagh ne hen ningir la cii.

27 Yesu karen heela ngur yemen yô, mbaapirashe uhar dondo un ijime gba ôron genger genger ér: “Zungwe se mhôônom, Wan u Davidi.” **28** Nyer ken iyou yô, mbaapirashe mbara va hen a na. Tsô Yesu pine ve ér: “Ne na jigh-jigh ner me fatyô u eren kwagh nee?” Ve kaa a na ér: “Een, Tere, se na jighjigh.” **29** Maa a za ave a bende ve sha ashe, a kaa ér: “I er ne vough er ne ne jighjigh nahan.” **30** Maa ve hii u nengen kera. Kpa Yesu ta ve icin gbang gbang kaa ér: “Nenge, de ôron nen or môm kwagh ne ga.” **31** Kpa mba duen ken won yô, ve za ôr ior kpishi mba hen haregh la kwagh na.

32 Shighe u ior mbara lu yemen la, i va un a orkondonikyer u azôv lu nzughul a na yô. **33** Mba zendan azôv la kera yô, orkondonikyer la maa lam. Nahan kpiligh ikpelaïor la iyol, ve kaa ér: “I gbe je kpa imbakwagh ne ngi a er ken Iserael ga.” **34** Kpa Mbafarishi lu kaan ér: “Ka sha tahav mbutor u azôv a dughun ujijingi mba bov ye.”

35 Tsô Yesu due gba zenden zan sha agar a vesen man a kiriki cii. Lu tesen ken ushinagoge shi pasen loho u dedoo u Tartor u Aôndo, shi been ior hanmainja i uange kua hanmainja i mkpeyolga* cii. **36** Nengen a ikpelaïor yô, kunya kôr un a ve, sha ci u i nzughul a ve i kende, er iyôngo i i lu a or u kuran i ga nahan. **37** Maa a kaa a mbahe-nen nav ér: “Sha kpôô yô, sunda ngee, kpa mbasundan mba di kpuaa tsô. **38** Nahan yô, zamber nen Ter u sunda, a tindi mbatomov ken sunda na.”

9:18 * Ka, “orhemen u shinagoge” je la. 9:22 * Zwa Grika, “hen ihwa la.”

9:35 * Shin “mlu u korkor.”

10 Tsô a yila mbahenen nav 12, a na ve tahav mbu zendan ujijingi mba bov* ken ior kera shi been hanmainja i uange man hanmainja i mkpeyolga* cii.

2 Ka ati a mbaapostoli* mba 12 mbara je ne: Shimon, u i yilan un ér Peteru la, man anmgbian na Anderia; Yakobu man anmgbian na Yohane, ònov mba Sebedeu; **3** Filibu man Batolomiu; Toma man Mateu, u lu orngoholkpandegh la; Yakobu wan u Alefeu; man Tadeu **4** man Shimon, u i yilan ér ortseenshima la; man Yuda Isekarrioti, u va nenge un mker la.

5 Yesu tindi mba 12 mban, shi ôr ve akaa a vea er yô, a kaa ér: "De kahan zaan nen ken akuraior agen ga, shi de nyer nen ken ma gar u Mbasamaria kpaa ga. **6** Kpa zaan nen hen iyôngo i ken ya u Iserael, i i saa la. **7** Nea zaan yô, pasen nen ve kwagh kaan nen ner: 'Tartor u sha zurum.' **8** Bee nen ior angev, nder nen mbakpe-nev shi wanger nen mbaamandev shi zenda nen azôv ken ior kera. Ne ngohol gbilin, nahan na nen gbilin. **9** De tóón nen zanaria shin azurfa shin togula ken akpa a inyar* a en ga. **10** Shi de tóón nen ikpa i wan kwaghyan sha ci u zende ne ga, shin akondo ahar* shin akôv* shin gbough kpaa ga, gadia ortom kuma u a na nan kwaghyan u nan.

11 "Hanma gar u vesen shin gar u kiriki u ne za nyôr her yô, ker nen or her u nan kom u ngohol ne kua loho wen yô, shi lu nen her zan zan ne kar moughon. **12** Nea nyôr hen ya yô, sugh nen mba hen ya la kaa nen ner, 'Bem a lu sha ya ne.' **13** Aluer ya la kuma u ngo-

hol ne kua loho wen yô, bem la a lu sha ya la. Kpa aluer ya la kuma u ngohol ne kua loho wen ga yô, bem la a hide sha a ven. **14** Aluer or môm ngohol ne shin kegh ato a loho wen ga, man ne mba duen hen ya la shin ken gar la kera yô, kure nen ihyundu u shin angahar a en. **15** Mimi je me kaa ne, sha Iyange i Ijirigh la, kwagh u gar la una hembra vihin a tar u Sodom man Gomora.

16 "Nenge, m ngu tindin ne ne za lu er iyôngo hen atô u ugbaseela nahan. Yô, lu nen sulaa er iyô nahan, kpa gema lu nen wang er mku-ngum nahan. **17** Wa nen ikyo, sha ci u ior vea za a ven hen mbaatejir* vev, vea gbidyne ken ushinagoge vev. **18** Shi a za a ven sha ishighe ki ugomna man utor sha ikyaam, sha u i lu shiada hen a ve man hen akuraior. **19** Kpa zum u ve ze a ven yô, ishima i de nyian ne sha kwagh u ne ôr man er ne ôr kwagh shon la ga. Gadia hen shighe* la je, a na ne kwagh u ne ôr yô. **20** Sha ci u ka ne ne lamene ga, kpa ka sha iwasen i jijingi u Ter wen u a lu sha la ne lamene ye. **21** Heela tseegh ga, or nana na anmgbian u nan ér i wua, ter kpaa nana na wan u nan, shi mbayev vea mough num a mbamaren vev, vea na a wua ve. **22** Shi ior cii vea kôr ne ihyom sha ci u iti yam, kpa or u nan* taver ishima zan zan mkur la a yima nan. **23** Zum u vea tóvon ne a ican hen ma gar yô, yevese yem nen hen ugen. Mimi je me kaa ne, ne lu a zende sha agar a Iserael ne tser ga je tsô Wan u or una va.

24 "Orhenen nan hemberte-sen u nan ga, shi kpan kpaa nan hemberte-sen u nan ga. **25** Á er

10:1 *Zwa Grika, "ujijingi mba hôngorov." #Shin "mlu u korkor." 10:2 *Ka mbahenen mba Yesu yange tsua iyol na la i yer ve sha iti ne ye. 10:9 *Zwa Grika, "akpa a inyar a zeren ken iwenge." 10:10 *Shin "ikyondo igen." #Shin "usanda."

10:17 *Ka, "Mbaatejir mba Sanhenderin mba Kiriki" je la. 10:19 *Zwa Grika, "ihwa." 10:22 *Shin "nana."

a orhenen vough er ortesen u nan nahan, shi kpan kpaa á er a nan er orvesen u nan nahan. Aluer orvesen u nan lu ityough sha ya je kpa ior mba yilan nan ér Belesebul yô, hide mba hen ya u nan ve a yila ve nahan ga yee? **26** Nahan de cian nen ve ga, sha ci u ma kwagh u i yer, u a va pase un ken igbar ga je kpa ngu ga. Shi kwaghmyer môm u a va fa un ga je kpa ngu ga. **27** Kwagh u m ôr ne ken ime yô, gema ôr nen ken iwanger, shi kwagh u m ôr ne ivarvase yô, gema pase nen sha ityouv mbi iyoughouv je. **28** Shi de cian nen mba ka ve wua iyol tseegh, kpa uma yô ve feyô u wuan ga la ze. Kpa cia nen un u una fatyô u timin uma kua iyol cii ken Gehena* la. **29** Ka i tee mbaatsator uhar sha an-inyar u cuku* gaa? Nahan kpa mô ve môm una gba hen inya a mfe u Ter wen u sha la shio ga. **30** Shi ice yen i sha ityau je kpa a fa iyenge i i cii. **31** Nahan de cian nen ga; ne gba kwagh hembra mbaatsator imôngo.

32 “Sha nahan yô, hanma or u nan pasan kwagh wam sha ishighe ki iorough yô, mo kpa me pase kwagh u nan sha ishighe ki Terem u a lu sha la. **33** Kpa or u nan vendam sha ishighe ki iorough yô, mo di kpa me venda nan sha ishighe ki Terem u a lu sha la. **34** De henen nen ner m va ka sha u me va na bem a lu shin tar ga; m va ka u nan bem ga, kpa ka sanker. **35** Gadia m va ka sha u nan mpav hen atô u or a ter u nan, man wan u kwase kpaa a ngô u nan, kua kwase a ngô u nom u nan. **36** Jighilii yô, mba hen ya u or vea gema a lu mbahyomov mba nan. **37** Or u ter u nan shin ngô u nan a he-

mbe doon nan ishima a mo yô, nan kuma u lun orhenen wam ga; shi or u wan u nan u nomso shin u kwase a hembé doon nan ishima a mo yô, nan kuma u lun orhenen wam ga. **38** Shi or u nan lumun u tôôn kon* u nan dondon sha a mo ga cii, nan kuma u lun orhenen wam ga. **39** Or u nan keren ér nana war uma u nan yô, una de a saa nan, kpa or u uma u nan a saa nan sha ci wam yô, nana gema a zua a mi.

40 “Or u nan ngohol ne yô, mo kpa nan ngohol. Man or u nan ngohol mo yô, nan ngohol Un u a tindim la kpaa. **41** Or u nan ngohol ma profeti sha ci u ka profeti yô, nana zua a injar i profeti, shi or u nan ngohol orperapera sha ci u ka orperapera yô, nana zua a injar i orperapera. **42** Shi or u nan ne môm ken mba gban ijime mban kôôpu u mngerem ma ndôhôr môm tseegh ér nana ma, sha ci u ka orhenen wam yô, mimi je me kaa ne, nana zua a injar i nan kpee, a bunde ga.”

11 Yesu ôron mbahenen nav mba 12 mbara akaa a vea er la been yô, a mough a yem u za tesen shi pasan loho u dedoo ken agar agen.

2 Kpa er Yohane ungwa kwagh u ityom i Kristu lu eren la ken gaadi yô, a tindi mbahenen nav **3** sha u ve za pine un ér: “Ka we u lu Un shon u i kaa ér ngu wan la yee? Shin se veren ashe a orgen kposo?” **4** Yesu gema kaa a ve ér: “Za pase nen Yohane akaa a ne lu unghan man a ne lu nengen la: **5** Mbaapirashe mba nengen hegen shi mbaawanev mba zenden tse-mbelee. Mba wanger mbaamandev imande ve, shi mbaakondoato mba unghan. Mba nderen mbakpenev

10:28 * Ijiir i yange i nanden ihyôghonov her ken akôngo a gar u Yerusalem yô. Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 10:29 * Zwa Grika, “agbenger a asarion ahar.”

10:38 * Ka, “kon u manden or sha mi” je la. Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

shin ku, shi mba ôron mbaatsanev loho u dedoo. **6** Saan or u nan zua a ityôkyaa ken a mo i nan nan gbeev mbu nôngon ga la iyol."

7 Mbahenen mbara mba ngur yemen yô, Yesu gba ôron ikpela-ior la kwagh u Yohane, ér: "Ka nyi yange ne lu zan ken taai kyôngo ner ne za nengee? Lu u za nengen a iyelegh ku ahumbe a daase a mi yôô? **8** Tsô ka nyi yange ne lu zan ner ne za nenge? Lu u za nengen a or u haa akondo a taver ishe* iyol yôô? Kpa ka mba ve lu hen uya mba utor ve huan akondo a taver ishe ye. **9** Nahan, lu nyi i na ve ne zaa? Lu sha u za nengen a profeti shinii? Sha kpôô yô, lu profeti, man me kaa ne, a hembra profeti je kpaa. **10** Ka un shon je i nger kwagh ne sha a na ye, ér: 'Nenge, m ngu tindin ortyom wam una lu zan we sha hemem.* Una sôr u gbenda!' **11** Mimi je me kaa ne, ken ior mba kasev ve mar cii, or môm ngu a due, u nan hembe Yohane u Eren Batisema ga. Kpa or u hemban gban ijime ken Tartor u sha nan hembra un. **12** Hii sha ayange a Yohane u Eren Batisema la zan zan hegen, ior mba nôngon sha afatyô ve cii ér vea nyôr ken Tartor u sha, man mba ve gbe uwer ga la mba zuan a u je. **13** Gadia Uprofeti kua Atindi cii tsenga ôron akaa a ken hemem, zan zan sha shighe u Yohane; **14** man nea lumun a kwagh u m lu ôron ne shin nea lumun a mi ga kpa, fa nen ner un ka 'Eliya shon u i kaa ér ngu van la.' **15** Or u nan lu a ato yô, nana ungwa.

16 "Man me kar kov ne sha unô jimi? Ngu er mbayev mba kiriki mba ka ve tema sha itymbekasua, ve lamem a mbakwav vev, **17** ve kaan ér: 'Se tongo ne imar kpa ne

vine amar ga; se gber kwelegh, kpa ne zungwe ga'* la nahan. **18** Yohane kpa yange va lu yan kwagh ga shi lu man kwagh ga, kpa ior kaa ér: 'Ngu a jijingi u bo.' **19** Wan u or va, ngu yan kwagh shi man kwagh, kpa ior mba kaan ér: 'Nenge, or ne ka torkwaghyan, shi me wain kpishi. Ka ijende i mbango-holkpandegh kua mbaasorabo.' Nahan kpa, kwaghfan zough a ishô sha ityom na i perapera cii."

20 Tsô a gba puun mba ken agar a vesen a yange hembra eren ityom na i kpilighyol* her la, sha ci u ve gema ishima ga, a kaa ér: **21** "Kwagh a tser ne, ne ior i Korashin! Kwagh a tser ne, ne ior i Beteseida! Sha ci u, luun er ityom i kpilighyol i yange i er hen a ven la, a lu ken Tiru man Shidon yô, ngise je ior mbara ma ve gem ishima, ma ve haa ikyondo i huan zungwen iyol, kua mtuhwem. **22** Kpa me kaa ne, kwagh wen una hembra vihin a ior i Tiru man Shidon sha Iyange i Ijirigh la. **23** Man ne ior i Kapenaum, a kende a ven sha je he? Ka shin Uwar* ne kure ye. Sha ci u, luun er ityom i kpilighyol i yange i er hen a ven la, a lu ken Sodom yô, ma a lu her zan zan nyian. **24** Kpa me kaa ne, kwagh wen una hembra vihin a tar u Sodom sha Iyange i Ijirigh la."

25 Hen shighe la je, Yesu gema kaa ér: "Terem, me wuese we ken igbar, we Ter u sha man tar, sha er u yer mbabughunashe man mbafantakeda akaa ne, u gem u pase mbayev mba kiriki a yô. **26** Man jighilii yô, Tere, kape u soo wer i lu je la. **27** Akaa cii Terem wam sha ikyev, shi or môm kpa nan fa Wan vindi vindi ga, ka Ter tseegh

11:17 *Shin "ne ta ave sha vanger sha u tessen ijungwen ga." **11:20** *Shin "hembra eren uivande." **11:23** *Zwa Grika, "Hade." Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

11:8 *Shin "akondo a dedoo." **11:10** *Zwa Grika, "zan sha ishighe you."

a fe un nahan ye. Ter kpaa or môm nan fa un vindi vindi ga, ka Wan tseegh a fe un nahan ye, kua ma or u Wan a soo u pasen nan kwagh u Ter yô. **28** Va nen hen a mo, ne mba ne lu yan ican shi ne tôô ikvay mbi yuhwan la, mo me na ne mmem.* **29** Tôô nen igbur yam, shi hen nen kwagh hen a mo. Sha ci u m ngu ishima legh legh, shi m kenden a iyol sha ga,* nahan ne zua a mmem.# **30** Gadia igbur yam ngi ican u tôôn ga,* shi ikvay yav kpa peese.”

12 Sha shighe ugen la, Yesu lu karen ken ishule i samuyia sha Iyange i Memen. Tsô ijen kôr mbahenen nav, ve gba tondon asagher a iyiv yan. **2** Mbafarishi mba nengen nahan yô, ve kaa a na ér: “Nenge, mbahenen ou mba eren kwagh u tindi a yange ér i de eren sha Iyange i Memen ga yô.” **3** A kaa a ve ér: “Ne ôr kwagh u Davidi yange er shighe u ijen kôr un kua nomsombaïorov mba ve lu a na imôngo la gaa? **4** Ne umbur er yange nyôr ken iyôu i Aôndo za ya ikpenberedi i i ver sha ishighe ki Aôndo, i* tindi tese ér un shin mba ve lu a na la cii ve kuma u yan ga, saa upristi tseegh la gaa? **5** Shin ne ôr ken Atindi er ka a lu sha Iyange i Memen kpa upristi mba ve eren tom ken tempel la ve per tindi u Iyange i Memen, kpa ve lu a ishô her la gaa? **6** Kpa m ngu kaan ne, or ngu heen u a hembé tempel yô. **7** Nahan kpa, luun er ne kavinja i mkaanem ma ma kaa ér, ‘M soo ka mhôônom ma zungwen, ka nagh ku nanden ga’ la yô, ma ne ne mbaishôôv ibo ga. **8** Gadia Wan u or ka Ter u Iyange i Memen.”

9 Karen hen ijiir la kera yô, a

11:28 *Shin “agee.” 11:29 *Shin “m kehen ityough ga.” *Shin “ne zua a mmem ken uuma enev.” 11:30 *Shin “igbur yam yuhwa ga.” 12:4 *Shin “ya beredi u sha ishi, u.”

yem ken shinagoge ve. **10** Yô nenge! orgen gema lu ker u uma* uwegh yô! Tsô ve pine Yesu ér, “Atindi na ian ér i bee or angev sha Iyange i Memenee?” Ve pine nahan sha u vea zua a ityôkyaa i nan un ibo yô. **11** A gema a kaa a ve ér: “Ka an ken a ven nana lu a iyôngo i môm man iyôngo shon ia gba shin ihyungwa sha Iyange i Memen ve, nana kôr i nana due a mi ga? **12** Kpa orumace gba kwagh hembra iyôngo ica je! Nahan tindi yange u eren kwagh u dedoo sha Iyange i Memen ga.” **13** Maa a kaa a or la ér: “Nalegh uwegh ou.” Tsô a nalegh ku, maa ku hide ku lu dedoo, er ku genegh kura nahan. **14** Kpa Mbafarishi due yem za zua zwa sha a Yesu, ér vea wua un. **15** Yesu va fe nahan yô, a mough her kera. Ior kpishi dondo un ijime, nahan a bee ve iangev vev cii. **16** Kpa a ta ve icin gbang gbang ér ve de pasen ior kwagh na ga, **17** sha u kuren kwagh u Aôndo pase sha ikvay i profeti Yesaia la, ér:

18 “Nenge! Ngun ka wanye wam u m tsough yô. Ka Wan wam u ishima ishima. Doom a na! Me na un jijingi wam, nahan una na akuraïor aa fa kwagh u a lu ijiirôn i mimi la wang. **19** Una zôhô ga, shi una ngor ga; or a ungwa imo na sha ugodobi mba vesen* kpaa ga. **20** Una mase kever iyelegh ku sombon ga. Man tsar u yughur mnyim kpaa, una pir ga, zan zan una kar van a ijiirôn i mimi. **21** Ka sha iti na je akuraïor cii aa veren ishima aa keghen ye.”

22 Tsô ve va un a orgen u azôv lu nzughul a na, u pir ashe shi kondo ikyer yô. Tsô a zenda azôv la kera, shi a sôr un, maa orkondoni-kyer shon hingir u lamén shi ne-

12:10 *Shin “kpe.” 12:19 *Shin “igbenda i vesen.”

ngen. **23** Nahan kunda ikpelaïor la iyol, ve gba pinen ér: “Alaghga tsô a lu Wan u Davidi shon ne gaa?”

24 Mbafarishi mba ongo nahan yô, ve kaa ér: “Or ne zende azôv ken ior kera sha tahav nav ga, saa sha tahav mbu Belesebul, tor u azôv.”

25 Yesu fe mbamhen vev mban yô, a kaa a ve ér: “Hanma tartor u u pav sha ihyom cii yô, ua gba, shi hanma gar shin ya u a pav ker sha ihyom yô, una lu ga. **26** Na-

han aluer Satan ngu zendan Satan kera yô, a pav iyol na ker sha ihyom, nahan a er nan je ve tartor na ua gba ga? **27** Shi aluer ka sha tahav mbu Belesebul m zendan azôv ken ior kera yô, ônov enev di mba zendan a sha tahav mbu ana? Ka sha ityôkyaa ne je ônov enev vea va ôr ne ijir ye. **28** Kpa aluer ka sha tahav mbu jijingi u Aôndo m zendan azôv ken ior kera yô, mimi je, Tartor u Aôndo kar ne je ve.

29 Shin a er nan man or a nyôr hen ya u or u taver iyol nana ngo-hol nan akaa? Saa nana vande kangen or u taver iyol shon gaa? Ka er nana er nahan la ve, nana fatyô u kuran nan akaa hen ya ye. **30** Or u nan lu ken nongo wam ga yô, nan ngu hendan a mo, shi or u nan wasen mo u kohol ga yô, nan ngu saren a sar.

31 “Sha ityôkyaa ne yô, m ngu kaan a ven mer, nyityô isholibo i or nan er cii a de nan, aluer nan laha Aôndo kpaa. Kpa or u nan laha jijingi yô, mayange a de nan isholibo la ga. **32** U tesen ikyav yô, or a lam sha Wan u or dang kpa a de nan isholibo la. Kpa aluer or lam sha icighan jijingi dang yô, a de nan isholibo la ga, hegen* shin ken hemen kpaa ga.

33 “Ne fatyô u lôôn kon u dedoo, nahan ua ume atam a dedoo,

shin ne fatyô u lôôn kon u bo, nahan ua ume atam a bo. Gadia mba fe kon sha atam a u. **34** Ne ônov mba igbindev mban, ne mba mba-aferev, nahan a er nan je ve ne ôr kwagh u dedoo? Ka kwagh u or nan hembe henen ken ishima la zwa u nan ka u ôron ye. **35** Or u dedoo ka nan ôron akaa a dedoo a nan koso ken ishima i nan la, kpa ifer-or yô, ka nan ôron aferakaa a nan koso ken vanger u nan la. **36** Me ôr ne, sha lyange i Ijirigh la, akaa a dang a ior ve ôr cii, a na ve ibo sha mi, **37** sha ci u ka sha kwagh-ôron wou a na u ishô ye, shi ka sha kwaghôron wou a na u ibo ye.”

38 Tsô mbangerenatindi man Mbafarishi gema kaa a na ér: “Ortesen, se soo ser ma u er ivande ma se nenge.” **39** A gema a kaa a ve ér: “Kov u ifer man u idyaa* ne zer keren ivande, kpa a tese u ivande igen ga, saa ivande i profeti Yona la tseegh. **40** Gadia er Yona lu ken iyav mbu zegeishu atetan man tugh zan zan ayange atar nahan, kape Wan u or kpaa una lu shin atô u inyaagh atetan man tugh zan zan ayange atar je la. **41** Ior i Ninive vea nder shin ku sha shighe u ijjirôron la vea kov ne kpa vea na u ibo. Sha ci u yange ve gema ishima sha loho u Yona pase ve la. Kpa nenge ase, or u a hembe Yona ngun heen ne. **42** A nder torkwase u ken imbusutariyan shin ku sha shighe u ijjirôron la vea kov ne kpa una na u ibo. Sha ci u yange mough ken ikighir i tar je va u va unghan kwaghfan u Solomon. Kpa nenge ase, or u a hembe Solomon ngun heen ne.

43 “Jijingi u bo* ka una due ken or kera yô, a yem ken ikyôngo, ape mngerem ma lu ga yô, a za ker ijiir i memen, kpa una zuan a mi ga yô,

12:32 * Shin “ken kov u hegen ne.” Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

12:39 * Shin “u civir Aôndo sha mimi ga.”

12:43 * Zwa Grika, “jijingi u hôngorough.”

44 a kaa ér, 'Me hide me yem ken iyou yam i yange m due ker la.' Una va sôôn yô, a nenge iyou la i lu gbi-lin, kpa i ese i wang, i er a i ker doo doo. **45** Maa a yem a za kua a ujijingi mbagenev utaankaruhar mba ve we ifer i hembe un yô, a va mi. Vea va nyôron ken or la yô, ve tema ken a nan. Nahan mlu u or la u masetyô a hembra vihin a u hiihii la. Kape kov u ifer ne kpa kwagh a za a u je la."

46 Er lu lamén a ikpelaïor zan a mi la, ngô na man anmgbiane-nev nav mba nomso tile ken won, ve soo u lamén a na. **47** Nahan orgen kaa a na ér: "Nenge, ngôu man anmgbiane-nev ou mba nomso va tile ken won, ve soo u lamén a we." **48** A gema a kaa a or u lamén a na la ér: "Ka an nan lu ngôm? Man ka unô ve lu anmgbiane-nev ava?" **49** Maa a tese uwegh sha mbahenen nav, a kaa ér: "Nenge, ngôm man anmgbiane-nev av mban! **50** Hanma or u nan eren ishima i Terem u a lu sha la cii yô, nan ngu anmgbian wam u nomso man anmgbian wam u kwa-se man ngôm."

13 Sha iyange shon la, Yesu due ken iyou la za tema hen kpe zegemnger. **2** Tsô zegeikpelaïor va kase un je yô, a nyôr a tema shin tso. Nahan ikpelaïor la cii va tile hen kpe-mnger. **3** Tsô a ôr ve akaa kpishi sha anzaakaa, a kaa ér: "Orsule ugen yar lu tan ivor. **4** Er lu tan ivor la, isham igen haa sha gbenda, nahan inyon va ya i. **5** Igen haa sha vande, ape inya lu kpishi ga yô, nahan fese je, i mende sha ci u inya civir her ga. **6** Kpa iyange duen yô, oo ta i, maa i use, sha ci u i wa amise ga. **7** Igen haa ken usaa, nahan usaa vese imbishii i. **8** Nahan cii kpa, igen haa sha inya i dedoo, tsô i gba umen atam. Asange agen ker ume atam hembra er yange i lôô la kwa 100, agen kwa

60, agen di kwa 30. **9** Or u nan lu a ato yô, nanâ ungwa."

10 Nahan mbahenen nav va pine un ér: "Er nan ve ka u ôron ve kwagh sha anzaakaa?" **11** A gema a kaa a ve ér: "Ne yô, i na ne sha u ne kav akaamyer a Aôndo a sha kwagh u Tartor u sha, kpa ve yô, ka nahan ga. **12** Gadia or u nan lu a kwagh yô, a seer nan, nana lu a mi kpishi. Kpa or u nan lu a kwagh ga yô, kwagh u nan henen ér nan ngu a mi la je kpa a ngohol kera. **13** Ka nahan ve ka m ôron ve kwagh sha anzaakaa ye. Gadia ka vea kenger kpa ve kaven ga, shi vea unghan kpa ve unghan tumbuluu, ve kaveninja i kwagh shon ga. **14** Nahan kwagh-ôron u profeti u Yesaia la kure sha a ve. A kaa ér: 'Né ungwa, kpa mayange né kavinja i kwagh shon ga, shi né nenge, kpa mayange né kav je ga. **15** Gadia asema a ior mban cighir. Ato a ve ungwa, kpa ve wa ikyo ga. Shi ve kusu ashe a ve, sha er mayange vea nenge sha ashe a ve ga, shin vea ungwa ken ato a ve, vea kavinja i kwagh shon ken ishima, sha u vea gema asema, nahan m bee ve angev kpaa ga.'

16 "Nahan kpa, saan ne iyol sha ci u ashe a en nga nengen, shi ato en kpaa nga unghan. **17** Mimi je me kaa ne, uprofeiti man mbapera-pera kpishi yange sar ve u nengen a akaa a ne lu nengen a mi ne, kpa ve nenge a a ga. Shi sar ve u unghan akaa a ne lu unghan ne, kpa ve ungwa a ga.

18 "Yô ver ase nen ato m pase ne injakwagh i sha kwagh u ortan-ivor la. **19** Or u nan ongo loho* u Tartor kpa nan kav u ga yô, Ifer-or ka a va tsuwe kwagh u i lee ken ishima i nan la kera. Or ne nan ngu er ka ivor i i hee sha kpegbenda la nahan. **20** Ivor i i hee sha

13:19 * Zwa Griika, "kwaghôron."

vande la kpa, ngi er or u ka nan ungwa loho la, maa fese je nan ngohol u a iember nahan. **21** Nahan kpa, er nan we amise ga yô, ka nan za hemen sha anshighe kpuua. Kpa nana nguren yan ican shin a tóvon nan a ican sha ci u loho la yô, nan gba fele. **22** Ivor i i hee ken usaa la kpa ngi er or u ka nan ungwa loho la, kpa ishimanyian i sha akaa a tar ne* kua tahav mbu tsughun or mbu inyaregh ki lu a mi la ve imbishilohi shon, u kera ume atam ga la nahan. **23** Kpa ivor i i hee sha inya i dedoo la yô, ngi er or u ka nan ungwa loho la shi nan kavinja i u la nahan. Imbaor la ka nan ume atam shi nan tser kpishi, orgen kwa 100, orgen kwa 60, orgen di kwa 30."

24 A shi a ôr ve injakwagh igen a kaa ér: "Tartor u sha ngu er orsule u ta ivor i alakema* ken sule na nahan. **25** Er ior lu yaven yô, orhyom na va ta ishamtoho* ken alakema, maa yem. **26** Alakema la vesen shi maren yô, toho la kpa due. **27** Nahan mbatomov mba orsule la va pine un ér: 'Orvesen, ka ivor i alakema yange u lôô ken sule wou gaa? Man er nan ve toho u lu kere?' **28** A gema a kaa a ve ér, 'Ka orhyom nan er kwagh ne ye.' Mbatomov mbara pine un ér, 'Nahan u soo wer se za wuhe u keraa?' **29** A kaa ér, 'Ei, sha ci u alaghga ne za wuhen toho la yô, ne wuhe u a kua alakema. **30** De nen ve cii ve vese imôngo zan zan shighe u sundan. Nahan sha shighe u sunda la, me kaa a mbasundan mbara mer: Vande wuhen nen toho la kange nen aile aile, a za nande; gema kohol nen alakema la za ombo nen ken iyou yam i koson iyav.'"

13:22 *Shin "kov ne." Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 13:24 *Zwa Grika, "ivor i dedoo." 13:25 *Toho ne bee alakema, kpa gema ka toho u bo. 13:30 *Shin "za ombom nen ken ityumbe."

31 Shi a ôr ve injakwagh igen a kaa ér: "Tartor u sha ngu er ka ishange i masetadi i or nan tóô nan lôô ken sule u nan nahan. **32** I hemba ndahar ken ishamakaa cii. Kpa ka ia vese yô, i kehe i hemba ahu a iue agen cii, je i va hingir kon. Nahan inyon i purugh i va wa aya sha agbaa a u."

33 Shi a ôr ve injakwagh igen a kaa ér: "Tartor u sha ngu er kwa u kwase nan tóô nan nu-gwa sha mwem ma kuman uikya-ren mba vesen utar,* ve u ange ma cica cii nahan."

34 Akaa ne cii Yesu ôr ikpelaïor la sha anzaakaa. Jim je yô, hanma shighe u una ôron ve kwagh yô, i lu sha anzaakaa, **35** sha u kuren kwagh u Aôndo ôr sha ikyev i profeti na la, ér: "Me bugh zwa me ôr anzaakaa, me pase akaa a i yer a, hii sha mhii* la je."

36 Tsô ne ikpelaïor la gbenda ér ve yem yô, a nyôr ken iyou. Nahan mbahenen va hen a na, va kaa a na ér: "Pase ase se injakwagh i sha kwagh u toho u ken sule la." **37** A gema a kaa a ve ér: "Or u a te ivor i alakema la ka Wan u or. **38** Sule la yô ka tar. Ivor i alakema la di ka ônov mba Tartor. Kpa toho la yô, ka ônov mba Iferor. **39** Orhyom u a te ishamtoho la ka Diabolo. Sunda la ka shighe u mkur u tar* ne, man mbasundan mbara gema ka mbatomov mba shaav. **40** Nahan yô, er ka i wuhe toho i nande nahan, kape a lu sha shighe u mkur u tar* ne je la. **41** Wan u or una tindi mbatomov nav, vea kar a hanma kwagh u nan gbeev mbu nongon cii ken Tartor na kera, kua mba ve peren atindi la cii. **42** Vea haa ve ken atse a usu. Ape vea

13:33 *Zwa Grika, "usea utar." Ka ikyaren i mwem ma yuhwan kuman er ukilogeram 10 nahan. 13:35 *Zwa Grika, "sha igbetar." 13:39, 40 *Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

vaa je vea wua anyi* yô. **43** Hen shighe la, mbaperapera vea mondo er ka iyange nahan, ken Tartor u Ter ve. Or u nan lu a ato yô, nana ungwa.

44 "Tartor u sha ngu er kwagh u injaa u a lu myer ken sule,* u or nan za zough a mi ve shi nan hide nan yer un nahan. Er i saan nan iyol yô, nan yem nan za tee akaa a nan cii nan za yam sule shon.

45 "Shi Tartor u sha ngu er or u zenden kpenga, u nan lu keren utagbede mba injaa nahan. **46** Nan za zuan a tagbede u taver ishe kpishi yô, nan hide fese nan za tee akaa a nan cii, nan yam un.

47 "Shi Tartor u sha ngu er kper u kpelan u i haa shin zege-mnger, i kôr ishu ker anza kposo kposo nahan. **48** Ivin yô, mbakôronishu mbara due a mi sha kpetar, maa ve tema ve sange i dedoo la ve haa ken uikya, kpa i doon ga la ve haa kera. **49** Kape a lu sha shighe u mkur u tar ne* je la. Mbatyomov vea due vea pav aferaior kposo a mbaperapera, **50** vea kende ve ken atse a usu, ape vea vaa je vea wua anyi yô.

51 "Ne kavinja i akaa ne cii kpa?" Ve kaa a na ér: "Een." **52** Maa a kaa a ve ér: "Sha nahan yô, hanma or u tesen ior, u i tese nan kwagh u Tartor u sha yô, nan ngu er orya u ka nan duen a akaa-injaa a he man a tse ken iyoi u nan i koson akaainjaa nahan."

53 Yesu kuren anzaakaa ne yô, a mough her a gba yemen. **54** Va nyer hen ijiir na yô, a gba tesen ior ken shinagoge ve, nahan kpiligh ve iyol, ve kaa ér: "Ka han or ne a zough a kwaghfan ne kua tahav mbu eren ityom i kpilighyol* nahana? **55** Ka wan u orkapinta

ne gaa? Ka ngô na i yer ér Maria gaa? Anmgbianev nav mba nomso ka Yakobu man Yosev man Shimon kua Yuda gaa? **56** Shi anmgbianev nav mba kasev kpa mba a vese heen cii gaa? Nahan ka han or ne a zough a akaa ne cii ase?" **57** Nahan kwagh ne hingir u nan ve gbeev mbu nongon. Kpa Yesu gema kaa a ve ér: "Profeti banen a icivir ga, saa hen ijiir i nan man hen ya u nan tsô nan lu a mi ga ye." **58** Maa a kera er ityom i kpilighyol her kpishi ga, sha ci u ve ban a jighjigh u nan yum.

14 Sha ayange la, Herode u lu ityoor* u Galilia la ungwa ibaver sha kwagh u Yesu. **2** Nahan a kaa a mba eren un tom ér: "Ka Yohane u Eren Batisema i nder un shin ku ve, a lu a tahav mbu eren ityom i kpilighyol ne* ye." **3** Herode yange kôr Yohane haa un ahaye, za wuhe ken purusu sha ikya a i Herodia. Herodia lu kwase u Filibu, anmgbian u Herode. **4** Ityôkyaa yô, Yohane zer kaan a na ér: "U vôso kwase la ka shami ga." **5** Nahan Herode soo u wuan Yohane, kpa lu cian ikpelaioir, sha ci u ve nenge ér Yohane ka profeti. **6** Kpa zum u i lu eren iniongo i ember iyangemar i Herode yô, wan u Herodia u kwase vine amar hen iniongo la doo Herode tsung. **7** Nahan a tôndo zwa shi a bum ér una na un nyityôkwagh i a sen cii. **8** Tsô ngô u wankwase la za wa un kwagh, nahan wankwase la va ôr a tor ér: "Kaa i va a ityough ki Yohane u Eren Batisema la sha pelengi, i va nam heen." **9** Kwagh ne doo tor ga, nahan kpa, er vande bumun sha ishighe ki mba ve lu yan kwagh vea na la yô, a tindi ér i va na wankwase la kwagh u a kaa la. **10** Nahan a tindi i za gber Yohane ityough ken purusu,

13:42 *Ikyav i tesen ishimanyoon man ishimayinan. 13:44 *Shin "ken tsa." 13:49 *Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 13:54 *Shin "eren uivande."

14:1 *Zwa Grika, "tetera." 14:2 *Shin "eren uivande mban."

11 i va a ki sha pelengi i va na wankwase la, a yem a mi a za na ngô na. 12 Tsô mbahenen mba Yohane va tôô ikyom na za ii, maa ve hide ve va ôr Yesu. 13 Yesu unghan kwagh ne yô, a mough hen ape lu la, a nyôr tso a yem hen ijiir i or lu her ga yô, sha u una za lu her tswen. Kpa ior kpi-shi mba fe nahan yô, ve due ken agar a ve, ve dondo un ijime angahar.

14 Va duen sha kpetar yô, a nenge a ikpelaïor i vesen, tsô kunya kôr un a ve, nahan a bee ior vev mba ve lu uange la cii iangev vev. 15 Kpa ka va hingir aikighe yô, mbahenen nav va kaa a na ér: "Gar ngu ikyua heen ga, man shighe kpa za hegen. Yô na ikpelaïor ne gbenda ve yem ken agar ve za yam kwaghyan ve." 16 Yesu gema kaa a ve ér: "Ve de gbe yemen nahan ga, na nen ve kwagh ve ya." 17 Kpa ve kaa a na ér: "Se mba a kwagh môm heen ga, saa ikpenberedi itian man ishu ihïar tseegh tsô." 18 A kaa ér: "Vam nen a mi heen." 19 Tsô a kaa ikpelaïor la shar inya sha toho. A tôô ikpenberedi i itian man ishu i ihïar la, a gema a kenger sha, a er msen,* maa a coon ikpenberedi la a na mbahenen nav, mbahenen mbara di gema na ikpelaïor la. 20 Nahan ior cii ya kuma ve, shi ve kohol avur a a neer yô, iv akese 12 poo poo. 21 Ken mba ve ya la, nomso kuma er 5,000 nahan, i wa iye-ge i kasev man mbayev ker ga. 22 Tsô a kera ngôôr ga je maa a kaa a mbahenen nav ér ve za nyôr tso ve hemen a na, ve per yande la, un una na ikpelaïor la gbenda ve yem.

23 Ne ikpelaïor la gbenda i yemen yô, un kar yem sha uwo tswen, u za eren msen. Ime va hii u wan,

14:19 * Zwa Grika, "a haa iveren sha mi."

kpa lu her tswen. 24 Hen shighe ne nahan tso la lu ken mnger ica a kpetar.* Er ve ver ishighe sha ahumbe yô, agôndomnger lu tan sha tso, nahan ve lu nahan sha ican. 25 Ka va hingir sha use* yô, Yesu lu zenden sha kwavmnger van ape ve lu la. 26 Mbahenen nav mba nengen a na zenden sha zege-mnger yô, ishima ta ve kwe, ve gba pinen ér: "Ka mnyamciem shinii?" 27 Kpa fese je Yesu ôr kwagh a ve kaa ér: "Taver nen ishima. Ka mo; de cie nen ga." 28 Peteru gema kaa a na ér: "Tere, a lu we yô kaam m zende sha kwavmnger m va kohol we." 29 A kaa ér: "Va!" Tsô Peteru due shin tso gba zenden sha kwavmnger zan ape Yesu lu la. 30 Kpa gem kenger ijeverahumbe la yô, cier un iyol. Nahan hiin u miren yô, a ngor a kaa ér: "Tere, yimam!" 31 Fese je Yesu nalegh uwegh kôr un, a kaa a na ér: "U ta akperan wer nyi? Jighjigh u nan wou vese ga tsôô!" 32 Mba za nyer shin tso yô, ijeverahumbe la maa de. 33 Nahan mba ve lu shin tso la gure un inya* kaa ér: "Mimi je, u ngu wan u Aôndo." 34 Tsô ve per ve va ken tar u Genesareti.

35 Ior mba hen ijiir la mba kaven un yô, ve tindi i kaa mba hen ningirtar la cii, nahan ior va un a mba ve lu dedoo ga la cii. 36 Ve zamber a na ér ma ve bende a tsumbur u ikyondo i a hee iyol la di tseegh tsô. Nahan mba ve bende a mi la cii angev bee ve vindi vindi.

15 Tsô Mbafarishi man mbangere-natindi mbagenev mough ken Yerusalem va hen Yesu, va pine un ér: 2 "Er nan ve mbahenen ou ve lu dondon aeren a ior mba ngise

14:24 * Zwa Grika, "kuma usitediom imôngo." Sitediom môm yange a lihe i kuma umita 185 (shin angahar 606.95). 14:25 * Ka, "er hii ahwa 3 sha use zan zan ahwa 6 pepe nahan" je la. 14:33 * Shin "na un icivir."

la ga? U tesen ikyvav yô, mba ôôn ave* cii man ve ye kwagh ga."

3 A gema a kaa a ve ér: "Ne di er nan ka ne per tindi u Aôndo sha ci u aeren a en a ityôô? **4** U tesen ikyvav yô, Aôndo kaa ér, 'Naan teru man ngôu icivir,' shi 'Or u nan lam a ter u nan shin ngô u nan dang* yô, i wua nan.' **5** Kpa ka ne kaa ner, 'Aluer or kaa a ter u nan shin ngô u nan ér: "Kwagh u m lu a mi u ma m wase u a mi la cii, m ver sha u nan Aôndo iyua a mi" yô, **6** ityôkyaa kera ngi i nana wase ter u nan shin ngô u nan ga.' Sha nahan yô, ne gema kwaghôron u Aôndo hingir gbilinkwagh sha ci u aeren a en a ityôô. **7** Ne mbawanatseregh, kwagh u Yesaia yange tsenga ôron sha a ven la zua sha ieren yen vough, ér: **8** 'Ior mban mba nem icivir ka sha zwa, kpa ishima ve yô ngi ica a mo. **9** Ka gbilin tsô ve civir mo ye, gadia ka atindi a ior ve tesen ye.'" **10** Tsô a yila ikpelaïor va ikyua a na, maa a kaa a ve ér: "Ungwa nen shi kav neninja i kwagh ne: **11** Ka kwagh u or nan we ken zwa u nan la ka a hôngor nan ga, kpa ka kwagh u a dugh ken zwa u nan la ka a hôngor nan ye."

12 Tsô mbahenen nav va kaa a na ér: "U fa er kwagh u u ôr la a ne Mbafarishi ishimavihin* kpa?"

13 A gema a kaa a ve ér: "Hanma imendenegh ki Terem u sha a lee ga cii a wuhe ki kera. **14** Kwagh a de gbe ne a ve ga. Ka mbaapisashe mba hemen ior gbenda. Man aluer orapisashe hemen orapisashe ugen gbenda yô, ve cii vea za gba shin ihyungwa." **15** Peteru gema kaa ér: "Pase se injakwagh la wang se fa." **16** Nahan a kaa ér: "Ne kpa ne mba a kav gaa? **17** Ne fa er

hanma kwagh u or nan ye cii yô, ka a kar a yem shin uya, nan za dugh un nan haa shin ihyungwa gaa? **18** Kpa kwagh u a dugh ken zwa u or yô, ka ken ishima je ka a due ye, man ka akaa ne je ka a hôngor or ye. **19** U tesen ikyvav yô, ka ken ishima or ka nan due a mbamhen mba eren aferakaa er, u wuan or shin eren idya shin ijimba,* shin iin shin eren shiada u aiegh shin lahan Aôndo nahan ye. **20** Ka akaa a a hôngor or je la. Ka u ôôn ave* ga yan kwagh la a hôngor or ga."

21 Yesu moughon heela yô, a yem hen haregh u Tiru man Shidon. **22** Tsô kwase Finishia* ugen hen ijiir la gba va vaan kaan ér: "Zungwem mhôônom Tere, Wan u Davidi. Azôv nga nzughul a wan wam u kwase je doo ga." **23** Kpa Yesu bugh zwa a na ga. Nahan mbahenen nav gba va kaan a na ér: "Ôr un a yem, á zer vaan van se ijime gbem yum." **24** A gema a kaa ér: "I tindim hen ma orgen kposo ga, kpa ka hen iyôngo i ya u Iserael i i saa la tseegh." **25** Kpa kwase la va gure un inya kaa a na ér: "Tere, wasem!" **26** A gema a kaa a na ér: "Doo u tôôn kwaghyan u mbayev kenden ônov mba iwaav ga." **27** Kwase la gema kaa ér: "Tere, u ôr ka mimi, kpa nenge ase, ônov mba iwaav ka ve yaan avur a kwaghyan a a lu osough sha tebul u ior vev haan shin inya la." **28** Yesu gema kaa a na ér: "Kwase, u ngu a jighjigh u nan kpishi. Nahan yô, i er a we er i sar u la." Nahan hen shighe* la je, angev bee wan na u kwase la.

29 Yesu moughon heela yô, a za ikyua a zegemnger u Galilia, a kar a za unde sha uwo a tema sha mi.

15:2, 20 * Ka, "u ôôn ave er Mbayuda ôôn la" je la. 15:4 * Shin "nan laha ter u nan gayô ngô u nan yô." 15:12 * Shin "a ne Mbafarishi gbееv mbu nôngon."

15:19 * Zwa Grika, *porneia* (ponia). Nenge Ngeren u Pasen Asemer. 15:22 * Shin "Kwase Kanaan." Ior i Finishia lu mba yange ve due ken Kanaan yô. 15:28 * Zwa Grika, "ihwa."

30 Tsô ikpelaïor i vesen due gba van hen a na, ve lu van a mbaa-wanev man mbasombon man mba-apirashe man mbakondonikyer kua mbauangev mbagenev kpishi. Ve va ver ve hen ishighe nagh, nahan a bee ve cii iangev vev. **31** Nahan kpiligh ikpelaïor la iyol kpishi, zum u ve nenge mbakondonikyer lu lamén shi mbasombon hingir dedoo shi mbaawanev lu zenden tsembele shi mbaapirashe lu nengen yô. Tsô ve gba wuese Aôndo u Iserael.

32 Kpa Yesu yila mbahenen nav kaa a ve ér: "Kunya kôrom a ikpelaïor ne, sha ci u mba vea mo ka ayange atar je ne, man mba a kwagh môm u vea ya ga.* Kam pe nan ve gbenda mer ve yem ijen ga, vea va za gba ijen sha gbenda."

33 Kpa mbahenen kaa a na ér: "Ka han se zua a ikpenberedi ken ikyôngo heen se na ikpelaïor ne ve, vea ya a kuma ve sha wono?"

34 Tsô Yesu pine ve ér: "Ka ikpenberedi ime ne lu a mini?" Ve kaa ér: "Ka itiankarihiar, man anishuuv mba kiriki kpuaa." **35** Nahan a kaa ikpelaïor la i tema inya, **36** maa a tóô ikpenberedi i itiankarihiar kua ishu la, a er msen,* maa a coon a gba nan mbahenen, mbahenen di gema na ikpelaïor la. **37** Nahan hanma or ya ide, avur neer, ve kohol a iv akese^a a vesen atankarahar. **38** Mba ve ya la cii, nomso kuma er 4,000 nahan, i wa iyenge i kasev man mbayev ker ga. **39** Tsô a na ikpelaïor la gbenda, mba yemen yô, un di nyôr tso yem hen haregh u Magadan.

16 Tsô Mbafarishi man Mbasadushi va her a na sha u va karen un. Ve kaa ér a er ivande ken iti i Aôndo vea nenge. **2** A gema

a kaa a ve ér: "Ka a lu aikighe yô, ne kaa ner, 'Ura ua nôô ga, sha ci u wanger sha kwavaôndo.' **3** A lu pepe yô, ne kaa ner, 'Wanger sha kwavaôndo nyian ga, nahan ura ua nôô; kwavaôndo nyian kpa abeen gema yuhwa sha.' Ne fa u pasen akaa a sha kwavaôndo, kpa ne mba fetyô u kaveninja i akaa a a lu eren ne ga. **4** Kov u ifer man u idyaa* ne zer keren ivande, kpa a tese ú ivande igen ga, saa ivande i Yona la tseegh." Maa a kar a yem, a undu ve her.

5 Mbahenen mba peren yande la yô, ve kav er ve hungur u tóôn beredi yô. **6** Yesu kaa a ve ér: "Wa nen ikyo sha er Mbafarishi man Mbasadushi vea hôngor ne sha kwa ve la ga yô." **7** Maa ve gba lamén ker ayol a ve kaan ér: "Se tóô ikpenberedi ga cii." **8** Yesu kaven nahan yô, a kaa ér: "Er nan man ne lu lamén kaan ner ne tóô ikpenberedi ga ase? Jighjigh u nan wen vese ga tsôô!" **9** Ne mba a kav kwagh u m lu ôron je gaa? Shin ne umbur kwagh u ikpenberedi i itian i yange m koso iorov* 5,000 a mi, man er ve ya, avur neer, ne kohol a iv akese kpishi la gaa? **10** Shin ikpenberedi i itiankarihiar i iorov* 4,000 ya, avur neer, ne kohol a iv akese^a a vesen kpishi la gaa? **11** Môr kwagh u beredi a ven ga, man er nan ve ne lu kaven ga? Kpa wa nen ikyo sha er Mbafarishi man Mbasadushi vea hôngor ne sha kwa ve la ga yô." **12** Maa baver ve er lu kwa u wan sha beredi kaa ér ve wa ikyo sha mi ga, kpa lu ityesen i Mbafarishi man Mbasadushi yô.

13 Yesu va nyer hen haregh u Sesaria-Filipi yô, a pine mbahenen nav ér: "Ior mba kaan ér Wan u or ka ana?" **14** Ve kaa ér:

15:32 * Shin "ve hôr kwaghyan." 15:36 * Shin "a sugh Aôndo." 15:37; 16:10 * Shin "akese a kwaghyan."

16:4 * Shin "kov u civir Aôndo sha mimi ga." 16:9, 10 * Shin "nomso."

"Mbagenev mba kaan ér u ngu Yohane u Eren Batisema, mbagen di mba kaan ér u ngu Eliya, mbagen ér u ngu Yeremia shin môm ken uprofeti mbagenev." **15** A hide a pine ve ér: "Ne yô, ne mba kaan ner m ngu ana?" **16** Shimon Peteru kaa ér: "We u ngu Kristu, Wan u Aôndo u uma." **17** Yesu kaa a na ér: "I saan we iyol Shimon wan u Yona, sha ci u ka orumace* nan pase u kwagh ne ga, kpa ka Terem u a lu sha la a pase u ye. **18** Shi m kaan we ne, u ngu Peteru, man ka sha vande ne je me maa tiôn-nongo wam ye. Man ihinda i Hade kpa ia hembra un agee ga.* **19** Me na u akii a Tartor u sha, nahan hanma kwagh u u kange shin tar ne yô, a lu u i vande kangen sha yô; shi hanma kwagh u u sagh shin tar ne yô, a lu u i vande saghen sha yô." **20** Maa a ta mbahenen nav icin gbang gbang ér ve de pasen or môm ér un ngu Kristu ga.

21 Hii hen shighe la je, Yesu hii u ôron a mbahenen nav ér gba keng u una za ken Yerusalem una za ya atsan kpishi sha ikyev i mbatamen man upristi mba tamen man mbangerenatindi, shi a wua un, kpa sha iyange i sha utar la, a nder un shin ku. **22** Tsô Peteru ta ibyalegh a na gba za vendan a na kaan ér: "Tere, de ôron imbakwagh la sha iyol you ga; mayange kwagh a er u nahan ga." **23** Kpa a gema ijime a na Peteru, maa a kaa a na ér: "Kar hidem ken ijime, Satan!* U ngu kwagh u nan mo gbееv mbu nōngon, sha ci u u ngu a mhen u Aôndo ga, kpa ka u ior."

24 Tsô Yesu kaa a mbahenen nav ér: "Aluer or soo u dondon mo

yô, nana nyiman iyol i nan* nana tōô kon^z u nan nana dondo sha a mo gbem. **25** Gadia hanma or u nan keren ér nana war uma u nan yô, una saa nan. Kpa or u uma u nan a saa nan sha ci wam yô, nana gema a zua a mi. **26** Mimi je, aluer or zua a tar cii kpa uma u nan gema saa nan yô, a lu nan ainja sha nyi? Shin ka nyi or a na sha ci u uma u nana? **27** Gadia ka u Wan u or una va sha iengem i Ter na vea mbatyomov nav, una va kimbi hanma or injar sha ieren i nan. **28** Mimi je me kaa ne, mbagenev ken mba ve til heen ne vea nenge a ku ashe ga, zan zan vea vande nengen a Wan u or ken iengem na i tor.*"

17 Ayange nga karen ataratar yô, Yesu mough a Peteru man Yakobu vea anmgbian na Yohane yem a ve sha uwo u taven tsung, ve za lu her ve tseegh. **2** Tsô ve nenge i gema mluyol u Yesu; ishighe nagh mondo er iyan ge nahan, shi akondo a a haa iyol la engem* er iwanger nahan. **3** Ica i gbe ga yô, ve nenge Mose man Eliya lu lamén a na. **4** Maa Peteru kaa a Yesu ér: "Tere, doo kpishi er se lu heen yô. Wea nenge a doo u yô, me tim utenti utar heen, u môm sha ci wou, ugen sha ci u Mose, ugen di sha ci u Eliya." **5** Er lu lamén zan a mi ave la je, ibyeenegh ki wanger va cir ve, maa imo due ken ibyeenegh kira kaa ér: "Ngun ka Wan wam u ishima ishima. Doom a na. Ungwan nen un." **6** Mbahenen mbara mba ongo nahan yô, cier ve iyol, ve gba ve cir ishighe inya. **7** Tsô Yesu va ikyua a ve, va kpoghor ve, kaa ér: "Mough

16:17 * Zwa Grika, "iyol i inyam man awambe."

16:18 * Shin "ku kpaa ua hembra ú tahav ga." Nenge Ngeren u Pasen Asembler. **16:23**

* Heen ne, Yesu lu yilan Peteru ér "orhenda-nkwagh," sha ci uinja i iti i "Satan" la ér orhenda-nkwagh.

16:24 * Shin "gba u nana kera lu uma sha ci u nan iyol i nan ga." ^zShin "kon u manden or sha mi." Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

16:28 * Shin "una lu van ken Tartor na." **17:2** * Shin "kungu."

nen sha. De cie nen ga.” **8** Mba moughon ityough sha yô, ve kera nenge a orgen ga, lu Yesu tseegh. **9** Mba ngur hungwan sha uwo la yô, Yesu ta ve icin ér: “De er nen or môm mpase u sha mnenge ne ga, zan zan saa a va nder Wan u or shin ku.”

10 Kpa mbahenen pine un ér: “Man er nan ve mbangerenatindi ka ve kaa ér gba u Eliya una vande vana?” **11** A gema a kaa ér: “Ka mimi, Eliya ngu van, shi una va sôr akaa cii. **12** Nahan kpa, m ngu kaan ne, Eliya vande van kera, kpa ve kav un ga, ve gema ve er hanma kwagh u ve soo cii a na. Kape Wan u or kpaa una va ya ican sha ikyeve ve je la.” **13** Maa mbahenen kav er lu Yohane u Eren Batisema lu ôron ve kwagh na yô.

14 Mba va zurum a ikpelaïor yô, orgen za va, va gure un inya kaa ér: **15** “Tere, zungwe wan wam u nomso môônom, sha ci u gbe ikyungu shi ddo un iyol ga. Ka a shi gban sha atse kua shin mnger. **16** M va a na hen mbahenen ou, kpa ve fatyô u been un angev ga.” **17** Yesu gema kaa ér: “Kpash! Kov u banen a jighjigh man u hemban ato ne. Me lu a ven a kuma nena je man ne lu a jighjigh u nan sha wono? M wa ishima a ven i kuma nan je? Vam a na heen.” **18** Mba ve a na yô, Yesu zenda jijingi u bo* la due ken wan la kera, maa her* je angev nav bee. **19** Tsô mbahenen va hen Yesu ve tseegh, va pine un ér: “Er nan man se se fe-tyô u zendan jijingi shon kera ga?” **20** A kaa a ve ér: “Ka sha ci u jighjigh u nan wen kuma ga. Mimi je me kaa ne, aluer ne mba a anjighjigh u nan er ishange i masetadi nahan tseegh kpa, ne fatyô u kaan a uwo ne ner, ‘Mough heen yem

heela,’ maa ua mough, shi kwagh môm una hembra ne ga.” **21** *—

22 Zum u ve kohol imôngo ken Galilia yô, Yesu kaa a ve ér: “Ka u a za zua zwa a na Wan u or sha ikyeve i ior, **23** vea wua un, kpa sha iyan-ge i sha utar la, a nder un shin ku.” Nahan ve ure tsung.

24 Mba va nyer ken Kapenaum yô, nomso mba ve ngohol kpandegh ku tempel* yô, va pine Peteru ér: “Ortesen wou te kpandegh ku tempel je kpa?” **25** A kaa ér: “Een, te.” Kpa va nyer ken iyoy yô, Yesu hii lamen a na, a pine un ér: “Shimon, u nenge nena? Ka hen unô utor mba tar ne ka ve sav kasua* shin ve ngohol kpandegh? Ka hen ônov vev shin ka hen mbageneve?” **26** A kaa ér: “Ka hen mbagenev.” Maa Yesu kaa ér: “Nahan yô, mimi je gba u ônov vea taan kpandegh ga. **27** Kpa, u nan ve gbееv mbu nôngon ga yô, za shin kpe zegemnger, za kende tsue. Nahan ish u i hii tsuen la, bugh zwa u i, maa u nenge a gbenger azurfa* ker. Dugh va na ve sha ci wam man we.”

18 Tsô hen shighe la mbahenen va, va pine Yesu ér: “Ka an jim nan hembe ken Tartor u sha?” **2** Maa a yila wanye u cuku va tile hen atô ve. **3** A kaa ér: “Mimi je me kaa ne, saa ne gema mhen wen ne hingir er mbayev mba kiriki nahan, gayô mayange je ne nyôr ken Tartor u sha ga. **4** Sha nahan yô, hanma or u nana hide a iyol i nan

17:21 * Ivur ne ngi ken uruamabera mba tsuaa mbagenev mba yange i hii ngeren sha ave la ga, nahan kwagh ne tese ér ka mkaanem ma ken Ruamabera u Aôndo yange na i nger la ga. **17:24** * Zwa Grika, “uderakema uhar.” Lu inya-regh ki i kimbin injar i tom u kuman er ayange ahar nahan yô. **17:25** * Shin “ve ngohol mtse- ra ve sha ikyav mbi mbakasuav.” **17:27** * Zwa Grika, “gbenger seteta.” Ka uderakema unyiin je la. Lu inya-regh ki i kimbin injar i tom u kuman ayange anyiin yô.

17:18 * Zwa Grika, “jijingi u hôngorough.”
* Zwa Grika, “hen ihwa la.”

ijime nana lu er wan u cuku ne nahan yô, ka nan je nan hembe ken Tartor u sha ye. **5** Man hanma or u nana ngohol wanye u cuku er ngun nahan ken iti yam yô, ka mo je nan ngohol ye. **6** Kpa hanma or u nana na môm ken mba hiden a iyol ijime mba ve nem jighjigh la gbeev mbu nongon yô, guda u ma i zer imbaor la zegenase sha mon, ma i gbihi nan shin zegemnger u a ze kpishi yô.

7 "Kwagh a tser ior i tar ne sha ci u akaa a nan gbeev mbu nongon! Ka keng, akaa a nan gbeev mbu nongon aa va, kpa kwagh a tser or u nana va a kwagh u nan gbeev mbu nongon la! **8** Nahan aluer uwegh ou shin nguhar wou ku nan we gbeev mbu nongon yô, tondo ku ta kera. Guda war a uwegh môm shin nguhar môm, a u i gbihi u a ave ou ahar shin angahar a ou ahar cii ken usu u pirin mayange ga* la. **9** Shi aluer ishe you ngi nan we gbeev mbu nongon yô, dugh i ta kera. Guda war a ishe i môm, a u i gbihi u a ashe ou ahar cii ken usu u Gehena* la. **10** Ver nen ishima sha er ne laha môm ken mba hiden a iyol ijime mban ga yô. Gadia m ngu kaan ne, mbatyomov mba shaav mba ve nengen sha a ve la mba nengen a ishighe ki Terem u a lu sha la hanma shighe cii. **11** *—

12 "Ne nenge nena? Aluer or ngu a iyôngo 100 man iyôngo i môm ker tsume yô, nana kera undu i 99 la sha iwo, nana yem a za ker i môm i i tsum la gaa? **13** Man aluer nan za zua a i yô, mimi je

18:8 * Ka, "mtim u tsôron" je la. **18:9** * Ijiir i yange i nanden ihyôghonov her ken akôngo a gar u Yerusalem yô. Nenge Ngeren u Pasen Asembler. **18:11** * Ivur ne ngi ken uruamabera mba tsuaa mbagenev mba yange i hii ngeren sha ave la ga, nahan kwagh ne tese ér ka mkaanem ma ken Ruamabera u Aôndo yange na i nger la ga.

me kaa ne, nana hembra ember sha kwagh u i, a i 99 i i tsum ga la. **14** Kape Terem* u a lu sha la kpa i sar un u or môm ken mba hiden a iyol ijime mban tsô kpa nana tim ga je la.

15 "Man shi aluer anmgbian wou nan er u kwaghbo yô, za pase nan ibo i nan,* we vea nan tseegh. Aluer nan kegh ato a we yô, u wase anmgbian wou la hide sha gbenda u vough je ve. **16** Kpa aluer nan venda u keghen ato a we yô, hide za vea or môm shin iorov uhar, sha er shiada u sha zwa u iorov uhar shin utar una wanger hanma kwagh yô. **17** Aluer nan venda u keghen ato a ve yô, lam a tiônnono.* Man aluer tiônnono je kpa nan venda u keghen ato a na yô, nana hingir we vough er ka or u ken tar shin orngoholkpandegh nahan.

18 "Mimi je me kaa ne, nyityôkwagh i ne kange shin tar cii, a lu kwagh u i vande kangen sha yô, shi nyityôkwagh i ne sagh shin tar cii, a lu kwagh u i vande saghen sha yô. **19** Shi me kaa ne, mimi je, aluer iorov uhar ken a ven shin tar ne zua zwa sha u sônôn ma kwagh u a lu hange hange yô, Terem u sha la una er ve kwagh shon. **20** Gadia hen ape iorov uhar shin utar ve kohol imôngo ken iti yam yô, me lu hen atô ve."

21 Tsô Peteru va pine un ér: "Tere, ka kwa me i gbe u anmgbian wam nana erem kwaghbo ve me de nana? Ka kwa taankaruhara?" **22** Yesu gema kaa a na ér: "Me kaa u, ka kwa taankaruhar tseegh ga, kpa ka kwa 77.

23 "Sha nahan yô, a fatyô u tôn Tartor u sha karen sha kwagh

18:14 * Shin a fatyô u kaan ér, "Ter wen."

18:15 * Zwa Grika, "za kôôm nan." **18:17** * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

u tor ugen u soo ér ikpan na i kimbi un anzô a yange na ve yô.

24 Mba ngur kimbin un yô, i va un a kpan na ugen u lu un a injô i kuman utalenti 10,000* yô. **25** Kpa er lu a gbenda u kimbin injô la ga yô, orvesen na la na zwa ér i tóô un man kwase na man ônov nav kua akaa a na cii i za tee, i va kimbi un injô na. **26** Tsô kpan la gba inya gba zamber a na kaan ér, 'Wa ishima a mo; me kimbi u hanma kwagh cii.' **27** Maa kunya kôr orvesen na la a na, nahan a kaa ér a yem, shi a de un a injô la. **28** Kpan ne yemen yô, a za zua a kpan ugen u lu un a injô i kuman udenariu* 100 yô. Tsô a kôr un, a sende un ave hen ikyer, a kaa ér, 'Kimbim hanma kwagh u lum a mi cii.' **29** Tsô kpan shon gba inya gba zamber a na kaan ér: 'Wa ishima a mo; me kimbi u hanma kwagh cii.' **30** Kpa a lumun ga, a gema a yem a na, a za na ér i wuhe un ken purusu, a lu ker zan zan, saa una kimbi un kwagh u a lu un a mi la. **31** Ikpan igen la ngi nengen kwagh u za hemen la yô, ishima vihi ve tsung. Nahan ve yem ve za ôr orvesen ve la hanma kwagh u er la cii. **32** Tsô orvesen na yila un kaa a na ér: 'We kpan u wan ifer ne, yange m de u a injô you la cii, zum u u zamber mo la. **33** Nahan we kpa doo u ma u zungu kpan ugen la mhôônom er yange m zungwe u mhôônom nahan gaa?' **34** Tsô ishima vihi orvesen na la pev, maa a na un sha ikyev i mba wuhen ior, ér ve za wuhe un ken purusu, a lu ker zan zan saa una kimbi hanma kwagh u a lu un a mi la cii. **35** Kape Terem u sha kpa una er a hanmô wen je

18:24 *Utalenti 10,000 lu inyaregh ki kuman udenariu 60,000,000. Denariu môm lu gbe-nge azurfa u Mbaroma môm. **18:28** *Nenge Ngeren u Pasen Asembler, "Denariu."

la, aluer nan ngu den anmgbian u nan kwaghbo sha mimi ga yô."

19 Yesu kur akaaôron ne yô, a mough ken Galilia a per Yordan yande la, a yem hen anijir ugen ken akighir a haregh* u Yudia. **2** Ikpelaïor shi dono un ijime, nahan a bee ve iangev her.

3 Tsô Mbafarishi za va her u va karen un. Ve pine un ér: "Or a fatyô u paven ivaa a kwase u nan sha hanma ityôkyaa ciili?" **4** A gema a kaa a ve ér: "Ne mba a ôr kwagh u i nger la gaa? Un u a gba ve sha hiihii la, gba ve lu nomsoor man kwase, **5** shi a kaa ér: 'Sha ityôkyaa ne yô, or nana undu ter u nan kua ngô u nan, nana var ken kwase u nan, ve uhar cii vea hingir iyol i môm.' **6** Sha nahan yô, kera mba uhar ga, kpa ve hingir iyol i môm. Nahan, kwagh u Aôndo a zough yô, or a de paven ga." **7** Ve kaa ér: "Tsô er nan ve Mose yange ôr kwagh u nan kwase takeda u paven ivaa, kua kwagh u paven a nana?" **8** A kaa a ve ér: "Ka er ne lu ior mba norom sha kwagh yum ve, Mose yange lumun ér ne paven ivaa a kasev enev ye, kpa kape yange lu sha igbetar la ga. **9** Kpa me kaa ne, aluer or pav ivaa a kwase u nan man ka sha ci u kwase la er idya* ga, man nan za er kwase ugen yô, or la nan er idya."

10 Mbahenen nav kaa a na ér: "Aluer kape kwagh u nom man kwase a lu la yô, guda u lun kwav." **11** A kaa a ve ér: "Ka ior cii vea fatyô u eren kwagh ne ga, saa mba ve lu a iyua* la tseegh. **12** Ior mbagenev vea vôso kwase ga, sha ci u i mar ve nahan, shi mbagenev vea vôso kwase ga sha ci u ka ior ve gem ve ve lu nahan ye. Mbagenev di yô, vea vôso kwase ga, ve tsua ayol a ve u eren nahan

19:1 *Shin "boda." **19:9** *Shin "ijimba." **19:11** *Ka, "iyua i lun kwav" je la.

sha ci u Tartor u sha. Mba ve fetyô u eren kwagh ne yô, vë er."

13 Tsô mbamaren va un a mba-yev mba kiriki ér a penda ve ave iyol, a er msen, kpa mbahenen zôhò a ve. **14** Yesu gema kaa a ve ér: "De nen mbayev mba kiriki, de yangen nen ve u van hen a mo ga, sha ci u ka amba ne je Tartor u sha u lu sha ci ve ye." **15** Tsô a penda ve ave iyol, maa a mough her a gba yemen.

16 Tsô orgen va pine un ér: "Ortesen, ka nyi i dedoo i gbe u me er ve me zua a uma u tsôrono?" **17** A kaa a na ér: "Er nan ve u lu pinen mo kwagh sha kwagh u a lu u dedoo? Or ngu môm tseegh u nan lu or u dedoo yô. Kpa aluer u soo u zuan a uma yô, kuran atindi hanma shighe cii." **18** A pine un ér: "Ka a hana?" Yesu kaa ér: "Mayange de woo or ga, shi mayange de eren idya ga, shi mayange de iin ga, shi mayange de eren shiada u aiegh sha or ga. **19** Naan teru man ngôu icivir, shi or u wan ndor a we nanā doo u ishima er iyol you nahan kpee je." **20** Gumor la kaa a na ér: "M kor atindi angan cii, nahan ka nyi igen i shi u me ere?" **21** Yesu kaa a na ér: "Wea soo u lun vough* yô, yem za tee akaa a ou cii, gema inyaregh na mbaatsanev, tsô u lu a kwagh u injaa sha, nahan va dondom." **22** Gumor la ongo nahan yô, ishima vihi un a kar her kera, sha ci u lu a inyaregh kpishi. **23** Yesu maa kaa a mbahenen nav ér: "Mimi je me kaa ne, a taver kpishi u ornyar nana nyôr ken Tartor u sha. **24** Shi me kaa ne, hembra kan zange u rakumi a nyôr hen ihyura i anula, a u ornyar nanā nyôr ken Tartor u Aôndo."

25 Mbahenen mba ongo nahan yô, kpiligh ve iyol kpishi, ve gba

19:21 * Ka, "u lun vough sha ishighe ki Aôndo" je la.

kaan ér: "Ka an jim a yima nana?" **26** Yesu gema kenger ve zulee, maa kaa ér: "Sha mnenge u ior yô, kwagh a fatyô u lun nahan ga, kpa Aôndo yô, fetyô u eren akaa cii."

27 Tsô Peteru gema kaa ér: "Nenge, se undu akaa ase cii se dondo u. Nahan ka nyi se va zua a mini?" **28** Yesu kaa a ve ér: "Mimi je me kaa ne, sha shighe u eren akaa hingir a he,* zum u Wan u or una tema sha ikyônough nagh ki thorough ki engem la, ne mba ne dondom ne kpaa ne tema sha mkônom 12, ne ôr uipyaven mba Iserael mba 12 la ijir. **29** Shi hanma or u nan undu uya shin anmgbianev mba nomso shin mba kasev, shin ter shin ngô shin ônov shin ishule sha ci u iti yam yô, nana zua a mi a hembra nahan kwa deri, shi nana va zua a uma u tsôron.

30 "Kpa ior kpishi mba ve lu mba hiihii la vea va hingir mba masetyô, mba masetyô di vea hingir mba hiihii.

20 "Gadia Tartor u sha ngu er orya ugen u due pepe lu keren mba vea yar un tom ken sule u wain nahan. **2** Er za zua a mbatomov mba ve lumun u ngohol denariu* môm ken iyange yô, a kaa ér ve yar ken sule na u wain la. **3** Shi va duen er ahwa ataankaranyiin pepe* nahan yô, a nenge ior mbagenev tile sha tembekasua, ve lu a tom ga. **4** Nahan a kaa a ve ér, 'Ne kpa za yarem nen ken sule u wain. Me kimbi ne a doo.' **5** Nahan ve yar. Shi orya ne va due er ahwa 12 atetan,* man er ahwa atar atetan" nahan, shi a zua a ior mba-

19:28 * Shin "shighe u a mar ikyurior i he."

20:2 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler. **20:3**

* Zwa Grika, "er ihwa i sha utar nahan." Yange i hii u ôron ahwa ne pepe shighe u iyange ka i hii u duen la. **20:5** * Zwa Grika, "er ihwa i sha atatarar nahan." # Zwa Grika, "er ihwa i sha utaankaranyiin nahan."

genev ve yar un tom. **6** A va mase duen er ahwa ataan aikighe* nahan, a zua a ior mbagenev gba tilen tsô. Nahan a pine ve ér, 'Er nan pepe je ne gbe tilen heen a kwagheren shio nahana?' **7** Ve kaa a na ér: 'Ka sha ci u or ngu a tôô se ijodo ga.' Nahan a kaa a ve ér, 'Ne kpa za yarem nen ken sule u wain.'

8 "Ka va hingir aikighe yô, orvesen u lu a sule u wain la kaa a or u nengen un sha akaa la ér, 'Yila mbatomov mbara kimbi ve injar ve. Hii sha mba ve mase yaren la zan zan za kure sha mba hiihii mbara.' **9** Mbatomov mba ve yar sha ahwa ataan aikighe la mba ve yô, hanmô ve ngohol denariu* môm. **10** Nahan mba ve hii yaren la mba ve yô, ve hen ér vea ngohol a hembra nahan. Kpa ve kpa i kimbi ve denariu* môm. **11** Mba ngohol yô, ve gba ahon a orya la, **12** ve kaa ér, 'Mba ve mase yaren mban er tom ihwa i môm tseegh, kpa u kimbi ve injar vough er se nahan, se mba se er tom sha oo iyange jimin ne!' **13** Kpa a kaa a orgen ken a ve ér, 'Orne, m nzughul a ven ga. Ashen ne lumun u ngohol denariu* môm, shin ka nahan ga? **14** Ngohol kwagh u a lu u wou la yem. M soo u nan mba ve mase yaren mban injar vough er we nahan. **15** M ngu a ian i eren kwagh u m soo la a akaa am gaa? Shin u ngu gban iyuhwe sha ci u m er a ve doo* yumu?' **16** Kape mba hiihii vea va hingir mba masetyô, mba masetyô di vea hingir mba hiihii je la."

17 Yesu va ngur zan sha Yerusalem yô, a za ta ibyalegh a mbahenen nav mba 12 mbara sha gbenda, a kaa a ve ér: **18** "Nenge! Se mba zan sha Yerusalem, nahan a

za na Wan u or sha ikyeve i upristi mba tamen man mbangerenatindi. Vea ôr un ijir vea kure ér i wua un. **19** Maa vea gema un vea na sha ikyeve i ior mba ken atôatyev, vea naha un tar shi vea gbi-dye un shi vea mande un sha kon.* Kpa sha iyange i sha utar la, a nder un shin ku."

20 Tsô ngô u ônov mba Sebedeu za va vea ônov nav mba nomso, va gure un inya sha u sônnon un kwagh. **21** Yesu pine un ér: "Ka nyi u soo?" A kaa a na ér: "Na zwa ônov av mba uhar mban ve va tema vea we imôngo ken Tartor wou, u môm ken uwegh ou ku yane-ghe, ugen ken uwegh ou ku ime-segh." **22** Yesu gema kaa ér: "Ne fa kwagh u ne lu sônnon la ga. Ne fatyô u man shin kôôpu u* m sônnon man shimi la kpa?" Ve kaa a na ér: "Se fatyô." **23** A kaa a ve ér: "Ka mimi, ne va ma shin kôôpu wam. Kpa u teman mo ken uwegh ku yane-ghe man ku imesege la yô, ka mo me na zwa ga, sha ci u ka Terem una tsua mba vea tema la ye."

24 Mba pue mbagenev mbara mba ongo kwagh ne yô, ishima vihi ve a anmgbianev mba uhar mbara. **25** Kpa Yesu yila ve kaa a ve ér: "Ne fa, utor mba tar ne ka ve eren tahav sha ior vev, shi uzegembaiorov kpaa ve tesen mhembe sha ior vev. **26** Ne yô, gba u ne lu nahan ga. Kpa or u nan soo u lun or u heman ken a ven yô, a gba u nana lu or u eren ne tom. **27** Shi hanma or u nan soo u lun or u hiihii ken a ven yô, a gba u nana lu kpan wen, **28** vough er Wan u or kpaa a ve, i lu sha u i er un tom ga, kpa i lu sha u una er mbagenev tom, shi una na uma na sha u paan ior kpishi nahan."

20:6 * Zwa Grika, "er ihwa i sha 11 nahan."
20:9, 10, 13 * Nenge Ngeren u Pasen Asemer.
20:15 * Shin "m wa nagh."

20:19 * Shin "kon u manden or sha mi." Nenge Ngeren u Pasen Asemer. 20:22 * Shin "iyo-ngo i."

29 Mba ngur duen ken Yeri-ko yô, ikpelaïor i vesen dondo un ijime. **30** Mbaapisrashe mbage-nev uhar gema tema hen kpegbenda. Mba ongo ér Yesu ngu karen yô, ve gba yilan genger genger kaan ér: “Tere, zungwe se mhôonom, Wan u Davidi!” **31** Tsô ikpelaïor la gba vendan a ve, kaan ér ve cir zwa; kpa ve lu hemban yilan genger genger kaan ér: “Tere, zungwe se mhôonom, Wan u Davidi!” **32** Yesu maa tile, yila ve kaa ér: “Ka nyi ne soo ner m er ne?” **33** Ve kaa a na ér: “Tere, bugh se ashe.” **34** Tsô kunya kôr Yesu, nahan a bende ve ave sha ashe, maa her je ve hii u nengen kera, shi ve dondo un ijime.

21 Mba va zurum hen Uwo u Olev, ikyua a Betefeji man Yerusaleme yô, Yesu tindi mbahe-nen nav uhar. **2** A kaa a ve ér: “Za nen hen angar u a lu se sha hemene ne, ne za nyôron ker je maa ne nenge a ngôjaki, i zer un ngu vea wan na. Sagh nen ve, vam nen a mi. **3** Aluer or pine ne kwagh yô, kaa nen ner, ‘Kwagh gba Ter a ve.’ Nahan fese je nana de ne, ne va a ve.”

4 Kwagh ne er nahan sha u kuren kwagh u yange i ôr sha ikyev i profeti la, ér: **5** “Kaa wankwase u Shion* wer: ‘Nenge, Tor wou ngu van, ngu ishima legh legh, a henda jaki, man ka wanjaki, zendenya u tôn ikyav.”

6 Nahan mbahenen mba Yesu za er vough er a kaa ve nahan. **7** Ve za va a ngôjaki la vea wan na, tsô ve tar akondo a ve a haan iyol sha ujaki mbara, maa Yesu tema sha wanjaki la. **8** Ior kpishi hen ikpelaïor la gema akondo a ve a haan iyol tar sha gbenda, mbagenev lu

tôndon ahu a ikyon taren sha gbenda. **9** Shi ikpelaïor i i lu zan un sha hemen man i i lu van un ken ijime la cii lu ôron genger genger ér: “Ma u yima* wan u Davidi! Saan un u a ve ken iti i Yehova# la iyol! Ma u yima un, we u u lu sha usha mba hemban gban ica la!”

10 Za nyer ken Yerusaleme yô, gar cii num, ior lu pinen ér: “Ka an nee?” **11** Ikpelaïor i i lu vea na la lu kaan ér: “Ka profeti Yesu je ne. A due ken Nasareti u Galilia!”

12 Yesu za nyer ken tempel yô, a zenda mba ve lu teen akaa ker kua mba ve lu yamen akaa la cii ve due kera. Shi a daa utebul mba mbamusanyaregh kua akaa-teman a mba ve lu teen mkungum la cii, gba. **13** A kaa a ve ér: “I nger ér, ‘A yilan iyow yam ér iyow i msen,’ kpa ne mba nan ner i hingir iyow i mbaiv.” **14** Shi mbaapira-she kua mbaawanev kpa va hen a na ken tempel, nahan a bee ve cii uzayol mban.

15 Zum u upristi mba tamen man mbangerenatindi nenge akaa a kpiligiyol a a er la, kua er mba-yev mba nomso lu ôron ken tempel genger genger ér, “Ma u yima* wan u Davidi!” yô, ishima vihi ve ker, **16** ve kaa a na ér: “U un-gwa kwagh u mban ve lu ôron la kpa?” Yesu gema kaa a ve ér: “Een. Ne ôr kwagh u i nger ér, ‘U na mba-yev mba kiriki man anikyundanev vea wuese we sha zwa ve’ la gaa?” **17** Tsô a undu ve her, a kar a due ken gar la, a yem ken Betani, a za tsa ker.

18 Ngur hiden ken gar la pepe pepe yô, ijen kôr un. **19** Tsô a nenge a kon u tur hen kpegbenda, maa a kar a za her, kpa a zua a

21:5 * A fatyô u lun gar u Yerusaleme u i maa un sha Uwo u Shion la, shin ior mba ken gar shon.

21:9, 15 * Zwa Grika, “Hosana.” Ka u sônon Aôndo sha u a va a myom, shi ashighe agen ka i ter ishember ne sha u tesen msaanyol. **21:9** # Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

ityamegh sha mi ga, lu ahu tseegh. Nahan a kaa ér: “U kera ume ityamegh mayange ga.” Kon u tur la maa uma her ave ave je. **20** Mba-henen mba nengen kwagh ne yô, kpilighyol ve iyol, ve kaa ér: “Er nan ve kon u tur la u om ave ave nahana?” **21** Yesu kaa a ve ér: “Mimi je me kaa ne, aluer ne na jighjigh shi ne ta akperan ga yô, ne er kwagh u m er a kon u tur ne tseegh ga, uwo ne je kpa, aluer ne kaa a u ner, ‘Mough za gba shin zegemnger,’ kpa ua mough a za gba. **22** Man hanma kwagh u ne er msen ne sôn cii, aluer ne na jighjigh yô, a na ne.”

23 Nyer ken tempel yô, upristi mba tamen man mbatamen mba nongior la va hen a na zum u lu tesen yô, ve va pine un ér: “Ka sha tahav mbu nyi u eren akaa nee? Man ka an nan ne u tahav mbu-nu?” **24** Yesu gema kaa a ve ér: “Mo kpa me pine ne kwagh môm. Aluer ne ôrom yô, mo kpa me ôr ne tahav mbu m eren akaa ne a mi la: **25** Ka an yange nan tindi Yohane ér a er ior batisema? Lu Aôndo u a lu sha la, shin lu ioro?” Kpa ve gba henen ker ayol a ve kaan ér: “Aluer se kaa ser, ‘Lu Aôndo’ yô, una pine se ér, ‘Tsô er nan yange ne na Yohane jighjigh ga?’ **26** Kpa aluer se kaa ser, ‘Lu ior’ yô, ikpe-laior ne ia mough ayôôso a vese, sha ci u ve cii ve nenge Yohane ér ka profeti.” **27** Maa ve kaa a Yesu ér: “Se fa ga.” Yesu kpa kaa a ve ér: “Nahan mo kpa me ôr ne tahav mbu m eren akaa ne a mi la ga.

28 “Ne nenge nena? Orgen lu a ônov uhar. A za kaa a u hiihii la ér, ‘Wan wam, yar ken sule u wain nyian.’ **29** Wan la gema kaa a na ér, ‘Me yar ga,’ kpa va hide vaa afanyô sha kwagh u ôr la, maa due yar. **30** Shi a kar a za hen wan na u sha uhar la, a za ôr un

kwagh shon môm. Ngun kaa a na ér, ‘Baba, me yar,’ kpa a kera yar ga. **31** Ken ve mba uhar mban, ka u han a er ishima i ter naa?” Ve kaa ér: “Ka u hiihii la.” Yesu gema kaa a ve ér: “Mimi je me kaa ne, mbangoholkpandegh man mbaagbaga vea vande nyôron ken Tartor u Aôndo a ven. **32** Gadia Yohane yange va hen a ven, lu tesen ne gbenda u perapera, kpa ne na un jighjigh ga. Mbangoholkpandegh man mbaagbaga yô, na un jighjigh. Kpa ne yô, shin er ne nenge akaa ne nahan je kpa, ne hide ne vaa afanyô, ne na un jighjigh ga.

33 “Ungwa nen injakwagh igen: Orgen lu a inya, nahan a er sule u wain. A wa u igyar ningir tser, shi a time ihyungwa i shoghor wain shi a maa iyou i taven gôgônan ker. Tsô a gema u a wa mbatomov sha ikyeve, a mough a yem zende ken tar u icaa. **34** Ka va kom shighe u zôron wain yô, a tindi ikpan na hen mbatomov mbara, ér ve za ngohol atam a wain a a lu a na la. **35** Kpa mbatomov mbara kôr ikpan la, gbidyé u môm, wua ugen, ugen la di ve ta un awen. **36** Shi a tindi ikpan igen hembra ngeen a i hiihii la; ingin kpa ve er a i di nahan. **37** Ken masejime yô, a tindi wan na u nomso hen a ve, a kaa ken ishima na ér: ‘Wan wam yô, vea na un icivir.’ **38** Mbatomov mbara mba nengen a wan la yô, ve gba kaan ker ayol a ve ér, ‘Ngun ka wan u una va ya dyako je ne. Va se wua un nen se ngohol nen dyako na la!’ **39** Tsô ve kôr un ve due a na ken sule u wain la, ve za wua un. **40** Nahan zum u or u a lu a sule u wain la una va yô, una er a mbatomov mbara nena?” **41** Ve kaa a na ér: “Er ve lu aferaior yô, una tim ve sha ku u nyoon tsung,* una gema sule u wain la una wa sha

ikyev i mbatomov mba vea naan un atam a wain sha shighe vough yô.”

42 Yesu kaa a ve ér: “Ne ôr ken Ruamabera gaa? I nger ér, ‘Iwen i mbamaankwagh ve vende i la, i hingir iwen i hange hange i sha zongough ku iyoughough. Kwagh ne due ka hen Yehova,* man ka kwagh u kpilighyol sha ashe ase.’ **43** Ka nahan ve m lu kaan a ven mer a ngohol Tartor u Aôndo hen a ven kera, a gema a na ikyurior igen i ia ume atam ye. **44** Shi or u nan gbe sha iwen ne yô, nana sombo vughô vughô. Man or u iwen ne i gbe sha a nan yô, ia njighe nan a njighe.”

45 Upristi mba tamen man Mbafarishi mba ongo anzaakaa a Yesu ôr la yô, ve kav er lu ve je lu ôron yô. **46** Nahan ve soo u kôron un, kpa ve cia ikpelaïor, sha ci i ikpelaïor la nenge ér ngu profeti.

22 Yesu shi gba ôron ve kwagh sha anzaakaa kaan ér: **2** “A fatyô u tôôn Tartor u sha karen sha tor ugen u yange er wan na u nomso iniongo i ivesegh yô. **3** A tindi ikpan na za kaa mba i lehe ve iniongo i ivesegh la, kpa ve soo u van ga. **4** A shi a tindi ikpan igen, a kaa a i ér, ‘Za kaa nen mba i lehe ve la ner: “Nenge, m yôr iwer, m sôngo ibua yam kua ilev mbi kehen, i er hanma kwagh i ver a ver. Yô, va ase nen iniongo i ivesegh ne.”’ **5** Kpa ve wa ikyo ga, ve yem eren akaa a ve. Mbagen yar ityom ve, mbagenev di yem u eren kasua. **6** Kpa mbagen cii kôr ikpan na la, nzughul a ve, shi wua ve.

7 “Tsô ishima vihi tor la tsung, nahan a tindi ushoja nav za wua mbawuanior mbara shi nande gar ve la. **8** Maa tor la kaa a ikpan na ér, ‘I wa iyol sha iniongo i ivesegh ne i bee, kpa ior mba i lehe ve la

kuma u van i ga. **9** Nahan yô, za nen sha igbenda i vesen, za lôhô nen hanma or u ne zough a nan cii nana va iniongo i ivesegh ne.’ **10** Tsô ikpan la due sha igbenda za va a hanma or u ve zua a nan cii, mbaaferev kua ior mba dedoo kpaa. Nahan ior iv ken iyou i iniongo i ivesegh la poo, lu yan kwagh.

11 “Tor la ve u va nengen mba ve va iniongo la yô, a nenge a orgen u hua ikyondo i iniongo i ivesegh ga yô. **12** Maa a pine un ér, ‘Orne, u hua ikyondo i ivesegh ga, man u kar han ve u nyer hen ijiir nee?’ Or la zua a kwagh u ôron ga. **13** Tsô tor la kaa a mba eren un tom ér, ‘Kange un nen ave man angahar, kende un nen ken ime, ken won, ape una vaa je una wua anyi* yô.’

14 “Gadia i lôhô ior kpishi, kpa ka kpuaa tseegh i tsough ye.”

15 Tsô Mbafarishi yem idyu gba za henen kwagh u vea er ve vea kôr un a ikyaa zwa yô. **16** Maa ve tindi mbahenen vev a mbapatii mba Herode imôngo, ve va kaa a na ér: “Ortesen, se fa u ngu or u mimi shi u tesen ior gbenda u Aôndo sha mimi. U keren u doon ityough a or ga, sha ci u u nengen sha mlu u or u sha iyol la ga. **17** Yô kaa ase se yôô, u nenge nena? U tan Shisar kpandegh la ka shami* shin ka shami ga?” **18** Kpa Yesu kav ifer ve la, nahan a kaa ér: “Er nan ne karen mo? Ne mbawanatseregh mban! **19** Tesem nen gbenger azurfa u i te kpandegh a mi la.” Maa ve na un denariu* môm. **20** A pine ve ér: “Ka ikyav i ityough ki an i lu sha mi nee? Man iti i i lu sha mi ne ka i ana?” **21** Ve kaa ér: “Ka i Shisar.” Maa a kaa a ve ér: “Nahan yô, na nen Shisar akaa a a lu a Shisar

21:42; 22:19 * Nenge Ngeren u Pasen Ase-mber.

22:13 * Ikyav i tesen ishimanyoon man ishimayinan. 22:17 * Shin “ka sha tindi.”

la, kpa akaa a a lu a Aôndo yô, na nen Aôndo.” **22** Mba ongo nahan yô, kpiligh ve iyol, tsô ve undu un ve yem.

23 Sha iyange shon la, Mbasadushi mba ve kaan ér mnder u shin ku ngu ga la, va pine un ér: **24** “Ortesen, Mose yange kaa ér: ‘Aluer or kpe man nan undu wan ga yô, anmgbian u nan a tôô kwase u nan undu la, a mar wan a mi sha ci u anmgbian u nan shon.’ **25** Nomsombaiorov mba-genev utaankaruhar lu vea vese heen, ve lu anmgbianev. U hii-hii la vôso kwase, kpa mar wan ga tsô kpe undu anmgbian na a kwase shon. **26** Anmgbian na u sha uhar la kpa va kpe nahan, u sha utar la kpa nahan, zan zan u sha utaankaruhar la kpa va kpe. **27** Ken masejime yô, kwase la kpa va kpe. **28** Nahan sha shighe u mnder u shin ku la, una lu kwase u an ken ve mba utaankaruhar mbara? Gadia hanma ve cii yange nan vôso un.”

29 Yesu gema kaa a ve ér: “Ne tsume, sha ci u ne fa Ruamabera ga, shi ne kav tahav mbu Aôndo kpaa ga. **30** Gadia a va nder ior shin ku yô, nomso vea er kasev ga, shi kasev kpa a na ve noov ga, kpa vea lu er mbatyomov mba shaav nahan. **31** Hide sha kwagh u nderen mbakpenev la yô, ne ôr mkaanem ma Aôndo yange ôr a ven la gaa? Yange kaa ér: **32** ‘M ngu Aôndo u Aberaham man Aôndo u Isa-ka man Aôndo u Yakob.’ Nahan un ka Aôndo u mbakpenev ga, kpa ka u mbaumav.” **33** Ikpelaïor la ongo nahan yô, kpiligh ve iyol a ityesen na.

34 Mbafarishi mba ongo ér a sende Mbasadushi kera yô, ve za kohol ve va. **35** Maa môm ken a ve, u fa atindi tsema tsema yô, va kar un, a pine un ér: **36** “Ortesen, ken Atindi cii, ka tindi u han a lu

u hemban ciili?” **37** A kaa a na ér: “Yehova* Aôndo wou a doo u ishima kpee je, a ishima you cii man a uma wou cii man a mhen wou cii.’ **38** Ka tindi u hemban cii man u hiihii je la. **39** Tindi u sha uhar u a lu er ngula nahan yô, ka un ne: ‘Or u nan we ndor a we nana doo u ishima kpee je, er iyol you nahan.’ **40** Atindi kua Uprofeti* cii har sha atindi a ahar ne.”

41 Tsô Mbafarishi mba va kohol imôngo yô, Yesu pine ve ér: **42** “Ka nyi ne henen sha kwagh u Kristu? Ka wan u ana?” Ve kaa a na ér: “Ka wan u Davidi.” **43** A gema a pine ve ér: “Tsô er nan ve jijingi yange mgbegha Davidi yila un ér Tere? **44** Yange kaa ér: ‘Yehova* kaa a Terem ér: “Temam ken uwegh ku yanegh zan zan me kar veren mbahyomov ou shin akevangahar a ou.”’” **45** Nahan, aluer Davidi yila un ér Ter yô, a er nan ve una lu wan u Davidi?” **46** Or môm tsô kpa fatyô u nan un mlu-mun ga, shi hii sha iyange la je or kera cihi shi pine un mpin ga.

23 Tsô Yesu ôr kwagh a ikpelaïor man mbahenen nav kaa ér: **2** “Mbangerenatindi man Mbafarishi nenge ér ka ityesen i Mose la ve kpa ve tesen ye. **3** Sha nahan yô, eren nen hanma kwagh u ve kaa ne cii, kpa de dondon nen aeren a ve ga, sha ci u mba eren kwagh u ve kaan la ga. **4** Atindi a ve nga er ikyav mbi yuhwan mbi i tôô ior sha akende nahan, kpa ve ayol a ve yô, ve kegh iyol u benden ihyôwe ve sha mi ga. **5** Ityom i ve eren cii, ka ve eren i sha u ior ve nenge. Ka ve zer ankwagh u i we avur a ruamabera ker u hemban

22:37, 44 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler. **22:40** * “Atindi kua Uprofeti” ka Ruamabera u ken Zwa Heberu la jimin cii. **22:44** * Shin “me kar nan we tahav mbu hemban mbahyomov ou.”

kehen la sha icul, ér a lu kura-yol* ve, shi ve tume ica i shin akur a akondo a ve kpa i hemba lihen. **6** Ka vea za hen iniongo yô, ve soo u teman sha ajiir a hemban doon la. Shi ka ve soo u teman sha mkô-nom ma sha hemen* ken ushinagoge. **7** Ka ve soo ér i sughun ve sha icivir ken igbar,* shi i yilan ve ér Rabi.* **8** Kpa ne yô, i de yer ne ér Rabi ga, sha ci u Ortesen wen ngu môm, shi ne cii ne mba an-gmbianev. **9** Heela tseegh ga, de yer nen or môm shin tar ne ner* ga, gadia Ter wen ngu môm tseegh, ka u a lu sha la. **10** Shi i de yer mô wen ér orhemen ga, sha ci u Orhemen wen ngu môm tseegh, ka Kristu. **11** Kpa or u nan hembe ken a ven yô, a gba u nana lu or u eren ne tom. **12** Or u nan kenden a iyol sha yô, a hide a nan ijime, kpa or u nan hiden a iyol ijime yô, a kende a nan sha.

13 “Kwagh a tser ne, ne mbangerenatindi man Mbafarishi, ne mbawanatseregh! sha ci u ne mba yangen ior u nyôron ken Tartor u sha. Gadia ne ayol a en ne mba nyôron ga, shi ior mba ve soo u nyôron la kpa ne mba nan ve ian ga. **14** *—

15 “Kwagh a tser ne, ne mbangerenatindi man Mbafarishi, ne mbawanatseregh! sha ci u ka ne zende shin zegemnger man sha tar sha u keren ortyôtyev môm ner ne

23:5 *Ka Anikpa u cuku u i we avur a ruam-
abera ker yô. Mbayuda mba nomso yange ve
zer anikpa ne ér a lu ve kurayol.” **23:6** *Shin
“mkônom ma hemban doon.” **23:7** *Zwa Gri-
ka, “ken ityembekasua.” *Inja na yô ér,
“Ortesen.” **23:9** *Yesu lu vendan ér i de yil-
an or ér ‘ter’ shin ‘fada,’ er i yilan mbahe-
menev mba ukwaghaôndo mbagenev nahan la
ga. **23:14** *Ivur ne ngi ken uruamabera mba
tsuaa mbagenev mba yange i hii ngeren sha
ave la ga, nahan kwagh ne tese ér ka mkaa-
nem ma ken Ruamabera u Aôndo yange na i
nger la ga.

gema nan nana nyôron nongo a ven.
Nana nyôron nongo a ven yô, ne
na nan kuma u a va kende nan ken
Gehena,* shi nan ya ibo i hemba
ne kwa har.

16 “Kwagh a tser ne, ne mbaa-
pirashe mba hemen ior! Ka ne
kaa ner, ‘Auer or bum tempel
yô, ka kwagh ga; kpa aluer or
bum zanaria u ken tempel yô, a
gba u nana er sha kwagh u nan
bum la keng.’ **17** Ne mbalanen-
kwagh man mbapirinashe! Ka nyi
i hembe gban kwagha? Ka zanaria
shin ka tempel u a ne zanaria a hi-
ngir icighankwagh laa? **18** Shi ka
ne kaa ner, ‘Auer or bum atse a
nan nagh yô, ka kwagh ga; kpa
aluer or bum nagh ku i ne sha mi
la yô, a gba u nana er sha kwagh
u nan bum la keng.’ **19** Ne mba-
apirashe! Ka nyi i hembe gban
kwagha? Ka nagh kura shin ka
atse a a ne nagh ku shon ku hi-
ngir icighankwagh laa? **20** Nahan
or u nan lu bumun atse a nan nagh
yô, nan ngu bumun a kua hanma
kwagh u a lu sha a cii. **21** Shi
hanma or u nan lu bumun tem-
pel yô, nan ngu bumun tempel la
kua Un u i lu iyou na la. **22** Shi
hanma or u nan lu bumun sha
yô, nan ngu bumun ka ikyô enough
ki thorough ki Aôndo, kua Un u a
tem sha ki la.

23 “Kwagh a tser ne, ne mba-
ngerenatindi man Mbafarishi, ne
mbawanatseregh! sha ci u ka ne
na môm-ken-pue u kunguraku man
yiye kua kumin,* kpa akaa a a
hembe lun hange hange a ken Ati-
ndi la yô, ne mba we a ikyo ga. A
yô, ka ijiôron i mimi, man mhôô-
nom ma zungwen man jighjigh.
Gba u a er akaa la, kpa ka u a gema

23:15 *Ijiir i yange i nanden ihyôghonov her
ken akôngo a gar u Yerusalem yô. Nenge Nge-
ren u Pasen Asembler. **23:23** *Kumin kpa
ka ilyôghonough ki human doon ki wan sha
kwaghyan.

a undu a a hembé lun hange hange ne ga. **24** Ne mbaapirashe mba hemén ior! Ka ne kесе ankaam ma purugh kera, kpa ne gema ne ma rakumi.

25 “Kwagh a tser ne, ne mbangerenatindi man Mbafarishi, ne mbawanatseregh! sha ci u ne mba er kôôpu shin gbande u i kire un ken won, kpa a lu kimi côu côu nahan. Ken atô yô, ne iv a hua man asaren a ne fetyô u kighir ga yô. **26** We Orfarishi u pirin ashe, vande kiren kôôpu shin gbande kimi, sha er ken won kpaa una hingir wang yô.

27 “Kwagh a tser ne, ne mbangerenatindi man Mbafarishi, ne mbawanatseregh! sha ci u ne mba er iwar i i te i penti u pupuu nahan. Ken won yô, ka i doo ashe tsô, kpa kimi yô, ka i gema i iv a akuhe a mbakpenev kua hanmainja kwagh i hôngorough cii. **28** Kape ne kpaa, ior ve nengen ér ne mba perapera je la, kpa kimi yô, ne iv a atseregh man ieren i vendan atindi.

29 “Kwagh a tser ne, ne mbangerenatindi man Mbafarishi, ne mbawanatseregh! sha ci u ka ne maa iwar i uprofeti shi ne er hwe sha iwar i mbaperapera, **30** ne kaan ner, ‘Yange sea lu sha ayange a uter asev mba tsev la yô, ma se nyôr nongo a ve sha u wuan uprofeti mban ga.’ **31** Sha nahan yô, ne mba eren shiada sha ayol a en ner, ne mba ônov mba ior mba yange ve wua uprofeti la. **32** Yô, er nen ase kwagh u uter enev mba tsev lu er la, er ne fetyô la cii.*

33 “Ne íyô, ônov mba igbindev mban, a er nan man ne war ijir i Gehena* la sha wono? **34** Sha ityôkyaa ne yô, m ngu tindin uprofeti man mbatesen hen a ven. Né

wua mbagenev ken a ve, né mande ve sha kon. Mbagenev di né gbi-dye ve ken ushinagoge enev shi né er ve atsan ken agar kposo kposo. **35** Nahan né ya ibo sha awambe a mbaperapera a i hee inya shin tar la cii, hii sha awambe a orperapera Abel zan zan ar sha awambe a Sekaria wan u Barakia, u ne wua un ken tempel hen atô u icighanjiir man atse a nan nagh la. **36** Mimi je me kaa ne, akaa ne cii aa er kov ne.

37 “Yerusalem, Yerusalem, we u u wuan uprofeti shi u tan mba i tindi ve hen a we awen ne! M nongo acin imôngo mer me kohol ônov ou, er ngôkyegh ka a kohol ônov nav ken akper a na nahan! Kpa u soo ga. **38** Yô nenge, i undu ne a ya wen* ve. **39** Nahan me kaa ne, mayange ne kera nenge a mo ga, zan zan ne va kaa ner, ‘Saan un u a ve ken iti i Yehova* la iyol.”

24 Tsô Yesu ngur duen ken tempel kera yô, mbahenen nav va kohol un ve gba tesen ave sha iyaagh ki tempel ér a nenge. **2** Kpa a kaa a ve ér: “Ne nenge akaa ne nahan kpiligh ne iyolo? Mimi je me kaa ne, awen ne cii, a va yôhór a a haa inya. Iwen i môm kpa ia kera tema sha igen ga.”

3 Za tem sha Uwo u Olev yô, mbahenen nav va hen a na ve tseegh, ve va pine un ér: “Ôr ase se yôô, ka hanma shighe akaa ne aa ere? Man ka nyi ia lu ikyav i tessen ér u ngu vea vese imôngo* shi mkur u tar ne zurumu?”

4 Yesu gema kaa a ve ér: “Ver nen ishima, or a de tsughun ne ga, **5** sha ci u ior kpishi vea va ken iti yam, vea lu kaan ér, ‘M ngu Kristu,’ nahan vea tsugh ior kpishi. **6** Ne

23:32 * Zwa Griika, “iv ase nen ikyaren i uter enev mba tsev la.” **23:33, 39** * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

23:38 * Shin a fatyô u kaan ér, “i undu ya wen hingir ice.” **24:3** * Nenge Ngeren u Pasen Asembler, “Shighe u Kristu lun vea mbahenen imôngo.”

va ungewa kwagh u ityav mbi nõngon sha ajiir kposo kposo. Nahan kpa, i de cier ne iyol ga, sha ci u akaa ne aa er keng, kpa mkur una lu a va ga.

7 “Gadia ikyurior igen ia mough ityav a ikyurior igen, shi tartor ugen ua mough ityav a tartor ugen, shi ijen ia gba sha ajiir wue wue, shi tar ua tenger sha ajiir kposo kposo. **8** Akaa ne cii ka di mhii u ican* tsô.

9 “Sha shighe la, ior vea za a ven ér i tòv ne a ican shi vea wua ne, shi akuraior cii aa kôr ne ihyom sha ci u iti yam. **10** Shi ior kpi-shi vea undu jighjigh ve u nan,* shi vea hingir u nengen mbagenev mker shi kôron mbagenev ihyom. **11** Uprofeti mbaaiev kpishi vea due vea tsugh ior kpishi; **12** shi ifer* ia lu seer a seer, nahan doo-shima u ior kpishi una ndôhôr. **13** Kpa or u nan taver ishima zan zan mkur la a yima nan. **14** Shi a pase loho u dedoo u Tartor ne a tser tar sha u u lu shiada hen akuraior cii, ka zum la mkur una va ye.

15 “Nahan zum u ne nenge kwaghndôhôrshima u van a mtim, u profeti Daniel ngise ôr kwagh na la, una tile ken icighanjiir yô (or u ôron* nana ver ishima sha er nana kav yô), **16** mba ve lu ken Yudia ve hii u yevese yemen sha iwo. **17** Or u nan lu sha ityough ki iyoughough* yô, nana de hongo ér nana tôô ikyav ken iyou i nan ga. **18** Shi or u nan lu ken ityev kpaa nana de hidi ér nana va tôô ikyono i nan i haan iyol ga. **19** Sha ayange la, kwagh a tser kasev mba

ve lu iyav man mba ve lu a an-ikyundanev sha ave yô! **20** Eren nen msen sha er a va gba u ne yevese sha shighe u wuhêe* shin sha Iyange i Memen ga yô. **21** Gadia hen shighe la, zegecan una er, man a lu ican i i gbe tar je i lu a er ga yô, shi mayange je ia kera er ga. **22** Jighillii yô, luun er ka u a pande ayange la ga yô, or môm kpa ma i yima nan ga. Kpa sha ci u mba i tsough ve la yô, a pande ayange shon.

23 “Hen shighe la, aluer or kaa a ven ér, ‘Nenge! Kristu ngun,’ shin ‘Ngula!’ kpa de ne nen jighjigh ga. **24** Sha ci u Ukristu mbaaiev man uprofeti mbaaiev vea due vea er uivande man akaa a kpilighyol, sha u aluer ve fatyô yô, vea tsugh mba i tsough ve la je kpaa. **25** Nenge! m ngu tan ne icin sha akaa ne. **26** Nahan aluer ior mba kaan a ven ér, ‘Nenge! Ngu ken taaikyôngo,’ kpa de ze nen ga, shin ‘Nenge! Ngu ken iyou shin atô,’ kpa de ne nen jighjigh ga. **27** Gadia er inyiar ka i nyiar vegher u sha ityoughkitaregh i wanger zan zan i ar vegher u shin ityôtar nahan, kape a lu sha shighe u Wan u or una lu vea ven imôngo* la je la. **28** Ape kwagh u kpen a lu la, ka her uigyuve* vea kohol ye.

29 “Zegecan u sha ayange la una karen kera yô, fese je ime ia wa, sha ci u iyange ia kera due ga, uwer kpa ua ta ga, shi asan a sha aa osough aa gba; akaa a sha aa tenger. **30** Zum la ikyav i Wan u or ia due sha, nahan akuraior a shin tar cii aa zungwe je aa kera saan ga. Vea nenge Wan u or una

24:8 *Ka er mnyoon u martoghor nahan. 24:10 *Shin “vea nõngo gbeev.” 24:12 *Zwa Grika, “ieren i vendan tindi.” 24:15 *Ka, “kwaghôron u profeti Daniel la” je la. 24:17 *Ayou kpishi yange i maa i za kondo a sha, nahan ityough ki iyoughogh ki lu a tembe sha mi, ior ve eren akaa atô kposo kposo sha mi.

24:20 *Ken Iserael yô, ura ka u nõôn shi senou a haan hen shighe ne, nahan i lu ican u zan zende. 24:27 *Nenge Ngeren u Pasen Asembler, “Shighe u Kristu lun vea mbahenen imôngo.” 24:28 *Uigyuve mbagenev mba ye kwagh u kpen.

gba van sha abeen a sha kwavaôndo a tahav man iengem i kpi-lighyol. **31** Tsô busa ua gba imo taver taver, nahan una tindi mba-tyomov nav vea kohol ior nav mba a tsough ken avegher a tar a anyiin la cii imôngo, a hii ken ikighir i kwavaôndo vegher ne zan zan a ar ken ikighir i kwavaôndo vegher la.

32 "Nahan yô, hen nen kwagh ne sha kwagh u kon u tur: Ka ua ta gbaa u he shi ikya ia hiin u hômon sha mi yô, ne fa je ner fam zurum.

33 Ne kpa zum u ne nenge akaa ne cii aa nguren eren yô, fa nen je ner ngu ikyua, sha ihinda je. **34** Mimi je me kaa ne, kov ne ua kar kera ga zan zan akaa ne cii aa kar eren.

35 Sha man tar vea kar kera, kpa kwaghôron wam yô, una kar kera mayange ga.

36 "Kpa iyange la man ihwa la yô, or môm fa ga, mba-tyomov mba shaav kpa fa ga, Wan kpa fa ga, ka Ter tseegh a fe ye. **37** Er lu sha ayange a Noa la nahan, kape a lu sha shighe u Wan u or una lu vea ven imôngo* la vough je la. **38** Sha ayange a Mngerem ma Deemee lu a va ga la, ior lu yan akaa shi man akaa. Nomso lu vôson kasev, shi i lu nan kasev noov, zan zan ar sha iyange i Noa nyôr ken tso la. **39** Kpa ve ver ishima ga zan zan Mngerem ma Deemee va kua a ve cii kera. Nahan kape a lu sha shighe u Wan u or una lu vea ven imôngo* la je la. **40** Zum la, iorov uhar vea lu ken ityev; a kua a u môm, a undu ugen. **41** Kasev uhar vea lu wuan kwagh sha nase; a kua a u môm, a undu ugen. **42** Nahan yô, kuran nen, sha ci u ne fa iyange i Ter wen una va la ga.

43 "Kpa fa nen kwagh ne: Alier orya fa ihwa* i ormbaiv nana va yô,

orya la nana lu kuran sha er a va pev nan iyou a nyôr ga yô. **44** Nahan yô, ne kpa wa nen iyol keghen nen a kegh, sha ci u Wan u or ngu van hen ihwa i ne hen ner una va ga yô.

45 "Ka an jighilii nan lu wanakiriki* u jighjigh man u fan kwagh, u orvesen u nan una wa nan mba-shirentom* mba hen ya na cii sha ikyev, ér nana naan ve kwaghyan ve sha shighe voughlo? **46** A saan wanakiriki* la iyol, aluer orvesen u nan hide va kohol nan u eren nahan yô! **47** Mimi je me kaa ne, orvesen la una gema akaa a na cii una wa nan sha ikyev.

48 "Kpa aluer wanakiriki la nan er iferkwagh, nan kaa ken ishi-ma i nan ér, 'Orvesen wam timbir yum,' **49** nahan nan hii u gbi-dyen mbashirentom mbagenev shi yan kwagh shi man kwagh vea mbahundenmsôrom imôngo yô, **50** orvesen u wanakiriki la una za hide sha iyange i a ver ishima ga yô, shi a lu hen ihwa i a fe ga yô, **51** nahan una tsaha un je a doo ato ga,* una kende un ken ican i môm vea mbawanatseregh, ape una vaa je una wua anyi* yô.

25 "A fatyô u karen Tartor u sha la sha kwagh u anuunaukase pue a yange tôô amenger a ve za u za keghen orkwasehe gbenda yô. **2** Mbautaan ken a ve lu mbalanenkwagh, mbautaan mbagenev mbara lu mbafankwagh. **3** Mbala-nenkwagh mbara tôô amenger a ve, kpa ve tôô mkurem ga. **4** Kpa mbafankwagh mbara yô, ve tôô mkurem ken akpe kua amenger a ve. **5** Tsô er orkwasehe timbir u van yô, ve cii ashe yuhwa ve ikyôr, nahan ve gba mnyam.

24:37, 39 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler, "Shighe u Kristu lun vea mbahenen imôngo." 24:43 * Zwa Grika, "ihwa i utu."

24:45, 46 * Zwa Grika, "kpan." 24:45 # Shin "mbatomov." 24:51 * Zwa Grika, "una gber un atôôn ahar." # Ikyav i tesen ishimanyoon man ishimayinan.

6 Ka va lun ken atôutu yô, i gba yôôn angwe kaan ér: 'Orkwasehe gba van ve! Due za kegh un nen gbenda.' 7 Nahan anuunaukase la cii mough sha gba tsaren amenger a ve. 8 Tsô mbalanenkwagh mbara gba kaan a mbafankwagh mbara ér, 'Pande nen se mku-rem enev mara, gayô amenger a ase nga nôngon u pirin.' 9 Mba-fankwagh mbara gema kaa a ve ér: 'Kainja er se pande ne yô, ma a kera kuma se ga nahan. Guda yô, za nen hen mbateen, za yamen ma enev.' 10 Mba ngur yemen u za yamen yô, orkwasehe va nyôr. Nahan anuunaukase a yange wa iyol lu keghen a kegh la nyôr vee na ken iyou i iniongo i iveseigh la, maa i wuhe hunda. 11 Ica i gbe ga yô, anuunaukase agen la za hide, gba va kaan ér, 'Orvesen, Orvesen, bugh se hunda!' 12 A gema a kaa a ve ér, 'Me ôr ne sha mimi, m fa ne ga.'

13 "Sha nahan yô, kuran nen, sha ci u ne fa iyange shin ihwa la ga.

14 "Gadia ka di vough er orgen u lu wan iyol i zan zende ken tar u icaa ve yila ikpan na, gema akaa a na wa ve sha ikyev la nahan. 15 A na u môm utalenti* utaan, ugen la utalenti uhar, ugen la di a na un talenti môm. A na hanma ve er agee a nan lu la, maa a yem ken tar u icaa. 16 Fese je maa u i na un utalenti utaan la yem za er kasua a mi, zua a liba sha mi utalenti utaan. 17 U yange ngohol uhar la kpa za er nahan, zua a liba sha mi uhar. 18 Kpa, kpan u i na un môm tseegh la yô, yem za time ihyungwa gema inyaregh ki* orvesen na la yer shimi.

25:15 *Talentu i Mbagrika môm lu samnyar u yuhwan kuman ukilogeram 20.4. Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 25:18 *Zwa Grika, "azurfa u."

19 "Tsô ka tse gbem yô, orvesen u ikpan la za hide va gba ve ceke sha u una fa kwagh u ve er a inyaregh ki shon yô. 20 Nahan u yange ngohol utalenti utaan la seer utalenti mbagenev sha mi utaan, va a mi va kaa ér, 'Orvesen, yange u nam utalenti utaan, kpa nenge, m zua a liba sha mi utalenti utaan.' 21 Orvesen na kaa a na ér: 'U er doo. U ngu kpan u jighjigh man u fan kwagh! U ngu jighjigh sha akaa kpuaa. Nahan me wa u akaa kpishi sha ikyev. Ember a orvesen wou imôngo.' 22 Tsô ugen u ngohol utalenti uhar la kpa za va, va kaa ér, 'Orvesen, yange u nam utalenti uhar, kpa nenge, m zua a liba sha mi utalenti uhar.' 23 Orvesen na kaa a na ér: 'U er doo. U ngu kpan u jighjigh man u fan kwagh! U ngu jighjigh sha akaa kpuaa. Nahan me wa u akaa kpishi sha ikyev. Ember a orvesen wou imôngo.'

24 "Tsô kpan u ngohol talenti môm la za ve yô, a kaa ér: 'Orvesen, m fa, u ngu or u taver kwagh. Ka u sunda kwagh u u lee ga yô, shi u kura samuyia u i lu we u peer ga yô. 25 Nahan m cia aniyagh, m yem a talenti wou m za yer shin inya. Ngohol ase kwagh wou.' 26 Orvesen na la gema kaa a na ér: 'U ngu kpan u wan ifer shi wan hwev. Wer ka m sunda kwagh u m lee ga shi m kura samuyia u i lu mo m peer ga yô, ka kwagh u u kaa laa? 27 Yô yange ma u za wam inyaregh kira* ken banke, nahan er m hidi ne ma m zough a mtsera sha mi.

28 "'Nahan yô, ngohol nen talenti na la, gema na nen u a lu a utalenti pue la. 29 Sha ci u hanma or u nan lu a kwagh yô, a seer nan, nana lu a mi kpishi. Kpa or u nan lu a kwagh ga yô, kwagh u nan henen ér nan ngu a mi la je kpa a

25:27 *Zwa Grika, "azurfa la."

ngohol kera. **30** Nahan kende nen gbilin kpan la ken ime, ken won, ape una vaa je una wua anyi* yô.

31 “Zum u Wan u or una va ken iengem na a mbatyomov nav cii imôngo la, una tema sha ikyô-nough nagh ki torough ki icivirigh.

32 A kohol ior mba ken akuraïor cii sha ishighe nagh, una pav ior mbagenev una ver kposo a mbagenev, vough er orkuranilev ka nan pav iyôngo a ivo nahan. **33** Nahan una ver iyôngo ken uwegh nagh ku yanegh, kpa ivo yô, una ver i ken uwegh nagh ku imesegh.

34 “Maa Tor la una kaa a mba ve lu ken uwegh nagh ku yanegh la ér: ‘Va nen, ne mba Terem a lu nan ne iveren ne, ya nen dyako u Tartor. I ver sha ci wen hii sha shighe u i lu gban tar la je. **35** Sha ci u yange ne nam kwaghyan zum u ijen lu kôron mo yô, shi ne nam kwaghman zum u imura lu kôron mo yô. Shi yange ne fam ga, shi m lu a ijiir i tsan ga, kpa ne ngohol mo hen ya wen.

36 M lu idyelegh* kpa ne zerem ikyondo. M gba angev kpa ne nenge sha a mo. Shi m lu ken purusu kpa ne za nengem.’ **37** Tsô mbaperapera mbara vea gema a pine un ér: ‘Tere, lu hanma shighe se nenge ijen kôr u ve se na u kwaghyan, shin imura kôr u ve se na u kwaghmana? **38** Man lu hanma shighe se nenge u lu a ijiir i tsan ga ve, se ngohol we hen ya wase, shin u lu idyelegh ve se zer u ikyondo?

39 Shi lu hanma shighe se nenge u gba angev shin u lu ken purusu ve se za nenge u we?’ **40** Tsô Tor la una kaa a ve ér, ‘Mimi je me kaa ne, er yange ne er akaa ne a or u hemban gban ijime ken anmgbianev av mban yô, lu mo je ne er a mo nahan ye.’

25:30 *Ikyav i tesen ishimagyon man ishimayinan. 25:36 *Shin “m lu a ikyondo ga.”

41 “Maa una kaa a mba ve lu un ken uwegh ku imesegh la ér: ‘Yem nen kera, ne mba i we ne ifyan ne. Yem nen ken usu u tsôron, mtsaha u a lu sha ci u Diabolo man mbatyomov nav la. **42** Sha ci u ijen lu kôron mo kpa ne nam kwaghyan ga, shi imura lu kôron mo kpa ne nam kwaghman ga. **43** M lu a ijiir i tsan ga, kpa ne ngohol mo hen ya wen ga. M lu idyelegh kpa ne zerem ikyondo ga. M gba angev kpa ne nenge sha a mo ga. Shi m lu ken purusu kpa ne za nengem ga.’

44 Tsô ve kpa vea pine ér: ‘Tere, lu hanma shighe se nenge ijen kôr u shin imura kôr u shin u lu a pe tsan ga shin u lu idyelegh shin u gba angev shin u lu ken purusu ve se na u iwase ga?’ **45** Tsô una gema a kaa a ve ér: ‘Mimi je me kaa ne, er yange ne er akaa ne a or u hemban gban ijime ken anmgbianev av mban ga yô, lu mo je ne erem akaa ne ga ye.’ **46** Mban vea nyôr ken mtim u tsôron, kpa mbaperapera yô, vea nyôr ken uma u tsôron.”

26 Yesu ôron akaa ne cii been yô, a kaa a mbahenen nav ér: **2** “Ne fa, mase shin ayange ahar tsô a er Paseka, nahan a na Wan u or sha ikyev i mbahyomov sha u ve za mande un sha kon.”

3 Tsô upristi mba tamen man mbatamen mba nongoior la zua hen tembeya u pristi u vesen, u i yilan un ér Kayafa la. **4** Ve gba henen er vea er ve vea kôr Yesu sha ayom vea wua un yô. **5** Nahan kpa, ve lu kaan ér: “I de lu sha shighe u iniongo ga, sha er ior vea mough ayôôso a vese ga yô.”

6 Shighe u Yesu lu ken Betani hen ya u Shimon, u yange i bee un imande la, **7** kwase ugen va a mkurem ma human doon, ma taver ishe, ken ikpe i alabasetu,* gba

26:7 *Alabasetu ka iwen i injaa.

va haan un sha ityou, zum u a lu yan kwagh yô. **8** Mbahenen mba nengen nahan yô, ishima vihi ve, ve gba kaan ker ayol a ve ér: “Er nan a vihin ma nahana? **9** Ma i tee ma ma i zough a zegeinyar ma i ne mbaatsanev.” **10** Yesu fe kwagh u ve lu ôron la yô, a kaa a ve ér: “Er nan ve ne ze kwase ne iyolo? A erem kwagh u dedoo. **11** Gadia mbaatsanev vea lu vea ven ghem, kpa mo yô, m ngu lun vea ven ghem ga. **12** Gadia mkurem ma a heem iyol ne, ka sha u wan ago a va iin mo shighe u me kpe yô. **13** Mimi je me kaa ne, hanma ijiir sha tar i a pase loho u dedoo ne her cii yô, kwagh u kwase ne a er ne kpa a ôr sha u umbur un.”

14 Tsô u môm ken Mbaapuekaruhar, u i yilan un ér Yuda Isekarrioti la, za hen upristi mba tamen **15** za pine ve ér: “Ne nam nyi sha u m na ne unu?” Ve kaa ér vea na un agbenger a azurfa **30**. **16** Nahan hii shighe la je, a gba keren ér ian i due tsembeleee una tee un.

17 Ka va lun sha iyange i hii-hii i iniongo i Beredi u I We Kwa sha Mi Ga la yô, mbahenen va hen Yesu, va pine un ér: “Ka han u soo wer se sôr u ijiir u ya Paseka here?” **18** A kaa a ve ér: “Za nen ken gar, za kohol nen Via, kaa nen a na ner, ‘Ortesen kaa ér: “Shighe u i verem la zurum; me va ya Paseka vea mbahenen av hen ya wou.”’” **19** Tsô mbahenen mbara za er kwagh u Yesu kaa ve la, ve wa iyol i Paseka.

20 Iyange i been yô, un vea mbahenen nav mba **12** mbara ve kase kwaghyan sha tebul. **21** Mba ngur yan kwagh yô, a kaa ér: “Mimi je me kaa ne, or môm ken a ven nana teem.” **22** Tsô ishima gba ve awambe, hanma ve gba pinen ér: “Tere, ka moo?” **23** A gema a kaa ér: “Ka or u nan lu zan uwegh

shin gbande vea mo je nana teem ye. **24** Ka mimi, Wan u or ngu kpen, vough er Ruamabera a kaa nahan. Kpa kwagh a tser or u nan tee Wan u or la! Guda yange ma i mar nan ga.” **25** Tsô Yuda, u sôon teen un la, gema pine un ér: “Rabi, ka moo?” Yesu kaa a na ér: “U kaa vough.”

26 Er ve lu yan kwagh zan a mi ave la je, Yesu tôô kpenberedi, er msen,* maa coon, gema na mbahenen nav, kaa ér: “Ngohol, ya nen. Beredi ne tile sha ityough ki iyol yam.” **27** Shi a tôô kôôpu a wain shimi, a er msen,* maa a gema a na ve, a kaa ér: “Ne cii ma nen, **28** sha ci u wain ne tile sha ityough ki awambe am, a a lu ‘awambe a ikyuryan,’ a i gbe u a haa inya sha ci u den ior kpi-shi asorabo la. **29** Kpa me kaa ne: Mayange me kera ma zar u atam a kon u wain ga, zan zan iyange i me ma wain u he a ven imôngo ken Tartor u Terem la.” **30** Mba we atsam* mba been yô, ve due ve yem sha Uwo u Olev.

31 Tsô Yesu kaa a ve ér: “Ne cii ne nôngo gbeev hen tugh mbun sha kwagh wam. Gadia i nger ér: ‘Me ta num sha orkuranilev, nahan iyôngo cii ia sambe.’” **32** Kpa a nderen mo shin ku yô, me vande yemen ken Galilia a ven.” **33** Kpa Peteru gema kaa ér: “Aluer mbagenev cii nôngo gbeev sha kwagh wou kpa, mo yô, mayange me nôngo gbeev ga!” **34** Yesu kaa a na ér: “Mimi je me kaa u, hen tugh mbun, ikyegh ia lu a tongo ga je tsô, u vendam kwa tar.” **35** Peteru kaa a na ér: “Aluer ka u me kpe a we imôngo je kpaa, mayange me venda u ga.” Mbahenen mbagenev mbara cii kpa ôr nahan.

26:26 * Shin “a sôn iveren.” 26:27 * Shin “a sugh Aôndo.” 26:30 * Shin “atsam a wuese Aôndo; upasalami.”

36 Tsô Yesu va vea mbahenen hen anijiir ugen, i yilan ér Gesemane, maa a kaa a ve ér: “Tema nen heen, mo me yem keera, me za er msen.” **37** Karen vea Peteru man ônov mba Sebedeu mba uhar mbara mba gbe yemen yô, ishima hii u zan un iyol, a gba zungwen kpishi. **38** Tsô a kaa a ve ér: “Ishima vihim je ar ken ku. Tema nen heen kuran nen vea mo imôngo.” **39** Maa kporom ken hemen kpuua yô, a gure a sua ityough inya, a gba eren msen kaan ér: “Tere, a gbe sha mi yô, ma m kera me shin kôôpu* ne ga. Nahan kpa, i de eren sha ishima yam ga, kpa i er sha ishima you.”

40 A hide a va hen mbahenen a va kohol ve ve lu yaven, nahan a kaa a Peteru ér: “Íhwa i môm tsô kpa ne fatyô u kuran a mo imôngo gaa? **41** Kuran nen shi eren nen msen hanma shighe, sha er ne gba ken imeen ga yô. Gbashima yô ngu,* kpa iyol gema vôr.” **42** Shi a hide a yem sha kwa har, a za er msen, a kaa ér: “Terem, aluer ka u kôôpu ne una* kar kera ga, saa me ma shimi keng yô, i er ishima you.” **43** Shi a za hide a va kohol ve ve lu yaven, gadia ashe yuhwa ve ikýôr. **44** Tsô shi a undu ve, a yem a gba za eren msen sha kwa tar, shi a ôr kwagh u lu vanden ôron la. **45** Shi a hide a va hen mbahenen, maa a kaa a ve ér: “Hen shighe ne nahan, ne mba yaven shi memen! Nenge! Shighe kuma u a na Wan u or sha ikýev i mbaasorabo ve. **46** Mough se yem nen. Nenge! Or u a teem la ngu ikýua.” **47** Er lu laman zan a mi ave la je, Yuda, u lu môm ken Mbapuekaru har mbara za va vea ikpelaïor, i lu a usanker man igbough. Lu upri-

sti mba tamen man mbatamen mba nongoior la tindi ve ye.

48 Un u a tee un la vande ôron ve kwagh u una lu ve ikýav yô, a kaa a ve ér: “Or u me susen nan zwa la yô, ka un je la; kôr un nen yem nen a na.” **49** Nahan, a za hen Yesu jighilii, a kaa ér: “Rabi, m sugh u!” Maa a suse un zwa. **50** Kpa Yesu kaa a na ér: “Orne, ka nyi i ve a we heene?” Maa ve va kôr Yesu ve yem a na. **51** Tsô môm ken mba ve lu vea Yesu la za uwegh tsua sanker na gema gber kpan u pristi u vesen, bugh un tough. **52** Kpa Yesu kaa a na ér: “Hide a sanker wou wa pe u dugh la, gadia mba ve tôôn sanker a or cii vea kpe sha sanker. **53** Shin u fa wer me fatyô u zamber a Terem una tindim a mbatyomov mba shaav a hemba akum 12 gaa? **54** Kpa aluer ka nahan yô, a er nan man kwagh u Ruamabera a kaa ér gba keng u una er la, una kure sha mi voughlo?” **55** Hen shighe la je Yesu kaa a ikpelaïor la ér: “Ne va u va kôron mo a usanker man igbough er ka ormbaiv yôô? Yange m teman ken tempel ayange ayangete m tesen, kpa ne kôrom ga. **56** Kpa kwagh ne cii er ka sha u akaa a uprofeti ve nger la cii a kure sha mi vough yô.” Maa mbahenen cii yevese undu un.

57 Mba ve kôr Yesu la, ve yem a na hen Kayafa, pristi u vesen, ape mbangerenatindi man mbatamen kohol la. **58** Kpa Peteru dondo un ijime lu van ken ica, zan zan va ar hen tembeya u pristi u vesen. Nyer ker yô, a kar a za tema vea mbashirentom mba hen ya la, sha u una nenge er ikýaa shon ia za kure yô.

59 Tsô upristi mba tamen man Sanhederin* cii gba keren atôakýaa a aiegh a vea wa Yesu iyol,

26:39 *Shin “iyongo.” 26:41 *Shin “Sar ne tsung.” 26:42 *Shin “iyongo ne ia.”

26:59 *Shin “Mkohol u Mbaajiriv.”

sha er vea wua un yô. **60** Kpa ve zua a mi ga, shin er mbashia-da mbaaiev va kpishi nahan kpaa. Shighe kar yô, iorov uhar za va, **61** va kaa ér: “Or ne yange kaa ér, ‘Me fatyô u hemben tempel u Aôndo, hidden maan un ken ayan-ge atar.’” **62** Tsô pristi u vesen mough tile sha kaa a na ér: “U shi bugh zwa sha ma kwagh je gaa? U ungwa shiada u ior mban ve lu eren sha a we la gaa?” **63** Kpa Yesu ungwa ato. Nahan pristi u vesen la kaa a na ér: “M ngu kaan a we mer bum Aôndo u uma wer u ôr mimi, nahan pase se, wea lu Kristu, wan u Aôndo yô!” **64** Yesu kaa a na ér: “U kaa vough. Kpa m ngu kaan a ven mer: Hii hegen je, ne nenge Wan u or una tema ken ough ku yanegh ku ageegh, una lu van sha abeen a sha kwavaôndo.” **65** Tsô pristi u vesen la ande akondo a a haa iyol la, a gba kaan ér: “A laha Aôndo ve! Shi ka nyi i gbe se a mbashia-da? Nenge ase! Ne ungwa er a laha Aôndo ve ga?” **66** Ne nenge nena?” Ve kaa ér: “A kuma ku.” **67** Tsô ve ta un azer sha ishi, shi ve ta un azu. Mbagenav ta un sambe sha ishi, **68** ve lu kaan ér: “We Kristu, wea lu profeti yô, ôr se or u nan gbidye u la.”

69 Hen shighe ne, Peteru tema ken won hen tembeya, maa wan-kwase ugen u shiren tom hen ya la va kaa a na ér: “We kpa yange u zenden vea Yesu, Orgalilia ne!” **70** Kpa a tuna sha ishighe vev cii, a kaa ér: “M fa kwagh u u lu ôron la ga.” **71** Moughon yemen hen anyou u sha hundaya la yô, wan-kwase ugen nenge a na kav, maa kaa a mba ve lu her la ér: “Or ne yange zenden vea Yesu, Ornasareti la.” **72** Shi a tuna je a bum, a kaa ér: “M fa or la ga!” **73** Shighe kar kpuaa yô, mba ve tile her la

gba va kaan a Peteru ér: “Mimi je, we kpa u ngu môm ken a ve, gadia iliam you tese nahan.” **74** Tsô a gba tuhan* shi bumun kaan ér: “M fa or la ga!” Fese nahan ikyegh maa tôngo! **75** Maa Peteru umbur kwagh u Yesu kaa ér: “Ikyegh ia lu a tôngo ga je tsô, u vendam kwa tar” la. Tsô a due ken won a za vaa tsung.

27 Sev mbu aven yô, upristi mba tamen man mbata-men mba nongoior la tume idyu, gba henen gbenda u vea wua Yesu yô. **2** Nahan ve kange un, ve yem a na ve za na un sha ikyev i gomna Pilatu.

3 Tsô Yuda u tee Yesu la, nengen ér i kure Yesu ijiir ér i wua un yô, ishima na un ibo, nahan a za hide a agbenger a azurfa a 30 la, a na upristi mba tamen man mbata-men mbara, **4** a kaa ér: “M er isholibo, sha u nan ne awambe a orshôô.” Kpa ve kaa a na ér: “Ka nyi yase sha kwagh la? Ngula ka kwagh wou!”* **5** Tsô a gema agbenger a azurfa la a tsenda ken tempel, a kar a due a za sende iyol na. **6** Kpa upristi mba tamen kura agbenger a azurfa la, ve kaa ér: “Doo u a haa a ken icighan akwati u inyar ga, sha ci u ka inyaregh ki awambegh.” **7** Mba tamen idyu kera yô, ve gema inyaregh kira ve yam ijiir i ormaantyegegh,* ve ver ér i lu ijiir i iin mba van a va. **8** Maa i hingir u yilan ijiir la ér Inya i Awambe zan zan nyian. **9** Nahan kwagh u i ôr sha ikyev i profeti Yemia la maa kure sha mi, ér: “Ve kura agbenger a azurfa 30 a i lumun u kimbin sha ityough ki or shon yô. Man lu ishe i ônov mba

26:74 *Shin “a gba wan afan.” **27:4** *Shin “Ngula ka zayol wou!” **27:7** *A fatyô u lun ijiir i mba maan akaa sha inyatyuun eren ityomaveegh ve her yô.

Iserael mbagenev nenge ér a kuma sha mi je la, **10** ve gema a ve yam ijiir i ormaantyege a mi, vough er Yehova* kaam nahan."

11 Yesu va til sha ishighe ki gomna yô, gomna pine un ér: "U ngu Tor u Mbayuda?" Yesu gema kaa a na ér: "U kaa vough." **12** Er upristi mba tamen man mbatamen lu wan un akaa iyol nahan kpa, a bugh zwa sha ma kwagh môm ga. **13** Tsô Pilatu pine un ér: "U ungwa akaa kpishi a ve lu eren shiada sha mi sha a we la kpa?" **14** Kpa a bugh zwa a na sha ma kwagh môm ga, nahan kpiligh gomna iyol kpishi.

15 Hanma shighe u yange a eren iniongo yô, gomna a pase or môm ken mba i wuhe ve ken purusu la; or u ikpelaïor i soo la cii. **16** Nahan hen shighe ne yô, i wuhe iferor ugen ken purusu, u i fa un kpishi yô, i yilan un ér Baraba. **17** Nahan mba va kohol imôngo yô, Pilatu pine ve ér: "Ka an ne soo ner m pase nan sha ci wene? Ka Baraba shin ka Yesu u i kaan ér ngu Kristu laa?" **18** Sha ci u Pilatu fa er i lu iyuhwe i ne ve va yer Yesu ijiir hen a na yô. **19** Bee kera yô, er tema sha ikyônough nagh ki ôron ijiir la, kwase na tindi i va kaa un ér: "Dugh ave ou sha kwagh u orperapera la sha, sha ci u m ya ican nyian sha mnyam ma ma cier mo sha kwagh na la kpi-shi." **20** Kpa upristi mba tamen man mbatamen tuur ikpelaïor la ken ityô ér vë ôr i pase ve Baraba, kpa Yesu yô, i wua un. **21** Gomna gema kaa a ve ér: "Ken ve mba uhar mban yô, ka an ne soo ner m pase nana?" Ve kaa ér: "Ka Baraba." **22** Pilatu pine ve ér: "Tsô ka nyi m er a Yesu u i kaan ér ngu Kristu nee?" Ve cii ve kaa ér: "I za

mande un sha kon!"* **23** A pine ve ér: "Sha ci u nyi? Ka nyi kwaghbo a ere?" Kpa ve lu hemban ngoron a ngor cii, ér: "I za mande un sha kon!"

24 Pilatu nengen ér un ngu nôngon kpa ka gban sha mi ga, ayôôso nga hemban taver a taver yô, a tôô mngerem a ôô ave na sha ashe a ikpelaïor la cii, a kaa ér: "M ngu a ibo sha awambe a or ne ga. Mase shin kwagh wen." **25** Tsô ior mbara cii gema kaa ér: "Ibo i awambe na i lu sha a vese kua ônov asew." **26** Tsô a pase Baraba, a gema a na wada i gbidye Yesu, shi a gema un a na ér i za mande un sha kon.

27 Nahan ushoja mba gomna mbara yem a Yesu hen ya u gomna, ve za kohol ikyum i ushoja cii va kase un. **28** Ve ér un ako-ndo, ve tôô ikyondo i cirin i nyian dindee ve haa un iyol, **29** shi ve tume idyer i tor sha usaa ve cir un sha ityou, shi ve wa un aga ken uwegh ku yanegh. Ve gure sha ishighe nagh ve gba nahan un tar kaan ér: "Se mba sughun we, Tor u Mbayuda!" **30** Shi ve ta un azer, maa ve ngohol aga la ve gba gbi-dyen un sha ityou. **31** Mba nahan un tar kera yô, ve mase saghen un ikyondo i cirin iyol la, ve gema ako-ndo a na a haan iyol la ve haa un iyol, maa ve gba yemen a na vea za mande un sha kon.

32 Er ve lu yemen la, ve zua a orgen u ken Shirene, i yilan un ér Shimon. Ve kighir un ér a tôô kon u za manden Yesu sha mi la.* **33** Tsô ve va nyôr hen ijiir igen, i yilan ér Gologota,inja na yô ér, Ijiir i Igbôndotyou. **34** Maa ve na un wain u i nungwa kwagh u yuan* sha mi yô. Kpa benden sha zwa yô,

27:22 * Shin "kon u manden or sha mi." Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 27:32 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler, "Kon u manden or sha mi." 27:34 * Zarkwagh u yuan.

a venda u man. **35** Mba manden un sha kon kera yô, ve er ishor sha akondo a na a haan iyol la, ve kar a ker ayol a ve, **36** shi ve tema her ve lu kuran un. **37** Shi ve nger ityôkyaa i ve lu wuan un sha mi la, ve mande sha kon la ikuya a ityough nagh. Ve nger sha mi ér: "Ka Yesu, Tor u Mbayuda je ne."

38 Shi i mande mbaiv uhar ikuya ikuya a na, u môm ken uwegh nagh ku yanegh, ugen ken uwegh nagh ku imesegh. **39** Nahan mbakarengbenda gba lamen sha a na dang dang, jingir ityough **40** kaan ér: "We u u hemben tempel, u hiden u maan ken ayange atar ne, yima ase iyol you! Wea lu wan u Aôndo yô, hungwa ase sha kon* ne!" **41** Upristi mba tamen man mbangerenatindi kua mbatamen mbara kpa gba nahan un tar, kaan ér: **42** "A yima mbagenev; kpa ngu fan ityô u yiman iyol na ga! Ngu Tor u Iserael; yô a hungwa ase sha kon* ne, nahan se na un jighjigh. **43** A suur sha Aôndo, nahan de ase Aôndo a yima un, aluer A soo un yô. Gadia a kaa ér 'M ngu Wan u Aôndo.'" **44** Mbaiv mba i mande ve sha kon ikuya ikuya a na la kpa, lu lahan un.

45 Tsô ime wa hen tar la cii, hii er ahwa 12 atetan* nahan zan zan va kighir er ahwa atar* atetan nahan. **46** Ka va kom er ahwa atar atetan nahan yô, Yesu ôr kwagh genger genger kaa ér, "Eli, Eli, lama sabatani?" inja na yô ér, "Aôndo wam, Aôndo wam, er nan u undumu?" **47** Mba ve tile her la mba ongo nahan yô, ve gba kaan ér: "Or ne ngu yilan Eliya." **48** Nahan fese je, orgen ken a ve yevese

za tôô soso wa shin wain u angen gema shindi sha aga, za un a mi sha zwa ér a ma. **49** Kpa mbagenev cii gema kaa ér: "De un nen! De se nenge Eliya una va yima un yô." **50** Kpa Yesu shi ôr kwagh genger genger, maa sule.*

51 Tsô ikyondo i yisan i ken tempel la pav, hii sha tume shin inya, shi tar tenger, avande kpa pav. **52** Shi iwar bugh, nahan akom a uicighanmbaivorov kpishi mba ve vande kpen kera yô, due sha, **53** (shi shighe u i nder un shin ku la, mbagenev kar hen iwar la nyôr ken icighan gar), nahan ior kpishi nenge a ve.* **54** Kpa zum u orshoja u vesen man mbagenev mba ve lu kuran Yesu a na imôngo la nenge er tar tenger shi akaa ne lu eren yô, cier ve iyol tsung, nahan ve kaa ér: "Sha mimi yô, or ne lu Wan u Aôndo."

55 Shi kasev kpishi tile ken ica lu kenger. Lu kasev mba yange ve due ken Galilia ve za a Yesu imôngo sha u za nan un iwasen yô. **56** Ken a ve yô, lu Maria Madalina man Maria ngô u Yakobu man Yose, kua ngô u ônov mba Sebedeu.

57 Nahan iyange ngur been yô, ornyar ugen ken Arematia va, i yilan un ér Yosev. Un kpa yange hingir orhenen u Yesu. **58** Or ne va hen Pilatu, va pine ian i tôôn ikyom i Yesu. Tsô Pilatu na zwa ér i na un i. **59** Yosev maa tôô ikyom la, kange ken ikyondo i dedoo, i taver ishe tsung, **60** za ii ken uwar u he, u yange time ken iwen yô. A menger zegeiwen a cir sha zwa u uwar shon, maa a yem. **61** Kpa Maria Madalina man Maria ugen la tema hen kpe u uwar la, lu her.

62 Iyange i Kohol Iyol la i karenen yô, upristi mba tamen man

27:40, 42 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.
27:45 * Zwa Grika, "er ihwa i sha ataratar nahan." Yange i hii u ôron ahwa ne pepe shighe u iyange ka i hii u duen la. * Zwa Grika, "ihwa i sha utaankarunyiin."

27:50 * Shin "a kpe." 27:53 * Ikyav tese ér lu ikyom i uicighanmbaivorov mba i ôr kwagh ve ken ivur i sha 52 la.

Mbafarishi va hen Pilatu kpernan, **63** ve va kaa a na ér: "Orvesen, se umbur, shighe u or u tsughun ior ne lu uma la kaa ér, 'Ayange a karen atar yô, a nderem shin ku.' **64** Sha nahan yô, kaa i za kura uwar la zan zan iyange i sha utar la, sha er mbahenen nav ve de za iin un, ve geman ve kaan a ior ér, 'I nder un shin ku!' ga yô. Vea er nahan yô, aie u masetyô ne una hembra vihin a u hiihii la." **65** Pilatu kaa a ve ér: "Mbakuran mban. Yô, za kura nen u er ne fe la cii." **66** Tsô ve yem ve za cir iwen i sha uwar la gbang gbang shi ve ver mbakuran her.

28 Iyange i Memen la karen kera, sev mbu sôôn u aven sha iyange i hiihii ken kasua* yô, Maria Madalina man Maria ugen la va u va nengen uwar la.

2 Tsô nenge! tar tenger sha utaha tsung, sha ci u ortyom u Yehova* sen sha va menger iwen la kera, tema sha i. **3** Mluashe na lu er inyar nahan, shi akondo a na kungu segh segh er senou nahan. **4** Nahan cier mbakuran mbara iyol, ve gbidey akarkase iyol je ve hingir humee.

5 Kpa ortyom la kaa a kasev mbara ér: "De cie nen ga, sha ci u m fa ka Yesu u i mande un sha kon* la ne lu keren ye. **6** Ngu heen ga, i nder un shin ku, er vande ôron nahan. Va, va nenge nen ape yange i gbir un ne. **7** Yô, za nen fefa za ôr nen mbahenen nav ner i nder un shin ku, man una vande yemen ken Galilia a ven. Ka ker ne za nenge a na ye. Ka kwagh u a lu je m ôr ne la."

28:1 *Ka iyange i se yer hegen ser Lahadi la. Hen Mbayuda yô, lu iyange i hiihii ken kasua je la. **28:2** *Nenge Ngeren u Pasen Asembler. **28:5** *Shin "kon u manden or sha mi." Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

8 Maa ve kar hen uwar la sha fese, cier ve iyol, kpa gema saan ve iyol tsung. Ve gba yevese yemen sha u vea za ôr mbahenen nav kwagh ne, **9** maa Yesu za zua a ve, kaa ér: "M sugh ne!" Tsô ve kporom ve za gure un inya,* ve za ave ve kôr un shin angahar. **10** Yesu maa kaa a ve ér: "De cie nen ga! Za, za ôr nen anmgbianev* av sha er vea za ken Galilia yô. Ka ker vea za nenge a mo ye."

11 Er ve lu yemen la, mbage-nev ken mbakuran mbara nyôr ken gar za ôr upristi mba tamen akaa a a er la cii. **12** Tsô ve kohol vea mbatamen mbara ve er mhen, maa ve na ushoja mbara agbenger a azurfa kpishi, **13** ve kaa ér: "Kaa nen ner, 'Mbahenen nav va tugh va ii ikyom na zum u se lu yaven yô.' **14** Man aluer kwagh ne gba gomna ken to kpa, se pase un tsô a kuma un, nahan ishima i de ze ne iyol ga." **15** Tsô ve ngohol agbenger a azurfa la, ve er kwagh u i kaa ve la, nahan gwa u kwagh ne samber hen Mbayuda cii, zan zan nyian.

16 Mbahenen mba 11 mbara di gema mough yem ken Galilia, hen uwo u Yesu kaa ér vea za zua her la. **17** Mba nengen a na yô, ve gure un inya,* kpa mbage-nev ta akperan. **18** Yesu kporom va ôr kwagh a ve, kaa ér: "I nam tahav sha akaa a sha man a shin tar cii. **19** Sha nahan yô, za nen za gema nen ior mba ken akur-aior cii ve hingir mbahenen, eren nen ve batisema ken iti i Ter man Wan man icighan jijingi. **20** Shi tesen nen ve u kuran atindi a m we ne la cii. Nenge! Me luun a ven ayan-ge ayange, zan zan shighe u mkur u tar* ne."

28:9, 17 *Shin "ve gure ve na un icivir." **28:10** *Shin "mbahenen." **28:20** *Shin "kov."

MARKU

ATŌAKAA A VESEN

- 1 Yohane u Eren Batisema pase kwagh (1-8)
I er Yesu batisema (9-11)
Satan mee Yesu (12, 13)
Yesu hii u pasen kwagh ken Galilia (14, 15)
Yesu yila mbahenen mba hiihii (16-20)
I zenda jijingi u bo ken or kera (21-28)
Yesu bee ior kpishi angev ken Kapernaum (29-34)
Yesu lu eren msen hen ijiir i or lu ga yô (35-39)
I bee orgen imande (40-45)
- 2 Yesu bee orkpenalegh angev (1-12)
Yesu yila Levi (13-17)
Mpin sha kwagh u kwaghyan u hôron (18-22)
Yesu ka 'Ter u lyange i Memen' (23-28)
- 3 I bee or u uman uwegh iwan (1-6)
Ikpelaïor i vesen kohol hen kpezegemnger (7-12)
Mbaapostoli mba 12 mbara (13-19)
U lahan icighan jijingi (20-30)
Ngô u Yesu man anmgbianev mba Yesu (31-35)
- 4 ANZAAKAA A SHA KWAGH U TARTOR (1-34)
Orsule u tan ivor (1-9)
Er i hii ve Yesu ôron kwagh sha anzaakaa yô (10-12)
I pase injakwagh i ortanivor la (13-20)
Mba we imenger shin ikyese ga (21-23)
Kwagh u ne karen a mi la (24, 25)
Ortanivor ka nan nyôr nan yav (26-29)
Ishange i masetadi (30-32)
U ôron kwagh sha anzaakaa (33, 34)
Yesu yange ijeverahumbe huan ving (35-41)
- 5 Yesu zenda azôv due za nyôr ken ikpela-igyo (1-20)
Wan u Yairu u kwase; kwase bende a ikyondo i Yesu haa iyol yô (21-43)
- 6 I venda Yesu hen ya na (1-6)
I ôr Mbapuekaruhar akaa a vea er ken kwaghpasen yô (7-13)
- Ku u Yohane u Eren Batisema (14-29)
Yesu na iorov 5,000 kwaghyan (30-44)
Yesu zende sha zarmnger (45-52)
I bee ior iangev ken Genesareti (53-56)
- 7 I pon aeren a ityôô (1-13)
Mhen u hôngor or dugh ka ken ishima (14-23)
Kwase Finishia ugen tese jighjigh u nan (24-30)
I bugh orakondoto ato (31-37)
- 8 Yesu na iorov 4,000 kwaghyan (1-9)
Ior kaa ér i er ivande vea nenge (10-13)
Kwa u Mbafarishi man Herode (14-21)
I bugh orapirashe ashe hen Beteseida (22-26)
Peteru pase or u nan lu Kristu yô (27-30)
I tsengaôron ku u Yesu (31-33)
U lun orhenen u mimi (34-38)
- 9 I gema mluyol u Yesu (1-13)
I zenda azôv ken wannomso u azôv nzughul a na yô (14-29)
Hen or u nan ne jighjigh yô, akaa cii a fatyô u eren (23)
Shi i tsengaôron ku u Yesu (30-32)
Mbahenen gba anyiman sha kwagh u or u nan hembe yô (33-37)
Or u nan hendan a vese ga yô, nan ngu or wase (38-41)
Akaa a nan gbееv mbu nôngon (42-48)
"Lu nen bar" (49, 50)
- 10 Ivaa i eren man ivaa i paven (1-12)
Yesu ver mbayev doo doo (13-16)
Mpin u ornyar ugen (17-25)
Akaa a ka i undu sha ci u Tartor la (26-31)
Shi i tsengaôron ku u Yesu (32-34)
Yakobu man Yohane sôn kwagh (35-45)
Yesu ka ipaan sha ci u ior kpishi (45)
I bugh Batimeu ashe (46-52)
- 11 Yesu nyôr ken Yerusalem sha mhembe (1-11)
I wa kon u tur ifyan (12-14)
Yesu wanger tempel (15-18)
Ityesen sha kwagh u kon u tur u u uma la (19-26)
I huna tahav mbu Yesu (27-33)

- 12 Injakwagh i mbatomov mba wuan ior (1-12)
 Aôndo man Shisar (13-17)
 Mpin sha kwagh u mnder u shin ku (18-27)
 Atindi ahar a hemban cii (28-34)
 Kristu ka wan u Davidi? (35-37a)
 Icintan sha kwagh u mbatesenatindi (37b-40)
 Kwasecôghol u lu icankwase la kende saminyar agbenger ahar (41-44)
- 13 MKURTAR (1-37)
 Ityav mbi nôngon, ityartenger, ijen (8)
 A pase loho u dedoo (10)
 Zegecan (19)
 Mve u Wan u or (26)
 Injakwagh i kon u tur (28-31)
 Kuran nen (32-37)
- 14 Upristi ker gbenda u wuan Yesu (1, 2)

- I haa Yesu mkurem ma human doon sha ityou (3-9)
 Yuda tee Yesu (10, 11)
 Paseka u masetyô (12-21)
 I hii kwagh u Kwaghyan u Ter u Aikighe (22-26)
 I tsengaôron ér Peteru una venda Yesu (27-31)
 Yesu er msen ken Gesemane (32-42)
 I kôr Yesu (43-52)
 I ôr Yesu iijir sha ishighe ki Sanhederin (53-65)
 Peteru venda Yesu (66-72)
- 15 Yesu tile sha ishighe ki Pilatu (1-15)
 I naha Yesu tar ken igbar (16-20)
 I mande Yesu sha kon hen Gologota (21-32)
 Ku u Yesu (33-41)
 M-ii u Yesu (42-47)
- 16 I nder Yesu shin ku (1-8)

1 Loho u dedoo u sha kwagh u Yesu Kristu, Wan u Aôndo, hii nahan: **2** Ka vough er profeti Yesaia yange nger nahan, ér: “(Nenge! M ngu tindin ortyom wam una lu zan we sha hemen.* Una sôr u gbenda.) **3** Or ngu yôôn ken taaikyôngo ér: ‘Sôr nen gbenda u Yehova!’ Kôôm nen igbenda na i lu jighilii.” **4** Yohane u Eren Batisema lu ken taaikyôngo, lu pasen er i gbe u ior vea er batisema sha u tesen ikhav ér ve gema ishima, sha u i de ve asorabo a ve yô. **5** Tsô ior mba hen haregh u Yudia kua mba ken Yerusalem cii lu duen zan hen a na, nahan lu eren ve batisema* shin Ifi u Yordan, ve lu pasen asorabo a ve ken igbar. **6** Yohane yange huan akondo a sha aive a rakumi, shi a tsule kwange u ikvôv ken iwenge, shi yaan ikyo-

mon* man iyough i ken toho. **7** Lu pasen kwagh kaan ér: “Orgen ngu van mo ken ijime u a hembem tahav yô. M kuma u ngurum saghen un ikvor i akôvough* ga. **8** M er ne batisema sha mnger, kpa un yô, una er ne batisema sha icighan jijiingi.”

9 Sha ayange la, Yesu mough ken Nasareti u Galilia va, nahan Yohane er un batisema shin Ifi u Yordan. **10** Yesu dugh shin mnger kera yô, fese je a nenge i bugh sha, jijingi lu senen sha a na er ikvoughugh nahan. **11** Maa imo due sha aôndo kaa ér: “U ngu Wan wam u ishima ishima. Doom a we.”

12 Tsô fese je, jijingi* hemen un yem a na ken taaikyôngo. **13** A za lu ken taaikyôngo ayange 40, Satan lu meen un. Lu ker vea inyamtoto imôngo, kpa mbatyomov lu nan un iwasen.

1:2 * Zwa Grika, “sha ishighe you.” 1:3 * Nenge Ngeren u Pasen Asember. 1:5 * Shin “lu mirin ve shin mnger.”

1:6 * Shin “mbaahungwa.” 1:7 * Shin “sanda.” 1:12 * Shin “jijingi u Aôndo.”

14 Zum u i kôr Yohane i wuhe yô, Yesu yem ken Galilia, lu za pasen loho u dedoo u Aôndo **15** kaan ér: “Shighe u i ver la kuma; Tartor u Aôndo zurum. Gema nen asema, na nen loho u dedoo jighjigh.”

16 Er lu zenden karen sha kpe u Zegemnger u Galilia yô, a nenge a Shimon vea anmgbian na Anderia, ve lu haan ukper vev shin zegemnger, sha ci u ve lu mba-kôronishu. **17** Yesu maa kaa a ve ér: “Va dondo nen sha a mo, me gema ne, ne hingir mbakôronior.” **18** Tsô fese je ve undu ukper vev, ve dondo un ijime. **19** Karen yemen ken hemen daalaa yô, a nenge a ônov mba Sebedeu mba nomso uhar, lu Yakobu vea anmgbian na Yohane, ve lu shin tso ve, ve lu cingen ukper vev. **20** Nahan fese je maa a yila ve. Maa ve undu ter ve Sebedeu shin tso vea mba i tôô ve tom sha tôndo yô, ve va dondo sha a na. **21** Tsô ve yem ken Kapenaum.

Iyange i Memen hiin a hii nahan maa, a za nyôr ken shinagoge a gba tesen. **22** Nahan kpiligh ve iyol a gbenda u lu tesen ve la, sha ci u lu tesen ve er ka or u i ne nan tahav mbu tesen yô, lu er mbangeren-atindi nahan ga. **23** Hen zum la, orgen lu ken shinagoge ve, u lu a jijingi u bo* yô. Tsô a gba ngoron kaan ér: **24** “Ka nyi i zough se a we, Yesu Ornasareti? U va u va timin see? M fa u dedoo, u ngu Icighan u Aôndo!” **25** Kpa Yesu venda a jijingi u bo la, kaa ér: “Cir zwa, shi due ken a na kera!” **26** Tsô jijingi u bo la er or la gba ikyungu, shi jijingi shon ngor taver taver, maa a due ken or la kera. **27** Nahan cier ior cii iyol, ve gba lamen sha kwagh shon kaan ér: “Ka nyi ne? Ka ityesen i he! Ngu a tahav mbu zendan

ujijingi mba bov je kpaa, shi mba ungowan un.” **28** Nahan gwa na samber fese ar hanma ijiir cii hen haregh u Galilia la.

29 Tsô ve mough hen shinagoge ve yem hen ya u Shimon man Anderia, ve lu vea Yakobu man Yohane. **30** Zum la, ngôkem u Shimon gba fiva,* lu hen inya. Tsô fese je ve ôr Yesu kwagh na. **31** Nahan a za hen ape lu la, a za kôr un sha uwe a mough a na sha, fiva maa bee un. Tsô a gba eren ve kwaghyan.

32 Ka va hingir aikighe, iyange ngur miren yô, ior gba van un a mba ve lu dedoo ga man mba azôv lu nzughul a ve cii. **33** Nahan ior mba ken gar la cii va kohol sha hunda. **34** Tsô a bee ior kpishi mba ve lu a iangev atô kposo kposo la cii iangev vev, shi a zenda azôv kpi-shi ken ior kera, kpa mayange lumun ér azôv la a lam ga, sha ci u a fa er a lu Kristu* yô.

35 Sev mbu ngur aven yô, a mough pepe pepe, er lu a wanger ga la je, a due a yem hen ijiir i or môm lu her ga yô, a gba za eren msen. **36** Kpa Shimon kua mbagenev mba ve lu a na imôngo la lu keren un. **37** Mba za zough a na yô, ve kaa a na ér: “Hanma or ngu keren we.” **38** Kpa a kaa a ve ér: “Se yem nen hen ijiir igen, ken agar a a lu ikyua heen ne, sha er ker kpa me za pase ior loho u dedoo yô, sha ci u ka kwagh u m ve je la.” **39** Tsô a yem a gba za pasen ve loho u dedoo ken ushinagoge vev ken Galilia cii, shi lu zendan azôv ken ior kera kpaa.

40 Tsô orimande kpa za va hen a na, va zamber un je gure anu inya, kaa ér: “Wea lumun yô, u fatyô u wanger mo.” **41** Nahan kunya kôr un, maa a za uwegh a

1:23 * Zwa Grika, “jijingi u hôngorough.”

1:30 * Shin “hia iyol.” 1:34 * Shin a fatyô u kaan ér, “ve fa or u a lu.”

bende un iyol, a kaa a na ér: “M lumun! I wanger we.” **42** Fese je maa imande na bee, a hingir wang. **43** Tsô a ta un icin gbang gbang, maa a kera ngôôr ga je a na un gbe-nda ér a yem. **44** A kaa a na ér: “Nenge, de ôron or môm kwagh sha mi ga, kpa za tese pristi iyol you, shi na nagh sha akaa a Mose yange kaa la, sha ci u i wanger we, nahan i lu ve shiada.” **45** Kpa or la yemen yô, a gba za samber a kwagh ne, nahan ior kpishi ungwa. Kwagh ne na yô, Yesu kera fatyô u nyôron ken gar môm ga, a lu ken won sha ajir a ior lu ga yô. Kpa ior lu duen hanma vegher cii van hen a na.

2 Kpa ayange nga karen yô, a hide a va nyôr ken Kapenaum, nahan agwa samber wuee ér ngu hen ya. **2** Tsô ior va kohol her kpi-shi je yô, ian kera lu ga, sha hunda je kpa ian lu i nyôron ga. Tsô a gba pasen ve loho u dedoo. **3** Nahan i va un a orkpenalegh; iorov unyiin tôô un. **4** Kpa ve fatyô u van a na hen ape Yesu lu la jighilii ga sha ci u ikpelaïor imbishi, nahan ve bugh haav hen ijiir i Yesu lu la jigh jigh, maa ve pev ian, ve sen a orkpenalegh la sha gambe u ve tôô un sha mi la. **5** Yesu nengen er ve ne jighjigh yô, a kaa a orkpenalegh la ér: “Wan wam, i de u asorabo a ou.” **6** Mbangerenatindi mbagenev lu her, ve tema ve lu kaan ken asema a ve ér: **7** “Er nan or ne a ôron kwagh nahana? Ngu lahan Aôndo. Ka an je nana fatyô u den ior asorabo, ka Aôndo tseegh gaa?” **8** Kpa fese je Yesu fa kwagh u ve lu henen la, maa a kaa a ve ér: “Er nan man ne lu henen akaa ne nahan ken asema a ene?” **9** Ka nyi i hembe lun zange u ôrono? Ka u kaan a orkpenalegh la ér, ‘I de u asorabo a ou,’ shin ka u kaan ér, ‘Mough sha tôô gambe wou zende?’ **10** Kpa ka sha u fa nen ner Wan u or ngu a tahav shin

tar mbu den ior asorabo . . .” maa a kaa a orkpenalegh la ér: **11** “M ngu kaan a we mer, Mough sha, tôô gambe wou, yem ken ya wou.” **12** Tsô a mough fese a tôô gambe na, a zende a due sha ashe a ve cii. Nahan kpiligh hanma ve cii iyol, ve gba wuese Aôndo, kaan ér: “Se mba a vande nengen a imba kwagh ne ga!”

13 Shi sha shighe ugen la Yesu due za shin kpe zegemnger, nahan ikpelaïor la cii lu van hen a na, maa a gba tesen ve. **14** Va ngur karen yô, a nenge a Levi, wan u Alefeu, tema hen iyou i ngo-hol kpandegh, maa a kaa a na ér: “Dondom.” Tsô a mough a dondo un. **15** Yesu va ngur yan kwaghyan ken iyou i Levi vea mbahe-nen nav yô, mbangoholkpandegh man mbaasorabo kpishi gba va yan kwagh vea ve, sha ci u ve kpishi ve lu dondon un ijime. **16** Kpa mbangerenatindi man Mbafarishi mba nengen er a lu yan kwagh vea mbaasorabo man mbangoholkpandegh yô, ve gba pinen mbahenen nav ér: “Ye kwagh vea mbangoholkpandegh man mbaasorabo?” **17** Yesu ongo nahan yô, a kaa a ve ér: “Ka mba ve lu gbong gbong la kwagh a gbe ve a ortwer ga, kpa ka mba ve lu uange la kwagh a gbe ve a ortwer ye. M va ka sha u yilan mbaperapera ga, kpa ka mbaasorabo.”

18 Mbahenen mba Yohane kua Mbafarishi yange ve hôron kwaghyan, nahan ve va pine un ér: “Er nan ve mbahenen mba Yohane kua mbahenen mba Mbafarishi ve hôron kwaghyan, kpa mbahe-nen ou yô ve hôron kwaghyan ga?” **19** Yesu kaa a ve ér: “Azende a orkwasehe nga a ityôkyaa i hôron kwaghyan shighe u orkwasehe a lu vea ve imôngo la ga, shin ka nahan ga? Er orkwasehe a lu vea ve je, vea fatyô u hôron kwaghyan ga.

20 Kpa shighe ngu van u a va tōō orkwasehe hen a ve kera yō. Ka sha iyange la vea hōr kwaghyan ye. **21** Mba tee bamberkyondo u he mba we paci a mi sha ikyondo i haan iyol i tse ga. Aluer i er nahan yō, ikyondo i he la ia nyula ia urugh ikyondo i tse la, nahan ia ande a hemba ave a tse. **22** Shi mba hee wain u he ken akpaakōvough a tse ga. Aluer i er nahan yō, wain la una pav akpaakōvough la, nahan wain shon una saa ishe, kua akpaakōvough la cii. Kpa ka i haa wain u he ken akpaakōvough a he.”

23 Kwagen la, lu karen ken ishule i samuyia sha Iyange i Memen. Tsō mbahenen nav gba tōndon asagher a iyav yemen. **24** Maa Mbafarishi kaa a na ér: “Nenge! Er nan ve eren kwagh u tindi a yange ér i de eren sha Iyange i Memen ga nee?” **25** Kpa a kaa a ve ér: “Ne ôr kwagh u Davidi yange er shighe u kwaghyan bee un ve ijen kôr un kua nomsombaivorov mba ve lu a na imōngo la gaa? **26** Ne umbur er sha ayange a Abiatar, pristi u tamen la, a nyôr ken iyou i Aōndo a za ya ikpenberedi i i ver sha ishighe ki Aōndo,* i tindi tese ér orgen môm nana de ye ga, saa upristi tseegh, kpa un ya shi na nomso-mbaivorov mbagenev mba ve lu vea na la gaa?” **27** Maa a kaa a ve ér: “I ver Iyange i Memen ka sha ci u or, i er or sha ci u Iyange i Memen ga. **28** Nahan Wan u or ka Ter u Iyange i Memen je kpa.”

3 Shi kwagen la Yesu za nyôr ken shinagoge, nahan orgen gema lu ker u uma* uwegh yō. **2** Tsô ve haa ashe sha a na sha u vea nenge una bee or la uwegh sha Iyange i Memen yō. Una eren nahan yō, vea zua a ityôkyaa i nan un ibo. **3** Maa a kaa a or u uman* uwegh

la ér: “Mough sha, va her atō heen.” **4** Maa a pine ve ér: “Ka nyi tindi a ne ian ér i er sha Iyange i Memene? Ka kwagh u dedoo shin ka kwagh u bo? Ka u waren uma shin ka u wua-na?” Kpa ve bugh zwa ga. **5** Gem kenger ve cii yō, vanger var un ker; vihi un er asema a ve a cighir yō. Maa a kaa a or la ér: “Nalegh uwegh ou.” Tsô a nalegh ku, maa uwegh nagh hide lu dedoo. **6** Nahan Mbafarishi due yem, maa fese je ve za kohol mbapatii mba Herode ve gba eren mhen u bo sha a na, sha u vea wua un yō.

7 Kpa Yesu moughon shin kpe zegemnger vea mbahenen nav mba gbe yemen yō, ikpelaïor i vesen i ken Galilia man Yudia dono u iji-me. **8** Shi ken Yerusaleman Idumea man Yordan yande la man ken Tiru man Shidon je kpa ikpelaïor i vesen due va hen a na, zum u ve ungwaa akaa kpishi a a lu eren la yō. **9** Tsô a kaa a mbahenen nav ér ve va un a tso u cuku una nyôr shimi, sha er ikpelaïor la ia imbishi un ga yō. **10** Er lu been ior kpishi iangev yō, mba ve lu a iangev mbi vesen cii kase un sha u vea bende a na yō. **11** Ujijingi mba bov je kpa hanma shighe u vea nenge a na yō, ve gba inya sha ishighe nagh, ve ôr genger genger ér: “U ngu Wan u Aōndo.” **12** Kpa a venda a ve var var ér ve de pasen ior or u un lu ga.

13 Za unden sha uwo yō, a yila mba yange soo u yilan la, nahan ve va hen a na. **14** A tsua ve ve lu iorov 12, a yila ve ér mbaapostoli. Lu u vea zenden vea na shi una tindin ve vea za pasen loho u dedoo, **15** shi una na ve tahav mbu zenden azôv ken ior kera.

16 Iorov 12 mba a tsua la, lu Shimon, un u a na un iti ér Peteru la; **17** man Yakobu vea anmgbian na Yohane, ônov mba Sebedeu (yange na ve iti ér Uboana-ge,inja na yō ér “uidyuranmbau-

2:26 * Shin “beredi u sha ishi.” 3:1, 3 * Shin “kpe.”

ôn”); **18** man Anderia; Filibu man Batolomiu man Mateu; Toma man Yakobu, wan u Alefeu; Tadeu man Shimon, u i yilan ér ortseenshima la; **19** kua Yuda Isekarioti, u yange vea tee un la.

Tsô a nyôr ken iyou, **20** maa ikpelaïor la shi va cir her, je yô kwaghyan tsô kpa ve lu fan ityô u yan ga. **21** Mba hen tsombor na mba ongo nahan yô, ve due ve za ér vea za kôr un, sha ci u ve lu kaan ér: “A nyôr ihyundugh.” **22** Shi mbangerenatindi mba ve due ken Yerusalem ve va la kpa lu kaan ér: “Ngu a Belesebul,* nahan ka a zenda azôv ken ior kera sha tahav mbu tor u azôv la.” **23** Tsô a yila ve a gba ôron ve kwagh sha anzaakaa, ér: “A er nan Satan ana zenda Satan kera? **24** Aluer tartor pav ker sha ihyom yô, tartor la ua gba; **25** ya kpaa, aluer a pav ker sha ihyom yô, ya la una fatyô u lun ga. **26** Shi aluer Satan mough num a iyol na, nahan a pav ker sha ihyom yô, una fatyô u lun ga, kwagh na bee a bee je. **27** Jighilii yô, or a fatyô u nyôron hen ya u or u taver iyol, iin nan akaa ga, saa nana vande kangen or u taver iyol shon. Ka er nana er nahan la ve, nana fatyô u kuran nan akaa hen ya ye. **28** Mimi je me kaa ne, akaa cii a fatyô u den ônov mba iorov, a lu nyityô isholibo ve er, shin nyityô kwagh ve ôr sha ilyahan kpaa. **29** Kpa or u nan laha icighan jijingi yô, mayange a de nan isholibo la ga, kpa nana ya ibo i isholibo i been mayange ga.” **30** Yange ôr kwagh ne sha ci u ve lu kaan ér: “Ngu a jijingi u bo.”*

31 Tsô ngô na man anmgbianeve nav za va va tile ken won, ve tindi or ér nana za yila un. **32** Er ikpelaïor tema kase un la, i kaa a na

ér: “Nenge! Ngôu man anmgbianeve ou mba nomso mba ken won, mba pinen we.” **33** Kpa a kaa a ve ér: “Ka an nan lu ngôm, man ka unô ve lu anmgbianeve ava?” **34** Maa a gema a kenger mba ve tema ve kase un la, a kaa ér: “Nenge, ngôm man anmgbianeve av mban! **35** Hanma or u nan eren ishima i Aôndo cii yô, nan ngu anmgbian wam u nomso man anmgbian wam u kwase man ngôm.”

4 Tsô Yesu shi gba tesen hen kpe zegemnger, nahan ikpelaïor i vesen va kohol her. Maa a nyôr a tema shin tso, a undu kpetar daalaa, ikpelaïor la di gema lu sha tar, hen kpe zegemnger la. **2** Maa a gba tesen ve akaa kpishi sha anzaakaa. Er lu tesen la, a kaa a ve ér: **3** “Ver nen ato. Nenge! Orsule ugen yar lu tan ivor. **4** Er lu tan ivor la, isham igen haa sha kpegbenda, nahan inyon va ya i. **5** Igen haa sha vande, ape inya lu kpishi ga yô, nahan fese je, i mende sha ci u inya civir her ga. **6** Kpa iyan nge dugh yô, oo ta i, maa i use, sha ci u i wa amise ga. **7** Isham igen haa ken usaa, nahan usaa vese imbishi i, nahan i ume atam ga. **8** Kpa igen haa sha inya i dedoo. Ngi menden shi ngi vesen yô, i gba umen atam. Asange agen ker ume atam hembra er yange i lôô la kwa 30, agen kwa 60, agen di kwa 100.” **9** Maa shi a kaa ér: “Or u nan lu a ato a unghan yô, nana unghwa.”

10 Ikpelaïor la yemen yô, mba geneve mba ve shi her la kua Mbapuekaruhar mbara gba va pinen un kwagh u anzaakaa la. **11** A kaa a ve ér: “Ne yô, i wase ne u kaven akaamyer a sha kwagh u Tartor u Aôndo, kpa mba ken inya yô, akaa a ve unghan la cii ka ve anzaakaa di tsô. **12** Sha nahan yô, er ve nengen nahan kpa, vea nenge vea kav ga, shi er ve unghan nahan kpa, vea unghwa vea kavinja i kwagh

3:22 * Ka, “Satan” je la. 3:30 * Zwa Griika, “jijingi u hongorough.”

shon ga; shi vea gema asema sha u i de ve asorabo a ve kpaa ga.”

13 Shi a kaa a ve ér: “Ne kavinja kwagh ne ga, nahan a er nan ve ne kav anzaakaa agene?”

14 “Ortanivor la lôo loho* u Aôndo. **15** Nahan ivor i i hee sha kpegbenda la ngi er ior mba i lee loho la ken a ve nahan; kpa ka vea ungowan loho u i lee ken a ve la yô, fese je Satan a va dugh u kera.

16 Ivor i i hee sha vande la kpa, ngi er ior mba ka ve ungowan loho la, maa fese je ve ngohol u a iember nahan. **17** Kpa ka ve wa amise ga, nahan ve za hemen sha anshighe kpuaa; vea va nguren yan ican shin a tôvon ve a ican sha ci u loho la yô, ve gba fele. **18** Ivor igen kpaa haa ken usaa. Ingin di ngi er ka ior mba ka ve ungowan loho shon, **19** kpa akaa a nyian ishima a tar ne* kua tahav mbu tsughun or mbu inyaregh ki lu a mi la, man asaren a sha akaa agen cii ka a nyôr ve ken ishima a imbishi loho shon, maa u kera ume atam ga la nahan. **20** U masen yô, ivor i i hee sha inya i dedoo la ngi er ior mba ka ve ungowan loho shon shi ve ngohol u saan saan shi ve ume atam la nahan. Mbagenev ka ve ume atam i hembra kwagh u yange i lôo la kwa 30, mbagen kwa 60, mbagenev di kwa 100.”

21 Shi a kaa a ve ér: “Mba tsaren imenger mba gem mba we shin ikyese* shin mba we shin ityôgambee? Ka i tsar i i ver sha tebul” ga zee? **22** Kwagh môm u a lu myer, u a va pase un ken igbar ga je kpa ngu ga. Shi ma kwagh u i yer kpile kpile, u una va due ken igbar ga je kpa ngu ga. **23** Or u nan lu a ato a ungowan yô, nanâ ungowan.”

4:14 * Shin “kwaghôron.” 4:19 * Shin “kov ne.” Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 4:21 * Zwa Griika, “ikyese i karen kwagh a mi.”
* Shin “daarimenger.”

24 Shi a kaa a ve ér: “Ver nen ishima sha kwagh u ne lu ungowan ne. Ka kwagh u ne karen a mi la, ne kpa a kar a na ne ye, man a na ne a hembra nahan je kpaa. **25** Or u nan lu a kwagh yô, a seer nan, kpa or u nan lu a mi ga yô, kwagh u nan hen ér nan ngu a mi la je kpa a ngohol hen a nan kera.”

26 Tsô shi a kaa a ve ér: “Sha nahan yô, Tartor u Aôndo ngu vough er zum u or nan te ivor hen inya nahan. **27** Tugh ka mbu ile, nan nyôr nan yav, sev mbu av nan nder, ivor la di i mende shi i vesen i seer a seer, kpa er kwagh ne ka a er la jighilii yô, nan fa ga. **28** Inya ka i na kwagh u i lee la a vese kure kure a va ume ityamegh. Gongor ka u hii vesen, maa ishagher i va due sha mi, ishagher la i mase wan asange kimi. **29** Nahan iyiagh kira kia va vian yô, fese je nan yar a loji, sha ci u sunda kuma.”

30 Shi a kaa a ve ér: “Ka nyi se fatyô u karen Tartor u Aôndo sha mi, shin ka sha injakwagh i nyi nahan se fatyô u pasen kwagh u Tartor laa? **31** Ngu er ishange i masetadi nahan. Shighe u ka a lôôn i shin inya la, i hembra ndahar ken ishamakaa i sha tar cii. **32** Kpa a lôôn i kera yô, i vese i hembra kehen a ahu a iue agen cii, shi i ta agbaa a vesen, je inyon i purugh i fatyô u va wan aya sha mi teman ken mure u agbaa shon.”

33 A pase ve loho u Tartor sha anzaakaa ne nahan kpishi, er vea fatyô u kaven la cii. **34** Jim je yô, hanma shighe u una ôron ve kwagh yô, i lu sha anzaakaa, kpa mbahe-nen nav yô, a hide a za pase ve hanma kwagh ve tseegh.

35 Tsô sha iyange shon la, ka va hingir aikighe yô, a kaa a ve ér: “Se per nen yande la.” **36** Nahan mba ne ikpelaier la gbenda i yemen

cii yô, her je ve kar a na shin tso u lu shimi la ve gba yemen. Utso mbagenev kpa lu zan a na imôngo. **37** Tsô ijeverahumbe za mough, maa agôndoamnger gba tan sha tso sha agee karen haan shimi, nahan mngerem lu nôngon u ivin shin tso. **38** Kpa un lu shin ityôtsoo lu ya-ven sha pilo.* Tsô ve nder un ve kaa a na ér: "Ortesen, er se lu nôngon u saan nahan je kpa kwagh gba u sha mi gaa?" **39** Maa a mough a yange ahumbe la shi a kaa a zegemnger la ér: "Huan! Lu ving!" Tsô ahumbe la de, maa huan ving. **40** Tsô a pine ve ér: "Er nan i cier ne iyol yum nahana? Ne mba a lu a jighjigh u nan je gaa?" **41** Kpa kwagh ne cier ve iyol kpishi, nahan ve ôr kwagh ayol a ve ve kaa ér: "Or ne yô, ka an jimi? Ahumbe man zegemnger je kpa mba ongo imo na."

5 Tsô ve per zegemnger ve gba yande la hen haregh u Mbagerasene. **2** Yesu dugh shin tso yô, fese je maa orgen u lu a jijingi u bo* yô, za due hen iwar i mbakpenev va kohol un. **3** Or ne tsaan hen iwar i mbakpenev, man zan zan hen shighe la kpa, kwagh môm u a kange un a mi ve orti a sagh ga je kpa lu ga, a lu ishiligh je kpaa. **4** Yange i shi haan un ahye shi kangen un sha mshirim, kpa a er nahan je a tôndo mshirim mara kua ahye la cii; or môm lu a agee a heman un ga. **5** Shi yange a zer ngoron tugh kua atetan hen iwar la kua sha iwo, shi a kômbon iyol na sha awen. **6** Kpa nengen a Yesu ken ica je maa, a yevese a va gure un inya. **7** A ôr genger genger ér: "Yesu, Wan u Aôndo U Heman Cii, ka nyi i zuam a wee? Bum Aôndower u erem ican ga." **8** A ôr nahan sha ci u Yesu lu kaan a na ér:

"Due ken or ne kera, we jijingi u bo ne." **9** Kpa Yesu pine un ér: "Iti you ér ana?" A kaa a na ér: "Iti yam ér Ikpela, sha ci u se mba kpishi." **10** Nahan a zer zamber a Yesu ér a de zendan ve ken tar la kera ga.

11 Ikpela-igyo gama lu yan kwagh hen ijiir la sha uwo. **12** Nahan ujijingi mbara zamber a na ér: "Na se ian i nyôron ken igyo la, nahan sê za nyôr ken i." **13** Tsô a na ve ian. Nahan ujijingi mba bov mbara due za nyôr ken ikpela-igyo la, maa igyo shon cii hembe ayem za osough sha kurugh ku ijem haa shin zegemnger; igyo i kuman er 2000 nahan, saa shin zegemnger la. **14** Kpa mbakuranigyo mbara yevese za ôr ken gar kua hen nigir la cii, nahan ior va u va nengen kwagh u er la. **15** Mba ve hen Yesu yô, ve nenge or u azôv nzughul a na, u yange lu a ikpela i ujijingi mba bov la, tema a akondo iyol, lu eren kwagh shainja, nahan cier ve iyol. **16** Shi mba ve nenge kwagh ne sha ashe a ve la ôr ve er i hii man kwagh a er or shon u azôv nzughul a na ne kua igyo la nahan yô. **17** Tsô ve gba zamber a Yesu ér a due hen haregh ve kera.

18 Za nkur nyôron tso yô, or u azôv yange nzughul a na la gba zamber ér ma un yem vea na. **19** Kpa a lumun ga, a kaa a na ér: "Yem ken ya wou za ôr ior ou akaa a Yehova* a er a we la cii, kua mhôônôm ma a zungu u la kpaa." **20** Or ne maa yem ken Dekapoli* gba za pasen akaa a Yesu er a na la cii, nahan kpiligh ior cii iyol.

21 Yesu nyer tso hidi peren yande la yô, ikpelaier va kohol her a na kpishi, lu hen kpe zegemnger. **22** Orgen ken mba hemen shinagoge, i yilan un ér Yairu, za va, va nengen a na yô, a gba hen angahar

4:38 * Shin "kushen." 5:2 * Zwa Grika, "jijingi u hôngorough."

5:19 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 5:20 * Shin "Haregh u Lun a Agar Pue."

a na. **23** A zamber a na acin imôngo, a kaa ér: “Wan wam u kwase u kiriki gba angev je ngu nôngon ku. Wea lumun yô, va bende un ave iyol sha er angev mbua bee un, una lu uma yô.” **24** Tsô Yesu kar gba zan vea na, maa ikpelaïor dono un ijime shi ve lu imbishi un.

25 Kwase ugen gema lu, u tsa a angev mbu duen awambe anyom 12 yô. **26** Yange ya ican tsung sha ikyeve i mbatwerev kpishi shi vihi inyaregh nagh cii, kpa zua a guda ga, hembra gban a gba kera. **27** Ongo ibaver sha kwagh u Yesu yô, a za va un ken ijime ken ikpelaïor la a va bende a ikyondo na i haa iyol la, **28** sha ci u lu kaan ken ishima na ér: “Aluer m bende a akondo a a hee iyol la tseegh kpa, angev av mbua bee.” **29** Her ave ave je awambe a na la tôndo, maa a kav ken iyol na er angev nav mbu vihin tsung mbura mbu bee yô.

30 Fese je maa Yesu kav er tahav mbu dugh ken iyol na yô, maa a gema a kenger ikpelaïor i i kase un la, a pine ér: “Ka an nan bende a akondo a m hee iyol nee?”

31 Kpa mbahenen nav kaa a na ér: “U nenge ikpelaïor ngi imbishi we, kpa u ngu pinen wer, ‘Ka an nan bende a moo?’” **32** Kpa lu yengen una nenge or u nan er kwagh la yô. **33** Kwase la fa kwagh u er un yô, nahan cier un iyol je lu kunden ikyarkyase. Tsô a va gba inya sha ishighe nagh, a ôr un hanma kwagh sha mimi. **34** Yesu kaa a na ér: “Wan wam, ka sha jighjigh u nan wou la angev ou mbu bee ye. Yem bem bem, er angev ou mbu vihin tsung mbura mbu bee hegen yô.”

35 Er lu ôron kwagh zan a mi ave la je, ior mbagenev ken ya u orhemen u shinagoge la va kaa ér: “Wan wou u kwase la kpe! Shi ityôkyaa ngi i zan Ortesen iyolo?”

36 Kpa Yesu ongo kwagh u ve ôr

la yô, a kaa a orhemen u shinagoge la ér: “I de ze u iyol ga,* tese wer u na jighjigh tsô.” **37** Maa a lumun ér orgen môm nana dono un ijime ga, saa Peteru man Yakobu vea anmgbian na Yohane tseegh.

38 Mba ve hen ya u orhemen u shinagoge la yô, a nenge ior lu vaan genger genger shi ngoron, nahan ayôôso lu kpishi. **39** Nyer ker yô, a kaa a ve ér: “Er nan ne lu vaan shi eren ayôôso kpishi nahana? Wan la kpe ga, kpa ka mnyam a lu yaven ye.” **40** Maa ve gba sen uninja er a bume nahan. Kpa kaan ve cii mba dugh ken won yô, a kar vea ter u wan la kua ngô na man mba ve lu a na imôngo la, a nyôr ape wan la lu la. **41** A za a kôr wan la sha uwe, maa a kaa a na ér: “Tali-ta kumi,”inja na yô ér: “Wankwase, m ngu kaan a we mer, mough sha!” **42** Her ave ave la je wankwase la mough sha gba zenden. (Yange lu anyom 12.) Nahan saan ve iyol her je, ve gba ember tsung. **43** Kpa a ta ve icin var var* ér ve de ôron or môm kwagh sha mi ga, maa a kaa ér i na un kwagh a ya.

6 A mough heregh a va hen ijiir na, mbahenen nav dono un iji-me. **2** Ka va nyer sha lyange i Memen yô, a gba tesen ken shinagoge, nahan kpiligh ior kpishi mba ve ungwa ityesen na la iyol, ve kaa ér: “Ka han or ne a zough a akaa nee? Man er nan ve i ne un imba kwaghfan ne, kua tahav mbu eren ityom i kpilighyol ingin nahana? **3** Ka orkapinta, wan u Maria ne gaa? Anmgbianev nav mba nomso ka Yakobu man Yosev man Yuda kua Shimon gaa? Shi anmgbianev nav mba kasev kpa mba a vese heen imôngo gaa?” Nahan kwagh ne hingir u nan ve gbeev mbu nôngon. **4** Kpa Yesu gema kaa a ve

5:36 * Shin “de cie ga.” 5:43 * Shin “a ta ve icin gbang gbang.”

ér: “Profeti banen a icivir ga, saa hen ijiir i nan man hen ior mba nan kua hen ya u nan tsô nan lu a mi ga ye.” **5** Maa a kera fatyô u eren ma tom u kpilighyol her ga, saa di u pendan ave sha mbauangev kpuaa been ve angev tsô. **6** Jighilii yô, kpiligh un iyol er ve ban a jighjigh u nan yum yô. Tsô a zende a tese ior sha agar a kiriki a hen ningir la cii.

7 Tsô a yila Mbapuekaruhar mbara, a hii u tindin ve uhar uhar, shi a na ve tahav mbu zendan ujijingi mba bov* ken ior kera. **8** Shi a kaa a ve ér vë de tōôn kwagh môm sha ci u zende la ga, saa gbough tseegh; beredi ga, ikpa i wan kwaghyan ga, shi ve de tōôn inyaregh ken akpa a inyar* a ve kpaa ga. **9** Kpa ve wa akôv* shi ve de huan akondo ahar* kpaa ga. **10** Shi a kaa a ve ér: “Hanma ijiir i ne ze cii, nea za nyôr hen ma ya yô, lu nen her zan zan ne kar moughon hen ijiir la. **11** Man aluer i ngohol ne hen ijiir igen ga, shin i kegh ato a ven her ga, man ne mba moughon hen ijiir shon yô, kure nen ihyundu i i lu ne shin angahar la, nahan i lu shiada hen a ve.” **12** Tsô ve due ve gba pasen kwagh kaan a ior ér ve gema asema, **13** shi ve zenda azôv kpishi ken ior kera, shi ve shighe mbauangev kpishi mku-rem, ve bee ve angev.

14 Tor Herode va ungwa kwagh ne, sha ci u iti i Yesu za gwa kpishi, nahan ior lu kaan ér: “I nder Yohane u Eren Batisema shin ku, ka nahan ve a lu eren ityom i kpilighyol ne ye.” **15** Kpa mbagenev lu kaan ér: “Ka Eliya.” Mbagen di lu kaan ér: “Ka profeti, er mô ken uprofeti mba ngise mbara nahan.” **16** Kpa zum u Herode ungwa kwagh ne yô, a kaa ér: “Ka Yohane u yange m

gber un ityough la je i nder un shin ku ye.” **17** Sha ci u Herode yange tindi i za kôr Yohane i haa un ahye i wuhe ken purusu sha ikyaa i Herodia, kwase u Filibu, sha ci u Herode vōso un. Filibu lu anmgbian u Herode. **18** Ityôkyaa yô, Yohane zer kaan a Herode ér: “U vōso kwase u anmgbian wou ka shami ga.” **19** Nahan Herodia wa kwagh ishima a na shi lu keren u wuan un, kpa lu fan ityô ga. **20** Herode yange cian Yohane, sha ci u fa er a lu orperapera shi a lu icighanor yô, nahan lu kuran un. Yange una ungwa kwaghôron u Yohane yô, a kera fa kwagh u una er a na ga. Kpa za hemen u keghen ato a na saan saan.

21 Kpa ian va due sha iyange igen la, zum u Herode er iniongo aikighe sha iyangemar na sha ci u mbatomov nav mba tagher tagher man ukurmbautyaav nav kua asha-gbaai a ken Galilia a duen ati yô. **22** Tsô wan u Herodia u kwase va nyôr vine amar doo Herode kua mba ve lu yan kwaghyan a na imôngo la. Nahan tor kaa a wan-kwase la ér: “Ôrom nyityôkwagh i u soo cii, me na u.” **23** Je shi a bum a na ér: “Nyityôkwagh i u sônom cii, me na u, a lu vegher u tartor wam je kpaa.” **24** Tsô a due a za pine ngô na ér: “M sôn nyi?” A kaa a na ér: “Ityough ki Yohane u Eren Batisema.” **25** Maa a hide fese a nyôr a za sôn tor kwagh u soo la, a kaa ér: “M soo mer nam ityough ki Yohane u Eren Batisema sha pelengi hegen je.” **26** Tor ure kpishi, kpa gema soo u vendan kwagh u sôn la ga, sha ci u uiceghzwa mba er sha ishighe ki mbavannya nav la.* **27** Nahan fese je tor tindi or u kuran un, kaa a na ér a za va a ityough ki Yohane. Tsô a

6:7 * Zwa Grika, “ujijingi mba hōngorov.” 6:8

* Zwa Grika, “akpa a inyar a zeren ken iwenge.”

6:9 * Shin “usanda.” * Shin “ikyongo igen.”

6:26 * Shin “mba ve lu yan kwaghyan sha tebul a na imôngo la.”

yem a za gber un ityough ken purusu **28** a va a ki sha pelengi, a va na wankwase la, wankwase la di za a mi za na ngô na. **29** Mbahe-nen mba Yohane mba ongo nahan yô, ve va tôô ikyom na ve za ii un ken uwar.

30 Mbaapostoli mba Yesu mba za hidi hen a na yô, ve ôr un akaa a ve za er la cii kua a ve tese ior la kpaa. **31** Tsô a kaa a ve ér: “Va nen ne tseegh hen ape or nan lu ga yô, va mem nen kpuaa.” Sha ci u ior kpishi lu van ape ve lu la shi hiden yemen, nahan ve lu zuan a shighe u memen shin yan kwaghyan tsô kpaa ga. **32** Tsô ve za nyôr tso ve tseegh, ve yem hen ijiir igen i or lu her ga yô. **33** Kpa ior nenge er ve lu yemen yô, nahan ior kpishi mba va fe nahan yô, ve due ken agar cii ve yevese angahar ve za vande nyôron hen ijiir la a ve. **34** Va dugh shin tso yô, a nenge a ikpelaïor i vesen, tsô kunya kôr un a ve, sha ci u ve lu er iyôngo i i lu a or u kuran i ga nahan. Maa a gba tesen ve akaa kpishi.

35 Shighe ze yô, mbahenen nav va kaa a na ér: “Gar ngu ikyua heen ga, man shighe kpa za hegen. **36** Yô na ve gbenda ve yem ken uya man agar a kiriki a hen ningir ne, ve za yam kwagh u vea ya yô.” **37** Kpa a kaa a ve ér: “Ne, na nen ve kwagh ve ya.” Ve gema ve kaa a na ér: “Sê za yam beredi sha udenariu* 200 sê va na ior mban ve yaa?” **38** A kaa a ve ér: “Ka ikpenberedi ime ne lu a mini? Za nenge nen!” Mba za nengen yô, ve kaa ér: “Ka itian man ishu ihïar.” **39** Tsô a kaa a ior mbara cii ér ve tema akum akum sha toho u ndor la. **40** Tsô ve tema akum akum; akum agen lu iorov 100, agen lu iorov 50. **41** Tôôn ikpenberedi i itian la man ishu i ihïar la yô, a gema a ke-

nger sha aôndo a er msen.* Maa a coon ikpenberedi la a gba nan mbahenen nav ér ve za na ior, shi ishu i ihïar la kpa a na i kar ior cii. **42** Nahan ior cii ya kuma ve, **43** shi ve kohol avur a a neer yô, iv akese 12 poo poo, i wa ishu ker ga. **44** Ken mba ve ya ikpenberedi la, nomso lu 5,000.

45 Tsô a kera ngôôr ga je maa a kaa a mbahenen nav ér ve za nyôr tso ve hemen a na, ve per yande la, vegher u ken Beteseida la, un una na ikpelaïor la gbenda ve yem. **46** Kpa ne ve gbenda yô, a kar a yem sha uwo u za eren msen. **47** Ka va hingir aikighe yô, tso la lu ken atô u zegemnger, kpa un lu sha tar tswen. **48** Tsô a nenge ve lu nahan tso sha ican, sha ci u ve ver ishighe sha ahumbe. Nahan ka va kom sha use* yô, a gba zenden sha zegemnger van ape ve lu la, kpa lu van er a soo u karen ve yemen nahan. **49** Mba nengen a na zenden sha zegemnger yô, ve gba pinen ér: “Ka mnyamciem shinii?” Tsô ve gba ngoron. **50** Sha ci u ve cii ve nenge a na, nahan ishima ta ve kwe. Kpa fese je a ôr kwagh a ve a kaa ér: “Taver nen ishima! Ka mo; de cie nen ga.” **51** Karen nyer shin tso yô, ahumbe la maa de. Nahan kwagh ne kpiligh ve iyol tsung, **52** gadia shin er un u na ior ikpenberedi la lu a tahav mbu shi eren ivande ne nahan kpa, ve kav ga, sha ci u asema lu a bugh ve u kaven nahan ga.

53 Mba peren mba za ar ken Genesareti yô, ve zer tso her ikyua. **54** Kpa mba dugh shin tso yô, fese je ior nenge a na fa. **55** Nahan ve yevese ve za ôr mba hen ijiir la cii, maa ve gba van a mba ve lu dedoo ga la sha ugambe hen ape ve

6:41 * Zwa Grika, “a haa iveren sha mi.” **6:48**

* Ka, “hii er ahwa 3 a sha use zan zan ahwa 6 pepe nahan” je la.

ungwa ér ngu la. **56** Shi hanma gar u kiriki man gar u vesen kua uya mba ken agar, mba yange una nyôr her cii yô, i ver mbauangev sha ityembekasua, ve zamber a na ér ma ve ben de a tsumbur u ikyondo i a hee iyol la di tseegh tsô. Nahan mba ve ben de a mi la cii, ia-geev vev bee.

7 Kwagen la Mbafarishi man mbangerenatindi mbagenev mba ve mough ken Yerusalem yô, va kohol hen ape Yesu lu yô. **2** Tsô ve nenge mbahenen nav mbagenev lu yan kwagh a ave a hôngor,inja na yô, ve ôô ave* ga. **3** (Sha ci u Mbafarishi kua Mbayuda mbagenev cii, saa yange ve ôô ave i gba sha iniuwe man ve ya kwagh ye; ve lu dondon aeren a uter mba ngise la. **4** Shi yange vea za hide kasua kpa, saa ve ôô iyol cii ve ya kwagh ye. Aeren a uter agen kpa lu kpishi, a yange ve ngohol shi ve dondon yô, er u mirin* ukôôpu man ujôôgu man agbande a togula shin mnger nahan.) **5** Nahan Mbafarishi man mbangerenatindi mbara pine un ér: “Er nan ve mbahenen ou ve dondon aeren a ior mba ngise la ga, ve ye kwagh a ave a hôngor nahan?” **6** A kaa a ve ér: “Kwagh u Yesaia yange tsenga ôron sha a ven la zua sha ieren yen vough, ne mbawanatseregh mban, er i nger nahan, ér, ‘Ior mban mba nem icivir ka sha zwa, kpa asema a ve yô nga ica a mo. **7** Ka gbilin tsô ve civir mo ye, gadia ka atindi a ior ve tesen ye.’ **8** Ka ne undu tindi u Aôndo, ne gema ne dondon aeren a ior.”

9 Shi a kaa a ve ér: “Ne fa u geman tindi u Aôndo tan kera sha er ne za hemen a aeren a uter enev yô. **10** U tesen ikhav yô, Mose yange kaa ér, ‘Naan teru man ngôu

icivir,’ shi ‘Or u nan lam a ter u nan shin ngô u nan dang* yô, i wua nan.’ **11** Kpa ka ne kaa ner, ‘Auer or kaa a ter u nan shin ngô u nan ér: “Kwagh u m lu a mi u ma m wase u a mi la cii ka korban (inja na yô ér, ka iyua i nan Aôndo)” yô,’ **12** nahan ne kera na nan ian i eren kwagh môm sha ci u ter u nan shin ngô u nan ga. **13** Sha nahan yô, ne gema kwaghôron u Aôndo hingir gbilinkwagh sha ci u aeren en a ityôô a ne tesen mbagenev la. Shi ne mba eren ambaakaa ne nahan kpishi.” **14** Tsô shi a yila ikpela-ior va kohol hen a na, a kaa a ve ér: “Kegh nen ato a mo, ne cii, nahan kav neninja i kwagh ne. **15** Ka kwagh u or nan ye la a hôngor nan ga, kpa ka akaa a a duen ken a nan la a hôngor nan ye.” **16** *—

17 Undun ikpelaior za nyer ken iyou yô, mbahenen gba pinen un kwagh u injakwagh la. **18** Nahan a kaa a ve ér: “Ne kpa ne kav ga er ve nahana? Ne fa er nyityôkwagh i or nan ye cii i hôngor nan ga kpa? **19** Sha ci u ka ken ishima ka a nyôr ga, kpa ka a yem shin uya, a za due a haa shin ihyungwa.” Inja na yô, lu kaan ér hanma kwaghyan cii ngu wang. **20** Shi a kaa a ve ér: “Ka kwagh u a duen ken or la a hôngor nan ye. **21** Gadia ka ken ishima mbamhen mba eren akaa-bo, er ijimba* kua iv man iwoor nahan, ka ve due ye, **22** kua idya man hua man afer a eren man icugh man aeren a ndôhôrshima,* man iyuhwe man u lahan Aôndo

7:10 *Shin “nan laha ter gayô ngô u nan.”

7:16 *Ivur ne ngi ken uruamabera mba tsuaa mbagenev mba yange i hii ngeren sha ave la ga, nahan kwagh ne tese ér ka mkaanem ma ken Ruamabera u Aôndo yange na i nger la ga. 7:21 *Zwa Grika, *porneia* (ponia). Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 7:22 *Shin “dang u eren.” Ka ishember i ken zwa Grika i i yer ér *aselgeia* (asejia) la. Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

7:2 *Ka, “u ôôn ave er Mbayuda ôôn la” je la.

7:4 *Zwa Grika, “er batisema u.”

man u kenden a iyol sha kua ibu-megh. **23** Aferakaa ne cii ka a due ken or, a hōngor nan."

24 Tsô a mough heela a gba yemen hen haregh u Tiru man Shidon. Za sōn her yô, a nyôr ken iyou, sha ci u soo ér or môm nana de fe ga, kpa ior fa. **25** Fese nahan, kwase ugen u wan na u kwase u kiriki lu a jijingi u bo yô, va gba un hen angahar. **26** Lu kwase Grika, u i mar un hen Fenishia, ken tar u Shiria yô. A gba zamber a na tsung ér a zenda jijingi u bo ken wan na u kwase kera. **27** Kpa a kaa a na ér: "De mbayev ve vande iden, sha ci u doo u tōn kwaghyan u mbayev kenden ônov mba iwaav ga." **28** Kpa kwase la kaa a na ér: "Orvesen, u ôr ka mimi, kpa nenge ase, ônov mba iwaav je kpa ka ve yaan avur a kwaghyan u mbayev mba kiriki ve lu yan la, shin ityô tebul." **29** Maa a kaa a na ér: "Er u ôr nahan yô, gba yemen tsô; jijingi u bo la due ken wan wou u kwase kera." **30** Tsô a hide a yem hen ya na a za kohol wan u kiriki la lu yaven sha gambe, jijingi u bo la due ken a na kera.

31 Yesu za moughon hen haregh u Tiru la ngur hidden yô, a kar ken Shidon hen tiōntar u Dekapoli* la, a va hen Zegemnger u Galilia. **32** Tsô i va un a orakondoato u faan ityô u lamén tsembelee ga yô. Ve zamber a na ér a penda un uwegh iyol. **33** Nahan a kar a na hen ikpelaïor sha, a yem a na hen ape or lu ga yô, a za wa un ahôaveegh ken ato, shi a ta ijer, maa a bende un sha nombor. **34** Gem ashe kenger sha yô, a shir ishi-ma foo, maa a kaa a na ér: "Efa-ta," inja na yô ér, "Bughe." **35** Nahan ato na maa bugh, shi ikyer na kpa bugh, a hingir u lamén doo doo. **36** Maa a ta ve icin ér ve de

ôron or môm ga. Kpa er lu tan ve icin var var nahan kpaa, ve lu hemban zan un agwa cii. **37** Jighillii yô, yange kpiligh ve iyol tsung, nahan ve kaa ér: "A er akaa cii sha inja. Ngu a er mbaakondoato je kpa ve unghan, shi a er mbakondoni-kyer ve lamén."

8 Tsô sha ayange la, ikpelaïor igen shi kohol, man ve kera shi a kwagh môm u vea ya ga. Nahan a yila mbahenen nav a kaa a ve ér: **2** "Kunya kôrom a ikpelaïor ne, sha ci u mba vea mo ka ayange atar je ne, man mba a kwagh môm u vea ya ga. **3** Aluer m na ve gbenda mer ve yem ken uya vev ijen* yô, vea za gba ijen sha gbenda, man ve mbagenev ajiir a ve gba ica." **4** Kpa mbahenen nav kaa a na ér: "Man hen ijiir i gar a lu ikyua ga ne nahan, ka han or a zua a beredi a kuma u nan ior mbana?" **5** Ongo nahan yô, a pine ve ér: "Ka ikpenberedi ime ne lu a mini?" Ve kaa ér: "Ka itiankarihiar." **6** Tsô a kaa ikpelaïor la tema inya. Maa a tōo ikpenberedi i itiankarihiar la, a er msen,* maa a coon a gba nan mbahenen nav ér ve na ior, nahan ve gema ve na ikpelaïor la. **7** Shi ve lu a ishû i kiriki kpuaa, nahan eren msen* sha i yô, a kaa a ve ér ve na ior i kpaa. **8** Nahan ve ya ve ide, avur neer, ve kohol a iv akese* a vesen ataankarahar. **9** Nomso kuma er 4,000 nahan. Tsô a na ve gbenda ér ve yem.

10 Maa fese je a nyôr tso vea mbahenen nav ve va hen haregh u Damanuta. **11** Tsô Mbafarishi gba va sendegh kwagh a na, kaan ér a er ivande ken iti i Aōndo vea nenge; ve lu karen un. **12** Nahan a toghor iyol, a kaa ér: "Er nan kov

8:3 *Shin "er ve hōr kwaghyan ne." 8:6 *Shin "a sugh Aōndo." 8:7 *Zwa Grika, "haan iveren." 8:8 *Shin "akese a kwaghyan."

ne u zer keren ivande ase? Mimi je me kaa ne, a er kov ne ivande i môm ga.” **13** Maa a undu ve, shi a za nyôr tso, a per yande la.

14 Kpa ve hungur u tôn be-
redi, man ve lu a kwaghyan ugen
shin tso ga, saa di kpenberedi môm
tseegh. **15** Tsô a ta ve icin wang
a kaa ér: “Wa nen ikyo sha er a hô-
ngor ne sha kwa u Mbafarishi man
sha kwa u Herode ga yô.” **16** Maa
ve gba vaan iyol er ve tee beredi
ga yô. **17** Ongo nahan yô, a kaa a
ve ér: “Er nan ne lu vaan iyol ner ne
mba a beredi ga ase? Ne mba a kav
kwagh u m soo u ôron ne je gaa? Ne
kav ken asema a en gaa? **18** ‘Ne
mba a ashe, kpa ne mba nengen
gaa? Shi ne mba a ato, kpa ne mba
ongo gaa?’ Ne umbur **19** shighe u
m coon ikpenberedi itian sha ci
u nomso 5,000 la gaa? Yange ne
kura avur a neer her iv akese a
me?” Ve kaa a na ér: “Puekarahar.”
20 “Man shighe u m coon ikpenbe-
redi itiankarihiar sha ci u nomso
4,000 la, avur neer, ne kohol a iv
akese a vesen* a me?” Ve kaa a na
ér: “Ataankarahar.” **21** Maa a pine
ve ér: “Nahan kpa ne mba a kav je
gaa?”

22 Tsô ve va nyôr hen Betesei-
da. Maa ior va un a orapirashe, ve
zamber a na ér a bende or shon ave
iyol. **23** Nahan a kôr or la sha uwe
a due a na ken akôngo a angar la.
Te un azer ken ashe yô, a penda un
ave iyol, maa a pine un ér: “U ne-
nge a ma kwagh je he?” **24** Or la
kenger kera, maa kaa a na ér: “M
nenge a ior mba zenden, kpa mba
er ka ikyon nahan.” **25** Tsô shi a
penda or shon ave sha ashe, maa a
nenge wang. Ashe na bugh, nahan
a gba nengen a hanma kwagh tse-
mbelee. **26** Tsô a na un gbenda ér
a yem ken ya, shi a kaa a na ér: “De
nyer ken gar ga.”

27 Tsô Yesu mough vea mbahe-
nen nav u yemen hen agar a kiri-
ki a ken Sesaria-Filipi, nahan mba
ngur yemen sha gbenda yô, a
gba pinen mbahenen nav ér: “Ior
mba kaan ér m ngu ana?” **28** Ve
kaa a na ér: “Ka ve kaa ér u ngu
Yohane u Eren Batisema, kpa mba-
genev ka ve kaa ér u ngu Eliya,
mbagen di ér u ngu môm ken upro-
feti mbagenev.” **29** Maa a pine ve
ér: “Ne yô, ne mba kaan ner m
ngu ana?” Peteru kaa a na ér: “U
ngu Kristu.” **30** Maa a ta ve icin
gbang gbang ér ve de pasen or
môm kwagh na ga. **31** Shi a gba
tesen ve, ôron ér gba keng u Wan
u or una ya atsan kpishi, shi mba-
tamen man upristi mba tamen kua
mbangerenatindi vea venda un shi
a wua un, kpa ayange a karen atar
yô, una nder shin ku. **32** Lu ôron
kwagh ne ken igbar je. Kpa Peteru
ta ibyalegh a na gba za vendan a
na. **33** Maa a gema a kenger mba-
henen nav, a venda a Peteru, a kaa
ér: “Kar hidem ken ijime, Satan!
Sha ci u u ngu a mhen u Aôndo ga,
kpa ka u ior.”

34 Tsô a yila ikpelaïor kua mba-
henen nav a kaa a ve ér: “Auer
or soo u dondon mo yô, nana nyi-
man iyol i nan* nana tôo kon* u
nan nana dondo sha a mo gbem.
35 Gadia hanma or u nan keren ér
nana war uma u nan yô, una saa
nan. Kpa or u uma u nan a saa
nan sha ci wam man sha ci u loho
u dedoo yô, nana gema a war un.
36 Mimi je, aluer or zua a tar cii
kpa uma u nan gema saa nan yô, a
lu nan ainja sha nyi? **37** Ka nyi
jighilii or a na sha ci u uma u nana?
38 Gadia or u nana cia ashe sha
kwagh wam man mkaanem am ken
kov u idyaa* man u isholibo ne cii

8:34 * Shin “gba u nana kera lu uma sha ci u
nan iyol i nan ga.” * Nenge Ngeren u Pasen
Asemer. 8:38 * Shin “kov u civir Aôndo sha
mimi ga.”

yô, Wan u or kpaa una cia ashe sha kwagh u nan zum u una va ken iengem i Ter na vea uicighanmba-tyomov la.”

9 Shi a kaa a ve ér: “Mimi je me kaa ne, mbagenev ken mba ve til heen ne vea nenge a ku ashe ga, zan zan vea vande nengen Tartor u Aôndo ua hii u hemen.” **2** Ayange nga karen ataratar yô, Yesu mough a Peteru man Yakobu man Yohane yem a ve sha uwo u taven tsung, ve za lu her ve tseegh. Tsô ve nenge i gema mluoyol na; **3** akondo a a haa iyol la hii u engem, zan zan va kungu segh segh je or u kiren akondo môm shin tar nana fatyô u kiren a kungun nahan ga. **4** Shi ve nenge Eliya vea Mose lu laman a Yesu. **5** Maa Peteru kaa a Yesu ér: “Rabi, doo kpishi er se lu heen yô. De se tim utenti utar heen, u môm sha ci wou, ugen sha ci u Mose, ugen di sha ci u Eliya.” **6** Jighilii yô, yange fa kwagh u una ôr ga, sha ci u cier ve iyol kpishi. **7** Tsô ibyeen-negh wa cir ve, maa imo due ken ibyeen-negh kira kaa ér: “Ngun ka Wan wam u ishima ishima. Ungwan nen un.” **8** Ica i gbe ga yô, ve nenge orgen môm kera lu vea ve ga, mase shin Yesu tseegh.

9 Mba ngur hungwan sha uwo la yô, a ta ve icin gbang gbang ér ve de ôron or môm kwagh u ve nenge la ga, zan zan saa a va nder Wan u or shin ku. **10** Ve lu a mkaanem mara ken ishima,* kpa ve lu pinen ayol a veinja i kwagh u mnder u shin ku u a ôr la. **11** Nahan ve gba pinen un ér: “Er nan ve mbangerenatindi ka ve kaa ér gba u Eliya una vande vana?” **12** A kaa a ve ér: “Ka mimi, Eliya ngu van, shi una va sôr akaa cii; kpa kwagh ne zua sha kwagh u i nger sha Wan u or ér gba keng u una ya atsan kpishi

shi a hee un la nena? **13** Kpa me kaa ne, jighilii yô, Eliya vande van kera, shi ve er hanma kwagh u ve soo cii a na, vough er i nger kwagh na nahan.”

14 Mba va nyer ape mbahe-nen mbagenev lu la yô, ve nenge zegekpeleior kase ve, shi mbangerenatindi lu nyiman kwagh a ve. **15** Kpa ikpeleior la cii nengen a na yô, kpiligh ve iyol, maa fese je ve yevese ve za u za sughun un. **16** Tsô a pine mbahenen nav ér: “Ka nyi ne gbe anyiman sha mi vea ve?” **17** Maa orgen ken ikpeleior la kaa a na ér: “Ortesen, m va a wan wam u nomso hen a we sha ci u jijingi ugen ngu ken a na, u a kondo un ikyer yô. **18** Ka una mough un yô, a ta un inya, nahan a mbua hugh zwa shi a wuan anyi, shi a vôr kpishi. M kaa a mbahe-nen ou mer ve zenda un ken a na kera, kpa ve fatyô ga.” **19** Yesu gema kaa a ve ér: “Kpash! Kov u banen a jighjigh ne. Me lu a ven a kuma shighe nan je man ne lu a jighjigh u nan sha wono? M wa ishima a ven i kuma nan je? Vam a na.” **20** Tsô ve va a wannomso la hen a na, kpa jijingi la nengen a na je maa, a er wan la gba ikyungu. Wan la gbe hen inya yô, a gba viligh iyol inya, mbuan hugh zwa. **21** Tsô Yesu pine ter na ér: “Kwagh ne hii un kuma shighe nena?” A kaa ér: “Yange hii un shighe u lu wanye cuku la je, **22** man ashighe kpishi ka a er un a gba sha atse man shin mnger kpaa, ér a kpe. Kpa aluer u fatyô u eren ma kwagh sha mi yô, zungwe se mhôonom, wase se.” **23** Yesu kaa a na ér: “Er nan u kaa wer ‘aluer u fatyô yô’? Gadia or u nan ne jighjigh yô, nan nengen ér akaa cii a fatyô u eren.” **24** Fese je maa ter u wan la ôr taver taver ér: “M na jighjigh! Kpa wasem m seer lun a jighjigh u nan!”

9:10 * Shin a fatyô u kaan ér, “ve ôr kwagh a mi ga.”

25 Yesu nengen ikpelaor ngur yevese van hen ape ve lu la yô, a yange jijingi u bo la taver taver, a kaa ér: “We jijingi u kondon or ikyer man ato ne, m ngu kaan a we mer, due ken a na kera, shi mayange de kera hidden nyôron ken a na ga!” **26** Wan la ngoron shi gbe ikyungu acin imôngo yô, jijingi la due ken a na kera, maa a hingir er a kpe nahan, je ior kpishi lu kaan ér: “A kpe ve!” **27** Kpa Yesu za kôr un sha uwe, mough a na, maa a tile sha. **28** Yesu karen za nyer ken iyou yô, mbahenen nav va ve tseegh va pine un ér: “Er nan man se se fetyô u zendan jijingi shon ken a na kera ga?” **29** A kaa a ve ér: “Ka sha msen tseegh imba ne ka i due kera ye.”

30 Tsô ve mough her ve gba karen ken Galilia yemen, kpa soo ér or môm nana fa kwagh sha mi ga. **31** Gadia lu tesen mbahenen nav, ôron a ve ér: “Ka u a za zua zwa a na Wan u or sha ikyev i ior, vea wua un, man er a wua un nahan kpa, ayange a karen atar yô, nder shin ku.” **32** Kpa ve kavinja i kwagh u ôr ne ga, shi cier ve iyol u pinen un kwagh sha mi.

33 Tsô ve va nyôr ken Kape-naum. Nyer ken iyou yô, a pine ve ér: “Ka nyi ashen ne gbe anyiman sha mi sha gbenda?” **34** Ve bugh zwa ga, sha ci u ve gba anyiman sha gbenda sha kwagh u or u nan hembe ken a ve yô. **35** Tsô a tema inya, a yila Mbapuekaruhar mbara a kaa a ve ér: “Alier or soo u lun or u hiihi ken a ven yô, a gba u nana lu or u masetyô ken a ven cii, shi nana eren ne cii tom.” **36** Maa a va a wanye u cuku a va tile a na hen atô ve; a penda un ave sha aken-de, maa a kaa a ve ér: **37** “Hanma or u nana ngohol wanye u cuku er ngun nahan ken iti yam yô, ka mo je nan ngohol ye; shi hanma or

u nana ngohol mo yô, nan ngohol ka mo tseegh ga, nan ngohol Un u a tindim la kpaa.”

38 Yohane kaa a na ér: “Ortesen, se nenge orgen lu zendan azôv ken ior kera ken iti you, nahan se nongo ser se yange un, sha ci u ngu or wase ga.” **39** Kpa Yesu kaa a na ér: “De yangen nen un ga, sha ci u or môm u nana er ivande ken iti yam ve nana fatyô u hidden fese ôron na kwagh u dang sha mo je kpa nan ngu ga. **40** Sha ci u or u nan hendan a vese ga yô, nan ngu or wase. **41** Shi hanma or u nana na ne kôôpu u mnger ér ne ma sha ci u ne mba ior i Kristu yô, mimi je me kaa ne, nana ngohol injar i nan keng a bunde ga. **42** Kpa hanma or u nana na môm ken mba hidden a iyol ijime mba ve nem jighjigh ne gbeev mbu nongon yô, guda u ma i zer imbaor la zegenase* sha mon, ma i gbihi nan shin zegemnger.

43 “Alier uwegh ou ku nan we gbeev mbu nongon yô, tondo ku kera. Guda war a uwegh môm, a u i gbihi u a ave ou ahar cii ken Gehena,* ken usu u a fatyô u pirin u ga la. **44** *— **45** Shi aluer nguhar wou ku nan we gbeev mbu nongon yô, tondo ku kera. Guda war a nguhar môm, a u i gbihi u a angahar a ou ahar cii ken Gehena la. **46** *— **47** Shi aluer ishe you ngi nan we gbeev mbu nongon yô, dugh i ta kera. Guda nyôr ken Tartor u Aôndo a ishe i môm, a u i gbihi u a ashe ou ahar cii ken usu u Gehena,* **48** ape ijôô i kpen ga, shi usu u pirin ga la.

49 “A haa usu sha hanma or, er ka i haa bar sha kwaghyan nahan.

9:42 *Nenge Ngeren u Pasen Asembler, “Nase.” 9:43, 47 *Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 9:44, 46 *Ivur ne ngi ken uruamabera mba tsuaa mbagenev mba yange i hii ngeren sha ave la ga, nahan kwagh ne tese ér ka mkaanem ma ken Ruamabera u Aôndo yange na i nger la ga.

50 Bar doo, kpa aluer bar kera nyoho ga yô, ka nyi ne haa sha mi ve una hide a nyohoo? Lu nen bar, nahan lu nen ken bem a hanmô wen."

10 Tsô a mough heela, a per Yordan a va hen anijiri ugen ken akghir a haregh u* Yudia, nahan ikpelaier shi va kohol hen a na. Maa shi a gba tesen ve, er vanden eren nahan. **2** Tsô Mbafarishi za va u va karen un, nahan ve pine un aluer ka u or a fatyô u paven ivaa a kwase u nan yô. **3** A pine ve ér: "Mose yange wa ne tindi ér nyi?" **4** Ve kaa ér: "Mose yange na ian i ngeren kwase take-da u paven ivaa, shi paven ivaa a nan." **5** Kpa Yesu kaa a ve ér: "Ka er ne lu ior mba norom sha kwagh yum ve, Mose yange nger ne tindi ne ye. **6** Kpa sha igbetar je, 'A gba ve, lu nomsoor man kwase. **7** Sha ityôkyaa ne yô, or nana undu ter u nan kua ngô u nan, **8** nahan or la nan kwase u nan vea hingir iyol i môm,' ve kera mba uhar ga, kpa ka iyol i môm. **9** Nahan kwagh u Aôndo a zough yô, or a de paven ga." **10** Shi mba va nyer ken iyoyô, mbahenen gba pinen un kwagh sha kwagh ne. **11** Nahan a kaa a ve ér: "Aluer or pav ivaa a kwase u nan, nan za er kwase ugen yô, or la nan er idya, nan er kwase u nan la kwaghbo. **12** Shi aluer kwase pav ivaa a nom u nan, nan za er nom ugen yô, kwase la nan er idya."

13 Tsô ior gba van un a mbayev mba kiriki ér a penda ve ave iyol,* kpa mbahenen zôhô a ve. **14** Yesu nengen nahan yô, ishima vihi un, a kaa a ve ér: "De nen mbayev mba kiriki ve va hen a mo; de yangen nen ve ga, sha ci u ka amba ne je Tartor u Aôndo u lu sha ci ve ye. **15** Mimi je me kaa ne, aluer or

hide a iyol i nan ijime er wanye u kiriki nahan, nan lumun Tartor u Aôndo ga yô, mayange je nana nyôr ken u ga." **16** Tsô a kuve mbayev mbara, a gba pendan ve ave iyol, haan ve iveren.

17 Ngur yemen yô, orgen za yevese va gure inya sha ishig nagh maa pine un ér: "Ortesen u Dedoo, ka nyi i gbe u me er ve me zua a uma u tsôrono?" **18** Yesu kaa a na ér: "Er nan u yerem wer or u dedoo? Or u dedoo môm ugen ngu ga, saa Aôndo tseegh. **19** U fa atindi kaa ér: 'De woo or ga, de eren idya ga, de iin ga, de eren shiada u aieghe ga, de ngohol or kwagh sha anyighe ga, naan teru man ngôu icivir.'" **20** Or la kaa a na ér: "Ortesen, atindi ne cii, m hii u kuran a iyev je." **21** Yesu gem kenger un yô, a doo un ishima, nahan a kaa a na ér: "Kwagh shi u môm: Yem za tee akaa a u lu a mi la cii gema inyaregh na mbaatsanev, tsô u lu a kwagh u injaa sha, nahan va dondom." **22** Kpa mkaanem nam man na or la ure tsung, maa a kar sha a ishimagihin, sha ci u lu a inyaregh kpishi.

23 Yesu gema kenger ior, maa kaa a mbahenen nav ér: "A taver kpishi u mbanyarev ve nyôr ken Tartor u Aôndo!" **24** Kpa kwagh u ôr ne kunda mbahenen iyol. Tsô Yesu kaa ér: "Mbayev av, taver u nyôron ken Tartor u Aôndo tsô! **25** Hemba kan zange u rakumi a nyôr hen ihyura i anula, a u ornyar nana nyôr ken Tartor u Aôndo." **26** Maa hemba kundan ve iyol cii, ve pine ér: "Ka an je a fatyô u yiman nana?" **27** Yesu kenger sha a ve jighillii maa kaa ér: "Sha mne-nge u ior yô, kwagh a fatyô u lun nahan ga, kpa Aôndo yô nenge nahan ga, sha ci u Aôndo una fatyô u eren akaa cii." **28** Tsô Peteru kaa a na ér: "Nenge! Se undu akaa ase

10:1 * Shin "sha uboda mba." 10:13 * Shin "a haa ve iveren."

cii se dondo u.” **29** Yesu kaa ér: “Mimi je me kaa ne, hanma or u nan undu ya shin anmgbianev mba nomso shin mba kasev, shin ngô shin ter shin ônov shin ishule sha ci u iti yam man loho u dedoo yô, **30** nana zua a akaa ne hegen a hembra nahan kwa 100: uya man anmgbianev mba nomso man mba kasev man ungô man ônov man ishule, shi a tôv nan a ican, shi ken tar u he la* nana zua a uma u tsôron. **31** Kpa ior kpishi mba ve lu mba hiihii la vea va hingir mba masetyô, mba masetyô di vea hingir mba hiihii.”

32 Zum u ve lu sha gbenda u zan sha Yerusalem yô, Yesu lu yemen ve sha hemen, nahan cier mbahenen iyol, shi mba ve lu sha gbenda vea ve la kpa mciem gba ve iyol. Tsô shi a ta ibyalegh a Mbapuekaruhar mbara, a gba ôron ve akaa a a sôôn eren un ne, ér: **33** “Nenge! Se mba zan sha Yerusalem, nahan a za na Wan u or sha ikyev i upristi mba tamen man mbangeren-atindi. Vea ôr un ijir vea kure ér i wua un, maa vea gema un vea na sha ikyev i ior mba ken atôatyev, **34** vea naha un tar shi vea ta un azer iyol shi vea gbidyev un shi vea wua un. Kpa ayange a karen atar yô, una nder shin ku.”

35 Tsô Yakobu man Yohane, ônov mba Sebedeu va kohol un kaa a na ér: “Ortesen, se soo ser ma u er se hanma kwagh u a sar se cii.” **36** A pine ve ér: “Ka nyi ne soo ner m er ne?” **37** Ve kaa a na ér: “Na se ian i teman vea we imôngo ken iengem you, or môm ken uwegh ou ku iyanegh, orgen ken uwegh ou ku imesegh.” **38** Kpa Yesu kaa a ve ér: “Ne fa kwagh u ne lu sônon la ga. Ne fatyô u man shin kôôpu u*

m lu man shimi la, shin eren batise-ma u i lu eren mo la kpa?” **39** Ve kaa a na ér: “Se fatyô.” Maa a kaa a ve ér: “Ka mimi, ne va ma shin kôôpu u m lu man ne, shi a va er ne batise-ma u i lu eren mo la. **40** Kpa u teman mo ken uwegh ku yanegh man ku imesegh la yô, ka mo me na zwa ga, sha ci u ka mba i tsough ve la vea tema ye.”

41 Mba pue mbagenev mbara mba ongo kwagh ne yô, ishima vihi ve a Yakobu man Yohane. **42** Kpa Yesu yila ve kaa a ve ér: “Ne fa, utor mba tar ne ka ve eren tahav sha ior vev, shi uzegembaiorov kpaa ve tesen mhembe sha ior vev. **43** Ne yô, gba u ne lu nahan ga. Kpa or u nan soo u lun or u hemban ken a ven yô, a gba u nana lu or u eren ne tom. **44** Shi hanma or u nan soo u lun or u hiihii ken a ven yô, a gba u nana lu kpan wen cii. **45** Sha ci u Wan u or je kpa va ka sha u i er un tom ga, kpa ka sha u eren mbagenev tom shi nan uma na sha u paan ior kpishi.”

46 Tsô ve va nyôr ken Yeriko. Kpa ngur duen ken Yeriko, un man mbahenen nav kua ikpelaïor kpishi yô, orapirashe ugen u sônon ior kwagh yô, iti na ér Batimeu (wan u Timeu), tema hen kpegbenda. **47** Ongo ér ka Yesu Ornasareti yô, a gba ôron genger genger ér: “Yesu, Wan u Davidi, zungwem mhôônom!” **48** Tsô ior kpishi gba vendan a na, kaan ér a cir zwa, kpa lu hemban ôron genger genger cii ér: “Wan u Davidi, zungwem mhôônom!” **49** Yesu maa tile kaa ér: “Yila un a va.” Maa ve yila orapirashe shon, ve kaa a na ér: “Taver ishima! Mough sha; ngu yilan we.” **50** Maa a ér ikyondo i haa iyol la, a ta kera, a kighir fese a mough a za ape Yesu lu la. **51** Yesu maa pine un ér: “Ka nyi u soo wer m er u we?” Orapirashe la kaa a na

10:30 * Shin “ken kov u ua va la.” Nenge Nge-
ren u Pasen Asembler, “Kov.” 10:38 * Shin
“iyongo i.”

ér: “Raboni,* ma u bughum ashe.”
52 Yesu maa kaa a na ér: “Yem. Ka sha jighjigh u nan wou la ashe a bugh u ye.” Nahan her je a hingir u nengen, maa a hii u dondon un ijime sha gbenda la je.

11 Mba va zurum hen Uwo u Olev, ikyua a Yerusalem man Betefeji man Betani yô, a tindi mbahenen nav mbagenev uhar,
2 a kaa a ve ér: “Za nen hen angar u a lu se sha hemene ne, ne za nyôron ker je maa ne nenge i zer wanjaki u i lu je or nan lu a tema sha mi ga zan zan hegen yô. Sagh un nen va nen a mi heen. **3** Man aluer or pine ne ér, ‘Er nan ne eren nahana?’ yô, kaa nen ner, ‘Kwagh gba Ter a mi, shi a hide a mi her a ngô-ôr ga.’” **4** Nahan mba ze yô, ve nenge i zer wanjaki hen hunda ken won, hen kpe godobi, maa ve sagh un. **5** Kpa ior mbagenev mba ve tile her la pine ve ér: “Er nan ne saghen wanjaki laa?” **6** Ve ôr ve kwagh u Yesu kaa la vough, maa ve de ér ve yem.

7 Mba ve a wanjaki la hen Yesu yô, ve tar akondo a ve a haan iyol sha mi, maa Yesu tema sha mi. **8** Shi mbagenev kpishi gema akondo a ve a haan iyol tar sha gbenda, kpa mbagenev di lu gberen ahu a ikyon ken toho va taran sha gbenda. **9** Shi mba ve lu zan un sha hemene man mba ve lu van un ken ijime la cii lu ôron genger genger ér: “Ma u yima un!” Saan un u a ve ken iti i Yehova* la iyol! **10** Aôndo a ver Tartor u ter wase Davidi, u u lu van la doo doo. Ma u yima un, we u u lu sha usha mba hemban gban ica la!”
11 Tsô a nyôr ken Yerusalem a kar

a yem ken tempel, a za nenge hanma kwagh, kpa er iyange bee yô, a due a yem ken Betani vea Mbapuekaruhar mbara.

12 Sev mbu aven, mba dugh ken Betani u hiden yô, ijen kôr un. **13** Tsô a nenge a kon u tur ken ica, u lu a ahu sha mi, maa a kar a za ér una za nenge kwagh a lu sha mi yô. Kpa va sôôn her yô, a zua a ityamegh sha mi ga, lu ahu tseegh, sha ci u lu shighe u tur umen ga. **14** Maa a kaa a u ér: “Mayange or a de kera ye ityamegh you ga.” Mba-henen nav lu unghan.

15 Tsô ve va nyôr ken Yerusalem. A kar a za nyôr ken tempel, maa a gba zendan mba ve lu teen akaa ker kua mba ve lu yamen akaa la cii ér ve due kera. Shi a daa utebul mba mbamusaninyaregh kua akaateman a mba ve lu teen mku-ngum la cii, gba. **16** Shi a lumun ér or môm nana tôô ikyagh nana kar a mi ken tempel ga. **17** Lu tesen ve kaan ér: “I nger ér, ‘A yilan iyoyu yam ér iyoyu i msen sha ci u akuraior cii’ gaa? Kpa ne na i hingir iyoyu i mbaiv.” **18** Upristi mba tamen man mbangerenatindi mba ongo kwagh ne yô, ve gba keren gbenda u wuan un, gadia ve lu cian un, sha ci u kpiligh ikpelaior la cii iyol a ityesen na.

19 Iyange va been yô, ve due ken gar la kera. **20** Sev mbu aven mba ngur karen pepe pepe yô, ve nenge kon u tur la uma nyôr shin amise. **21** Peteru umbur kwagh u ú yô, a kaa a na ér: “Rabi, nenge! Kon u tur u u we u ifyan la uma.” **22** Yesu gema kaa a ve ér: “Na nen Aôndo jighjigh. **23** Mimi je me kaa ne, aluer or kaa a uwo ne ér, ‘Môugh za gba shin zegemnger,’ man nan ta akperan ga, kpa nan na jighjigh ér kwagh u nan kaa ne una er yô, kwagh shon una er nahan je. **24** Sha nahan yô, m ngu kaan

10:51 * Inja na yô ér, “Ortesen.” 11:9 * Zwa Grika, “Hosana.” Ka u sônon Aôndo sha u a va a myom, shi ashighe agen ka i ter ishember ne sha u tesen msaanyol. * Nenge Ngeren u Pansen Asembler.

a ven mer, akaa a ne sônon ken mbamsen enev la cii, na nen jigh-jigh ner a na ne a, nahan ne zua a mi. **25** Shi zum u ne til ne lu eren msen yô, de nen hanma or nyityô kwaghbo u nan er ne cii, sha er Ter wen u a lu sha la kpa una de ne akaabo a en yô.” **26** *—

27 Shi ve hide ve va ken Yerusalem. Nahan ngur zenden ken tempel yô, upristi mba tamen man mbangerenatindi kua mbatamen za va **28** ve va pine un ér: “Ka sha tahav mbu nyi u eren akaa nee? Shin ka an nan ne u tahav mbu eren akaa nee?” **29** Yesu kaa a ve ér: “Me pine ne mpin môm. Nam nen mlumun, nahan me ôr ne tahav mbu m eren akaa ne a mi la. **30** Ka an yange nan tindi Yohane ér a er ior batisema? Lu Aôndo shin lu ioro? Nam nen mlu-mun.” **31** Tsô ve gba henen ker ayol a ve kaan ér: “Aluer se kaa ser, ‘Lu Aôndo’ yô, na pine se ér, ‘Tsô er nan yange ne na Yohane jighjigh ga?’ **32** Kpa se cihi se kaa ser, ‘Lu ioro?’” Ve lu cian ikpelaïor la, sha ci u ve cii ve nenge Yohane ér ka profeti kpôô kpôô. **33** Maa ve kaa a Yesu ér: “Se fa ga.” Yesu gema kaa a ve ér: “Nahan mo kpa me ôr ne tahav mbu m eren akaa ne a mi la ga.”

12 Tsô a gba ôron ve kwagh sha anzaakaa, a kaa ér: “Orgen er sule u wain, nahan a wa u igyar ningir tser, shi a time ihungwa i shoghor wain shi a maa iyou i taven gôgônan ker. Tsô a gema u a wa mbatomov sha ikyev, a mough a yem zende ken tar u icaa. **2** Ka va kom shighe u zôron wain yô, a tindi kpan na ugen hen mbatomov mbara ér ve pande atam a wain ve

na un. **3** Kpa ve kôr un ve gbidyê, shi ve zenda un a hide a kwagh ga. **4** Tsô shi a tindi kpan ugen hen a ve. Ngun yô, ve gber un ivav sha ityou shi ve hee un. **5** Shi a tindi ugen kpa. Kpa ngun yô, ve wua un. Shi a tindi mbagenev kpi-shi, kpa ve gbidyê mbagen, ve wua mbagenev. **6** Ugen shi her, lu wan na u ishima ishima. A mase tindin un hen a ve, a kaa ken ishima na ér, ‘Wan wam yô, vea na un ici-vir.’ **7** Kpa mbatomov mbara kaa ker ayol a ve ér, ‘Ngun ka wan u una va ya dyako je ne. Va se wua un nen, nahan dyako la a hingir u wase!’ **8** Tsô ve kôr un ve wua, ve kpela ve due a mi ken sule u wain la kera. **9** Nahan or u a lu a sule u wain la una er nena? Una va wua mbatomov mbara, una gema sule u wain la una na mbagenev. **10** Ne ôr kwagh ne ken ruamabera gaa? I nger ér, ‘Iwen i mbamaankwagh ve vende i la, i hingir iwen i hangge hange i sha zongough ku iyoughough. **11** Kwagh ne due ka hen Yehova,* man ka kwagh u kpiligh-yol sha ashe ase.”

12 Mba ongo kwagh ne yô, ve soo u kôron un, sha ci u ve kav er lu ve je lu ôron injakwagh la sha a ve yô, kpa ve cia ikpelaïor. Nahan ve undu un ve yem kwagh ve.

13 Tsô Mbafarishi za tindi Mbafarishi mbagenev kua mbapatii mba Herode hen a na sha u vea nongo vea kôr un a ikyaa zwa yô. **14** Mba ve yô, ve kaa a na ér: “Ortesen, se fa u ngu or u mimi shi u keren u doon ityough a or ga, sha ci u u nengen sha mlu u or u sha iyol la ga, kpa u tesen ior gbenda u Aôndo sha mimi. Nahan, u tan Shisar kpandeghe la ka shami* shin ka shami ga? **15** Se ta, shin se de te ga?” Kaven atseregh a ve la

11:26 * Ivur ne ngi ken uruamabera mba tsuaa mbagenev mba yange i hii ngeren sha ave la ga, nahan kwagh ne tese ér ka mkaanam ma ken Ruamabera u Aôndo yange na i nger la ga.

12:11 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.
12:14 * Shin “ka sha tindi.”

yô, a kaa a ve ér: “Er nan ne karen mo? Vam nen a denariu* m nenge.”

16 Tsô ve va a mi môm, maa a pine ve ér: “Ka ikyav i ityough ki an i lu sha mi nee? Man iti i i lu sha mi ne ka i ana?” Ve kaa a na ér: “Ka i Shisar.” **17** Yesu maa kaa a ve ér: “Na nen Shisar akaa a a lu a Shisar la, kpa akaa a a lu a Aôndo yô, na nen Aôndo.” Nahan kpiligh ve iyol a na.

18 Tsô Mbasadushi, mba ve kaan ér mnder u shin ku ngu ga la, va pine un ér: **19** “Ortesen, Mose yange nger se ér aluer anmgbian u or kpe undu kwase, kpa nan undu wan ga yô, anmgbian u nan a tôte kwase u nan undu la, a mar wan a mi, sha ci u anmgbian u nan shon. **20** Nomsombaiorov mbage-nev utaankaruhar lu anmgbianev. U hiihii la vôso kwase, kpa lu a mar wan ga tsô kpe. **21** U sha uhar la maa tôte kwase la, kpa va kpe undu wan ga, u sha utar la kpa nahan. **22** Ve mba utaankaruhar mbara cii ve kpe ve undu wan ga. Ken masejime yô, kwase la kpa kpe. **23** Nahan sha shighe u mnder u shin ku la, una lu kwase u ana? Gadia hanmô ken ve mba utaankaruhar mbara cii yange nan vôso un.” **24** Yesu kaa a ve ér: “Ka nahan man ne tsum ye gaa? Sha ci u ne fa Ruamabera ga, shi ne kav tahav mbu Aôndo kpaa ga.

25 Gadia a va nder ior shin ku yô, nomso vea er kasev ga, shi kasev kpa a na ve noov ga, kpa vea lu er mbatyomov mba shaav nahan. **26** Kpa sha kwagh u nderen mbakpenev la yô, ne ôr ken takeda u Mose, hen ijiir i i ôr kwagh u ageva la gaa? Aôndo yange kaa a na ér: ‘M ngu Aôndo u Aberaham man Aôndo u Isaka man Aôndo u Yakob.’ **27** Un ka Aôndo u mbakpenev ga, kpa ka u mbaumav. Ne tsume kpi-shi je.”

28 Orgen ken mbangerenatindi va her, nahan ungwa er ve lu nyi-man kwagh a na yô. Nengen er a ne ve mlumun u vough nahan yô, a pine un ér: “Ken Atindi cii, ka tindi u han a lu u hiihii?”* **29** Yesu kaa ér: “U hiihii yô ér, ‘Kegh ato, Ise-rael, Yehova* ka Aôndo wase, shi Yehova* ngu môm tseegh, **30** nahan yô, Yehova* Aôndo wou a doo u ishima kpee je, a ishima you cii man a uma wou cii man a mhen wou cii man a agee a ou cii.’ **31** U sha uhar yô, ka un ne, ‘Or u nan we ndor a we nana doo u ishima kpee je, er iyol you nahan.’ Tindi ugen môm hemba atindi a ahar ne ga.” **32** Orngerrenatindi la kaa a na ér: “Ortesen, u ôr doo, man ka mimi kpaa, ‘Ngu Môm tseegh, ugen ngu ga’; **33** shi aluer a doo or ishima a ishima i nan cii man a mfe u nan cii man a agee a nan cii, shi or u wan ndor a nan doo nan ishima er iyol i nan nahan yô, hemba nagh ku nanden kua iniav mbigen ica je.” **34** Yesu nengen er a lam sha kwaghfan nahan yô, a kaa a na ér: “U ngu ica a Tartor u Aôndo ga.” Or ve môm kera cihi pine un kwagh ga.

35 Nahan kpa, er Yesu lu tesen ken tempel her la je, a kaa ér: “Er nan ve mbangerenatindi ka ve kaa ér Kristu ka wan u Davidi? **36** Icighan jijingi yange mgbegha Davidi iyol na kaa ér: ‘Yehova* kaa a Terem ér: “Temam ken uwegh ku yanegh zan zan me kar veren mbahyomov ou shin akevngahar a ou.”’” **37** Davidi iyol na yange yila un ér Ter, nahan a er nan ve una lu wan u Davidi?”

Ikpelaor i vesen la kegh ato, doo ve u ungtwan kwaghôron na. **38** Shi er lu tesen la, a kaa ér: “Wa

12:28 * Shin “a hembé lun hange hange?” **12:36** * Shin “me kar nan we tahav mbu hemban mbahyomov ou.”

nen ikyo sha kwagh u mbangerena-tindi mba ka ve soo u huan ugô-gômbaakondov zenden a mi, shi ve soo ér i sughun ve sha icivir ken igbar.* **39** shi ve soo u teman sha mkônom ma sha hemen* ken ushinagoge man sha ajiir a hemban doon hen uiniong la. **40** Ka ve ngohol uya mba* kasev mba côgholov, shi ve eren mbamsen mba lihen ér ior ve nenge." Vea ya mtsaha u hemban vihin."

41 Tsô a tema inya, a gba kenger ape i ver mbaakwati mba inyar* la. Lu nengen er ikpelaïor lu kenden inyaregh shin mbaakwati mba inyar mbara yô. Mbanyarev kpishi kpa lu kenden samnyar shimi. **42** Tsô kwasecôghol ugen lu icankwase, nahan va kende samnyar u gban kwagh ga,* agbenger ahar. **43** Maa a yila mbahenen a kaa a ve ér: "Mimi je me kaa ne, kwasecôghol u a lu icankwase ne hembra kenden kwagh a mbagenev mba ve kende inyaregh shin mbaakwati mba inyar la cii. **44** Gadia mbagenev cii kende ka sha er ve lu a mi kpishi la, kpa un yô, er a lu ken ibanave nahan kpa, a kende hanma kwagh u a lu a mi cii, man ka cii kwagh u a lu a mi u koson iyol na je la."

13 Ngur duen ken tempel yô, orhenen na ugen va kaa a na ér: "Ortesen, nenge awen ne kua ayon ne cii a doo sha wono!" **2** Kpa Yesu kaa a na ér: "U nenge uzegembaayoughov mban ga? Awen ne cii, a va yôhôr a a haa inya. Iwen i môm kpa ia kera tema sha igen ga."

3 Tsô a za tema sha Uwo u Olev

12:38 *Zwa Grika, "sha ityembekasua."

12:39 *Shin "mkônom ma hemban doon."

12:40 *Shin "akaa a." #Shin "sha ikpara-

she." 12:41 *Shin "mbaakwati mba eren iyua

shimi." 12:42 *Zwa Grika, "ulepton uhar." Ka kwaderan môm je la.

hen ape lu nengen a tempel yô, maa Peteru kua Yakobu man Yohane man Anderia za va ve tseegh, ve va pine un ér: **4** "Ôr ase se yôô, ka hanma shighe akaa ne aa ere? Man ka nyi ia lu ikyav i tesen ér shighe u mkur u akaa ne cii zuru-mu?" **5** Tsô Yesu gba ôron a ve ér: "Ver nen ishima, or a de tsughun ne ga. **6** Ior kpishi vea va ken iti yam, vea lu kaan ér, 'Ka mo m lu un ye,' nahan vea tsugh ior kpishi. **7** Shi aluer ne va ungwa kwagh u ityav mbi nôngon sha ajiir kposo kposo kpa, i de cier ne iyol ga; akaa ne aa er keng, kpa mkur una lu a va ga.

8 "Gadia ikyurior igen ia mough ityav a ikyurior igen, shi tartor ugen ua mough ityav a tartor ugen; tar ua tenger sha ajiir kposo kposo; shi ijen ia gba sha ajiir wue wue. Akaa ne ka di mhii u ican* tsô.

9 "Kpa ne yô, wa nen ikyo sha ayol a en. Ior vea za a ven ken mbaatejir vev, a gbide ne ken ushinagoge shi a za a ven sha ishighe ki ugomna man utor sha ikyaa yam, sha u i lu shiada hen a ve. **10** Shi a vande pasen loho u dedoo hen akuraior cii. **11** Nahan zum u i lu zan a ven hen atejir yô, ishima i de nyian ne sha kwagh u ne za ôr ga; kpa hanma kwagh u a na ne u ôron hen shighe* la cii yô, ôr nen, sha ci u ka ne ne lamen ga, kpa ka sha iwasen i icighan jijingi ne lamen ye. **12** Heela tseegh ga, or nana na anmbian u nan ér i wua, ter kpaa nana na wan u nan, shi mbayev vea mough num a mbamaren, vea na a wua ve. **13** Shi ior cii vea kôr ne ihyom sha ci u iti yam. Kpa or u nan* taver ishima zan zan mkur la a yima nan.

13:8 *Ka er mnyoon u mar toghor nahan.

13:11 *Zwa Grika, "ihwa." 13:13 *Shin "nana."

14 “Nahan kpa, zum u ne nenge kwaghndôhôrshima u van a mtim una tile hen ijiir i ma a til ga la yô (or u ôron* nana ver ishima sha er nana kav yô), mba ve lu ken Yudia ve hii u yevese yemen sha iwo. **15** Or u nan lu sha ityough ki iyoughough* yô, nana de hongo shin inya shin nana de nyôron ken iyou ér nana tôô ma kwagh ga. **16** Shi or u nan lu ken ityev kpaa nana de hidi ér nana va tôô ikyondo i nan i haan iyol ga. **17** Sha ayange la, kwagh a tser kasev mba ve lu iyav man mba ve lu a anikyundanev sha ave yô! **18** Eren nen msen kwagh ne a de va eren sha shighe u wu-
hee* ga. **19** Gadia ayange la a lu ayange a ican, man a lu ican i Aôndo a gbe tar je i lu a er ga zan zan saa sha shighe la, shi mayange je ia kera er ga yô. **20** Jighilii yô, luun er Yehova* pande ayange la ga yô, or môm kpa ma i yima nan ga. Kpa sha ci u mba a tsough ve la yô, a pande ayange shon.

21 “Shi hen shighe la, aluer or kaa a ven ér, ‘Nenge! Kristu ngun,’ shin ‘Nenge! Ngula heela la,’ kpa de ne nen jighijigh ga. **22** Sha ci u Ukristu mbaaiev man uprofe-
ti mbaaiev vea due vea er uivande man akaa a kpilighyol, sha u aluer ve fatyô yô, vea tsugh mba i tsough ve la yô. **23** Nahan yô, ver nen ishima. M tsenga ôron ne han-
ma kwagh.

24 “Kpa sha ayange la, ican la ia karen kera yô, ime ia wa, sha ci u iyange ia kera due ga, shi uwer kpa ua ta ga, **25** shi asan aa lu osough sha gban; shi akaa a a lu sha la aa tenger. **26** Maa vea nenge Wan u or una gba van sha abeen a

sha kwavaôndo a tahav mbu kpi-
lighyol man iengem. **27** Tsô una tindi mbatyomov vea kohol ior nav mba a tsough ken avegher a tar a anyiin la cii imôngo, a hii ken aki-
ghir a tar zan zan a ar sha akighir a kwavaôndo.

28 “Nahan yô, hen nen kwagh sha kwagh u kon u tur: Ka ua ta gbaa u he shi ikya ia hiin u hômon sha mi yô, ne fa je ner fam zurum. **29** Ne kpa zum u ne nenge akaa ne aa nguren eren yô, fa nen je ner ngu ikyua, sha ihinda je. **30** Mimi je me kaa ne, kov ne ua kar kera ga zan zan akaa ne cii aa kar eren. **31** Sha man tar vea kar kera, kpa kwaghôron wam yô, una kar kera mayange ga.

32 “Kpa iyange la shin ihwa la yô, or môm fa ga, mbatyomov mba shaav kpa fa ga, Wan kpa fa ga, ka Ter tseegh a fe ye. **33** Yô lu nen per, kuran nen, sha ci u ne fa shighe u i ver la ga. **34** Kainja er or u a lu undun ya na yemen zende ken tar u icaa ve a ne ikpan na ta-
hav, shi a ne hanma ve tom u nana er, maa a kaa a orkuranhunda ér a kuran nahan. **35** Nahan yô, kuran nen, sha ci u ne fa shighe u orya la a lu hiden ga, a lu atetan shin ken atôutu shin a zurum sha use* shin pepe pepe, kpa ne fa ga, **36** sha er a de hiden aburabur, a va kohol ne yaven ga yô. **37** Kpa kwagh u m ôr a ven ne, m ngu ôron ka ior cii, mer: Kuran nen.”

14 Hen shighe ne, mase shin ayange ahar a er Paseka kua Iniongo i Beredi u I We Kwa sha Mi Ga la. Nahan upristi mba tamen man mbangerenatindi lu keren gbenda u vea kôr Yesu sha ayom vea wua un yô. **2** Ve lu kaan ér: “I de lu sha shighe u iniongo ga; alaghga ior vea mough ayôôso a vese.”

13:14 * Ka, “kwaghôron u profeti Daniel la” je la. 13:15 * Nenge Mateu 24:17. 13:18 * Ken Iserael yô, ura ka u nôôn shi senou a haan hen shighe ne, nahan i lu ican u zan zende. 13:20 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

13:35 * Zwa Grika, “sha ikyeghtôngon.”

3 Nahan er lu ken Betani lu yan kwagh hen ya u Shimon, u yange i bee un imande la, kwase ugen va a mkurem ma human doon ken ikpe i alabasetu,* lu mkurem ma nardu[#] ma taver ishe tsung, ma i nungwa kwagh môm sha mi ga yô. A va bugh ikpe i alabasetu shon, a gba haan un ma sha ityou. **4** Mbagenev mba nengen nahan yô, ve gba zôhôn kaan ker ayol a ve ér: “Er nan i vihi mkurem ma human doon man nahana? **5** Ma i tee mkurem ma human doon man ma i zough a inyaregh ki hemban udenariu* 300, ma i gem ki ma i ne mbaatsanev!” Ishima vihi ve[#] a kwase la tsung. **6** Kpa Yesu kaa ér: “De nen kwase ne yôô. Er nan ne ze un iyolo? A erem kwagh u dedoo. **7** Gadia mbaatsanev vea lu vea ven ghem, nahan ne fatyô u eren ve kwagh u dedoo hanma shighe u ne soo cii, kpa mo yô, m ngu lun vea ven ghem ga. **8** A er kwagh u a fetyô yô; a haam mkurem iyol ka sha u tesen kwagh u a va er shighe u a lu iin mo yô. **9** Mimi je me kaa ne, hanma ijiir sha tar i a pase loho u dedoo her cii yô, kwagh u kwase ne a er ne kpa a ôr sha u umbur un.”

10 Tsô Yuda Isekarioti, u lu môm ken Mbapuekaruhar la, za kohol upristi mbatamen sha u una tee ve un yô. **11** Mba ongo nahan yô, doo ve, ve tôndo zwa ér vea na un inyaregh.* Tsô a gba keren ér ian i due una tee un.

12 Nahan ka va nyer sha iya-nge i hiihii i iniongo i Beredi u I We Kwa sha Mi Ga, sha shighe u i naan nagh ku Paseka la yô, mbahenen nav pine un ér: “Ka han u soo wer se za sôr u ijiir u ya Pa-

seka here?” **13** Maa a tindi mbahenen nav mbagenev uhar, a kaa a ve ér: “Nyôr nen ken gar, nahan orgen u a tee ityegh ki mnger ki inyaa yô, una zua a ven. Dondo un nen ijime, **14** nahan ya u a za nyer her la cii yô, kaa nen a orya la ner, ‘Ortesen ngu pinen ér: “Ruummyou u mbavannya u me ya Paseka vea mbahenen av ker ngu hana?” **15** Nahan una tese ne ruummyou u vesen sha kpoyou u sha, u i tar ikav ker i ver a ver yô. Er nen hanma kwagh her sha ci wase.” **16** Tsô mbahenen mbara yem, mba za nyer ken gar yô, ve nenge hanma kwagh lu er Yesu kaa ve nahan, maa ve wa iyol i Paseka.

17 Ka va hingir aikighe yô, a va vea Mbapuekaruhar mbara. **18** Er ve tema ve kase kwaghyan sha tebul la, Yesu kaa ér: “Mimi je me kaa ne, or môm ken a ven, u nan lu yan kwagh vea mo imôngo yô, nana teem.” **19** Tsô ishi-ma gba ve awambe, ve gba pinen un môm môm ér: “Tere, ka moo?” **20** A gema a kaa a ve ér: “Ka or môm ken Mbapuekaruhar, u a lu civin beredi shin gbande a mo imôngo ne. **21** Wan u or ngu kpen, vough er Ruamabera a kaa nahan. Kpa kwagh a tser or u nan tee Wan u or la! Guda yange ma i mar nan ga.”

22 Er ve lu yan kwagh zan a mi ave la je, a tôô kpenberedi, a er msen, maa a coon a gema a na mbahenen nav, a kaa ér: “Ngohol ya nen; beredi ne tile sha ityough ki iyol yam.” **23** Shi a tôô kôôpu a wain shimi, a er msen,* maa a gema a na ve, nahan ve cii ve ma shimi. **24** A kaa a ve ér: “Wain ne tile sha ityough ki awambe am, a a lu ‘awambe a ikyuryan,’ a i gbe u a haa inya sha ci u ior kpishi la. **25** Mimi je me kaa ne, maya-

14:3 * Alabasetu ka iwen i injaa. # Nardu ka ankon u human doon. 14:5 * Nenge Ngeren u Pasen Asember, “Denariu.” # Shin “ve nande; ve zôhôn.” 14:11 * Zwa Grika, “azurfa.”

14:23 * Shin “a sugh Aôndo.”

nge me kera ma zar u atam a kon u wain ga, zan zan iyange i me ma wain u he a ven imôngo ken Tartor u Aôndo la.” 26 Mba we atsam* mba been yô, ve due ve yem sha Uwo u Olev.

27 Tsô Yesu kaa a ve ér: “Ne cii ne nôngo gbeev, gadia i nger ér: ‘Me ta num sha orkuranilev, nahan iyôngo cii ia sambe.’ 28 Kpa a nderen mo shin ku yô, me vande yemen ken Galilia a ven.” 29 Kpa Peteru kaa a na ér: “Aluer mbagenev cii nôngo gbeev sha kwagh wou kpa, mo yô, mayange me nôngo gbeev gal!” 30 Yesu gema kaa a na ér: “Mimi je me kaa u, nyian, hen tugh mbun je, ikyegh ia lu a tôngo kwa har ga je tsô, u vendam kwa tar.” 31 Kpa lu sendegh a na kaan ér: “Aluer ka u me kpe a we imôngo je kpaa, mayange me venda u ga.” Shi mbagenev mbara cica cii kpa gba ôron nahan.

32 Tsô ve va hen anijiri ugen, i yilan ér Gesemane, maa a kaa a mbahenen nav ér: “Tema nen heen, m za er msen.” 33 Maa a kar a gba yemen vea Peteru man Yakobu kua Yohane, tsô ishima hii u zan un iyol tsung,* a gba zungwen kpi-shi. 34 A kaa a ve ér: “Ishima vihim je ar ken ku. Tema nen heen kuran nen.” 35 Kporom ken hemmen kpuaa yô, a gure a sua ityough inya, a gba eren msen kaan ér a fetyô yô, shighe la ma a kar un. 36 A kaa ér: “Aba,* Tere, akaa cii u fetyô u eren; karem a kôôpu ne sha. Nahan kpa, i de eren sha ishima yam ga, kpa i er sha ishima you.” 37 A hide a va kohol ve ve lu yaven, nahan a kaa a Peteru ér: “Shimon, u ngu yavena? U zua a

agee a kuran ihwa i môm tsô kpaa gaa? 38 Kuran nen shi eren nen msen hanma shighe cii, sha er ne gba ken imeen ga yô. Gbashima yô ngu,* kpa iyol gema vôr.” 39 Tsô shi a yem a gba za eren msen, ôron kwagh u a vande ôron la. 40 Shi a za hide a va kohol ve ve lu yaven, gadia ashe yuhwa ve ikyôr, nahan ve fa kwagh u vea ôr a na ga. 41 Shi a hide sha kwa tar a va kaa a ve ér: “Hen shighe ne nahan ne mba yaven shi memen! Kuma nahan! Shighe la kuma ve! Nenge! Mba nan Wan u or sha ikyev i mba-asorabo hegen. 42 Mough se yem nen. Nenge! Or u a teem la ngu ikyua.”

43 Er lu lamén zan a mi ave la je, Yuda, u lu môm ken Mbapuekaru-har mbara va nyôr vea ikpelaïor, i lu a usanker man igbough. Lu upristi mba tamen man mbangeren-atindi kua mbatamen tindi ve ye. 44 Un u a tee un la vande zuan zwa vea ve sha kwagh u una lu ve ikyav yô, a kaa a ve ér: “Or u me susen nan zwa la yô, ka un je la; kôr un nen yem nen a na, a de osough ga.” 45 Tsô a va jighillii a va kohol un, a kaa ér, “Rabi!” Maa a suse un zwa. 46 Nahan maa ve kôr un ve yem a na. 47 Tsô môm ken mba ve tile her la tsua sanker na gema gber kpan u pristi u vesen, bugh un tough. 48 Kpa Yesu gema kaa a ve ér: “Ne va u va kôron mo a usanker man igbough er ka ormbaiv yôô? 49 Yange m luun vea ven ken tempel ayange ayange m tesen, kpa ne kôrom ga. Kpa ka sha u kuren kwagh u Ruamabera a kaa yô.”

50 Maa ve cii ve yevese ve undu un. 51 Kpa gumor ugen u haa ikyondo iyol i taver ishe, i lun elemeen, kpa gema hua ikyondo i ken atô ga yô, gba van un ijime

14:26 *Shin “atsam a wuese Aôndo; upa-salami.” 14:33 *Shin “iôndo kura un iyol.”

14:36 *Aba ka ishember i ken zwa Heberu shin zwa Aram,inja na yô, ér “Tere!”

14:38 *Shin “sar ne tsung.”

ikyua ikyua, maa ve gba nõngon ér vea kôr un, **52** kpa a undu ikyono i taver ishe la, a yevese a ikyono iyol shio.*

53 Tsô ve yem a Yesu hen pristi u vesen, nahan upristi mba tamen man mbatamen kua mbangerenatindi cii zua her. **54** Kpa Peteru dondo un ijime lu van ken ica, zan zan va ar hen tembeya u pristi u vesen. Maa a kar a za tema vea mbashirentom mba hen ya la, lu õson usu u u yegh wanger yô. **55** Tsô upristi mba tamen man Sanhederin* cii gba keren atôakyaa a aiegh a vea wa Yesu iyol, sha er vea wua un yô. Kpa ve lu zuan a mi ga. **56** Jighilii yô, ior kpishi lu eren shiada u aiegh sha a na, kpa ushiada vev mbara cii zua ga. **57** Shi mbage-nev lu moughon sha eren shiada u aiegh sha a na, kaan ér: **58** “Yange se ungwa or ne kaa ér, ‘Me hembe tempel u i maa sha ave ne, nahan me hide me maa un ken ayange atar, kpa a lu sha ave ga.’” **59** Sha ingin kpa, shiada ve zua ga.

60 Tsô pristi u vesen mough tile hen atô ve pine Yesu kwagh, kaa ér: “U shi bugh zwa sha ma kwagh je gaa? U ungwa shiada u ior mban ve lu eren sha a we la gaa?” **61** Kpa a ungwa ato, a bugh un zwa sha ma kwagh ga. Tsô pristi u vesen shi pine un ér: “U ngu Kristu Wan u Un u a lu Icighan laa?” **62** Yesu maa kaa ér: “Een, m ngu Wan na; man ne va nenge Wan u or una tema ken uwegh ku yanegh ku ageegh, una lu van ken abeen a sha kwavaõndo.” **63** Pristi u vesen la ongo nahan yô, a ande akondo a na, a kaa ér: “Shi ka nyi i gbe se a mbashia-da? **64** Ne ungwa er a laha Aõndo yô. Nahan ne nenge nena?” Ve cii ve kaa ér a kuma ku. **65** Tsô mba-

genev gba tan un azer iyol, shi ve yisa an ishighe, maa ve gba tan un azu, kaan ér: “Wea lu profeti yô, ôr se or u nan gbidye u la.” Mbawasen tom ken atejir la ta un sambe ken ishi, maa ve yem a na.

66 Nahan er Peteru tema shin inya, ken tembeya la, wankwase ugen u shiren pristi u vesen, za va her. **67** Nengen a Peteru hen ape lu õson usu la yô, a kenger un ken ishi jighilii, maa a kaa ér: “We kpa yange u zenden vea Yesu, Ornaseti ne.” **68** Kpa a tuna, a kaa ér: “M fa un ga, shi m fa kwagh u u lu õron la kpaa ga.” Maa a due a yem hen hunda u nyõron* la. **69** Wankwase u shiren tom la za nenge a na her shi gba kaan a mba ve tile her la ér: “Ngun kpa ngu môm ken a ve.” **70** Tsô shi a gba tunan. Shi shighe kar kpuaa yô, mba ve tile her la gba kaan a Peteru ér: “Mimi je u ngu môm ken ve, sha ci u u ngu Orgalilia je ka ilian ga.” **71** Tsô a gba tuhwan* shi bumun kaan ér: “M fa or u ne lu õron la ga!” **72** Fese nahan ikyegh tongo sha kwa har, maa Peteru umbur kwagh u Yesu kaa a na ér: “Ikyegh ia lu a tongo kwa har ga je tsô, u vendam kwa tar” la. Tsô vihi un ken ishima tsung, a gba vaan.

15 Ka va hingir sha use yô, fese je upristi mba tamen man mbatamen kua mbangerenatindi, jim je yô, Sanhederin* jimin cii, zua er idyu, maa ve kange Yesu ave ve yem a na ve za na un sha ikyev i Pilatu. **2** Nahan Pilatu pine un ér: “U ngu Tor u Mbayuda?” A gema a kaa ér: “U kaa vough.” **3** Kpa upristi mba tamen lu nan un ibo sha akaa kpishi. **4** Tsô Pilatu shi gba pinen un kwagh, kaan ér: “U ngu a kwagh u õron sha mi gaa? Nenge ve lu nan we ibo

14:52 * Shin “a yevese a ibyôr tseegh.”
14:55; 15:1 * Shin “Mkohol u Mbaajiriv.”

14:68 * Shin “hen iyoyu i sha gyeeti.” 14:71
* Shin “wan afan.”

sha akaa kpishi sha wono.” 5 Kpa Yesu kera bugh zwa ga, nahan kpiligh Pilatu iyol.

6 Hanma shighe u yange a eren iniongo yô, gomna a pase or môm ken mba i wuhe ve ken purusu yô; or u ve kaa la cii. 7 Hen shighe la, orgen lu ken purusu, i yilan un ér Baraba; i wuhe un vea mbage-nev mba ve er ayôôso a gomoti, nahan ve wua or ken ayôôso shon yô. 8 Tsô ikpelaïor va, gba va kaan ér Pilatu a er ve kwagh u vanden eren ve la. 9 A gema a pine ve ér: “Ne soo ner m pase Tor u Mbayuda sha ci wene?” 10 Sha ci u Pilatu fa er i lu iyuhwe i ne ve upristi mba tamen ve va yer Yesu ijir hen a na yô. 11 Kpa upristi mba tamen tuur ikpelaïor la ken ityô ér ve kaa i pase Baraba sha ci ve. 12 Pilatu shi gema pine ve ér: “Tsô ka nyi m er a un u ne yilan ner Tor u Mbayuda nee?” 13 Shi ve ôr taver taver ér: “I za mande un sha kon!”* 14 Kpa Pilatu shi pine ve ér: “Sha ci u nyi? Ka nyi kwaghbo a ere?” Kpa ve lu hemban ôron taver taver cii ér: “I za mande un sha kon!”* 15 Pilatu ongo nahan yô, a soo u eren sha ishima i ikpelaïor la, maa a pase Baraba. Shi ne zwa mba gbi-dyen Yesu cii yô, a gema un a na ér i za mande un sha kon.

16 Maa ushoja yem a na ken tembeya, ken iyaagh ki gomna, ve za yila ikyum i ushoja cii va kohol. 17 Tsô ve haa un ikyondo i nyian dimiin iyol, shi ve tume idyer i tor sha usaa, ve cir un; 18 ve gba kaan a na ér: “Se mba sugh-un we, Tor u Mbayuda!” 19 Shi ve lu gbi-dyen un aga sha ityou shi tan un azer iyol, shi ve gure sha ishighe nagh, ve sua ityough inya. 20 Mba nahan un tar kera

yô, ve mase saghen un ikyondo i nyian dimiin la, ve gema akondo a na a haan iyol la ve haa un iyol, maa ve due a na ve gba yemen a na u za manden un sha kon. 21 Shi ve kighir orkarengbenda ugen u mough ken agar lu van yô, ér a tôô kon u za manden Yesu sha mi la. Lu or u ken Shirene, i yilan un ér Shi-mon, ter u Alekezanda man Rufu.

22 Tsô ve va a na hen ijiir igen, i yilan ér Gologota,inja na yô ér “Ijiir i Igbôndotyou.” 23 Maa ve na un wain, i nungwa meghe ku mire sha mi, ér a ma, kpa a vinda u man. 24 Tsô ve mande un sha kon, shi ve er ishor sha akondo a na a haan iyol, ve fa i han-mô ve nana tôô yô, maa ve kar a ker ayol a ve. 25 Ve mande un sha kon er ahwa ataankaranyiin* pepe nahan. 26 Shi ve nger ityô-kyaa i ve lu wuan un sha mi la, ér: “Tor u Mbayuda.” 27 Shi ve mande mbaiv uhar sha kon ikyua a na, u môm ken uwegh nagh ku yanegh, ugen ken uwegh nagh ku imesegh. 28 *— 29 Nahan mbakarengbenda gba lamen sha a na dang dang, jingir ityough kaan ér: “Ha! We u u hemben tempel, u hiden u maan ken ayange atar ne, 30 hungwa sha kon* ne, yima ase iyol you!” 31 Upristi mba tamen man mbangerenatindi kpa lu nahan un tar, kaan ér: “A yima mbagenev; kpa ngu fan ityô u yiman iyol na ga! 32 We Kristu, Tor u Iserael, hungwa ase sha kon* ne se nenge, nahan se na jighjigh.” Mba i mande ve sha kon ikyua a na la je kpa lu lahan un.

15:13, 30 * Shin “kon u manden or sha mi.” Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 15:14, 32 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

15:25 * Zwa Grika, “er ihwa i sha utar nahan.” Yange i hii u ôron ahwa ne pepe shighe u iyan-ge ka i hii u duen la. 15:28 * Ivur ne ngi ken uruamabera mba tsuaa mbagenev mba yange i hii ngeren sha ave la ga, nahan kwagh ne tese ér ka mkaanem ma ken Ruamabera u Aôndo yange na i nger la ga.

33 Ka va kom er ahwa 12 atetan* nahan yô, ime wa hen tar la cii, zan zan va kighir er ahwa atar[#] atetan nahan. **34** Tsô sha ahwa atar atetan la, Yesu ôr kwagh genger genger kaa ér, “Eli, Eli, lama sabatani?” inja na yô ér, “Aôndo wam, Aôndo wam, er nan u undumu?” **35** Mbagenew ken mba ve tile her la mba ongo nahan yô, ve gba kaan ér: “Nenge! Ngu yilan Eliya.” **36** Maa orgen yevese za wa soso shin wain u angen gema shindi sha aga, za un a mi sha zwa ér a ma, lu kaan ér: “De un nen! De se nenge Eliya una va hungwa a na shin inya yô.” **37** Kpa Yesu shi ôr kwagh genger genger, maa sule.* **38** Ikyondo i yisan i ken tempel la maa pav, hii sha tume shin inya. **39** Orshoja u vesen u tile her lu kenger un la nengen er akaa ne er zum u a kpe la yô, a kaa ér: “Sha mimi yô, or ne lu Wan u Aôndo.”

40 Kasev mbagenew kpa tile ken ica lu kenger, ken a ve yô lu Maria Madalina, man Maria u ônov nav lu Yakobu u Kiriki kua Yose la, man Salome; **41** lu kasev mba ve vanden zenden vea na ve wasen un shighe u lu ken Galilia la, kua kasev mbagenew kpishi mba ve va ken Yerusalem a na imôngo yô.

42 Er hen shighe ne iyange bee, shi lu sha Iyange i Kohol Iyol, u kper a lu Iyange i Memen yô, **43** Yosev u ken Arematia za va, lu or u tagher tagher ken Mkohol u Mbaajiriv,* u un kpa lu keghen Tartor u Aôndo yô. A taver ishima a nyôr a za tile sha ishighe ki Pilatu, a pine ian i tôon ikyom i Yesu. **44** Kpa Pilatu lu a fa jighilii ér a kpe hen shighe la ga, nahan a yila orshoja u vesen la, a pine un

sha u una fa aluer Yesu kpe kera yô. **45** Orshoja u vesen la pasen un fe ér a kpe mimi yô, a na Yosev ikyom na. **46** Nahan a za yam ikyondo i taver ishe a va hungwa a ikyom na shin inya, a kange i ken ikyondo i taver ishe shon a za wa ken uwar u i time ken vande yô, maa a menger iwen a cir sha zwa u uwar shon. **47** Kpa Maria Madalina man Maria, ngô u Yose lu her lu kenger ape i gbir un la.

16 Iyange i Memen karen kera yô, Maria Madalina man Maria ngô u Yakobu, kua Salome yam akaa a human doon ér vea va shighe sha ikyom na. **2** Nahan ve mough pepe pepe sha iyange i hii-hii ken kasua,* ve va hen uwar shon. **3** Ve lu pinen ayol a ve ér: “Man ka an nana menger se iwen i sha zwa uwaregh ne kera?” **4** Kpa mba kenger yô, ve nenge i menger iwen la kera, shin er i kehe kpishi nahan kpaa. **5** Mba nyer ken uwar shon yô, ve nenge gumor ugen tema vegher u ken uwegh ku yanegh, hua ikyondo i pupuu, nahan iondo kura ve iyol. **6** A kaa a ve ér: “De cie nen ga. Ka Yesu Ornasareti u i mande un sha kon la ne lu keren ye. I nder un shin ku. Ngu heen ga. Nenge nen, ka hen ijiir i yange ve gbir un je ne. **7** Kpa yem za ôr nen mbahenen nav kua Peteru ner, ‘Una vande yemen ken Galilia a ven. Ka ker ne za nenge a na ye, vough er yange ôr ne nahan.’” **8** Nahan mba dugh ken uwar la kera yô, ve yevese a akarkase iyol, shi kpligh ve iyol kpishi. Ve lam a or môm ga, sha ci u mciem gba ve iyol.*

16:2 * Ka iyange i se yer hegen ser Lahadi la. Hen Mbayuda yô, lu iyange i hiihii ken kasua je la. **16:8** * Ken uruamabera mbagenew mba yange i hii ngeren la, Loho u Dedoo sha Uwegh ku Marku kure hen mkaanem ma ivur i sha 8 ne.

15:33 * Zwa Grika, “ka va lun ihwa i sha ataratar yô.” [#] Zwa Grika, “ihwa i sha utaankarunyiin.” 15:37 * Shin “kpe.” 15:43 * Shin “Sanhederin.”

LUKA

ATŌAKAA A VESEN

- 1 I nger hen Tiofilu (1-4)
Geberiel tsengaōron ér a mar Yohane u Eren Batisema (5-25)
Geberiel tsengaōron ér a mar Yesu (26-38)
Maria za hen Elisabetu (39-45)
Maria wuese mhembe u Yehova (46-56)
I mar Yohane shi i *ii* un iti (57-66)
Sekaria ōr kwaghōron u profeti (67-80)
- 2 I mar Yesu (1-7)
Mbatyomov ande hen mbakuranilev (8-20)
I tsōngo Yesu shi ve iwanger ayol (21-24)
Shimeon nenge a Kristu (25-35)
Ana ōr kwagh u wan la (36-38)
I hide a Yesu ken Nasareti (39, 40)
Yesu za ken tempel shighe u lu anyom puekarahar la (41-52)
- 3 Shighe u Yohane hii tom na la (1, 2)
Yohane pase kwagh u batisema (3-20)
I er Yesu batisema (21, 22)
Tsombor u Yesu Kristu due ker la (23-38)
- 4 Diabolo mee Yesu (1-13)
Yesu hii u pasen kwagh ken Galilia (14, 15)
I venda Yesu hen Nasareti (16-30)
Ken shinagoge u hen Kapenaum (31-37)
I bee ngōkem u Shimon kua mbagenev angev (38-41)
Ikpelaior za zua a Yesu hen ijiir i or lu ga yō (42-44)
- 5 I kōr ishu sha ivande; mbahenen mba hiihii (1-11)
I bee orgen imande (12-16)
Yesu bee orkpenalegh ugen angev (17-26)
Yesu yila Levi (27-32)
Mpin sha kwagh u kwaghyan u hōron (33-39)
- 6 Yesu, "Ter u lyange i Memen" (1-5)
I bee orgen u uman uwegh iwan (6-11)
Mbaapostoli mba 12 mbara (12-16)
Yesu tese shi bee ior iangev (17-19)
Mba i saan ve iyol man mba kwagh a tser ve la (20-26)
U tesen mbahyomov dooshima (27-36)
De u ōron mbagenev ijiir (37-42)
Mba fe kon sha atam a u (43-45)
- Iyou i i maa i tsembelee yō; iyou i i we i ityō i taver ga yō (46-49)
- 7 Jighjigh u nan u orshoja u vesen ugen (1-10)
Yesu nder wan u kwasecōghol u ken Nain shin ku (11-17)
I wuese Yohane u Eren Batisema (18-30)
I na kov u cighir asema ibo (31-35)
I de kwase u er asorabo yō asorabo a na (36-50)
Injakwagh i mbagban anzō (41-43)
- 8 Kasev mba ve zenden vea Yesu yō (1-3)
Injakwagh i ortanivor (4-8)
Ityōkyaa i Yesu ōron kwagh sha anzaakaa yō (9, 10)
I pase injakwagh i ortanivor la (11-15)
Mba tsaren imenger mba cirin kwagh sha mi ga (16-18)
Ngō u Yesu man anmgbianev nav (19-21)
Yesu yange ijeverahumbe huan ving (22-25)
Yesu zenda azōv due ken or za nyōr ken ikpela-igyo (26-39)
Wan u Yairu u kwase; kwase ugen bende a ikyondo i Yesu haa iyol yō (40-56)
- 9 I tese Mbapuekaruhar kwagh u vea er ken kwaghpasen yō (1-6)
Kwagh u Yesu lan Herode ishima (7-9)
Yesu na iorov 5,000 kwaghyan (10-17)
Peteru pase er Yesu a lu Kristu yō (18-20)
Yesu tsengaōron kwagh u ku na (21, 22)
U lun orhenen u mimi (23-27)
I gema mluyol u Yesu (28-36)
Yesu zenda azōv due ken wannomso u azōv lu nzughul a na yō (37-43a)
Shi Yesu tsengaōron kwagh u ku na (43b-45)
Mbahenen gba anyiman sha kwagh u or u nan hembe ken a ve yō (46-48)
Or u nan hendan a vese ga yō, nan ngu or wase (49, 50)
I venda Yesu hen angar u Mbasamaria ugen (51-56)
Er a dono sha Yesu yō (57-62)
- 10 Yesu tindi mbahenen 70 (1-12)
Kwagh a tser agar a a gem ishima ga la (13-16)

- Mba 70 mbara za hide (17-20)
 Yesu wuese Ter na er a lumun mba
 hidden a iyol ijime yô (21-24)
 Injakwagh i Orsamaria u tese ieren i
 orwannor la (25-37)
 Yesu za hen Marta man Maria (38-42)
- 11 Gbenda u eren msen (1-13)
 Msen u tesen ikyav (2-4)
 I zenda azôv ken ior kera sha ihyôwe i
 Aôndo (14-23)
 Jijingi u bo ka una cin a hide yô (24-26)
 Msaanyol u mimi (27, 28)
 Ivande i Yona (29-32)
 Imenger i iyol (33-36)
 Kwagh a tser mbaaduav mba wan
 atseregh (37-54)
- 12 Kwa u Mbafarishi (1-3)
 Cia Aôndo, i de lu ior ga (4-7)
 Orgen pase er un fe Yesu yô (8-12)
 Injakwagh i ornyar u lu ibumeor la (13-21)
 Ishima i de u nyian ne (22-34)
 Ankyumile u kpuaa (32)
 U kuran (35-40)
 Or u nengen sha ya u jighjigh man u
 jighjigh ga (41-48)
 Ka bem ga, kpa ka mpav (49-53)
 Gba u a tôvon a faan ashighe (54-56)
 U himen iyongo (57-59)
- 13 Ne gema ishima ga ne tim (1-5)
 Injakwagh i kon u tur u umen ga (6-9)
 I bee kwase ugen iwan sha lyange i
 Memen (10-17)
 Injakwagh i ishange i masetadi man
 kwa (18-21)
 Saa or a nôngo kwagh ve nana nyôr hen
 hunda u hogholoo ye (22-30)
 Herode, "icôngo la" (31-33)
 Yesu vaa iyol sha kwagh u
 Yerusalem (34, 35)
- 14 I bee orgen angev mbu ingyôgh sha
 lyange i Memen (1-6)
 Lu or u hidden a iyol ijime hen
 iniongo (7-11)
 Lôhō mba vea fatyô u hidden lôhôn
 we ga yô (12-14)
 Injakwagh i mba i lôhō ve iniongo kpa
 ve venda yô (15-24)
 Kwagh u or a er ve nana hingir orhenen
 u Yesu yô (25-33)
 Bar u a kera nyoho ga yô (34, 35)
- 15 Injakwagh i iyôngo i saan (1-7)
- Injakwagh i gbenger derakema u
 saan (8-10)
 Injakwagh i wan u saan (11-32)
- 16 Injakwagh i or u nengen sha ya u lun a
 mimi iyol ga (1-13)
 'Or u nan eren kwagh u kiriki sha
 mimi yô, kwagh u vesen kpa nan
 eren sha mimi' (10)
 Atindi man Tartor u Aôndo (14-18)
 Injakwagh i ornyar man Lasaru (19-31)
- 17 Gbeev mbu nôngon, u den kwaghbo,
 man jighjigh u nan (1-6)
 Se mba ikpan, se kuma u a sugh se
 ga (7-10)
 I bee iorov pue imande (11-19)
 Mve u Tartor u Aôndo (20-37)
 Tartor u Aôndo ngu "hen atô wen" (21)
 'Umbur kwagh u kwase u Loti la' (32)
- 18 Injakwagh i kwasecôghol u zer zamber
 a orjir ghem la (1-8)
 Orfarishi man orngoholkpandegh (9-14)
 Yesu man mbayev (15-17)
 Mpin u orvesen u lu ornyar yô (18-30)
 Shi Yesu tsengaôron kwagh u ku
 na (31-34)
 Orapirashe u sônôn ior kwagh hingir u
 nengen (35-43)
- 19 Yesu za hen Sakiu (1-10)
 Injakwagh i umina pue (11-27)
 Yesu nyôr ken gar sha mhembe (28-40)
 Yesu vaa sha kwagh u Yerusalem (41-44)
 Yesu wanger tempel (45-48)
- 20 I huna tahav mbu Yesu (1-8)
 Injakwagh i mbatomov mba wuan
 ior (9-19)
 Aôndo man Shisar (20-26)
 Mpin sha kwagh u mnder u shin ku (27-40)
 Kristu ka wan u Davidi? (41-44)
 I ta icin sha kwagh u
 mbatesenatindi (45-47)
- 21 Agbenger a samnyar ahar a
 kwasecôghol u lu icankwase yô (1-4)
 IKYAV I KWAGH U A LU VAN YÔ (5-36)
 Ityav man tartenger sha ajiir wue wue,
 kua ubombauangev man ijen (10, 11)
 Akumautya aa kase Yerusalem a
 tser (20)
 Shighe u i ver akuraior la (24)
 Mve u Wan u or (27)
 Injakwagh i kon u tur (29-33)
 Kuran nen (34-36)
 Yesu tese ior ken tempel (37, 38)

- 22 Upristi er mhen u wuan Yesu (1-6)
 I wa ago iyol sha ci u Paseka u masetyô (7-13)
 I hii kwagh u Kwaghyan u Ter u Aikighe (14-20)
 “Or u a teem la ngu yan kwagh vea mo sha tebul” (21-23)
 Ve gba anyiman sha kwagh u or u i nenge ér nan hembra ken a ve yô (24-27)
 Yesu ya ikyur i Tartor (28-30)
 Yesu tsengaôron er Peteru una venda un yô (31-34)
 Gba u a wa iyol a keghen a kegh; usanker uhar (35-38)
 Yesu er msen sha Uwo u Olev (39-46)
 I kôr Yesu (47-53)

- Peteru venda Yesu (54-62)
 I naha Yesu tar (63-65)
 I ôr Yesu ijir sha ishighe ki Sanhederin (66-71)
- 23 Yesu tile sha ishighe ki Pilatu man Herode (1-25)
 I wua Yesu kua mbaaferev uhar sha kon (26-43)
 “U va lu vea mo ken Paradiso” (43)
 Ku u Yesu (44-49)
 I ij Yesu (50-56)
- 24 I nder Yesu shin ku (1-12)
 Sha gbenda u zan ken Emou (13-35)
 Yesu ande hen mbahenen (36-49)
 Yesu kôndo yem sha (50-53)

1 Ior kpishi nōngo tōv sha akaa a yange er la cii, ve nger a kpa, man ka akaa a se kpa se ne jighjigh a mi vangertiôr yô. **2** Shi mbage-nev mba yange ve nenge akaa ne sha ashe a ve, shi ve lu mba yôôn loho u Aôndo la kpa ôr se akaa ne. **3** Nahan, orcivirigh Tiofilu, mo kpa m tōv sha akaa ne cii tsembele, hii sha mhii u a je, shi m kange ishima mer me nger u a sha adondo adondo, **4** sha er u fa dedoo er akaa a i vande tesen we* la yange er mimi yô.

5 Sha ayange a Herode, tor u Yudia la, pristi ugen lu, i yilan un ér Sekaria. Lu môm ken nongo u upristi, û i yilan u sha iti i Abiya la. Kwase na due ken tsombor u Aron,* i yilan un ér Elisabetu. **6** Ve cii ve lu mbaperapera sha ishighe ki Aôndo, ve lu a acôghor iyol ga, sha ci u ve kuran atindi a Yehova* shi ve dondon akaawan a na cii. **7** Kpa ve lu a wan ga,

1:4 * Shin “i tese u sha u ôron we a ôr.” 1:5 * Zwa Grika, “due ken ônov mba Aron mba kasev.” 1:6, 9, 11, 15 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

sha ci u Elisabetu lu ikyômkwase, shi ve cii ve za gighir.*

8 Zum u Sekaria lu eren tom u pristi sha ishighe ki Aôndo sha shighe u va gba sha kwa u nongo u upristi u a lu ker, **9** er upristi vanden eren keke* la yô, va gba u un kpa una za nande insensi, nahan a nyôr ken icighanjir u Yehova.* **10** Ikpela i nongo la cii gema lu eren msen ken won hen shighe u* i lu nanden insensi la. **11** Tsô ortyom u Yehova* va ande hen a na, tile ken iyan u atse a nanden insensi la. **12** Kpa Sekaria nengen a na yô, ishima ta un kwe, shi mciem gba un iyol. **13** Kpa ortyom la kaa a na ér: “De cie ga, Sekaria, sha ci u i ungwa zamber wou. Nahan kwase wou Elisabetu una mar u wan u nomso, u ii un iti wer Yohane. **14** A va mar un yô, u zua a iember shi a saan we iyol tsung, shi ior kpishi kpa a saan ve iyol. **15** Una gba kwagh sha ishighe ki Yehova.* Kpa a gba u mayange una ma wain shin msôrom ga, shi a iv un a icigh-

1:7 * Shin “ve bee iyol.” 1:9 * Shin “sha ieren i upristi.” 1:10 * Zwa Grika, “ihwa i.”

an jijingi ken uya je.* **16** Shi una gema ônov mba Iserael kpishi asema vea hide hen Yehova,* Aôndo ve. **17** Shi una lu zan un sha hemmen a jijingi man tahav mbu Eliya lu a mi la, sha u geman asema a uter hingir er a mbayev nahan, shi geman mbahembanato hingir mba eren kwagh sha kwaghfan er mba-perapera nahan, sha er una wa ior ago iyol u civir Yehova* yô."

18 Tsô Sekaria kaa a ortyom la ér: "A er nan ve me fa mer kwagh ne una er nahan mimi? Gadia m bee iyol, shi kwase wam kpa za gighir." **19** Ortyom la gema kaa a na ér: "Ka mo Geberiel, m tilen sha ishighe ki Aôndo hanma shighe cii. Í tindim ér m va lam a we, m ôr u loho u dedoo ne. **20** Kpa nenge! U lu ving, u kera fatyô u lamen ga zan zan iyange i akaa ne aa er la, sha ci u u na mkaanem am ma ma a va kure sha mi sha shighe u i ver la jighjigh ga." **21** Hen shighe ne ior gema lu keghen Sekaria, kpiligh ve iyol er a timbir ken icighanjiir yum nahan yô. **22** Va dugh ken won yô, a kera fatyô u lamen a ve ga, maa ve kav er a nenge a kwagh u kpi-ligh iyol ken icighanjiir yô. Nahan lu lamen a ve sha ave, gadia ikyer na kondo. **23** Ayange a na a eren icighantom la nga been yô, a yem ken ya na.

24 Shighe karen yô, kwase na Elisabetu wa iyav, maa kera due ken won ga kuma iwer itian, lu kaan ér: **25** "Kape Yehova* a er a mo ken ayange ne je ne. A umbur mo hegen, sha u m de kera heen hen ior ga."

26 Iyav nav mbun mbu nyer iwer ataratar yô, Aôndo tindi ortyom Geberiel, hen gar ugen ken Galilia, i yilan ér Nasareti,

27 hen iniunkwase igen i i tondo zwa u vôson orgen ken tsombor u Davidi yô, i yilan or shon ér Yosev. Iti i iniunkwase la ér Maria. **28** Ortyom la ve yô, a kaa a iniunkwase shon ér: "M sugh u, we u i doo Aôndo a we tsung ne. Yehova* ngu a we." **29** Kpa ishi-ma ta un kwe kpishi sha mkaanem nam mara, a gba nongon ér una kav kwagh u imba ishughun la i tese yô. **30** Nahan ortyom la kaa a na ér: "De cie ga, Maria, gadia doo Aôndo a we. **31** Nenge! U wa iyav,* u mar wan u nomso, u ii un iti wer Yesu. **32** Wan shon una lu orcivirigh, a yilan un ér Wan u U Hemban Cii, shi Yehova* Aôndo una na un ikyôough ki torough ki ter na Davidi, **33** una tema Tor sha ya u Yakob gbem sha won, shi Tartor na kpaa ua kar kera mayange ga."

34 Kpa Maria pine ortyom la ér: "A er nan man kwagh ne una er, er m lu a yav a or ga* nee?"

35 Ortyom la gema kaa a na ér: "Icighan jijingi una er tom ken a we, shi tahav mbu U Hemban Cii la mbua kase u. Ka nahan ve a yilan wan u u mar la ér icighan Wan u Aôndo ye. **36** Shi nenge! Anmgbian wou Elisabetu kpa ngu iyav ka iwer ataratar je ne, shin er a bee iyol shi yange i yilan un ér ikyômkwase nahan kpaa. **37** Gadia kwagh môm u Aôndo una ôr ve a hembra un u eren kpa ngu ga." **38** Tsô Maria kaa ér: "Nenge! M ngu kpankwase u Yehova!* Kwagh u u kaa la a erem nahan vough." Ortyom la maa yem.

39 Shighe kar kpuaa yô, Maria mough gba torough yemen ken gar ugen ken Yuda, ken tar u iwoogh, **40** a za nyôr hen ya u Sekaria, a sugh Elisabetu.

1:15 * Shin "cii ve a mar un ye." 1:16, 17, 25, 28, 32, 38 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

1:31 * Shin "u jile iyol." 1:34 * Zwa Grika, "er m lu a fa nom ga."

41 Elisabetu ongo ishughun i Maria yô, wan tsue un ken uya, maa i iv Elisabetu a icighan jijingi, **42** nahan a ôr genger genger ér: "U hemba ngun a iveren ken ukase cii, shi wan u a lu u ken uya la kpa ngu a iveren! **43** Mo di nahan kpa ngô u Terem ngu van hen a moo? M kuma u zuan a imba civir ne je kpa? **44** Gadia nenge! U sughum, m ongo ikyenge you je maa, wan tsuem ken uya sha iember. **45** Shi i saan kwase u a ne jigh-jigh la iyol, sha ci u akaa a Yehova* a tindi i va kaa un la cii aa kure sha mi cica cii."

46 Tsô Maria kaa ér: "Uma wam ngu* wuese mhembe u Yehova,* **47** ishima yam kpaa ia* mem u ember tsung sha ci u Aôndo Oryiman wam ga, **48** gadia shin er kpankwase na a gbe kwagh ga nahan kpa, a umbur un. Man nenge! Hii hegen zan zan yem ken hemen hanma kov cii ua kaa ér saan mo iyol, **49** sha ci u Un u a hembe tahav la erem akaa a kpilighyol, shi iti na kpaa ka icighan-ti je. **50** Shi zungu mba ve cie un la mhôonom sha ikyov ikyov. **51** Ka a er ityom i ageegh sha uwegh nagh; a sambe mba ve lu a mhen u gengese iyol ken asema a ve la. **52** Ka a hungwa a mba-utahav sha mkônom vem ma torom, a gema a kende a ior mba ve hiden a iyol ijime la sha. **53** Ka a na mbaibanave akaa a doon mgbeghaa, a gema a na mba-nyarev gbenda ve yem ave gbi-lin. **54** Ka a yima wanye na Ise-rael; una umbur mhôonom nam ma zungwen, **55** vough er lu kaa a uter asev mba tsev, Aberaham man ônov nav* nahan, gbem sha

won." **56** Maria tsa vea na kuma er iwer itiar nahan, maa hide hen ya na.

57 Tsô shighe va kuma u Elisabetu una mar, nahan a mar wan u nomso. **58** Ior mba wan ndor a na kua anmgbianev nav mba ongo er Yehova* a zungu un mhôonom kpishi nahan yô, ve ember a na imôngo. **59** Ka va nyer sha iyan-nge i sha anigheni yô, ve va u va tsôngon wanikyundan la, shi ve lu nôngon u iin un iti i ter na la, ér Sekaria. **60** Kpa ngô na gema kaa a ve ér: "Ei! A yilan un ér Yohane." **61** Tsô ve kaa a na ér: "Or môm hen tsombor wou kpa nan ya iti nahan ga." **62** Tsô ve lam a ter na sha ave, ve pine un iti i a soo ér i yilan wan ne a mi yô. **63** Maa a kaa i va na un kpan-de u ngeren kwagh, maa a nger sha mi ér: "Iti na ér Yohane." Mba nengen nahan yô, ve cii kpiligh ve iyol. **64** Her ave ave je maa ikyer na bugh shi nombor na peese, a gba lamén, wuese Aôndo. **65** Tsô mciem gba ior mba hen ikyasen ve la cii iyol, nahan i gba lamén sha akaa ne cii hen tar u iwoogh u Yudia la cii. **66** Nahan mba ve un-gwa la cii lu henen sha mi, pi-nen ér: "Man wanikyundan ne yô, una va lu nyi or jimi?" Sha ci u mimi je, uwegh ku Yehova* lu sha a na.

67 Tsô i iv ter na Sekaria a icighan jijingi, nahan a ôr kwagh-ôron u profeti, a kaa ér: **68** "I wuese Yehova,* Aôndo u Iserael, sha ci u a umbur ior nav, a va ve a myom. **69** Shi a kende a korough ku myom* sha ci u ya u Davidi, wanye na, **70** vough er yange ôr sha ijô i uicighan mba uprofeti nav mba tsuaa la nahan; **71** a ôr kwagh u yiman se, se de kera lu

1:45, 46, 58, 66, 68 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 1:46 * Shin "m ngu." 1:47 * Shin "jijingi wam kpaa una." 1:55 * Shin "vor na."

1:69 * Shin "oryiman u ageegh." Nenge Nge-ren u Pasen Asembler, "Korough."

sha ikyeve i mbahyomov aseve ga, shi se de lu sha ikyeve i mba ve soo kwagh wase ga la kpaa ga. **72** Una zungwe se mhôonom, er yange vande tondon zwa a uter aseve mba tsev mbara nahan, shi una umbur icighan ikyuryan na kpaa, **73** ka iceghzwa na i yange bum a ter wase u tamen Aberaham **74** ér zum u una yima se, se kera lu sha ikyeve i mbahyomov aseve ga la, una na se ian i icivirigh i eren un icighantom a mciem shio **75** man sha mimi man sha perapera, sha ishighe nagh sha ayange a uma wase cii la. **76** Kpa we wanikyundan ne yô, a yila u ér profeti u U Hemban Cii, sha ci u u va zaan Yehova* sha hemen sha u sôron un igbenda, **77** shi pasen ior nav sha u ve fa er i lu u una yima ve sha u den ve asorabo a ve, **78** sha ci u mhôonom ma zungwen ma Aôndo wase a lu a mi la yô. Sha mhôonom nam ma zungwen man, iwanger ia due sha ia ta sha a vese er sev ka mbu av nahan; **79** sha u mba ve tem ken ime man ken mure u kuugh la ve zua a iwanger, man sha u hemen se zan a vese sha gbenda u bem.”

80 Tsô wan la vese sha iyol man ken jijingi kpaa, maa a yem a za lu ken desereti zan zan va ar sha iyange i tese iyol na hen Iserael ken igbar la.

2 Tsô sha ayange la, Shisar Agôsetu na wada ér i nger ior mba sha tar* cii ati. **2** (Lu kwa u hiihii u i nger ior ati je la, hen shighe u Kwiriniu lu gomna u Shiria la.) **3** Nahan ior cii yem ér i za nger ve ati, hanma or hen gar u nan. **4** Yosev kpa mough ken Galilia, hen gar u Nasareti, yem ken Yudia, hen gar u Davidi u i yilan ér Betelehem la, sha ci u lu or u hen ya

u Davidi, shi due ken tsombor na kpaa. **5** A za vea Maria u vôso un er tondo zwa nahan la, ér i za nger ve ati. Hen shighe ne, zurum u Maria a mar. **6** Er ve lu ker la je maa shighe va kuma u una mar. **7** Tsô a mar wan u nomso, lu waniunda, a kange un ken abamber a ikyondo, a gbir un shin kpese,* sha ci u ve zua a ijiir i tsan ga.

8 Mbakuranilev kpa lu hen ningir la, ve lu tsan ken toho a ilev vev, kuran mbi tugh. **9** Tsô ortyom u Yehova* va ande her, tile ve sha ishi, nahan iengem i Yehova* mondo kase ve, tsô mciem gba ve iyol kpishi. **10** Kpa ortyom la kaa a ve ér: “De cie nen ga, gadia nenge! M ngu ôron ne loho u dedoo u ua va ior cii a msaanyol kpishi yô. **11** Gadia i mar ne oryiman u a lu Kristu shi a lu Ter la nyian, ken gar u Davidi. **12** Man ka ikyav i ne fa un sha mi je ne: Ne za yô, ne nenge i kange wani kyundan ken abamber a ikyondo, i gbir un shin kpese.” **13** Tsô fese nahan, ikpela i mbatyomov mba shaav* va kohol ortyom la gba wuese Aôndo kaan ér: **14** “I wuese Aôndo u hemban u a tem sha usha la, shin tar kpaa, bem a lu a ior mba i doo un a ve* la.”

15 Mbatyomov mbara mba hidi mba yemen sha yô, mbakuranilev mbara gba kaan ker ayol a ve ér: “Se nongo nen tsung se za nen ken Betelehem se za nenge kwagh u Yehova* a pase se ér a er ne.” **16** Tsô ve za fefa ve za zua a Maria man Yosev, kua wanikyundan la, i gbir un shin kpese. **17** Mba nengen nahan yô, ve pase loho u i ôr ve sha kwagh u wanikyundan shon la. **18** Nahan mba ve ungwa la cii kpiligh ve iyol a kwagh u

1:76; 2:9, 15 * Nenge Ngeren u Pasen Asember. 2:1 * Shin “ior mba ken tartor u Roma.”

2:7 * Shin “anar u haan ilev kwaghyan.” 2:13

* Zwa Grika, “ikyum i sha i vesen.” 2:14

* Shin “a lumun ve.”

mbakuranilev ôr ve la, **19** kpa Maria koso mkaanem mara cii ken ishima, lu henen sha mi. **20** Tsô mbakuranilev mbara hide gba yemen sughun Aôndo shi wuese un sha hanma kwagh u ve ungwa shi ve nenge vough er i vande kaan ve nahan la cii.

21 Ayange nga kar anigheni, ka kom u a tsôngo un yô, i ii un iti ér Yesu, iti i ortyom la vande ôron cii man i jile un la.

22 Shi ka va kom sha shighe u vea wanger ayol a ve er Atindi a Mose tese la yô, ve va a na ken Yerusalemlu u va nan Yehova,* **23** vough er i nger ken Atindi a Yehova* nahan, ér: "Hanma waniunda u nomso" yô, gba u a tsegha nan sha ci u Yehova."* **24** Shi ve za na nagh er i ôr ken Atindi a Yehova* nahan, ér: "I lu sha mbaatii uhar shin agum a mkungu ahar."

25 Tsô orgen lu ken Yerusalemlu, i yilan un ér Shimion. Or ne lu orperapera shi civir Aôndo a ishima i môm, lu keghen shighe u a sur Iserael ishima yô, shi icighan jijingi lu sha a na. **26** Shi Aôndo pase un sha icighan jijingi ér, una kpe ga zan zan una kar nengen a Kristu, Un u Yehova* a tsough la. **27** Jijingi hemen un va a na ken tempel, nahan zum u mbamaren mba Yesu, wanikyundan la, va nyôr a na u eren kwagh u Atindi tese ér i eren la yô, **28** a kôr wan shon sha ave na, a gba wuese Aôndo kaan ér: **29** "Ter U Hemban Cii, hegen yô, de kpan wou a yem bem bem er yange u kaa nahan, **30** sha ci u ashe am nenge a gbenda wou u yiman se, **31** u u ser sha ishighe ki ior cii la; **32** ka iwanger i bughun ikyondo i i yisa akuraïor ashe kua iengem i ior ou

Iserael yô." **33** Nahan kpiligh ter u wan la kua ngô na iyol tsung sha akaa a i lu ôron sha a na la. **34** Shi Shimion sôn iveren sha ci ve, a kaa a Maria, ngô u wan la ér: "Nenge! I ver wan ne sha ci u ior kpishi ken Iserael ve gba shi ve mough, shi a lu kwagh u lamen sha mi dang, **35** sha u á fa kwagh u a lu ior kpishi ken asema yô. Kpa we yô, u ya ican er ka or u i kum nan sanker u lihen nahan."

36 Profeti u kwase ugen lu, i yilan un ér Ana. Lu wan u Fanuel, or u ken ipyaven i Asher. Kwase ne bee iyol; yange er nom* kpa tsa vea nom na anyom ataankarahar tseegh. **37** Nahan hen shighe ne lu kwasecôghol, shi lu anyom 84. Mayange banen ken tempel ga, sha u eren Aôndo tom tugh man atetan, hôron kwaghyan shi zamber a na ken mbamsen. **38** Hen shighe* la, a kporom a gba va sughun Aôndo shi ôron kwagh u wan shon a mba ve lu keghen myom u Yerusalemlu la cii.

39 Nahan Yosev vea Maria mba eren akaa a Atindi a Yehova* tese la cica cii yô, ve hide ve yem ken Galilia, hen gar ve, Nasareti. **40** Wan la lu vesen shi iyol na lu taver, Aôndo lu ivin un a kwaghfan shi suen un.

41 Hanma inyom yô, mbamaren nav yange ve za iniongo i Paseka ken Yerusalemlu. **42** Nahan shighe u lu anyom 12 la kpa, ve za iniongo shon ken Yerusalemlu, er ve vanden eren nahan. **43** Iniongo la been mba ngur hiden yô, Yesu, wanakiriki la, lu ken Yerusalemlu her, kpa mbamaren nav fa ga. **44** Ve tôô ér ngu vea ior mbagenev mba ve lu hiden vea ve la, nahan ve yem zan zan kuma zende u iyanke i môm, maa ve hii u keren un

2:22-24, 26, 39 * Nenge Ngeren u Pasen Asemlu. 2:23 * Zwa Grika, "wan u a hii duen ken sagh, man a lu u nomso."

2:36 * Zwa Grika, "shighe u lu iniunkwase la je." 2:38 * Zwa Grika, "ihwa."

hen anmgbianev vev kua ior mba-genev mba ve fa ve yô. **45** Kpa mba zough a na ga yô, ve hide ve yem ken Yerusalem ve za ker un kpoghuloo. **46** Ayange nga kar atar yô, ve za zua a na ken temple, tema hen atô u mbatesen lu ungtwan akaa a ve lu ôron yô, shi lu pinen ve mbampin. **47** Kpa mkav na kua mbamlumun mba lu nan la kpiligh mba ve lu ungtwan la cii iyol je saa her. **48** Er mbamaren nav nenge a na yô, kpiligh ve iyol, nahan ngô na kaa a na ér: “Wana, er nan u er a vese nahana? Nenge, teru man mo se mba keren we a ishimanyian je.” **49** Kpa a pine ve ér: “Er nan ne keren mo? Ne fa er i gbe u me luun ken iyou i Terem gaa?” **50** Kpa ve kav kwagh u lu ôron ve la ga.

51 Tsô a sen vea ve, ve hide ken Nasareti, shi a za hemen u lun sha ikyeve* ve. Shi ngô na koso mkaanem man cii ken ishima na. **52** Yesu lu vesen, kwaghfan na kpaa lu seer a seer, shi lu doon Aôndo a na seer a seer, kua ior kpaa.

3 Ken inyom i hemen u Tiberiu Shisar nyôr anyom 15, hen shighe u Pontiu Pilatu lu gomna u Yudia, Herode lu ityoor* u Galilia, anmgbian na Filibu di lu ityoor sha haregh u Ituria man Terakoniti, Lasenia lu ityoor u Abilene, **2** sha ayange a pristi u tamen Anasi man Kayafa la, Aôndo ôr Yohane, wan u Sekaria loho ken taaikyôngo.

3 Nahan a zende ken ikyôngough ki hen haregh u Yordan la cii, lu pasen er i gbe u ior vea er batisema sha u tesen ikyav ér ve gema ishima, sha u i de ve asorabo a ve yô, **4** vough er i nger ken takeda u akaaôron a profeti Ye-

saia nahan, ér: “Or ngu yôôn ken taaikyôngo ér: ‘Sôr nen gbenda u Yehova!’ Kôôm nen igbenda na i lu jighilii. **5** I cir hanma pev, shi i hembe hanma uwo kua igyungu; i kôôm igbenda i huren i lu jighilii, shi igbenda i lun agber agber kpa i sôr i i hingir vaanaa. **6** Nahan ior* cii vea nenge a myom u Aôndo.””#

7 Tsô a gba kaan a ikpelaier i i lu van sha u a er ve batisema la ér: “Ne ônov mba igbindev mban, ka an nan we ne kwagh ér ne yevese iyugh i i lu van la? **8** Nahan yô, ume nen atam a a tese mgemshima yô. De kaan nen ken ishima yen ner, ‘Se mba ônov mba Aberaham’ ga. Nenge, me kaa ne, Aôndo una fatyô u geman awen ne aa hingir ônov mba Aberaham. **9** Jighilii yô, i ver ijembe hen atine a ikyon mba keghen a kegh. Nahan hanma kon u u um ityamegh ki dedoo ga cii yô, a gber u a kende ken usu.”

10 Nahan ikpelaier la lu pinen un ér: “Tsô ka nyi i gbe u se ere?” **11** A gema a kaa a ve ér: “Or u nan lu a akondo ahar yô, nana na orgen u nan lu a mi ga la i môm, shi or u nan lu a kwaghyan kpa nana er nahan.” **12** Mbango-holkpandegh je kpa va ér a er ve batisema, ve va pine un ér: “Ortesen, ka nyi i gbe u se ere?” **13** A kaa a ve ér: “De ngohol nen kpa ndegh i hemban er i gbe u a ta la ga.” **14** Shi mba eren tom shoja kpa lu va pinen un ér: “Ka nyi i gbe u se ere?” A kaa a ve ér: “De nzughul nen a ma or* ga, shi de waan nen ma or aie iyol ga, kpa kwagh u i nan# ne la a kuma ne.”

3:4 *Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 3:6 *Shin “uumace.” #Shin “kwagh u Aôndo a er u yiman ior la.” 3:14 *Shin “de ngohol nen ma or kwagh sha igyosor.” #Shin “kwagh u i kimbin.”

2:51 *Shin “ungwan imo.” 3:1 *Zwa Grika, “tetera.”

15 Hen shighe ne ior lu veren ashe keghen, nahan ve cii ve lu he-
nen sha kwagh u Yohane ken ase-
ma a ve ér, “Alaghga tsô ka un
a lu Kristu ye shini?” 16 Yoha-
ne na mlumun, kaa a ve cii ér:
“Mo yô, m ngu eren ne batisema
sha mnger, kpa orgen u a hembem
tahav yô ngu van. M kuma u sa-
ghen un ikyor i akôvough* ga. Un
yô, una er ne batisema sha icigh-
an jijingi man sha usu. 17 Ngu
a kwagh u peer akoo* a mi ken
uwe, sha u una ese vande na u
gbidyen iyiaiv pele pele, shi una
kura alakema una za ombo ken
iyou na i koson iyiaiv.” Kpa akoo
yô, una nande a ken usu u a fatyô
u pirin ga yô.”

18 Shi a wa ior kwagh sha akaa
agen kpishi, shi a za hemen u pa-
sen ve loho u dedoo. 19 Kpa er
Yohane na Herode u lu ityoor la
ibo sha akaabo a a er la cii, kua
sha ikyya i Herodia, kwase u an-
mgbian u Herode la yô, 20 Hero-
de shi seer eren kwaghbo ugen: A
wuhe Yohane ken purusu.

21 Tsô er i lu eren ior cii ba-
tisema yô, Yesu kpa i er un bati-
sema. Ngur eren msen yô, i bugh
sha, 22 maa icighan jijingi gba
senen sha a na, lu er ikyungugh
nahan, shi imo due sha aôndo kaa
ér: “U ngu Wan wam u ishima ishi-
ma. Doom a we.”

23 Shighe u Yesu hii tom na la,
anyom a na kuma er 30 nahan. Er ior
nenge nahan, lu wan u

Yosev,
wan u Heli,

24 wan u Matati,
wan u Levi,
wan u Meki,
wan u Yanai,
wan u Yosev,

25 wan u Matatia,

wan u Amoshi,
wan u Nahum,
wan u Eseli,
wan u Nagai,

26 wan u Meati,
wan u Matatia,
wan u Semein,
wan u Yoseki,
wan u Yoda,

27 wan u Yoanan,
wan u Resa,
wan u Serubabel,
wan u Sheatiel,
wan u Neri,

28 wan u Meki,
wan u Adi,
wan u Kosam,
wan u Emedam,
wan u Er,

29 wan u Yesu,
wan u Eliezar,
wan u Yorim,
wan u Matati,
wan u Levi,

30 wan u Shimeon,
wan u Yuda,
wan u Yosev,
wan u Yonam,
wan u Eliakim,

31 wan u Melea,
wan u Mena,
wan u Matata,
wan u Natan,
wan u Davidi,

32 wan u Yese,
wan u Obedi,
wan u Boashi,
wan u Salmon,
wan u Nashon,

33 wan u Aminadabi,
wan u Ani,
wan u Heseron,
wan u Pereshi,
wan u Yuda,

34 wan u Yakob,
wan u Isaka,
wan u Aberaham,
wan u Tera,
wan u Nahor,

35 wan u Serugi,

3:16 * Shin “sanda.” 3:17 * Shin “shebul u
tan sam-uyia.” # Shin “ken ityumbe.”

- wan u Riu,
 wan u Pelegi,
 wan u Eber,
 wan u Shela,
36 wan u Kainan,
 wan u Apakhashadi,
 wan u Shem,
 wan u Noa,
 wan u Lameki,
37 wan u Metusela,
 wan u Enoki,
 wan u Yaredi,
 wan u Mehalalee,
 wan u Kainan,
38 wan u Enoshi,
 wan u Setu,
 wan u Adam,
 wan u Aôndo.

4 Tsô Yesu mough hen Yordan. Er iv a icighan jijingi yô, jijingi ne hemen un ken taaikyôngo **2** ayange 40, Diabolo lu meen un. Ken ayange la cii, ya kwagh môm ga, nahan ayange shon nga been yô, ijen kôr un. **3** Tsô Diabolo kaa a na ér: "Aluer u ngu wan u Aôndo yô, kaa iwen ne i hingir kpenberedi." **4** Kpa Yesu kaa a na ér: "I nger ér, 'Ka sha beredi tseegh or a lu uma ga.'"

5 Diabolo shi yem a na ape taven za tese un ityartor i sha tar cii kwa môm fese. **6** Diabolo maa kaa a na ér: "Me na u tahav sha akaa ne cii kua iengem i a, sha ci u i nam tahav sha a, nahan ka m na hanma or u m soo cii. **7** Nahan aluer u gure inya sha ishig yagh kwa môm tseegh u civir mo yô, tahav mbun cii mbua lu mbu ou." **8** Yesu gema kaa a na ér: "I nger ér, 'Ka Yehova* Aôndo wou i gbe u u civir ye, shi ka un tseegh i gbe u u er un tom ye.'"

9 Tsô a yem a na ken Yerusalem, a za ver un sha tempel, sha atô,* maa a kaa a na ér: "Aluer u

ngu wan u Aôndo yô, tsue heen gba shin inya, **10** gadia i nger ér, 'Una ôr mbatyomov nav vea nenge sha a we, sha u kuran we,' **11** shi, 'Vea kôr u sha ave a ve je, sha er u kema nguhar ken iwen ga yô.'" **12** Yesu gema kaa a na ér: "I kaa ér, 'De karen Yehova* Aôndo wou ga.'" **13** Nahan Diabolo meen un been cii yô, a undu un a yem, ér saa shighe ugen u ian a due yô.

14 Tsô jijingi hemen Yesu hide a na ken Galilia. Nahan gwa u dedoo samber sha kwagh na hen ningir la cica cii. **15** Shi a hii u tessen ken ushinagoge vev, shi ior cii lu nan un icivir.

16 A kar a yem ken Nasareti, ape i yese un la, a za nyôr ken shinagoge sha Iyange i Memen, er vanden eren keke nahan. Maa a mough a tile sha ér una ôr ruamabera. **17** Nahan i na un ihyurenruamabera u profeti Yesaia, maa a bugh ihyurenruamabera la, a zua a ijiir ne, i nger her ér: **18** "Jijingi u Yehova* ngu sha a mo, sha ci u a tsegham ér m yôô loho u dedoo hen mbaatsanev. A tindim ér m yôô hen mba ve lu uikyangen la mer á pase ve vea kera lu uikyangen ga, shi hen mbaapira-she mer á bugh ve ashe, man hen mba i kighir ve la mer á due a ve ken ican kera, **19** shi m pase mer shighe kuma u Yehova* una tese ior nav erdoo." **20** Maa a hure ruamabera la a gema a na or u wasen tom, a kar a za tema inya, nahan mba ken shinagoge cii haa ashe sha a na. **21** Tsô a gba kaan a ve ér: "Kwaghôron u ruamabera u ne ongo hegen ne kure nyian."

22 Tsô ve gba eren shiada u dedoo sha kwagh na, shi kpiligh ve iyol a mkaanem ma kôron ken ishi-ma ma ma lu duen ken zwa na la, ve gba kaan ér: "Ka wan u Yosev

ne gaa?" **23** A gema a kaa a ve ér: "M fa keng je mer ne ôr ishe-nge ne sha mo, ner, 'Ortwer sôr ase iyol you, er ase akaa a se ongo ser i er ken Kapenaum la hen ijiir you heen kpaa.'" **24** Tsô a kaa a ve ér: "Mimi je me kaa ne, profeti môm kpa mba lumun nan hen ijiir i nan ga. **25** Kpa me ôr ne sha mimi: Kasev mba côgholov lu ken Iserael kpishi sha ayange a Eliya, shighe u ura kera nôô ga anyom atar man iwer atatarat, ve zegejen gba sha tar cii la. **26** Nahan kpa i tindi Eliya hen mô ken kasev mban ga, kpa lu hen kwa-secôghol u hen Sarefati, u ken tar u Shidon la tseegh. **27** Shi mbaamandev lu ken Iserael kpishi sha shighe u profeti Elisha la, nahan kpa i bee* mô ve imande ga, lu Naaman, Orshiria la tseegh." **28** Tsô mba ve lu unghan akaa ne ken shinagoge la cii ishima vihi ve ker tsung, **29** maa ve mough ve due a na ken gar fese, ve yem a na sha ityough ki uwo u gar ve la lu sha mi la, ér vea za daa un a sen a gba a tume ityough inya. **30** Kpa a za osough sha ave a ve kera, a kaa a gba yemen.

31 Tsô a yem shin Kapenaum, gar ugen ken Galilia. Lu za tesen ve sha Iyange i Memen, **32** nahan kpiligh ve iyol a gbenda u lu tesen la, sha ci u lu ôron kwagh er ka or u i ne nan tahav nahan. **33** Orgen ken shinagoge la gema lu a jijingi u bo,* maa or shon ngor kaa ér: **34** "Aye! Ka nyi i zough se a we, Yesu Ornasareti? U va u va timin see? M fa u dedoo, u ngu Icigh-an u Aôndo!" **35** Kpa Yesu venda a jijingi u bo la, kaa ér: "Cir zwa, shi due ken a na kera!" Jijingi shon eren or la gbe hen inya hen atô ve yô, a due ken a na kera, kpa a

vihi un iyol ga. **36** Nahan kunda ve iyol, ve gba kaan ér: "Ungwa imba kwaghôron la sha wono! Ka a na ujijingi mba bov wada sha utaha, maa ve due je!" **37** Nahan gwa na za hemen u samber hanma ijiir hen ningirtar la cii.

38 Dugh ken shinagoge la yô, a nyôr hen ya u Shimon. Fiva gema lu eren* ngôkem u Shimon kpoghuloo, nahan ve kaa a na ér a wase un. **39** Tsô a za tile ikyua a na, a kaa ér fiva la i bee, maa fiva shon bee. Her ave ave je a kighir a mough, a gba eren ve kwaghyan.

40 Kpa iyange va ngur miren yô, ior cii va un a ior vev mba ve lu a iangev atô kposo kposo yô. Tsô a penda hanmô ve ave iyol, a bee ve iangev. **41** Ujijingi mba bov kpa due ken ior kpishi kera, ve lu ngoron kaan ér: "U ngu Wan u Aôndo." Kpa vea ôr nahan je a vinda a ve, a na ve ian ér ve lam ga, sha ci u ve fa er a lu Kristu yô.

42 Sev mbu va aven yô, a mough her a yem hen ijiir i or lu ga yô. Kpa ikpelaier lu keren un,* mba va nyer ape lu la yô, ve gba nongon ér a de kera undun ve ga. **43** Kpa a kaa a ve ér: "Gba keng u me ôr loho u dedoo u Tartor u Aôndo ken agar agen kpaa, sha ci u ka kwagh u i tindim je la." **44** Nahan a za hemen u pasen loho u dedoo ken ushinagoge mba ken Yudia.

5 Sha shighe ugen la, ikpelaier lu nongon ér vea za tile ikyua a na vea ungwa mkaanem ma Aôndo, zum u a tile hen kpe u ber u Genesareti yô. **2** Tsô a nenge i zer utso uhar hen kpe u ber la, kpa mbakôronishu lu shimi ga, ve due ve lu nzuan ukper vev. **3** Maa a nyôr shin tso u môm, u lu u Shi-

4:27 * Shin "i wanger." 4:33 * Shin "u hôngorough."

4:38 * Shin "iyol gema hia." 4:42 * Shin "lu tôvon un ityô."

mon la, a kaa a na ér a yem a tso ken mnger daalaa. Tsô a tema shimi a gba tesen ikpelaïor la. **4** Kur kwaghôron la yô, a kaa a Shimon ér: "Za a tso ape mngerem ma ze yô, nahan haa nen ukper enev, kôren ishu." **5** Kpa Shimon gema kaa a na ér: "Ortesen, se ya ican tugh kaka, kpa se kôr kwagh ga, kpa me haa ukper er u kaa nahan." **6** Mba eren nahan yô, ve kôr ishu* ngee je yô, ukper vev hii u anden. **7** Maa ve felegh mba kôron ishu a ve imôngo mba ve lu ken tso ugen la ér ve va wase ve, nahan ve va haa i shin utso mbara cii, iv je ve lu nôngon u urun. **8** Shimon Peteru nengen nahan yô, a va gba hen ikyum i Yesu, a kaa a na ér: "Tere, undum yem, gadia m ngu orisholibo." **9** Gadia un kua mba ve lu a na imôngo la cii, kpiligh ve iyol saa her, sha ci u ishu i ve kôr la. **10** Kape Yakobu kua Yohane, ônov mba Sebedeu mba ve kôron ishu a Shimon imôngo la kpa kpiligh ve iyol je la. Kpa Yesu kaa a Shimon ér: "I de kera cier we iyol ga. Hii hegen je u gema kôron ior."* **11** Tsô ve hide ve due a utso mbara sha tar, maa ve undu hanma kwagh, ve dono un.

12 Sha shighe ugen la, Yesu lu hen gar ugen, orgen gema lu her a imande iyol yoholoo! Or shon nengen a na yô, a gure a sua ityough inya, a zamber a na ér: "Tere, wea lumun yô, u fatyô u wanger mo." **13** Tsô a za uwegh a bende un iyol, a kaa ér: "M lumun! I wanger we." Fese je maa imande na la bee. **14** Tsô a ta or la icin ér a de ôron or môm kwagh ne ga, shi a kaa ér: "Kpa, er i wanger we yô, za tese pristi iyol you, shi na nagh vough er Mose yange kaa nahan, i lu ve shiada." **15** Kpa

gwa na lu samber seer a seer, nahan ikpelaïor i vesen va kohol sha u unghan akaaôron a na, man sha u a bee ve iangev vev. **16** Nahan kpa, ashighe kpishi a yem ape or lu her ga yô, sha u za eren msen.

17 Sha iyange igen la, er lu tesen yô, Mbafarishi man mbatesen Atindi mba ve due ken agar a kiriki a ken Galilia man Yudia kua Yerusalem la cii, tema her, shi tahav mbu Yehova* lu a na sha u a bee ior iangev yô. **18** Tsô nomso-mbaïorov tôo orkpenalegh ugen sha gambe, ve lu nôngon ér vea nyôr a na vea va ver un hen ishighe ki Yesu. **19** Er ikpelaïor cir her kpishi yô, ve zua a ian i nyôron a na ga. Maa ve unde a na sha haav mbu iyolu la, ve za bugh bambur u kwagh u i cir haav a mi la, ve sen a na sha gambe la hen ian shon, ape mbagenev tile sha ishighe ki Yesu la jighilii. **20** Nengen er ve ne jighjigh yô, a kaa ér: "Nomso-or, i de u asorabo a ou." **21** Tsô mbangerenatindi man Mbafarishi gba henen sha kwagh ne, pinen ér: "Or ne yô, ka nyi or ve a lahan Aôndo nahana? Ka an je nana fatyô u den or asorabo, saa Aôndo tseegh gaa?" **22** Kpa Yesu kaven kwagh u ve lu henen ken asema a ve ne yô, a pine ve ér: "Ka nyi ne lu henen ken asema a ene?" **23** Ka nyi i hembé lun zange u ôrono? Ka u kaan ér, 'Í de u asorabo a ou,' shin ka u kaan ér, 'Mough sha zende?' **24** Kpa ka sha u fa nen ner Wan u or ngu a tahav shin tar mbu den ior asorabo . . ." maa a kaa a orkpenalegh la ér: "M ngu kaan a we mer, Mough sha, tôo gambe wou, yem ken ya wou." **25** Tsô a mough sha, sha ishighe vev, a tôo kwagh u yav sha mi la, a gba yemen ken ya na wuese Aôndo. **26** Nahan kpiligh ior cii iyol, ve

5:6 * Zwa Grika, "ishu nyôr ken ukper." 5:10 * Shin "kôron mbaumav."

5:17 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

gba wuese Aôndo, shi mciem gba ve iyol kpishi, ve lu kaan ér: "Se nenge akaa a kpiligiyol nyian!"

27 Kwagh ne eren kera yô, a due a gba yemen, maa a za nenge a orngoholkpandegh ugen tema hen iyou i ngohol kpandegh, iti na ér Levi. Maa a kaa a na ér: "Dondom."

28 Tsô a undu hanma kwagh cii, a mough a gba dondon un. **29** Tsô

Levi er zegeiniongo sha ci u Yesu hen ya na, nahan ikpela i mbangoholkpandegh kua mbagenev lu her, lu yan kwagh* vea ve imôngo.

30 Mbafarishi man mbangerenatindi vev mba nengen nahan yô, ve gba ahon a mbahenen nav, ve gba pinen ér: "Er nan ne ye kwagh shi ne me kwagh vea mbangoholkpandegh man mbaasorabo?"

31 Yesu gema kaa a ve ér: "Ka mba ve lu gbong gbong la kwagh a gbe ve a ortwer ga, kpa ka mba ve lu uange la kwagh a gbe ve a ortwer ye. **32** M va ka sha u yilan mbaperapera ga, kpa ka mbaasorabo sha u ve gema asema."

33 Ve kaa a na ér: "Ashighe kpi-shi mbahenen mba Yohane ka ve hôr kwaghyan shi ve er mbamsen mba zamber, shi kape Mbafarishi kpa ve eren je la. Kpa mbahenen ou yô, mba ye kwagh shi mba me kwagh." **34** Yesu kaa a ve ér: "Ne fatyô u kaan a azende a orkwasehe ner ve hôr kwaghyan shighe u orkwasehe a lu vea ve imôngo laa? **35** Kpa ayange nga van a a va tôô orkwasehe hen a ve kera yô. Ka sha ayange la vea hôr kwaghyan ye."

36 Shi a ôr ve injakwagh ne ér: "Mba tondon bamber u ikyondo i haan iyol i he mba we paci a mi sha ikyondo i haan iyol i tse ga. Aluer i er nahan yô, bamberkyondo u he la una ande sha i tse la kera, bee kera yô, bamberkyondo u he zuan

sha ikyondo i tse ga. **37** Shi mba hee wain u he ken akpaakôvough a tse ga. Aluer i er nahan yô, wain u he la una pav akpaakôvough la, maa una haa kera, shi akpaakôvough la aa saa ishe. **38** Kpa ka i gba u a haa wain u he ken akpaakôvough a he. **39** Or ka nana ma wain u tse yô, nan kera soon u hidden man u he ga, sha ci u ka nan kaa ér, 'U tse la doo.'"

6 Kwagen la, Yesu lu karen ken ishule i samuyia sha Iyange i Memen, nahan mbahenen nav lu tondon asagher a uiyia, njighen ken ave yan. **2** Mbafarishi mbagenev mba nengen nahan yô, ve pine ér: "Er nan ne eren kwagh u tindi a yange ér i de eren sha Iyange i Memen ga nee?" **3** Kpa Yesu gema kaa a ve ér: "Ne ôr kwagh u Davidi yange er shighe u ijen kôr un kua nomsombaivorov mba ve lu a na imôngo la gaa? **4** Ne umbur er yange nyôr ken iyou i Aôndo za ngohol ikpenberedi i ver sha ishighe ki Aôndo,* i tindi tese ér orgen môm nana de ye ga, saa upristi tseegh, kpa un ya shi na nomsombaivorov mbagenev mba ve lu vea na la gaa?" **5** Maa a kaa a ve ér: "Wan u or ka Ter u Iyange i Memen."

6 Sha Iyange i Memen igen la, a nyôr ken shinagoge a gba tesen. Orgen gema lu ker, u uma* uwegh ku yanegh yô. **7** Nahan mbangerenatindi kua Mbafarishi haa ashe sha Yesu sha u vea nenge una bee or angev sha Iyange i Memen yô; ve lu keren ityôkyaa i nan un ibo. **8** Kpa a kav kwagh u ve lu henen ken asema a ve la, nahan a kaa a or u uman* uwegh la ér: "Mough sha, tile hen atô." Maa a mough a za tile her. **9** Yesu maa kaa a ve ér: "Ne ior mban, de m

5:29 * Shin "ve kase kwaghyan sha tebul."

6:4 * Shin "beredi u sha ishi." 6:6 * Shin "kpe." 6:8 * Shin "kpen."

pine ne kwagh, Ka nyi tindi a ne ian ér i er sha Iyange i Memene? Ka kwagh u dedoo shin ka kwagh u bo? Ka u waren uma shin ka u wuan unu?" **10** Gem kenger ve cica cii yô, a kaa a or la ér: "Nalegh uwegh ou." Tsô a er nahan, maa uwegh nagh hide lu dedoo. **11** Kpa ishima vihi ve pev, nahan ve gba lamen ker ayol a ve sha kwagh u vea er a Yesu yô.

12 Sha iyange igen la, a za sha uwo u za eren msen, nahan a tsa eren msen hen Aôndo tugh kaka.

13 Sev mbu va aven yô, a yila mbahenen nav hen a na, maa a tsua iorov 12 ken a ve, a yila ve ér mbaapostoli. **14** Ve yô, lu Shimon, u na un iti igen ér Peteru la, man anmgbian na Anderia; Yakobu man Yohane; Filibu man Batolomiu; **15** Mateu man Toma; Yakobu wan u Alefeu, man Shimon, u i yilan ér "ortseenshima" la; **16** man Yuda wan u Yakobu, kua Yuda Isekarioti, u va tee un la.

17 Tsô a hungwa vea ve a va tile hen ijiir i lun vaanaa. Ikpela i mbahenen nav lu her, shi ikyum-i or i vesen due ken Yudia man Yerusalem kua haregh u hen kpe-mnger u Tiru man Shidon la cii, va ér vea va ungwa akaaôron a na shi a bee ve iangev vev. **18** Ior mba ujijingi mba bov lu zan ve iyol la je kpa i dugh ujijingi mbara ken a ve kera. **19** Nahan ikpelaïor la cii lu nôngon ér vea bende a na, sha ci u tahav lu duen ken a na been ve cii iangev.

20 Tsô a gema a kenger mbahe-nen nav, maa a kaa ér:

"Saan ne mba ne lu mbaibana-ve la iyol, sha ci u Tartor u Aôndo ka u wen.

21 "Saan ne mba ijen i ker ne hegen la iyol, sha ci u ne va ide.

"Saan ne mba ne vaan hegen la iyol, sha ci u ne va se.

22 "I saan ne iyol hanma shighe u ior ve ker ne ihyom man shighe u ve dugh ne ken nongo ve kera, man shighe u ve hee ne man shighe u ve vende ne shin ve vihi ne iti ér ne mba mbaaferev sha ci u Wan u or yô. **23** Ember nen sha iyange la shi tsue nen amar sha iember, sha ci u injar yen vese sha, gadia ka akaa a yange uter vev mba tsev kpa eren a uprofeti vough je la.

24 "Kpa kwagh a tser ne mba-nyarev, sha ci u ne zua a mkpeyol wen bee cica cii.

25 "Kwagh a tser ne mba ne ide hegen la, sha ci u ijen ia va kôr ne.

"Kwagh a tser ne mba ne lu sen hegen la, sha ci u ne va zungwe shi ne vaa.

26 "Kwagh a tser ne, aluer ior cii mba ôron akaa a dedoo sha a ven* yô, gadia ka kwagh u yange uter vev mba tsev kpa eren a upro-feti mbaaïev je la.

27 "Kpa me kaa ne mba ne lu ungtwan ne: Mbahyomov enev ve za hemen u doon ne ishima, shi eren nen a mba ve ker ne ihyom la dedoo, **28** shi sônôn nen ive-ren sha ci u mba ve we ne afan la, shi eren nen msen sha ci u mba ve tuhwan ne la. **29** Aluer or ta u sambe sha wasegh môm yô, gema ku gen kura kpa ver nan; shi aluer or tôo u ikyondo i haan iyol yô, de nana yem a ikyondo you i ken atô kpaa. **30** Hanma or u nan sôn u kwagh yô, na nan. Shi aluer or tôo u kwagh yem a mi yô, de kaan wer nana hide a mi ga.

31 "Shi er ne soo ner ior ve eren kwagh a ven la, ne kpa eren nen a ve nahan vough.

32 "Aluer ka mba ne doo ve ishima la tseegh ve doo ne ishima yô, ka ne ainja sha nyi? Gadia

mbaasorabo je kpa ior ka vea tese ve dooshima yô, ve kpa ve tese ve dooshima. **33** Man aluer ne mba eren dedoo a mba ve eren a ven dedoo la tseegh yô, ka ne ainja sha nyi? Mbaasorabo je kpa mba eren nahan. **34** Shi aluer ka mba ne hen ner vea kimbi ne la tseegh ne ne ve injô* yô, ka ne ainja sha nyi? Mbaasorabo je kpa mba ne mbaasorabo injô sha er vea hide ve a mi nahan vough yô. **35** Kpa ne yô, mbahyomov enev vë za hemen u doon ne ishima shi eren nen a ior dedoo shi naan nen injô, kpa de veren nen ishima ner i hide ne a mi ga. Nahan injar yen ia vese, shi ne lu ônov mba U Hemban Cii, sha ci u un eren dedoo a mba wuese kwagh ga man mbaaferev kpaa. **36** Zungwen nen mhôônom gbem, vough er Ter wen a zungwen mhôônom nahan.

37 “Shi de nen u ôron mbage-nev ijir, nahan mayange a ôr ne ijir ga. De nen u puun mbage-nev, nahan mayange a puu ne ga. Deen nen ior kwaghbo gbem, nahan ne kpa a de ne kwaghbo wen. **38** Naan nen ior kwagh, nahan ior kpaa vea na ne. Vea haa ne ikya-ren i dedoo shin ikyum, i i kindigh shi i yoghol, i iv poo i lu haan inya yô. Sha ci u ka er ne eren a mbage-nev la, ve kpa vea er a ven ye.”

39 Tsô shi a ôr ve injakwagh ér: “Orapirashe nana fatyô u hemen orapirashe ugen gbenda kpa? Ve uhar cii vea za gba shin ihyungwa ga zee? **40** Orhenen hembe or u tesen nan ga, kpa hanma or u i tese nan tsembelee yô, nana lu er or u a tese na la nahan. **41** Man er nan ve u lu nengen a anivurkon ken ishe i anmgbian wou, kpa gungurkon u ken ishe you la yô, u ne-

ngen a mi ga? **42** A er nan man u kaa a anmgbian wou wer, ‘Anmgbian, de m dugh anivurkon u a lu ken ishe you la,’ kpa we iyol you u gem u nengen a gungurkon u ken ishe you la ga? We orwanatseregh! Hii dughun gungurkon u ken ishe you la cii ve u nenge tsembelee, u dugh anivurkon u a lu anmgbian wou ken ishe la ye.

43 “Kon u injaa môm ngu um ityamegh ki bough ga. Shi kon u bo môm ngu um ityamegh ki dedoo ga. **44** Hanma kon yô, mba fe u sha ityamegh ki u. U tesen ikyvav yô, ior mba kor atam a tur hen kon u saa ga, shi mba zer atam a wain sha ageva ga. **45** Or u dedoo ka nan ôron akaa a dedoo a nan koso ken ishima i nan la, kpa iferor yô, ka nan ôron aferakaa a nan koso ken vanger u nan la. Sha ci u ka kwagh u or hembe henen ken ishima la zwa u nan ka u ôron ye.

46 “Er nan ka ne yilan mo ner, ‘Tere! Tere!’ kpa ne eren akaa a m kaa la ga? **47** Hanma or u nan ve hen a mo shi nan ungowan mkaanem am shi nan eren sha mi la, me tese ne er nan lu yô: **48** Nan ngu er or u nan lu maan iyou ve nan time i ze shin inya, nan za we i ityô sha vande nahan. Tsô ura nôô kpishi, nahan ifi sar avenge, maa mngerem kua va ta sha iyou shon, kpa mngerem mara taver kuma u tenger a i ga, sha ci u i maa i taver. **49** Gema di or u nan ongo kpa nan er sha mi ga yô, nan ngu er or u nan maa iyou i nan sha inya a u wan i ityô shio nahan. Ifi kua va ta sha iyou shon, nahan fese je i yôhôr vindi vindi i haa inya.”

7 Yesu ôron ior kwagh u yange soo u ôron la been yô, a nyôr ken Kapenaum. **2** Orshoja u vesen ugen gema lu a kpan, u doo un ishima tsung yô. Kpan la gba

6:34 * Ka, “u nan injô a u pinen mtsera shio” je la.

angev je lu nōngon ku. **3** Ongo kwagh u Yesu yô, a tindi mbavesen mba Mbayuda mbagenev hen a na ér ve za kaa un a va bee kpan na angev. **4** Tsô ve va hen Yesu ve gba va zamber a na kaan ér: "A kuma u u er un kwagh ne, **5** sha ci u a soo tar wase shi a maa se shinagoge." **6** Tsô Yesu yem vea ve imōngo. Mba va zurum a ya la yô, ve zua a azende a orshoja u vesen la. A tindi ve ér ve va kaa Yesu ér: "Orvesen, de ye ican wer u va ga, gadia m kuma u ú va hen ya wam ga. **7** Ka nahan ve m nenge mer m kuma u van hen a we ga ye. Kpa ôr a ôr kwagh tseegh angev mbu bee wanye wam la. **8** Sha ci u mo kpa i verem m ngu sha ikyev i mbavesen av, man m gema m ngu a ushoha sha ikyev. Ka mea kaa a orshoja ngun mer, 'Za heela!' maa nan za je. Shi mea kaa a ugen mer 'Va!' maa nan va je; shi mea kaa a kpan wam mer, 'Er ingin!' maa nan er je." **9** Yesu ongo akaa ne yô, kpi-ligh un iyol a na, nahan a gema a kenger ikpelaïor i i dondo un iji-me la, maa a kaa ér: "Me kaa ne, ken Iserael je kpa m ngu a zua a or u lun a jighjigh u nan kpishi nahan ga." **10** Mba i tindi ve la mba hidi hen ya yô, ve kohol kpan la lu dedoo.

11 Ica kera gba ga maa a mough a gba yemen hen gar ugen, i yilan ér Nain, shi mbahenen kua ikpelaïor i vesen lu zan a na imōngo. **12** Va zurum a hundagar* yô, nenge! i tôô orkpen i lu duen a mi, man lu cii wan u ngô na" je la. Bee kera yô, ngô u or shon lu kwasecôghol. Shi ior mba ken gar la kpishi lu vea kwase shon. **13** Ter nengen a kwase ne yô, ku-

nya kôr un a na, maa a kaa a na ér: "De u vaan." **14** Tsô a kporom a za bende uwegh sha gambe u i tôô orkpen sha mi la, nahan mbatôôn mbara tile. Yesu maa kaa ér: "Wanyekwaor, m ngu kaan a we mer, mough sha!" **15** Orkpen la maa nder tema sha, gba lamen. Yesu maa gema un na ngô na. **16** Nahan mciem gba ve cii iyol, ve gba wuese Aōndo kaan ér: "Profeti u ageegh due hen a vese," shi "Aōndo umbur ior nav hegen." **17** Nahan gwa na samber sha kwagh ne ken Yudia cii kua hen ningirtar la cii.

18 Tsô mbahenen mba Yohane za ôr un akaa ne cii. **19** Nahan Yohane yila mbahenen nav uhar tindi ve ér ve za pine Ter ér: "Ka we u lu Un shon u i kaa ér ngu van la yee? Shin se veren ashe a orgen kposo?" **20** Mba ve hen a na yô, ve kaa ér: "Yohane u Eren Batise-ma tindi se hen a we ér se va pine u ser, 'Ka we u lu Un shon u i kaa ér ngu van la yee? Shin se veren ashe a orgene?'" **21** Hen shighe* la a bee ior kpishi iangev, mba lun a iangev mbi vesen man mba lun a ujijingi mba bov kpaa, shi a na mbaapirashe kpishi hingir u nengen. **22** Tsô a kaa a ve ér: "Za pase nen Yohane akaa a ne nenge man a ne ongo la: Mbaapirashe mba nengen hegen shi mbaawanev mba zenden tsembelee. Mba wanger mbaamandev imande ve, shi mbaakondoato mba ungowan. Mba nderen mbakpenev shin ku, shi mba ôron mbaatsanev loho u dedoo. **23** Saan or u nan zough a ityôkyaa ken a mo i nan nan gbeev mbu nōngon ga la iyol."

24 Ior mba Yohane tindi la mba hidi mba yemen yô, Yesu gba ôron ikpelaïor la kwagh u Yohane, ér:

7:12 * Shin "hunda u gar la." # Shin "lu wan u ngô na u môm môm."

7:21 * Zwa Grika, "ihwa."

“Ka nyi yange ne lu zan ken taa-ikyôngo ner ne za nengee? Lu u za nengen a iyelegh ku ahumbe a daase a mi yôô? **25** Tsô ka nyi yange ne lu zan ner ne za nenge? Lu u za nengen a or u haa akondo a taver ishe* iyol yôô? Kpa ka mba ve lu hen uya mba utor ve huan akondo a doon ashe shi ve lun yôughyôugh ye. **26** Nahan, lu nyi ne zaa? Lu sha u za nengen a profeti shinii? Sha kpôô yô, lu profeti, man me kaa ne, a hembra profeti je kpaa. **27** Ka un shon je i nger kwagh ne sha a na ye, ér: ‘Nenge, m ngu tindin ortyom wam una lu zan we sha hemen.* Una sôr u gbenda.’ **28** Me kaa ne, ken ior mba kasev ve mar cii, or môm ngu u nan hembé Yohane u Eren Batisema ga. Kpa or u hemban gban ijime ken Tartor u Aôndo nan hembra un.” **29** (Ior cii kua mbangoholkpandegh mba ongo kwagh ne yô, ve wuese perapera u Aôndo, sha ci u lu Yohane er ve batisema ye. **30** Kpa kwagh gba Mbarishishi man mbafan Atindi tsema tsema sha kwagh u Aôndo lu wan* ve la ga, sha ci u lu Yohane er ve batisema ga.)

31 “Man me kar ior mba hen kov ne sha unô? Mba er unô nahan jimi? **32** Mba er mbayev mba kiriki mba ka ve tema sha tembe-kasua, ve lamen a mbayev mbase-nev, ve kaan ér: ‘Se tongo ne imar, kpa ne vine amar ga; se gber kwelleg, kpa ne vaa ga’ la nahan. **33** Yohane u Eren Batisema kpa va lu yan beredi ga shi lu man wain ga, kpa ne kaa ner: ‘Ngu a jijingi u bo.’ **34** Wan u or va, ngu yan kwagh shi man kwagh, kpa ne mba kaan ner: ‘Nenge, or ne ka torkwaghyan, shi me wain kpishi.

Ka ijende i mbangoholkpandegh kua mbaasorabo.’ **35** Nahan kpa, mba fe kwaghfan sha aeren a na a perapera cii.”*

36 Orfarishi ugen zer lôhôn un iwer. Tsô a nyôr hen ya u Orfarishishi la, a tema* a gba yan kwagh sha tebul. **37** Nahan kwase ugen u i fa un hen gar la cii ér eren asorabo yô, ungwa ér ngu yan kwagh hen ya u Orfarishishi la, maa a va a mkurem ma human doon ken ikpe i alabasetu, **38** a kar a va gure un ken ijime hen angahar a na, a gba vaan haan un mliam sha angahar, shi uman un angahar sha ice na i sha ityou. Shi lu susen un angahar, haan mkurem ma human doon mara sha a. **39** Orfarishishi u lôhôn un iwer la nengen nahan yô, a gba kaan ken ishima na ér: “Or ne una lu profeti mimi yô, maa a fe imba kwase i i lu benden a na ne, er i lu kwase u eren asorabo yô.” **40** Kpa Yesu gema kaa a na ér: “Shimon, m soo u ôron we kwagh.” A kaa ér: “Ortesen, ôr!”

41 “Iorov uhar lu orgen a injô; u môm lu injô i udenariu* 500, ugen la di lu udenariu 50. **42** Mba zough a kwagh môm u kimbin un injô la ga yô, a de ve cii a mi. Nahan ka u han ken a ve u hen wer nana hembra soon unu?” **43** Shimon gema kaa a na ér: “M hen mer ka u a de un a injô i hemban ngeen la.” Maa a kaa a na ér: “U kaa vough.” **44** Nahan a gema a kenger kwase la, maa a kaa a Shimon ér: “U nenge kwase ne ga? M nyôr hen ya wou, kpa u nam mngerem ma ôôn angahar ga. Kpa kwase ne ôôm angahar sha mliam nam, shi a umam angahar sha ice na. **45** U susem zwa ga, kpa kwase ne yô, er ashen m nyer heen

7:25 * Shin “akondo a dedoo.” 7:27 * Zwa Grika, “sha ishig high you.” 7:30 * Shin “lu tessen.”

7:35 * Shin “kwaghfan zough a ishô sha ônov nav cii.” 7:36 * Shin “a yier.” 7:41 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

je, a mem u susen mo angahar ga. **46** U haam mkurem sha ityou ga, kpa kwase ne haam mkurem ma human doon shin angahar. **47** De me kaa u, sha ci u kwagh ne yô, shin er asorabo na a ngee nahan kpaa, i de un a, sha ci u a tese dooshima wuee. Kpa or u i de nan asorabo kpuaa yô, nan tese dooshima kpuaa di tsô.” **48** Maa a kaa a kwase la ér: “I de u asorabo ou.” **49** Tsô mba ve lu yan kwagh a na sha tebul la gba pinen ayol a ve ér: “Or ne yô, ka nyi or jim ve a den ior asorabo je kpaa?” **50** Kpa a kaa a kwase la ér: “Ka sha jigh-jigh wou u nan i yima u ye, yem bem bem.”

8 Ica kera gba ga maa a gba zenden nyôron ken agar a vesen man agar a kiriki, pasen loho u dedoo u Tartor u Aôndo. Mbapuekaruhar mbara lu vea na imôngo, **2** kua kasev mbagenev mba i dugh ujijingi mba bov ken a ve shi i bee ve iangev yô. Ve yô, lu Maria u i yilan un ér Madalina, u yange i dugh ujijingi mba bov utaankaruhar ken a na la, **3** man Yoana kwase u Kuza, or u nengen sha ya u Herode, kua Susana man kasev mbagenev mba ve naan ve iwasen sha akaa a ve lu a mi la.

4 Tsô zum u ikpelaïor i vesen kohol vea mba ve lu zenden vea na imôngo sha agar agar la yô, a ôr ve injakwagh, a kaa ér: **5** “Orsule ugen yar lu tan ivor na. Er lu tan ivor la, isham igen haa sha kpegbenda, nahan i ndyar i angahar, shi inyon i purugh ya ya i. **6** Igen haa sha vande, kpa ngi menden yô, i use sha ci u i zua a mndorom ga. **7** Igen haa ken usaa, nahan usaa mba ve mende a i imôngo la, imbishi i. **8** Kpa igen haa sha inya i dedoo, nahan ngi menden yô, i ume atam hembra er yange i lôô la kwa 100.” Ôron akaa

ne been yô, a ôr genger genger ér: “Or u nan lu a ato a unghan yô, nana unghwa.”

9 Kpa mbahenen nav kaa a na ér a pase ve injakwagh la. **10** Nahan a kaa ér: “Ne yô, i wase ne u kaven akaamyar a sha kwagh u Tartor u Aôndo, kpa mbagenev cii yô, vea unghan anzaakaa di tsô, sha er vea lu nengen, kpa vea nenge vea kav ga, shi vea lu unghan, kpa vea unghwa vea kavinja i kwagh shon ga yô. **11** Ka kwagh u injakwagh ne i lu ôron je ne: Ivor la ka loho u Aôndo. **12** Ivor i i hee sha kpegbenda la ngi er ior mba ka ve unghwa loho la, maa Diabolo a va dugh loho shon u i lee ken asema a ve la kera, sha u ve de ne jighjigh, ve zuan a myom ga la nahan. **13** Ivor i i hee sha vande la di, ngi er ior mba ka ve unghwa loho la, ve ngohol u a iember, kpa ve wa amise ga la nahan. Ka ve na jighjigh sha anshighe kpuaa, kpa vea va tagher a imeen yô, maa ve gba. **14** Ivor i i hee ken usaa la yô, ngi er ior mba ka ve unghwa loho la, kpa akaa a nan ishiamnyian man inyaregh kua msaanyol u uma ne a dan ve la nahan. Akaa ne ka a imbishi ve, nahan ve fatyô u vesen ga. **15** Gema ivor i i hee sha inya i dedoo la yô, ngi er ior mba ka ve unghwa loho la a ishima i mimi shi ve wa ishima a mbamzeyol, ve ume ityamegh la nahan.

16 “Or môm kpa nan tsaren imenger nan cirin ikyagh sha mi, shin nan gem nan we shin ityôgambe ga, kpa ka nan penda i sha tebul,* sha er ior vea nyôr ken iyou vea nenge a iwanger yô. **17** Kwagh môm u a lu myer, u una va due ken igbar ga je kpa ngu ga. Shi ma kwagh u i yer kpile kpile, u a va fa un ga, shi una due ken igbar ga je kpa ngu ga.

8:16 * Shin “daarimenger.”

18 Sha nahan yô, ver nen ishima sha kwagh u ne lu ungowan ne, gadia or u nan lu a kwagh yô, a seer nan, kpa or u nan lu a mi ga yô, kwagh u nan hen ér nan ngu a mi la je kpa a ngohol hen a nan kera.”

19 Hen shighe ne, ngô na man anmgbianev nav mba nomso za va hen a na, kpa ve fatyô u zan ikyua a na ga, sha ci u ikpelaïor lu a na.

20 Tsô i kaa a na ér: “Ngôu man anmgbianev ou mba nomso tile ken won, ve soo u nengen a we.”

21 A gema a kaa a ve ér: “Ngôm man anmgbianev av ka mba ve ungowan loho u Aôndo shi ve eren sha mi mban.”

22 Sha iyange igen la, un vea mbahenen nav ve nyôr tso, nahan a kaa a ve ér: “Se per nen ber yande la.” Maa ve mough shin tso.

23 Kpa mba ngur yemen yô, a za gba mnyam shin tso. Tsô ijevera-humbe va ta sha ber la, maa mngerem gba kpianger haan shin tso, je tso lu nôngon u urun. **24** Nahan ve gba za nderen un kaan ér: “Ortesen, Ortesen, se mba nôngon u saan!” Nahan a mough a yange ahumbe kua agôndoamnger la, maa huan ving. **25** Tsô a kaa a ve ér: “Jighjigh u nan wen ngu hana?” Kpa mciem gba ve iyol, ve gba ôron kwagh ayol a ve kaan ér: “Or ne yô, ka an jimi? Ahumbe kua mngerem je kpa mba ongo imo na.”

26 Tsô ve za due sha kpetar yande la hen haregh u Mbagerasene, Galilia gema lu yande ne.

27 Yesu dugh sha tar yô, orgen ken gar, u azôv lu nzughul a na yô, va kohol un. Or ne kera hua ikyondo iyol ga ica gba, shi tsaan ken iyou ga, a lu hen iwar i mbakpenev. **28** Nengen a Yesu yô, a ngor a va gba hen ishighe nagh, maa a ôr genger genger ér: “Yesu, Wan u Aôndo U Hemban Cii, ka nyi i zuam a wee? M zamber we,

de eren mo ican ga.” **29** (Sha ci u Yesu lu kaan a jijingi u bo* la ér a due ken or shon kera. Yange a zer nzughul a or la, nahan a kange un mshirim shi a haa un ahye, shi a ver ior vea kuran un kpa, a tôndo ikyangenev mbi shon, azôv la a yem a na hen ajiir a or lu her ga yô.) **30** Nahan Yesu pine un ér: “Iti you ér ana?” Maa a kaa ér: “Ikpela,” sha ci u ujijingi mba bov kpishi nyôr ken a na. **31** Nahan ve zer zamber a na ér, a de kaan ér ve yem shin ihyungwa i i ze kweng la ga. **32** Ikpela-igyo gema lu yan kwagh her sha uwo. Nahan ve zamber a na ér a na ve ian i nyôron ken igyo la, tsô a na ve ian. **33** Nahan ujijingi mba bov mbara due ken or la za nyôr ken igyo la, maa ikpela-igyo la cii hembe ayem za osough sha kurugh ku ijem haa shin ber, kpe shimi. **34** Kpa mbakuranigyo mbara mba nengen kwagh u er la yô, ve yevese ve za ôr ken gar kua hen ningirtar la cii.

35 Tsô ior due u va nengen kwagh u za hemen la. Mba ve ape Yesu lu la yô, ve nenge or u i zenda azôv ken a na kera la hua akondo iyol, tema hen angahar a Yesu lu eren kwagh shainja, nahan cier ve iyol. **36** Mba ve nenge kwagh ne sha ashe a ve la ôr ve er i hii man i zende azôv ken or la kera, a hingir vough nahan yô. **37** Nahan zegeikpelaïor i hen haregh u Mbagerasene la kaa a Yesu ér a due hen ijiir ve kera, sha ci u mciem gba ve iyol. Tsô a za nyôr tso ér una yem. **38** Kpa or u ujijingi mba bov due ken a na la, zer zamber a na ér una yem vea na, kpa a gema a na or shon gbenda ér a yem, a kaa ér: **39** “Hide yem ken ya, za ôr hanma or cii kwagh u Aôndo a er a we ne.” Nahan a

8:29 * Shin “jijingi u hôngorough.”

yem a gba za yôôn kwagh u Yesu er a na ne ken gar la cii.

40 Yesu hidi yô, ikpelaïor ngo-hol un doo doo, sha ci u ve cii ve lu veren ashe a na. **41** Kpa orgen za va, iti na ér Yairu; lu orhemen u shinagoge. A va yav inya hen ishighe ki Yesu, a gba zamber a na ér a va hen ya na, **42** sha ci u wan na u kwase u kuman anyom 12 nahan, gba angev je lu nōngon ku, man lu cii wan na* je la.

Er Yesu lu yemen sha gbenda la, ikpelaïor lu imbishi un. **43** Nahan kwase ugen gema lu, u tsa a angev mbu duen awambe anyom 12 yô. Or môm fatyô u sōron un mbu ga. **44** A za va un ken ijime, a va bende a tsumbur u ikyondo na i haa iyol la, nahan fese je maa awambe la de u duen. **45** Tsô Yesu pine ér: “Ka an nan bende a mo?” Ve cii mba ngur tunan yô, Peteru kaa ér: “Ortesen, ikpelaïor ngi imbishi we shi tan sha a we.” **46** Kpa Yesu kaa ér: “Or bende a mo, sha ci u m fa er tahav mbu dugh ken a mo yô.” **47** Kwase la nengen ér i fa kwagh u un er la yô, a va gba inya hen ishighe ki Yesu, lu gbiden ikyarkyase iyol, maa a ôr sha ishighe ki ior cii, er i hii ve un bende a na yô, man er angev nav mbu bee her ave ave je yô. **48** Kpa Yesu kaa a na ér: “Wan wam, ka sha jighjigh u nan wou la angev ou mbu bee ye. Yem bem bem.”

49 Er lu ôron kwagh zan a mi ave la je, orgen hen ya u orhemen u shinagoge la va kaa ér: “Wan wou u kwase la kpe! Ityôkyaa kera ngi i zan Ortesen iyol ga.” **50** Yesu ongo nahan yô, a kaa a na ér: “I de ze u iyol ga,* na jighjigh di tsô, nahan a war un.” **51** Za nyer hen ya la yô, a lumun ér orgen nana nyôr

ken iyou la vea na ga, saa Peteru man Yohane man Yakobu, kua ter u wankwase la man ngô na tseegh. **52** Kpa ior cii lu vaan shi zungwen ku u wankwase la. Nahan Yesu kaa ér: “De nen u vaan, gadia a kpe ga, ka mnyam a lu yaven ye.” **53** Maa ve gba sen un inja er a bume nahan, sha ci u ve fa er a kpe yô. **54** Tsô a gba un sha uwe a kaa ér: “Wana, mough sha!” **55** Maa iôôn* na hide her, nahan her ave ave je a mough sha, Yesu maa kaa ér i na un kwagh a ya. **56** Nahan saan mbamaren nav iyol, kpa Yesu ta ve icin ér ve de ôron or môm kwagh u er la ga.

9 Tsô a yila Mbapuekaruhar mbara va kohol imôngo, maa a na ve tahav kua ian i dughun uji-jingi mba bov shi been hanma inja i uange cii. **2** Shi a tindi ve ér ve za pase loho u dedoo u Tartor u Aôndo shi ve bee ior iangev. **3** A kaa a ve ér: “De tōôn nen kwagh môm sha ci u zende ne ga, gbough ga shin ikpa i wan kwaghyan shin beredi shin inyaregh ga; shi de tōôn nen akondo ahar* ga. **4** Kpa hanma ijiir i ne ze cii, nea za nyôr hen ma ya yô, lu nen her zan zan ne kar moughon her. **5** Man hanma gar u ior ve ngohol ne her ga cii, ne moughon her yô, kure nen ihyundu i shin angahar a en, nahan i lu shiada hen a ve.” **6** Tsô ve due ve gba zenden sha agar a kiriki a hen haregh la, pasen loho u dedoo shi been ior iangev hanma ijiir cii.

7 Herode* u lu ityoor[#] la ungwa hanma kwagh u lu zan hemen yô, nahan lan un ishima kpishi, sha ci u mbagenev lu ôron ér i nder

8:55 * Shin “iôôn i uma.” Zwa Grika, “jijingi.” Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 9:3 * Shin “ikyondo igen.” 9:7 * Ka, “Herode Antipa” je la. Nenge Ngeren u Pasen Asembler, “Herode.”
Zwa Grika, “tetera.”

8:42 * Zwa Grika, “wan na u môm môm.”
8:50 * Shin “de cian ga.”

Yohane shin ku, **8** kpa mbagenev lu ôron ér Eliya hide va, mbagenev di lu kaan ér môm ken uprofeti mba ngise mbara nan nder. **9** Herode kaa ér: “Yange m gber Yohane ityough. Nahan, or u m lu ungwan ambaakaa ne sha a nan la ka ana?” Tsô a gba keren ér ma un nenge a na.

10 Mbaapostoli mba hidi yô, ve ôr Yesu akaa a ve za er cii. Maa a mough vea ve, ve yem ve tseegh hen gar ugen, i yilan ér Bete-seida. **11** Kpa ikpelaïor fe kwagh ne yô, ve dondo un ijime. Nahan a ngohol ve sar sar, a gba lamen a ve sha kwagh u Tartor u Aôndo, shi a bee mbauangev iangev vev. **12** Iyange va ngur miren yô, Mbapuekaruhar mbara va hen a na, ve va kaa a na ér: “Na ikpelaïor gbenda, sha er vea yem ken uya man agar a kiriki a hen ningir ne, vea za zua a ijiir vea tsa shi vea yam kwagh u vea ya yô, gadia ijiir i se lu her ne gba ica a gar.” **13** Kpa a gema a kaa a ve ér: “Ne na nen ve kwagh ve ya.” Ve kaa ér: “Se mba a kwagh heen hembra ikpenberedi itian kua ishuhiar ga, saa se za yam kwaghyan sha ci u ior mban cii di je.”

14 Nomsombaïorov tseegh kuma er 5,000 nahan. Kpa a kaa a mbahenen nav ér: “Kaa nen ve vè tema inya akum akum, hanma ikyum i kuma er iorov 50 nahan.” **15** Tsô ve er nahan, ve ôr ve cii ve tema inya. **16** Tôôn ikpenberedi i itian la man ishuhiar la yô, a gema a kenger sha aôndo a er msen.* Maa a coon a gba nan mbahenen nav ér ve za na ikpelaïor la. **17** Nahan ior cii ya kuma ve, shi ve kôhol avur a a neer yô, iv akese 12.

18 Va ngur eren msen tswen yô, mbahenen va hen a na, nahan a pine ve ér: “Ior mba kaan ér m

ngu ana?” **19** Ve kaa ér: “Ka ve kaa ér u ngu Yohane u Eren Batiseema, kpa mbagenev ka ve kaa ér u ngu Eliya, mbagen di ér u ngu môm ken uprofeti mba ngise mbara nan nder ye.” **20** Maa a pine ve ér: “Ne yô, ne mba kaan ner m ngu ana?” Peteru kaa ér: “U ngu Kristu, Un u Aôndo a ti-ndi la.” **21** Tsô a ta ve icin gbang gbang ér ve de ôron or môm kwagh ne ga. **22** Kpa a kaa ér: “Gba keng u Wan u or una ya atsan kpishi, shi mbatamen man upristi mba tamen kua mbangerenatindi vea venda un shi a wua un, kpa sha iyange i sha utar la, a nder un shin ku.”

23 Tsô a gba kaan a ior cii ér: “Aluer or soo u dondon mo yô, nana nyiman iyol i nan* nana tôô kon” u nan nana dondon mo ayan-ge ayange. **24** Gadia hanma or u nan keren ér nana war uma u nan yô, una saa nan. Kpa or u uma u nan a saa nan sha ci wam yô, ka nan nana war un ye. **25** Mimi je, aluer or zua a tar cii kpa uma u nan gema saa shin nan tim yô, a lu nan ainja sha nyi? **26** Gadia or u nana cia ashe sha kwagh wam man mkaanem am cii yô, Wan u or una cia ashe sha kwagh u or la, zum u una va ken iengem na man i Ter na kua i uicighanmbatyomov la. **27** Kpa mimi je me kaa ne, mbagenev ken mba ve til heen ne vea nenge a ku ashe ga, zan zan vea vande nengen a Tartor u Aôndo.”

28 Yange ôr akaa ne ayange nga kar er anigheni nahan yô, a mough vea Peteru man Yohane kua Yakobu, ve yem sha uwo u za eren msen. **29** Er lu eren msen la, mlu u ishighe nagh gema, shi akindo a na hingir pupuu segh

9:23 * Shin “gba u nana kera lu uma sha ci u nan iyol i nan ga.” * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

9:16 * Zwa Griika, “a haa iveren sha mi.”

segh. **30** Yô nenge! iorov uhar gba lamena a na; lu Mose man Eliya. **31** Mluashe ve wanger er ka usu u mondon nahan, ve lu ôron er Yesu una va yem man er i gbe u kwagh ne una er nahan vough ken Yerusalem yô. **32** Hen shighe ne, mnyam kôr Peteru kua mba ve lu a na imôngo la, kpa mnyam ma va wanger ve ashe yô, ve nenge a na ken iengem na, shi ve nenge iorov uhar tile vea na. **33** Iorov mba uhar mban mba ngur undun Yesu yemen yô, Peteru kaa a na ér: “Ortesen, doo kpishi er se lu heen yô. De se tim utenti utar heen, u môm sha ci wou, ugen sha ci u Mose, ugen di sha ci u Eliya.” Peteru lu ôron kwagh ne, kpa fa kwagh u lu ôron la ga. **34** Kpa er lu ôron kwagh ne zan a mi a ve la, ibyeenagh wa, gba cirin ve. Ibye-nagh kira ki cirin ve cii yô, cier ve iyol. **35** Maa imo due ken ibyeenagh kira kaa ér: “Ngun ka Wan wam u m tsough yô. Ungwan nen un.” **36** Imo la ngi er nahan yô, ve nenge a Yesu tswen. Kpa ve lu ving, ve ôr or môm kwagh u ve nenge ne ga, sha ayange la cii.

37 Mba hongo sha uwo yô, kpernan ikpelaïor i vesen va kohol un. **38** Tsô orgen ken ikpelaïor la kaa ér: “Ortesen, m zamber we, nenge wan wam u nomso ne a lu, man ka cii wan wam je ne. **39** Man nenge jijingi u bo ka a mough un, ica a gbaan ga yô, a gba ngoron, shi ngu a er un a gba ikyungu, a mbua hugh zwa, shi ka i taver u a de un, saa ka a er un a tôndo avay iyol. **40** M zamber a mbahenen ou mer ve zenda un ken a na kera, kpa ve fatyô ga.” **41** Yesu gema kaa ér: “Kpash! Kov u banen a jighjigh man u hemban ato ne. Me lu a ven a kuma nena je man ne lu a jighjigh u nan sha wono? M wa ishima a ven i kuma nan je? Va a wan wou heen.”

42 Kpa wan la ngur van yô, jijingi u bo ne ta un inya sha agee shi na a gba ikyungu. Nahan kpa Yesu yange jijingi u bo la shi zenda un ken wannomso la kera, maa a gema un a na ter na. **43** Nahan kpiligh ve iyol tsung a tahav mbu Aôndo.

Akaa a yange lu eren ne cii nga gbe kpiligh ve cii iyol yô, a kaa a mbahenen nav ér: **44** “Kegh nen ato tsembelee, shi umbur nen mkaanem man, gadia ka u a za zua zwa a na Wan u or sha ikyev i ior, vea wua un.” **45** Kpa ve kavinja i kwagh u lu ôron ne ga. Jighillii yô, i yer ve a mi sha u ve de kaven ga yô, shi cier ve iyol u pinen un kwagh sha kwagh u lu ôron la.

46 Tsô ve gba anyiman sha kwagh u or u nan hembé ken a ve yô. **47** Yesu kaven kwagh u ve lu henen ken asema a ve la yô, a yila wanye u cuku va tile un hen ikyooso. **48** Maa a kaa a ve ér: “Hanma or u nana ngohol wan u cuku ne ken iti yam yô, ka mo je nan ngohol ye; shi hanma or u nana ngohol mo yô, nan ngohol ka mo tseegh ga, nan ngohol Un u a tindim la kpaa. Gadia ka or u nan eren kwagh sha gbenda u tesen ér nan hembra gban ijime ken a ven la nan hembé ye.”

49 Yohane kaa a na ér: “Ortesen, se nenge orgen lu zendan azôv ken ior kera ken iti you, nahan se nôngo ser se yange un, sha ci u ngu or wase ga.” **50** Kpa Yesu kaa a na ér: “De yangen nen un ga, sha ci u or u nan hendan a ven ga yô, nan ngu or wen.”

51 Ayange nga va zurum u a yem a na sha yô, a kange ishima u yemen ken Yerusalem. **52** Nahan a tindi ior nav mbagenev ér ve hemena a na. Tsô ve za nyôr ken gar u kiriki ugen ken Mbasamaria sha u vea za wa ago iyol sha mve na. **53** Kpa za ve yô, i ngohol un

her ga, sha ci u a kange ishima u yemen ken Yerusalem. **54** Mba-henen nav, Yakobu man Yohane, mba nengen kwagh ne yô, ve kaa ér: "Tere, u soo wer se yila usu u sen sha aôndo u va hia ve keraa?" **55** Kpa a gema a kenger ve, maa a venda a ve. **56** Tsô ve kar ve yem hen angar ugen.

57 Er ve lu yemen sha gbenda la, orgen kaa a na ér: "Hanma ijiir i u lu zan cii, me dondo u." **58** Kpa Yesu kaa a na ér: "Atsôngo nga a ubar, shi inyon i purugh kpa ngi a aya, kpa Wan u or yô ngu a ya na u una tsaan her ga." **59** Maa a kaa a orgen ér: "Dondom." Or la gema kaa ér: "Tere, nam ian m za vande iin terem man me hide ye." **60** Kpa Yesu kaa a na ér: "De mbakpenev ve ii mbakpenev vev, kpa we yem za pase kwagh u Tartor u Aôndo hanma ijiir cii." **61** Orgen shi kaa ér: "Tere, me dondo u, kpa vande nan mo ian m za lôhô mba hen ya wam ayem." **62** Yesu kaa a na ér: "Hanma or u nan ker ave sha ikyekye i kahan kwagh man nan lu geman ashe iji-me yô, nan kuma u nyôron ken Tartor u Aôndo ga."

10 Ken masejime yô, Ter tsua mbahenen mbagenev 70 tindi ve uhar uhar ér ve hemen a na, ve za hen hanma gar man ijiir i un iyol na kpa lu u una za yô. **2** Maa a kaa a ve ér: "Sha kpôô yô, sunda ngee, kpa mbasundan mba di kpuaa tsô. Nahan yô, zamber nen Ter u sunda, a tindi mbatomov ken sunda na. **3** Za nen! Nenge, m ngu tindin ne ne za lu er iyôngo hen atô u ugbaseela nahan. **4** De tôôn nen ikpa i wan inyaregh* shin ikpa i wan kwaghyan ga, shin akôv# kpaa ga, shi

10:4 * Zwa Grika, "ikpa i wan inyaregh zeren ken iwenge." # Shin "usanda."

de sughun nen or môm* sha gbenda ga. **5** Hanma ijiir i ne ze cii, nea za nyôr hen ma ya yô, kaa nen ner: 'Bem a lu sha ya ne.' **6** Man aluer or u soon bem* nan ngu her ga yô, bem la una hide sha a ven. Kpa aluer nan ngu yô, bem la una lu sha ya la. **7** Nahan lu nen hen ya la, yaan nen shi maan nen akaa a ve ne ne la, gadia ortom kuma injar i nan. De tsaan nen sha uya wue wue ga.

8 "Shi hanma ijiir i ne ze cii, nea za nyôr hen gar man a ngohol ne her yô, ya nen kwagh u i ne ne la, **9** shi bee nen mba ve lu uange ker la iangev vev, shi kaa nen ve ner: 'Tartor u Aôndo va ikyua a ven.' **10** Kpa hanma gar u ne za nyer her man i ngohol ne ga yô, due nen sha ugodobi mba vesen ken gar la, kaa nen ner: **11** 'Ihyundu i ken gar wen, i i hee se sha angahar la je kpa, se mba kuren i haan ne her. Kpa fa nen ner, Tartor u Aôndo zurum.' **12** Me kaa ne, sha iyange la, kwagh u gar la una hembra vihin a Sodom.

13 "Kwagh a tser ne, ne ior i Korashin! Kwagh a tser ne, ne ior i Beteseida! sha ci u, luun er ityom i kpilighyol i yange i er hen a ven la, a lu ken Tiru man Shidon yô, ngise je ior mbara ma ve gem ishima, ma ve haa ikyondo i huan zungwen iyol, ma ve shar shin mtuhwe. **14** Sha nahan yô, kwagh wen una hembra vihin a u ior i Tiru man Shidon sha Iyange i Ijirigh la. **15** Man ne ior i Kapenaum, a kende a ven sha je he? Ka shin Uwar* ne kure ye!

16 "Hanma or u nana kegh ato a ven yô, ka mo je nan kegh ato a mo ye. Shi or u nan vende ne

10:4 * Shin "de sughun nen or kuven nen nan."

10:6 * Zwa Grika, "wan u bem." **10:15** * Zwa Grika, "Hade." Nenge Ngeren u Pasen Aseember.

yô, mo kpa nan vendam. Man or u nan vendem yô, nan venda Un u a tindim la kpaa.”

17 Tsô mba 70 mbara za hide saan saan, gba va kaan ér: “Tere, azôv je kpa nga unghan se ken iti you.” **18** Maa a kaa a ve ér: “M nenge Satan sen sha aôndo er nyiar nahan, va gba. **19** Nenge, m na ne tahav mbu ndyaren íyô kua ayese angahar, shi m na ne agee a hemban tahav mbu orhyom wen cii, nahan kwagh môm una bula ne ga. **20** Kpa de ember nen sha ci u ujijingi mba unghan ne ga, kpa ember nen sha ci u i nger ati a en sha.” **21** Nahan icighan jijingi na yô, saan un iyol tsung hen shighe la, a kaa ér: “Terem, me wuese we ken igbar, we Ter u sha man tar, sha er u yer mbabughunashe man mbafantakeda akaa ne kpilê kpilê, u gem u pase mba-yev mba kiriki a yô. Man jighilii yô, Tere, kape u soo wer i lu je la. **22** Akaa cii Terem wam sha ikyeve, shi or môm kpa nan fa Wan ga, ka Ter tseegh a fe un ye. Ter kpaa or môm nan fa un ga, ka Wan tseegh a fe un ye, kua ma or u Wan a soo u pasen nan kwagh u Ter yô.”

23 Maa a gema ishighe ken mba-henen, a ôr a ve tseegh ér: “Saan mba ashe a ve a nenge a akaa a ne lu nengen ne iyol. **24** Mimi je me kaa ne, uprofeiti man utor kpi-shi yange sar ve u nengen a akaa a ne lu nengen a mi ne, kpa ve nenge a a ga. Shi sar ve u unghan akaa a ne lu unghan ne, kpa ve unghwa a ga.”

25 Tsô orgen u fa Atindi tsema tsema yô, mough tile sha, gba karen un, a pine un ér: “Ortesen, ka nyi i gbe u me er ve me zua a uma u tsôrono?” **26** A kaa a na ér: “I nger ken Atindi ér nyi? U ôr nahan u kav nena?” **27** A gema

a kaa ér: “‘Yehova* Aôndo wou a doo u ishima kpee je, a ishima you cii man a uma wou cii man a agee a ou cii man a mhen wou cii,’ shi ‘or u nan we ndor a we nana doo u ishima kpee je, er iyol you nahan.’” **28** Maa a kaa a na ér: “U kaa vough; eren kwagh ne her, nahan u zua a uma.”

29 Kpa er or ne soo u tesen ér un ngu orperapera yô, a pine Yesu ér: “Ka an jim nan lu or u wan ndor a moo?” **30** Yesu gema kaa a na ér: “Orgen mough ken Yerusalem lu zan ken Yeriko, nahan mbaiv za num un gbenda, ve ér un akondo shi ve gbidye un je hume, maa ve yem ve undu un her. **31** Tsô pristi ugen gba karen sha gbenda la, kpa va nengen a or la yô, a palegh a kar vegher ugen a yem. **32** Orlevi ugen kpa va aren hen ijiir la yô, a nenge a na, maa a palegh a kar vegher ugen a yem. **33** Kpa Orsamaria ugen lu karen sha gbenda la zan zende, nahan a va ande sha or la, kenger un yô, kunya kôr un. **34** Nahan a za her a za kange un avav, shi a haa mku-rem man wain sha mi. Maa a tôô un a penda sha zendenya* na, a yem a na hen ijiir i kimbin inyaregh tsan her, a za nenge sha a na. **35** Mba ker ken sev mbu gen yô, a dugh udenariu* uhar a na or u nengen sha ijiir la, a kaa ér: ‘Nenge sha a na tsembelee, shi aluer u vihi inyaregh hembra kin yô, me kimbi u zum u me hidden yô.’ **36** Ken iorov mba utar mban, ka an u nenge wer nan er kwagh u tesen ér nan ngu or u wan ndor a or u mbaiv num un gbenda laa?” **37** A kaa ér: “Ka or u yange zungwe un mhôônom la.” Yesu maa kaa a na ér: “We kpa yem za er nahan.”

38 Ve kar mba ngur yemen yô,

10:27, 35 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.
10:34 * Shin “jaki.”

a za nyôr hen angar ugen. Kwase ugen lu her, i yilan un ér Marta, a nyôr a na hen ya na. **39** Kwase ne lu a anmgbian u kwase, i yilan un ér Maria, wen tema hen angahar a Ter, lu ungwan kwagh u lu ôron la.* **40** Marta di tume ityough eren akaa kpishi. Nahan a va kaa a na ér: “Tere, anmgbian wam u kwase undum m ngu eren akaa tswen, nahan kpa kwagh gba u sha mi gaa? Kaa un a va wasem.”

41 Ter gema kaa a na ér: “Marta, Marta, ishima nyian we, shi akaa kpishi nga zan we iyol. **42** Nahan kpa, kwagh gba sha akaa kpuaa, shin kwagh môm tseegh. Maria yô, tsua ci u dedoo,* man a ngohol un hen a na kera ga.”

11 Shighe ugen la Yesu lu eren msen hen ijiir igen, va kur yô, orhenen na ugen kaa a na ér: “Tere, tese se u eren msen, er Yohane kpa yange tese mbahenen nav nahan.”

2 Tsô a kaa a ve ér: “Nea eren msen yô, kaa nen ner: ‘Tere, i tsegha iti you.* Tartor wou u va. **3** Hanma iyange yô, na se kwagh-yan u se ya a kuma se yô. **4** Shi de se asorabo ase er se kpa ka se de hanma or u nan lu se a injô yô. Shi de deen wer imeen i hembra se ga.”

5 Maa a kaa a ve ér: “Aluer orgen ken a ven nan ngu a ijende, nahan nan za hen a nan ken atôutu nan za kaa a nan ér, ‘Ijende yam, nam ipkenberedi itiar, **6** sha ci u ijende yam igen due zende va nyôr hen a mo hegen, man m ngu a kwagh môm u nan un ga.’ **7** Kpa ngula kaa ken iyou ér: ‘De u zan mo iyol. I senda hunda hegen, shi ônov av mba kiriki mba yaven vea mo sha gambe. Nahan me fatyô u

moughon sha nan we kwagh ga.’ **8** Me kaa ne, aluer a mough sha a na un kwagh sha ci u ka ijende na yum ga je kpa, er a gbe uwer ga yô, ka keng una mough a na un nyityôkwagh i i gbe un cii. **9** Yô me kaa ne, sônon nen her, nahan a na ne. Keren nen her, nahan ne zua a mi. Manden nen uwegh her, nahan a bugh ne. **10** Gadia hanma or u nan sônon yô, mba ne nan, shi hanma or u nan keren yô, nan zough a mi, shi hanma or u nan manden uwegh kpaa, a bugh nan. **11** Man yô, ka ter u han ken a ven wan u nan una sôn nan ishuv ve, nana gema a na un iyô, a lu ishuv ga ase? **12** Shin aluer a sôn nan ijikyegh yô, nana gema a na un iye-see? **13** Nahan, aluer ne mba ne lu mbaasorabo ne je kpa ne fa u nan ônov enev uiyua mba dedoo yô, Ter u sha la je yô una hembra nan mba ve sônon un icighan jijingi la cii!”

14 Shighe kar yô, a zenda jijingi u bo ken orgen, u jijingi shon kondo un ikyer yô. Jijingi la dugh yô, orkondonikyer la maa lam, nahan kpiligh ikpelaier iyol. **15** Kpa mbagenev ker kaa ér: “Ka a zenda azôv ken ior kera sha tahav mbu Belesebul,* tor u azôv.” **16** Mbagenev di soo u karen un, nahan ve gba kaan ér a er ivande ken iti i Aôndo vea nenge. **17** Yesu fe mbamhen vev mban yô, a kaa a ve ér: “Hanma tartor u u pav sha ihyom cii yô, ua gba, shi hanma ya u a pav ker sha ihyom yô, una gba. **18** Nahan aluer Satan kpa pav iyol na ker sha ihyom yô, a er nan je ve tartor na ua gba ga? Gadia ne mba kaan ner ka sha tahav mbu Belesebul m zendan azôv ken ior kera ye. **19** Man aluer ka sha tahav mbu Belesebul m zendan azôv ken ior

10:39 *Shin “kwaghôron na.” 10:42 *Shin “tsua kwagh u hemban doon cii.” 11:2 *Shin “i na iti you icivir.”

11:15 *Ka, “Satan” je la.

kera yô, ônov enev di mba zendan a sha tahav mbu ana? Ka sha ityô-kyaa ne je ônov enev vea va ôr ne ijiir ye. **20** Kpa aluer ka sha ihyô-we i Aôndo* m zendan azôv ken ior kera yô, mimi je, Tartor u Aôndo kar ne je ve. **21** Or u taver iyol ka nanâ kuran ya u nan a ikyav mbi utyaav yoholoo yô, akaa a nan a lu her. **22** Kpa or u hemban nan agee ka nanâ va ta num sha a nan, nanâ hembra nan yô, nan ngohol nan ikyav mbi utyaav mbi nan suur sha mi la cii, shi nan kar kwar sha akaa a nan ngohol her a nan la. **23** Or u nan lu ken nongo wam ga yô, nan ngu hendan a mo, shi or u nan wasen mo u kohol ga yô, nan ngu saren a sar.

24 "Jijingi u bo* ka una due ken or kera yô, a yem ken ikyôngo, ape mngerem ma lu ga yô, a za ker ijiir i memen, kpa una zuan a mi ga yô, a kaa ér, 'Me hide me yem ken iyou yam i yange m due ker la.' **25** Una va sôôn yô, i ese iyou shon wang, i er a i ker doo doo. **26** Maa a yem a za kua a ujijingi mbagenav utaankaruher mba ve we ifer i hembe un yô, a va a mi. Vea va nyôron ken or la yô, ve tema ken a nan. Nahan mlu u or la u masetyô a hembra vihin a u hii hii la."

27 Er lu ôron akaa ne la, kwase ugen ken ikpelaier genger imo kaa a na ér: "Saan kwase u a mar u shi a koso u sha atumba a na la iyol!" **28** Kpa a kaa ér: "Ei, jighilii yô, saan mba ve ungvwan mkaanem ma Aôndo shi ve eren sha mi la iyol!"

29 Ikpelaier ngur va kohol her kpishi yô, a gba kaan ér: "Kov ne ka kov u ifer, u zer keren ivande, kpa a tese ú ivande igen ga, saa ivande i Yona la tseegh. **30** Er

kwagh u Yona yange hingir ivande hen Mbaninive nahan, kape kwagh u Wan u or kpaa una lu ivande hen kov ne je la. **31** A nder tor-kwase u ken imbusutariyan shin ku sha shighe u ijiirôron la vea ior mba ken kov ne kpa una na ve ibo. Sha ci u yange mough ken ikighir i tar je va u va ungvwan kwaghfan u Solomon. Kpa nenge ase, or u a hembe Solomon ngun heen ne. **32** Ior i Ninive ia nder shin ku sha shighe u ijiirôron la vea kov ne kpa vea na u ibo. Sha ci u yange ve gema ishima sha loho u Yona pase ve la. Kpa nenge ase, or u a hembe Yona ngun heen ne. **33** Or ka nana tsar imenger yô, nan za veren i ken iuv shin nan za we shin ikyese* ga, kpa ka nan penda i sha tebul,* sha er ior vea nyôr ken iyou shon vea nenge a iwanger yô. **34** Ka ishe i lu imenger i iyol you ye. Ishe you ka ia lu jighilii* yô, iyol you kpa i wanger.* Kpa ka ia kenger akaa wue wue^Δ yô, iyol you kpa i wa ime. **35** Sha nahan yô, wa ikyo sha er iwanger i i lu ken a we la ia lu ime ga yô. **36** Yô, aluer iyol you cii ngi a iwanger, ime ngi mape môm ga yô, i cii ia wanger er imenger ka ia ta iwanger ve i lu u nahan."

37 Er kwagh ne been yô, Orfarishi ugen lôhôn un iwer. Maa a nyôr a gba za yan kwagh sha tebul. **38** Nahan kpa kpiligh Orfarishi la iyol er a ee ave* ga tsô maa a gbe mi yan kwagh yô. **39** Kpa Ter kaa a na ér: "Ne Mbafarishi, ne mba er kôôpu shin gbande u i kire un ken won, kpa a lu kimi côu côu nahan. Ken atô yô, ne iv

11:33 * Zwa Grika, "ikyese i karen kwagh a mi." # Shin "sha daarimenger." 11:34 * Shin "ia kenger akaa wue wue ga." # Shin "i iv a iwanger." ^Δ Zwa Grika, "ia wa ifer; ia wa dang." 11:38 * Ka, "u ôôn ave er Mbayuda ôôn la" je la.

11:20 * Shin "tahav mbu Aôndo." 11:24 * Zwa Grika, "jijingi u hôngorough."

a hua man ifer. **40** Ne bume tsôô! Ka un u a er kimi la shi a er ken won kpaa ye gaa? **41** Kpa shighe u ne lu nan mbaibanave uiyua yô, na nen a ishima i môm, nahan hanma kwagh wen cii una lu wang. **42** Kpa kwagh a tser ne Mbafarishi, sha ci u ka ne na môm-kenpue u kunguraku man rue* kua hanma ikyaiue igen cii, kpa u ôron ijir sha mimi shi tesen ner Aôndo doo ne ishima la yô, kwagh gba ne sha mi ga! Gba u ne eren akaa la, kpa ka u ne gema ne undu a a hembe lun hange hange ne ga. **43** Kwagh a tser ne Mbafarishi, sha ci u ka ne soo u teman sha mkônom ma sha hemen* ken ushinagoge, shi ne soo ner i sughun ne sha icivir ken igbar!# **44** Kwagh a tser ne, sha ci u ne mba er iwar i i nengen a i ga,* i ior ka ve zende ve kar sha mi kpa ve fa ga la nahan!”

45 Tsô orgen ken mba fan Atindi tsema tsema gema kaa a na ér: “Ortesen, u ngu ôron akaa ne nahan lahan se kpaa.” **46** Maa a gema a kaa a na ér: “Kwagh a tser ne, ne mba fan Atindi tsema tsema kpaa, sha ci u ka ne wa ior ikyav mbi gande ve u tûôn, kpa ne ayol a en yô, ne mba benden ihyôwe yen i môm sha ikyav mbi shon ga!

47 “Kwagh a tser ne, sha ci u ka ne maa iwar i uprofeti, kpa lu uter enev mba tsev wua ve ye! **48** Ne fa akaa a uter enev mba tsev er la dedoo, nahan kpa ne lumun a. Yange ve wua uprofeti, kpa ne mba maan ve iwar. **49** Sha ci u kwagh ne yô, Aôndo shi ôr sha kwaghfan na la* ér: ‘Me tindi upro-

feti man mbaapostoli hen a ve, vea wua mbagenev ken a ve, vea tôv mbagenev a ican, **50** sha er a va ôr kov ne ijir sha kwagh u* awambe a uprofeti cii, a i hee inya, hii shighe u i lu gban tar la je; **51** a hii sha awambe a Abel zan zan a ar sha awambe a Sekaria, u i wua un hen atô u atse a nan nagh man icighanjiir la.’ Mimi je me kaa ne, a ôr kov ne ijir sha kwagh ne.*

52 “Kwagh a tser ne mba fan Atindi tsema tsema, sha ci u ne tûô kii i bughun ior hunda u zuan a mfe sha kwagh u Aôndo la kera. Ne ayol a en ne nyôr hen u ga, shi ne yange mba ma ve nyer la kpaa!”

53 Moughon hen ijiir la kera yô, mbangerenatindi man Mbafarishi hingir a na cam ci cam, shi ve lu pinen un mbampin mbagenev kpi-shi. **54** Ve lu keren ér a ôr kwagh u vea kôr un a ikyya zwa yô.

12 Hen shighe la, ikpelaïor kohol udubu imôngo je i lu ndyaren mbagenev, tsô a gba kaan a mbahenen nav ér: “Wa nen ikyo sha kwa u Mbafarishi, ka atseregh je la. **2** Kpa ma kwagh u i yer kpiple kpile, u a va pase un ken igbar ga je kpa ngu ga. Shi kwaghmyer môm u a va fa un ga je kpa ngu ga. **3** Sha nahan yô, nyityôkwagh i ne ôr ken ime cii, a ungwa ken iwanger. Shi kwagh u ne ôr ivarvase ken ayou a en kpaa, a pase sha ityouv mbi iyoughouv je. **4** Nahan kpa, azende a am, me kaa ne, de cian nen mba ka ve wua iyol tseegh, kpa ve gema ve kanshio u eren kwagh hemban nahan la ga. **5** Kpa me tese ne or u ne cia yô: Cia nen Un u ka a wua iyol, shi a lu a tahav mbu kenden ken Gehe-na* la. Me kaa ne, ka Un cia nen ye.

11:42 *Rue ka imendenev ki eren icigh a mi, shi ka i wa sha kwaghyan sha u a doo ken zwa yô. 11:43 *Shin “mkônom ma hemban doon.” # Zwa Grika, “sha ityembekasua.” 11:44 *Shin “iwar i i maa i ga.” 11:49 *Zwa Grika, “kwaghfan u Aôndo kaa.”

11:50 *Shin “a va pine kov ne.” 11:51 *Shin “a pine kov ne awambe a ve.” 12:5 *Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

6 Ka i tee mbaatsator utaan sha an-inyar u cuku u agbenger ahar* gaa? Nahan kpa Aôndo hungur mô ve môm ga. **7** Shi ice yen i sha ityou je kpa a fa iyenge i i cii. De cian nen ga; ne gba kwagh hembra mbaatsator imôngo.

8 “Me kaa ne, hanma or u nan pasen kwagh wam sha ishighe ki iorough yô, Wan u or kpa una pase kwagh u nan sha ishighe ki mbatyomov mba Aôndo. **9** Kpa or u nan vendam sha ishighe ki iorough yô, a venda nan sha ishighe ki mbatyomov mba Aôndo. **10** Shi hanma or u nana ôr kwagh sha Wan u or dang yô, a de nan isholibo la, kpa or u nan laha icighan jijingi yô, a de nan isholibo la ga. **11** Shighe u i ze a ven hen mkohol u ior cii shin hen mbatomov mba gomoti shin hen mbautahav yô, ishima i de nyian ne sha kwagh u ne ôr man er ne ôr kwagh shon sha u palegh iyol yen la ga, **12** sha ci u hen shighe* la je, icighan jijingi una tese ne kwagh u ne ôr yô.”

13 Tsô orgen ken ikpelaïor la kaa a na ér: “Ortesen, ôr an-mgbian wam a kar dyako vea mo.” **14** Yesu gema kaa a na ér: “Nomsoor, ka an nan verem orjir shin or u karen ne kwara?”

15 Maa a kaa a ve ér: “Wa nen ikyo shi kura nen ayol a en sha hanmainja hua cii, sha ci u aluer or ngu a kwagh kpishi je kpa, ka akaa a nan lu a mi la a ne nan uma ga.”

16 Tsô a ôr ve injakwagh igen, a kaa ér: “Sule u ornyar ugen yange u doo tsung. **17** Nahan a gba kaan ken ishima na ér, ‘Man me er nan hegen er m lu a ijiir i ombon iyavi ga nee?’ **18** Maa a kaa ér, ‘M fa kwagh u me er kpaa: Me hembe ayou am a koson iyavi la, me hide me maa a kehen he-

mban a, nahan me kohol iyavi yav kua ikyav yav cii me ombo ker.

19 Maa me kaa a iyol yam mer: “U koso akaa a doon kpishi a aa tsa anyom imôngo yô; de ze iyol you iyol ga, ya kwagh, ma kwagh, i saan we iyol.” **20** Kpa Aôndo kaa a na ér, ‘We ibumeor ne, mba kereen we* a ku hen tugh mbun je. Nahan ka an nana tôô akaa a u koso laa?’ **21** Kape kwagh u or u nan koso akaa sha ci u nan, kpa nan lu ornyar sha ishighe ki Aôndo ga la una za je la.”

22 Maa a kaa a mbahenen nav ér: “Ka sha nahan man m lu ôron ne ye, mer, ishima i de u nyian ne sha ci u uma wen, sha kwagh u ne ya shin sha kwagh u ne ma la. Shi ishima i de u nyian ne sha ci u iyol yen, sha kwagh u ne zer la.

23 Sha ci u uma hembra kwaghyan, shi iyol kpa hembra ikyondo. **24** Hen ase nen sha kwagh u ugugôô: Mba lôôn iyavi shin mba sundan ga, shi mba a una shin iyou i koson akaa ga, kpa Aôndo koson ve. Ne hembra gban kwagh a inyon ica je gaa? **25** Ka an ken a ven sha ishimanyian i nan la, nana fatyô u seer miniti môm* sha ayange a uma u nana? **26** Nahan aluer ka u ne fatyô u eren ankwagh u cuku ngun kpaa ga yô, er nan ve ishima i lu nyian ne sha akaa agen laa? **27** Nenge nen er ufaluwa ka ve vese yô: Mba eren tom ga, shi mba te mou kpaa ga. Kpa me kaa ne, Solomon a iengem na cii je kpa, mayange i wuha un iyol er mô ve nahan ga. **28** Aluer imendenev mbi ken toho mbi ka mbi lu uma nyian, kper i kende mbi ken usu la je kpa, Aôndo ngu wuhan mbi iyol nahan yô, una hembra wuhan ne iyol cii!

12:6 * Zwa Grika, “sha agbenger a asarion ahar.” **12:12** * Zwa Grika, “ihwa.”

12:20 * Shin “uma wou.” **12:25** * Zwa Grika, “ishiva i môm.” Nenge Ngeren u Pasen Asemer, “Ishiva.”

Jighjigh wen u nan vese ga tsôô!
29 Nahan de nen u keren kwagh u ne ya kua kwagh u ne ma yô, shi ishima i de u nyian ne kpishi.
30 Akaa ne cii ka akaa a akuraior a tar ne a* lu keren sha gbashima yô. Ter wen fa er kwagh a gbe ne a akaa ne yô. **31** Kpa gema za nen hemen u keren Tartor na, tsô a seer ne akaa ne.

32 “De cie nen ga, ne ankyumile u kpuaa, sha ci u Ter wen lumun u nan ne Tartor la. **33** Tee nen akaa a en gema er nen mbaatsanev iyua. Kor nen akpa a inyar a a ye tsegh ga la, ka kwagh u injaa u been mayange ga u a lu sha, ape ormbaiv nan ze ikyua ga shi ivina kpa i vihin ga yô. **34** Gadia ape kwagh u injaa wen a lu la, ka her asema a en kpa aa lu ye.

35 “Wa nen iyol keghen nen a kegh,* shi tsar nen amenger a en ver nen a ver. **36** Lu nen er ior mba ve lu keghen shighe u orvesen ve una hide iniongo i ivesegh nahan, sha er una hide a va mande uwegh kwa môm je maa vea bugh un yô. **37** A saan ikpan i orvesen la a hidi a va kohol i kuran la iyol! Mimi je me kaa ne, una hua ikyondo i tom, una kaa ve vea tema hen tebul, maa una due ve a iwer. **38** Man aluer a za va ahwa ataan karanyiin utu shin ahwa atar sha use je kpa, una kohol ve keghen yô, a saan ve iyol! **39** Kpa fa nen kwagh ne: Aluer orya fa ihwa i ormbaiv nana va yô, orya la nana de ér i va pev nan iyou i nyôr ga. **40** Ne kpaa wa nen iyol keghen nen a kegh, gadia ka hen ihwa i ne ver ishima ga la je, Wan u or una va ye.”

41 Tsô Peteru pine ér: “Tere, ka se tseegh u lu ôron se injakwagh ne yee, shin u ngu ôron ka ior cii-

li?” **42** Ter gema kaa ér: “Ka an jighilii nan lu or u nengen sha ya, u jighjigh man u fan kwagh, u orvesen u nan una wa nan mbashirentom* mba hen ya na cii sha ikyev, ér nana naan ve kwaghyen ve sha shighe voughlo? **43** A saan wanakiriki* la iyol, aluer orvesen u nan hide va kohol nan u eren nahan yô! **44** Mimi je me kaa ne, orvesen la una gema akaa a na cii una wa nan sha ikyev. **45** Kpa aluer wanakiriki la nana kaa ken ishima i nan ér, ‘Orvesen wam timbir u van yum,’ maa nana hii u gbiden mba shirentom mba nomso man mba kasev, yan kwagh shi man kwagh je hunden yô, **46** orvesen u wanakiriki la una za hide sha iyange i a ver ishima ga yô, shi a lu hen ihwa i a fe ga yô, nahan una tsaha un je a doo ato ga,* una ver un ape mba mimi ga ve lu la. **47** Nahan wanakiriki u a fe ishima i orvesen na, kpa a we iyol a lu keghen a kegh ga shin a er kwagh u i kaa un la ga yô, a gbide un mba akpa kpishi. **48** Kpa u a fe ishima i orvesen na ga, kpa a er akaa a a kom gbidev yô, a gbide un mba akpa kpuaa. Jighilii yô, hanma or u i ne nan kwagh kpishi yô, a pine kwagh hen a nan kpishi; u i we nan akaa sha ikyev kpishi kpaa, a he mba pinen kwagh hen a nan.

49 “M va sha u va nanden usu shin tar, man aluer u vande yeghen kera yô, ka nyi shi m kere ne? **50** Jighilii yô, batisema ngu u i gbe u a erem yô, man ishima ia zam iyol zan zan a kar eren mo un! **51** Ne hen ner m va ka u me va na bem a lu sha tara? Ei, me kaa ne, ka bem ga, kpa ka mpav. **52** Hii hegen zan zan, mpav una lu hen tsombor. Aluer iorov utaan

12:30 *Shin “atôatyev a.” 12:35 *Zwa Grika, “ta nen ikyondo uya.”

12:42 *Shin “mbatomov.” 12:43 *Zwa Grika, “kpan.” 12:46 *Zwa Grika, “una gber un atôon ahar.”

mba hen tsombor yô, mba utar vea zuan vea mba uhar ga, mba uhar di kpaa vea zuan vea mba utar ga. **53** Mpav una lu hen atô ve, ter nana pav a wan u nan u nomso, wan u nomso di a ter u nan, ngô a wan u nan u kwase, wan u kwase di a ngô u nan. Ngô nana pav a kwase u wan u nan, kwase di a ngô u nom u nan.”

54 Shi a kaa a ikpelaïor la ér: “Ka nea nenge ibyeenegh ki ilen kia mough vegher u shin ityôtar kia vaan yô, fese je ne kaa ner, ‘uraahumbe ngu van,’ shi i lu di nahan. **55** Shi ka nea nenge ahumbe a ken imbusutariyan aa karen yô, ne kaa ner, ‘A va tsee iyol,’ shi i lu di nahan. **56** Ne mbawanatse-regh, ne fa u tôvon sha mluashe u tar kua kwavaôndo, kpa er nan ne fe u tôvon fan shighe u ne lu ker ne ga? **57** Shi er nan ve ne tôv ne fe kwagh u a lu u perapera la iyol yen ga? **58** U tesen ikyav yô, shighe u or nan lu zan vea we u za yilan we iïr hen ma orhemen yô, nôngo sôr zayol la vea nan sha gbenda je, sha er nana za kar a yem a we hen orjir, orjir la di nana gema u nana na orwasen nan tom, orwasen nan tom la di nana za wuhe u ken purusu ga yô. **59** Me kaa u, u due ken purusu la ga zan zan u kimbi inyaregh kira cica cii, u kera shi a kwagh ga.”*

13 Hen shighe la, mbagenev mba ve lu her la ôr un kwagh u Mbagalilia mba Pilatu yange wua ve zum u ve lu nan nagh yô. **2** Nahan a gema a kaa a ve ér: “Ne hen ner kwagh u vihin ne yange er Mbagalilia mbara sha ci u asorabo a ve hembra vihin a asorabo a Mbagalilia mbagenev ciili? **3** Ei, de me ôr ne, saa ne gema

asema, gayô ne cii ne va tim er ve nahan. **4** Shin iorov 18 mba iyou i taven gôgônán i ken Shi-loam gba wua ve la di yô, ne hen ner yange ve er kwaghbo hembra ior mbagenev mba ve lu ken Yerusalem ciili? **5** Ei, de me ôr ne, saa ne gema asema, gayô ne cii ne va tim er ve nahan.”

6 Maa a gba ôron ve injakwagh ne, ér: “Orgen yange môôr kon u tur ken sule na u wain, nahan za va ér una va zôr, kpa zua a ityamegh i môm sha mi ga. **7** Tsô a kaa a or u sôron sule u wain la ér, ‘M môôr kon u tur ne ka anyom atar je ne, kpa m ngu a zua a ityamegh i môm sha mi ga. Nahan gber u kera! A er nan man ua gba yisan di inya heen gbilin nahana?’ **8** A gema a kaa a na ér, ‘Orvesen, de ñnyom i môm shi i kar, nahan me vughul u itine me ningir me tser, me haa ihyôghonov. **9** Aluer u va ume atam ken hemen yô, doo, kpa ua ume ga yô, gber u kera.”

10 Hen shighe ne lu tesen ken shinagoge ugen sha Iyange i Memen. **11** Kwase ugen gema lu her u lu a jijingi u bo yô, man jijingi ne na lu uange anyom 18, shi gôvor kpishi je faan ityô u nalegh sha ga kuaa. **12** Yesu nengen a na yô, a kaa a na ér: “Kwase, i bee u angev ou.” **13** A penda kwase la ave iyol, maa her je a nalegh sha, a gba wuese Aôndo. **14** Kpa ishima gema vihi orhemen u shinagoge la sha ci u Yesu bee kwase la angev sha Iyange i Memen yum, nahan a kaa a ikpelaïor la ér: “Ayange nga ataratar a i gbe u a er tom yô, nahan vaan nen sha ayange la i va been ne iangev, i de lu sha Iyange i Memen ga.” **15** Nahan kpa Ter kaa a na ér: “Ne wa atseregh, hanmô wen nan saghen bua shin jaki i nan sha Iyange i Memen hen ape i ye kwagh la nan za ne i mngerem

12:59 *Zwa Grika, “zan zan kwaderan môm kpa u kera shi a mi ga.”

gaa? **16** Man gema kwase u a lu wan u Aberaham, u Satan a kange un anyom 18 ne yô, doo u a sagh un ikyangenev mbin sha Iyange i Memen gaa?" **17** Kaan nahan yô, kunya gba kôron mbahendan a na mbara a ayol a ve, kpa ikpelaiaior la cii gba ember sha ci u akaa a de-doo a a er la cii.

18 Tsô a gba kaan a ve ér: "Tartor u Aôndo ngu er nyi nahana? Man me kar u sha nyi kwagha? **19** Ngu er ka ishange i masetadi i or nan tôo nan lôo ken sule u nan ve, i vese i hingir kon, shi inyon i purugh i va we aya sha agbaa a u nahan."

20 Shi a kaa ér: "Me kar Tartor u Aôndo sha nyi kwagha? **21** Ngu er kwa u kwase nan tôo nan nu-ngwa sha mwem na kuman uikya-ren mba vesen utar,* ve u ange ma cica cii nahan."

22 Ngur yemen ken Yerusalem yô, a gba nyôron sha agar a vesen kua agar a kiriki, tesen ior. **23** Tsô orgen pine un ér: "Tere, ka ior kpuaa tseegh a yima ve yee?" A kaa a ve ér: **24** "Nôngo nen tsung nyôr nen hen hunda u hogholoo la, gadia me kaa ne, ior kpi-shi vea nôngo ér vea nyôr hen u, kpa vea fatyô ga. **25** Aluer orya la va mough senda hunda yô, ne va tile ken won ne gba manden ave sha hunda kaan ner, 'Tere, bugh se.' Kpa una kaa a ven ér: 'M fa ape ne dugh ga.' **26** Tsô ne gba kaan ner, 'Yange se yaan kwagh shi se maan kwagh vea we, shi u tesen sha ugodobi aseve mba vesen.' **27** Kpa una kaa a ven ér, 'M fa ape ne dugh ga. Karem nen sha ishi kera, ne mba eren afer-akaa mban cii!' **28** Zum la ne nenge a Aberaham man Isaka man

Yakob kua uprofeti mbagenev cii ken Tartor u Aôndo, kpa ne yô, a kende ne ken won, nahan ne vaa je ne wua anyi.* **29** Shi ior vea due vegher u sha ityoughkitaregh man vegher u shin ityôtar kua vegher u ken imbusutarimese man vegher u ken imbusutariyan vea va ya kwagh sha tebul ken Tartor u Aôndo. **30** Man nenge! Mba hii-hii vea hingir mba masetyô, mba masetyô vea hingir mba hiihii."

31 Hen shighe* la je, Mbafarishi mbagenev va kaa a na ér: "Mough due yem, gadia Herode soo u wuan we." **32** Kpa a ôr a ve ér: "Za kaa nen icôngo la ner, 'Nenge! M ngu dughun ujijingi mba bov shi been ior angev nyian man kper, sha iya-nge i sha utar la yô, me kure tom wam.' **33** Nahan kpa, gba keng u me za hemen nyian man kper kua due la, sha ci u a fatyô u wuan profeti ape gen ga, saa ken Yerusalem. **34** Yerusalem, Yerusalem, we u ú wuan uprofeti shi u tan mba i tindi ve hen a we awen ne! M nôngo acin imôngo mer me kohol ônov ou, er ngôkyegh ka a kohol ônov nav ken akper a na nahan! Kpa u soo ga. **35** Yô nenge, i undu ne a ya wen ve. Me kaa ne, mayange ne kera nenge a mo ga zan zan ne va kaa ner: 'Saan un u a ve ken iti i Yehova* la iyol!'"

14 Shighe ugen la, lu za yan kwagh hen ya u orgen u lu môm ken mbahemenev mba Mbafarishi yô, sha Iyange i Memen, nahan ve haa ashe sha a na. **2** Tsô orgen u ingyôgh* kôr un yô, lu un sha hemen. **3** Nahan Yesu pine mba fan Atindi tsema

13:28 *Ikyav i tesen ishimanyoon man ishimayinan. 13:31 *Zwa Grika, "ihwa." 13:35 *Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 14:2 *Angev mbu muran or iyol shin moron or iyav, mbu i yer ken zwa Buter ér dropsy shin edema la.

13:21 *Zwa Grika, "usea utar." Ka ikyaren i mwem ma yuhwan kuman er ukilogeram 10 nahan.

tsema kua Mbafarishi ér: “Atindi na ian ér i bee or angev sha Iyange i Memenee? Shin a na ga?”

4 Kpa ve ungwa ato. Maa a kôr or la sha uwe, a bee un angev, shi a na un gbenda ér a yem. **5** A gema a pine ve ér: “Ka an ken a ven wan u nan shin bua u nan una gba shin ijôr sha Iyange i Memen ve, nana kôr un fese nana due a na ga?” **6** Kpa ve fatyô u nan un mlumun ga.

7 Er nenge mba i lôhô ve iwer la lu teman sha ajiir a a hembe lun a icivirigh la yô, a wa ve kwagh,* a kaa ér: **8** “Aluer or lôhô u iniongo i ivesegh yô, de za tem hen ijiir i i hembe lun i icivirigh la ga. Alagh-ga i lôhô origen u nan hembe lun sha ian i civirigh a we yô. **9** Nahan or u a lehe ne la una za va una va kaa a we ér, ‘De or ne a tema heen.’ Nahan u kar a ihyeen iyol, u za tema hen ijiir i i hembe gban ijime yô. **10** Kpa zum u i lôhô u iniongo yô, za tema hen ijiir i i hembe gban ijime la, nahan or u a lehe u iniongo la una vaan yô, una kaa ér, ‘Or wam, za tema hen ijiir i hemban doon la.’ Nahan u lu a icivir sha ishig ki mba i lehe ve la cii. **11** Hanma or u nan kenden a iyol sha yô, a hide a nan ijime, kpa or u nan hiden a iyol ijime yô, a kende a nan sha.”

12 A gema a kaa a or u lôhô un iniongo la ér: “Zum u u lu eren iniongo atetan shin aikighe yô, de lehe azende ou shin an-mgbianev ou shin ior ou shin mba-nyarev mba ve we ndor a we la ga. Aluer u er nahan yô, ve kpa vea lôhô u, nahan a hingir injar you. **13** Kpa zum u u lu eren iniongo yô, lôhô mbaatsanev man mbasombon man mbaawanev kua mbaa-pirashe; **14** nahan a saan we iyol sha ci u mba a kwagh u vea kimbi

u ga. Gadia a va kimbi u shighe u a nder mbaperapera shin ku la.”

15 Orgen ken mba ve va iniongo la, ongo akaa ne yô, a kaa ér: “Saan or u nan ye kwaghyan* ken Tartor u Aôndo la iyol.”

16 Yesu gema kaa a na ér: “Orgen lu eren zeginiongo aikighe, nahan a lôhô ior kpishi.

17 Shighe u yan iniongo aikighe la va kom yô, a tindi kpan na ér a za kaa mba i lôhô ve la ér, ‘Va ase nen, gadia i er hanma kwagh cii i ver a ver.’ **18** Kpa ve cii ve gba nan atôakya a kôron ave. U hii-hii la kaa ér, ‘M yam sule, nahan gba u me za nenge u; yam anyi, me fatyô u van ga.’ **19** Shi ugen la kaa ér, ‘M yam ibua pue* i ka-han kwagh, nahan gba u me za kar i iyol; yam anyi, me fatyô u van ga.’

20 Shi ugen di kaa ér, ‘M sember eren ivese, sha ityôkyaa ne yô, me fatyô u van ga.’ **21** Kpan la maa hide va pase orvesen na akaa ne. Tsô ishima vihi orya la, a kaa a kpan na ér, ‘Due fefa za sha ugodo-bi mba vesen man ahia a ken gar, za vam a mbaatsanev man mbasombon man mbaa-pirashe kua mbaawanev.’ **22** Shighe kar yô, kpan la va kaa ér, ‘Orvesen, m er kwagh u u kaa la, kpa shi ian shi her.’

23 Nahan orvesen la kaa a kpan la ér, ‘Due za sha akômaigbenda kua anigbendav mba kiriki za taver ior asema ve va, sha er ya wam una iv a ior yô. **24** Gadia me kaa ne, mba yange m lôhô ve iniongo la cii, mô ve môm nana bende kwaghyan wam ken zwa ga.”

25 Hen shighe ne, ikpelaier lu yemen vea na kpishi, nahan a gema a kaa a ve ér: **26** “Aluer or va her a mo man nan kôr ter u nan ihyom ga,* kua ngô u nan man

14:7 * Zwa Grika, “a ôr ve injakwagh.”

14:15 * Zwa Grika, “beredi.” 14:19 * Zwa Grika, “ihiar ihlar kwa taan.” 14:26 * Shin “nan hembra soon ter u nan.”

kwase u nan man mbayev mba nan man anmgbianev mba nan mba nomso man mba kasev kpaa ga, shi iyol i nan je kpa nan kôr i ihyom ga yô, nana fatyô u lun orhenen wam ga. **27** Or u nana tôô kon* u nan, nana dondom ga yô, nana fatyô u lun orhenen wam ga. **28** U tesen ikav yô, ka an ken a ven nana soo u maan iyou i taven gôgônân ve nana vande teman gbidyen kwar fan aluer nan ngu a kwagh kuma u maan i been cii ve nana hii u maan ga ase? **29** Aluer nan er nahan ga yô, nana wa i ityô, kpa nana fatyô u maan i been ga, nahan ior mba karen gbenda vea gba sen nan **30** kaan ér: 'Or ne hii u maan, kpa a fatyô u been ga.' **31** Shin ka tor u han nana zaan u za tan ityav sha tor ugen ve, nana tema nana vande keren kwaghwan sha u nana fa aluer ka u nana za a ushoja 10,000 kpa nana hembra tor ugen u a lu van a ushoja 20,000 u va nongon ityav a nan la ga ase? **32** Aluer nan fa ér mimi je ka u nana fatyô ga yô, er tor la a lu a zurum ga la je, nana tindi mbatomov mba nan ér ve za ker bem. **33** Nahan ne kpa fa nen dedoo ner, aluer mô wen nan undu akaa a nan cii ga yô, nana fatyô u lun orhenen wam ga.

34 "Bar doo, er ne fe nahan. Kpa aluer bar kera nyoho ga yô, ka nyi a haa sha mi ve una hide a nyohoo? **35** Una kera doo inya ga, shin una doo iyav kpaa ga. Nahan ior vea haa un kera. Or u nan lu a ato a unghan yô, nana unghwa."

15 Tsô mbangoholkpandegh man mbaasorabo cii gba va kohol hen a na, unghan kwaghôron na. **2** Nahan Mbafarishi man mbangerenatindi zer la-

men sha a na ivarvase kaan ér: "Or ne ka a ngohol mbaasorabo shi a yaan kwagh vea ve." **3** Nahan a ôr ve injakwagh ne, a kaa ér: **4** "Ka an or ken a ven nana lu a iyôngo 100, man i môm ker ia saa ve, nana de undun i 99 la ken taa-ikyôngo, hiden za keren i môm i i saa la zan zan zuan a ii? **5** Man aluer nan zua a i yô, nana tôô i sha akende, shi a saan nan iyol. **6** Nana za nyôron ken ya yô, nana yila azende a nan kua mba wan ndor a nan, nana kaa a ve ér, 'Va ember nen a mo imôngo, gadia m zua a iyôngo yam i i saa la.' **7** Me kaa ne, kape orisholibô môm kpa aluer nan gema ishima yô, a ember sha, sha kwagh u nan a hembra mbaperapera 99 mba ityôkyaa i lu i vea gema ishima ga la je la.

8 "Shin ka hanma kwase nana lu a agbenger a uderakema* pue, man derakema* môm ker una saa ve, nana de tsaren imenger shi esen iyou i nan keren un sha gbashima zan zan zuan a mini? **9** Nana zuan a mi yô, nana yila azende a nan kua mba wan ndor a nan vea va zua, nana kaa ér, 'Ember nen a mo imôngo, gadia m zua a gbenger derakema* u a saam la.' **10** Me kaa ne, kape ka i saan mbatyomov mba Aôndo iyol sha kwagh u orsholibô môm u nan gem ishima je la."

11 Shi a kaa ér: "Orgen lu a ônov mba nomso uhar. **12** U kiriki la kaa a ter na ér, 'Baba, nam dyako wam ken akaa a u lu a mi la.' Nahan a pav akaa a na, a kar ve. **13** Ayange nga kar kpuua yô, u kiriki la kohol akaa a na cii mough yem zende ken tar u icaa, za nyôr dang u eren, vihi akaa a na cii. **14** Kera lun a kwagh ga

yô, zegejen gba ken tar la cii, maa a nyôr ken ican. **15** Je yô, a mough a za kohol orgen u lu mar-nya u tar la yô, nahan or la tindi un ken sule na ér a za nengen un sha igyo. **16** Lu saren un u yan kwagh u igyo la lu yan la, kpa or môm na un ga.

17 “Va kaven ibumegh nagh yô, a kaa ér, ‘Ior mba ve eren terem tom sha inyar cii mba a kwaghyan* kpishi, man mo m gema m ngu nōngon u kpen ijen heen! **18** Me mough me yem hen terem, me za kaa a na mer: “Baba, m er Aōndo u sha la kwaghbo, kua we kpaa. **19** M kera kuma u a yilam ér wan wou ga. Gemam m hingir or u eren we tom sha inyar.”” **20** Maa a mough a gba yemen hen ter na. Kpa er lu van ken ica la je, ter na ta ashe za nenge a na, tsô kunya kôr un, nahan a yevese a za kuve un, a gba susen un zwa. **21** Tsô wan la kaa a na ér, ‘Baba, m er Aōndo u sha la kwaghbo, kua we kpaa. M kera kuma u a yilam ér wan wou ga.’ **22** Kpa ter la gema kaa a ikpan na ér, ‘Za va nen a ikyondo i hemban doon la fese, va haa un nen, shi wa un nen kunya ken uwe, shi wa un nen akôv* shin angahar. **23** Shi za sagh nen bua u a hembe kehen la, sōngo, se ya nen kwagh se ember nen. **24** Gadia wan wam ne yange kpe, kpa a nder; yange saa, kpa i zua a na.’ Tsô ve gba yan kwagh ember.

25 “Hen shighe ne, wan na u vesen la lu ken ityev. Tsô a mough u kurun, va zurum a ya yô, a ungwa i lu kuhwan ityogholough shi vinen amar. **26** Nahan a yila môm ken mba shiren ter na, a pine un kwagh u a lu zan hemen yô. **27** Ngula kaa a na ér, ‘Anmgbian wou hide, nahan teru sōngo zege

gumbua, sha ci u a hide gbang gbang.’” **28** Kpa ishima vihi un a venda u nyôron ken ya. Tsô ter na due gba va zamber a na. **29** Kpa a kaa a ter na ér, ‘Nenge! M er u tom anyom kpishi hegen, shi ma shighe môm kpa m hembra u ato ga, man kwa môm tsô kpa u nam anivo wer m ya vea azende am ga. **30** Kpa wan wou u a za vihi akaa a ou sha mbaagbaga ne za hidi va nyer a nyôr nahan maa, u wua un zege gumbua.’ **31** Tsô a kaa a na ér, ‘Wan wam, u lun vea mo hanma shighe cii, shi akaa am cii ka a ou. **32** Kpa gba u se ya kwagh se ember, sha ci u anmgbian wou ne yange kpe, kpa a nder; yange saa, kpa i zua a na.”

16 Tsô a kaa a mbahenen nav ér: “Ornyar ugen lu a or u nengen un sha ya, nahan i va kaa a na ér or shon ngu saan un akaa ishe. **2** Nahan a yila un a kaa ér, ‘Ka nyi m lu ungwan sha a we nee? Hide a akaa a m we u sha ikyev la cii, gadia u kera kuma u nengen sha ya ne ga.’ **3** Tsô or u nengen sha ya la kaa ken ishi- ma na ér, ‘Ngun nahan me er nena, er orvesen wam a lu dughun mo sha tom u nengen sha ya kera nee? Man m ngu a agee a kahan kwagh ga, shi kunya ngu kôrom mo u sônon kwagh. **4** Ngwa! M fa kwagh u me er ve a va dughum sha tom u nengen sha ya la kera kpa, ior vea ngohol mo hen uya vev yô.’ **5** Tsô a gba yilan mba ve lu orvesen na a injô la môm môm; a pine u hiihii la ér, ‘U ngu orvesen wam a injô kuma nena?’ **6** Ngula kaa a na ér, ‘Ka uikyaren* mba mku- rem ma olev deri môm.’ A kaa a na ér, ‘Ngohol takeda u injô wou,

15:17 * Zwa Grika, “beredi.” 15:22 * Shin “sanda.”

15:27 * Shin “doo doo.” 16:6 * Shin “uikyaren mba bati.” Ikyaren i bati i môm yange i kuma er ulita 22 (ugalon 5.81) nahan. Nenge Nge- ren u Pasen Asembler.

tema hide nger 50 fese.' 7 Shi a pine ugen la ér, 'We di u ngu a injô kuma nena?' A kaa ér, 'Ka uikyaren mba vesen* mba alakema deri môm.' A kaa a na ér, 'Ngehôl takeda u injô wou, hide nger 80 fese.' 8 Tsô orvesen la wuese or u nengen sha ya na la, sha ci u a er kwagh sha kwaghfan,* shin er lu a mimi iyol ga nahan kpaa. Gadia ior i[#] tar ne[^] hembra fan u eren kwagh a ior sha ashe a bughun ken kov ve ne, a ior mba ve lu ken iwanger la.[®]

9 "Shi me kaa ne: Kôr nen azen de sha inyaregh ki ki lu kwagh u perapera ga ne, sha er zum u kia kera lu ga kpa, vea ngohol ne ken ajiir a teman a lun ghem sha won yô. 10 Or u nan eren kwagh u kiriki sha mimi yô, kwagh u vesen kpa nan eren sha mimi, shi or u nan eren kwagh u kiriki sha mimi ga yô, kwagh u vesen kpa nan eren sha mimi ga. 11 Sha nahan yô, aluer inyaregh ki ki lu kwagh u perapera ga ne kpa ne tese mimi sha kwagh u ki ga yô, ka an nana wa ne kwagh u a lu u mimi la sha ikyeve? 12 Man aluer ne tese mimi sha kwagh u orgen ga yô, ka an nana na ne kwagh u a lu sha ci wen laa? 13 Ortom môm nana fatyô u lun kpan u mbavesen uhar ga; sha ci u nana kôr u môm ihyom, ugen la di una doo nan ishima, gayô nana var a u môm, nana gema a laha ugen la. Ne fatyô u lun ikpan i Aôndo kua Inyaregh ga."

14 Tsô Mbafarishi mba inyaregh doo ve ishima la mba ongo akaa ne cii yô, ve gba miin zwa, nahan un tar. 15 Nahan a kaa a

ve ér: "Ka ne mba ne tesen perapera wen sha ishighe ki iorough je ne, kpa Aôndo fa asema a en. Sha ci u kwagh u a gbe ior kwagh la, gema ka kwagh u ndôhôr Aôndo ishima.

16 "Atindi man Uprofeti lu zanzan va ar sha Yohane. Man hii shighe la je, mba yôôn loho u dedoo u Tartor u Aôndo, shi ior anza kposo kposo mba keren u sha gba-shima. 17 Mimi je, hembra kan zange u sha man tar vë kar kera, a u anikyav môm u sha ma ishangebaacaa ken Atindi a kure sha mi ga tsô a kough kera la.

18 "Hanma or u nana pav ivaa a kwase u nan, nana za er ugen yô, nan er idya. Shi or u nan vese kwase u nom u nana a pav ivaa a nan yô, nan er idya.

19 "Ornyar ugen lu, u huan akondo a nyian dimiin man a pupuu a taver ishe, yaan tar shi eren uzegembaakaav ayange ayange yô. 20 Kpa icanor ugen gema lu, i yilan un ér Lasaru, lu a avay iyol kpulughuu. Hanma iyange yô i va ver un hen hundaya u ornyar la. 21 Yange i sar un u yan avur a kwaghyan a a lu osough sha tebul u ornyar shon haan shin inya la. Shi aniwaav je kpa ve va, ve v ndiar un avav. 22 Ken masejime yô, icanor ne va kpe, nahan mba tyomov yem a na za ver un hen ikyum i Aberaham.

"Ornyar la kpa va kpe, i ii un. 23 Er lu shin Uwar* lu yan ican la, a ta ashe a za nenge a Aberaham ken ica, Lasaru gema tema un hen ikyum. 24 Tsô a yila a kaa ér, 'Terem Aberaham, zungwem mhôônom, tindi Lasaru a civ ihyôwe na shin mnger a va surum nombor, sha ci u m ngu yan ican ken usu u tseen vong.' 25 Kpa Aberaham kaa ér, 'Wana, umbur

16:7 *Shin "uikyaren mba koor." Ikyaren i koor i môm yange i yuhwa i kuma er ukilogeram 170 nahan. 16:8 *Shin "a er kwagh sha ashe a bughun; ngu tsev tsev." # Zwa Grika, "ônov mba." ^ Shin "ken kov ne." Nenge Ngeren u Pasen Asembler, "Kov." ® Zwa Grika, "ônov mba iwanger."

16:23 *Shin "Hade." Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

er yange u lu a akaa a dedoo kpi-shi shighe u u lu uma la, kpa Lasaru gema zua a akaa a vihin yô. Hegen ne, mba surun un ishi-ma heen, kpa we u gema u ngu yan ican. **26** Bee kera yô, zege-jem ngu hen atô wase a ven, sha er mba heen mba ve soo u peren zan ken ven la ve de fetyô ga, shi mba keela kpa ve de peren vaan ken vese ga yô. **27** Maa a kaa ér, 'A lu nahan yô, tere, tindi un hen ya u terem, **28** gadia m ngu a an-mgbianev mba nomso utaan, nahan a za pase ve hanma kwagh, sha er vea va hen ijiir i ican ne, er mo nahan ga yô. **29** Kpa Aberaham gema kaa ér, 'Mba a ityakeda i Mose man Uprofeti ve dondo kwagh u i nger ker la.' **30** Tsô a kaa ér, 'Ei, terem Abraham, kpa aluer or nder shin ku nan za her a ve yô, vea gema ishima.' **31** Kpa a kaa a na ér, 'Aluer ve er kwagh u Mose man Uprofeti ve nger la ga yô, or a nder shin ku nana za kpa vea kegh ato ga.'"

17 Tsô a kaa a mbahenen nav ér: "Ka keng, akaa a nan gbeev mbu nongon aa va. Kpa kwagh a tser or u nana va a akaa a nan gbeev mbu nongon la! **2** Guda u ma i zer nan nase sha mon, ma i gbihi nan shin zege-mnger, a u nana nôm ken mba hiden a iyol ijime mban gbeev mbu nongon la. **3** Ver nen ishima sha ayol a en. Aluer anmgbian wou nan er u kwaghbo yô, ta nan icin, man aluer nan vaa afanyô yô, de nan kwaghbo u nan. **4** Shi aluer nan er u kwaghbo kwa taankar-uhar ken iyange i môm je kpa, nan hide kwa taankaruhar nan va kaa ér, 'M vaa afanyô, yam anyi' yô, de nan kwaghbo u nan kpee je."

5 Tsô mbaapostoli kaa a Ter ér: "Wase se, se seer lun a jighigh u nan." **6** Ter gema kaa ér: "Aluer

ne mba a anjighigh u nan er isha-nge i masetadi nahan tseegh kpa, ne fatyô u kaan a kon ne ner, 'Bugh iyol you za môôr shin zege-mnger!' kpa ua er kwagh u ne kaa la.

7 "Ka an ken a ven kpan u nan una yar u za kahan nan tom shin kuran nan ilev, una za kur ve nana kaa a na ér, 'Kar a kar va ya kwagh sha tebul heene?' **8** Nana kera kaa a na ér, 'Erem kwaghyan u me ya aikighe ne yô, zer ikyondo i iwe-regh, duem a iwer, m ya kwagh shi m ma kwagh, me va bee tsô we kpa u ya shi u ma' ga zee? **9** Nana sugh kpan la sha ci u a er tom u nan we un la yum ga, shin nana sugh unu? **10** Ne kpa, zum u ne er ityom i i we ne la cii yô, kaa nen ner: 'Se mba ikpan, se kuma u a sugh se ga. Se er kwagh u i gbe u se er la di tsô.'"

11 Va nguren yemen ken Yerusalem yô, a za kar hen anijir ugen hen ijootar i Samaria man Galilia. **12** Gbe nyôron ken angar ugen yô, mbaamandev pue va kohol un, kpa ve tile ica. **13** Maa ve genger amo ve kaa ér: "Yesu, Ortesen, zungwe se mhôonom!" **14** Nengen a ve yô, a kaa a ve ér: "Yem za tese nen ayol a en hen upristi." Mba ngur yemen yô, imande ve la maa wanger. **15** U môm ken a ve, nengen er i bee un imande yô, a cin a gba hiden wuese Aôndo genger genger. **16** A va gure hen angahar a Yesu, a sua ityough inya, a gba sugh-un un. Man or ne lu Orsamaria. **17** Yesu gema kaa ér: "Ka iorov pue mbara cii i wanger ve gaa? Man mba utaankarunyiin mbara mba hana? **18** Orgen ken a ve kera hide sha u va wuese Aôndo ga, saa or u ken ikyurior igen ne tseeghlee?" **19** Maa a kaa a na ér: "Mough sha yem; ka sha jighigh u nan wou imande you i bee ye."

20 Zum u Mbafarishi pine un shighe u Tartor u Aôndo ua va yô, a kaa a ve ér: "Tartor u Aôndo ua va sha gbenda u a lu ior cii vea fa ga, **21** shin sha gbenda u ior vea kaa ér, 'Nenge ngú heen!' shin, 'Ngú heela!' kpa ga yô. Gadia Tartor u Aôndo ngu hen atô wen."

22 Maa a kaa a mbahenen nav ér: "Shighe ngu van u ne tòm ner ma ne nenge a iyange i môm ken ayange a Wan u or la yô, kpa ne nenge a mi ga. **23** Ior vea kaa a ven ér, 'Nenge ngula!' shin, 'Nenge ngun!' Kpa de duen zaan nen shin dondon nen ve ga. **24** Er inyiar ka i nyiar sha kwavaôndo vegher ne i wanger i za ar vegher la nahan, kape a lu sha iyange i Wan u or je la. **25** Nahan kpa, a gba u una vande yan atsan kpishi, shi kov ne ua venda un. **26** Shi er lu sha ayange a Noa la nahan, kape a lu sha ayange a Wan u or je la: **27** ior lu yan akaa shi man akaa. Nomso lu vòson kasev, shi i lu nan kasev noov, zan zan ar sha iyan ge i Noa nyôr ken tso la, maa Mngerem ma Deemee va tim ve cii. **28** Shi er lu sha ayange a Loti la nahan: ior lu yan akaa shi man akaa, shi ve lu yamen akaa shi teen akaa; ve lu lôôn akaa shi maan ayou. **29** Kpa iyange i Loti due ken Sodom la, usu man sulfur sen sha aôndo tim ve cii. **30** Kape a lu sha iyange i Wan u or una pase iyol na je la.

31 "Sha iyange la, or u nan lu sha ityough ki iyoughough* kpa akaa a nan a lu ken iyou yô, nana de hongo ér nana tôô a ga. Shi or u nan lu ken ityev kpa nana de hidi ér nana va tôô akaa a nan undu la ga. **32** Umbur nen kwagh u kwase u Loti la. **33** Or u nan keren ér nana kura uma u nan yô, una saa nan, kpa or u uma

u nan a saa nan yô, nana gema a kura un. **34** Me kaa ne, hen tugh mbura, iorov uhar vea lu sha gamba; a kua a u môm, a undu ugen. **35** Kasev uhar vea lu wuan kwagh sha nase môm; a kua a u môm, a undu ugen." **36** *— **37** Tsô ve pine un ér: "Tere, ka han kwagh ne una ere?" A gema a kaa a ve ér: "Ape kwagh u kpen a lu la, ka her uiguuve* vea kohol ye."

18 Tsô a gba ôron ve injakwagh sha u pasen er i gbe u vea eren msen hanma shighe, shi vea yina ishima ga yô. **2** A kaa ér: "Orjir ugen lu hen gar ugen. Or ne cian Aôndo ga shi naan or icivir ga. **3** Kwasecôghol ugen di gema lu hen gar la, nahan a zer za kaan a na ér, 'Nôngo kure ijir yam vea or u m lu ôron ijir a na ne sha mimi.' **4** Shighe kar je kpa lu nan un ishighe ga, kpa ken masejime yô, a va kaa ken ishima na ér, 'Shin er m cie Aôndo ga shi m ne or icivir ga nahan kpa, **5** kwasecôghol ne zam iyol gande, nahan me kure un ijir sha mimi, a de u va zeren zan mo iyol.'" **6** Tsô Ter kaa ér: "Ungwa ase nen, orjir ne lu orperapera ga, kpa lu kwagh u ôr je la! **7** Man gema mba Aôndo a tsough ve, mba ve vaan ve yer un tugh man atetan, shi a lu wan ishima a ve la ve, una kera ôr ve ijir sha mimi ga yee? **8** Me kaa ne, una ôr ijir ve fefa. Nahan kpa, zum u Wan u or una va la, una zua a imba jighjigh u nan ne shin tar je kpa?"

9 Shi a ôr mbagenev mba ve hen ér ve mba mbaperapera shi ve nengen mbagenev ér ve gba kwagh

17:36 * Ivur ne ngi ken uruamabera mba tsuaa mbagenev mba yange i hii ngeren sha ave la ga, nahan kwagh ne tese ér ka mkaanem ma ken Ruamabera u Aôndo yange na i nger la ga.

17:37 * Uiguuve mbagenev mba ye kwagh u kpen.

ga la, injakwagh ne, ér: **10** “Ya-nge iorov uhar za ken tempel u za eren msen, u môm lu Orfarishi, ugen la di lu orngoholkpandegh. **11** Orfarishi la mough sha gba eren msen ken ishima na kaan ér, ‘Aôndo, m sugh u sha er m lu er mbagenev nahan ga yô, amba er, mbanumungbenda shin mba ve lu mbaperapera ga shin mba-dyarev shin er orngoholkpandegh ne nahan kpaa ga yô. **12** Ka m hôr kwaghyan kwa har ken kasua; m ne môm-ken-pue u akaa a m zough a mi cii.’ **13** Kpa orngoholkpandegh la gema tile ken ica, lu un pe kenden ashe sha tsô kpaa ga, kpa a kighir ave sha vanger, lu kaan ér, ‘Aôndo, zungwem mhô-nom, m ngu orisholibô.’ **14** Me kaa ne, sha ishighe ki Aôndo yô, or ne yange yem ken ya na a ishô hemba Orfarishi la. Gadia hanma or u nan kenden a iyol sha yô, a hide a nan ijime, kpa or u nan hiden a iyol ijime yô, a kende a nan sha.”

15 Tsô ior gba van un a mbayev mba kiriki* ér a penda ve ave iyol, kpa mbahenen mba nengen nahan yô, ve gba zôhôn a ve. **16** Nahan kpa Yesu yila mbayev mba kiriki mbara ér ve va, a kaa ér: “De nen mbayev mba kiriki* ér ve va hen a mo; de yangen nen ve ga, sha ci u ka amba ne je Tartor u Aôndo u lu sha ci ve ye. **17** Mimi je me kaa ne, aluer or hide a iyol i nan ijime er wanye u kiriki nahan, nan lun Tartor u Aôndo ga yô, mayange je nana nyôr ken u ga.”

18 Tsô môm ken mbavesen mbara pine un ér: “Ortesen u Dedoo, ka nyi i gbe u me er ve me zua a uma u tsôrono?” **19** Yesu kaa a na ér: “Er nan u yerem wer or u dedoo? Or u dedoo môm ugen ngu ga, saa Aôndo tseegh. **20** U

fa atindi kaa ér: ‘De eren idya ga, de woo or ga, de iin ga, de eren shiada u aiegh ga, naan teru man ngôu icivir.’” **21** Or la gema kaa ér: “Atindi ne cii, m hii u kuran a iyev je.” **22** Yesu ongo nahan yô, a kaa a na ér: “Kwagh shi u môm: Za tee akaa a u lu a mi la cii gema inyaregh na mbaatsanev, tsô u lu a kwagh u injaa sha, nahan va dondom.” **23** Ongo kwagh ne yô, ishima vihi un tsung, sha ci u lu a inyaregh kpishi.

24 Yesu kenger un, maa kaa ér: “Taver kpishi u mba lun a inyaregh ve nyôr ken Tartor u Aôndo! **25** Sha kpôô yô, hemba kan zange u rakumi a nyôr hen ihyura i anula u koron kwagh, a u ornyar nana nyôr ken Tartor u Aôndo.” **26** Mba ve ungwa kwagh ne la kaa ér: “Ka an je a fatyô u yiman nana?” **27** A gema a kaa ér: “Akaa a ior ve nengen ér vea fatyô ga la, Aôndo yô una fatyô.” **28** Kpa Peteru kaa ér: “Nenge! Se undu akaa ase cii se dondo u.” **29** Yesu kaa a ve ér: “Mimi je me kaa ne, hanma or u nan undu ya shin kwase shin anmgbianev, shin mbamaren shin ônov sha ci u Tartor u Aôndo yô, **30** nana zua a akaa ne hegen a hemba nahan kwa imôngo, shi ken tar u he la* nana zua a uma u tsôron.”

31 Tsô a ta ibyalegh a Mbapuekaruhar mbara, a kaa a ve ér: “Nenge! Se mba zan sha Yerusalem, nahan hanma kwagh u uprofiti ve nger sha Wan u or cii una kure sha mi. **32** Ikyav i tesen yô, a na un sha ikyev i ior mba ken atôatyev, vea naha un tar shi vea er a na dang shi vea ta un azer iyol. **33** Vea gbidey un shi vea wua un, kpa sha iyange i sha utar la, una nder shin ku.” **34** Kpa ve kav

18:15 * Zwa Grika, “anikyundanev.” 18:16 * Nenge ngeren u shin kpe u sha ivur 15 la.

18:30 * Shin “ken kov u ua va la.” Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

kwagh môm ken akaa a a lu ôron la ga, sha ci u inja i mkaanem mara lu myer hen a ve, nahan ve kav akaa a i ôr la ga.

35 Yesu za zurum a Yeriko yô, orapirashe ugen tema hen kpegbenda, lu sônon kwagh. **36** Er ungwa ikpelaïor lu karen yô, a gba pinen kwagh u a lu zan hemen yô. **37** Nahan i kaa a na ér: "Ka Yesu, Ornasareti a lu karen ye!" **38** Tsô a genger imo a kaa ér: "Yesu, Wan u Davidi, zungwem mhôonom!" **39** Nahan mba ve lu sha hemen la gba vendan a na ér a cir zwa, kpa lu hemban ôron genger genger ér: "Wan u Davidi, zungwem mhôonom!" **40** Tsô Yesu tile, maa kaa ér i va a or shon. Mba ve a na yô, Yesu pine un ér: **41** "Ka nyi u soo wer m er u we?" A kaa ér: "Tere, ma m nenge kera." **42** Yesu maa kaa a na ér: "Nenge ase kera; ka sha jighjigh u nan wou ashe a bugh u ye." **43** Nahan fese je a hingir u nengen, tsô a gba dondon un, wuese Aôndo. Ior mbara cii mba nengen nahan yô, ve wuese Aôndo.

19 Tsô a nyôr ken Yeriko a gba karen. **2** Orgen lu ker, i yilan un ér Sakiu, lu torkpande, shi lu a inyaregh kpishi. **3** Sar un pe ma un nenge a Yesu, er a lu yô, kpa er tav ga yô, lu fan ityô ga, sha ci u ikpelaïor lu a na. **4** Nahan a yevese a kar sha hemen, a za unde sha kon u tur, ér una nenge a na, sha ci u Yesu ver ishighe u karen gbenda her. **5** Yesu va nyer her yô, a kenger sha, maa a kaa a na ér: "Sakiu, hungwa shin inya fese, nyian ne me za hen ya wou keng." **6** Tsô a hungwa fese a ngohol un saan saan, a yem a na hen ya na. **7** Mba nengen kwagh ne yô, ve gba lamen sha a na ivarvase, kaan ér: "A za hen ya na orisholibô." **8** Kpa Sakiu mough sha kaa a Ter

ér: "Tere, nenge! Me pav akaa a am cii avegher ahar me na mbaatsanev vegher môm, man hanma or u m ngohol nan kwagh* cii, me hide nan a mi kwa nyiin." **9** Yesu maa kaa a na ér: "Myom nyôr hen ya ne nyian, sha ci u un kpa ngu wan u Abraham." **10** Gadia Wan u or va ka u va keren kwagh u a saa la shi yiman un."

11 Er ve lu ungwan akaa ne la, shi a ôr ve injakwagh igen, sha ci u a zurum a Yerusalem, nahan ve lu henen ér ka u Tartor u Aôndo ua va her ave ave la je. **12** Tsô a kaa ér: "Orgen u i mar un hen tso-mbor u tor yô, za zende ken tar u icaa ér una za ngohol tahav mbu lun tor man una hide ye. **13** Tsô a yila ikpan na pue, a na ve umina* pue, a kaa a ve ér, 'Za er nen kpenga a mi zan zan me kar hidden.' **14** Kpa ior mba ken tar na kôr un ihyom, nahan ve tindi mba ve lu ashe a tar na la ér vë za ken tar u a yem ker la, vë za kaa ér, 'Se soo ser or ne a tema tor sha a vese ga.'

15 "Mba za ne un tahav mbu lun tor* la, hidi yô, a yila ikpan na i yange wa ve inyaregh# sha ikyeve la va, sha u una fa liba i ve zough a mi ken kpenga ve yô. **16** Tsô u hiihii la kporom va kaa a na ér, 'Tere, m zua a liba umina pue sha mina môm u yange u nam la.' **17** Nahan a kaa a na ér, 'U er doo, u ngu kpan u dedoo! Er u lu jighjigh sha ankwagh u cuku yô, ngohol tahav sha agar pue.' **18** U sha uhar la kpa va kaa ér, 'Tere, m zua a liba umina utaan sha mina môm u yange u nam la.' **19** Ngun kpa a kaa a na ér, 'We nengen sha agar ataan.' **20** Kpa ugen za va, gba va kaan ér, 'Tere, ngohol mina

19:8 * Shin "m ngohol nan kwagh sha anyighe." 19:13 * Mina u Mbagrika môm lu uderakema 100. 19:15 * Shin "mba za ne un tartor." # Zwa Grika, "azurfa."

wou, yange m koso un ken ikyondo. **21** M lu cian we, sha ci u u ngu or u taver kwagh. Ka u tōō kwagh u i lu we u koso ga yō, shi u sunda kwagh u i lu we u lee ga yō.’ **22** A gema a kaa a na ér, ‘Ka sha kwaghōron wou je m lu ōron we ijr ye, we kpan u wan ifer ne. Wer u fa, m ngu or u taver kwagh, ka m tōō kwagh u i lu mo m koso ga yō, shi m sunda kwagh u i lu mo m lee ga yō, ka kwagh u u kaa laa? **23** Nahan er nan yange u za wam inyaregh yagh ken banke ga? Wea er nahan yō, er m hidi ne ma m ngohol ki a mtsera sha mi.’

24 “Nahan a kaa a mba ve tile ikyua la ér, ‘Ngohol nen mina la hen a na kera, gema na nen u a lu a umina pue la.’ **25** Kpa ve kaa a na ér, ‘Tere, ngu a umina puel’. . . **26** ‘Me kaa ne, hanma or u nan lu a kwagh yō, a seer nan. Kpa or u nan lu a kwagh ga yō, kwagh u nan henen ér nan ngu a mi la je kpa a ngohol hen a nan kera. **27** Shi va nen a mbahyomov av mba yange ve soo ér m de tem tor sha a ve ga la heen, va wua nen ve sha ishighe yagh.’”

28 Ōron akaa ne been yō, a mough a gba yemen sha Yerusalem. **29** Nahan va zurum hen uwo u i yilan ér Uwo u Olev, ikyua a Betefeji man Betani yō, a tindi mbahenen uhar, **30** a kaa a ve ér: “Za nen hen angar u a lu se sha hemen ne, ne za nyōron ker yō, ne nenge i zer wanjaki u i lu je or nan lu a tema sha mi ga yō. Sagh un nen va nen a mi heen. **31** Kpa aluer or pine ne ér, ‘Er nan ne saghen unu?’ yō, kaa nen ner, ‘Kwagh gba Ter a mi.’” **32** Nahan mba i tindi ve la mba ze yō, ve nenge a mi vough er vande ōron ve nahan. **33** Kpa mba ngur saghen yō, ior mba wanjaki la pine ve ér: “Er nan ne sa-

ghen wanjaki nee?” **34** Ve kaa ér: “Kwagh gba Ter a mi.” **35** Tsō ve va a wanjaki shon hen Yesu, ve va tar akondo a ve a haan iyol sha mi, ve penda Yesu sha mi.

36 Gbe yemen yō, ve lu taren akondo a ve a haan iyol sha gbe-nda. **37** Mba va zurum ape gbe-nda u hii u senen sha Uwo u Olev la yō, ikpela i mbahenen cii gba ember, wuese Aōndo genger genger sha ci u ityom i kpilighyol i ve nenge la, **38** kaan ér: “Saan Tor u a lu van ken iti i Yehova* la iyol. Bem a lu sha, shi iengem i lu sha usha mba hemban gban ica la!” **39** Kpa Mbafarishi mba ve lu ken ikpelaier la kaa a na ér: “Ortesen, venda a mbahenen ou.” **40** A gema a kaa ér: “Me kaa ne, luun er mban mba ving yō, awen ne ma a gbire vaa.”

41 Va zurum u nyōron yō, a gema a kenger gar la, a vaa un, **42** a kaa ér: “Luun er we, we nahan, u kav akaa a van a bem u mimi la sha iyange ne yō—kpa nenge ase, nga myer sha ashe ou. **43** Sha ci u ayange nga van, a mbahyomov ou vea wa igyar sha ikyon i horon, vea kase u shi vea imbishi we* hanma vegher cii yō. **44** Vea ta u inya, we a ōnov ou mba ve lu ken a we la, ne hembe avur avur, vea undu iwen i mōm sha igen ken a we ga, sha ci u u kav shighe u i ve u va sōron we ne ga.”

45 Tsō a za nyōr ken tempel a gba zendan mba ve lu teen akaa la, **46** kaan ér: “I nger ér, ‘A yilan iyou yam ér iyou i msen,’ kpa ne na i hingir iyou i mbaiv.”

47 A za hemen u tesen ken tempel ayange ayange. Kpa upristi mba tamen man mbangerenatindi man mbavesen mba nongoior

19:38 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

19:43 * Shin “vea er u ican.”

la lu keren gbenda u wuan un, **48** kpa ve zua a gbenda môm u eren kwagh ne ga, sha ci u ior cii lu a na her, ve lu unghan kwagh-ôron na.

20 Sha iyange igen la, lu tesen ior ken tempel shi pasen loho u dedoo, maa upristi mba tamen man mbangerenatindi kua mbavesen za va **2** va pine un ér: “Ka sha tahav mbu nyi u eren akaa nee? Shin ka an nan ne u tahav mbunu?” **3** A kaa a ve ér: “Mo kpa me pine ne mpin, nahan ôrom nen: **4** Ka an yange nan tindi Yohane ér a er ior batisema? Lu Aôndo shin lu ioro?” **5** Tsô ve gba henen ker ayol a ve kaan ér: “Aluer se kaa ser, ‘Lu Aôndo’ yô, una pine se ér, ‘Tsô er nan yange ne na Yohane jighjigh ga?’” **6** Kpa aluer se kaa ser, ‘Lu ior’ yô, ior cii vea ta se awen, sha ci u ve na jighjigh ér Yohane lu profeti.” **7** Nahan ve kaa ér ve fa or u yange nan tindi un ga. **8** Yesu gema kaa a ve ér: “Nahan mo kpa me ôr ne tahav mbu m eren akaa ne a mi la ga.”

9 Tsô a gba ôron ior injakwagh ne, ér: “Orgen er sule u wain, maa gema u wa mbatomov sha ikyeve, mough yem zende ken tar u icaa za lu ker gbem. **10** Ka va kom shighe u zôron wain yô, a tindi kpan na ugen hen mbatomov mbara ér ve pande atam a wain ve na un. Kpa mbatomov mbara gbidye un, shi ve zenda un a hide a kwagh ga. **11** Shi a tindi kpan ugen. Ngula kpa ve gbidye un shi ve hee un, shi ve zenda un a hide a kwagh ga. **12** Shi a tindi u sha utar, ngun di ve vihi un iyol, ve kende un ken won. **13** Nahan or u a lu a sule u wain la kaa ken ishima na ér, ‘Ngun nahan me er nena? Me tindi wan wam u ishima ishima. Alaghga vea na un icivir.’ **14** Kpa mbatomov mbara mba ne-

ngen a na yô, ve gba henen ker ayol a ve, kaan ér, ‘Ngun ka wan u una va ya dyako je ne. De se wua un nen, sha er dyako la una hingir u wase yô.’ **15** Tsô ve due a na ken sule u wain la, ve za wua un. Nahan or u a lu a sule u wain la una va er a ve nena? **16** Una va wua mbatomov mbara, una gema sule u wain la una na mbagenev.”

Mba ongo nahan yô, ve kaa ér: “Mayange kwagh a de eren nahan ga!” **17** Kpa Yesu gema kenger sha a ve jighilii, maa kaa ér: “Nahaninja i kwagh u i nger ne ér nyi? I nger ér: ‘Iwen i mbamaankwagh ve vende i la, i hingir iwen i hange hange i sha zongough ku iyoughough.’” **18** Hanma or u nan gbe sha iwen ne yô, nana sombo vughô vughô. Man or u iwen ne i gbe sha a nan yô, ia njighe nan a njighe.”

19 Tsô mbangerenatindi man upristi mba tamen gba nongon ér vea kôr un hen shighe* la je, kpa ve lu cian ior, sha ci u ve kav er i lu ve a lu ôron injakwagh la sha a ve yô. **20** Mba tôvon sha kwagh na zulee yô, ve kimbi ior mbagenev inyaregh ken myer, ér ve za hen a na, ve za erinja er mba mba-perapera nahan, sha u vea nongo a kôr un a ikyya zwa, vea gema un vea na sha ikyeve i gomoti kua gomna* yô. **21** Ve va pine un mpin, ve kaa ér: “Ortesen, se fa, u ôron mimi shi u tesen kwagh u a lu u vough la, shi u sangen a sange ga, kpa u tesen ior gbenda u Aôndo sha mimi: **22** Nahan, u tan Shisar kpandegh la ka shami* shin ka shami ga?” **23** Kpa a kav ayom a ve la, maa a kaa a ve ér: **24** “Tesem nen denariu* m nenge. Ka

20:19 * Zwa Grika, “ihwa.” 20:20 * Zwa Grika, “sha tahav mbu gomna.” 20:22 * Shin “ka sha tindi.” 20:24 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

ikyav i ityough ki an i lu sha mini? Man iti i i lu sha mi ne ka i ana?" Ve kaa ér: "Ka i Shisar." **25** Maa a kaa a ve ér: "Nahan yô, na nen Shisar akaa a a lu a Shisar la kpee, shi akaa a a lu a Aôndo yô, na nen Aôndo a kpee je." **26** Nahan ve kera fatyô u kôron un a ikya zwa sha ishighe ki iorough ga, kpa kpiligh ve iyol a mlumun na la, nahan ve huan ving.

27 Kpa mbagenev ken Mbasadushi mba ve kaan ér mnder u shin ku ngu ga la, va pine un ér: **28** "Ortesen, Mose yange nger ér: 'Aluer anmgbian u or kpe undu kwase, kpa nan undu wan ga yô, anmgbian u nan a tôô kwase u nan undu la, a mar wan a mi, sha ci u anmgbian u nan shon.' **29** Nomsombaiorov mbagenev utaankaruhar lu anmgbianev. U hiihii la vôso kwase, kpa lu a mar wan ga tsô kpe. **30** U sha uhar la kpa nahan. **31** Shi u sha utar la kpa va tôô un. Ve mba utaankaruhar mbara cii ve er nahan; mô ve kpe undu wan ga. **32** Ken masejime yô, kwase la kpa va kpe. **33** Nahan sha shighe u mnder u shin ku la, una hingir kwase u ana? Gadia hanmô ken ve mba utaankaruhar mbara cii yange nan vôso un."

34 Yesu kaa a ve ér: "Ônov mba ken kov ne mba eren kasev, shi mba ne ve noov, **35** kpa mba i nenge ve ér ve kuma u va lun uma ken tar u u lu van la, shi i gbe u a va nder ve shin ku la, vea vôso kasev shin a na ve noov ga. **36** Shi vea kera kpe mayange ga, sha ci u mba er mbatyomov mba shaav nahan, shi mba ônov mba Aôndo sha ci u mba va nderen ve shin ku. **37** Kpa sha kwagh u i kaa ér mba va nderen mbakpenev shin ku la yô, Mose je kpa yange nger kwagh sha mi ken takeda na hen ijiir i a

ôr kwagh u ageva la, a yila Yehova* ér, 'Aôndo u Aberaham man Aôndo u Isaka man Aôndo u Yakob.' **38** Un ka Aôndo u mbakpenev ga, kpa ka u mbaumav, sha ci u hen a na* yô, mba uma her." **39** Nahan mbagenev ken mbangerenatindi kaa ér: "Ortesen u ôr doo." **40** Gadia ve kera cihi ve pine un mpin môm ga.

41 A gema a pine ve ér: "Er nan i kaan ér Kristu ka wan u Davidi? **42** Gadia Davidi iyol na ôr ken takeda u Upasalami ér, 'Yehova* kaa a Terem ér: "Temam ken uwegh ku yanegh, **43** zan zan me kar veren mbahyomov ou ve lu u kpennga* u pendan angahar sha mi.'"# **44** Nahan, aluer Davidi yila un ér Ter yô, a er nan ve una lu wan u Davidi?"

45 Er ior cii kegh ato a na la, a kaa a mbahenen nav ér: **46** "Wan ikyo sha kwagh u mbangerenatindi; ka ve soo u huan ugôgômbaakondov zenden a mi, shi ve soo ér i sughun ve sha ici-vir ken igbar,* shi ve soo u teman sha mkônom ma sha hemen# ken ushinagoge man sha ajiir a hemban doon hen uinongo, **47** shi ve ngohol uya mba* kasev mba côgholov, shi ve eren mbamsen mba lihen ér ior ve nenge.# Vea ya mtsaha u hemban vihin."

21 Gem kenger sha hemen yô, a nenge mbanyarev lu kenden uiyua vev shin mbaakwati mba inyar. **2** Nahan a nenge kwase-côghol ugen, lu icankwase, va kende samnyar u gban kwagh ga,

20:37, 42 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 20:38 * Shin "sha mnenge na." 20:43 * Shin "kujila; ayakpa." # Shin "me kar nan we tahav mbu hemban mbahyomov ou." 20:46 * Zwa Grika, "sha ityembekasua." # Shin "mkônom ma hemban doon." 20:47 * Shin "akaa a." # Shin "sha ikparashe."

agbenger ahar,* 3 maa a kaa ér: “Mimi je me kaa ne, kwasecôghol u a lu icankwase ne hembra kenden kwagh a mbagenev mba ve kende inyaregh la cii. 4 Gadia mbagenev mban cii kende uiyua ka sha er ve lu a mi kpishi la, kpa un yô, er a lu ken ibanewa nahan kpa, a kende hanma kwagh u a lu a mi u koson iyol na cii.”

5 Mbagenev mba va ngur ôron kwagh u tempel, er i er un hwe sha awen a doonashe kua sha uiyua mba ior na Aôndo yô, 6 a kaa ér: “Akaa a ne lu nengen a mi hegen ne, shighe ngu van u a va yôhôr a a haa inya yô. Iwen i môm kpa ia kera tema sha igen ga.” 7 Tsô ve pine un ér: “Ortesen, ka hanma shighe jighillii akaa ne aa ere? Man ka nyi ia lu ikhav i tesen ér akaa ne aa ere?” 8 A kaa ér: “Ver nen ishima, or a de tsughun ne ga, ior kpishi vea va ken iti yam, vea lu kaan ér, ‘Ka mo m lu un ye,’ shi kaan ér, ‘Shighe u i ver la zurum.’ De dondon nen ve ga. 9 Shi aluer ne va ungwa kwagh u ityav mbi nôngon kua ayôôso* sha ajiir kposo kposo kpa, i de cier ne iyol ga. Sha ci u akaa ne aa vande eren, kpa mkur una va ave ave je ga.”

10 A kaa a ve ér: “Ikyurior igen ia mough ityav a ikyurior igen, shi tartor ugen ua mough ityav a tartor ugen. 11 Tar ua tenger tsung sha ajiir kpishi, shi ijen ia gba sha ajiir kposo kposo, shi ubombauangev vea lu sha ajiir wue wue; shi ior vea nenge a akaa a cieryol kua uivande mba vesen sha kwav-aôndo.

12 “Kpa cii man akaa ne a er yô, ior vea tôv ne a ican, shi vea za a ven ken ushinagoge shi vea wuhe ne ken upurusu. A za a ven hen

utor man ugomna sha ci u iti yam. 13 Kwagh ne una gema a bugh ne ian i eren shiada sha kwagh wam. 14 Nahan yô, kwagh a de gbe ne u vanden wan iyol sha kwagh u ne za ôr ga, 15 sha ci u mo me na ne mkaanem kua kwaghfan u mba-hyomov enev vea zom cii kpa vea fatyô u hendan a ven shin nyiman kwagh a ven ga yô. 16 Shi mbamaren enev man anmgbianev enev kua mba hen ityô yen, man azende a en je kpaa, vea na ne sha ikhev ve,* nahan a wua ne mbagenev. 17 Shi ior cii vea kôr ne ihyom sha ci u iti yam. 18 Kpa gwarce wen u sha ityou môm una saa ishe ga. 19 Ka sha ishimawan yen la ne war uma wen ye.

20 “Nahan kpa zum u ne nenge ushoja vea va haa afo vea kase Yerusalem yô, fa nen ner, mtim na zurum. 21 Nahan mba ve lu ken Yudia ve hii u yevese yemen sha iwo, mba ve lu ken atô na la kpa ve due, shi mba ve lu hen ikyasen la ve de nyer ker ga, 22 sha ci u ayange la ka a oron iyev, sha u akaa a i nger la cii a kure sha mi yô. 23 Sha ayange la, kwagh a tser kasev mba vea lu iyav man mba vea lu a anikyundanev sha ave yô! Sha ci u zegecan una va sha tar ne, shi iyugh ia va sha ior mban. 24 Nahan vea kpe ku u sanker shi a yem a ve uikyangen ken akuraior* cii; shi akuraior aa ndyar Yerusalem angahar zan zan shighe u i ver akuraior* la una kure.

25 “Shi akav aa due sha iyange man uwer kua asan, shi ican a tser akuraior sha tar, vea fa gbenda u waren ga, sha ci u zegemnger una lu huran shi kpianger sha utaha. 26 Ior vea hume sha ci u mciem

21:2 * Zwa Grika, “ulepton uhar,” Ka kwaderan môm je la. 21:9 * Shin “inilum; numkpugh.”

21:16 * Shin “vea tee ne.” 21:24 * Shin “atôa-tyev.”

man akaa a a lu van sha tar cii la, gadia akaa a sha aa tenger. **27** Maa vea nenge Wan u or una gba van ken ibeenegh ki sha kwav-aôndo a tahav man iengem i kpi-lighyol. **28** Kpa akaa ne aa hiin u eren yô, tile nen sha jighilii shi kende nen ityouv sha, sha ci u myom wen zurum a zurum je.”

29 Maa a ôr ve injakwagh, a kaa ér: “Nenge nen ikyav sha kwagh u kon u tur kua ikyon igen cii. **30** Zum u ka ia kporen yô, ne nenge sha ashe a en shi ne fa je ner fam zurum. **31** Ne kpa zum u ne nenge akaa ne aa nguren eren yô, fa nen je ner Tartor u Aôndo ngu ikyua ikyua. **32** Mimi je me kaa ne, kov ne ua kar kera ga zan zan akaa cii aa kar eren. **33** Sha man tar vea kar kera, kpa kwaghôron wam yô, una kar kera mayange ga.

34 “Ver nen ishima sha ayol a en, mayange ieren i yan kwagh karen ikyaa inya shi man kwagh kpi-shi shi lun a ishimanyian sha akaa a kwagh a gbe sha mi hange hange la, i de ye tor ken a ven ga. Gayô, ne tôô ikyav ken ishima kpi-shi, nahan iyange la ia va bur ne a bur **35** er kwaghhônôn nahan. Gadia ia va sha mba ve lu sha tar cii. **36** Yô lu nen per, eren nen msen hanma shighe sha er ne va war akaa a i gbe keng u aa er la cii, shi ne tile sha ishighe ki Wan u or yô.”

37 Yange sev mbua aven yô, a tesen ken tempel, kpa tugh mbua ilen yô, a due a yem a za tsa sha uwo u i yilan ér Uwo u Olev la. **38** Ior cii lu duen van her a na pepe pepe, va unghan kwaghôron na ken tempel.

22 Hen shighe ne, Iniongo i Beredi u I We Kwa sha Mi Ga, i i yilan ér Paseka la, zurum. **2** Nahan upristi mba tamen man mbangerenatindi soo u been a na kera,

kpa ve lu cian ikpelaïor, nahan ve lu keren ér ian i due tsembelee. **3** Tsô Satan nyôr ken Yuda, u i yilan ér Isekarioti la, un lu môm ken Mbapuekaruhar mbara. **4** Nahan a yem a za lam a upristi mba tamen kua mbavesen mba mbakuran tempel sha kwagh u una er ve una tee ve un yô. **5** Nahan doo ve, ve lumun u nan un inyaregh.* **6** Un kpa a lumun, maa a gba keren ér ian i due tsembelee una tee ve un shighe u ikpelaïor i lu ga yô.

7 Ka va nyer sha iyange i hiihii i iniongo i Beredi u I We Kwa sha Mi Ga, sha shighe u gba u a na nagh ku Paseka la yô, **8** Yesu tindi Peteru man Yohane, kaa a ve ér: “Za yôr nen Paseka se va ya.” **9** Tsô ve pine un ér: “Ka han u soo wer se za sôr u ijiiri?” **10** Nahan a kaa a ve ér: “Nenge! Ne za nyôron ken gar yô, orgen u a tee ityegh ki mnger ki inyaa yô, una zua a ven. Dondo un nen ijime za nen hen ya u una nyôr her la. **11** Kaa nen orya la ner, ‘Ortesen ér se va pine u ser: “Ruummyou u mbavannya u me ya Paseka vea mbahenen av ker ngu hana?”’ **12** Nahan or shon una tese ne ruummyou u vesen sha kpoyou u sha. Er nen hanma kwagh her.” **13** Nahan ve yem ve za nenge hanma kwagh lu er Yesu kaa ve nahan, maa ve wa iyol i Paseka.

14 Shighe* la va kom yô, un vea mbaapostoli ve kase kwaghyan sha tebul. **15** Nahan a kaa a ve ér: “Sarem tsung u yan Paseka ne a ven imôngo cii me mase yan ican ye; **16** sha ci u me kaa ne, me kera ya un ga zan zan saa hanma kwagh u a gbe a zough sha mi la cii una kar kuren sha mi ken Tartor u Aôndo.” **17** Tsô

22:5 * Zwa Grika, “azurfa.” 22:14 * Zwa Grika, “ihwa.”

a ngohol kôôpu a wain shimi, a er msen,* maa a kaa ér: “Ngohol, na nen hanma wen nana ma, **18** gadia me kaa ne, hii hegen je, me kera ma zar u atam a kon u wain ga, zan zan Tartor u Aôndo ua kar van.”

19 Shi a tôô kpenberedi, a er msen,* maa a coon a gema a na mbahenen nav, a kaa ér: “Ngohol ya nen; beredi ne tile sha ityough ki iyol yam i i gbe u a na sha ci wen la. Eren nen kwagh ne sha u umbur mo.” **20** Shi wain u shin kôôpu la kpa a er nahan, zum u ve ya kwaghyan u aikighe kera yô. A kaa ér: “Wain u shin kôôpu ne tile sha ityough ki ikuryan i he i sha awambe a am, a i gbe u a haa inya sha ci wen la.

21 “Kpa nenge! or u a teem la ngu yan kwagh vea mo sha tebul. **22** Ka mimi, akaa a i nger sha kwagh u Wan u or la cii, aa er un. Nahan cii kpa, kwagh a tser or u nan tee un la!” **23** Mba ongo nahan yô, ve gba pinen ayol a ve or u nan lu henen u eren kwagh la ken a ve yô.

24 Nahan kpa, shi ve gba anyiman ayol a ve tsung sha kwagh u or u i nenge ér nan hemba ken a ve yô. **25** Kpa a kaa a ve ér: “Utor mba tar ne ka ve eren tahav sha ior vev, shi ior mba nengen uze-gembaiorov mba ve tesen mhembe sha a ve la ér ka Mbawasenior. **26** Kpa ne yô, de lu nen nahala ga. Or u nan hembe gban kwagh ken a ven la, nana lu er nan hemba ngun wanye ken a ven nahan, shi or u nan lu hemen la kpaa, nana lu er or u eren mbagenev tom nahan. **27** Ka an nan hembe? Ka or u nan lu yan iwer la shin ka or u nan lu duen a iwer laa? Kera ka or u nan lu yan iwer la gaa? Kpa m

ngu hen atô wen er or u duen a iwer nahan.

28 “Nahan kpa, ne yô, ne mba a mo ken atsan a am her, **29** nahan m ngu yan ikyur i tartor a ven, vough er Terem a ye ikyur i tartor a mo nahan, **30** sha er ne ya kwagh shi ne ma kwagh sha tebul wam ken Tartor wam, shi ne tema sha mkônom ma torom ne ôr uipyaven mba Iserael mba 12 la ijir yô.

31 “Shimon, Shimon, nenge! Satan soo u yegher ne cii er alakema nahan. **32** Kpa m er msen m zamber sha ci wou, sha u jighjigh u nan wou a de ndôhôr ga yô; nahan we, zum u u hide* yô, taver anmgbianev ou asema.” **33** Tsô a kaa a na ér: “Tere, a lu ken purusu shin ken ku je kpa, me za a we imôngo!” **34** Kpa a kaa ér: “Peteru, me kaa u, ikyegh ia lu a tongo nyian ga je tsô, u tuna kwa tar wer u fam ga.”

35 Shi a kaa a ve ér: “Shighe u m tindi ne la, ne za a ikpa i wan inyaregh shin ikpa i wan kwaghyan ga, shin akôv agen* kpaa ga, kpa kwagh ban ne ga, shin yange ban ne?” Ve kaa ér: “Ei!” **36** Maa a kaa a ve ér: “Kpa hegen yô, or a lu a ikpa i wan inyaregh shin ikpa i wan kwaghyan kpaa, nana tôô, shi or u nan lu a sanker ga yô, nana tee ikyondo i nan i haan iyol, nana yam môm. **37** Me kaa ne, gba u kwagh u i nger la una kure sha a mo keng, ér, ‘I wa un ken mba-perenatindi.’ Kwagh ne ngu kuren sha mo hegen.” **38** Tsô ve kaa ér: “Tere, nenge, usanker uhar mba heen.” Maa a gema a kaa a ve ér: “Kuma nahan.”

39 Moughon yô, a gba yemen sha Uwo u Olev, er vanden eren

nahan; mbahenen nav dondo un ijime. **40** Za nyer hen ijiir la yô, a kaa a ve ér: “Eren nen msen sha er ne gba ken imeen ga yô.” **41** Maa a undu ve a yem kuma er ka i ker iwen i za gba nahan, a za gure inya, a gba eren msen **42** kaan ér: “Tere, wea lumun yô, karem a kôôpu ne sha. Nahan kpa, i de eren sha ishima yam ga, kpa i er sha ishima you.” **43** Tsô ortyom u sha va ande hen a na, gba taver un ishima. **44** Kpa ishima za un iyol tsung, nahan a za hemen u eren msen kpogholoo, je yô, iusa na hingir er ka aberawambe nahan, lu nôndon haan inya. **45** Va moughon ape lu eren msen la ze hen mbahenen yô, a kohol ve ve lu yaven, sha ci u ve zungwe je tume ve iyol. **46** Maa a kaa a ve ér: “Er nan ne lu yavena? Mough nen sha za nen hemen u eren msen, sha er ne gba ken imeen ga yô.”

47 Er lu lamen zan a mi ave la je, ikpelaïor va nyôr, man lu or u i yilan ér Yuda, u lu môm ken Mbapuekaruhar la, lu hemen ve ye. Nahan a kar a za kohol Yesu, a suse un zwa. **48** Kpa Yesu kaa a na ér: “Yuda, u ngu teen Wan u or sha u susen un zwaa?” **49** Mba ve lu a na la mba nengen kwagh u i soo u eren la yô, ve pine ér: “Tere, se gber ve sankere?” **50** Ugen ken a ve je yô, gber kpan u pristi u vesen sanker, bugh un tough ku yanegh. **51** Kpa Yesu kaa ér: “De nen nahan.” Maa a bende uwegh sha tough ku shon, a er ku hide ku lu her dedoo. **52** Yesu maa kaa a upristi mba tamen man mbavesen mba mbakuran tempel kua mbatamen mba ve va u va kôron un la ér: “Ne va u va kôron mo a usanker man igbough er ka ormbaiv yôô? **53** Shighe u m luun vea ven ken tempel ayanke ayanke la, ne kôrom ga. Kpa ka shighe wen man

shighe u tahav mbu imegh mbua tema tor je ne.”

54 Tsô ve kôr un ve gba yemen a na hen ya u pristi u vesen, kpa Peteru dondo ve ijime lu van ken ica. **55** Mba keer usu hen tembeya, mba tem her imôngo mba ngur ôson yô, Peteru tema her vea ve. **56** Er Peteru tema hen iwanger i usu la yô, wankwase ugen u shiren tom hen ya la nenge a na, hide sôr kenger un, maa kaa ér: “Or ne kpa yange zenden vea na.” **57** Kpa a tuna, a kaa ér: “Kwase, m fa un ga.” **58** Shighe kar kpuaa yô, orgen shi nenge a na, maa kaa ér: “We kpa u ngu môm ken a ve.” Kpa Peteru kaa ér: “Nomsoor, ka mo ga.” **59** Shighe kar ka kom er ihwa nahan yô, orgen gba sendegh ôron ér: “Mimi je, or ne kpa yange zenden vea na, sha ci u ngu Orgalilia je ka ilian ga!” **60** Kpa Peteru kaa ér: “Nomsoor, m fa kwagh u u lu ôron la ga.” Er lu lamen zan a mi ave la je, ikyegh maa tôngo. **61** Tsô Ter gema kenger sha Peteru jighillii, maa Peteru umbur kwagh u Ter kaa a na ér: “Ikyegh ia lu a tôngo nyian ga je tsô, u vendam kwa tar” la. **62** Tsô a due ken won a za vaa tsung.

63 Tsô ior mba ve kôr Yesu mbara, gba nahan un tar shi tan un azu; **64** mba yisan un ishighe yô, ve gba kaan ér: “Wea lu profeti yô, ôr se or u nan gbidyê u la.” **65** Shi ve ôr akaa agen kpishi sha a na, sha ilyahan.

66 Sev mbu va aven yô, mbavesen mba nongoïor la cii kohol imôngo, ka upristi mbatamen man mbangerenatindi je la. Tsô ve yem a na hen atejir ve u Sanhederin* la, ve za kaa ér: **67** “Wea lu Kristu yô, ôr se.” Kpa a kaa a ve ér: “Luun er m ôr ne je kpa, mayange

ma ne ne jighjigh ga. **68** Shi luun er m pine ne mpin kpaa, ma ne ne mlumun ga. **69** Kpa hii hegen je Wan u or una tema ken uwegh ku yanegh ku ageegh ku Aôndo.” **70** Maa ve cii ve pine ér: “Nahan u ngu Wan u Aôndo zee?” A gema a kaa a ve ér: “Ne ayol a en ne mba ôron ner m ngu Wan na.” **71** Tsô ve kaa ér: “Shi ka nyi i gbe se a mbashiadaa? Gadia se ayol a ase se ungwa kwagh ne sha zwa na.”

23 Tsô ikpelaïor la cii mough yem a na hen Pilatu. **2** Ve gba za wan un akaa iyol, kaan ér: “Or ne ngu senden ior ityough a gomoti, vendan ér i de te Shisar kpandegh ga, shi kaan ér un ngu Kristu man tor.” **3** Nahan Pilatu pine un ér: “U ngu Tor u Mbayuda?” A gema a kaa ér: “Ka vough er u lu ôron nahan.” **4** Tsô Pilatu kaa a upristi mba tamen man ikpelaïor la ér: “M zua or ne a ibo ga.” **5** Kpa ve gba sendegh kaan ér: “Ngu tesen ken Yudia cii, hii ken Galilia zan zan va ar heen, tuur ior ér ve er ayôôso.” **6** Pilatu ongo nahan yô, a pine sha u una fa, aluer ka Orgalilia yô. **7** Fe ér ka or u hen haregh u Herode yô, a kaa ér i za a na hen Herode. Sha ayange la Herode kpa lu ken Yerusalem.

8 Herode nengen a Yesu yô, doo un tsung. Yange vande saren un u nengen a Yesu shighe kar, sha ci u a ungwa akaa kpishi sha kwagh na, shi lu veren ashe ér a er ivande una nenge. **9** Tsô a gba pinen Yesu mbampin kpishi, kpa Yesu bugh un zwa ga. **10** Kpa upristi mba tamen man mbangerenatindi tile gba wan un akaa iyol sha ishimavihin. **11** Shi Herode vea ushoja nav hee un, shi haa un ikyondo iyol, i doon tsung, sha u nahan un tar, maa a kaa ér i hide

i yem a na hen Pilatu. **12** Hii sha iyange la je Herode hingir ijende i Pilatu, gadia cii man shighe ne yô, ve lu ihyom ayol a ve.

13 Tsô Pilatu yila upristi mba tamen man mbahemen kua ior mbagenev, mba va kohol yô, **14** a kaa a ve ér: “Ne va a or ne hen a mo ner ngu tuur ior ér ve er ayôôso. Kpa nenge! M tôv un sha ishighe yenegh, kpa m zua un a ibo sha akaa a ne va yer un ijir sha mi la ga. **15** Jighilii yô, Herode kpa zua un a ibo ga, ka nahan ve a kaa ér i hide a na her a vese ye, sha ci u a er kwagh môm u a wua un ga. **16** Nahan me tsaha un, maa me pase un a yem.” **17** *— **18** Kpa ikpelaïor la cii ôr genger genger ér: “Bee a or ne sha,* gema pase Baraba sha ci wase!” **19** (Yange i wuhe Baraba ne ken purusu ér a er ayôôso vea gomoti ken gar la shi a wua or.) **20** Pilatu shi yila ve, sha ci u soo u pasen Yesu. **21** Tsô ve gba ngoron kaan ér: “I za mande un sha kon! I za mande un sha kon!” **22** Shi a ôr a ve kwa u sha utar ér: “Ka nyi kwaghbo or ne a ere? M zua a ityôkyaa i wuan un ga, nahan me tsaha un, maa me pase un a yem.” **23** Kpa ve hanger her, ve lu ôron genger genger ér i wua un,* ve ôr taver taver ghem tsô va gande un. **24** Pilatu maa kaa ér i er kwagh u ve soo la. **25** A pase or u ve soo la, or u i wuhe un ken purusu ér a er ayôôso a gomoti shi a wua or la. Kpa a gema Yesu a na ve ér ve za er a na er ve soo la.

26 Er ve lu yemen a na la, orgen ken Shirene, iti na ér Shimon,

23:17 * Ivur ne ngi ken uruamabera mba tsuaa mbagenev mba yange i hii ngeren sha ave la ga, nahan kwagh ne tese ér ka mkaanem ma ken Ruamabera u Aôndo yange na i nger la ga. **23:18** * Shin “kar a or ne kera.” **23:23** * Shin “i mande un sha kon.”

mough ken agar lu van, maa ve kôr un ve penda un kon u manden or sha mi* la, ér a tōô a dondo sha Yesu. **27** Ior kpishi lu van un ken ijime, kua kasev mba ve lu vaan shi zungwen un yô. **28** Kpa Yesu gema kenger ve, kaa ér: "Ne ônkasev mba Yerusalem, de nen u vaan mo. Kpa vaa nen sha ci wen man ônov enev; **29** sha ci u, nenge! ayange nga van, a ior vea kaa ér, 'Saan kasev mba ve lu ikyôm la iyol, man mba ve mar ga, kua mba wan a lu a ma ve atumba ga la kpaal!' **30** Shi vea gba kaan a iwo ér, 'Gba kighir se!' shi vea kaa a agungu ér, 'Cir se!' **31** Aluer ve er akaa ne shighe u kon u lu ndor la yô, ka nyi ia er shighe u ua va uma laa?"

32 Ior mbagenev uhar lu mbaaferev, ve kpa i lu yemen a ve u za wuan a na imôngo. **33** Mba za nyer hen ijiir i i yilan ér Igbôndotyôu la yô, ve mande un sha kon, kua mbaaferev mbara, u môm ken uwegh nagh ku yanegh, ugen ken uwegh nagh ku imesegh. **34** Kpa Yesu lu kaan ér: "Tere, de ve isholibo ve, sha ci u ve fa kwagh u ve lu eren ga." Shi ve er ishor sha akondo a na, maa ve kar a. **35** Ior tile lu kenger. Kpa mbahe-men mbara lu miin zwa kaan ér: "A yima mbagenev, nahan a yima ase iyol na, aluer ngu Kristu, Un u Aôndo a Tsough la yô." **36** Ushoja je kpa lu nahan un tar, ve lu va nan un wain u angen **37** kaan ér: "Aluer u ngu tor u Mbayuda yô, yima ase iyol you." **38** Shi ve nyer kwagh vegher u sha, ape ver ityôu la, ér: "Tor u Mbayuda."

39 Tsô môm ken mbaaferev mba i mande ve her la, gba lamen sha a na dang, kaan ér: "U ngu Kristu gaa? Yô, yima iyol

you kua se kpaal!" **40** Kpa ugen la gema venda a na, kaa ér: "Aôndo je kpa u cie gaa? Shin ka er u ye mtsaha môm vea na yumu?" **41** Se yô, i kure se ijir vough, se zua a injar kuma sha akaa a se er la, kpa or ne yô, a er ma kwaghbo ga." **42** Maa a kaa ér: "Yesu, umbur mo zum u u nyôr ken Tartor wou yô." **43** Yesu maa kaa a na ér: "Mimi je m kaan we nyian ne, u va lu vea mo ken Paradiso."

44 Hen shighe ne, lu er ahwa 12 atetan* nahan, kpa ime gema wa hen tar la cii, zan zan va kighir er ahwa atar* atetan nahan, **45** sha ci u iyange pir. Tsô ikyondo i yisan i ken tempel la pav hen atô va tume shin inya. **46** Kpa Yesu ôr kwagh genger genger, kaa ér: "Tere, m wa uma* wam sha ikvey you." Ôron kwagh ne been maa a sule.* **47** Orvesen u ushoja mbara nengen kwagh u er ne yô, a gba wuese Aôndo kaan ér: "Mimi je, or ne lu orperapera." **48** Er ikpelaior i i kohol her sha u nengen kwagh u lu zan hemen la, nenge akaa ne yô, ve kighir ave vanger ve gba zungwen yemen ken uya vev. **49** Mba ve fa un cii, tile ken ica. Shi kasev mba yange ve mough vea na ken Galilia ve va la kpa lu her, lu nengen akaa ne.

50 Tsô orgen lu, i yilan un ér Yosev, lu or u ken Mkohol u Mbaajiriv, fa kwagh shi lu orperapera. **51** (Or ne yange lumun a mhen ve man kwagh u ve er ne ga.) Lu or u ken Arematia, gar ugen ken Yudia; lu keghen Tartor u Aôndo. **52** Or ne nyôr za tile sha ishighe ki Pilatu, pine ian i tōôn ikyom i Yesu. **53** Nahan a va hungwa a i

23:44 * Zwa Grika, "er ihwa i sha ataratar nahan." Yange i hii u ôron ahwa ne pepe shighe u iyange ka i hii u duen la. * Zwa Grika, "ihwa i sha utaankarunyiin." **23:46** * Zwa Grika, "jingi." * Shin "a kpe."

shin inya, a kange i ken ikyondo i taver ishe, a za wa ken uwar u i time ken vande, u i lu a vande iin or ker ga yô. **54** Hen shighe ne, lu Iyange i Kohol Iyol, u a nyôr ken Iyange i Memen yô. **55** Kpa kasev mba ve mough vea na ken Galilia ve va la kpa za, za nenge uwar la, shi ve nenge er i gbir ikyom na yô. **56** Nahan ve hide ve yem ve za nungwa mcimbim man mkurem ma human doon. Kpa ve mem sha Iyange i Memen, er tindi tese nahan.

24 Kpa ka va lu sha iyange i hiihii ken kasua* yô, ve va hen uwar shon pepe pepe a mcimbim ma ve nungwa la. **2** Kpa ve nenge i menger iwen sha uwar la kera, **3** nahan mba nyer ker yô, ve nenge a ikyom i Ter Yesu ga. **4** Er lu kundan ve iyol her la, ve nenge iorov uhar tile ikyua, a akondo a mondon iyol. **5** Nahan cier kasev mbara iyol je ve wa ityou inya. Tsô ior mbara kaa a ve ér: "Er nan ne lu keren or u uma hen ijiir i mbakpeneve? **6** A nder, kera ngu heen ga. Umbur nen kwagh u yange ôr ne shighe u lu ken Galilia her la, **7** a kaa ér gba keng u a na Wan u or sha ikyev i mbaasorabo, vea mande un sha kon, shi sha iyange i sha utar la una nder shin ku." **8** Tsô ve umbur mkaanem nam, **9** nahan ve mough hen uwar la ve hide ve va ôr Mbapuekarmôm mbara kua mbagenev cii akaa ne. **10** Ve yô, lu Maria Madalina man Yoana kua Maria ngô u Yakobu. Shi kasev mbagenev mba ve lu vea ve la cii lu ôron mbaapostoli akaa ne. **11** Nahan kpa, akaa a i lu ôron ne lu ve er ka ibumekwagh nahan, ve na kasev mbara jighijigh ga.

12 Kpa Peteru mough yevese

za hen uwar la, za ngurum gbirin ashe yô, a nenge a akondo tseegh. Maa a kar a yem, taver un u fan kwagh u za hemen yô.

13 Kpa sha iyange la je, mbagenev uhar ken a ve lu zan hen angar ugen, i yilan ér Emou. Angar ne gba ica a Yerusalem kuma er umai utaankaruhar* nahan. **14** Ve lu lamen sha akaa a a er ne cii.

15 Nahan er ve lu lamen sha akaa ne la, Yesu iyol na va kohol ve, gba zenden yemen a ve imôngo. **16** Kpa ve fatyô u fan ér ka un ga. **17** Tsô a pine ve ér: "Ka nyi akaa ne lu ôron yughur yughur yemen nahana? Maa ve tile, ve gema ve kenger zunguluu. **18** Ugen ken a ve, i yilan un ér Keliopa, gema pine un ér: "U ngu orvannya ken Yerusalem shi u ngu hen ya we tswene, shin u fe akaa a a sember eren ne ga?" **19** A pine ve ér: "Ka nyi akaa?" Ve kaa a na ér: "Ka akaa a sha kwagh u Yesu, Ornasareti, u mkaanem nam man ieren na sha ishighe ki Aôndo kua ior cii tese ér ngu profeti u ageegh la, **20** man er upristi mba tamen kua mbahemen kôr un na, i ôr un ijiir i kure ér i wua un, maa ve za mande un sha kon yô. **21** Man yange se lu veren ishima ser ka or ne una yima Iserael ye. Shi bee kera yô, akaa ne cii er ayange kar ka atar je ne. **22** Shi kasev mbagenev ken a vese ôr se kwagh u kpiligh se iyol; ve za hen uwar la nyian pepe pepe **23** kpa ve zua a ikyom na ga, ve hide ve va ôr se er ve nenge a kwagh u kpiligh ve iyol yô, ve nenge a mbatyomov, ve kaa a ve ér, ngu uma. **24** Nahan mbagenev mba ve lu a vese la, za hen uwar shon, ve za nenge akaa a

24:1 * Ka iyange i se yer hegen ser Lahadi la. Hen Mbayuda yô, lu iyange i hiihii ken kasua je la.

24:13 * Kuma ér ukilomita 11 nahan. Zwa Grika, "usitediom 60." Sitediom môm yange a lihe i kuma umita 185 (angahar 606.95).

kasev mbara ôr la lu nahan vough, kpa un yô ve nenge a na ga."

25 Nahan a kaa a ve ér: "Kpash! Ne mba kaven kwagh ga mba ka ne timbir u nan akaa a uprofeti ve ôr la cii jighjigh ne! **26** Kera lu u Kristu una ya atsan ne cii keng man una nyôr ken iengem* na ye gaa?" **27** Tsô a gba pasen ve akaa a i nger sha kwagh na ken Ruamabera la cii, hii sha akaaôron a Mose kua Uprofeti cica cii.

28 Tsô ve va zurum hen angar u ve lu zan her la, maa a erinja er a soo u karen yemen nahan. **29** Kpa ve zamber a na ér a de yemen ga, ve kaa ér: "Tsa vea vese, iyange ngi zan u been, ica a gba ga tsô tugh mbua ile." Tsô a nyôr sha u una tsa vea ve yô. **30** Tem kwaghyan vea ve sha tebul yô, a tôô kpenberedi, a er msen* maa a coon a gba karen ve. **31** Maa baver ve, ve kav un, kpa a ndiir ve ashe. **32** Tsô ve gba kaan ker a ayol a ve ér: "Ashen asema a lu yeghen se a yegh zum u a lu lamén a vese sha gbenda, pasen se Ruamabera* wanger wanger la gaa?" **33** Maa ve mough hen shighe* la je ve hide ken Yerusalem, ve va zua a Mbapuekarmôm mbara man mba ve kohol a ve imôngo la, **34** lu mba ve vande kaan ér: "Mimi je i nder Ter shin ku, shi a ande hen Shimon!" la. **35** Tsô ve pase akaa a a er ve sha gbenda la, man er ve va mase kaven un shighe u coon beredi yô.

36 Er ve lu ôron akaa ne zan a mi ave la, Yesu iyol na va ande, tile hen atô ve, kaa a ve ér: "Bem a lu sha a ven." **37** Kpa er cier ve iyol kpishi shi ishima lu tan ve kwe yô, lu ve er ka jijingi ve lu nengen a mi nahan. **38** Tsô a kaa a ve ér:

"Er nan ishima i lu zan ne iyolo, man er nan ne lu tan akperan ken asema a ene? **39** Nenge nen ave am man angahar a am, ka mo iyol yam; bendem nen ave iyol nenge nen, jijingi lun a inyam man akuhe, er ne nenge m lu a mi nahan ga."

40 Kaan nahan yô, a tese ve ave na kua angahar a na. **41** Kpa ve lu a na jighjigh ga, sha ci u saan ve iyol shi lu kpiligh ve iyol her, maa a kaa a ve ér: "Ne mba a kwaghyanaa?" **42** Nahan ve na un ishu i anen, **43** maa a ngohol i a ya sha ashe a ve je.

44 Tsô a kaa a ve ér: "Ka mkaanem ma yange m ôr a ven shighe u m lu vea ven her la je ne. Yangen m kaa mer, gba u akaa a i nger sha kwagh wam ken Atindi a Mose man ken ityakeda i Uprofeti kua Upasalami la cii aa kure sha mi keng." **45** Tsô a bugh ve asema wang u kaven injia i akaa a i nger ken Ruamabera la, **46** a kaa a ve ér, "Kape yange i nger je la: ér gba u Kristu una ya ican shi una nder shin ku sha iyange i sha utar la, **47** man ka ken iti na je a pase ior mba ken akuraior cii er i gbe u vea gema ishima, nahan a de ve asorabo ye; a hii ken Yerusalem je. **48** Ne lu mba eren shiada sha akaa ne. **49** Man nenge, m ngu tindin ne a kwagh u Terem yange tondo zwa la. Nahan kpa, lu nen ken gar zan zan ne va kar zuan a tahav mbu mbu dugh sha la."

50 Tsô a due a yem a ve zan zan, a za ar ken Betani, maa a kende ave sha, a sôn iveren sha ci ve. **51** Er lu sônôn iveren zan a mi ave la, a undu ve, i tôô un i yem a na sha. **52** Tsô ve gure inya ve na un icivir, maa ve hide ken Yerusalem, saan ve iyol tsung. **53** Ve za hemen u lun ken tempel, wuese Aôndo.

24:26 * Shin "una zua a icivir." 24:30 * Shin "a sôn iveren." 24:32 * Zwa Grika, "bughun Ruamabera." 24:33 * Zwa Grika, "hen ihwa."

YOHANE

ATÔAKAA A VESEN

- 1 Imo la hingir or (1-18)
Shiada u Yohane u Eren Batisema er la (19-28)
Yesu ka Waniyôngo u Aôndo (29-34)
Mbahenen mba Yesu mba hiihii (35-42)
Filibu man Natanael (43-51)
- 2 Iniongo i kwasehe i ken Kana; i gema mngerem hingir wain (1-12)
Yesu wanger tempel (13-22)
Yesu fa kwagh u uumace (23-25)
- 3 Yesu man Nikodemu (1-21)
A hide a mar or (3-8)
Tar ne doo Aôndo ishima (16)
Shiada u masetyô u Yohane er sha kwagh u Yesu yô (22-30)
Un u a dugh sha la (31-36)
- 4 Yesu man Kwasesamaria (1-38)
Civir Aôndo "ken jijingi kua ken mimi" (23, 24)
Mbasamaria kpishi na Yesu jighjigh (39-42)
Yesu bee wan u or u eren tom ken ya u tor angev (43-54)
- 5 I bee orgen angev hen Beteseta (1-18)
Yesu zua a ian i eren akaa hen Ter na (19-24)
Mbakpenev vea ungwa imo i Yesu (25-30)
I er ushiada sha kwagh u Yesu (31-47)
- 6 Yesu na iorov 5,000 kwaghyan (1-15)
Yesu zende sha zarmnger (16-21)
Yesu ka "kwaghyan u nan uma" (22-59)
Kwaghôron u Yesu na ior kpishi gbeev mbu nôngon (60-71)
- 7 Yesu za Iniongo i Utavernakel (1-13)
Yesu tese ior hen iniongo la (14-24)
Ior lu a mbamnenge kposo kposo sha kwagh u Kristu (25-52)
- 8 Ter ngu eren shiada sha kwagh u Yesu (12-30)
Yesu ka "iwanger i tar" (12)
Ônov mba Aberaham (31-41)
"Mimi una pase ne, ne kera lu uikyangan ga" (32)
- Ônov mba Diabolo (42-47)
Yesu man Aberaham (48-59)
- 9 Yesu bugh or u i mar un a ashe a pirin yô ashe (1-12)
Mbafarishi pine or u i bee un angev la mbampin (13-34)
Ashe a pirin a Mbafarishi (35-41)
- 10 Orkuranilev man ityôr-iyôngo (1-21)
Yesu ka orkuranilev u dedoo (11-15)
"M ngu a iyôngo igen kpaa" (16)
Yesu tagher kwagh a Mbayuda hen Iniongo i Wanger Tempel (22-39)
Mbayuda kpishi venda u nan jighjigh (24-26)
"Iyôngo yam ngi ongo imo yam" (27)
Wan ngu ken mzough vea Ter (30, 38)
Ior kpishi Yordan yande la na jighjigh (40-42)
- 11 Ku u Lasaru (1-16)
Yesu sur Marta man Maria ishima (17-37)
Yesu nder Lasaru (38-44)
I ker gbenda u wuan Yesu (45-57)
- 12 Maria haa Yesu mkurem shin angahar (1-11)
Yesu nyôr sha mhembe (12-19)
Yesu tsengaôron kwagh u ku na (20-37)
M-ban u jighjigh u nan u Mbayuda kure kwaghôron u profeti (38-43)
Yesu va ka u yiman tar (44-50)
- 13 Yesu ôô mbahenen nav angahar (1-20)
Yesu pon Yuda u tee un la (21-30)
Tindi u he (31-35)
"Aluer ne doo ayol a en yô" (35)
I tsengaôron ér Peteru una venda Yesu (36-38)
- 14 Ka Yesu tseegh a lu gbenda u karen zan hen Ter ye (1-14)
'Mo m ngu gbenda man mimi man uma' (6)
Yesu tôndo zwa u nan icighan jijingi (15-31)
'Ter hembam' (28)
- 15 Injakwagh i kon u wain u mimi (1-10)
Tindi u tesen dooshima u Kristu (11-17)

- 'Dooshima ngu u a hembe ngun ga' (13)
Tar kôr mbahenen mba Yesu ihyom (18-27)
- 16 Mbahenen mba Yesu vea tagher ishigah a ku (1-4a)
Tom u icighan jijingi (4b-16)
Ijungwen i mbahenen ia hingir iember (17-24)
Yesu hembra tar (25-33)
- 17 Msen u Yesu u masetyô vea mbaapostoli nav (1-26)
U keren u fan Aôndo la ve a uma u tsôron (3)
Mbakristu mba ior i tar ne ga (14-16)
"Ka kwaghôron wou a lu mimi ye" (17)
'M pase iti you' (26)
- 18 Yuda tee Yesu (1-9)
Peteru gber or sanker (10, 11)
I yem a Yesu hen Anasi (12-14)
Peteru venda Yesu sha kwa hiihii (15-18)
Yesu tile sha ishigah ki Anasi (19-24)
Peteru venda Yesu sha kwa har man sha kwa tar (25-27)

- Yesu tile sha ishigah ki Pilatu (28-40)
"Tartor wam ka u shin tar ne ga" (36)
- 19 I gbideye Yesu shi i naha un tar (1-7)
Pilatu shi pine Yesu mbampin (8-16a)
I mande Yesu sha kon hen Gologota (16b-24)
Yesu ker gbenda u j nenge sha ngô na (25-27)
Ku u Yesu (28-37)
M-ii u Yesu (38-42)
- 20 Uwar lu gbilin (1-10)
Yesu ande hen Maria Madalin (11-18)
Yesu ande hen mbahenen nav (19-23)
Toma ta akperan kpa va na jighjigh (24-29)
Awashima u ihyurenruamabera ne (30, 31)
- 21 Yesu ande hen mbahenen nav (1-14)
Peteru pase wang er Yesu a doo un ishima yô (15-19)
"Koson mo anyôngov" (17)
Kwagh u una va er orhenen u doo Yesu ishima la (20-23)
Mkur (24, 25)

1 Sha hiihii la je, Imo lu, man Imo la lu vea Aôndo, shi Imo la lu er Aôndo nahan.* **2** Un lu vea Aôndo sha hiihii je. **3** Lu sha ikyev na i gba akaa cii ye. Akaa a a lu ne cii, i gba eren ma kwagh môm ga, lu sha ikyev na i gba hanma kwagh ye.

Kwagh u yange i gba **4** sha ikyev na yô, lu uma, man uma la lu iwanger i uumace. **5** Shi iwanger la ngi tan ken ime, kpa ime la fatyô u hemban i ga.

6 Orgen yange va, u Aôndo tindi un yô, i yilan un ér Yohane. **7** Or ne va u va eren shiada, sha er una pase kwagh u iwanger la, nahan una wase hanma or cii nana na jighjigh yô. **8** Lu un iyol na lu

iwanger la ga, kpa lu u una er shiada sha kwagh u iwanger shon.

9 Lu u ica a gba ga tsô iwanger i mimi i ia ta hanma injaor cii la, ia va shin tar. **10** Un ne yange lu shin tar, man lu sha ikyev na i gba tar ye, kpa tar gema fa un ga. **11** Yange va hen ya na, kpa ior nav ngohol un ga. **12** Nahan kpa, mba yange ve ngohol un cii yô, a na ve ian i hingir ônov mba Aôndo, sha ci u ve na iti na jighjigh. **13** Nahan i mar ve, lu sha awashima u iyol i inyam man awambe shin sha awashima u or ga, kpa lu sha awashima u Aôndo.

14 Tsô Imo la hingir or, lu a vese imôngo, nahan se nenge a iengem na; iengem i wan u ter, u

1:1 * Zwa Grika, "lu aôndo."

môm môm; shi a iv a erdoo* kua mimi u Aôndo la. **15** (Yohane er shiada sha kwagh na, yôo genger genger ér: “Ka un shon u yange m lu ôron kwagh na je ne, mer, ‘U a lu van mo ken ijime la hembam, sha ci u yange vande lun cii man i marem ye.’”) **16** Er iv a erdoo u Aôndo a tesen sha mhôôn la yô, lu tesen se erdoo shon hanma shighe cii. **17** Er yange i na Atindi sha ikhev i Mose yô, Aôndo gema tese se erdoo na u sha mhôôn kua mimi na la sha ikhev i Yesu Kristu. **18** Ma shighe môm kpa or ngu a nenge a Aôndo ga, ka aôndo, u a lu wan u môm môm, a lu hen ikyum i Ter na* la tseegh a pase se kwagh Na ye.

19 Ngun ka shiada u Yohane er zum u Mbayuda tindi upristi man Mbalevi mba ken Yerusalemer hen a na je ne. Ve tindi ér i va pine un ér: “U ngu ana?” **20** A venda u ôron ve ga, kpa a pase ve wang, a kaa ér: “Ka mo m lu Kristu ga.” **21** Nahan ve pine un ér: “Tsô, u ngu ana? U ngu Eliya shini?” A kaa ér: “M ngu un ga.” “Nahan u ngu Profeti shon laa?” A kaa a ve ér: “Ei!” **22** Tsô ve kaa a na ér: “Ka an jim u lu ase? Pase se sha er se za ôr mba ve tindi se la yô. U kaan wer u ngu ana?” **23** A gema a kaa ér: “M ngu or u yôôn ken taaikyôngo mer: ‘Kôôm nen gbenda u Yehova* u lu jigihlii,’ vough er profeti Yesaia yange kaa nahan.” **24** Lu Mbafarishi tindi ior mban ye. **25** Nahan ve pine un ér: “Tsô aluer u ngu Kristu shin Eliya shin Profeti shon ga yô, er nan u lu eren batisema?” **26** Yohane gema kaa a ve ér: “M

ngu eren batisema sha mnger. Kpa orgen ngu hen atô wen, u ne fe un ga yô, **27** un shon u a lu van ken ijime yam la. M kuma u saghen un ikyor i akôvough* ga.” **28** Akaa ne er ken Betani, Yordan yande la, ape Yohane lu eren ior batisema la.

29 Mba ker ken sev mbu gen yô, a nenge Yesu lu van hen a na, maa a kaa ér: “Nenge, Waniyôngo u Aôndo, u a lu va tóon asorabo a tar ne kera la!” **30** Ka un shon u yange m lu ôron kwagh na je ne, mer, ‘Orgen ngu van mo ken ijime, a hembam, sha ci u yange vande lun cii man i marem ye.’ **31** Mo je kpa yange m fa un ga, kpa m va u va eren ior batisema sha mnger sha u i fa kwagh na ken Iserael yô.” **32** Yohane shi er shiada kaa ér: “M nenge jijingi lu senen sha aôndo er ka ikyungugh nahan, va tema sha a na. **33** Mo je kpa m vande fan un ga, kpa Un u a tindim ér m er ior batisema sha mnger la kaa a mo ér: ‘Or u ú nenge jijingi una sen a va tema sha a nan la yô, ka or la i lu u nana er ior batisema sha icighan jijingi ye.’ **34** Nahan m nenge kwagh ne, shi m ngu eren shiada mer ngun ka Wan u Aôndo.”

35 Shi mba ker ken sev mbu gen yô, Yohane tile vea mbahe-nen nav mbagenev uhar, **36** tsô a nenge Yesu gba zenden karen, maa a kaa ér: “Nenge, Waniyôngo u Aôndo ngula!” **37** Mbahenen mba uhar mbara mba ongo kwagh u ôr ne yô, ve dono sha Yesu. **38** Yesu gem yô, a nenge ve lu van un ken ijime, maa a pine ve ér: “Ka nyi ne kerene?” Ve kaa a na ér: “Rabi, u ngu za tsan hana?” (Inja i Rabi ér, Ortesen). **39** A kaa a ve ér, “Va nen tsô ne nenge.” Na-

1:14 * Shin “erdoo u Aôndo a tesen sha mhôôn la.” 1:18 * Shin “u Ter na a we un ikyum.” Ishe-mber ne ngi ôron kwagh u ian i i tese mlu u ior mba ve lu kôôsôô yô. 1:23 * Nenge Nge-ren u Pasen Asember.

1:27 * Shin “sanda.”

han ve yem ve za nenge ape lu u una tsa la, shighe ne lu er ahwa anyiin aikighe* nahan, maa ve lu vea na zan zan iyange la kar been.

40 Anderia, anmgbian u Shimon Peteru kpa lu môm ken mbahenen mba uhar mba ve ungua kwagh u Yohane ôr maa ve dondo Yesu la. **41** A za hii zuan a anmgbian na Shimon, a kaa a na ér: "Se zua a Mesiya" (inja na yô ér, "Kristu"), **42** maa a za a na hen Yesu. Tsô Yesu kenger un, maa kaa ér: "We u ngu Shimon, wan u Yohane; a yilan we ér Sifa" (inja na yô ér, "Peteru").

43 Mba ker ken sev mbu gen yô, lu Yesu pe zan ken Galilia. Tsô a zua a Filibu, a kaa a na ér: "Dondom." **44** Filibu gema lu or u ken Beteseida, lu gar u Anderia man Peteru kpa je la. **45** Filibu zough a Nataniel yô, a kaa a na ér: "Se zua a un u Mose yange ôr kwagh na ken Atindi, shi Uprofe-ti kpa nger kwagh na la: Ka Yesu, wan u Yosev, or u ken Nasareti." **46** Kpa Nataniel pine un ér: "Ma kwagh u dedoo una fatyô u duen ken Nasareti je kpa?" Filibu gema kaa a na ér: "Va nenge." **47** Yesu nengen Nataniel ngur van hen a na yô, a ôr kwagh na a kaa ér: "Nenge, mimi je, Oriserael ne ngu a icugh ken a na ga." **48** Nataniel pine un ér: "Ka han u feme?" Yesu kaa a na ér: "Ashen m nenge a we hen itine i kon u tur je Filibu lu a yila u ga." **49** Nataniel gema kaa ér: "Rabi, u ngu Wan u Aôndo, u ngu Tor u Ise-rael." **50** Yesu kaa a na ér: "Ka er m kaa mer ashen m nenge a we hen itine i kon u tur ve u ne jigh-jigh yee? U va nenge a akaa a he-

mban angan." **51** A kaa a na ér: "Mimi mimi* je me kaa ne, ne va nenge a bugh sha, nahan mbatyomov mba Aôndo vea lu kôndon sha shi senen hen Wan u or."

2 Sha iyange i sha utar la, i lu eren iniongo i ivesegh ken Kana u ken Galilia, nahan ngô u Yesu kpa lu her. **2** Yesu man mbahenen nav kpa i lôhô ve iniongo i ivesegh ne.

3 Wain va yen yô, ngô u Yesu kaa a na ér: "Mba a wain ga."

4 Kpa Yesu kaa a na ér: "Kwase, ka nyi yase sha kwagh la?" Shighe wam ngu a kuma ga." **5** Ngô na kaa a mba ve lu karen kwaghyan la ér: "Er nen hanma kwagh u a kaa ne cii." **6** I gema i ver uzwar mba awenev ataratar mba haan mngerem shimi sha ci u wanger iyol, sha atindi a Mbayuda. Hanma yô kehe kuma u haan uikyaren mba zar kwagh shimi er uhar shin utar nahan.* **7** Tsô Yesu kaa a ve ér: "Iv nen mngerem shin uzwar mbara." Nahan ve haa mngerem iv shimi poo poo. **8** Maa a kaa a ve ér: "Kese za na nen orhemen u iniongo." Tsô ve kese ve za na un. **9** Orhemen u iniongo la ma mngerem ma i gema hingir wain la, kpa fa ape i zua a mi ga, (kpa mba karen kwaghyan mba ve kese ma la yô fa), nahan orhemen u iniongo la yila orkwasehe la, **10** a kaa a na ér: "Hanma or ka nan vande nan ior wain u doon, vea maan una kôron ve yô, nan mase van a u a doo i kom ga yô. Kpa we yô, u ver wain u doon her zan zan

1:51 * Zwa Grika, "Amen, Amen." Nenge Ngeren u Pasen Asembler. **2:4** * Zwa Grika, "Kwagh wase sha mi ka nyi, kwase?" Kwagh ne ka injakwagh i tesen ér i huna kwagh. Ishember i "kwase" la ngi tesen icihi ga. **2:6**

* Ikyaren i zar kwagh la yange i nongo u kuman bati môm. Bati môm gema lu ulita 22 (ugalon 5.81).

1:39 * Zwa Grika, "er ihwa i sha pue nahan." Yange i hii u ôron ahwa ne pepe shighe u iyan-ge ka i hii u duen la.

hegen.” **11** Yesu er ivande na i hiihii ne ken Kana u ken Galilia, nahan ior nenge a tahav nav, shi mbahenen nav na un jighjigh.

12 Kwagh ne karen kera yô, un vea ngô na man anmgbianev nav kua mbahenen nav ve mough ve yem ken Kapenaum, kpa ve tsa ker ayange kpishi ga.

13 Hen shighe ne, iniongo i Paseka u Mbayuda lu zurum, nahan Yesu yem ken Yerusalem.

14 Za nyer ken tempel yô, a nenge ior lu teen ibua man iyôngo man mkungum; mbamusaniyaregh kpa tar akaateman a ve ker, tema. **15** Tsô a tôô kor a tume akpa, a zenda mba ve lu a iyôngo man ibua la cii ken tempel kera, shi a tôô samnyar u mbamusaniyaregh a haa inya, shi a daa utebul vev gba. **16** A kaa a mba ve lu teen mkungum la ér: “Tôô nen akaa ne due nen a mi heen kera! De nen u geman iyou i Terem ner i hingir iyou i eren kasua ker!”*

17 Tsô mbahenen nav umbur kwagh u i nger ér: “Kwagh u iyou yuna gbam ishima tsung” la.

18 Nahan Mbayuda gema pine un ér: “Ka ivande i nyi u fatyô u eren sha u tesen se wer u ngu a tahav mbu eren akaa nee?”

19 Yesu kaa a ve ér: “Hembe nen tempel ne haa nen inya, nahan me hide me maa un ken ayange atar.”

20 Tsô Mbayuda pine un ér: “Yange i tôô anyom 46 u maan tempel ne, man wer u maa un ken ayange ataraa?”

21 Kpa tempel u lu ôron la lu iyol na. **22** Gema lu shighe u i va nder Yesu shin ku la, mbahenen nav mase umbur er yange vanden ôron kwagh ne ye, nahan ve na ruamabera jighjigh, kua kwagh u Yesu ôr ne.

23 Nahan kpa, zum u Yesu lu ken Yerusalem hen shighe u iniongo i Paseka la, ior kpishi na un jighjigh sha ci u uivande mba ve nenge lu eren la. **24** Kpa Yesu nenge kwagh ve wanger un ga, sha ci u a fa asema a ve cii, **25** shi lu u una suur sha ma or ér nana pase un mlu u mbagenev kpaa ga, sha ci u a fa kwagh u orumace.

3 Orfarishi ugen lu, i yilan un ér Nikodemu. Lu môm ken mbahemenev mba Mbayuda. **2** Or ne za va hen a na tugh, va kaa a na ér: “Rabi, se fa, u ngu ortesen u Aôndo a tindi yô, sha ci u or môm nana gba eren uivande mban ga, saa Aôndo una lu a nan.”

3 Yesu gema kaa a na ér: “Mimi mimi je” me kaa u, or môm nana fatyô u nengen a Tartor u Aôndo ga, saa a hide a mar nan.”* **4** Nahan Nikodemu pine un ér: “Organden nahan, a er nan ve shi a hide a mar nana? Nana fatyô u nyôron ngô u nan ken uya ér i hide i mar nanaa?” **5** Yesu gema kaa ér: “Mimi mimi je me kaa u, saa a mar or sha mnger man sha jijingi, gayô nana nyôr ken Tartor u Aôndo ga. **6** Kwagh u i lu iyol i inyam man awambe i mar yô, ka iyol je a lu ye, shi kwagh u i mar un sha jijingi yô, ka jijingi je a lu ye. **7** Kwagh u m kaa a we mer, gba keng u a hide a mar ne la, a de kpiligh we iyol ga. **8** Ahumbe ka aa karen yô, a yemen ape a soo la. Ka u ungwa ihyuran i a, kpa u fa ape a mough, man ape a lu yemen ga. Kape kwagh u or u i mar nan sha jijingi kpa a lu je la.”

9 Nikodemu gema kaa a na ér: “A er nan man akaa ne aa ere?”

10 Yesu gema kaa ér: “U ngu orte-

2:16 * Shin “ijiir i eren kasua; iyou i eren kpe-nga.”

3:3 * Zwa Grika, “Amen, Amen.” Nenge Ngeren u Pasen Asemer. * Shin a fatyô u kaan ér, “a mar nan sha.”

sen ken Iserael, man u fa akaa ne gaa? **11** Mimi mimi je me kaa u, ka kwagh u se fe la se lu ôron ye, shi ka kwagh u se nenge la se lu eren shiada sha mi ye, kpa ne mba lumun a shiada wase la ga. **12** Aluer m ôr ne akaa a shin tar ne je kpa ne na jighjigh ga yô, a er nan me ôr ne akaa a sha la ve ne na jighjigh? **13** Bee kera yô, i lu je or môm nan ngu a kôndo nan yem sha ga, saa un u a sen sha la, ka Wan u or je la. **14** Shi er Mose yange kende a iyô sha ken taaikyôngo nahan, kape Wan u or kpa i gbe u a kende a na sha je la; **15** sha er hanma or u nan ne un jighjigh yô, nana zua a uma u tsôron yô.

16 “Gadia tar ne doo Aôndo ishima kpishi je yô, a na Wan na u môm môm la, sha u hanma or u nan ne un jighjigh cii nanã de timin ga, kpa nanã zua a uma u tsôron. **17** Gadia Aôndo tindi wan na shin tar ka sha u a va ôr tar ijir ga, kpa ka sha u a va yima tar. **18** Or u nan ne un jighjigh cii yô, ka u a ôr nan ijir ga. Kpa or u nan ne jighjigh ga cii yô, i ôr nan ijir kera je ve, sha ci u nan na iti i Wan u Aôndo u môm môm la jighjigh ga. **19** Man ka kwagh u i lu ôron ior ijir sha mi je ne, ér: iwanger wa shin tar, kpa ior hembra soon ime a iwanger, sha ci u aeren a ve ka a ifer. **20** Gadia or u nan eren aferakaa yô, nan kôr iwanger ihyom, nahan nan ve ken iwanger ga, sha er aeren a nan aa due ken igbar* ga yô. **21** Kpa or u nan eren kwagh u mimi yô, nan ve ken iwanger, sha er aeren a nan aa due ken igbar, er nan lu eren a sha ishima i Aôndo yô.”

22 Tsô Yesu mough vea mbahe-nen nav ve yem ken agar a kiri-

ki a ken Yudia, za lu ker vea ve shighe wa karen, lu eren ior batisema. **23** Yohane kpa lu eren ior batisema hen Inon, ikyua a Salim, sha ci u zege ityungumnger lu her, nahan ior lu van her i lu va eren ve batisema; **24** shighe ne i lu a wuhe Yohane ken purusu ga.

25 Tsô ayôôso gba her atô u mbahenen mba Yohane man Oryuda ugen sha kwagh u or a er ve nana lu wang la. **26** Shighe kar yô, ve va ôr a Yohane ér: “Rabi, or u yange lu vea we yande Yordan la, u ú er shiada sha kwagh na la, ngu eren ior batisema, nahan ior cii mba zan hen a na.” **27** Yohane gema kaa ér: “Or a fatyô u zuan a ma kwagh ga, saa Aôndo una na nan. **28** Ne ayol a en ne mba eren mo shiada ner, yange m kaa mer, ‘Ka mo m lu Kristu ga, kpa i tindim m ngu zan un sha hemen.’ **29** Or u nan lu a kwa-sehe la, ka nan je nan lu orkwasehe ye. Kpa or u nan lu ijende i orkwasehe la ka nana tile nana unghan iliam na yô, i saan nan iyol tsung sha ci u nan unghwa ikyenge i orkwasehe. Nahan m iv a msaanyol. **30** Un ka u una seer a seer, kpa mo yô, ka u me panden a pande.”

31 U a dugh sha la hembra mbagenev cii. U a dugh shin tar la ka or u shin tar ne, shi ôron akaa a shin tar. U a dugh sha la hembra mbagenev cii. **32** Ngu eren shiada sha akaa a a nenge shi a ongo yô, kpa or môm ngu lumun a shiada na la ga. **33** Or u nan lumun a shiada na cii yô, nan fa dedoo ér Aôndo ka u mimi. **34** Gadia un u Aôndo a tindi la ngu ôron akaaôron a Aôndo, sha ci u Aôndo ne jijingi na a iyoltangen shio.* **35** Wan doo Ter ishima,

3:20 * Shin “sha er a pon aeren a nan.”

3:34 * Shin “ne jijingi na akor akor ga.”

nahan a gema akaa cii a wa un sha ikyeu. **36** Or u nan ne Wan jighjigh yô, nana zua a uma u tsôron; or u nan lu hemban Wan ato yô, nana nenge a uma ashe ga, kpa iyugh i Aôndo ngi sha a nan.

4 Tsô Mbafarishi ungwa ér Yesu ngu geman ior hingir mbahenen shi eren ior batisema hemban Yohane. Yesu* va fa kwagh ne— **2** kpa Yesu iyol na lu eren ior batisema ga, lu mbahenen nav— **3** tsô a mough ken Yudia, a hide shi a yem ken Galilia. **4** Kpa gba keng u una kar gbenda ken Samaria. **5** Tsô a va ar hen gar ugen ken Samaria, i yilan ér Shikar, ikyua a ijiir i Yakob yange na wan na Yosev yô. **6** Ijôr i Yakob gema lu her. Hen shighe ne Yesu zende vôr, nahan a tema hen ijôr shon. Lu er ahwa 12* atetan nahan.

7 Kwase ugen ken Samaria za va u va kesen mngerem. Yesu maa kaa a na ér: “Nam mngerem m ma.” **8** (Sha ci u mbahenen nav yem ken gar u za yamen kwaghyan.) **9** Nahan Kwasesamaria la pine un ér: “Er nan we Oryuda u lu sônnon mo u m lu Kwasesamaria ne mngereme?” (Gadia Mbayuda mba zough kwagh vea Mbasamaria ga.) **10** Yesu gema kaa a na ér: “Wea fe iyua i Aôndo man or u a kaa a we ér, ‘Nam mngerem m ma’ ne yô, ma u sôn un, nahan ma a ne u mngerem ma uma.” **11** Kwase la kaa ér: “Orvesen, bokoti u tsuen mngerem kpa u ngu a mi ga, man ijôr ne za. Nahan ka han u fatyô u zuan a mngerem ma uma mara nan mo? **12** U hembra ter wase u tamen Yakob u yange na se ijôr, i un vea ônov nav kua ilev nav

maan ne ga, shin u hembra unu?”

13 Yesu gema kaa a na ér: “Hannya or u nan me mngerem man cii imura ia hide a kôr nan. **14** Or u nana ma mngerem ma me na nan mara yô, imura ia kôr nan mayange ga, kpa mngerem ma me na nan mara ma a hingir ken a nan er hwembe nahan, ma a lu sagher ken a nan sha u nan uma u tsôron.” **15** Kwase la maa kaa a na ér: “Orvesen, nam mngerem mara, sha er imura ia kera kôrom ga, shi me zer van heen va kesen mngerem ga yô.”

16 A kaa a na ér: “Za yila nomou, va nen heen.” **17** Kwase la gema kaa ér: “M ngu a nom ga.” Yesu kaa a na ér: “Ka mimi u ôrye, er u kaa wer, ‘M ngu a nom ga’ yô. **18** Gadia u vande eren noov utaan kera, shi or u u lu vea na hegen ne kpa ka nomou ga. Nahan ka mimi je u ôrye.” **19** Kwase la kaa a na ér: “Orvesen, a shi nan kpa u ngu profeti. **20** Uter aseve mba tsev yange ve civir Aôndo sha uwo ne, kpa ne yô ka ne kaa ner ijiir i i gbe u ior vea civir Aôndo her la ka ken Yerusalem i lu ye.” **21** Yesu kaa a na ér: “Kwase, me ôrye u sha mimi, shighe ngu van u ne civir Ter sha uwo ne ga, shin ken Yerusalem kpaa ga yô. **22** Ne mba civir kwagh u ne fe un ga yô; kpa se yô, se mba civir kwagh u se fe un yô, sha ci u Mbayuda vea hii zuan a myom. **23** Nahan kpa, shighe ngu van, man ka shighe shon je ne, u mba ve civir Aôndo sha mimi la vea civir Ter ken jijingi kua ken mimi yô, sha ci u, jighilii yô, Ter ngu keren ambaaior la ér a civir un. **24** Aôndo ka jijingi, nahan mba ve civir un cii gba keng u vea civir un ken jijingi* man sha mimi

4:1 * Zwa Grika, “Ter.” 4:6 * Zwa Grika, “er ihwa i sha ataratar nahan.” Yange i hii u ôron ahwa ne pepe shighe u iyange ka i hii u duen la.

4:24 * Shin “er jijingi a tese la.”

kpaa.” **25** Kwase la kaa a na ér: “M fa, Mesiya ngu van, un u i yer ér Kristu la. Zum u una va yô, una pase se hanma kwagh ken igbar.” **26** Yesu maa kaa a na ér: “Ka mo un shon je m lu lamén a we ne.”

27 Lu hen shighe ne je mbahe-nen nav za hide ye, nahan kpiligh ve iyol er a lu lamén a kwase yô. Kpa ma or pine un ér, “Ka nyi u kerene?” shin “Er nan u lamén a kwase laa?” ga. **28** Tsô kwase la undu ityegh ki mngerev nagh her, yem ken gar za kaa a ior ér: **29** “Va nenge nen or u a ôrom akaa a m er ken uma wam cii ne. Alaghga tsô ka Kristu shon ne ga zee?” **30** Tsô ve due ken gar, ve gba van hen a na.

31 Mbahenen di lu ôron a na ér: “Rabi, ya kwagh.” **32** Kpa a kaa a ve ér: “M ngu a kwaghyan u ne fe kwagh sha mi ga yô.” **33** Mbahe-nen gema pine ayol a ve ér: “Ka an nan va ne un kwagh a ye di-o?” **34** Yesu kaa a ve ér: “Kwaghyan wam ka u eren ishima i un u a tindim la, shi eren tom na kuren. **35** Ne mba kaan ner, shi iwer i nyiin tsô sunda ua kuma gaa? Nenge! Me kaa ne: Kende nen ashe sha nenge nen ishule, i via kuma u sundan. Hegen je **36** orsundan ngu ngohol injar shi kohol atam sha ci u uma u tsôron, sha er ortanivor man orsundan cii vea ember imôngo yô. **37** Sha nahan yô, kwaghôron ne ka u mimi, ér: Or u môm ka ortanivor, ugen di ka orsundan. **38** M tindi ne mer za sunda nen kwagh u ne er tom sha mi ga yô. Mbagenév er tom, nahan ne kpa ne zua a mtsera u tom ve la.”

39 Tsô Mbasamaria kpishi ken gar la na un jighjigh sha ci u mkaanem ma kwase u er shiada kaa ér: “A ôrom akaa a m er ken

uma wam cii” la. **40** Zum u Mbasamaria mbara va hen a na yô, ve kaa a na ér a lu vea ve, nahan a tsa her ayange ahar. **41** Kwagh ne na yô, mbagenév kpishi kpa na jighjigh sha ci u kwagh u ôr la. **42** Nahan ve kaa a kwase la ér: “Kera ka sha ci u kwagh u u ôr se la tseegh se ne jighjigh ga; gadia se ungwa sha ato ase, nahan se fa er or ne a lu oryiman u tar mimi yô.”

43 Ayange a ahar la nga karen yô, a mough her a yem ken Galilia. **44** Kpa Yesu iyol na er shiada ér profeti lu a icivir hen tar na ga. **45** Nahan za nyer ken Galilia yô, ior mba ker ngohol un sha ci u ve nenge akaa a a er ken Yerusalem hen shighe u iniongo la, sha ci u ve kpa ve za iniongo shon.

46 Tsô shi a va ken Kana u Galilia, ape yange gema mngrem hingir wain la. Nahan orgen lu ken Kapenaum, u eren tom hen ya u tor yô; wan na gba angev. **47** Zum u or ne ungwa ér Yesu mough ken Yudia va ken Galilia yô, a za hen a na, a za kaa a na ér a va hen ya na, a va bee wan na angev, sha ci u wan shon lu nôngon ku. **48** Kpa Yesu kaa a na ér: “Ka nea nenge uivande man akaa a kpilighyol ga yô, mayange ne mba ne jighjigh ga.” **49** Or u eren tom hen ya u tor la kaa a na ér: “Tere, ma u ve hen ya wam, er wan wam a lu a kpe ga ne.” **50** Yesu kaa a na ér: “Gba yemen tsô, wan wou ngu uma.” Or la na kwagh u Yesu ôr a na ne jighjigh, maa a yem. **51** Kpa er lu yemen sha gbenda la je, ikpan na igen va zua a na, kaa a na ér wan na la ngu uma.* **52** Tsô a pine ve shighe u a zough a guda yô. Ve kaa a na ér: “Nyen fiva na la bee er ihwa i

4:51 * Shin “wan na la zua a guda.”

môm atetan* nahan.” 53 Ter na la maa fa er lu shighe shon u Yesu kaa a na ér: “Wan wou ngu uma” la yô. Nahan un vea mba hen ya na cii ve na jighjigh. 54 Lu ivande i sha uhar i Yesu er shighe u mough ken Yudia va ken Galilia je ne.

5 Shighe kar yô, iniongo i Mbayuda igen shi kuma, nahan Yesu mough kôndo sha Yerusalem. 2 Ityungu igen gema lu ken Yerusalem, hen Hunda Iyôngo, i yilan i ken zwa Heberu ér Beteseta, i maa uvarenda utaan kase ityungu shon.* 3 Nahan mbauangev kpi-shi yav inya sha uvarenda mban, kua mbaapirashe man mbaawanev man mba uman ave kua mba uman angahar.* 4 *— 5 Orgen gema lu her u tsa a angev anyom 38 yô. 6 Er Yesu nenge or ne yav her shi fa er a lu uange ica i gbe yô, a pine un ér: “U soo wer angev ou mbu bee?” 7 Oruange la gema kaa a na ér: “Orvesen, m ngu a or u nana hungwa a mo shin ityungu shighe u i kpianger mngem ga, nahan ka mea nguren zan yô, orgen nan kar nan vande hungwan a mo.” 8 Yesu kaa a na ér: “Mough sha! Tôô butu wou* zende.” 9 Maa angev mbu or la bee her ave ave je, tsô a tôô butu na* a gba zenden.

Gema lu sha Iyange i Memen. 10 Nahan Mbayuda gba ôron a or shon ér: “Nyian ka Iyange i Memen, nahan u tôô butu* ka shami ga.” 11 Kpa a gema a kaa a ve ér: “Ka or u a beema angev la

shi a kaa a mo ér, ‘Tôô butu wou* zende’ ye.” 12 Ve pine un ér: “Or shon u a kaa a we ér, ‘Tôô butu wou zende’ la ka ana?” 13 Kpa or shon u i bee un angev la fatyô u fan or u Yesu lu jim ga, sha ci u a kar sha, a nyôr ken ikpelaïor i i lu her la.

14 Shighe kar yô, Yesu za zua a or shon ken tempel, nahan a kaa a na ér: “Nenge, i bee u angev hegen. De kera shi eren isholibo ga, sha er kwagh u vihin hemban ngun una er u ga yô.” 15 Or la maa yem za ôr Mbayuda mbara er i lu Yesu a bee un angev yô. 16 Kwagh ne na yô, Mbayuda lu tôvon Yesu a ican, sha ci u lu eren akaa ne sha Iyange i Memen. 17 Kpa a gema a kaa a ve ér: “Terem ngu eren tom zan zan hegen, nahan mo kpa m ngu eren tom her.” 18 Ka sha ityôkyaa ne je Mbayuda lu hemban keren ér vea wua un ye. Lu sha ci u lu perren tindi u Iyange i Memen tseegh ga, kpa lu sha ci u lu yilan Aôndo ér Ter na, tesen ér un ngu kwagh-môm a Aôndo.

19 Nahan Yesu kaa a ve ér: “Mimi mimi je* me kaa ne, Wan una gba karen a ishima na tsô eren ma kwagh ga, saa kwagh u a nenge Ter na a eren la tseegh. Gadia nyityôkwagh i Ter a eren cii, Wan kpa ka a er akaa ne er un nahan vough. 20 Gadia Wan doo Ter ishima tsung, shi tesen un akaa a un iyol na a eren la cii, man una va tese un akaa a hemban angan je kpaa, nahan a kpi-ligh ne iyol. 21 Er Ter ka a nder mbakpenev ve hingir mbaumav nahan, kape Wan kpa ngu a na hanma or u a soo la cii, uma je la. 22 Gadia or môm kpa Ter ôron nan ijir ga, kpa a gema ijirôron cii

4:52 * Zwa Grika, “er ihwa i sha utaankaruhar nahan.” 5:2 * Yange i kuva uvarenda mban sha er ior vea karen sha mi ken mure yô. 5:3 * Shin “mbakpenalegh.” 5:4 * Ivur ne ngi ken uruamabera mba tsuaa mbagenev mba yange i hii ngeren sha ave la ga, nahan kwagh ne tese ér ka mkaanem ma ken Ruamabera u Aôndo yange na i nger la ga. 5:8, 11 * Shin “ikyagh you ki yaven.” 5:9 * Shin “ikyagh nagh ki yaven.” 5:10 * Shin “ikyagh ki yaven.”

5:19 * Zwa Grika, “Amen, Amen.” Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

a wa sha ikyeve i Wan, **23** sha er ior cii vea na Wan icivir vough er ve ne Ter icivir nahan yô. Or u nan ne Wan icivir ga yô, Ter u a tindi un la kpa nan ne un icivir ga. **24** Mimi mimi je me kaa ne, nahan or u nana ungwa kwaghôron wam man nana na Un u a tindim la jighjigh yô, nana zua a uma u tsôron; a kera gba u a ôr nan ijir ga, kpa nan due ken ku, nan nyôr ken uma.

25 "Mimi mimi je me kaa ne, shighe ngu van, man a kuma kera kpaa, u mbakpenev vea ungwa imo i Wan u Aôndo, nahan mba ve we i ikyo yô, vea lu uma. **26** Gadia er i lu Ter a ne uma* yô, Wan kpa a na un tahav mbu nan uma nahan vough. **27** Shi a na un tahav mbu ôron ijir, sha ci u ngu Wan u or. **28** Kwagh ne a de kpi-ligh ne iyol ga, gadia shighe ngu van u mba ve lu shin iwar* cii vea ungwa imo na **29** vea due yô. Mba vea lu eren akaa a dedoo yô, vea zua a uma sha mnder u shin ku la, kpa mba vea lu eren akaa a bo yô, a ôr ve ijir sha mnder u shin ku la. **30** Me fatyô u gban karen a ishima tsô eren ma kwagh ga. Ka er m ongo la ka m ôr ijir ye, shi ijirôron yam ka i perapera, sha ci u m keren u eren ishima yam ga, kpa ka ishima i un u a tindim la.

31 "Auer mo tswen m ngu eren shiada sha kwagh wam yô, shiada wam la ka u mimi ga. **32** Orgen ngu u a lu eren shiada sha kwagh wam yô, shi m fa shiada u a lu eren sha kwagh wam la ka u mimi. **33** Ne tindi ior hen Yohane, shi a er shiada sha kwagh u a lu u mimi la. **34** Nahan kpa, kwagh gban a shiada u orumace ga, kpa m ngu ôron akaa ne sha er a yima ne yô. **35** Or la yange lu er ka ime-

nger i yeghen shi mondon iwanger nahan, shi doo ne u ember tsung ken iwanger na la, sha anshighe kpuaa. **36** Kpa m ngu a shiada u a hembé u Yohane la yô, sha ci u ityom i Terem a nem ér m er la, ityom shon i m lu eren ne, ngi eren shiada er i lu Terem a tindim yô. **37** Man Ter u a tindim la iyol na er shiada sha kwagh wam. Mayange ne mba a ungwa imo na ga, shi ne mba a nenge mluashe na kpaa ga, **38** shi mkaanem nam tema ken asema a en kpaa ga, sha ci u ne na or shon u a* tindi hen a ven la jighjigh ga.

39 "Ne mba timen ken Uruama-bera sha ci u ne mba henen ner ka ve vea na ne zua a uma u tsôron ye; kpa gema ka ve* je ve er shiada sha kwagh wam ye. **40** Nahan kpa, ne soo u van hen a mo sha er ne zua a uma u tsôron ga. **41** Kwagh gban a icivir i ior ga, **42** kpa m fa dedoo Aôndo doo ne ishima ga. **43** M va ken iti i Terem, kpa ne ngohol mo ga. Orgen a ve ken iti i nan yô, ma ne ngohol nan. **44** Ka i doo ne u ngohol icivir hen mbagenev. Kpa ne mba keren icivir i Un u a lu Aôndo tswen la a ne la ga, nahan a er nan man ne na jighjigh? **45** De henen nen ner me na ne ibo sha ishighe ki Ter ga; or ngu môm u nan ne ne ibo yô, ka Mose, un u ne lu suur sha a na la. **46** Jighilli yô, nea ne Mose jighjigh yô, mo kpa ma ne nem jighjigh, gadia yange nger kwagh wam. **47** Kpa aluer ne na akaa a yange nger la jighjigh ga yô, a er nan man ne na kwaghôron wam jighjigh?"

6 Ken masejime yô, Yesu per Zegemnger u Galilia, u i yilan kpaa ér Zegemnger u Tiberia la. **2** Ikpeiaior i vesen dondo un

5:26 * Shin "i lu un a ne iyua i uma." 5:28 * Zwa Grika, "iwar i umbur mbakpenev."

5:38 * Ka, "Aôndo" je la. 5:39 * Ka, "uruama-bera" je la.

ijime, sha ci u ve lu nengen er lu been ior iangev sha ivande yô. **3** Nahan Yesu za unde tema sha uwo vea mbahenen nav. **4** Hen shighe ne Paseka, iniongo i Mbayuda zurum. **5** Tsô Yesu ta ashe za nenge ikpelaïor lu van her a na, nahan a pine Filibu ér: “Ka han se yam beredi se na ior mban vea ya?” **6** A pine nahan kpa lu u karen un a kar, sha ci u un iyol na fa kwagh u un sôon eren yô. **7** Filibu gema kaa ér: “Aluer se yam beredi sha udenariu* deri uhar, se na hanma ve cuku cuku je kpa, una tser sha a ve cii ga.” **8** Nahan orhenen na ugen, iti na ér Anderia, anmgbian u Shimon Peteru, kaa a na ér: **9** “Wanye ugen ngu heen a ikpenbereditian, i i er sha barli yô, kua ishu ihîar. Kpa ngula di nahan kuma u nan ikpelaïoro?”

10 Yesu gema kaa ér: “Kaa nen ior ve tema inya.” Toho gema lu hen ijiir la kpishi. Tsô ior mbara tema her, nomso kuma er 5,000 nahan. **11** Yesu tôô beredi la, a er msen,* maa a kar mba ve tema her la; ishu i kiriki la kpa a er nahan. Tsô ve ya sha ishima ve. **12** Kpa mba ve ka kom ve cii yô, a kaa a mbahenen nav ér: “Kohol nen avur a a neer her la, kwagh môm a de saan ishe ga.” **13** Tsô ve kohol avur a ikpenberedi i itian i sha barli, i ior mbara ya neer her la, iv akese 12 poo poo.

14 Zum u ior nenge ivande i Yesu er ne yô, ve gba kaan ér: “Mimi je ka Profeti u yange i tsenga ôron ér ngu van shin tar je ne.” **15** Yesu fe ér mba nongon vea kôr un sha apera vea na un tor yô, a kar her kera, a hide a unde sha uwo un tswen.

16 Ka va hingir aikighe yô,

6:7 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 6:11 * Shin “a sugh Aôndo.”

mbahenen nav sen shin kpezege-mnger, **17** ve za nyôr tso ve lu peren zegemnger la vea yem ken Kapenaum. Shighe ne nahan, ime wa, kpa Yesu lu a va kohol ve ga. **18** Shi zegemnger la lu kpianger sha utaha sha ci u ahumbe a taver lu eren. **19** Nahan kpa, mba nahan tso mba yemen ka kom er umai utar shin unyiin* nahan yô, ve nenge Yesu lu zenden sha zegemnger van ikyua a tso la, nahan mciem gba ve iyol. **20** Kpa a kaa a ve ér: “Ka mo; de cie nen ga!” **21** Tsô ve sase nyôron a na shin tso la. Fese nahan maa tso za ar sha kpetar, ape ve lu zan la.

22 Mba ker ken sev mbu gen yô, ikpelaïor i i lu zegemnger yandeshon la, kera nenge a tso ugen her ga, saa antso u cuku môm tseegh, shi ve nenge Yesu kpa yem shin tso vea mbahenen nav ga, kpa mbahenen nav yem ve tseegh. **23** Nahan kpa, utso mba ken Tiberia va nyôr ikyua a ijiir i yange Ter er msen* sha beredi, maa na ve ve ya la. **24** Nahan er ikpelaïor la kera nenge a Yesu shin mbahenen nav hen ijiir la ga yô, ve nyôr utso vev ve va ken Kapenaum sha u va keren Yesu.

25 Mba va zough a na zegemnger yande ne yô, ve kaa a na ér: “Rabi, ka hanma shighe u ve heene?” **26** Yesu kaa a ve ér: “Mimi mimi je* me kaa ne, ne mba keren mo ka sha ci u uivande mba ne nenge la ga, kpa ka sha ci u ne ya ikpenberedi la ne ide. **27** De eren nen tom sha ci u kwaghyan u ka a saa ishe ne ga, kpa er nen tom sha ci u kwaghyan u una lu her zan zan una kar nan uma u

6:19 * Er ukilomita utaan shin ataratar nahan. Zwa Grika, “er usitediom 25 shin 30 nahan.” 6:23 * Shin “sugh Aôndo.” 6:26 * Zwa Grika, “Amen, Amen.” Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

tsôron, u Wan u or una na ne la; gadia Ter, Aôndo iyol na, ver un ikhav i tesen ér a lumun un."

28 Tsô ve pine un ér: "Ka nyi ityom i gbe u se er ve Aôndo una lumun se?" **29** Yesu gema kaa a ve ér: "Kwagh u Aôndo a soo yô, ka u ne na un u a tindi la jighjigh."

30 Maa ve kaa a na ér: "Ka nyi ivande u lu a mi u eren wer se nenge, se na u jighjigh? Ka tom u nyi u lu a mi u erene?" **31** Ngise uter aseve mba tsev ya mana ken taaikyôngo, vough er i nger nahan, ér: 'A na ve kwaghyan* u a dugh sha yô.'

32 Yesu gema kaa a ve ér: "Mimi mimi je me kaa ne, Mose yange na ne kwaghyan u a dugh sha la ga, kpa ka Terem a lu nan ne kwaghyan u mimi u a dugh sha la hegen ye. **33** Gadia kwaghyan u Aôndo ne ka u a dugh sha, shi a lu nan tar cii uma yô." **34** Tsô ve kaa a na ér: "Tere, naan se kwaghyan ne hanma shighe cii."

35 Yesu kaa a ve ér: "Mo m ngu kwaghyan* u nan uma. Hanma or u nan ve her a mo yô, mayange ijen ia kera kôr nan ga, shi hanma or u nan nem jighjigh cii yô, mayange imura ia kera kôr nan ga. **36** Kpa er m vande ôron ne nahan, ne nenge a mo, kpa ne na jighjigh ga. **37** Mba Terem a nem cii vea va hen a mo, shi mayange me zenda or u nan ve hen a mo la ga; **38** gadia m due sha m va ka u va eren ishima yam ga, kpa ka u eren ishima i un u a tindim la. **39** Man ishima i un u a tindim la yô, ka u mba a nem la cii ma or môm ken a ve nana de saan ga, kpa m va nder ve sha iyange i masetyô. **40** Gadia ka ishima i Terem u hanma or u nan ne Wan jighjigh cii yô, nana zua a uma u tsôron, nahan me va nder nan sha iyange i masetyô."

41 Tsô Mbayuda gba hunan kwagh na, sha ci u a kaa ér: "M ngu kwaghyan* u a dugh sha yô."

42 Nahan ve gba pinen ér: "Ka Yesu wan u Yosev ne gaa? Se fa ter na kua ngô na, man er nan a lu kaan hegen ér, 'M due ka sha?'"

43 Yesu gema kaa a ve ér: "De nen u gban ahon ayol a en. **44** Or môm nana fatyô u gban van hen a mo ga, saa Ter u a tindim la una urugh nan, nahan me nder nan sha iyange i masetyô. **45** Uprofeti nger ér: 'Ve cii vea lu mba Yehova* a tese ve yô.' Hanma or u nan ongo Ter shi nan hen kwagh yô, nan ve her a mo. **46** Kpa u ngu wer ma or nenge a Ter ga, saa un u a dugh hen Aôndo la tseegh; ka un a nenge a Ter ye. **47** Mimi mimi je me kaa ne, hanma or u nan ne jighjigh yô, nan ngu a uma u tsôron."

48 "Mo m ngu kwaghyan* u nan uma. **49** Ngise uter enev mba tsev ya mana ken taaikyôngo, kpa ve kpe. **50** Kpa kwaghyan ngun due ka sha, nahan hanma or u nan ye un cii nana kpe ga. **51** Mo m ngu kwaghyan u nan uma, u a dugh sha yô. Aluer or ya kwaghyan ne yô, nana lu uma gbem sha won; man jighillii yô, kwaghyan u me na la, ka iyol yam, sha ci u tar u zua a uma."

52 Tsô Mbayuda gba zôhôn ker ayol a ve, pinen ér: "Or ne una na se iyol na ér se yainja nena?"

53 Nahan Yesu kaa a ve ér: "Mimi mimi je me kaa ne, saa ne ya iyol i Wan u or shi ne ma awambe a na, gayô uma una lu ken a ven ga. **54** Or u nana ya iyol yam shi nana ma awambe a am cii nana zua a uma u tsôron, nahan me va nder nan sha iyange i masetyô. **55** Gadia iyol yam ka kwaghyan u

mimi, shi awambe a am kpaa ka kwaghman u mimi. **56** Hanma or u nana ya iyol yam shi nana ma awambe a am cii nana lu vea mo kôôsôô, shi mo kpa me lu vea nan kôôsôô. **57** Er Ter u uma a tindim, shi m lu uma sha ci u Ter nahan, kape hanma or u nana ya iyol yam kpaa nana lu uma sha ci wam je la. **58** Ngun ka kwaghyan* u a dugh sha yô. Ngu er kwaghyan u ngise uter enev mba tsev ya kpa ve kpe la nahan ga. Or u nana ya kwaghyan ne cii yô, nana lu uma gbem sha won." **59** Yange ôr akaa ne shighe u lu tesen ken shinagoge* ugen ken Kapenaum yô.

60 Mbahenen nav mbagenev kpishi mba ongo kwagh ne yô, ve kaa ér: "Kwaghôron ne kunda iyol tsôô; ka an je nana kegh ato a mini?" **61** Kpa Yesu fe ér mbahe- nen nav gba ahon sha kwagh ne yô, a kaa a ve ér: "Kwagh ne na ne gbeev mbu nongonoo? **62** Man tsô aluer ne nenge Wan u or ngu kôndon yemen ape yange vande lun la di ye? **63** Ka jijingi a ne uma ye; iyol ngi a iwasen sha ma kwagh môm ga. Akaa a m lu lamén a ven sha mi ne ka a ken jijingi, shi ka a nan uma kpaa. **64** Kpa ne mbagenev ne na jighjigh ga." Gadia sha hiihii la je Yesu fa mba ve na jighjigh ga la, kua un u una va tee un la kpaa. **65** Shi a kaa ér: "Ka nahan ve m kaa a ven mer, or a fatyô u gban van hen a mo ga, saa Terem soo ye."

66 Kwagh ne na yô, mbahenen nav kpishi hide yem u eren akaa a ve undu la, ve de u zenden vea na. **67** Nahan Yesu pine Mbapuekaruhar mbara ér: "Ne kpa ne soo u yemenee?" **68** Shimon Peteru

gema kaa ér: "Tere, ka hen an je shi se zaa? Ka we u lu a akaaôron a nan or uma u tsôron ye. **69** Se na jighjigh, shi se fa er we u lu Icighan u Aôndo yô." **70** Yesu gema kaa a ve ér: "Yange m tsua ne ne lu puekaruhar gaa? Kpa or môm ken a ven nan hingir diabol."* **71** Lu Yuda, wan u Shimon Isekarioti jighilii je lu ôron ye, sha ci u lu u Yuda ne una va tee un, shin er lu môm ken Mbapuekaruhar mbara nahan kpaa.

7 Ken masejime yô, Yesu hide lu zenden ken Galilia her, kera soo u zenden ken Yudia ga sha ci u Mbayuda lu keren u wuan un. **2** Hen shighe ne, Iniongo i Uta-bernakel* i Mbayuda lu zurum. **3** Nahan anmgbianev nav kaa a na ér: "Mough yem ken Yudia, sha er mbahenen ou kpa vea nenge ityom i u lu eren la yô. **4** Gadia or ka nana keren ér ior ve fa nan yô, nan eren ma kwagh ken myer ga. Aluer u ngu eren akaa ne yô, tese iyol you tar u nenge." **5** Jighilii yô, anmgbianev nav kpa na un jighjigh ga. **6** Nahan Yesu kaa a ve ér: "Shighe wam ngu a kuma ga, kpa ne yô, ne fatyô u eren nahan hanma shighe cii. **7** Tar ngu a ityôkyaa i kôron ne ihyom ga, kpa mo yô, u kôrom ihyom, sha ci u m ngu eren shiada sha kwagh u ú mer ngu eren aferakaa. **8** Gba zan nen iniongo la tsô; mo m ngu zan iniongo ne hegen ga, sha ci u shighe wam ngu a kuma vough ga." **9** A ôr ve akaa ne cii a bee, kpa a hide a lu ken Galilia her.

10 Kpa anmgbianev nav mba yemen iniongo la kera cii yô, un kpa mough za, kpa lu ken igbar ga, lu myer. **11** Tsô Mbayuda gba

6:58 * Zwa Grika, "beredi." 6:59 * Shin "lu tesen mkohol u ior cii."

6:70 * Shin "or u vihin mbagenev iti." 7:2 * Shin "Iniongo i Atumbe."

za keren un hen iniongo shon, pinnen ér: “Ka han or la a lu?” **12** Ior kpishi lu ôron kwagh na ivarvase. Mbagenev lu kaan ér: “Ka or u dedoo.” Mbagen di lu kaan ér: “Ka or u dedoo ga, ngu tsumen a tsume a ikpelaiaor.” **13** Nahan kpa, or môm ôr kwagh na ken igbar ga, sha ci u ve lu cian Mbayuda.

14 Ayange a iniongo la nga gbe ken atô yô, Yesu nyôr ken tempel gba tesen ior. **15** Nahan kpiligh Mbayuda iyol, ve gba kaan ér: “Or ne zua a mfe u Ruamabe-ra* ne hana? Man yô makeranta” kpa a za ga. **16** Yesu gema kaa a ve ér: “Ityesen i m tesen la ka i yam ga, kpa ka i un u a tindim la. **17** Aluer sar ma or u eren ishima Na yô, naná fa aluer ityesen ne due ka hen Aôndo, shin m ngu ôron akaa ne ka sha mnenge wam yô. **18** Or u nan ôron kwagh sha mnenge u nan yô, nan ngu keren ka icivir i nan; kpa or u nan keren ér icivir i lu i un u a tindi nan la yô, nan ngu or u mimi, iferkwagh ngi ken a nan ga. **19** Mose yange na ne Atindi, shin ka nahan ga? Kpa or wen môm nan kor Atindi la ga. Er nan ne lu keren u wuan mo?” **20** Ikpelaiaor la gema kaa ér: “U ngu a jijingi u bo. Ka an nan lu keren u wuan we?” **21** Yesu gema kaa a ve ér: “Yange m er ivande i môm tseegh, kpa ne cii ka kpiligh ne iyol. **22** Lu sha ityôkyaa ne Mose na ne tindi ér ne tsôngon ye—kpa u ngu wer tindi ne due hen Mose ga, kpa ka hen uter enev mba tsev—man ka ne tsôngo or sha Iyange i Memen je kpa. **23** Nahan aluer sha Iyange i Memen kpa ka ne tsôngo or sha er ne per Atindi a Mose la ga

yô, ne mba vihin ishima a mo kpi-shi ner m bee or angev sha Iyange i Memenee? **24** De nen u ôron ijir sha kwagh u ne nenge sha ashe la, kpa ôron nen ijir sha perapera.”

25 Tsô ior mba ken Yerusalem mbagenev gba kaan ér: “Ka or u i lu keren ér a wua ne gaa? **26** Man nenge! ngu lamen ken igbar, kpa or ngu bughun zwa a na ga. Mbahemenev va mase kaven ér mimi je ka Kristu je ne shinii? **27** Nahan kpa, se fa ape or ne a dugh yô; kpa Kristu yô, zum u una va la, or môm nana fa ape a dugh ga.” **28** Tsô er Yesu lu tesen ken tempel la, a ôr genger genger ér: “Ne fam shi ne fa ape m dugh yô. Man m gba karen a ishima yam van ga; Un u a tindim la ngu kpôô kpôô, kpa ne fa un ga. **29** Mo m fa un, sha ci u ka hen a na m dugh ye, shi ka Un a tindim kpa ye.” **30** Tsô ve gba nôngon ér vea kôr un, kpa or môm bende un uwegh iyol ga, sha ci u shighe* na lu a kuma ga. **31** Nahan cii kpa, ior kpishi ken ikpelaiaor la na un jighjigh, ve lu kaan ér: “Zum u Kristu una va yô, una er uivande a hembra mba or ne a lu eren ne ga, shin una ere?”

32 Mbafarishi ungwa er ikpelaiaor lu hunan un sha akaa ne yô, nahan upristi mba tamen man Mbafarishi tindi mbakuran ér ve za kôr un. **33** Yesu maa kaa ér: “Me lu a ven anshighe kpuaa, maa me hide me yem hen Un u a tindim la. **34** Ne kerem kpa ne zua a mo ga, man ape m lu la ne fatyô u van her ga.” **35** Nahan Mbayuda gba kaan ker ayol a ve ér: “Ka han or ne a we ishima u zan ve a kaa ér se nenge a na ga? A wa ishima u zan hen Mbayuda mba i sambe ve ken Mbagrika la, sha u za tesen

7:15 * Shin “zua a mfetakeda.” * Ka, “imakeranta i mba tesen kwaghaôndo u Mbayuda” je la.

7:30 * Zwa Grika, “ihwa.”

Mbagrika shinii? **36** Kwagh u a kaa ér, ‘Ne kerem kpa ne zua a mo ga, man ape m lu la ne fatyô u van her ga’ la,inja na ér nyi?”

37 Sha iyange i masetyô, i i lu iyange i vesen i iniongo shon la, Yesu mough tile sha, ôr genger genger ér: “Aluer imura ia kôr or yô, nana va hen a mo, nana va ma mngerem. **38** Or u nan nem jigh-jigh yô, ka vough er Ruamabera a kaa nahan: ‘Uifi mba mngerem ma nan or uma vea lu duen ken atô u nan kuan.’” **39** Nahan kpa, lu ôron kwagh u jijingi, u lu u ica a gba ga tsô mba ve ne un jighjigh la vea ngohol yô; gadia shighe ne i lu a na ve jijingi shon ga, sha ci u i lu a ver Yesu shia ian na i icivirigh la ga. **40** Mbagenev ken ikpelaïor la mba ongo mkaanem man yô, ve gba kaan ér: “Mimi je or ne ka Profeti shon.” **41** Mbagenev lu kaan ér: “Ka Kristu je ne.” Kpa mbagen di lu kaan ér: “Kristu una due ken Galilia je he? **42** Ka ken tsombor u Davidi, shi ka ken Betelehem, angar u Davidi due her la, Ruamabera a kaa ér Kristu una due gaa?” **43** Nahan ikpelaïor hingir u lun a mba mnenge kposo kposo sha kwagh na. **44** Er mbagenev ken a ve soo u kôron un nahan kpa, mô ve ben de un uwegh iyol ga.

45 Mbakuran mbara mba za hidi yô, upristi mba tamen man Mbafarishi pine ve ér: “Er nan ne ve a na ga?” **46** Mbakuran mbara gema kaa ér: “I gbe je or ngu a ôr kwagh er or ne nahan ga.” **47** Mbafarishi mbara gema kaa ér: “Ne kpa i za tsume a venee? **48** Or môm ken mbahe-menev asew shin ken Mbafarishi nan na un jighjigh ga, shin nan na? **49** Kpa ikpelaïor i i fe Atindi ga ne ngi a ifyan iyol.” **50** Tsô Nikodemu, or ve ugen u yange

vande van hen a na la, kaa a ve ér: **51** “Atindi a ase tese ér i de gbe nan or ibo ga, saa a vande unghan kwaghôron u nan, sha er a fa kwagh u nan lu eren la yô, shin ka nahan ga?” **52** Ve gema ve kaa a na ér: “We kpa u due ken Galilia, shin ka nahan ga? Tôv nenge er i lu u profeti môm nana due ken Galilia ga yô.”*

8 **12** Tsô Yesu shi kaa a ve ér: “Mo m ngu iwanger i tar. Hanma or u nan dondon mo yô, nana zende ken ime mayange ga, kpa nana lu a iwanger i nan uma.” **13** Nahan Mbafarishi kaa a na ér: “U ngu eren shiada sha kwagh wou iyol you; shiada wou ka u mimi ga.” **14** Yesu gema kaa a ve ér: “Mea lu eren shiada sha kwagh wam iyol yam je kpa, shiada wam ka u mimi, sha ci u m fa ape m dugh, man ape m lu yemen la kpaa. Kpa ne yô ne fa ape m dugh ga, shi ape m lu yemen la kpa ne fa ga. **15** Ne mba er ijir sha mnenge u or,* mo m er or môm ijir ga. **16** Man aluer m ngu ôron ijir je kpa, ijirôron yam ka i mimi, sha ci u m ngu tswen ga, kpa Ter u a tindim la ngu vea mo. **17** Ken Atindi a en kpa i nger ér: ‘Shiada u iorov uhar ka u mimi.’ **18** M ngu eren shiada sha kwagh wam iyol yam, shi Ter u a tindim la kpa ngu eren shiada sha kwagh wam.” **19** Tsô ve pine un ér: “Teru ngu hana?” Yesu gema kaa ér: “Ne fam ga, shi Terem kpa ne fa un ga. Nea fem yô, Terem kpa ma ne fe un.” **20** Yesu ôr mkaanem man hen ijiir i veren mbaakwati mba eren iyua shimi, shighe u lu tesen ken tempel la.

7:52 * Mkaanem ma i nger, hii ivur 53 zan zan pelegi ityough 8 za kighir ivur i sha 11 la cii, ma ken uruamabera mbagenev mba yange i hii ngeren la ga. 8:15 * Shin “shainja i orumace.”

Kpa or môm kôr un ga, sha ci u shighe* na lu a kuma ga.

21 Tsô shi a kaa a ve ér: "M ngu yemen, ne kerem, nahan cii kpa, ne kpe ken isholibo yen. Ape m lu yemen la, ne fatyô u van her ga." **22** Tsô Mbayuda gba kaan ér: "Una wua iyol na shinii? Gadia a kaa ér, 'Ape m lu yemen la, ne fatyô u van her ga.'" **23** Shi a kaa ér: "Ka shin heen ne dugh ye; mo ka sha m dugh ye; ne mba ior i tar ne, kpa mo m ngu or u shin tar ne ga. **24** Ka nahan ve m kaa a ven mer: Ne kpe ken asorabo a en ye. Gadia aluer ne na jighjigh ner ka mo un shon ne ga yô, ne kpe ken asorabo a en." **25** Tsô ve gba pinen un ér: "U ngu ana?" Yesu gema kaa a ve ér: "Er nan ve m ôron kwagh a ven jimi? **26** M ngu a akaa kpishi a ôron sha kwagh wen, shi akaa nga kpishi a me ôr ijir sha mi yô. Jighilii yô, Un u a tindim la ka u mimi, shi ka akaa a m ongo hen a na la je m lu ôron tar ye." **27** Kpa ve fatyô u kaven er lu kwagh u Ter lu laman a ve sha mi ga. **28** Yesu maa kaa ér: "Ka shighe u ne va kende a Wan u or sha* la, ne mase kaven er m lu un, shi m gbe eren ma kwagh sha mnenge wam ga, kpa akaa a m lu ôron ne, i lu a Ter a tesem la vough ye. **29** Man Un u a tindim la ngu a mo; a undum tswen ga, sha ci u m eren akaa a doon un hanma shighe cii." **30** Er lu ôron akaa ne la, ior kpishi na un jighjigh.

31 Tsô Yesu gba ôron a Mbayuda mba ve na un jighjigh la ér: "Aluer ne mba eren sha kwaghôron wam hanma shighe yô, ne mba mbahenen av jim jim, **32** shi ne fa mimi, nahan mimi

una pase ne, ne kera lu uikyangen ga." **33** Ve kaa a na ér: "Se mba ônov mba Aberaham, shi mayange or ngu a kôr se kpan ga. Man er nan u kaa wer, 'A pase ne, ne kera lu uikyangen ga?'" **34** Yesu gema kaa a ve ér: "Mimi mimi je* me kaa ne, hanma or u nan eren isholibo cii nan ngu kpan u isholibo. **35** Bee kera yô, kpan lun hen ya gbem sha won ga, kpa wan yô ka nan lu gbem sha won. **36** Sha nahan yô, aluer Wan pase ne, ne kera mba uikyangen ga yô, mimi je ne kera lu ikpan ga. **37** M fa ne mba ônov mba Aberaham. Kpa ne mba keren u wuan mo, sha ci u kwaghôron wam tem ken a ven ga. **38** Ka akaa a yange m nenge shighe u m lu vea Terem la m ôron ye, kpa ne yô, ne mba eren akaa a ne ongo hen Ter wen la." **39** Ve gema ve kaa a na ér: "Ter wase ka Aberaham." Yesu kaa a ve ér: "Nea lu ônov mba Aberaham yô, ma ne lu eren ityom i Aberaham. **40** Kpa hegen ne, ne mba keren u wuan mo, mo u m lu ôron ne kwagh u mimi u m ongo hen Aôndo ne. Aberaham yange er kwagh u ne eren ne ga. **41** Ne mba eren ityom i ter wen." Ve kaa a na ér: "Ka sha idya* i mar se ga; se mba a Ter môm tsô, ka Aôndo."

42 Yesu kaa a ve ér: "Luun er Aôndo ka Ter wen yô, ma m doo ne ishima, sha ci u ka hen Aôndo m dugh m va lu heen ye. M gba karen a ishima yam van ga, kpa ka Un shon la a tindim ye. **43** Er nan ne kaven kwagh u m ôron ne ga? Ka sha ci u ne kegh ato a kwaghôron wam ga. **44** Ne due hen ter wen Diabolo, nahan sar ne u eren sha asaren a ter wen. Ngula

8:34 * Zwa Grika, "Amen, Amen." Nenge Ngeren u Pasen Asembler. **8:41** * Zwa Grika, *porneia* (ponia). Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

8:20 * Zwa Grika, "ihwa." **8:28** * Shin "ne va mande wan u or sha kon."

lu orwuanor sha hiihii je, shi yange va undu mimi, sha ci u mimi ngu ken a na ga. Ka una eren aie yô, i lu sha mlu na je a lamene ye, sha ci u ngu oraie shi ka ter u mbaerenaie kpaa. **45** Mo yô, m ôr ne mimi, kpa ne nam jighjigh ga. **46** Ka an wen nan lu a ikyav i tesen ér mimi je m er ma isholibo? Aluer m ngu ôron ka mimi yô, er nan ne nem jighjigh ga? **47** Or u nan dugh hen Aôndo yô, nan ongo akaaôron a Aôndo. Ka nahan ne keghen ato ga ye, sha ci u ka hen Aôndo ne dugh ga."

48 Mbayuda gema kaa a na ér: "Ka nahan ve kwagh u se kaan ser, 'U ngu Orsamaria shi u ngu a jijingi u bo'* la i lu shami ye gaa?" **49** Yesu gema kaa ér: "M ngu a jijingi u bo ga, kpa m ngu nan Terem icivir, man ne gema ne mba heen mo. **50** Kpa m ngu keren icivir yam iyol yam ga; ka Un u a soo ér m zua a icivir la, shi a ôron ijir ye. **51** Mimi mimi je me kaa ne, aluer or ngu wan kwaghôron wam ikyo yô, nana nenge a ku ashe mayange ga." **52** Mbayuda kaa a na ér: "Hegen yô se fa dedoo u ngu a jijingi u bo. Aberaham kpe, uprofeti kpa nahan, kpa u ngu kaan wer, 'Aluer or ngu wan kwaghôron wam ikyo yô, nana nenge a ku ashe mayange ga.' **53** U hembra ter wase Aberaham u a kpe la ga, shin u hembra unu? Uprofeti kpa kpe. U henen wer u ngu ana?" **54** Yesu gema kaa ér: "Aluer m ngu keren icivir yam yô, icivir yam la ka i gbilinigh. Ka Terem a ne m lu a icivir ye, un u ne kaan ner ka Aôndo wen la. **55** Nahan kpa, ne fa un ga; mo m fa un. Shi aluer m kaa mer m fa un ga yô, me lu oraie, er ne nahan. Kpa m fa un, shi m we kwaghôron

na ikyo. **56** Yange saan ter wen Aberaham iyol tsung, sha ci u lu veren ashe u va nengen a iyange yam; yange nenge a i ken ishima, nahan saan un iyol." **57** Mbayuda kaa a na ér: "U ngu a kuma anyom 50 kpaa ga, nahan yange u nenge a Aberaham hana?" **58** Yesu kaa a ve ér: "Mimi mimi je me kaa ne, m vande lun kera cii i mar Aberaham ye." **59** Maa ve tôô awen ér vea ta un, kpa Yesu ôso teghelee, due ken temple kera.

9 Ngur karen yô, a nenge a orgen u i mar un a ashe a pirin yô. **2** Nahan mbahenen nav pine un ér: "Rabi, ka an nan er isholibo? Ka or ne iyol na a er isholibo shin ka mbamaren nav ne ve er ve, i mar un a ashe a pirin yee?" **3** Yesu kaa ér: "Or ne er ma isholibo ga, mbamaren nav kpaa ga, kpa kwagh ne er nahan ka sha u i pase ityom i Aôndo sha kwagh na. **4** Gba u se er ityom i Un u a tindim la keng, er iyange i lu her ne; gadia tugh mbu van mbu ma or a kera fatyô u eren tom ga yô. **5** Er m lu shin tar yô, m ngu iwanger i tar." **6** Er akaa ne yô, a ta ijer hen inya, a hôr inya sha azer la, a shighe or shon sha ashe, **7** a kaa a na ér: "Yem za ôô shin ityungu i Shiloam." (Inja i Shiloam ér: "I Tindi"). Nahan a yem a za ôô, maa a cin a hide, a hingir u nengen kera.

8 Mba wan ndor a or shon, mba yange ve nenge a sônon ior kwagh yô, gba kaan ér: "Ka or u yange a tema a sônon kwagh ne gaa?" **9** Mbagenev lu kaan ér: "Ka un." Mbagen di lu kaan ér: "Ei, a bee un a bee." Kpa or la iyol na lu kaan ér: "Ka mo un shon je ne." **10** Nahan ve pine un ér: "Man er nan u lu nengen hegene?" **11** A kaa a ve ér: "Or u i yer ér Yesu la hôr inya shighem sha ashe, maa kaa a mo

ér: 'Yem shin Shiloam za ôô.' Nahan m za ôôn yô, m hingir u nengen." **12** Tsô ve pine un ér: "Or shon ngu hana?" A kaa a ve ér: "M fa ga."

13 Tsô ve za a or u yange pir ashe ne hen Mbafarishi. **14** Kwagh ka a er yô, iyange i Yesu bugh or ne ashe la gema lu Iyange i Memen. **15** Nahan Mbafarishi kpa gba pinen or shon er i hii ve a hingir u nengen yô. A kaa a ve ér: "A hôr inya a shighem sha ashe, m za ôô, maa m hingir u nengen ye." **16** Mbafarishi mbagenev gba kaan ér: "Or ne due ka hen Aôndo ga, sha ci u kor Iyange i Memen ga." Mbagenev kaa ér: "A er nan man orisholibô nana fatyô u eren uivande mbara nahana?" Nahan ve lu a mbamne-nge kposo kposo sha kwagh na. **17** Shi ve pine or u yange pir ashe ne ér: "Er a bugh u ashe yô, u hen wer ngu nyi oro?" Or la kaa ér: "Ngu profeti."

18 Nahan kpa, Mbayuda na jighjigh ér or ne vande lun orapirashe cii va hingir u nengen ga, zan zan ve va yila mbamaren mba or shon u gema nengen ne. **19** Ve pine ve ér: "Ka wan wen u ne kaan ner yange i mar un a ashe a pirin nee? Nahan er nan a lu nengen hegene?" **20** Mbamaren nav kaa ér: "Se fa ka wan wase je ne, shi yange i mar un a ashe a pirin. **21** Kpa er i hii ve a va hingir u nengen hegen yô, se fa ga; shi se fa or u nan bugh un ashe ga. Pine un nen. Ngu wanye ga. A ôr iyol na." **22** Mbamaren nav ôr kwagh ne nahan sha ci u ve lu cian Mbayuda, gadia Mbayuda vande zuan zwa ér aluer or kaa ér ngu Kristu yô, i dugh or la ken shinagoge kera. **23** Ka nahan ve mbamaren nav kaa ér: "Ngu wanye ga. Pine un nen" ye.

24 Tsô shi ve yila or shon u yange pir ashe ne, sha kwa har, ve kaa a na ér: "Wuese Aôndo; or la yô, se fa ka orsholibô." **25** A kaa ér: "Una lu orisholibô kpa m fa ga. Kwagh u m fe yô, yange m pir ashe, kpa hegen m ngu nengen." **26** Maa ve pine un ér: "A er a we nena? A bugh u ashe nena?" **27** A kaa a ve ér: "M vande ôron ne, kpa ne ver ato ga. Er nan ve shi ne soo u ungwana? Ne kpa ne soo u hingir mbahenen navaa?" **28** Tsô ve naha un tar, ve kaa ér: "Ka we u lu orhenen u or la ye, se yô, se mba mbahenen mba Mose. **29** Se fa Aôndo yange lamen a Mose, kpa or ne yô, se fa ape a dugh ga." **30** Or la kaa a ve ér: "Kpiligh mo iyol er ne fe ape a dugh ga, kpa a gem a bughum ashe yô. **31** Se fa, Aôndo keghen ato a mbaasorabo ga, kpa hanma or u nan cie Aôndo shi nan eren ishima na yô, keghen ato a nan. **32** I gbe je kpa mba a ungwa ér i mar or a ashe a pirin, kpa i va bugh nan ashe ga. **33** Luun er or ne due ka hen Aôndo ga yô, ma a fetyô u eren ma kwagh môm ga." **34** Ve gema ve kaa a na ér: "I mar u u iv a asorabo iyol, man u ngu tesen see?" Maa ve zenda un!

35 Yesu ungwa er ve zenda un yô, nahan va zough a na yô, a pine un ér: "U na Wan u or jighjigh kpa?" **36** Or la kaa a na ér: "Orvesen, un shon la ka ana? Ôrom sha er me na un jighjigh yô." **37** Yesu kaa a na ér: "U nenge a na, man ka un je a lu lamen a we ne." **38** A kaa ér: "Tere, m na un jighjigh." Tsô a gure inya a na un icivir. **39** Yesu maa kaa ér: "M va shin tar sha u i ôr tar ne ijir, nahan mba ve nengen ga la ve nenge, mba ve nengen la di ve pir ashe." **40** Mbafarishi mbagenev mba ve lu vea na la, mba ongo

akaa ne yô, ve pine un ér: “Nahan se kpa se pir ashe zee?” **41** Yesu gema kaa a ve ér: “Luun er ne pir ashe yô, ma ne lu a isholibo iyol ga. Kpa hegen ne mba kaan ner, ‘Se mba nengen.’ Nahan isholibo yen ngi ne her.”

10 “Mimi mimi je* me kaa ne, or u nan nyer ken ityôr-iyôngo sha hunda ga, kpa nan unde hen ijiir igen nan nyer ker yô, nan ngu ormbaiv man or u yan ishar. **2** Kpa or u nan nyer sha hunda yô, nan ngu orkuran u iyôngo shon. **3** Ka nan je orkuranhunda ka a bugh nan hunda ye, shi iyôngo la ngi ongo imo i nan. Ka nan yila iyôngo i nan sha ati ati, shi ka nan hemen i nan due a i ken won. **4** Ka nana duen a iyôngo i nan la cii yô, nan hemen i, i di i dondo sha a nan, sha ci u i fa ikyenge i nan. **5** Mayange ia dondo or u i fe nan ga la ga, kpa ia yevese nan, sha ci u i fa ikyenge i nan ga.” **6** Yesu ôr ve injakwagh ne, kpa ve kav kwagh u lu ôron ve la ga.

7 Tsô Yesu shi kaa ér: “Mimi mimi je me kaa ne, mo m ngu hunda u iyôngo i nyôron her yô. **8** Mba ve ve ken iti yam sha mimi ga la cii ka mbaiv man mba yan ishar; iyôngo ungewa ve ga. **9** Mo m ngu hunda; hanma or u nana nyôr hen a mo cii a yima nan; nana nyôron shi nana duen, shi nana zuan a ijiir i yan toho. **10** Ormbaiv gbe van ga, saa ka i lu u va iin shi wuan shi vihin kwagh. Mo yô, m va sha u ve zua a uma, shi ve lu uma gbem sha won. **11** Mo m ngu orkuranilev u dedoo; orkuranilev u dedoo ka nan na uma u nan sha ci u iyôngo.

10:1 * Zwa Grika, “Amen, Amen.” Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

12 Or u eren tom sha inyar, u nan lu orkuranilev ga, shi i lu iyôngo i nan ga la, ka nana nenge gbaseela una nguren van yô, nan undu iyôngo la nan yevese, nahan gbaseela la a kôr igen, a sambe igen, **13** sha ci u i tôô nan a tôô tom, shi kwagh u iyôngo la gba nan ishima ga. **14** Mo m ngu orkuranilev u dedoo. M fa iyôngo yam, iyôngo yam kpa fam, **15** vough er Ter a fem, mo kpa m fe Ter nahan; shi m na uma wam sha ci u iyôngo.

16 “M ngu a iyôngo igen kpaa, i ngila ngi ken ityôr ne ga; i kpa me va a i,* ia ungewan imo yam, i cii ia hingir ikyum i môm, sha ikyev i orkuran môm. **17** Ka nahan man m doo Ter ishima ye, sha ci u m na uma wam, sha er me hide me zua a mi yô. **18** Or môm kpa nana ngohol un hen a mo ga, kpa m tsua u nan un a ishima yam. M ngu a ian i nan un, shi m ngu a ian i hiden zuan a mi kpaa. Ka kwagh u Terem a kaa* ér m er je ne.”

19 Akaaôron ne na yô, Mbayuda shi kera gba zwa môm ga. **20** Mbagenew kpishi ken a ve lu kaan ér: “Ngu a jijingi u bo,* shi a nyôr ihyundugh. Er nan ne lu keghen ato a naa?” **21** Mbagen di kaa ér: “Akaaôron ne ka a or-azôv ga. Ijôv ia fatyô u bughun mbaapi-rashe ashee?”

22 Hen shighe la, i lu eren Inio-ngo i Wanger Tempel ken Yerusalem. Lu sha shighe u wuhee,* **23** Yesu lu zenden ken tempel sha varena* u Solomon la. **24** Tsô Mbayuda va kase un gba pinen un ér: “Ka hanma shighe je u bee se akperan ken ishima? Wea lu Kristu yô, ôr se wang.” **25** Yesu gema

10:16 * Shin “me hemen i.” **10:18** * Shin “a wem tindi.” **10:20** * Shin “ka or-ijôv.” **10:22** * Ken Iserael yô, ura ka u nôôn shi senou a haan hen shighe ne. **10:23** * Nenge ngeren u shin kpe u hen Yohane 5:2 la.

kaa a ve ér: “M ôr ne, kpa ne na jighjigh ga. Ityom i m lu eren ken iti i Terem ne ngi eren mo shiada. **26** Kpa ne na jighjigh ga, sha ci u ne mba iyôngo yam ga. **27** Iyôngo yam ngi ongo imo yam, m fa i shi ngi dondon mo. **28** M ngu nan i uma u tsôron, nahan mayange je ia tim ga, shi or môm kpa nana tsue i ken uwegh agh kera ga. **29** Kwagh u Terem a nem ne hembra akaa agen cii, shi or môm nana fatyô u tsuen i ken uwegh ku Ter kera ga. **30** Mo man Ter se mba môm.”*

31 Tsô Mbayuda shi tôte awen ér vea ta un. **32** Yesu kaa a ve ér: “M er ityom i dedoo kpishi i Ter a kaa ér m er yô, ne nenge sha ashe a en. Nahan ka sha ci u ityom i han ne lu tan mo awene?” **33** Mbayuda kaa a na ér: “Se mba tan we awen ka sha ci u ma tom u dedoo ga, kpa ka sha ci u u laha Aôndo. Gadia u ngu orumace, man u tôte iyol you wer u ngu aôndo.” **34** Yesu gema kaa a ve ér: “I nger ken Atindi a en ér, ‘M kaa mer: “Ne mba mbaaôndo,”* shin ka nahan ga? **35** Nahan Aôndo yila ior mba i ne ve ibo ken ruamabera la ér ‘mbaaôndo,’ man ka u a fatyô u geman kwagh u ruamabera a ôr la ga. **36** Mo yô, Ter tsegham shi tindim shin tar. Kpa ne mba kaan a mo ner, ‘U laha Aôndo,’ sha ci u m kaa mer, ‘M ngu wan u Aôndo’ yumu? **37** Aluer ka ityom i Terem m lu eren ga yô, de nem nen jighjigh ga. **38** Kpa aluer ka ityom la m lu eren yô, er ne nem jighjigh ga nahan kpa, na nen i jighjigh; sha er ne fa, shi ne za hemen u fan er Ter a lu ken mzough vea mo, mo kpa m lu ken mzough vea Ter yô.” **39** Tsô shi ve nôngo ér vea kôr un, kpa a kar her atô ve kera.

40 Shi a kar a yem Yordan yande la, hen ijiir i Yohane eren ior batisema sha hiihii la, a za lu her. **41** Tsô ior kpishi za va, gba va kaan ér: “Yohane yange er ivande i môm ga, kpa akaa a Yohane gema ôr sha or ne cii ka mimi.” **42** Nahan ior kpishi na Yesu jighjigh her.

11 Tsô orgen gba angev, iti na ér Lasaru; lu or u hen Beta-ni, angar u Maria man anmgbian na u kwase Marta lu her la. **2** Ka Maria u yange va haa Ter mku-rem ma human doon shin angahar shi uma un angahar sha ice na la; lu un anmgbian na Lasaru gba angev ye. **3** Nahan anmgbianev nav mba kasev mban tindi loho hen Yesu ér: “Tere, u a doo u ishima la gba angev.” **4** Kpa Yesu ongo nahan yô, a kaa ér: “Angev mbun mbua za a na ken ku ga, kpa mbua va Aôndo a icivir, sha er a na Wan u or icivir sha kwagh u mbu yô.”

5 Marta man anmgbian na u kwase kua Lasaru yange ve doo Yesu ishima. **6** Er Yesu ungwa ér Lasaru gba angev nahan kpa, hide lu hen ijiir la ayange ahar. **7** Tsô a kaa a mbahenen nav ér: “Shi se za nen ken Yudia.” **8** Mbahe-nen nav kaa a na ér: “Rabi, sembe-ree ne, ior mba ken Yudia nôngo u tan we awen, nahan kpa shi u za kere?” **9** Yesu gema kaa ér: “Iya-nge ka i due i kuma ahwa 12 cii ve i mire gaa? Aluer or ngu zenden atetan yô, nana ta nguhar ken ma kwagh ga, sha ci u nan ngu nengen a iwanger i tar ne. **10** Kpa aluer or ngu zenden tugh yô, nana ta nguhar kera, sha ci u nan ngu a iwanger i nengen kera ga.”

11 Ôron akaa ne cii yô, shi a kaa ér: “Ijende yase Lasaru ngu yaven, kpa m ngu zan me za nder un.” **12** Nahan mbahenen kaa a na ér: “Tere, una lu yaven yô,

10:30 * Shin “se mba ken mzough.” 10:34

* Shin “ne mba er ka mbaaôndo nahan.”

angev nav mbua bee.” **13** Nahan kpa, lu ku na Yesu lu ôron ye. Kpa ve tîô ér ngu yaven memen di tsô. **14** Yesu maa ôr ve wang ér: “Lasaru kpe, **15** kpa saan mo iyol sha ci wen, er yange m lu her ga yô, sha er ne na jighjigh yô. Kpa se za nen ape a lu la.” **16** Nahan Toma, u i yilan ér Ahina* la, kaa a mbahenen mbagenev mbara ér: “Se kpa se za nen, nahan a lu ku kpa se za kpe a na imôngo.”

17 Yesu va nyer yô, a kav er i ii Lasaru a tse shin uwar ayange anyiin yô. **18** Betani lu ikyua a Yerusalem kuma er umai uhar* nahan. **19** Mbayuda kpishi va hen Marta man Maria u va surun ve ishima sha ku u anmgbian ve. **20** Marta ongo ér Yesu ngu van yô, a due a za u za keghen un gbenda; kpa Maria gema tema hen ya her. **21** Nahan Marta kaa a Yesu ér: “Tere, yange wea lu heen yô, anmgbian wam ma a kpe ga. **22** Hegen je kpa m fa hanma kwagh u u sen Aôndo cii yô, Aôndo una na u.” **23** Yesu kaa a na ér: “Anmgbian wou una nder.” **24** Marta gema kaa a na ér: “M fa una nder sha shighe u a va nder ior shin ku sha iyange i masetyô la.” **25** Yesu kaa a na ér: “Mo m ngu mnder u shin ku man uma.* Hanma or u nan nem jighjigh yô, nana kpe je kpaa, nana va hide a lu uma; **26** shi hanma or u nan lu uma man nan nem jighjigh yô, nana kpe mayange ga. U na kwagh ne jighjigh kpa?” **27** A kaa a na ér: “Een, Tere, m na jighjigh mer u ngu Kristu, Wan u Aôndo, u a lu van shin tar la.” **28** Marta kaan nahan yô, a due a za yila Maria,

anmgbian na u kwase la, a ôr a na ken to ér: “Ortesen va nyôr; ngu pinen we.” **29** Ongo nahan yô, a mough fese a gba zan pe lu la.

30 Yesu lu a va nyôr hen angar la ga, lu hen ijiir i Marta za kohol un la her. **31** Mbayuda mba ve lu vea Maria, ve lu surun un ishima la, mba nengen er a mough fese a lu duen ken won yô, ve dondo un ijime, ve lu henen ér ngu zan hen uwar una za vaa. **32** Tsô Maria va nyôr pe Yesu lu la; nengen a na yô, a gba hen angahar a na, a kaa ér: “Tere, yange wea lu heen yô, anmgbian wam ma a kpe ga.” **33** Tsô er Yesu nenge lu vaan shi Mbayuda mba ve lu vea na la kpa lu vaan yô, sôô un ken ishima shi vihi un kpaa. **34** A pine ér: “Ka han ne ver unu?” Ve kaa a na ér: “Tere, va nenge.” **35** Yesu haa mliam ashe. **36** Tsô Mbayuda mba ve lu her la gba kaan ér: “Nenge imba la, a doo un ishima je zua ga!” **37** Kpa mbagenev ken a ve kaa ér: “Or u yange bugh oraprashe ashe ne, a kera fatyô u yangen ku u or ne gaa?”

38 Tsô shi sôô Yesu ken ishima, maa a va hen uwar la. Lu bar, i cir iwen sha mi. **39** Yesu kaa ér: “Tôô nen iwen ne sha.” Marta, anmgbian u or u kpe la, kaa a na ér: “Tere, una huma hegen, gadia ka ayange anyiin je ne.” **40** Yesu kaa a na ér: “M vande ôron we je mer aluer u na jighjigh yô, u nenge a mhembe u* Aôndo gaa?” **41** Tsô ve tîô iwen la sha. Yesu maa kende ashe sha, kaa ér: “Tere, m sugh u er u ongom yô. **42** Kera kpa m vande fan er u ungtwan mo hanma shighe yô; kpa m ngu ôron nahan sha ci u ikpelaior i i kasem ne, sha er vea fa er i lu we u tindim yô.” **43** Ôron

11:16 * Zwa Grika, “Didimu.” 11:18 * Kuma er ukilomita utar nahan. Zwa Grika, “kuma er usitediom 15 nahan.” 11:25 * Shin “ka mo m nderen ior shi ku ye, shi ka mo m ne ior uma ye.”

11:40 * Shin “u nenge a iemgem i.”

akaa ne cii yô, a ôr genger genger ér: "Lasaru, due ken won!"

44 Tsô or u kpe la due, a atsar a ikyondo a i kpelegh un shin angahar man sha ave la, shi i kange un ishish sha ikyondo. Yesu kaa a ve ér: "Sagh un nen a yem."

45 Nahan Mbayuda kpishi mba ve va hen Maria la mba nengen kwagh u er la yô, ve na Yesu jighjigh, **46** kpa mbagenev ken ve yem hen Mbafarishi za ôr ve kwagh u Yesu er la. **47** Nahan upristi mba tamen man Mbafarishi yila mkohol u Sanhederin,* ve kaa ér: "Ngun nahan se er nena? Gadia or ne ngu eren uivande kpi-shi. **48** Aluer se de un ngu eren akaa ne yô, ior cii vea na un jigh-jigh, nahan Mbaroma vea va ngohol se ijiir* kua tar." **49** Kpa Kayafa, u lu môm ken ve shi lu pristi u vesen ken inyom shon la, kaa a ve ér: "Ne fa kwagh môm ga. **50** Aluer or môm kpe sha ci u ior yô, a hembra wasen ne, a u ikyurior jimin cii i tim la, kpa ne nenge a kwagh la ga." **51** Nahan kpa, a ôr kwagh ne lu sha mnenge na ga, kpa er lu pristi u vesen ken inyom la yô, a ôr lu kwaghôron u profeti u tesen ér lu u Yesu una kpe sha ci u ikyurior la, **52** man a lu sha ci u ikyurior la tseegh ga, kpa una kohol ônov mba Aôndo mba i sambe ve wue wue la vea hingir nongo môm. **53** Nahan hii sha iyange la je, ve gba kôson ku na.

54 Nahan Yesu kera zende ken igbar hen Mbayuda ga, kpa a mough her a yem hen haregh ugen ikyua a taaikyôngo, a za lu vea mbahenen nav hen gar ugen, i yilan ér Eferaim. **55** Iniongo i Paseka i Mbayuda la va zurum yô, ior kpishi due ken agar yem

ken Yerusalem cii man Paseka ye, sha u za wanger ayol a ve, er tindi tese nahan. **56** Ve lu keren Yesu, nahan ve va tile ken tempel, ve lu pinen ayol a ve ér: "Ne nenge nena? Una va iniongo ne gaa?" **57** Kpa upristi mba tamen man Mbafarishi vande nan zwa ér aluer or fa pe Yesu a lu yô, nana ôr, sha er vea kôr un yô.

12 Ka shin ayange ataratar u a er Paseka yô, Yesu va nyôr ken Betani, hen ijiir i Lasaru, un u Yesu nder un shin ku la. **2** Tsô i yôr un iwer her aikighe, nahan Marta lu duen a iwer nan ve, kpa Lasaru lu yan kwagh vea na sha tebul kua mbagenev. **3** Tsô Maria tôô mkurem ma human doon ma kuman paundu* môm haa Yesu shin angahar, shi uma un angahar sha ice na. Lu mkurem ma nardu^a ma taver ishe tsung, ma i nungwa kwagh môm sha mi ga yô. Iyou la iv a ihyuma i mkurem mara. **4** Kpa Yuda Isekarioti, orhenen na ugen, u lu u ica a gba ga tsô una tee un la, kaa ér: **5** "Er nan i tee mkurem ma human doon man sha udenariu* 300, i ne mbaatsanev ga?" **6** A ôr kwagh ne nahan kpa lu sha ci u a wa mbaatsanev ikyo ga, kpa lu sha ci u lu ormbaiv, shi luun a akwati u inyar, nahan a iin inyaregh ki i we ker la. **7** Yesu gema kaa ér: "De kwase ne, a er kwagh ne sha u tesen kwagh u a va er sha iyange i iin mo la. **8** Gadia mbaatsanev vea lu vea ven ghem, kpa mo yô, m ngu lun vea ven ghem ga."

9 Hen shighe ne Mbayuda kpishi ungwa ér ngu heela, nahan ve va her, lu sha u va nengen a Yesu tseegh ga, kpa lu u va nengen a

12:3 * Ka, "paundu u Mbaroma" je la. Myohom ma kuman er ugeram 327 nahan. ^a Nardu ka ankon u human doon. **12:5** * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

11:47 * Shin "Mkohol u Mbaajiriv." **11:48**

* Ka, "tempel" je la.

Lasaru u Yesu yange nder un shin ku la kpaa. **10** Nahan upristi mba tamen kôso ér vea wua Lasaru kpaa, **11** sha ci u lu sha kwagh na je Mbayuda kpishi lu zan her shi nan Yesu jighjigh ye.

12 Ka ker ken sev mbu gen yô, ikpelaïor i vesen i i va inio-ngo la ungwa ér Yesu ngu van ken Yerusalem. **13** Nahan ve tôte andar a avilegh ve due u za keghen un gbenda, ve gba ôron genger genger ér: “Ma u yima* un! Saan un u a ve ken iti i Yehova[#] la iyol! Un ka Tor u Iserael!” **14** Yesu zough a wanjaki yô, a tema sha mi, vough er i nger nahan, ér: **15** “De cie ga, wankwase u Shion. Nenge! Tor wou ngu van, a tema sha wanjaki.” **16** Mbahenen nav kav akaa ne sha hiihii la ga, kpa yange mba va veren Yesu sha ian i icivirigh yô, ve umbur er i nger akaa ne sha kwagh na, shi i er akaa ne a na kpaa yô.

17 Ikpelaïor i i lu vea na shighe u yila Lasaru ér a due ken uwar, maa nder un shin ku la, lu eren shiada. **18** Shi lu kwagh u na ve ikpelaïor la za u za keghen un gbenda kpaa je ne, sha ci u ve ungwa ér a er ivande ne. **19** Nahan Mbarishishi kaa ker ayol a ve ér: “Ne nenge kpa, kwagh ngu hemban se. Nenge! Tar cii dondo un.”

20 Tsô Mbagrika mbagenev lu ken mba ve va iniongo ne u va civir Aôndo la. **21** Nahan ve va hen Filibu, or u ken Beteseida u ken Galilia, ve gba kaan a na ér: “Orvesen, sar se pe nengen a Yesu.” **22** Nahan Filibu va ôr Anderia. Tsô Anderia man Filibu va ôr Yesu.

12:13 * Zwa Grika, “Hosana.” Ka u sônôn Aôndo sha u a va a myom, shi ashighe agen ka i ter ishember ne sha u tesen msaanyol. * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

23 Kpa Yesu kaa a ve ér: “Ka shighe u* a ver Wan u or sha ian i icivirigh je ne. **24** Mimi mimi je* me kaa ne, saa ishange i alakema ia gba hen inya ia hôr,[#] gayô ia lu her i môm di tsô; kpa aluer i hôr[^] yô, ia ume atam kpishi. **25** Or u uma u nan a doo nan ishima yô, nan ngu timin un a tim, kpa or u nan ker uma u nan ihyom* ken tar ne yô, nana kura un sha ci u uma u tsôron. **26** Aluer or soo u eren mo tom yô, nana dandom, nahan ape me lu la, or u eren mo tom la kpa nana lu her. Aluer or ngu eren mo tom yô, Terem una er kwagh a nan sha icivir. **27** Ishima zam iyol hegen kpishi. Shi me kaa mer nyi? Tere, yimam hen shighe u* ican ne. Nahan cii kpa, gba u me nyôr ken shighe u* ican ne, gadia ka kwagh u m ve je la. **28** Tere, na iti you icivir.” Maa imo due sha kaa ér: “M vande nan i icivir, shi me na i icivir kpaa.”

29 Ior kpishi mba ve tile her la mba ongo imo la yô, ve kaa ér Aôndo kume. Mbagenev kaa ér: “Ka ortyom nan ôr kwagh a na ye.” **30** Yesu gema kaa ér: “Imo ne va ka sha ci wam ga, kpa ka sha ci wen. **31** Mba ôron tar ne ijir hegen; hegen ne, a kar a tor u tar ne kera. **32** Man mo yô, zum u a tôte hen inya, a kende a mo sha* la, me urugh ior cii sha ci wam.” **33** Jighilii yô, lu ôron kwagh ne sha u tesen inja ku i una kpe yô. **34** Ikpelaïor la gema kaa a na ér: “Se ungwa i ôr ken Atindi ér Kristu ngu lun gbem sha won. Man er nan u lu kaan wer gba u a ke-

12:23 * Zwa Grika, “ihwa i.” **12:24** * Zwa Grika, “Amen, Amen.” Nenge Ngeren u Pasen Asembler. * Zwa Grika, “ia kpe.” [^] Zwa Grika, “i kpe.” **12:25** * Shin “nan kegh iyol ér uma u nan a saa nan.” **12:27** * Zwa Grika, “hen ihwa i.” * Zwa Grika, “ken ihwa i.” **12:32** * Ka, “u manden un sha kon” je la.

nde a Wan u or sha? Ka an jim nan lu Wan u or laa?" **35** Nahan Yesu kaa a ve ér: "Iwanger ia za hemen u lun hen a ven sha anshighe kpuaa. Zende nen er ne lu a iwanger her ne, ime i de hembe ne ga; or u nan zenden ken ime yô, nan fe ape nan lu zan ga. **36** Er ne lu a iwanger ne, na nen iwanger la jighjigh, sha er ne hingir ônov mba iwanger yô."

Yesu ôr akaa ne maa kar yem za yer ér ve de nengen a na ga. **37** Shin er Yesu er uivande kpi-shi sha ishighe vev nahan kpa, ve lu nan un jighjigh ga, **38** sha er kwagh u profeti Yesaia yange ôr la a kure sha mi vough yô, ér: "Yehova,* ka an nan ne jighjigh a kwagh u i ongo hen a vese laa? Man ka an Yehova* a tese nan uwegh nagh ku ageegh?" **39** Yesaia shi ôr kwagh ugen u a lu ityô-kyaa i yange ve fatyô u nan jighjigh ga yô, ér: **40** "A pir ve ashe shi a cighir ve asema, sha u vë de nengen sha ashe a ve shi vë kaveninja i kwagh shon ken ishima, shi vë gema asema, nahan m bee ve iangev ga yô." **41** Yesaia yange ôr akaa ne nahan sha ci u nenge a na sha ian na i icivirigh la ve ôr kwagh na ye. **42** Shi ior kpi-shi, kua mbahemenev mbagenev je kpaa, na un jighjigh, kpa Mba-farishi na yô, ve pase ér ve na un jighjigh ga, sha u i de dughun ve ken shinagoge kera ga yô, **43** sha ci u ve soo icivir i ior hemba icivir i i dugh hen Aôndo la je kpaa.

44 Kpa Yesu ôr genger genger ér: "Hanma or u nan nem jighjigh cii yô, ka mo tseegh nan nem jighjigh ga, kpa kua un u a tindim la kpaa; **45** shi or u nan nenge a mo yô, nan nenge a Un u a tindim la kpaa. **46** M va shin tar

er iwanger nahan, sha u hanma or u nan nem jighjigh yô, nana de saan ken ime ga. **47** Kpa aluer or ungwa akaaôron a am man nan wa a ikyo ga kpa, me ôr nan ijir ga; gadia m va, ka u ôron tar ijir ga, kpa ka u yiman tar. **48** Or u nan vendem shi nan ngohol akaaôron a am ga yô, or ngu u nana ôr nan ijir yô. Ka kwaghôron wam la una ôr nan ijir sha iyange i masetyô ye. **49** Gadia m ôron kwagh sha mne-nge wam ga, kpa ka Ter u a tindim la iyol na ka a kaam kwagh* u me ôr man u me tese ye. **50** Shi m fa mkaanem nam* ma ne uma u tsôron. Nahan hanma kwagh u m ôron cii yô, ka m ôr vough er Ter a tesem la."

13 Er iniongo i Paseka lu a kuma ga la je, Yesu fa er shighe a kom u una undu tar ne, una yem hen Ter na yô. Shi er mbadondon un mba ve lu shin tar ne la doo un ishima yô, ve doo un ishima zan zan ar ken mkur je. **2** Shighe u i lu yan kwagh-yan u aikighe zan a mi ave la, Diabolo vande wan mhen ken ishima i Yuda Isekarioti, wan u Shimon, ér a tee un. **3** Yesu fa er Ter a gem akaa cii a we un sha ikyev, man er un dugh hen Aôndo, shi un lu yemen hen Aôndo yô, **4** nahan a mough hen kwaghyan u aikighe la, a ér akondo a a haa iyol la, maa a tôô taor a zer ken iwenge. **5** Maa a haa mngerem shin gbande a gba ôôn mbahenen angahar shi uman ve angahar sha taor u a zer ken iwenge la. **6** Ve hen Shimon Peteru yô, Peteru pine un ér: "Tere, wer u ôôm angaharaa?" **7** Yesu gema kaa a na ér: "U kav kwagh u m lu eren ne he-gen ga, kpa u va kav ken hemen."

12:49 * Zwa Grika, "a wam tindi." 12:50 * Zwa Grika, "tindi na."

8 Peteru kaa a na ér: “Mayange je u ôôm angahar ga.” Yesu gema kaa a na ér: “Aluer m ôô u ga yô, u zua a kwar vea mo imôngo ga.”

9 Shimon Peteru maa kaa a na ér: “Tere, yô de ôôn mo angahar tseegh ga, ôôm ave kua ityough kpaa.” **10** Yesu gema kaa a na ér: “Or u nan vande ôôn iyol yô, gba u a ôô nan angahar tseegh, sha ci u iyol i nan cii ngi wang. Man ne mba wang, kpa ka ne cii ga.”

11 Yange fa or u nana va tee un yô. Ka nahan ve kaa ér: “Ka ne cii ne lu wang ga” ye.

12 Nahan ôôn ve angahar shi hiden haan akondo na iyol yô, a hide a za tema hen tebul, maa a kaa a ve ér: “Ne kavinja i kwagh u m er a ven ne kpa?” **13** Ne mba yerem ner ‘Ortesen’ man ‘Ter,’ man ka shami je, sha ci u ka or u m lu je la. **14** Nahan aluer mo u m lu Ter man Ortesen ne m ôô ne angahar yô, ne kpa ôôn nen mbagenev angahar.* **15** Gadia m ver ne ikjav, mer er m er a ven nahan, ne kpa eren nen nahan vough. **16** Mimi mimi je* me kaa ne, kpan hembe orvesen u nan ga, shi or u i tindi a tindi nan yô, nan hembe or u nan tindi nan la ga. **17** Aluer ne fa akaa ne shi ne mba eren a yô, a saan ne iyol. **18** Ka ne cii m lu ôron ga; m fa mba m tsough yô. Kpa kwagh ne er sha u kuren kwagh u ruamabe-ra a kaa ne, ér: ‘Or u a ye bere-di a mo imôngo la hingir orihiyom wam.’* **19** M ngu ôron a ven mer kwagh ne una er, sha er zum u ne va nenge una erem yô, ne na jigh-jigh er m lu un shon yô. **20** Mimi mimi je me kaa ne, or u nan ngohol or u m tindi cii yô, mo kpa nan

ngohol, man or u nan ngohol mo yô, nan ngohol Un u a tindim la kpaa.”

21 Yesu ôron akaa ne cii yô, ishima gba zan un iyol tsung, tsô a er shiada a kaa ér: “Mimi mimi je me kaa ne, or môm ken a ven nana teem.” **22** Tsô mbahenen gba kenger ayol a ve, ve lu fan or u lu ôron kwagh u nan la ga. **23** Ugen ken mbahenen mbara, u doo Yesu ishima la, tema dondo vea* Yesu.

24 Nahan Shimon Peteru kende ityough sha, kaa a ngula ér: “Kaa se or u a lu ôron kwagh u nan la.”

25 Un ne maa hide yier Yesu sha vanger, pine un ér: “Tere, ka ana?”

26 Yesu kaa ér: “Ka or u me civ ivurugh ki beredi me na nan la.” Nahan civin beredi la yô, a gema a na Yuda wan u Shimon Isekarioti. **27** Yuda ngohol ivurugh ki beredi kira kera yô, Satan maa nyôr ken a na. Nahan Yesu kaa a na ér: “Kwagh u u lu eren la, er un fefa.”

28 Nahan kpa, or môm ken mba ve lu vea na hen tebul la fa er hii ve ôr kwagh ne a na ga. **29** Mbagenev je yô lu henen ér, er lu Yuda lu a akwati u inyar yô, Yesu lu kaan a na ér, “Yam akaa a i gbe u se er iniongo a mi la,” shin lu kaan ér, a na mbaatsanev kwagh.

30 Nahan ngohol ivurugh ki beredi kira yô, a kar fele a due; man lu tugh.

31 Nahan dugh yô, Yesu kaa ér: “I ver Wan u or sha ian i icivirigh hegen, shi Aôndo kpa zua a icivirigh sha kwagh na. **32** Aôndo iyol na una ver un sha ian i icivirigh, man una ver un sha ian i civirigh fefa je. **33** Mbayev mba kiriki, me mase lun vea ven sha anshighe kpuaa tsô. Ne va kerem; kpa er m ôr a Mbayuda mer, ‘Ape me yem la, ne fatyô u van her ga’ nahan, ne kpa m ngu ôron kwagh

13:14 *Shin “gba u ne kpa ne ôôn mbagenev angahar.” 13:16 *Zwa Griika, “Amen, Amen.” Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 13:18 *Shin “a mough num a mo.”

13:23 *Zwa Griika, “hen ikyum i.”

ne a ven hegen. **34** M ngu wan ne tindi u he, mer doo nen ayol a en; er ne doom ishima nahan, kape ne kpa doo nen ayol a en vough je la. **35** Ka sha kwagh ne man ior cii vea fa er ne lu mbahenen av ye, aluer ne doo ayol a en yô."

36 Shimon Peteru pine un ér: "Tere, ka han u lu yemene?" Yesu kaa ér: "Ape m lu yemen la, u fatyô u dondon mo hegen ga, kpa u va dondo ken hemen." **37** Peteru gema kaa a na ér: "Tere, er nan ve i lu u me fatyô u dondon we hegen ga? Aluer ka uma wam je kpa me na sha ci wou." **38** Yesu gema kaa ér: "U na uma wou sha ci wamaa? Mimi mimi je me kaa u, ikyegh ia lu a tongo ga je tsô, u vendam kwa tar."

14 "Ishima i de nyian ne ga. Na nen Aôndo jighjigh; mo kpa nam nen jighjigh. **2** Ayau nga ken ya u Terem kpishi. A lu nahan ga yô, ma m ôr ne, gadia m ngu yemen me za sôr ne ijiir. **3** Shi aluer m yem m za sôr ne ijiir yô, me hide me va yem a ven hen ape m lu la, sha er ape m lu la ne kpa ne lu her yô. **4** Man ape m lu yemen la kpa ne fa gbenda."

5 Toma gema kaa a na ér: "Tere, se fa ape u lu yemen ga. Nahan a er nan ve se fa gbenda?"

6 Yesu gema kaa a na ér: "Mo m ngu gbenda man mimi man uma. Or môm nana gba van hen Ter ga, saa nana kar her a mo. **7** Aluer ne fam yô, Terem kpa ne fa un; hii hegen je, ne fa un, man jim je yô, ne nenge a na kera kpaa."

8 Filibu kaa a na ér: "Tere, tese se Teru, tsô a kuma se."

9 Yesu kaa a na ér: "Er m lu vea ven imongo shighe gôgonan nahan kpa, Filibu, u fam gaa? Or u nan nenge a mo yô, nan nenge a Ter kpaa. Man er nan u kaa wer, 'Tese se Tere'? **10** U na jighjigh

wer m ngu ken mzough vea Ter, shi Ter kpa ngu ken mzough vea mo gaa? Akaa a m ôron ne ne, m gbe ôron sha mnenge wam ga, kpa Ter u a lu ken mzough vea mo la ngu eren ityom na. **11** Nam nen jighjigh ner m ngu ken mzough vea Ter, shi Ter kpa ngu ken mzough vea mo; gayô, na nen jighjigh sha ci u ityom la. **12** Mimi mimi je* me kaa ne, hanma or u nan nem jighjigh yô, nan kpa nana er ityom i m eren ne; shi nana er ityom i hemban ingin, sha ci u m ngu yemen hen Ter. **13** Shi nyityôkwagh i ne sen ken iti yam cii, me er, sha er Ter una zua a icivir sha Wan yô. **14** Aluer ne sôn ma kwagh ken iti yam yô, me er un.

15 "Aluer m doo ne ishima yô, ne kuran atindi a am. **16** Shi me sôn Ter, nahan una na ne orwasen* ugen, u una lu vea ven ghem sha won yô, **17** ka jijingi u mimi, u tar ua fatyô u ngohol ga yô, sha ci u ngu nengen a na ga, shi u fa un ga. Ne yô ne fa un, sha ci u ngu vea ven her, shi ngu ken a ven kpaa. **18** Me undu ne côghol ga.* M ngu hidden hen a ven. **19** Ica a gba ga tsô tar ua kera nenge a mo ga, kpa ne yô ne nenge a mo, sha ci u m ngu uma, nahan ne kpa ne lu uma. **20** Sha iyange la ne fa er m lu ken mzough vea Terem, man er ne lu ken mzough vea mo shi mo kpa m lu ken mzough vea ven yô. **21** Hanma or u nana ngohol atindi a am shi nana kuran a yô, ka nan je m doo nan ishima ye. Man hanma or u m doo nan ishima yô, Terem kpaa nana doo un ishima, shi mo kpa nana doom ishima, shi me pase iyol yam hen a nan wang."

14:12 * Zwa Grika, "Amen, Amen." Nenge Ngeren u Pasen Asembler. **14:16** * Shin "orsurun-shima." **14:18** * Shin "me kende ne ga."

22 Tsô Yuda (kpa ka u Isekario-ti la ga) pine un ér: “Tere, er nan ve u soo u pasen iyol you wang hen a vese, i lu tar ga?”

23 Yesu gema kaa a na ér: “Aluer m doo or ishima yô, nana wa kwaghôron wam ikyo, shi nana doo Terem ishima, nahan se va hen a nan se va tema ya* vea nan.

24 Kpa or u m doo nan ishima ga yô, nan we kwaghôron wam ikyo ga. Kwaghôron u ne lu ungowan ne ka u wam ga, kpa ka u Ter u a tindim la.

25 “M ôr ne akaa ne, er m lu vea ven her ne. **26** Kpa orwasen u Ter una tindi ken iti yam la, ka icighan jijingi je la, una tese ne akaa cii, shi una umbur ne akaa a m ôr ne cii. **27** M ngu undun ne a bem; m ngu nan ne bem wam. Kpa m ngu nan ne un er tar u ne un la ga. Ishima i de ze ne iyol ga, shi de cian hidden nen ijime ga. **28** Ne ungwa er m kaa a ven mer, ‘M ngu yemen kpa me hide hen a ven’ yô. Aluer m doo ne ishima yô, ne ember er m lu yemen hen Ter yô, gadia Ter hembam. **29** Nahan m ngu ôron ne hegen er kwagh ne a lu a er ga ne, sha er ne na jighjigh zum u una er yô. **30** Me kera ôr ne akaa kpi-shi ga, gadia tor u tar ne ngu van, man ngu a kwagh u eren mo ga.* **31** Kpa m ngu eren kwagh u Ter a kaam la vough, sha u tar u fa er Ter a doom ishima yô. Mough nen se yem nen heen kera.

15 “Mo m ngu kon u wain u mimi, Terem ka orkahan. **2** Hanma gbaa wam u a umen atam ga cii, ka a gber un kera. Ngu a sôr hanma gbaa u a umen atam cii, sha er una hembra umen atam yô. **3** Hegen je kpa ne mba wang sha ci u mkaanem ma m

vande ôron ne la. **4** Lu nen ken mzough vea mo her, nahan me lu ken mzough vea ven her. Er gbaa tseegh a fetyô u umen atam ga, saa ka a lu sha kon u wain nahan, kape ne kpa ne fatyô u umen atam ga, saa ne lu ken mzough vea mo je la. **5** Mo m ngu kon u wain; ne mba agbaa. Hanma or u nan ze hemen u lun ken mzough vea mo shi m lu ken mzough vea nan cii yô, nana ume atam kpishi. Gadia a mo shio yô, mayange ne fatyô u eren mba kwagh ga. **6** Kpa hanma or u nan ze hemen u lun ken mzough vea mo ga cii yô, ka i gbihi nan kera er gbaakon nahan, nan uma. Shi ior ka ve kura agbaa a ikyon la ve haa ken usu, a hia kera. **7** Aluer ne za hemen u lun ken mzough vea mo, shi akaaôron a am za hemen u lun ken aven yô, sôn nen hanma kwagh u ne soo cii, a na ne un. **8** Terem ngu zuan a icivir, er ne ze hemen u umen atam kpishi shi tesen ner ne mba mbahenen av yô. **9** Er m doo Ter ishima nahan, kape ne kpa ne doom ishima vough je la; yô, eren nen akaa a ne za hemen u doon mo ishima yô. **10** Aluer ne mba kuran atindi a am yô, ne za hemen u doon mo ishima, vough er mo kpa m kuran atindi a Ter ve m ze hemen u doon un ishima nahan.

11 “M ôr ne akaa ne, sha er ne lu a msaanyol u mo kpa m lu a mi la, man msaanyol wen la una iv kpaa yô. **12** Ka tindi u m lu wan ne je ne, mer doo nen ayol a en, vough er ne doom ishima nahan. **13** Or môm ngu a dooshima u a hembe u or nan uma u nan sha ci u azende a nan la ga. **14** Aluer ne mba eren kwagh u m lu wan ne tindi sha mi ne yô, ne lu azende a am. **15** M kera yila ne mer ikpan ga, sha ci u kpan fe kwagh u orve-

14:23 *Shin “se va lu.” 14:30 *Shin “ngu a tahav sha a mo ga.”

sen na a eren ga. Kpa m yila ne mer azende, sha ci u m ôr ne akaa a m ongo hen Terem la cii. **16** Ka ne ne tsoughom ga, kpa ka mo m tsough ne ye; man m ver ne mer za nen hemen u umen atam, shi atam a en la a lu her, sha er hanma kwagh u ne sôn Ter ken iti yam cii, una na ne yô.

17 “M wa ne tindi sha akaa ne, mer doo nen ayol a en. **18** Aluer tar ne kôr ne ihyom yô, fa nen ner, u vande kôron mo ihyom cii ve u ker ne ihyom ye. **19** Nea lu ior i tar ne yô, ma ne doo tar ishi-ma sha ci u ne mba kwagh u u. Kpa er ne lu ior i tar ne ga, mo m gem m tsough ne shin tar kera yô, tar kôr ne ihyom sha ityô-kyaa la. **20** Umbur nen kwagh u m ôr ne la: Kpan hembe orvesen na ga. Aluer ve tôvom a ican yô, ne kpa vea tôv ne a ican; aluer ve wa kwaghôron wam ikyo yô, u wen kpa vea wa un ikyo. **21** Kpa akaa ne cii vea er ne sha ci u iti yam, sha ci u ve fa Un u a tindim la ga. **22** Mea ve, mea va lam a ve ga yô, ma ve lu a isholibo ga. Kpa hegen mba a ishô sha isholibo ve la ga. **23** Or u nan kerem ihyom yô, Terem kpa nan kôr un ihyom. **24** Mea er ityom i or môm nan vande eren ga la hen ve ga yô, ma ve lu a isholibo ga; kpa hegen ve nenge a mo shi ve kôrom ihyom kua Terem kpaa. **25** Kpa kwagh ne er sha u kuren kwagh u i nger ken Atindi* a ve la, ér: ‘Ve kôrom ihyom a ityôkyaa shio.’ **26** Kpa orwasen u me yem hen Ter me za tindi la, ka jijingi u mimi u a dugh hen Ter je la, zum u una va yô, una er shiada sha kwagh wam; **27** man ne kpaa, a gba u ne er shiada, sha ci u ne mba vea mo sha mhii je.

15:25 * Ikyav tese ér ka Ruamabera u ken Zwa Heberu la jimin cii.

16 “M ôr ne akaa ne sha er ne undu jighjigh wen u nan* ga yô. **2** Ior vea dugh ne ken shina-goge kera. Jighilii yô, shighe ngu van u hanma or u nana wua ne cii, nana hen ér nan er Aôndo icighantom yô. **3** Kpa vea er akaa ne sha ci u ve fa Ter shin mo kpaa ga. **4** Nahan kpa, m ôr ne akaa ne sha er zum u shighe a kuma u aa er yô, ne umbur er yange m ôr ne a yô.

“Sha hiihii la m ôr ne akaa ne ga, sha ci u m lu vea ven imôngo. **5** Kpa hegen ne, m ngu yemen hen Un u a tindim la; nahan kpa, mô wen môm nan pinem ér, ‘U ngu zan hana?’ ga. **6** Kpa er m er ne akaa ne yô, asema a en iv a iju-ngwen. **7** Nahan cii kpa, ka mimi je m kaan ne ye, m ngu yemen ka sha ci u iwasen yen. Gadia aluer m yem ga yô, orwasen la una va hen a ven ga; kpa aluer m yem yô, me za tindi un hen a ven. **8** Man zum u un shon la una va yô, una pase tar kwagh u a lu isholibo la wang, kua kwagh u a lu perape-ra man ijirôron la: **9** una hii sha kwagh u isholibo, sha ci u ve nam jighjigh ga; **10** maa una gba sha kwagh u perapera, sha ci u m ngu yemen hen Ter, ne kera nenge a mo ga; **11** maa una va sha kwagh u ijirôron, sha ci u i vande ôron tor u tar ne ijir kera.

12 “M shi a akaa kpishi a ôron ne, kpa ne fatyô u kaven a hegen ga. **13** Kpa zum u un shon la* una va yô, ka jijingi u mimi la je la, una wase ne u kaven mimi cii, gadia una gba ôron kwagh sha mnenge na ga, kpa ka kwagh u a ongo la una ôr ye, shi una pase ne

16:1 * Zwa Grika, “ne nôngo gbeev.” **16:13**

* Ishember i “un shon la” i hen ivur 13, man 14 la ngi ôron kwagh u “orwasen” u i er kwagh na sha ivur 7 la. Yesu yange yila icighan jijingi ér “orwasen”inja er ka or nahan (kpa ka tahav, ka or ga).

akaa a aa va er la kpa. **14** Ngula una nam icivir, sha ci u ka kwagh u una ngohol hen a mo la una pase ne ye. **15** Akaa a Ter a lu a mi cii ka a am. Ka nahan ve m kaa mer ka kwagh u una ngohol her a mo la una pase ne ye. **16** Shi kpuaa tsô ne kera nenge a mo ga, shi shighe una karen kpuaa yô, ne nenge a mo.”

17 Tsô mbahenen nav gba pinen ayol a ve ér: “Inja i kwagh u a lu ôron a vese ne ér nyi? A kaa ér, ‘Shi kpuaa tsô ne kera nenge a mo ga, shi shighe una karen kpuaa yô, ne nenge a mo,’ man, ‘sha ci u m ngu yemen hen Ter.’” **18** Nahan ve lu kaan ér: “Inja i kwagh u a kaa ér, ‘shi kpuaa’ la ér nyi? Se fa kwagh u a lu ôron la ga.” **19** Yesu fa er ve soo u pinen un kwagh yô, nahan a pine ve ér: “Ne mba pinen ayol a en kwagh ne sha ci u m kaa mer: ‘Shi kpuaa tsô ne kera nenge a mo ga, shi shighe una karen kpuaa yô, ne nenge a mo’ yumuu? **20** Mimi mimi je” me kaa ne, ne va vaa, shi ne gber kwelegh, kpa tar ua ember; ne zungwe, kpa a va gema ijungwen yen la ia hingir iember. **21** Kwase ka nana toghor mar yô, i nyoon nan* sha ci u shighe kuma u nana mar, kpa ka nana va maren wan shon yô, nan kera umbur ican i nan la ga, sha ci u iember i nan zough a mi i maren or shin tar la. **22** Nahan ne kpa, hegen ne mba zungwen; kpa shi me va nenge a ven, nahan asema a en aa iv a iember, man or môm nana kar a iember yen la kera ga. **23** Sha iyange la, ne kera pinem ma kwagh ga. Mimi mimi je me kaa ne, aluer ne sôn Ter nyityô-kwagh cii kpa, una na ne ken iti yam. **24** Zan zan hegen kpa, ne

mba a sôn ma kwagh ken iti yam ga. Sôn nen, nahan a na ne, sha er iember yen ia iv yô.

25 “M ôr ne akaa ne sha anzaa-kaa. Shighe ngu van u me kera ôr ne kwagh sha anzaakaa ga, kpa me ôr ne kwagh u Ter wang yô. **26** Sha iyange la, ne sôn Ter kwagh ken iti yam; er m lu ôron nahan kpa, m ngu kaan mer me sôn kwagh sha ci wen ga. **27** Gadia Ter iyol na kpa ne doo un ishima, sha ci u m doo ne ishima, shi ne na jighjigh ner ka Aôndo a tindim ye. **28** Ka Ter a tindim m ve shin tar ye. Nahan er m lu undun tar ne hegen yô, m ngu yemen hen Ter.”

29 Mbahenen nav gema kaa ér: “En-heen, hegen u ngu ôron se kwagh wang wang, kera ka sha anzaakaa ga. **30** Hegen se fa er u fe akaa cii yô, nahan kera gba u ma or nana pine u kwagh ga. Ka nahan ve se ne jighjigh ser u due hen Aôndo ye.” **31** Yesu gema kaa a ve ér: “Ne na jighjigh hegenee? **32** Nenge! Shighe ngu van, man a kuma kpa, u a sambe ne cii, hanma wen nana yem hen ya u nan, ne undum tswen yô. Kpa m ngu tswen ga, sha ci u Ter ngu vea mo. **33** M ôr ne akaa ne sha er ne zua a bem hen a mo yô. Ican ia er ne shin tar ne, kpa taver nen ishi-ma! Mo m hembra tar.”

17 Yesu ôron akaa ne yô, a kende ashe sha, a kaa ér: “Tere, shighe* kuma. Ver wan wou sha ian i icivirigh, sha er wan wou kpa una na u icivir yô, **2** gadia u na un tahav sha uuma* cii, man ka sha u a na mba u ne un la cii uma u tsôron. **3** Man u vë zua a uma u tsôron yô, saa vea lu kereen u fan we,* we Aôndo u mimi

16:20 * Zwa Griika, “Amen, Amen.” Nenge Ngeren u Pasen Asemer. 16:21 * Zwa Griika, “ka nan zungwe tsung.”

17:1 * Zwa Griika, “ihwa.” 17:2 * Shin “ior.” 17:3 * Shin “saa vea za hemen u henen kwagh wou.”

tswen, man un u u tindi la, ka Yesu Kristu je la. **4** M na u ici-vir shin tar ne, er m bee tom u u nem wer m er ne yô. **5** Sha nahan yô, Tere, verem sha ian i ici-virigh ikyua a we, sha ian i icivirigh i yange m vande lun sha mi ikyua a we shighe u i lu a gba tar ga la.

6 "M pase iti you* hen ior mba ken tar ne mba u nem la. Yange ve lu mba ou, man u gema ve u nam, shi ve wa kwaghôron wou ikyo. **7** Hegen ve va fa er akaa a u nem la cii a dugh hen a we yô; **8** sha ci u m ôr ve akaa a u ôrom la, ve lumun a, shi ve va fa wang er i lu hen a we m dugh yô, shi ve na jigh-jigh ér u tindim. **9** M er msen sha ci ve; m er msen, ka sha ci u tar ga, kpa ka sha ci u mba u nem la, gadia ka mba ou je; **10** man akaa am cii ka a ou, shi a ou kpaa ka a am, shi m zua a icivir hen a ve.

11 "M ngu undun tar ne, kpa ve mba shin tar her, mo m ngu van hen a we. Icighan Ter, kura ve sha ci u iti you, i u nem la, sha er vea lu môm,* vough er se kpa se lu môm* nahan. **12** Shighe u m lu vea ve la, m kuran ve sha ci u iti you, i u nem la. M kura ve, mô ve môm kpa saa ga, saa di wan u mtim la tseegh, sha er kwagh u ruamabera a kaa la una kure sha mi vough yô. **13** Kpa hegen m ngu van hen a we, man m ngu ôron kwagh ne er m lu shin tar her ne, sha er iember yam ia iv ken a ve yô. **14** M ôr ve mkaanem ou, kpa tar kôr ve ihyom, sha ci u mba ior i tar ne ga, vough er mo kpa m lu or u tar ne ga nahan.

15 "M ngu sônôn mer tōô ve shin tar kera ga, kpa mer kura ve, sha ci u iferor. **16** Mba ior i tar ne ga, vough er mo kpa m lu or u

tar ne ga nahan. **17** Tsegha ve* ken mimi; ka kwaghôron wou a lu mimi ye. **18** Er u tindim shin tar nahan, mo kpaa m tindi ve shin tar. **19** Man m ngu tseghan iyol yam sha ci ve, sha er ve kpa a tsegha ve ken mimi yô.

20 "M ngu sônôn ka sha ci u mban tseegh ga, kpa ka sha ci u mba vea va nam jighjigh sha ci u mkaanem vem la kpaa, **21** sha er ve cii vea lu môm, vough er we Ter u lu ken mzough vea mo, mo kpa m lu ken mzough vea ve nahan, ve kpa ve lu ken mzough vea vese, sha er tar u na jighjigh er i lu we u tindim yô. **22** M na ve icivir i u nem la, sha u ve lu môm, vough er se lu môm nahan. **23** Sha u m lu ken mzough vea ve shi we kpa lu ken mzough vea mo, sha er vea zua kpian,* nahan tar u fa er u tindim shi ve doo u ishima, vough er m doo u ishima nahan yô. **24** Tere, sarem u mba u nem la ma ve lu vea mo hen ape m lu la, sha er vea nenge icivir i u nem la yô, gadia m doo u ishima je i lu a gba tar ga. **25** Ter u Perapera, tar ngu a fa u ga, kpa mo m fa u, shi mban kpa va fa er i lu we u tindim yô. **26** M pase ve iti you, shi me za hemen u pasen i kpaa, sha er vea tesen mbagenev dooshima, vough er u tesen mo dooshima nahan, shi me lu ken mzough vea ve yô."

18 Yesu ôron akaa ne cii yô, a mough vea mbahenen nav ve per Uwagh* u Kederon yande la, ve yem ape sule* ugen lu yô, a za nyôr ker vea mbahenen nav. **2** Yuda, un shon u tee un la, kpa fa ijiir la, sha ci u Yesu kohol her vea mbahenen nav ashighe kpishi.

17:17 * Ka, "u paven ve veren kposo sha u ve er icighantom" je la. **17:23** * Shin "ve cii vea lu ken mzough." **18:1** * Shin "pev." # Sule u ahuaie man ufaluwa man atam a ikyon.

17:6 * Shin "m na iti you due ken igbar."

17:11 * Shin "ken mzough."

3 Tsô Yuda za va a kwe shoja man mbakuran mba upristi mba tamen man mba Mbafarishi her, ve tsar iusu ve kôr* shi ve lu a amenger man ikvav mbi numuv. **4** Er Yesu vande fan akaa a aa va er un la cii yô, a due a tile sha hemen, a pine ve ér: "Ka an ne kerene?" **5** Ve kaa a na ér: "Ka Yesu, Ornasareti." A kaa a ve ér: "Ka mo un je ne." Yuda, u tee un la kpa tile vea ve her.

6 Kpa Yesu kaan a ve ér, "Ka mo un je ne" yô, ve hide ijime, ve gba inya. **7** Shi a pine ve ér: "Ka an ne kerene?" Ve kaa ér: "Ka Yesu, Ornasareti." **8** Yesu kaa ér: "M vande kaan a ven mer ka mo un je ne. Nahan aluer ka mo ne lu keren yô, de nen ior mban ve yem." **9** Lu sha u kuren kwagh u yange ôr la, ér: "Ken mba u nem la cii, mô ve môm saa ga."

10 Tsô Shimon Peteru lu a sanker, nahan a tsua a gber kpan u pristi u vesen, a bugh un tough ku yanegh. Iti i kpan la ér Malku.

11 Kpa Yesu kaa a Peteru ér: "Wa sanker ken var. Gba u me ma shin kôôpu u Terem a nem la gaa?"

12 Tsô ushoja mbara man kur-utya kua mbakuran mba Mbayuda mbara kôr Yesu kange un ave.

13 Ve hii zan a na hen Anasi, gadia lu terkem u Kayafa, u lu pristi u vesen ken inyom shon la.

14 Man lu Kayafa ne je vande wan Mbayuda kwagh ér, á hembra lun ve a iwasen u or môm nana kpe sha ci u ior ye.

15 Tsô Shimon Peteru, man orhenen ugen, lu dondon Yesu ijime. Pristi u vesen la fa orhenen shon, nahan a nyôr vea Yesu ken tembeya u pristi u vesen la, **16** kpa Peteru tile sha hunda ken won. Nahan orhenen shon, u pri-

sti u vesen fa un la, due za lam a wankwase u kuran hunda la, maa a nyôr a Peteru ker. **17** Wankwase u lu kuran hunda la pine Peteru ér: "We kpa u ngu môm ken mba-henen mba or nee?" Peteru kaa ér: "M ngu ga." **18** Tsô ikpan man mbakuran mbara tile kase usu u ve keer sha aka a usu la, ve lu ôson, sha ci u ndôhôr. Peteru kpa tile her vea ve, lu ôson.

19 Nahan pristi u tamen la* pine Yesu mpin sha kwagh u mba-henen nav kua ityesen na la.

20 Yesu gema kaa a na ér: "M ôr tar kwagh ken igbar. Hanma shighe ka m tesen ken shinagoge man ken tempel, ape Mbayuda cii ve kohol imôngo la, shi m ôr kwagh môm ken myer ga.

21 Nahan er nan u pinen mo kwagha? Pine mba ve ongo kwagh u m ôr ve la. Nenge! Mban fa kwagh u m ôr yô." **22** Ôron akaa ne yô, orkuran ugen u tile her la, ta Yesu sambe sha ishi, kaa ér: "Kape u lam a pristi u tamen laa?"

23 Yesu gema kaa a na ér: "Aluer m ôr kwagh shami ga yô, er shiada sha kwagh u m ôr shami ga la; kpa aluer kwagh u m ôr la ka u shami yô, er nan u tem sambe?"

24 Tsô Anasi na zwa i yem a Yesu hen Kayafa, pristi u vesen, er lu a ikyangenev sha ave her la.

25 Shimon Peteru gema tile her lu ôson usu. Nahan ve pine un ér: "We kpa u ngu môm ken mba-henen nav gaa?" A tuna a kaa ér: "Mo ga." **26** Môm ken ikpan i pristi u vesen, u lu anmgbian u or u Peteru bugh un tough la, kaa ér: "M nenge zan a we ken sule la vea na gaa?" **27** Kpa Peteru shi tuna, fese nahan ikyegh maa tongo.

28 Maa ve mough a Yesu hen Kayafa, ve yem a na hen ya u gom-

18:3 * Shin "ve lu a akagh a usu."

18:19 * Ka, "Anasi" je la.

na. Hen shighe ne lu pepe pepe. Kpa ve ayol a ve yô, ve nyôr ken ya u gomna la ga, sha er vea hôngor ayol a ve ga, nahan vea ya Paseka yô. **29** Tsô Pilatu due ken won va kohol ve, maa a pine ve ér: “Ka nyi or ne a er ve ne lu va yilan un ijiri?” **30** Ve gema ve kaa a na ér: “Or ne una lu orsholibo* ga yô, ma se ve a na hen a we ga.” **31** Nahan Pilatu kaa a ve ér: “Yem nen a na za ôr un nen iji sha atindi a en.” Mbayuda gema kaa a na ér: “Tindi na se ian i wuan or ga.” **32** Kwagh ne er sha u kuren kwagh u Yesu yange ôr sha u ten seninja ku i una kpe la.

33 Tsô Pilatu hide nyôr ken ya u gomna za yila Yesu pine un ér: “U ngu Tor u Mbayuda?” **34** Yesu gema kaa ér: “U ngu pinen kwagh ne sha mnenge wouwee? Shin ka mbagenev ve ôr u kwagh wama?” **35** Pilatu gema kaa ér: “Nahan mo m ngu Oryuda? Ka nongoior wou kua upristi mba tamen ve va ne u sha ikyev yam ye. Ka nyi u ere?” **36** Yesu kaa ér: “Tartor wam ka u shin tar ne ga. Tartor wam ua lu u shin tar ne yô, mba eren motom ma ve nongo ityav, sha er i de nem sha ikyev i Mbayuda ga yô. Nahan kpa, Tartor wam ka u heen ga.” **37** Pilatu gema pine un ér: “Nahan u ngu tor zee?” Yesu kaa a na ér: “U kaa vough, m ngu tor. Gadia ka sha ci u nahan i marem ye, shi ka sha ci u nahan m ve shin tar ye, sha er me pase mimi la ken igbar yô. Hanma or u nan lu ken mimi la yô, nan ongo imo yam.” **38** Pilatu gema pine un ér: “Ka nyi i lu mimi?”

Ôron nahan yô, shi a due ken won, a za kaa a Mbayuda ér: “M zua or ne a ibo ga. **39** Bee kera yô, ka i gba u me pase or sha ci wen, sha shighe u Paseka. Nahan

ne soo ner m pase Tor u Mbayuda la sha ci wenee?” **40** Tsô shi ve ôr taver taver ér: “I de lu or ne ga, kpa i lu Baraba!” Kpa Baraba gema lu ornumungbenda.

19 Pilatu maa na zwa i yem a Yesu i za gbidae un. **2** Nahan ushoja mbara tume idyer i tor sha usaa ve cir un sha ityou shi ve haa un ikyondo i nyian dimiin iyol, **3** ve lu van hen a na va kaan ér: “Se mba sughun we, Tor u Mbayuda!” Shi ve zer tan un ishambe sha ishi. **4** Pilatu shi due ken won va kaa a ve ér: “Nenge! M due a na ken won m va a na hen a ven, sha u fa nen ner m zua un a ibo ga.” **5** Nahan Yesu due ken won, a idyer i tor i sha usaa la sha ityou, shi lu a ikyondo i nyian dimiin la iyol. Nahan Pilatu kaa a ve ér: “Nenge nen or ne!” **6** Nahan kpa, upristi mba tamen man mbakuran mba nengen a na yô, ve ôr taver taver ér: “I za mande un sha kon! I za mande un sha kon!” Pilatu kaa a ve ér: “Yem nen a na ayol a en za wua un nen,* gadia mo m zua un a ibo ga.” **7** Mbayuda gema kaa a na ér: “Se mba a tindi, man tindi wase la tese ér a kuma ku, sha ci u a tôte ér un ngu wan u Aôndo.”

8 Pilatu unghan akaa a ve lu ôron la yô, hembra cier un iyol cii, **9** nahan a hide a nyôr ken ya u gomna, a pine Yesu ér: “Ka han u dugh?” Kpa Yesu bugh un zwa ga. **10** Maa Pilatu kaa a na ér: “U ngu unghan mo ato zee? U fa er m lu a tahav mbu pasen we, shi m lu a tahav mbu wuan we* kpa?” **11** Yesu kaa a na ér: “Ka sha i ne u ian ye, gayô mayange ma u lu a tahav sha a mo ga. Ka nahan ve or u a nem sha ikyev you la a hembra eren kwaghbo u vesen ye.”

19:6 * Shin “za mande un nen sha kon.” 19:10 * Shin “manden we sha kon.”

12 Kwagh ne na yô, Pilatu zer keren gbenda u pasen un, kpa Mbayuda ôr taver taver ér: "Aluer u pase or ne yô, u ngu ijende i Shisar ga. Hanma or u nan kaan ér nan ngu tor yô, nan ngu hendan a Shisar." **13** Tsô Pilatu ongo akaa a ve lu ôron la yô, a due a Yesu ken won, maa a tema sha ikýô enough ki ôron ijir, hen ijiir i i yer ér Tembe u sha Awen la. Kpa mba yer ken zwa Heberu ér Gabata. **14** Gema lu sha Iyange i Kohol Iyol i Paseka; lu er ahwa 12 atetan nahan.* Tsô a kaa a Mbayuda ér: "Nenge! Tor wen ngun!" **15** Kpa ve ôr taver taver ér: "Bee a na sha! Bee a na sha! I za mande un sha kon!" Pilatu kaa a ve ér: "Ner m wua* tor wenee?" Upristi mba tamen gema kaa ér: "Se mba a tor ugen ga, saa Shisar." **16** Tsô a gema un a na ér i za mande un sha kon.

Maa ve yem a Yesu. **17** Tsô a tôô kon u za manden un a mi la iyol na, a yem a mi hen Ijiir i Igbôndotyôu. Mba yer ken zwa Heberu ér Gologota. **18** Ve za mande un sha kon her, vea iorov mbase-nev uhar, u môm vegher ne, ugen vegher la, Yesu lu hen atô. **19** Shi Pilatu nger kwagh mande sha kon* u i mande un sha mi la. I nger sha mi ér: "Yesu Ornasa-reti, tor u Mbayuda." **20** Mbayuda kpishi ôr kwagh u i nger ne, sha ci u ijiir i i mande Yesu la, lu ikýua a gar, shi i nger kwagh shon ken zwa Heberu man zwa Latin kua ken zwa Grika. **21** Kpa upristi mba tamen mba Mbayuda kaa a Pilatu ér: "De ngeren wer, 'Tor u Mbayuda' ga, kpa nger wer, kaan ér, 'M ngu Tor u Mbayuda.'"

19:14 * Zwa Grika, "er ihwa i sha ataratar nahan." Yange i hii u ôron ahwa ne pepe shighe u iyange ka i hii u duen la. **19:15** * Shin "m mande." **19:19, 29** * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

22 Pilatu gema kaa ér: "Kwagh u m nger yô, m nger je ve."

23 Ushoja mbara mba manden Yesu sha kon yô, ve tôô akondo a na a haan iyol ve pav a ker anyiin, hanma orshoja tôô i môm. Shi ve tôô ikýondo i ken atô la kpa. Kpa ikýondo i ken atô la lu a ikýoron ga, i tume i, i lu elemeen, hii sha va tume shin inya. **24** Nahan ve kaa ker ayol a ve ér: "Se ande nen ikýondo ne ga, kpa de se er nen ishor se fa or u ia lu i nan la." Kwagh ne er sha u kuren kwagh u ruamabera kaa la, ér: "Ve kar akondo am ker ayol a ve, ve er ishor sha ikýondo yam." Man lu akaa a ushoja mbara er mimi yô.

25 Hen kon u i mande Yesu la, ngô na tile her ikýua, man anngbian u ngô na u kwase, kua Maria kwase u Kelopa man Maria Madalina. **26** Tsô zum u Yesu nenge a ngô na kua orhenen u doo un ishima la tile ikýua her yô, a kaa a ngô na ér: "Kwase, nenge! Wan wou ngula!" **27** Shi a gema a kaa a orhenen la ér: "Nenge! Ngôu ngula!" Nahan hen shighe* la je, orhenen la kua a na yem a na hen ya na.

28 Ken masejime, Yesu fe ér hen shighe ne nahan hanma kwagh er sha u kuren kwagh u ruamabera ôr la yô, a kaa ér: "Imura kôrom." **29** Ikyagh ki gen gema lu her, wain u angen lu shimi poo. Nahan ve tôô soso u iv a wain u angen kimi yô, ve wa sha iyiagh ki hisop,* ve za un a mi sha zwa. **30** Yesu ngohol wain u angen la yô, a kaa ér: "Bee ve!" Tsô a sua ityough inya, maa a sule.*

31 Er lu Iyange i Kohol Iyol yô, doo u ikýom i ior ia lu sha kon sha Iyange i Memen ga, (gadia lu Iyange i Memen i vesen je), nahan

19:27 * Zwa Grika, "hen ihwa." **19:30** * Shin "a tôndo iôôn."

Mbayuda kaa a Pilatu ér a na zwa i za kever ve angahar, i tōô ikyom ve kera. **32** Nahan ushoja mbara va kever angahar a or u hiihii la, kua angahar a orgen u un kpa i mande un ikuya a na la. **33** Kpa mba ve hen Yesu yō, ve nenge vande kpen kera, nahan ve kera kever un angahar ga. **34** Kpa orshoja ugen ken ve kuma un iwange hen ihyān, maa her je, awambe man mngerem due. **35** Un u a nenge kwagh ne la er shiada sha mi, man shiada na la ka u mimi. Shi a fa er kwagh u un lu ôron ne i lu mimi, sha er ne kpaa ne na jigh-jigh yō. **36** Jighilii yō, akaa ne er sha u kuren kwagh u ruamabera kaa la, ér: “Kuhe na môm kpa a kever ga.” **37** Shi ruamabera ôr ijiir igen la ér: “Vea kenger sha un u ve kom un la.”

38 Ken masejime yō, Yosev u ken Arematia u lu orhenen u Yesu, kpa lu u ken myer sha ci u lu cian Mbayuda la, va pine Pilatu ian ér ma un tōô ikyom i Yesu. Tsô Pilatu na un ian. Nahan a va tōô ikyom la kera. **39** Nahan Nikodemu u yange va hen Yesu sha kwa hiihii tugh la kpa va a mire u i nungwa sha aloe yō, kuma er ukilogram 30* nahan. **40** Tsô ve tōô ikyom i Yesu ve kange ken ikyondo i i lu a akaahumandoon ker la, er Mbayuda iin ior la. **41** Kwagh ka a er yō, hen ape i wua un* la, sule lu her, uwar u he gema lu ken sule la, u i lu a vande iin or ker ga yō. **42** Er lu sha Iyange i Kohol Iyol i Mbayuda, man uwar la gema lu ikuya yō, ve ii Yesu ker.

20 Ka va nyer sha iyange i hiihii ken kasua* yō, Maria Madalina va hen uwar la pepe pepe,

shighe u sev lu a wanger ga yō. Nengen yō, i menger iwen sha uwar la kera. **2** Nahan a yevese a va hen Shimon Peteru man orhenen ugen, u yange doo Yesu ishima la, a va kaa a ve ér: “I dugh Ter hen uwar la kera, man m fa ape i za ver un ga.”

3 Tsô Peteru man orhenen la mough gba yemen hen uwar la. **4** Ve uhar cii ve gba yevese imōngo, kpa orhenen shon lu hemban yevese a Peteru, nahan za vande aren hen uwar la. **5** Ngurum gbirin ashe yō, a nenge akondo la lu ker, kpa a nyôr ker ga. **6** Shimon Peteru u lu van un ken ijime la kpa va sôôn, maa kar nyôr ken uwar la. Nahan a nenge a akondo la her. **7** Ikyondo i yange i kange Yesu ityough a mi la lu ijiir i môm a akondo agen a i kange un iyol la ga, kpa i hure i lu ijiir igen kposo. **8** Maa orhenen u vande aren hen uwar shon la kpa nyôr ker, nenge shi na jighjigh. **9** Gadia ve lu a kav kwagh u ruamabera kaa ér gba keng u una nder shin ku la ga. **10** Tsô mbahenen mbara hide yem ken uya vev.

11 Kpa Maria tile ken won ikuya a uwar la lu her, lu vaan. Er lu vaan la, a ngurum a gbir ashe ken uwar shon, **12** tsô a nenge mbatyomov uhar lu a akondo a pupuu iyol, ve tema ape yange i gbir ikyom i Yesu la, u môm tema vegher u sha ityou, ugen tema vegher u shin angahar. **13** Tsô ve pine un ér: “Kwase, er nan u vaana?” A kaa a ve ér: “I tōô Terem i yem a mi, man m fa ape i za ver un ga.” **14** Ôron nahan yō, a gema ashe ken ijime, maa a nenge Yesu tile her, kpa fa er lu Yesu ga. **15** Yesu pine un ér: “Kwase, er nan u vaana? Ka an u kerene?” Kpa a hen ér ka orsule, nahan a kaa a na ér: “Orvesen,

19:39 * Yuhwa hembra tiôn ibya semetu kpuaa.

19:41 * Shin “i mande un sha kon.” 20:1 * Ka iyange i se yer hegen ser Lahadi la. Hen Mbayuda yō, lu iyange i hiihii ken kasua je la.

a lu we u tōô un yô, kaam ape u ver un la, sha er me za tōô un yô.” **16** Yesu kaa a na ér: “Maria!” Gem yô, a kaa a na ken zwa Heberu ér: “Raboni!” (inja na yô ér “Ortesen!”) **17** Yesu kaa a na ér: “De kōron mo ave iyol ga, gadia m ngu a kōndo m yem hen Ter ga. Kpa za hen anmgbianev av za kaa a ve wer, ‘M ngu kōndon yemen hen Terem man Ter wen, kua hen Aōndo wam man Aōndo wen.” **18** Tsô Maria Madalina va ôr mbahenen loho la, ér: “M nenge a Ter!” Shi a ôr ve kwagh u ôr a na la.

19 Tsô iyange i hiihii ken kaa sua shon va zurum u been yô, mbahenen kohol imōngo ken iyou, shi i senda ihinda, sha ci u ve lu cian Mbayuda. Tsô Yesu va tile hen atô ve, kaa a ve ér: “Bem a lu sha a ven.” **20** Er nahan yô, a tese ve ave na kua ihyan na. Mbahenen mbara mba nengen a Ter yô, ve ember. **21** Yesu shi kaa a ve ér: “Bem a lu sha a ven. Er Ter a tindim nahan, mo kpa m ngu tindin ne.” **22** Er kwagh ne yô, a fehe humbe sha a ve, maa a kaa a ve ér: “Ngohol nen icighan jijingi. **23** Aluer ne de or akaabo a nan yô, i de nan a; man aluer ne de or akaabo a nan ga yô, i de nan a ga.”

24 Kpa Toma, u lu môm ken Mbapuekaruher, u i yilan ér Ahina* la, lu vea ve shighe u Yesu va hen a ve la ga. **25** Nahan mbahe-nen mbagenev mbara lu kaan a na ér: “Se nenge a Ter!” Kpa a kaa a ve ér: “Saa me nenge a ajiir* a yange i mande un ukusa ken ave la, shi me bende ihyôwe ape yange i mande un ukusa la, shi me bende un uwegh ken ihyan, gayô maya-nge me na jighjigh ga.”

20:24; 21:2 * Zwa Grika, “Didimu.” 20:25 * Shin “ayol.”

26 Ayange nga kar anigheni yô, mbahenen nav shi kohol ken iyou, shi Toma kpa lu vea ve. Er i senda ihinda nahan kpa, Yesu va tile hen atô ve, kaa ér: “Bem a lu sha a ven.” **27** Maa a kaa a Toma ér: “Bende ihyôwe heen nenge ave am, shi za uwegh bendem ken ihyan, nahan de u tan akperan, kpa na jighjigh.” **28** Toma gema kaa a na ér: “Terem man Aōndo wam!” **29** Yesu kaa a na ér: “Er u nenge a mo yô, u na jighjigh zee? Saa mba ve nenge ga kpa ve ne jighjigh la iyol.”

30 Jighilii yô, Yesu yange er uivande mbagenev kpishi sha ishighe ki mbahenen nav, mba i nger ken ihyurenruamabera ne ga yô. **31** Kpa i nger angan inya sha er ne na jighjigh ner Yesu ka Kristu, Wan u Aōndo, man sha er ne zua a uma sha jighjigh u ne ne ken iti na la yô.

21 Ken masejime yô, Yesu shi va ande hen mbahenen hen Zegemnger u Tiberia. Ka gbenda u yange ande hen a ve je ne. **2** Shimon Peteru man Toma (u i yilan ér Ahina* la), man Nataniel u due ken Kana u Galilia la, kua ônov mba Sebedeu, man mbahenen nav mbagenev uhar cii ve lu imōngo. **3** Tsô Shimon Peteru kaa a ve ér: “Me za kôr ishu.” Ve kaa a na ér: “Se za vea we imōngo.” Tsô ve due ve za nyôr tso. Kpa hen tugh mbula cii ve kôr ma kwagh ga.

4 Nahan kpa, sev mbu ngur aven yô, Yesu va tile hen kpe-mnger, kpa mbahenen nav kav er lu Yesu ga. **5** Tsô Yesu pine ve ér: “Mbayev, ne mba a kwagh u ne ya* je kpa?” Ve kaa ér: “Ei!” **6** A kaa a ve ér: “Haa nen kper vegher u tsoo u ken yan la, tsô ne zua a kwagh.” Maa ve haa, kpa ve fa-

21:5 * Shin “ishu i ne ya.”

tyô u urugh duen a mi ga, sha ci u ishuv ker kpishi. **7** Tsô orhenen u yange doo Yesu ishima la kaa a Peteru ér: “Ka Ter!” Shimon Peteru ongo ér ka Ter yô, a haa ikyondo na iyol,* gadia lu a ikyondo iyol ga,[#] maa a guusu shin zege-mnger. **8** Kpa mbahenen mbage-nev mbara va shin antso u cuku, ve gba kpelan kper u iv a ishuv la duen a mi, gadia ve lu ikyua a kpetar, er angahar 300* nahan tseegh.

9 Mba dugh sha tar yô, ve nenge a aka a usu a yeghen her, ishuv lu sha mi, shi ve nenge a bere-di. **10** Yesu kaa a ve ér: “Panden ishuv i ne ker hegen la, va nen a mi.” **11** Tsô Shimon Peteru za hungwa shin tso la kpela kper la due a mi sha tar, a ishuv i vesen ker poo, i kuma 153. Shin er i ngee kpishi nahan kpa, kper la ande ga. **12** Yesu kaa a ve ér: “Va ya nen kwaghyan u pepe.” Kpa ma orhenen môm cihi pine un ér: “Ka we ana?” ga, sha ci u ve fa er lu Ter yô. **13** Tsô Yesu va tôô beredi la na ve, shi ishuv la kpa a er nahan. **14** Ka kwa u sha utar u Yesu ande hen mbahenen nav shighe u i nder un shin ku je ne.

15 Mba ye kwaghyan u pepe la kera yô, Yesu pine Shimon Peteru ér: “Shimon wan u Yohane, m hembra doon we ishima a akaa nee?” A kaa a na ér: “Een, Tere, u fa er u doom ishima yô.” A kaa a na ér: “Koson iyôngo yam.” **16** Shi a pine un sha kwa har ér: “Shimon wan u Yohane, m doo u ishima?” A kaa ér: “Een, Tere, u fa er u doom ishima yô.” A kaa a na ér: “Kuran mo anyôgov.” **17** Shi a pine un sha kwa tar ér: “Shimon wan u Yohane, m doo u ishima?” Tsô ishima vihi Peteru er shi a

pine un sha kwa tar ér: “M doo u ishima?” yô. Nahan a kaa a na ér: “Tere, u fa akaa cii; u fa er u doom ishima yô.” Yesu kaa a na ér: “Koson mo anyôgov. **18** Mimi mimi je* me kaa u, shighe u u lu iyev la, u huan ikyondo iyol you shi u zenden u zaan ape u soo cii. Kpa u va bee iyol yô, u kende ave ou sha, orgen nana hua u ikyondo shi nana tôô u nana za a we ape u soo ga yô.” **19** A ôr kwagh ne sha u teseninja ku i Peteru una va kpe ve Aôndo una zua a icivir la. Er kwagh ne yô, a kaa a na ér: “Za hemen u dondon mo.”

20 Peteru gem yô, a nenge orhenen u doo Yesu ishima la dondo ve ijime, ka u yange lu hen kwaghyan u aikighe, shi yier un sha vanger, pine un ér: “Tere, ka an nan lu teen we?” la. **21** Nahan Peteru nengen a na yô, a pine Yesu ér: “Tere, or ne di ye?” **22** Yesu kaa a na ér: “Aluer ka ishima yam u a lu uma zan zan me kar van yô, ka nyi you sha kwagh la? We za hemen u dondon mo tsô.” **23** Nahan anmgbianev gba ôron ker ayol a ve ér orhenen ne una kpe ga. Nahan kpa, Yesu lu kaan a na ér ka u ngula una kpe ga ze, kpa kaa di tsô ér: “Aluer ka ishima yam u a lu uma her zan zan me kar van yô, ka nyi you sha kwagh la?”

24 Ka orhenen shon ne je a lu eren shiada sha akaa ne ye. Shi ka un kpa a nger akaa ne ye, man se fa shiada na ka u mimi.

25 Jighilii yô, akaa agen kpa nga kpishi a Yesu yange er yô. Luun er i nger a cica cii vighe yô, beem er uihyurenruamabera mbara ma ve nger je ma ve nenger* tar yô.

21:7 * Shin “a fiir ikyondo.” # Shin “lu vanger gbilin.” 21:8 * Er umita 90 nahan. Zwa Grika, “er aseva 200 nahan.”

21:18 * Zwa Grika, “Amen, Amen.” Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 21:25 * Shin “gande.”

AERENAKAA A MBAAPOSTOLI

ATŌAKAA A VESEN

- 1 I nger hen Tiofilu (1-5)
U eren shiada aren sha akighir a tar (6-8)
Yesu kōndo yem sha (9-11)
Mbahenen kohol lu ken mzough (12-14)
I tsua Matia sha ityough ki Yuda (15-26)
- 2 I haa icighan jijingi sha iyange i
Pentikōsti (1-13)
Kwaghōron u Peteru (14-36)
Kwagh u ikpelaier er sha kwaghōron u
Peteru la (37-41)
I er iorov 3,000 batisema (41)
Mbakristu lu eren akaa imōngo (42-47)
- 3 Peteru bee oriwan u sōnon kwagh iwan
na (1-10)
Kwaghōron u Peteru hen Varendra u
Solomon (11-26)
"Ashighe a sōron akaa cii" (21)
Profeti u lun er Mose nahan (22)
- 4 I kōr Peteru man Yohane (1-4)
Iyenge i mbananjighigh seer kuma
nomso 5,000 (4)
I ōr Peteru man Yohane iijir hen
Sanhederin (5-22)
'Se fatyō u den u ōron kwagh ga' (20)
Mbahenen er msen sōn
vangertiōr (23-31)
Mbahenen lu karen akaa a ve (32-37)
- 5 Anania man Safira (1-11)
Mbaapostoli er uivande kpishi (12-16)
I wuhe mbaapostoli ken purusu shi i va
dugh ve (17-21a)
Shi i va a ve sha ishighe ki
Sanhederin (21b-32)
'Se ungwa imo i Aōndo, a lu i ior
ga' (29)
Kwaghwan u Gamaliel (33-40)
Ve lu pasen kwagh sha uya uya (41, 42)
- 6 I tsua nomsombaierov utaankaruhar i
ver sha tom (1-7)
I kaa ēr Sefanu laha Aōndo (8-15)
- 7 Kwaghōron u Sefanu sha ishighe ki
Sanhederin (1-53)
Sha ayange a uter mba tsev la (2-16)
- Hemen u Mose; Iserael civir
ieev (17-43)
Aōndo tem ken utempel mba i maa
sha ave ga (44-50)
I ta Sefanu awen (54-60)
- 8 Saulu, or u tōvon ior a ican (1-3)
Filibu er tom kpoghuloo ken
Samaria (4-13)
I tindi Peteru man Yohane ken
Samaria (14-17)
Shimon ker u yamen icighan jijingi sha
inyar (18-25)
Oretiofia u eren tom ken ya u tor (26-40)
- 9 Saulu sha gbenda u zan ken
Damaseku (1-9)
I tindi Anania ēr a wase Saulu (10-19a)
Saulu pase kwagh u Yesu ken
Damaseku (19b-25)
Saulu va ken Yerusalem (26-31)
Peteru bee Ania angev (32-35)
I nder Doka u naan uiyua kpishi la shin
ku (36-43)
- 10 Korneliu nenge a mpase (1-8)
Peteru nenge a mpase sha kwagh u
ishōso i wang ga (9-16)
Peteru za hen Korneliu (17-33)
Peteru yōd loho u dedoo hen Akuraier
agen (34-43)
"Aōndo sangen a sange ga" (34, 35)
Mba ken akuraier agen ngohol icighan
jijingi, i er ve batisema (44-48)
- 11 Peteru ōr mbaapostoli ibaver i tom (1-18)
Banaba man Saulu za ken Antiōki u ken
Shiria (19-26)
I hii u yilan mbahenen ēr
Mbakristu (26)
Agabu tsengaōron kwagh u ijen (27-30)
- 12 I wua Yakobu; I wuhe Peteru ken
purusu (1-5)
I dugh Peteru ken purusu sha
ivande (6-19)
Ortyom u Aōndo tsaha Herode (20-25)
- 13 I tindi Banaba man Saulu tom u
mishen (1-3)

- Tom u pasen kwagh ken Shiperu (4-12)
Kwaghôron u Paulu ken Antiôki u ken
Pisidia (13-41)
Kwaghôron u profeti u a kaa ér i za hen
akuraïor agen la (42-52)
- 14 Mseer u iyengeïor man mtev u sha ican
ken Ikonium (1-7)
I nenge ve ken Lisetera ér mba
mbaaôndo (8-18)
I ta Paulu awen kpa war ku (19, 20)
I lu taver atôonanongo ishima (21-23)
Mhidi ve ken Antiôki u Shiria (24-28)
- 15 Anyiman gba ken Antiôki sha kwagh u
icôngo (1, 2)
I za a ikyaa la sha Yerusalem (3-5)
Mbatamen man mbaapostoli zua
imôngo (6-21)
Washika u mbahemenev mba shin
itine (22-29)
Nyagh nen awambe (28, 29)
Atôonanongo zua a ishimataver sha
washika la (30-35)
Paulu man Banaba pav zende (36-41)
- 16 Paulu tsua Timoteu (1-5)
Mpase sha kwagh u or u ken
Masedonia (6-10)
Ledia, kwase u ken Filipi hingir
Kwasekristu (11-15)
I wuhe Paulu man Shila ken
purusu (16-24)
I er orkurangaadi batisema a ya
na (25-34)
Paulu kaa ér mbahemenev ve va na ve
anyi a yan (35-40)
- 17 Paulu man Shila mba ken
Tesalonika (1-9)
Paulu man Shila mba ken Berea (10-15)
Paulu ken Atene (16-22a)
Kwaghôron u Paulu hen
Areopagu (22b-34)
- 18 Paulu pase kwagh ken Korinte (1-17)
Paulu hide ken Antiôki u Shiria (18-22)
Paulu mough yem hen haregh u Galatia
man Ferijia (23)
I wase Apolo or u fan iliam kpishi
la (24-28)
- 19 Paulu za ken Efese; i hide i er mbagenev
batisema (1-7)
Paulu er tom u tesen ior (8-10)
A tagher a mbacivir azôv kpa a za
ikyura (11-20)
- Ikpelaïor mough ayôôso ken
Efese (21-41)
- 20 Paulu za ken Masedonia man Grika (1-6)
I nder Yutiku shin ku ken Teroa (7-12)
Paulu mough hen Teroa yem hen
Milete (13-16)
Paulu kohol vea mbatamen mba ken
Efese (17-38)
U tesen sha uya uya (20)
“Or u nan ne kwagh la ka i hemba
saan nan iyol” (35)
- 21 Sha gbenda u yemen Yerusalem (1-14)
Mnyer na ken Yerusalem (15-19)
Paulu dondo kwaghwan u
mbatamen (20-26)
Ayôôso mough ken tempel; i kôr
Paulu (27-36)
I na Paulu ian i lamen a ikpelaïor (37-40)
- 22 Paulu palegh iyol sha ishig ki
ikpelaïor (1-21)
Paulu er tom a ian na i marnya u
Roma (22-29)
Mkohol u Sanhederin (30)
- 23 Paulu lam sha ishig ki Sanhederin (1-10)
Ter taver Paulu ishima (11)
I zua zwa u wuan Paulu (12-22)
I yem a Paulu ken Sesaria (23-35)
- 24 I wa Paulu akaa iyol (1-9)
Paulu palegh iyol sha ishig ki
Felik (10-21)
I cir ijir i Paulu i ver zan zan anyom
ahar (22-27)
- 25 I ôr Paulu ijir sha ishig ki Fesetu (1-12)
“Me za a ijir ne hen Shisar!” (11)
Fesetu tume idyu vea Tor Agripa (13-22)
Paulu sha ishig ki Agripa (23-27)
- 26 Paulu palegh iyol sha ishig ki
Agripa (1-11)
Paulu pase kwagh u mgem na (12-23)
Kwaghôron u Fesetu man Agripa a
Paulu (24-32)
- 27 Paulu nyôr tso yem ken Roma (1-12)
Ijeverahumbe ta sha tso (13-38)
Tso ur (39-44)
- 28 Ve due sha tar hen icile i Melita (1-6)
I bee ter u Pubiliu angev (7-10)
Ve mough u yemen Roma (11-16)
Paulu lam a Mbayuda mba ken
Roma (17-29)
Paulu pase kwagh vangertiôr anyom
ahar (30, 31)

1 Tiofilu, ken kwagh u yange m hii ngeren we la, m pase hanma kwagh u Yesu hii u eren shi tessen **2** zan zan va ar sha iyange i i yem a na sha, zum u wa mbaapostoli mba tsua la kwagh sha iwasen i icighan jijingi bee kera cii la. **3** Yange ye ican kera cii yô, a tese iyol na hen a ve sha igbenda kpi-shi i wasen ve u fan er un lu uma mimi yô. Ve nenge a na acin imôngo ken atô u ayange **40**, lu ôron kwagh u Tartor u Aôndo. **4** Kwagen la, er kohol a ve imôngo yô, a kaa a ve ér: “De undun nen Yerusalem ga, kpa keghen nen kwagh u Ter a tende zwa, u yange m ôr kwagh sha mi ne ungwa la; **5** sha ci u, jighilii yô, Yohane er ior batisema sha mnger, kpa ne yô, ica a kera gba ga je tsô a er ne batisema sha icighan jijingi.”

6 Nahan mba va kohol imôngo kwagen yô, ve pine un ér: “Tere, ka hen shighe ne u lu hiden a tartor u Iserael la her yee?” **7** A kaa a ve ér: “Gba u ne fa ashighe shin aan a i lu Ter tseegh a lu a ian i* veren la ga. **8** Kpa ne va ngohol tahav zum u icighan jijingi una sen sha a ven yô, nahan ne lu mba eren shiada sha kwagh wam ken Yerusalem man ken Yudia kua ken Samaria cii, man ken ajiir a hemban gban ica sha tar.”* **9** Ôron akaa ne been yô, i mough a na i gba yemen a na sha aôndo. Ve lu kenger, tsô ibyeenegh va yisa un, ve kera nenge a na ga. **10** Ve lu kenger sha kwavaôndo er lu yemen la, maa ica i gbe ga yô, nomsombaïorov uhar va tile ikyua a ve, a akondo a pupuu iyol, **11** ve kaa ér: “Ne ior i Galilia, er nan ne til ne kenger sha kwavaôndo nahana? Yesu u i mough a na hen a ven i yem a na sha kwavaôn-

do ne, er ne nenge a lu yemen sha kwavaôndo nahan, shi kape una va je la.”

12 Tsô ve hungwa sha uwo u i yilan ér Uwo u Olev la, ve hide ken Yerusalem. Uwo ne lu ikyua a Yerusalem kuma er kilomita môm nahan tseegh.* **13** Mba va nyer yô, ve unde sha ruumyou u sha, u ve luun ker la. Ve yô, lu Peteru man Yohane kua Yakobu; Anderia man Filibu; Toma man Batolomiu; Mateu man Yakobu wan u Alefeu; Shimon, ortseenshima, kua Yuda wan u Yakobu. **14** Ve cii ve lu eren msen nduuluu a awashima môm, shi kasev mbagenev kua Maria, ngô u Yesu vea anmgbianev mba Yesu mba nomso kpa lu a ve imôngo.

15 Tsô sha iyange igen la, Peteru mough tile hen atô u anmgbianev, (ingyegh ki* mba ve kohol imôngo la cii kuma er iorov **120** nahan) a kaa ér: **16** “Anmgbianev, icighan jijingi yange na Davidi ôr kwaghôron u profeti sha Yuda, ér gba hange hange u ruamabera a kure sha mi. Lu un shon je va hingir u hemen ior mba ve kôr Yesu la ye. **17** Un lu môm ken a vese, shi i tsua un ér a er tom ne vea vese. **18** (Nahan, un shon ne, yange yam ijiir sha inyaregh ki zua a mi sha ifer la, maa sen va tume ityough inya, gbor pav,* myam nam cii haa won. **19** Ior mba ken Yerusalem cii hingir u fan kwagh ne, nahan i gema yilan ijiir la ken zwa ve ér Akedama,inja na yô ér, “Inya i Awambe.”) **20** Gadia i nger ken takeda u Upasalami ér, ‘Ijiir na i teman i hingir ice, ma or a de tem her ga,’ shi ‘Orgen nana tôo iantom na

1:7 * Shin “tahav mbu.” 1:8 * Shin “ken aki-ghir a tar.”

1:12 * Shin “kuma zende u i na ian ér i de ze ica i hemban nahan sha lyange i Memen ga yô.” 1:15 * Shin “ikpela i.” 1:18 * Shin “iyav mindi.”

la.' **21** Sha nahan yô, gba hange hange u ken nomso mba ve luun a vese imôngo sha ayange a Ter Yesu lu eren ityom na* hen a vese, **22** hii sha shighe u Yohane er un batisema la zan zan ar sha iyange i i tōo un hen a vese kera la, orgen ken nomso mbara nana hingir or u eren shiada vea vese imôngo er i nder un shin ku yô."

23 Tsô ve ver iorov uhar, lu Yosev u i yilan ér Barseba, shi i yilan iti na igen ér Yusetu la, kua Matia. **24** Maa ve er msen ve kaa ér: "Yehova,* u fa asema a ior cii. Yô tese se or môm ken iorov mba uhar mban, u u tsough **25** wer nana tōo iantom ne kua ian i lun apostoli, i Yuda yange undu yem hen ijiir na la." **26** Tsô ve er ishor, maa ishor gba sha Matia, nahan i seer un sha* mbaapostoli mba 11 mbara.

2 Ka va lun sha iyange i Iniongo i Pentikôsti yô, ve cii ve kohol ijiir i môm shighe u iniongo lu zan hemen la. **2** Ica i gbe ga yô, ihyuran due sha aôndo, er ahumbe a taver nga a toon nahan, va iv ken iyou i ve tema ker la cii. **3** Maa ve nenge a kwagh* er ka iniomborusu nahan, va tema môm môm sha hanmô ve, **4** nahan ve cii ve iv a icighan jijingi, maa ve gba lamen ken iô kposo kposo, vough er jijingi na ve ian u lamen la.

5 Hen shighe ne, Mbayuda mba civir Aôndo sha gbashima mba ve due ken hanma tar cii yô lu ken Yerusalema. **6** Nahan zum u ihyuran ne due yô, ikpelaiaor va kohol her shi kondo ve iyol, sha ci u hanmô ve yô nan ungwa ve lu

lamen ken zwa u nan. **7** Kwagh ne kpiligh ve iyol je gande, ve pine ér: "Nenge ase yô, mba ve lamen mban ka Mbagalilia, shin ka ve ga? **8** Man tsô er nan ve hanmô wase nan lu unghan zwa u nan u ityôô?" **9** Se, Mbagarta man Mbamede man Mbaelam kua mba ken Mesopotamia, man Yudia man Kapadoshia man Ponti man mba ken tiôntar u Ashia, **10** man Ferijia man Pamfilia man Igitipi, kua uharegh mba ken Libia, ikyua a Shirene; man mbavannya mba ve dugh ken Roma, mba ve lu Mbayuda man mba ve nyer a nyôr ve la cii, **11** man Mbakerete kua Mbarabia kpaa, se ungwa mba ôron akaa a kpilighyol a Aôndo a er yô, ken iô yase." **12** Sha kpôo yô, ve cii yange kpiligh ve iyol shi lan ve ishima kpishi, ve gba pinen ker ayol a ve ér: "Inja i kwagh ne ka nyi?" **13** Kpa mbagenev naha ve tar kaa ér: "Ve ma wain u nyohon* ngee gande."

14 Kpa Peteru kighir mough sha vea Mbapuekarmôm mbara lam a ikpelaiaor la genger genger, a kaa ér: "Ne ior i Yudia man ne mba ken Yerusalema cii, fa nen kwagh ne shi ver nen ato sha akaa a m lu ôron ne ne zulee. **15** Jighilii yô, ior mban mba hunden msôrom er ne henen nahan ga, gadia hegen ka pepe, er ahwa ataankaranyiin* nahan di tsô. **16** Kpa ka kwagh u yange i ôr sha ikyev i profeti Yoel yô, ér: **17** 'Aôndo kaa ér, "Ken ayange a masejime yô, me haa jijingi wam* sha hanmainjaor cii, nahan ônov enev mba nomso man mba kasev vea ôr kwaghôron u profeti, shi agumaiaor a en aa nenge mbampase, shi mnyam ma a cier ior enev

1:21 * Zwa Grika, "lu nyôron shi duen." 1:24

* Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 1:26

* Shin "i wa un ken,"inja na yô, i nenge ér a hingir kwaghmôm vea mba 11 mbara. 2:3

* Zwa Grika, "iniombor."

2:8 * Shin "zwa u nana?" 2:13 * Shin "wain u

he." 2:15 * Zwa Grika, "er ihwa i sha utar."

2:17 * Shin "me pande jijingi wam me haa."

mba ve bee iyol la. **18** Shi me haa jijingi wam* sha ikpan yam i nomso man sha ikpan yam i ukase je kpaa, nahan vea ôr kwaghôron u profeti. **19** Me tese akaa a kpi-lighyol sha kwavaôndo shi me er uivande shin tar—awambe man usu man mnyim ma ilen. **20** A gema iyange ia hingir ime, uwer di ua hingir awambe cii iyange i Yehova* i vesen man i kpilighyol la ia va ye. **21** Nahan hanma or u nan yer sha iti i Yehova* yô, a yima nan.”

22 “Ne ior i Iserael, ungwa nen mkaanem man: Yesu, Ornasareti la, lu or u Aôndo tese ne un ken igbar sha ityom i ageegh man akaa a kpilighyol kua uivande mba Aôndo lu eren sha ikyeve na hen atô wen la, vough er ne ayol a en kpa ne fe nahan. **23** Or shon, u i na ne un, er Aôndo vande wan ken ishima shi tsenga fan kwagh shon ne, yange ne mande un sha kon sha ikyeve i mbavendanatindi, ne wua un kpaa. **24** Kpa Aôndo nder un shin ku, a sagh un ikyangenev mbi kuugh kera, sha ci u lu u ku ua fatyô u kangen un ga. **25** Gadia Davidi ôr kwagh na ér: ‘M ver Yehova* ken hemen wam* gbem, sha ci u ngum ken uwegh ku yanegh sha u mayange m de tenger ga yô. **26** Sha ityôkyaa ne yô, ishima yam hingir sar sar shi nombor wam ember kpishi. Nahan me lu* ken ishimaverenkeghen; **27** sha ci u ú undum* shin Uwar* ga, shi ú de wer u a chiv we sha mimi a hôô ga. **28** U tesem igbenda i uma; u va ivim a msaanyol kpishi sha ishighe you.’

2:18 *Shin “me pande jijingi wam me haa.”
2:20, 21, 25, 34, 39 *Nenge Ngeren u Pasen Asembler.
2:25 #Shin “sha ishighe yagh.”
2:26 *Shin “me tema; me mem.”
2:27 *Shin “u undu uma wam.”
2:27, 31 *Shin “Hade.”
Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

29 “Anmgbianeve, de m ôr ne kwagh u orya Davidi a ishima i gbar gbar; yange kpe, i ii un, shi uwar na ngu heen zan zan nyian. **30** Er lu profeti shi fa er Aôndo bum a na ér una ver wan na ugen sha ikyônough nagh ki torough yô, **31** a tsenga nengen ér a va nder Kristu shin ku, shi a ôr kwagh sha mi ér, i undu un shin Uwar* ga, shi iyol na kpa hôô ga. **32** Aôndo nder Yesu ne shin ku, man se cii se mba mbashiada sha kwagh ne. **33** Nahan, er i kôndo a Yesu sha a za tem ken uwegh ku yanegh ku Aôndo, shi Ter a ne un icighan jijingi u yange tondo zwa a na la yô, a haa un sha a vese, man ka kwagh shon vough je ne lu nengen shi unghan ne. **34** Davidi yange kôndo yem sha ga, kpa un iyol na kaa ér, ‘Yehova* kaa a Terem ér: “Temam ken uwegh ku yanegh **35** zan zan me kar veren mbahyomov ou ve lu u kpe-nga* u pendan angahar sha mi.”” **36** Sha nahan yô, ya u Iserael cii a fa ér mimi je, Aôndo gema Yesu u yange ne mande un sha kon ne a hingir Ter man Kristu.”

37 Nahan mba ongo kwagh ne yô, ishima ta ve kwe. Tsô ve pine Peteru kua mbaapostoli mbage-nev mbara cii ér: “Anmgbianeve, ka nyi i gbe u se ere?” **38** Peteru kaa a ve ér: “Gema nen asema i er hanma wen batisema ken iti i Yesu Kristu sha u i de ne asorabo yô, nahan ne ngohol iyua i icighan jijingi. **39** Gadia i er ityendezwa ne a ven kua ônov enev, man ior mba ve lu ken ajir a icaa, mba Yehova* Aôndo wase una yila ve hen a na cii.” **40** Shi a ôr ve akaa agen kpishi, a er shiada vighe vighe, lu wan ve kwagh kaan ér: “De nen i yima ne ken kov

2:35 *Shin “kujila; ayakpa.” #Shin “me kar nan we tahav mbu heman mbahyomov ou.”

u ifer ne.” **41** Nahan i er mba ve ngohol kwaghôron na saan saan la batisema. Sha iyange la, ior seer iyenge kuma er 3,000 nahan. **42** Ve za hemen u veren ishima sha ityesen i mbaapostoli, kohol imôngo,* yan kwagh imôngo shi eren mbamsen.

43 Jighilii yô, mciem hii u gban hanma or iyol, shi mbaapostoli lu eren akaa a kpilighyol kpishi kua uivande. **44** Mba ve hingir mbananjighigh la cii ve zua ve lu imôngo, shi ve kohol akaa a ve lu a mi cii sha ci u wasen hanmô ve, **45** ve lu teen akaa a ve, karen hanma or ken a ve cii inyaregh sha mbamgbe mba nan vough vough. **46** Shi ve luun ken tempel ayange ayange, ve banen ker ga; ve lu a awashima môm, shi ve lu kohol ken uya kposo kposo yan kwaghyan imôngo, nan mbagenev ken a ve kwaghyan a iember tsung man a ishima i môm. **47** Ve lu wuese Aôndo, shi doo ior cii a ve. Shi Yehova* lu seer mba i lu yiman ve la sha a ve ayange ayange.

3 Tsô Peteru vea Yohane gba kôndon zan sha tempel, sha shighe u* msen, er ahwa atar atetan* nahan. **2** Hen shighe la, i gema i tôô orgen u i mar un je fa tyô u zenden ga yô. Hanma iyange i va ver un ikyua a hunda u tempel ú i yilan ér Dooashe la, sha er una sônon mba karen nyôron ken tempel kwagh yô. **3** Nengen Peteru man Yohane mba va sôon u nyôron ken tempel yô, a gba sônon ve kwagh. **4** Kpa Peteru kua Yohane kenger sha a na jighilii, maa ve kaa ér: “Kenger se.” **5** Tsô a gba kenger sha a ve ngegh ngegh, lu henen ér una zua a kwagh hen a

ve. **6** Nahan kpa, Peteru kaa ér: “Azurfa man zanaria yô, m ngu a mi ga, kpa ka kwagh u m lu a mi je m lu nan we ne. Mough sha zende ken iti i Yesu Kristu, Ornasareti la!” **7** Maa a za a kôr un uwegh ku yanegh a mough a na sha. Her ave ave je, angahar a na kua ashe-angahar a na taver; **8** tsuen sha angahar a na mough-on yô, a gba zenden, maa a nyôr ken tempel a ve imôngo, lu zenden, tsuen wuese Aôndo. **9** Nahan ior cii nenge lu zenden wuese Aôndo. **10** Maa ve hii u kaven er lu un teman hen Hunda u Dooashe keghen sha u sônon ior kwagh yô, nahan kwagh u er un ne kpiligh ve iyol shi doo ve tsung.

11 Er or ne kôr Peteru man Yohane ave, lu a pase ga la je, ior cii num kpugh za kohol ve hen ape i yilan ér Varena u Solomon la, kpiligh ve iyol je gande. **12** Peteru nengen nahan yô, a kaa a ve ér: “Ne ior i Iserael, er nan man kwagh ne a kpiligh ne iyol yum nahana, man er nan ve ne lu kenger se inja er ka sha tahav asev shin ka sha u civir Aôndo yum la man se er or ne a lu zendene?” **13** Aôndo u Aberaham man u Isaka man u Yakob, Aôndo u uter asev mba tsev la, ver Ortom na Yesu sha ian i icivirigh. Ka un u yange ne gema un ne na sha ikyev i ior shi ne venda un sha ishighe ki Pilatu, shin er soo u pasen un nahan kpaa la. **14** Yange ne venda icighanor man orpera la, ne kaa ner i na ne un u lu orwuanor la, **15** ne gema ne wua Un u i ver un a lu Orvesen u Tamen u nan ior uma la. Kpa Aôndo nder un shin ku, man ka kwagh u se lu eren shiada sha mi je la. **16** Shi ka ken iti na kua jighigh u se ne ken iti na la, or u ne nenge a na shi ne fe un ne a hingir

2:42 * Shin “karen ayol a ve akaa a ve lu a mi yô.” 2:47 * Nenge Ngeren u Pasen Asemer. 3:1 * Zwa Grika, “ihwa i.” * Zwa Grika, “ihwa i sha utaankarunyiin.”

gbong gbong ye. Jighjigh u se ne un la na yô, or ne hingir dedoo sha ishighe yenegh cii. **17** Nahan hegen yô, anmgbianev, m fa, yange ne er kwagh la sha lan, vough er mbahemenev enev kpa er nahan. **18** Kpa ka sha gbenda ne Aôndo a kure akaa a yange tsenga yôon sha zwa u uprofeti nav cii la ye, ér Kristu na una ya ican.

19 "Sha nahan yô, gema nen asema, hide nen hen Aôndo, i ese asorabo a en kera, sha er Yehova* iyol na una va ne a ashighe a mmem, **20** shi una tindi un u a tsough ér a lu Kristu sha ci wen la yô, ka Yesu je la. **21** A gba u una lu sha, una kegh zan zan ashighe a sôron akaa cii, a Aôndo ôr sha zwa u uicighanmbaprofeti nav mba tsev la aa kar van. **22** Jighilii yô, Mose yange kaa ér: 'Yehova* Aôndo wen una tsua or ken anmgbianev enev, nana lu profeti sha ci wen, er mo nahan. Ungwa nen hanma kwagh u nana ôr ne cii. **23** Jighilii yô, hanma or u nana ungua imo i Profeti la ga cii, a tim nan ken nongoior ne kera gbindigh gbindigh.' **24** Shi uprofeti cii, hii sha Samuel kua mbagenev kpishi mba ve dono la kpa yôô kwagh u ayange ne wang. **25** Ne mba ônov mba uprofeti mbara man mba ikyuryan i Aôndo ya a uter enev la, sha ci u yange kaa a Aberaham ér: 'Man ka sha ikyev i wan* wou je icombor i sha tar cii ia zua a iveren ye.' **26** Aôndo yange nderen Ortom na shin ku yô, a hii tindin un hen a ven sha u a wase hanma wen nana undu aferakaa a ne eren la, nahan nana zua a iveren."

4 Er Peteru man Yohane lu lamen a ior la, upristi man orvesen u mbakuran tempel kua Mba-

sadushi za va hen a ve. **2** Ishima vihi ve sha ci u mbaapostoli mban lu tesen ior shi yôon ken igbar ér i nder Yesu shin ku.* **3** Nahan ve kôr ve ve za wuhe ér saa sev mbua av, gadia lu aikighe. **4** Nahan kpa, ior kpishi mba ve ungua kwaghôron ve la na jighjigh, nahan ingyegh ki nomso seer kuma er 5,000 nahan.

5 Mba ker ken sev mbugen yô, mbahemenev vev kua mbatamen man mbangerenatindi kohol imôngo ken Yerusalem. **6** Anasi, u lu pristi u tamen la kpa lu vea ve, kua Kayafa man Yohane man Alekezanda, man mba ve lu ken tso-mbor u pristi u tamen la cii. **7** Ve va a Peteru man Yohane hen atô ve, ve gba pinen ve ér: "Ka sha tahav mbu an, shin ka ken iti i an ne er kwagh ne?" **8** Tsô, er Peteru iv a icighan jijingi yô, a kaa a ve ér:

"Ne mbahemenev mba ikyurior ne man mbatamen, **9** aluer mba tôvon se nyian sha kwagh u dedoo u i er a oriwan, shi ne soo u fan or u nan bee or ne iwan yô, **10** ne cii kua ior i Iserael cii fa nen ner, ka ken iti i Yesu Kristu, Ornasareti, u yange ne wua un sha kon, kpa Aôndo nder un shin ku la, ka ken iti na or ne a hingir gbong gbong, a til sha ishighe yenegh heen ye. **11** Un shon la ka 'iwen i ne mbamaankwagh yange ne laha i la; i hingir iwen i hange hange i sha zongough ku iyoughough.' **12** Heela tseegh ga, myom ngu hen ma orgen ga, sha ci u iti igen i môm i i ne ior shin tar, i a yima ior sha i ngi ga."

13 Tsô er ve nenge Peteru man Yohane lu lamen gbar gbar, shi

3:19, 22 *Nenge Ngeren u Pasen Asemer.
3:25 *Zwa Griika, "vor."

4:2 *Shin "yôon ér mba va nderen mbakpenev, er Yesu kpa i nder un nahan."

ve kav er ve hen makeranta ga* shi ve lu ior mba sha kwarkyaa ga yô, kpiligh ve iyol. Nahan ve mase kaven er yange ve luun vea Yesu imôngo yô. **14** Shi er ve nenge or u i bee un iwan la tile vea ve yô, ve lu a kwagh u ôron sha ikyaa ne ga. **15** Nahan ve kaa a ve ér ve due ken atejir u Sanhederin la, tsô ve gba lamen ker ayol a ve, **16** kaan ér: "Ka nyi se er a ior mban jimi? Sha ci u, mimi je, ivande i kpilighyol er sha ikyev ve, man ka ikyav hen mba ve tem ken Yerusalem cii, shi ka kwagh u se fatyô u nyiman ga. **17** U kwagh ne a de kera seer samber hen ior ga yô, de se ta ve mciem iyol, se kaa a ve ser ve de kera ôron ma or kwagh ken iti ne mayange ga."

18 Tsô ve yila ve ve ta ve icin gbang gbang ér mayange ve de kera ôron kwagh shin tesen ken iti i Yesu ga. **19** Kpa Peteru man Yohane gema kaa a ve ér: "Aluer ka kwagh u vough sha ishighe ki Aôndo u se ungwaa imo yen, i de lu imo i Aôndo ga yô, kaa nen ase. **20** Kpa se yô, se fatyô u den u ôron akaa a se ongo man a se nenge la ga." **21** Nahan mba seer tan ve mciem iyol yô, ve pase ve, gadia ve zua a ityôkyaa i môm i tsahan ve ga, shi ve lu cian ior, sha ci u ior cii lu wuese Aôndo sha kwagh u er la. **22** Gadia or u i bee un iwan sha ivande la hembra anyom 40.

23 Mba pasen ve kera yô, ve yem hen ior vev ve za ôr ve akaa a upristi mba tamen man mba-tamen ôr a ve la. **24** Mba ongo nahan yô, ve cii ve zua gungur môm, ve er msen hen Aôndo genger genger, ve kaa ér:

"Ter u Hemban Cii, ka We u gbe

sha man tar man zegemnger kua akaa a a lu ken a ve cii ye. **25** Shi ka we kpaa yange u ôr kwagh ne sha zwa u Ter wase u tamen Davidi, wanakiriki wou la, sha iwases i icighan jijingi wou ye, wer: 'Ka nyi man akuraior a mough ayôôso, man ior ve henen sha agbilin-akaa nahana? **26** Utor mba tar ne mough ahendan, mbahemenev kpaa zua sha u hendan kwagh a Yehova* kua un u a tsough la.'" **27** Gadia mimi je, yange Herode man Pontiu Pilatu vea ior mba ken akuraior kua ior i Iserael zua hen gar ne, hendan kwagh a icighan ortom wou Yesu, un u ú tsough la, **28** sha u eren kwagh u ú vande kangen ishima wer a er sha tahav ou man sha awashima wou la. **29** Yô, Yehova,* nenge mciem ma ve lu tan se iyol la, nahan na ikpan you i za hemen u pasen loho wou gbar gbar, **30** shi nalegh uwegh ou her sha u been angev, man u eren uivande kua akaa a kpilighyol ken iti i icighan ortom wou, Yesu."

31 Mba zamber a Aôndo* yô, ijiir i ve kohol her la tenger, shi ve cii ve iv a icighan jijingi, ve lu pasen loho u Aôndo gbar gbar.

32 Shi ikpelaier i i na jighjigh la cii lu ishima i môm shi uma* ve kpa lu môm, nahan mô ken a ve nan kera nenge ér akaa a nan lu a mi la ka a nan ga, kpa ve cii, ve lu karen akaa a ve cii ker ayol a ve. **33** Shi mbaapostoli lu eren shiada sha utaha je, ér i nder Ter Yesu shin ku, shi Aôndo lu tesen ve cii erdoo na u sha mhôn la kpi-shi. **34** Jighillii yô, yange kwagh ban or môm ken a ve ga, sha ci u mba ve lu a inya shin uya la cii, lu teen akaa la van a inyaregh

4:13 * Shin "ve ze makeranta ga," ka, "imakeranta i mba tesen kwaghaôndo u Mbayuda" je la. Kpa u ngu wer yange ve fa takeda ga ze.

4:26, 29, 32 * Nenge Ngeren u Pasen Ase-mber. 4:26 # Shin "Kristu na." 4:31 * Shin "mba eren msen sha gbashima."

ki sha akaa shon a ve lu teen la, **35** va nan sha ikyeve i mbaapostoli. Nahan i lu geman karen ior, hanma or sha mgbe u nan. **36** Nahan Yosev, Orlevi u due ken Shiperu, u mbaapostoli yilan un ér Banaba (inja na yô ér, "Wan u Msurshima") la, **37** lu a inya, tsô a tee i a va a inyaregh kira a va na sha ikyeve i mbaapostoli.

5 Nahan kpa, orgen lu, i yilan un ér Anania, un vea kwase na Saffira ve tee inya. **2** Kpa a pande inyaregh ki a tee inya la a yer, kwase na kpa fa kwagh sha mi, maa a va a ki ki mase shin la, a va na sha ikyeve i mbaapostoli. **3** Kpa Peteru kaa ér: "Anania, er nan u de Satan a ne u er icighan jijingi aie, u pande inyaregh ki u tee inya la u yere?" **4** Shighe u ú lu a tee inya shon ga la, lu i you gaa? Man zum u u tee i la, kera lu inyaregh you gaa? Er nan u hen imba kwagh la nahan ken ishima youwe? Yô ka ior u er ve aie ga, kpa ka Aôndo." **5** Anania ongo kwagh ne yô, a gba her, a kpe. Nahan mba ve ungwa kwagh ne cii, mciem gba ve iyol tsung. **6** Tsô agumaior agen mough kange un ken akondo, tôo un due a mi za ii.

7 Ahwa nga kar er atar nahan yô, kwase na ve nyôr, lu a fa kwagh u za hemene ne ga. **8** Peteru kaa a na ér: "Ôron ase yôo, ka sha iyenge inyar nahan ne tee inya la yee?" A kaa ér: "Een, ka iyenge inyar shon je la." **9** Peteru maa kaa a na ér: "Er nan ne uhar ne zough zwa sha u ne tsugh jijingi u Yehova* nahana? Nenge! Angahar a mba ve za ii nomou la zurum sha hunda. We kpa vea tôo u a due a mi." **10** Her ave ave je, a gba hen angahar a Peteru, a

kpe. Agumaior la nga va nyer yô, ve kav un kpenegh, maa ve tôo un ve due a mi, ve za ii un dondo vea nom na. **11** Tsô mciem gba tiôn-nongo* cii iyol tsung, kua mba ve ungwa akaa ne la cii.

12 Shi mbaapostoli za hemene u eren uivande man akaa a kpilighyol kpishi hen atô u ior mbara; ve cii ve lu kohol imôngo ken Varena u Solomon. **13** Orgen môm cihi nyôr nongo a ve ga, kpa ior gema lu wuese ve kpishi. **14** Heela tseegh ga, ingyegh ki mba nan Ter jighjigh lu seer a seer, nomso man kasev lu kpishi. **15** Ve lu duene a mbauangev je kpaa, va veren sha ugodobi mba vesen, ve gbir ve sha ugambe vev mba kiriki man ubutu, sha u Peteru unā va karen yô, a hembra kpa mure* na a gba sha mbagenev ken a ve. **16** Shi ikpelaior lu duene ken agar a a kase Yerusalem la van, ve lu tôon mbauangev kua mbagenev mba azôv lu nzughul a ve la van a mi, nahan i bee ve cii uzayol mban.

17 Kpa pristi u vesen mough, un kua mba ken annongo u Mbasadushi mba ve lu vea na la cii, ve iv a iyuhwe ken ishima. **18** Nahan ve kôr mbaapostoli ve wuhe ken purusu. **19** Kpa tugh mbu il yô, ortyom u Yehova* bugh ihinda i purusu la, due a ve ken won, kaa ér: **20** "Yem za tile nen ken tempel, ôron nen ior akaôron a sha kwagh u uma ne cii her." **21** Mba ongo kwagh ne cii yô, ve za nyôr ken tempel tugh tugh, ve gba tesen.

Nahan pristi u vesen kua mba ve lu a na imôngo la mba va nyer yô, ve yila Sanhederin* kua mkohol u mbatamen mba ônov mba Iserael cii, ve tindi ér i za ken pu-

rusu i za va a mbaapostoli mbara sha ishighe vev. **22** Kpa mbakuran tempel mbara mba ze yô, ve nenge a ve ken purusu ga. Nahan ve hide ve va na ripoti, **23** ve kaa ér: "Se za yô, se nenge i senda purusu gbang gbang, shi mbakuran kpa, tile sha ihinda, kpa se mba bughun yô, se nenge a or môm ker ga." **24** Orvesen u mbakuran tempel kua upristi mba tamen mba ongo kwagh ne yô, kpiligh ve iyol, taver ve u fan kwagh u una va due ker yô. **25** Kpa orgen va kaa a ve ér: "Nenge! Ior mba ne wuhu ken purusu la mba ken tempel, ve tile mba tesen ior." **26** Tsô orvesen u mbakuran tempel la za a mbakuran nav ve za va a ve, kpa lu sha ayôoso ga, sha ci u ve lu cian ér ior a va ta ve awen.

27 Nahan ve va a ve sha ishighe ki Sanhederin. Tsô pristi u vesen pine ve kwagh **28** kaa ér: "Se ta ne icin gbang gbang ser, de nen u tesen ken iti ne gaa? Man nenge! Ne iv Yerusalem a ityesen yen, ne soo ner se ya ibo i awambe a or ne keng." **29** Peteru man mbaapostoli mbagenew mbara gema kaa ér: "Gba keng u se ungwa imo i Aôndo u a lu orhemmen la, a lu i ior ga. **30** Aôndo u ter asew nder Yesu u yange ne wua un sha u manden un sha kon la. **31** Aôndo ver un sha ian i icivirigh i lun Orvesen u Tamen man Oryiman, ken uwegh nagh ku yanegh, sha u a wase Mbaiserael ve gema asema, nahan i de ve asorabo. **32** Shi se mba mbashiada sha akaa ne, se kua icighan jijingi u Aôndo a ne mba ve unghan imo na ér ngu orhemmen la."

33 Mba ongo kwagh ne yô, ishima vihi ve pev, nahan ve soo u been a ve sha. **34** Kpa Orfari-shi ugen, i yilan un ér Gamaliel, mough tile hen atô u Sanhederin;

un lu or u tesen Atindi, u ior cii naan un icivir yô. A na zwa ér i hila due a ve ken won. **35** Maa a kaa a ve ér: "Ne ior i Iserael, wa nen ikyo sha kwagh u ne we ishima u eren a ior mban la. **36** U tesen ikhav yô, cii man shighe ne yô, Teuda yange due, lu kaan ér un ngu ma kwagh, nahan ior kpishi nyôr nongo a na, ve kuma er 400 nahan. Kpa i va bee a na sha, shi mba ve dondo un la cii i sambe ve bee. **37** Tsô shi orgen due, lu Yuda, Orgalilia u yange mough sha ayange a i ngeren ior ati la, a urugh mbagenew ve dondo un. Or la kpa va kpe, mba ve lu dondon un la kpa i sambe ve kera. **38** Nahan sha kwagh u a lu zan hemmen hegen ne yô, m ngu kaan a ven mer, de we nen ave sha kwagh u ior mban ga, de nen ve. Gadia aluer mhen ne, shin tom ne ka u ior yô, a va kar a u kera; **39** kpa aluer ka u Aôndo yô, ne fatyô u karen a ve kera ga. Nahan ne de ga yô, alaghga ne lu nôngon ityav a Aôndo iyol na je kpa." **40** Ôron nahan yô, ve lumun kwaghwan na, nahan ve yila mbaapostoli mbara, ve gbidye ve shi ve ta ve icin ér ve de u ôron kwagh ken iti i Yesu, maa ve de ve ve yem.

41 Tsô ve due sha ashe a Sanhederin cii, ve lu ember sha ci u i nenge ve ér ve kuma u a hee ve sha ci u iti na yô. **42** Nahan ve gba uwer ga, ve za hemmen u tesen ayange ayange ken tempel man sha uya uya, ve lu yôôn loho u dedoo sha kwagh u Yesu, u a lu Kristu la.

6 Tsô sha ayange la, mbahenen lu ngeen seer a seer, nahan Mbayuda mba lamen zwa Grika hii u gban Mbayuda mba lamen zwa Heberu ahon sha ci u i lu nan kasev mba côgholov vev kwaghyan

ayange ayange ga. **2** Nahan Mba-puekaruhar mbara yila ikpela i mbahenen cii kohol imôngo, ve kaa ér: "Doo u se undu tom u pasen mkaanem ma Aôndo se hide se karen kwaghyan sha utebul ga. **3** Sha nahan yô, anmgbianev, tsua nen nomso ken a ven utaan-karuhar mba ve lu ainja i dedoo* shi ve iv a jijingi man kwaghfan yô, sha er se ver ve sha tom u hange hange ne, **4** kpa se gema se hembra nan ishima sha msen u eren man tom u tesen mkaanem ma Aôndo yô." **5** Kwagh u ve ôr ne doo ikpelaïor la cii, nahan ve tsua Sefanu, u iv a jighjigh u nan kua icighan jijingi la, shi ve tsua Filibu man Porokoru man Nikano man Timon man Pamena kua Nikolau, or u ken Antiôki, u nyôr a nyôr Mbayuda yô. **6** Ve va a ve hen mbaapostoli, nahan mba eren msen mba been yô, ve penda ve ave iyol.

7 Nahan kwaghôron u Aôndo za hemen u samber, shi mbahenen lu ngeen kpishi seer a seer ken Yerusalem; shi ikpela i upristi kpishi na jighjigh.

8 Tsô Sefanu u iv a erdoo* kua tahav mbu Aôndo la lu eren akaa a kpilighyol tsung man uivande hen atô u ior. **9** Kpa ior mba-genev ken shinagoge u i yilan ér Shinagoge u Mba i Dugh Ve ken Kpan Kera la, za va, kua Mbashi-rene man Mbaalekezanderia, kua mba ken Shilishia man Ashia, ér vea hendan kwagh a Sefanu. **10** Kpa ve fatyô u hemban un ga, sha ci u lu ôron kwagh sha kwaghfan kpishi shi jijingi lu wasen un. **11** Tsô ve va ior kwagh myer ér ve kaa ér: "Se ungwa un ngu lahan Mose man Aôndo." **12** Maa ve tor ior asema, kua mbatamen

man mbangerenatindi, nahan ve za tsehe ve va hen a na, ve va kôr un sha igyosor, ve za a na hen Sanhederin.* **13** Shi ve va a mbashiada mbaaïev, ve va kaa ér: "Or ne ngu den u lamen dang sha icighanjir ne man sha Atindi ga. **14** Ikyav i tesen yô, se ungwa a kaa ér Yesu Ornasareti una yôhôr ijiir ne a haa inya, shi una gema aeren a Mose yange tese se la."

15 Tsô er mba ve tema ken Sanhederin la cii haa ashe sha a na yô, ve nenge ishighe nagh lu er ka ishighe ki ortyom nahan.

7 Kpa pristi u vesen pine ér: "Akaa a i ôr ne ka nahan mii?" **2** Sefanu gema kaa ér: "Ne anmgbianev man uter kpaa, ver nen ato. Aôndo u iengem yange ande hen Ter wase u tamen Abraham shighe u lu ken Mesopotamia la, cii ve yem twev ken Haran ye. **3** A kaa a na ér: 'Mough hen tar wou man hen ityô you va ken tar u me tese u yô.' **4** Tsô a mough hen tar u Mbakaldi a za tema twev hen Haran. Ter na va kpen yô, a mough her sha iniezwa i Aôndo, a va tema hen tar u ne lu her hegen ne. **5** Kpa Aôndo lu a na un ma dyako ken ú ve ga, shin an-inya u gbanger kuman u una penda nguhar her tsô kpaa ga; kpa a tôndo zwa ér una na un ú, shi zum u una kera lu ga kpaa, una na ônov nav* ú, shin er lu a mar wan ga nahan kpaa. **6** Shi Aôndo kaa a na ér ônov nav vea* za lu ushirmbaïorov ken tar ugen, shi ior mbara vea kôr ve ikpan shi vea er ve ican anyom 400. **7** Aôndo kaa ér, 'Nahan tar u ua kôr ve ikpan la, me ôr u ijiir. Shi akaa ne aa karen kera yô, vea due ken u vea va erem icighantom hen ijiir ne.'

6:3 *Shin "mba ve lu a iti i dedoo." 6:8 *Shin "erdoo u Aôndo a tesen sha mhôon la."

6:12 *Shin "Mkohol u Mbaajiriv." 7:5 *Zwa Grika, "vor na." 7:6 *Zwa Grika, "vor na ua."

8 “Shi a ya ikyur i icôngo a na, nahan va maren Isaka yô, a tsôngo un sha iyange i sha anigheni. Tsô Isaka mar Yakob,* Yakob di mar uter” mba 12 mbara. 9 Tsô uter mban nyôr u eren Yosev iyuhwe, nahan ve tee un ken Igitipi. Kpa Aôndo lu a na, 10 nahan a yima un ken atsan a na cii, shi a na un kwaghfan, shi a na yô, doo Farou, tor u Igitipi a na. Nahan a ver un lu orhemen sha Igitipi kua ya na cii. 11 Kpa ijen va gba ken Igitipi cii kua ken Kanaan, lu zegecan je, nahan uter aseve zua a kwagh môm u vea ya ga. 12 Kpa Yakob ungwa ér kwaghyan* ngu ken Igitipi, nahan a tindi uter aseve ker, sha kwa u hiihi. 13 Mba va ze kwa u sha uhar yô, Yosev pase iyol na hen anmgbianev nav, nahan Farou hingir u fan tsombor u Yosev. 14 Tsô Yosev tindi ér i za kaa ter na Yakob kua anmgbianev nav cii ve mough hen ijiir la ve va, ve cii ve lu iorov 75. 15 Nahan Yakob sen shin Igitipi, za lu zan zan kar kpen, kua uter aseve mba tsev mbara. 16 Yange i tôô ve i va ii hen Shekem ken uwar u Aberaham yam sha inyar* vea ônov mba Hemor, ken Shekem la.

17 “Er shighe lu kuman u a kure ityendezwa i Aôndo yôô sha ato a Aberaham la yô, iyenge i nongior la lu vesen seer ken Igitipi, 18 zan zan tor ugen kposo va hemen Igitipi, u fa kwagh u Yosev ga yô. 19 Tor ne er kwagh a ior aseve sha ayom, shi kighir uter aseve mbara sha ifer ér ve undu anikyundaneve vev, sha u ve kpe kera yô. 20 Hen shighe la i mar Mose, man doo ishima sha ishighe ki Aôndo je kpaa. Shi i

yese un hen ya u ter na iwer itiar. 21 Kpa yange mba undun* un yô, wan u Farou u kwase za tôô un, yese un hingir wan na. 22 Nahan i tese Mose kwaghfan u Mbaigitipi cii. Jim je yô, lu a tahav sha mkaan kua sha ieren.

23 “Shighe u lu anyom 40 la, kende un ken ishima* u za sôron* anmgbianev nav, ônov mba Iserael. 24 Za nengen mba gbe nzughul a ugen ken a ve yô, a ta ikyaa a na, a or iyev sha ci na, a wua Origipiti la. 25 A hen ér anmgbianev nav vea kav er i lu u Aôndo una yima ve sha ikyev na yô, kpa ve kav ga. 26 Kpernan yô, a za ande sha a ve ve lu nôngon num ayol a ve, maa a gba kôron ve num ken bem, kaan ér: ‘Ne nomso-mbaiorov mban, ne mba anmgbianev, man er nan ne nôngon num ayol a ene?’ 27 Kpa u lu nzughul a anmgbian na la daa un kera, kaa ér: ‘Ka an nan ver u orhemen kua orjir sha a vese? 28 U soo u wuan mo er nyen u wua Origipiti la nahana?’ 29 Mose ongo nahan yô, a yevese a za lu shiror ken tar u Midian, ape za mar ônov mba nomso uhar la.

30 “Anyom nga karen 40 yô, ortyom ande hen a na ken taai-kyôngo ikyua a Uwo u Senai, ken nomborusu u u lu yeghen ken ageva yô. 31 Mose nengen a mi yô, kpiligh un iyol. Kpa ngur kporom una nenge tsembelee yô, a ungwa Yehova* ôr kwagh, kaa ér: 32 ‘Mo m ngu Aôndo u uter ou, Aôndo u Aberaham man u Isaka man u Yakob.’ Tsô ikyarkyase gba gbidyen Mose iyol, a kera cihî a za ikyua her ga. 33 Yehova* kaa a na ér: ‘Tsua akôv* shin

7:8 * Shin a fatyô u kaan ér, “Tsô Isaka kpa er a Yakob nahan.” * Shin “uter mba tsev.” 7:12 * Shin “samuyia.” 7:16 * Zwa Grika, “azurfa.”

7:21 * Shin “mba gbihin.” 7:23 * Shin “a tsua.” * Shin “za nengen mlu u.” 7:31, 33 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 7:33 * Shin “sanda.”

angahar a ou kera, gadia ijiir i u til her ne ka icighanjiir. **34** M nenge ican i i lu eren ior av mba ve lu ken Igipiti la, shi m ungwa er ve lu toghor yô, nahan m sen mer me va yima ve. Yô, va m tindi u ken Igipiti.' **35** Mose shon u yange ve venda u, ve kaa ér: 'Ka an nan ver u orhemen man orjir?' ne, ka un je Aôndo yange tindi un hemmen ve shi yima ve sha uwegh ku ortyom u ande hen a na ken ageva la ye. **36** Or ne yange hemmen ve due a ve, shi er akaa la kpiligh-yol man uivande ken Igipiti man hen Zegemnger u Nyian kua ken taaikyôngo anyom 40.

37 "Ka Mose shon ne yange ôr kwagh ne a ônov mba Iserael ye, ér: 'Aôndo una tsua or ken an-mgbianev enev, nana lu profeti sha ci wen, er mo nahan.' **38** Ka un shon ne yange va hingir u lun ken taaikyôngo vea nongoi or ne kua ortyom u a ôr kwagh a na man uter aseve mba tseve sha Uwo u Senai, shi ngohol icighan loho u nan uma la va na se ye. **39** Uter aseve mba tseve mbara yange ve venda u ungwan un, a gba ve kwagh ga, shi asema a ve hide yem ken Igipiti, **40** ve kaa a Aron ér: 'Er se mbaaôndo mba vea hemmen se yô. Gadia Mose shon u a due a vese ken Igipiti ne yô, se fa kwagh u a za er un ga.' **41** Tsô ve er eev mbu gumbua sha ayange la, shi ve va a iniav mbi nan eev mbu shon, ve er iniongo ve gba ember kwagh u ve er sha ave ve ne. **42** Nahan Aôndo gema iji-me a ve, de ér ve civir ikyum i akaa a sha, vough er i nger ken takeda u Uprofeti nahan, ér: 'Lu mo ne nam uiyua kua iniaav ken taaikyôngo anyom 40 ga, we ya u Iserael, shin lu mo?' **43** Kpa lu tenti u Moloko kua ishan i aôndo u Rifan ne tôô ye, ieev mbi yange

ne er ne lu civir la. Nahan yô, me de a kura ne a yem a ven ica je, a kar Babilon.'

44 "Uter aseve mba tseve lu a tenti u shiada ken taaikyôngo, vough er zum u Aôndo lu lamena a Mose ve, na zwa ér a er un a lu er i tese un nahan la. **45** Nahan uter aseve mba tseve ya dyako na, ve kua Yosua ve tôô un ve nyôr a mi ken tar u akurai or agen lu ker, a Aôndo zenda a sha ishighe ki uter aseve la; tenti shon mase lun heen zan zan ar sha ayange a Davidi la. **46** Yangendo Aôndo a na, nahan a pine ian ér ma un maa iyou sha ci u Aôndo u Yakob. **47** Kpa gema lu Solomon va maa un iyou ye. **48** Nahan cii kpa, U Hemban Cii la tem ken ayou a i maa sha ave ga, vough er uprofeti ve kaa nahan, ér: **49** 'Sha ka ikyôough ki thorough yagh, tar gema ka kpe-nga* wam u panden angahar sha mi. Yehova[#] kaa ér, ka nyi iyou je ne maama? Man ijiir yam i memen ka hana? **50** Ka uwegh agh ku er akaa ne cii gaa?'

51 "Ne ior i taver ityough, tsôngon ishima ga shi kondon ato ne, ka ne shi henda a icighan jiji- ngi. Er uter enev mba tseve eren nahan, kape ne kpa ne eren je la. **52** Ka profeti u han je ve uter enev mba tseve tôv nan a ican ga? Yangendo wua mba ve tsenga yôôn mve u un u a lu orperapera, u hegen ne hingir mbateen un man mbawuan un la; **53** ne mba yange ne ngohol Atindi a i na sha ikyeve i mbatyomov, kpa ne vende u kuran a ne."

54 Mba ongo akaa ne yô, asema usa ve ker, ve gba kenger u wuan anyi.* **55** Kpa er iv a icighan

7:49 * Shin "kujila; ayakpa." # Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 7:54 * Sha u tesen ishima-vihin.

jijingi yô, a kenger sha, a nenge a iengem i Aôndo man i Yesu, shi Yesu tile ken uwegh ku yanegh ku Aôndo, **56** maa a kaa ér: "Nenge! M nenge i bugh usha, man Wan u or tile ken uwegh ku yanegh ku Aôndo." **57** Mba ongo nahan yô, ve ngor taver taver shi ve cir ave sha ato, maa ve cii ve usa ve va sha a na. **58** Mba duen a na ken gar mba kenden ken won yô, ve gba tan un awen. Mba ve lu eren shiada u aiegh sha a na la, ver akondo a ve a haan iyol hen ikyum i gumor ugen, i yilan un ér Saulu. **59** Er ve lu tan Sefanu awen la, a zamber ér: "Ter Yesu, ngohol jijingi* wam." **60** Tsô a gure inya, a ôr taver taver ér: "Yehova,* de ne ve ibo sha isholibo ne ga." Ôron kwagh ne yô, a sule.

8 Saulu kpa i wua Sefanu lu sha ishima na.

Sha iyange la, i mough u tôvon tiônngo* u ken Yerusalemla a ican kpoghuloo; mbahenen mbagenev cii sambe yem ajiir wue wue hen haregh u Yudia man u Samaria la, mase shin mbaapostoli tseegh her. **2** Kpa nomso mba cian Aôndo tôô Sefanu za ii, shi ve vaa ku na tsung. **3** Nahan kpa, Saulu nyôr u tan num sha tiônngo la. Lu nyôron sha uya uya, duen a nomso man kasev sha igyosor za nan ér i wuhe ve ken purusu.

4 Nahan kpa, mba ve sambe wue wue la lu za pasen loho u dedoo u mkaanem ma Aôndo sha ajiir kposo kposo ken tar la. **5** Tsô Filibu sen shin gar u Samaria* gba za pasen ve kwagh u Kristu. **6** Ikpelaïor cii ver ishima

sha kwagh u Filibu lu ôron la, shi ve kegh ato shi ve lu nengen uivande mba lu eren la kpaa. **7** Gadia mbagenev kpishi ken a ve lu a ujijingi mba bov, nahan ujijingi mban lu ngoron genger genger duen ken a ve kera. Heela tseegh ga, mbagenev kpishi mba ve kpe alegh kua mba ve gba awan la cii, i bee ve uzayol mban. **8** Nahan i ember ken gar la kpishi.

9 Nahan hen gar la, orgen lu, i yilan un ér Shimon. Cii man shighe ne yô, un lu or u eren ahir, nahan lu eren akaa a kpiligh ior i Samaria iyol, kaan ér un ngu or u numben a mi ga. **10** Ior mbara cii, mbakiriki kua mbavesen kpaa, lu keghen ato a na, kaan ér: "Or ne ka Agee a Aôndo, a i yer ér Agee a Hemban la." **11** Nahan ve lu keghen ato a na sha ci u a er ve akaa a kpilighyol sha ahir a na la shighe vese. **12** Kpa er ve na Filibu u lu yôôn loho u dedoo u Tartor u Aôndo man u iti i Yesu Kristu la jighjigh yô, i lu eren nomso kua kasev cii batisema. **13** Shimon iyol na kpa na jighjigh, mba eren un batisema yô, a hingir u lun vea Filibu kôô-sôô; lu nengen uivande man ityom i kpilighyol i vesen i lu eren la, nahan kpiligh un iyol.

14 Mbaapostoli mba ken Yerusalemla mba va ongo ér i ngohol loho u Aôndo ken Samaria yô, ve tindi Peteru man Yohane hen ve; **15** nahan ve sen ve za er ve msen sha u ve ngohol icighan jijingi yô. **16** Gadia yange i er ve batisema ken iti i Ter Yesu tseegh tsô, icighan jijingi lu a sen sha mô ve ga. **17** Nahan mba pendan ve ave iyol yô, ve gba ngohol icighan jijingi.

18 Er Shimon nenge i lu nan ior icighan jijingi sha ave a mbaapostoli lu pendan ve iyol la yô, a

7:59 * Shin "iôôn i uma." Nenge Ngeren u Pasen Asembler, "Jijingi." 7:60; 8:1 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 8:5 * Shin a fatyô u kaan ér, "gar ugen ken Samaria."

tôndo zwa ér una na ve inyaregh, **19** a kaa ér: “Mo kpa nam nen tahav mbun, sha er hanma or u me penda nan ave iyol cii nana ngo-hol icighan jijingi yô.” **20** Kpa Peteru kaa a na ér: “Ú tim a azurfa wou imôngo, sha ci u u hen wer u fatyô u zuan a iyua i Aôndo sha inyar. **21** U ngu a ci shin kwar ken kwagh ne ga, gadia ishi-ma you ngi jighilii sha ishighe ki Aôndo ga. **22** Nahan gema ishi-ma de ifer you ne, shi zamber a Yehova,* tsô alaghga una de u kwaghbo u u we ishima u eren la; **23** sha ci u m nenge u yua er meghe* nahan, shi ifer kange u.” **24** Shimon gema kaa a ve ér: “Zamber nen a Yehova* sha ci wam, sha er kwagh môm ken akaa a ne ôr ne cii una erem ga yô.”

25 Tsô mba eren shiada kpoghuloo shi mba pasen loho u Yehova* cii yô, ve gba hiden ken Yerusalem. Er ve lu hiden la, ve lu yôôn loho u dedoo ken agar kpi-shi a Mbasamaria.

26 Nahan kpa, ortyom u Yehova* ôr kwagh a Filibu, kaa ér: “Mough za vegher u ken imbusutariyan, sha gbenda u mough Yerusalem sen shin Gasa la.” (Gbenda ne ka u ken desereti.) **27** Tsô a mough a yem. Ica i gbe ga yô, a nenge a Oretiochia u eren tom ken ya u tor, u lu sha iantom i vesen sha ikyev i Kandesi, tor-kwase u Mbaetiochia, shi nengen sha akaa a na cii yô. Yange za ken Yerusalem za civir Aôndo **28** lu hiden, tema sha ikyekye na i kpelan, lu ôron ruamabera u profeti Yesaia genger genger. **29** Tsô jijingi kaa a Filibu ér: “Kporom za hen ikyekye i kpelan la.” **30** Filibu ze ikyua yô, a ungwa lu ôron

ruamabera u profeti Yesaia la genger genger, nahan a pine un ér: “U kav kwagh u u lu ôron ne je kpa?” **31** A kaa ér: “A er nan ve me kav sha wono? Saa or a wasem.” Tsô a kaa a Filibu ér a unde a tema vea na. **32** Ijiir i a lu ôron ken Ruamabera la, i nger her ér: “I va a na u va sôngon er ka iyôngo nahan; a bugh zwa na ga er wan-iyôngo u a lu ving sha ishighe ki or u tondon un aive nahan. **33** Zum u i lu heen un la, i ôr un ijiir sha mimi ga. Ka an nana ôr kwagh u kov na vighe vighe? Sha ci u i kar a uma na shin tar kera.”

34 Tsô or u eren tom ken ya u tor la kaa a Filibu ér: “M zamber we, ôrom, ka an profeti ne a lu ôron kwagh u nana? Ka kwagh na iyol naa, shin ka kwagh u orgene?” **35** Filibu maa gba ôron kwagh, a hii sha ivur ruamabera ne je, a ôr un loho u dedoo u sha kwagh u Yesu. **36** Er ve lu yemen sha gbenda la, ve za ar ape mngerem lu yô, maa or u eren tom ken ya u tor la kaa ér: “Nenge! Mngerem man heen ne; shi ka nyi ia yangem u eren batise-ma?” **37** *— **38** Tsô or u eren tom ken ya u tor ne na zwa i tile a ikyekye i kpelan la, nahan Filibu hungwa vea na shin mnger za er un batise-ma. **39** Mba dugh shin mnger kera yô, fese je jijingi u Yehova* hemem Filibu yem a na, or u eren tom hen ya u tor la kera nenge a na ga, kpa a za hemem a zende na saan saan. **40** Nahan kpa, Filibu yem ken Ashedodi, za zende sha agar a hen haregh la cii, yôô loho u dedoo zan zan za nyôr ken Sesaria.

8:37 * Ivur ne ngi ken uruamabera mba tsuaa mbagenev mba yange i hii ngeren sha ave la ga, nahan kwagh ne tese ér ka mkaanem ma ken Ruamabera u Aôndo yange na i nger la ga.

9 Kpa ishima lu vihin Saulu tsung a mbahenen mba Ter, shi lu tan kume ér una tim ve kera, nahan a za hen pristi u vesen **2** a za kaa a na ér a nger uwashika hen ushinagoge mba ken Damaseku, sha u mba un za zough a ve ve lu dondon Gbenda u Ter cii, nomso kua kasev kpaa, una haa ve ahye una va a ve ken Yerusalem.

3 Tsô a mough a yem zan zan a za zurum a Damaseku, ica i gbe ga yô, iwanger due sha aôndo wanger kase un, **4** nahan a gba inya, maa a ungwa i ôr a na ér: "Saulu, Saulu, er nan u tôvon mo a icana?" **5** A pine ér: "Ka we ana, Terem?" A kaa a na ér: "Ka mo Yesu, u u lu tôvon mo a ican ne. **6** Kpa mough sha yem ken gar, tsô a ôr u kwagh u i gbe u u er yô." **7** Nahan ior mba ve lu zan vea na imôngo la hide tile jikii, ve lu ungwan ikyenge, kpa ve nenge a or ga. **8** Tsô Saulu mough hen inya. Er bugh ashe a na nahan kpa, kera fatyô u nengen a ma kwagh ga. Nahan ve kôr un sha uwe ve va nyôr a na ken Damaseku. **9** Ayange atar cii nenge a ma kwagh ga; ya kwagh ga, shi ma kwagh kpaa ga.

10 Orhenen ugen gema lu ken Damaseku, i yilan un ér Anania. Ter yila un ken mpase u sha mne nge ér: "Anania!" A kaa ér: "Mo ne, Tere." **11** Maa Ter kaa a na ér: "Mough sha, za sha godobi u i yer ér Jighilii la, za pine i tese u orgen, iti na ér Saulu. Ka or u ken Tarsu, ngu hen ya u Yuda. Gadia nenge! Ngu eren msen, **12** maa a nenge a orgen ken mpase, iti na ér Anania, va nyôr penda un ave iyol sha u a nenge kera yô." **13** Kpa Anania kaa ér: "Tere, m ungwa kwagh u or ne hen ior kpishi; akaa a vihin a a lu eren uicighan-

mbaiaorov ou ken Yerusalem la cii. **14** Man hegen ne, upristi mba tamen na un ian ér a kôr* hanma or u nan yer sha iti you cii." **15** Kpa Ter kaa a na ér: "Za! gadia or ne ka ikyagh ki tomov yagh ki m tsough sha u a pase iti yam hen akuraiaor man hen utor kua ônov mba Iserael yô. **16** Gadia me tese un wang er i gbe u una ya atsan kpishi sha ci u iti yam yô."

17 Tsô Anania za nyôr hen ya la, penda un ave iyol, kaa ér: "Saulu, anmgbian, Ter Yesu u yange ande hen a we sha gbenda zum u u lu van heen la, tindim hen a we sha er u hide u hii u nengen shi u iv a icighan jijingi yô." **18** Her ave ave je, ankaam due un ken ashe er ka akembe a ishu nahan, haa inya, maa a hii u nengen kera. Maa a mough sha, i er un batisema. **19** Tsô a ya kwagh, a zua a agee.

A tsa vea mbahenen mba ve lu ken Damaseku la anyangem kpuaa, **20** a kera ngôôr ga maa a hii u pasen kwagh u Yesu ken ushinagoge kaan ér, ngun ka Wan u Aôndo je. **21** Kpa mba ve lu ungwan kwaghôron na la cii kpiligh ve iyol, ve lu pinen ér: "Ka or u a nzughul a mba ken Yerusalem mba ve yilan sha iti shon ne gaa? A va heen ka u va kôron* ve yemen a mi hen upristi mba tamen ga zee?" **22** Kpa Saulu lu zuan a tahav seer a seer, shi Mbayuda mba ve lu ken Damaseku la fatyô u nyiman kwagh a na ga, sha ci u lu ôron kwagh shi tesen akav vough vough ér, ka Kristu je ne.

23 Ayange nga kar kpishi yô, Mbayuda zua zwa ér vea wua un. **24** Nahan kpa Saulu va fa kwaghbo u ve zua zwa u eren un ne. Shi ve lu kuran ihindagar tugh

9:14 *Zwa Grika, "kange; haa ahye." 9:21 *Zwa Grika, "kangen."

man atetan sha er vea bee a na sha yô. **25** Nahan mbahenen nav tôte un shin ikyese tugh, due a na hen ian i ken kpekpe, ve shiligh a na ken won.

26 Va nyer ken Yerusalem yô, a nongo ér una kohol mbahenen, kpa ve cii ve lu cian un, sha ci u ve lu a na jighjigh ér ngu orhenen ga. **27** Nahan Banaba va wase un za a na hen mbaapostoli za ôr ve kwagh na vighe vighe, er yange nenge a Ter sha gbenda, shi Ter ôr kwagh a na, man er pase kwagh ken Damaseku ken iti i Yesu gbar gbar yô. **28** Tsô a lu her vea ve, lu zenden ken igbar ken Yerusalem, ôron kwagh ken iti i Ter gbar gbar. **29** Lu ôron kwagh shi nyiman kwagh a Mbayuda mba lamen zwa Grika, kpa ve lu nongon ér vea bee a na sha. **30** Anmgbianev mba va fe kwagh ne yô, ve sen a na shin Sesaria, ve va ver un gbenda, a yem ken Tarsu.

31 Nahan bem gba ken tiôn-nongo* jimin cii hen haregh u Yudia man Galilia man Samaria la cii, shi lu taver seer a seer; man er ve lu cian Yehova* shi eren kwagh sha gbenda u tesen ér icighan jijingi na ve msurshima yô, ve lu ngeen seer a seer.

32 Tsô er Peteru lu zenden hen haregh la cii yô, a sen a va hen uicighanmbaiorov mba ve lu hen Lida la kpaa. **33** A va zua a orgen her, i yilan un ér Ania. Or ne yaven a yav inya tseegh sha gambe na, kuma anyom anigheni, sha ci u lu orkpenalegh. **34** Peteru kaa a na ér: "Ania, Yesu Kristu ngu been we angev. Mough sha, sôr gambe wou." Maa a kighir a mough sha fese. **35** Ior mba ken Lida man mba hen Gburumaa u

Sharon cii mba nengen a na yô, ve hide hen Ter.

36 Kwase ugen u lu orhenen yô, lu ken Yopa, i yilan un ér Tabita,inja na yô ér, "Doka."* Lu a aeren a dedoo kpishi shi naan uiyua kpishi. **37** Kpa sha ayange la, gba angev maa kpe. Nahan ve ôô un iyol ve gbir un ken ruumyou u sha. **38** Lida lu ikyua a Yopa, nahan er mbahenen ungwa ér Peteru ngu ken Lida yô, ve tindi nomsombaiorov uhar hen a na ér ve za kaa un ér: "Wea lumun yô, va hen a vese fese." **39** Tsô Peteru mough yem vea ve imôngo. Za nyer yô, ve unde a na sha ruumyou u sha; kasev mba côgholov cii va tile sha ishighe nagh, ve lu vaan tesen un uriga kpishi kua akondo a haan iyol a Doka kor shighe u lu uma la. **40** Peteru maa kaa hanma or due ken won, tsô a gure inya, a er msen. Gem ape i gbir ikyom la yô, a kaa ér: "Tabita, mough sha!" Maa a bugh ashe, nengen a Peteru yô, a mough a tema sha. **41** Peteru za uwegh kôr un sha uwe, mough a na sha, maa yila uicighanmbaiorov man kasev mba côgholov tese ve un, er a lu uma yô. **42** I ungwa kwagh ne ken Yopa cii, nahan ior kpishi hingir mba nan Ter jighjigh. **43** Peteru lu ken Yopa her ayange kpishi, hen ya u orgen u eren tom u akôvanyam, i yilan un ér Shimon.

10 Orgen lu ken Sesaria, i yilan un ér Korneliu. Lu orshoja u vesen* ken kweshojaa u Italia.* **2** Lu or u civir Aôndo sha gba-shima shi cian Aôndo a ya na cii.

9:36 *Iti i ken zwa Grika i i yer ér Doka, man i ken zwa Aram, i i yer ér Tabita la cii,inja na yô ér, "Morya." Morya ka annyam u ken toho. **10:1** *Shin "orshoja u hemen ushoka 100." #Shin "kweshojaa u Mbaroma u lun a ushoka 600."

Naan ior uiyua kpishi shi gbaan uwer u eren msen zamber Aôndo ga. **3** Ka va kom er ahwa atetan* nahan yô, i tese un wang ken mpase u sha mnenge, a nenge ortyom u Aôndo va nyôr hen a na, yila ér: "Korneliu!" **4** Korneliu lu kenger un, cier un iyol, a pine ér: "Ka nyi, Tere?" A kaa a na ér: "Mbamsen ou kôndo nyôr hen Aôndo, shi a nenge er u lu wasen mbaatsanev yô, nahan ngu umbur we. **5** Nahan yô, tindi ior ken Yopa ve za va a orgen, iti na ér Shimon, un u i yer ér Peteru la. **6** Or ne ka orvannya u Shimon, or u a eren tom u akôvanyam, ya na a lu shin kpe zege-mnger la." **7** Ortyom u ôr kwagh a na la yemen a yem nahan maa, Korneliu yila mbatomov nav uhar, kua orshoja ugen u civir Aôndo sha gbashima, ken mba ve luun vea na hanma shighe la, **8** a ôr ve hanma kwagh, maa a tindi ve ken Yopa.

9 Mba ker ken sev mbugen yô, ve za hemen a zende ve, mba va zurum a gar yô, Peteru di gema unde sha ityough ki iyoughough er ahwa 12 atetan* nahan, lu eren msen. **10** Kpa ijen va kôr un kpi-shi, nahan soo u yan kwagh. Mba ngur eren kwaghyan yô, va er un sha ishi cing, **11** maa a nenge i bugh sha, kwagh lu senen er ka zege bamberkyondo nahan, i kôr un sha azongo a na anyiin, i lu senen a mi shin tar. **12** Ishôso atô kposo kposo lu shimi; i lun angahar anyiin man i kpelan a kpela inya, kua inyon i purugh. **13** Tsô a ungwa i kaa a na ér: "Mough sha Peteru, sôngo ya!" **14** Kpa Peteru gema kaa ér: "Nahan ga, Tere,

gadia i gbe je kpa m ngu a ya ma kwagh u hôngorough man u a lu wang ga ze." **15** Tsô shi a ungwa i ôr a na sha kwa har ér: "De u yilan kwagh u Aôndo a wanger un la wer kwagh u hôngorough." **16** Kwagh ne eren nahan sha kwa tar yô, maa fese je i hide i yem a mi sha.

17 Ka gbe taver Peteru u kaveninja i kwagh u nenge a mi ken mpase u sha mnenge ne yô, ior mba Korneliu tindi ve la pine i tese ve ya u Shimon ve va tile sha hundaya. **18** Ve yila ve pine sha u vea fa a lu her Shimon, u i yilan un ér Peteru la a lu tsan yô. **19** Er Peteru lu henen sha kwagh u mpase u sha mnenge shon her la je, jijingi kaa a na ér: "Nenge! Iorov utar mba pinen ve. **20** Yô, mough sha, hungwa yem vea ve, de te akperan ga, sha ci u ka mo m tindi ve ye." **21** Tsô Peteru hungwa va kohol ior mbara, kaa a ve ér: "M ngun, mo u ne lu keren ne. Ka nyi ne ve heene?" **22** Ve kaa ér: "Korneliu, orshoja u vesen, ka orperapera u cian Aôndo, u i eren shiada u dedoo sha a na ken tar u Mbayuda cii yô. Aôndo yange tindi icighan ortyom hen a na, va ôr un ér a tindi i kaa u we u za hen ya na, nahan a ungwa kwagh u i gbe u u ôr un la." **23** Tsô a ngohol ve, ve tsa her vea na.

Sev mbu aven yô, a mough a yem vea ve, anmgbianev mbage-nev ken Yopa za a na imôngo. **24** Kpernan maa za nyôr ken Sesaria. Korneliu lu veren ashe a ve, shi yila anmgbianev nav man azende a na a sôngo sôngo cii va kohol imôngo. **25** Peteru va nyer yô, Korneliu mough za kegh un gbenda, gba hen angahar a na, civir un. **26** Kpa Peteru kôr un, kaa ér: "Mough sha; mo kpa m ngu di or tsô, er we nahan." **27** Ngur

10:3 * Zwa Grika, "er ihwa i sha utaankarun-nyin nahan." Yange i hii u ôron ahwa ne pepe shighe u iyange ka i hii u duen la. 10:9 * Zwa Grika, "er ihwa i sha ataratar nahan."

lamen vea na yô, a za nyôr a nenge ior kpishi har gbir gbir. **28** A kaa a ve ér: “Ne fa dedoo er tindi a yange Oryuda u lun vea or u ken ikyurior igen, shin van hen a nan yô. Nahan kpa, Aôndo tesem ér m de yer ma or mer ka or u hôngorough shin or u wang ga ze. **29** Nahan zum u i tindi ér m va yô, m venda ga, m va. Yô, kaam nen ase ityôkyaa i ne tindi ner m va la.”

30 Nahan Korneliu kaa ér: “Yange m lu eren msen hen ya wam er ahwa atar atetan nahan,* hii shighe la va nyôr hen ihwa ne, ka ayange anyiin je ne. Nahan ica gbe ga yô, orgen va tile sha ishighe yagh, hua akondo a mondon iyol; **31** a kaa a mo ér: ‘Korneliu, i ungwa msen wou, shi Aôndo ngu umbur uiyua ou mba u ne mbaatsanev la. **32** Nahan yô, tindi ken Yopa i za kaa Shimon u i yilan un ér Peteru la, a va. Ka orvannya hen ya u Shimon, or u a eren tom u akôvanyam, ya na a lu shin kpe zegemnger la.’ **33** Maa fese je m tindi mer i za kaa u va, nahan u er doo kpishi er u ve heen yô. Hegen ne, se cii se mba sha ishighe ki Aôndo sha u se ungwa akaa a Yehova* a kaa u ér u ôr la cica cii.”

34 Peteru ongo kwagh ne yô, a gba ôron kwagh, a kaa ér: “Hegen yô m fa, mimi je Aôndo sangen a sange ga, **35** kpa ken hanma ikyurior cii, or u nan cie un shi nan eren kwagh u vough yô, una lumun nan. **36** A tindi loho hen ônov mba Iserael sha u ôron ve loho u dedoo sha kwagh u bem u una va sha ikyev i Yesu Kristu la —ér un shon ne ka Ter u ior cii. **37** Ne fa kwagh u i ôr kwagh a mi ken Yudia cii, hii ken Galilia je,

zum u Yohane pase kwagh u bati-sema kar kera la: **38** ka kwagh u Yesu, or u due ken Nasareti, u Aôndo tseghe un sha icighan jijingi shi na un tahav la. Yange zende ken tar la cii, lu eren akaa a dedoo, been mba Diabolo lu nzughul a ve la cii iangev, sha ci u Aôndo lu a na. **39** Se mba mbashiada sha akaa a yange er ken Tar u Mbayuda kua ken Yerusalem la cii; kpa ve wua un sha u manden un sha kon. **40** Aôndo yange nder un shon ne shin ku sha iyange i sha utar la ér ior ve nenge a na, **41** i de lu ior cii ga, kpa i lu mbashiada mba Aôndo vande tsuan veren yô, ka se je la, se mba yange se ya kwagh shi se ma kwagh vea na imôngo zum u nder shin ku kera la. **42** Shi yange tindi se ér se pase ior kwagh shi se er shiada vighe vighe, er i lu un Aôndo yange tsua ér a lu orjir u mbaumav man mbakpenev yô. **43** Uprofeti cii er shiada sha kwagh na, ér hanma or u nan ne un jighjigh cii yô, a de nan asorabo a nan ken iti na.”

44 Er Peteru lu lamene sha akaa ne zan a mi ave la je, icighan jijingi sen sha mba ve lu ungan kwaghôron na la cii. **45** Nahan mbananjighjigh mba i tsôngo ve,* mba ve va vea Peteru imôngo la cii kpiligh ve iyol, er ior mba ken akuraior agen kpa i ne ve iyua i icighan jijingi yô. **46** Gadia ve ungwa ve lu lamene ijô igen* shi wuese Aôndo. Nahan Peteru kaa ér: **47** “Mban ngohol icighan jijingi er se nahan, yô ka an je nana kaa ér a fatyô u eren ve batisema sha mnger ga?” **48** Maa a na zwa ér i er ve batisema ken iti i Yesu Kristu. Nahan ve kaa a na ér a tsa vea ve anyangem kpuaa.

10:30 * Zwa Grika, “er ihwa i sha utaankaruniin nahan.” 10:33 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

10:45 * Shin “mbajighjigh.” 10:46 * Zwa Grika, “ve lu lamene ijô.”

11 Hen shighe ne, mbaapostoli kua anmgbianev mba ken Yudia ungwa ér ior mba ken akuraior kpa ngohol loho u Aôndo. **2** Nahan Peteru ve ken Yerusalem yô, mba ve lu dondon tindi u icôngo her la gba zôhôn a na* **3** kaan ér: "U yem hen ya u ior mba i tsôngo ve ga la u za ya kwagh a ve imôngo." **4** Tsô Peteru gba pasen ve kwagh shon vighe vighe, kaan ér:

5 "Yange m lu hen gar u Yopa m lu eren msen, nahan va erem sha ishi cing, maa m nenge kwagh lu senen er ka zege bamberkyondo nahan, ken mpase u sha mne-nge, i kôr un sha azongo na anyiin i lu senen a mi shin tar, i sen a mi zan zan va ar ape m lu la jigh jigh. **6** M kenger shimi tsembelee yô, m nenge ishôso i shin tar i lun angahar anyiin lu shimi, inyamkyume man ishôso i kpelan a kpela inya, kua inyon i purugh kpaa. **7** Shi m ungwa i ôr kwagh a mo ér: 'Mough sha Peteru, sôngo ya!' **8** Kpa m kaa mer: 'Nahan ga, Tere, gadia i gbe je kpa m ngu a wa ma kwagh u hôngorough man u a lu wang ga ken zwa wam ga.' **9** Tsô shi m ungwa imo due sha ôr a mo sha kwa har ér: 'De u yilan kwagh u Aôndo a wanger un la wer kwagh u hôngorough.' **10** Kwagh ne eren nahan sha kwa tar yô, maa fese je i urugh i hide i yem a mi sha. **11** Shi hen shighe shon la je, nomsombaivorov mbagenev utar va tile hen ya u m lu tsan her la, lu ken Sesaria je i tindi ve hen a mo ye. **12** Nahan jijingi kaa a mo ér m yem vea ve, m de te akperan cuku kpaa ga. Anmgbianev mba ataratar mban kpa yem vea mo, se za nyôr hen ya u or la.

11:2 * Shin "puun un."

13 "A pase se ér yange un nenge ortyom tile hen ya na kaa a na ér: 'Tindi ior ken Yopa ve za kaa Shimon u i yilan un ér Peteru la, a va. **14** Una pase u gbe-nda u a yima u kua ya wou cii yô.' **15** Kpa m hiin u laman a ve yô, icighan jijingi sen sha a ve, vough er se kpa yange sen sha a vese sha hiihii la nahan. **16** Maa m umbur kwagh u Ter yange a ôron la, ér: 'Yohane er ior batisema sha mnger, kpa ne yô, a er ne batisema sha icighan jijingi.' **17** Nahan, aluer Aôndo na ve iyua shon i a ne se mba se ne Ter Yesu Kristu jighjigh ne yô, mo m ngu di nyi je ve yange ma m fatyô u vendan a Aôndo?"

18 Mba ongo akaa ne yô, ve de u hendan a na,* ve wuese Aôndo, ve kaa ér: "Inja na yô, ior mba ken akuraior agen kpa Aôndo wase ve sha u vë gema asema, vë zua a uma."

19 Tsô mba yange ve sambe shighe u i mough u tôvon ve a ican, zum u i wua Sefanu kera la, yem ajiir a icaa za ar ken Finishia man Shiperu kua Antiôki, kpa ve pase loho u Aôndo hen Mbayuda tseegh. **20** Nahan kpa, ior mbagenev ken a ve mough ken Shiperu man Shirene va hen Antiôki, gba va pasen mba laman zwa Grika kwagh, yôôn loho u dedoo u Ter Yesu. **21** Heela tseegh ga, uwegh ku Yehova* lu a ve, nahan ior kpishi na jighjigh, hide hen Ter.

22 Ibaver i sha kwagh ve va gba tiônngo* u ken Yerusalem la ken ato, nahan ve tindi Banaba ken Antiôki. **23** Za nyer yô, a nenge a erdoo u Aôndo a tese ve sha mhôôn la, nahan saan un iyol, a

11:18 * Zwa Grika, "ve de ving." 11:21, 22 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

gba taver ve cii asema ér ve za he-
men u dondon Ter a ishima i môm;
24 gadia lu or u fan kwagh, shi
iv a icighan jijingi shi lu a jigh-
jigh u nan taveraa. Tsô ingyegh
ki mba ve na Ter jighjigh la seer
kpishi. **25** Nahan a yem ken Tar-
su a za ker Saulu sha gbashima.
26 Za zough a na yô, a va a na
hen Antiôki, ve va lu her zan zan
inyom jimin, ve lu kohol a ve imô-
ngo ken tiônnongo, tesen ikpela-
ior i vesen la, shi lu hen Antiôki
Aôndo na i hii u yilan mbahenen
ér Mbakristu ye.

27 Sha ayange la, uprofeti
mough ken Yerusalem va ken
Antiôki. **28** Ugen ken a ve i yi-
lan un ér Agabu. Yange mough tile
sha tsenga ôron kwagh sha iwa-
sen i jijingi, ér ica a kera gba
ga tsô zegejen ia gba sha tar cii,
shi kwagh ne va er nahan mimi,
sha shighe u Kalodio la. **29** Na-
han hanma orhenen kange ishi-
ma ér nana nôngo er nan fetyô la
cii, nana tindi a iwasen hen* an-
mgbianev mba ve lu ken Yudia la;
30 shi yange ve er kwagh ne, ve
lu tindin a mi hen mbatamen sha
ikyev i Banaba man Saulu.

12 Shighe la, Tor Herode hii
u nzughul a mbagenev ken
tiônnongo.* **2** Yange wua Yako-
bu, anmgbian u Yohane sha san-
ker. **3** Nengen ér kwagh la doo
Mbayuda yô, shi a kôr Peteru.
(Kwagh ne er ken atô u ayange a
i lu yan Beredi u I We Kwa sha Mi
Ga la.) **4** Yange kôr un wuhe ken
purusu, wa un sha ikyev i ikwe
i mbakuran iyiin ér ve kura un;
ikwe ne lu ushoja unyiin unyiin,
kwe môm u kura un, ua kurun yô,
ugen shi u yar. Lu wan ishima ér
Paseka una karen kera yô, una va

a na sha ishighe ki ior.* **5** Nahan
Peteru lu ken purusu, kpa tiôn-
nongo gema lu eren msen hen Aô-
ndo sha ci na kpoghuloo.

6 Hen tugh mbu lu u sev a av ve
Herode una va a Peteru sha ishighe
ki ior la, Peteru lu yaven hen atô
u ushoja uhar, i ta un mshirim
mhar, keen man keen, shi mba-
kuran mbagenev lu hen hunda, lu
kuran purusu. **7** Kpa ortyom u
Yehova* gema tile her, nahan iwa-
nger ta ken purusu hen ape Pete-
ru lu la. Ortyom la maa kpoghor
Peteru hen imbusu, nder un, kaa
ér: "Mough sha fele!" Maa mshirim
mara sagh un sha ave haa inya.
8 Ortyom la kaa a na ér: "Hua
ikyondo* shi wa akôv a ou."# A er
nahan. Maa a kaa a na ér: "Haa
akondo a ou iyol, dondo sha a
mo." **9** Nahan a due a dondo sha
a na, kpa gema lu un er kwagh u
lu eren sha ikyev i ortyom la lu
eren kpôô kpôô ga nahan. Jighi-
lii yô, lu un er ka mpase u sha
mnenge un lu nengen a mi nahan.
10 Ve za kar mbakuran mba hii-
hii man mba sha uhar, mba za
aren sha hunda u iyôô, u masen
duen her gban ken won la yô, hu-
nda shon bugh iyol i u sha u ve
due. Mba dugh yô, ve sen sha go-
dobi ugen. Ica i gbe ga yô, ortyom
la undu un yem. **11** Peteru ka-
ven kwagh u lu zan hemen ne yô,
a kaa ér: "Hegen yô m fa dedoo,
Yehova tindi ortyom na va yimam
sha ikyev i Herode man hanma
kwagh u Mbayuda ve ver ashe ér
una za hemen la cii."

12 Kaven nahan yô, a kar a
yem hen ya u Maria, ngô u Yoha-
ne u i yilan ér Marku la, mbage-
nev kpishi kohol her lu eren msen.

11:29 * Shin "nana er kwagh u wasen." 12:1,
7 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

12:4 * Shin "una due a na una ôr un iijir." 12:8
* Shin "wa iyol; kange iyol." # Shin "wa sanda
wou."

13 Manden uwegh sha hundaya yô, wankwase u shiren tom hen ya la, i yilan un ér Roda, za sha u una fa or u nan lu sha hunda la.

14 Kaven ikyenge i Peteru yô, saan un iyol je yô, a kera bugh hundaya ga, kpa a yevese a hide a za nyôr ken iyou a ôr er Peteru a til sha hunda yô. **15** Ve kaa a na ér: "U ngu hunden." Kpa a zer kaan ér ka un. Tsô ve gba kaan ér: "Ka ortyom na." **16** Kpa Peteru lu manden uwegh her. Mba va bughun hunda yô, ve nenge a na, nahan kpiligh ve iyol tsung. **17** Kpa a kure ve uwegh ér ve huan ving. Pasen ve vighe vighe er Yehova* a due a na ken purusu kera yô, a kaa ér: "Ôr nen Yakobu man anmgbianev akaa ne." Maa a due a yem hen ijiir igen.

18 Sev mbu aven yô, nzughul ushoja mbara kpishi, ve lu fan kwagh u Peteru ga. **19** Herode ker un kpoghuloo, zough a na ga yô, a tów mbakuran mbara shi a na zwa ér i yem a ve i za tsaha; maa a mough hen Yudia a yem shin Sesaria, a za lu her shighe wa karen.

20 Shighe ugen la, ishima vihi un a ior i Tiru man Shidon. Nahan ve va hen a na a awashima môm, ve va lam a Belasetu, or u nengen sha ya u tor la, mba been kera yô, ve ker u himen iyongo a tor, sha ci u tar ve zuan a kwaghyan ken tar u tor. **21** Nahan sha iyange i i ver la, Herode wuha iyol i tor tema sha ikyônough ki ijirigh gba lamen a ve. **22** Nahan ior mba ve kohol her la gba ôron genger genger ér: "Ka imo i aôndo jim, ka i or ga!" **23** Her ave ave je ortyom u Yehova* tsaha un, sha ci u a na Aôndo icivir la ga, nahan azôô ya un, a kpe.

24 Kpa loho u Yehova* za hemen u samber shi iyenge i mbananjighjigh lu seer a seer.

25 Banaba man Saulu di yange mba eren tom u nan ior iwassen ken Yerusalem mba been yô, ve hide ve yem, ve kua a Yohane u i yilan ér Marku la, ve yem a na.

13 Nahan uprofeti kua mbatesen mbagenev lu ken tiôn-nongo* u ken Antiôki la, ve yô, lu Banaba man Shimeon, u i yilan un ér Il-or[#] la, man Lushôosu, or u ken Shirene, man Menian, u yange za makeranta vea Herode, ityoor u Galilia imôngo la, kua Saulu. **2** Zum u ve lu civir Yehova* shi hôron kwaghyan yô, icighan jijingi kaa ér: "Verem nen Banaba man Saulu ve er tom u mtsough ve mer ve er yô." **3** Nahan mba hôron kwaghyan shi mba eren msen mba been kera yô, ve penda ve ave iyol, maa ve na ve gbenda.

4 Tsô nomsombaïorov mba icighan jijingi tindi ve ne sen shin Selushia, ve za mough her ve nyôr tso ve yem ken Shiperu. **5** Mba za nyer ken Salami yô, ve gba yôôn loho u Aôndo ken ushinagoge mba Mbayuda. Yohane kpa lu vea ve.*

6 Ve zende sha ajiir a ken icile la cii, zan zan ve ar hen Pafo kpaa, tsô ve zua a Oryuda ugen, i yilan un ér Bar-Yesu, lu orahir shi lu profeti u aiegh. **7** Lu vea gomna Serjiu Paulu, u lu orfankwagh la, imôngo. Serjiu Paulu yila Banaba man Saulu ve va hen a na, sha ci u sar un tsung u unghan loho u Aôndo. **8** Kpa or shon u i yilan un ér Elima (inja na yô ér orahir) la, gba hendan a ve, nôngon ér gomna a de ne

12:17, 23, 24; 13:1, 2 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

13:1 [#] Zwa Grika, "Naija." 13:5 * Shin "lu wasen ve."

jighjigh ga. **9** Tsô er Saulu, u i yer un ér Paulu la iv a icighan jighngi yô, a bon ashe sha a na **10** a kaa ér: "Kpash! We or u u iv a hanmainja i anyighe man hanmainja ifer ne; we wan u Diabolo, we orhyom u hanma kwagh u perape-ra ne, ú de u nzughul a igbenda i Yehova* i i lu jighillii la ga ka nyi? **11** Yô nenge! Yehova* una tsaha u, u pir ashe, u kera nenge a iwanger i iyange ga shighe a kar." Her ave ave je, er un ken ashe cing, maa ime wa un, a gba peven keren or u nana kôr un sha uwe nana yem a na yô. **12** Er gomna nenge kwagh u er ne yô, a na jighjigh, sha ci u kpiligh un iyol a ityesen i Yehova.*

13 Tsô Paulu kua mba ve lu vea na la nyôr tso hen Pafô, ve va hen Perga, ken Pamfilia. Kpa Yohane undu ve her, hide ken Yerusalem. **14** Nahan kpa, ve mough hen Perga ve va ken Antiôki, ken Pisidia. Ve za nyôr ken shinagoge sha Iyange i Memen, ve tema inya. **15** Mba er ken Atindi kua Uprofeti* kera yô, mbahemenev mba shinagoge la tindi ér i kaa ve ér: "Anmgbianev, nea lu a ma kwagh u ne ôr sha u taver ior asema yô, ôr nen." **16** Nahan Paulu mough tile sha, kure ve uwegh, maa kaa ér:

"Ne ior i Iserael kua ne mbagenev mba ne cie Aôndo yô, kegh nen ato. **17** Aôndo u Mbaiserael mban yange tsua uter asev mba tsev, shi kende a ior mban sha shighe u ve lu ushirmbaivorov ken tar u Iyipiti la, shi va due a ve ken u kera sha uwegh ku ageegh. **18** Nahan a wa ishimu a ve ken taaikyôngo zan zan kuma er anyom 40 nahan. **19** Ti-

min akuraior ataankarahar ken tar u Kanaan kera yô, a gema tar ve a na uter asev mba tsev dya-ko. **20** Kwagh ne cii er ken atô u anyom a kuman er 450 nahan.

"Ka been kera yô, a na ve mba-ajiriv zan zan va ar sha Samuel, u lu profeti la. **21** Kpa hii shighe la je, ve sôn tor, nahan Aôndo na ve Saulu, wan u Kishi, or u ken ipyaven i Benyamin, tema tor sha a ve anyom 40. **22** Va dughun un tor kera yô, a tsua Davidi ér a lu Tor ve; a er shiada sha kwagh na, a kaa ér: 'M nenge Davidi wan u Yese ka or u sha ishima yam; una er akaa a a sarem la cii.' **23** Aôndo va tsua oryiman, Yesu, ken ônov mba* or ne, na Iserael, er vande tôndon zwa nahan. **24** Cii man un shon la a va yô, Yohane vande pasen ior i Iserael cii ér gba u vea er batisema sha u tesen ikavav ér ve gema asema. **25** Kpa er va zurum u Yohane una kure tom na la, lu ôron ér: 'Ne nenge ner m ngu ana? Ka mo un ne ga. Kpa nenge! Orgen ngu van mo ken ijime. M kuma u saghen un ikoy i akôvough* shin angahar ga.'

26 "Anmgbianev, ne ônov mba Aberaham kua mbagenev ken a ven mba ve cie Aôndo la, i tindi a loho u myom ne hen a vese. **27** Gadia ior mba ken Yerusalem kua mbahemenev vev fa un shon ne ga, kpa zum u ve lu ôron un ijir la, ve kure akaaôron a Uprofeti, a ka i ôron genger genger sha hanma Iyange i Memen la. **28** Er ve zua a ityôkyaa i wuan un ga nahan kpa, ve sendegh ér Pilatu a wua un. **29** Yanghe mba eren akaa a i nger sha kwagh na la cica cii yô, ve hungwa a na sha kon kera, ve za ii un ken uwar. **30** Kpa

13:10-12 *Nenge Ngeren u Pasen Asemer.

13:15 * "Atindi kua Uprofeti" ka Ruamabera u ken Zwa Heberu la jimin cii.

13:23 * Zwa Grika, "vor u." 13:25 * Shin "sanda."

Aôndo nder un shin ku, **31** nahan a ande hen mba ve mough ken Galilia vea na ve yem sha Yerusalem la, ken atô u ayange imôngo. Mban mba eren un shiada hen ior hegen.

32 "Nahan se mba yôôn loho u dedoo u sha kwagh u ityendezwa i yange i er a uter mba tsev la hen a ven. **33** Aôndo er hanma kwagh u yange tondo zwa la a vese, se ônov vev, sha u nderen Yesu shin ku, vough er i nger ken pasalami u sha uhar la nahan, ér: 'U ngu wan wam; nyian ne, m hingir teru.'

34 Shi er mimi je A nder un shin ku, i lu u mayange una kera hide a lu a iyol i hôôn ga la kpa, A ôr kwagh la nahan, ér: 'Me na ne averen a yange m tondo zwa a Davidi sha erdoo wam la, ityendezwa ne ka i mimi.*' **35** Shi i ôr ken pasalami ugen kpaa ér: 'Ú de wer u a civir we sha mimi a hôô ga.' **36** Nahan kpa, Davidi yange er ishima i Aôndo sha ayange a a lu uma la cii, va kpe, i ii un a uter nav mba tsev imôngo, shi hôô. **37** Kpa un u Aôndo nder un shin ku la yô, yange hôô ga.

38 "Sha nahan yô, anmgbianev, fa nen ner ka un shon ne je i lu yôôn hen a ven ér mba den ior asorabo ken iti na ye. **39** Shi akaa a i fetyô u nan ne ishô sha mi ken Atindî a Mose ga la cii, hanma or u nan ne un shon ne jighjigh yô, ka i na nan ishô. **40** Yô, wa nen ikyo sha er kwagh u i ôr ken Uprofeti la una er ne ga yô, ér: **41** 'Gema nenge nen, ne mbana-hantar, i kpiligh ne iyol, shi tim nen, gadia m ngu eren tom sha ayange a en, ka tom u mayange je ne na jighjigh a u ga yô, shin aluer ma or pase ne u vighe vighe je kpaa.'"

42 Tsô mba ngur duen yô, ve zamber a ve ér ve va lam sha akaa ne sha Iyange i Memen i sha. **43** Mba dugh mkombo ken shinagoge kera yô, Mbayuda kpishi kua mba ve nyôr ve a nyôr, ve lu civir Aôndo la, dono Paulu kua Banaba ijime. Mban di, Paulu man Banaba lu lamén a ve, taver ve ishima ér ve za hemén u eren akaa a Aôndo una tese ve erdoo na u sha mhôôn la yô.

44 Shi ka va nyer sha Iyange i Memen yô, ior mba ken gar la zua, hanma or nongo u van, sha u va unghan kwaghôron u Yehova.* **45** Mbayuda mba nengen a ikpelaïor la yô, ve mough a iyuhwe ken ishima poo, ve gba nyiman shi lahan akaa a Paulu lu ôron la. **46** Tsô Paulu man Banaba ôr a ve gbar gbar ér: "Yange gba u a vande pasen loho u Aôndo hen a ven keng. Kpa er ne lu vendan u shi ne ayol a en ne lu tesen ner ne kuma u zuan a uma u tsôron ga yô, nenge! ka u se yem hen akuraïor agen je ne. **47** Gadia Yehova* ôr a vese ken mkaanem man nahan ér: 'M tsua ne mer lu nen iwanger i akuraïor agen, sha er ne za a myom ken akighir a tar yô.'"

48 Ior mba ken akuraïor agen la mba ongo kwagh ne yô, ve gba ember shi wuese kwaghôron u Yehova,* shi mba ve lu a ishima i mimi i zuan a uma u tsôron la cii na jighjigh. **49** Heela tseegh ga, i lu samber a loho u Yehova* sha ajiir a ken tar la cii. **50** Kpa Mbayuda tor kasev mba duen ati mba ve cian Aôndo la asema, kua mbavesen mba ken gar la, nahan mban gema na i mough u tôvon Paulu man Banaba a ican, i zenda ve ve due hen haregh ve

kera. **51** Nahan ve kure ihyundu i shin angahar a ve, sha u i lu shiada hen a ve, maa ve yem ken Ikonium. **52** Kpa mbahenen mbara iv a icighan jijingi man iember her.

14 Er ve lu ken Ikonium la, ve za nyôr ken shinagoge u Mbayuda ugen imôngo, man gbe-nda u ve lam la na yô, ikpela-ior kpishi, Mbayuda kua Mbagrika cii, na jighjigh. **2** Kpa Mbayuda mbagenev mba ve na jighjigh ga la tor ior mba ken akura-ior agen mbara asema shi vihi ve ityough a anmgbianev. **3** Nahan ve tôô shighe gôgônán ve lam gbar gbar sha tahav mbu Yehova,* u a er shiada sha loho u sha kwagh u erdoo na u sha mhôn, sha ian i a ne ve i eren uivande man akaa a kpilighyol la. **4** Nahan kpa, ikpela-ior i ken gar la pav ker; mbagenev lu tan ikyaa ken Mbayuda, kpa mbagenev di lu tan ikyaa ken mbaapostoli. **5** Zum u ior mba ken akura-ior agen man Mbayuda kua mbahemenev vev lu keren u nzughul a ve shi tan ve awen yô, **6** i va ôr ve kwagh sha mi, nahan ve yevese ve yem hen gar u Likeonia man gar u Lisetera man gar u Derebe, kua agar a kiriki a a kase agar ne la. **7** Ve lu za yôn loho u dedoo sha ajiir la cii.

8 Orgen gema lu ken Lisetera, u kpe angahar yô. Yange i mar un a iwan, nahan mayange zende ga. Or ne tema inya. **9** Er Paulu lu lamen la, or shon lu unghan. Tsô Paulu gema kenger sha a na jighi-lli, nengen ér a na jighjigh kuma u a bee un iwan yô, **10** a ôr genger genger ér: "Mough tile sha." Or ne maa kighir saghela mough, gba zenden. **11** Ikpela-ior nengen

kwagh u Paulu er ne yô, ve gba ôron ken zwa Likeonia genger genger ér: "Mbaaôndo hingir uumace, sen va hen a vesel!" **12** Maa ve gba yilan Banaba ér Zuusu, kpa Paulu yô, ve lu yilan un ér Hereme, sha ci u lu hemban lamen. **13** Nahan pristi u aôndo u Zuusu, u tempel na lu hen hunda u gar la, va a anomabua man ufalu-wa mba i tume yô, sha ihinda i gar la, soo ér una na iniav vea ikpela-ior imôngo.

14 Nahan kpa, mbaapostoli mban, Banaba man Paulu, mba ongo kwagh ne yô, ve ande akondo a ve, ve nure ve nyôr ken ikpela-ior la, ve ôr genger genger ér: **15** "Anmgbianev, ka nyi ne eren kwagh nahana? Se kpa se mba uumace, se yina er ne nahan. Se mba yôn loho u dedoo hen a ven, sha u de nen agbilinakaa ne, civir nen Aôndo, u a gbe sha man tar man zagemnger kua akaa a a lu ken a ve cii la. **16** Ken ikyov i ken ijime la, a de akura-ior cii lu eren akaa sha asema a ve, **17** nahan kpa, a de u pasen kwagh na sha akaa a dedoo a a er la ga, nôn ne ura, nan ne iyiav mgbeghaa sha ashighe a mbi, shi nan ne kwaghyan kpishi, shi ivin asema a en a msaanyol." **18** Er ve ôr akaa ne nahan cii kpa, ve nongo kwagh tsung ve, ve yange ikpela-ior la u nan ve iniav ye.

19 Kpa Mbayuda za mough ken Antiôki man Ikonium va gema ikpela-ior la asema, nahan ve ta Paulu awen, ve kpela un ve due a na ken won gar, ve lu henen ér a kpe. **20** Nahan kpa, mbahe-nen mba va kasen un yô, a mough a nyôr ken gar. Mba ker ken sev mbu gen yô, a yem ken Derebe vea Banaba. **21** Mba za yôn loho u dedoo hen gar la shi mba gem ior kpishi mba hingir mba-

henen yô, ve hide ve va hen Lise-
tera man Ikonium kua Antiôki.
22 Ve lu taver mbahenen asema,
wan ve kwagh êr ve za hemen u
nan jighjigh, kaan êr: "Gba keng u
se ya atsan kpishi ve se nyôr ken
Tartor u Aôndo ye." **23** Shi ve
lu tsuan ior veren ve mbatamen
sha ci u mbahenen ken hanma
tiônngo,* eren msen shi hôron
kwaghyan, wan ve sha ikyeve i Ye-
hova,* u ve va hingir u nan un
jighjigh la.

24 Tsô ve kar ken Pisidia ve
va ken Pamfilia, **25** mba va pa-
sen loho hen Perga kera yô,
ve sen shin Atalia. **26** Ve mough
her maa ve nyôr tso ve hide hen
Antiôki, hen ape yange i vande sô-
non Aôndo sha u a tese ve erdoo
na u sha mhôn sha ci u tom ve u
ve er ve kure doo doo la.

27 Ve va nyôr ve kohol tiôn-
nongo la cii ijiir i môm, ve ôr
ve akaa kpishi a Aôndo a er sha
ikyeve ve yô, man er a bugh gbe-
nda sha u akuraior agen kpa a na
jighjigh yô. **28** Tsô ve lu her vea
mbahenen mbara ayange kpishi.

15 Tsô ior mbagenev mough
ken Yudia sen gba va tesen
anmgbianev kaan êr: "Saa a tsô-
ngo ne er Mose yange tese na-
han, gayô a fatyô u yiman ne ga."
2 Kpa Paulu man Banaba mba he-
ndan a ve shi mba nyiman kwagh
a ve kpoghuloo kera yô, i er mhen
êr Paulu man Banaba kua mbage-
nev ve za a ikyya* ne hen mba-
apostoli man mbatamen mba sha
Yerusalem.

3 Tiônngo* la ver ve gbenda
daalaa, maa ve za hemen a zende
ve, ve kar ken Finishia man Sa-
maria, ve lu ôron vighe vighe er
ior mba ken akuraior agen ve gem

asema yô, nahan kwagh la va an-
mgbianev cii a msaanyol kpishi.
4 Mba za nyer ken Yerusalem
yô, tiônngo la man mbaapostoli
kua mbatamen ngohol ve sar sar,
shi ve ôr akaa kpishi a Aôndo a er
sha ikyeve ve la. **5** Kpa mbagenev
ken anngongo u Mbafarishi mba ve
na jighjigh la mough tile sha kaa
êr: "Gba u a tsôngo ve keng, shi a
ôr ve er i gbe u vea kura Atindi
a Mose yô."

6 Tsô mbaapostoli man mba-
tamen tema sha u nengen sha
ikyya ne. **7** Mba lamene* sha
kwagh shon kpoghuloo yô, Peteru
mough sha kaa a ve êr: "Anmgbia-
nev, ne fa dedoo er sha hiihii la je
Aôndo tsuam ken a ven êr ior mba
ken akuraior ve ungwa loho u de-
doo sha zwa wam, ve na jighjigh
yô. **8** Nahan, Aôndo u a fe ishi-
ma i or la, er shiada sha u nan ve
icighan jijingi, vough er se kpa a
ne se nahan. **9** Shi cuku tsô kpa
a nenge se kposo a ve ga, kpa
a wanger asema a ve sha jighjigh
u ve ne la. **10** Nahan er nan he-
gen ne karen Aôndo sha u kighir
mbahenen ner ve tôo igbur i uter
asev mba tsev shin se kpaa, yange
se fatyô u tôon ga laa? **11** Kpa se
mba a jighjigh u nan ser i yima se
sha erdoo u sha mhôn u Ter Yesu
la, vough er ve nahan."

12 Ôron nahan yô, mba ve ko-
hol imôngo la cii huan ving, maa
ve kegh ato, Banaba man Pau-
lu ôr ve uivande kpishi kua
akaa a kpilighyol a Aôndo er sha
ikyeve ve ken akuraior agen la.
13 Mba kur kwaghôron yô, Ya-
kobu gema kaa êr: "Anmgbianev,
kegh nen ato a mo. **14** Shimeon
pase vighe vighe er hegen Aôndo
a lumun akuraior agen, sha u una
kohol ior ken a ve mba vea yilan
sha iti na yô. **15** Shi akaaôron a

14:23; 15:3 * Nenge Ngeren u Pasen Asemer.
15:2 * Shin "zayol."

15:7 * Shin "mba gbe anyiman."

Uprofeti lumun a kwagh ne, vough er i nger nahan, ér: **16** 'Ken masejime yô, me hide me va maa iyou* i Davidi i i yôhôr la; me hide me maa ajiir a a hembe la, me sôr i, **17** sha er ior mba vea shi her la vea ker Yehova* sha mimi, ve kua ior mba ken akura-ior cii, mba i yer ve sha iti yam yô, kape Yehova* a kaa la, un shon u a lû eren akaa ne, **18** a ngise je tsua u eren la.' **19** Sha nahan yô, m nenge mer se za nen ior mba ken akuraior mba ve lu geman asema hen Aôndo la iyol ga, **20** kpa se nger nen ve washika se kaa nen ve ve nyagh akaa a i hôngor a mi sha akombo* yô, kua idya,* man kwagh u i senge a sôngo ga[^] yô, kua awambe. **21** Gadia hii sha ashighe a tsuaa la je, Mose lu a mbaôron kwagh na ken hanma gar, sha ci u mba er ruam-bera na ken ushinagoge sha hanma iyange i memen."

22 Tsô mbaapostoli man mbatamen vea tiônongô jimin cii lumun ér vea tindi mbagen ken a ve mba i tsough ve la ken Antiôki, vea Paulu man Banaba imôngo; nahan ve tindi Yuda u i yilan ér Barseba la, kua Shila, mba ve lu mbahemenev ken anmgbianev yô. **23** Ve nger kwagh ne ve tindi a mi sha ikyev ve, ér:

"Mbaapostoli man mbatamen, anmgbianev enev, hen anmgbianev mba ken Antiôki, man Shiria kua Shilishia, mba ve lu ken akuraior la: Se mba sughun ne! **24** Se ungwa ser ior mbagenev ken a vese mough za ôr ne akaa a a ve ne a zayol yô, mba nôngon ér vea

dan ne asema, kpa lu se se kaa ser ve er nahan ga. **25** Nahan se gba zwa môm ser se tsua ior se tindi hen a ven, ve za vea Banaba man Paulu, anmgbianev mba doon se ishima **26** mba ve ne uma ve sha ci u iti i Ter wase Yesu Kristu ne. **27** Sha nahan yô, se mba tandin Yuda man Shila, sha er ve kpa vea ôr ne akaa ne sha zwa yô. **28** Gadia icighan jijingi kua se ayol a ase se nenge doo u se kera seer ne ikyav ga, saa akaa a i gbe u ne er keng ne tseegh: **29** Za nen hemen u nyaghen akaa a i senge sha ci u akombo yô, kua awambe man akaa a i senge a sôngo ga[^] yô, man idya.* Aluer ne ver ishima ne kura ayol a en sha akaa ne yô, ne za ikyura. Lu nen dedoo!"*

30 Nahan mba ne ior mban gbenda kera yô, ve sen shin Antiôki, ve za kohol nongo la cii imôngo, ve na ve washika la. **31** Mba ôron washika la yô, ve ember er i taver ve ishima yô. **32** Er Yuda man Shila kpa lu uprofeti yô, ve ôr anmgbianev mbara akaa kpi-shi a taver ve ishima shi ve wase ve u seer lun a jighjigh u nan. **33** Mba tse her ayange nga kar yô, anmgbianev mbara na ve gbenda bem bem, ér ve yem hen mba ve tindi ve la. **34** *—**35** Kpa Paulu vea Banaba lu ken Antiôki, ve lu tesen shi pasen loho u dedoo u mkaanem ma Yehova* vea mbagenev kpishi.

36 Ayange nga kar yô, Paulu kaa a Banaba ér: "Hegen* se hide se za sôr anmgbianev hen hanma gar ken agar a yange se yôlo loho u

15:16 * Shin "tenti; ityumbe." 15:17, 35 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 15:20 * Shin "ieev." 15:20, 29 * Zwa Grika, *porneia* (ponia). Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 15:20, 29 [^] Shin "kwagh u i sôngo awambe a dugh kera ga."

15:29 * Shin "I kpe ne iyol." 15:34 * Ivur ne ngi ken uruamabera mba tsuaa mbagenev mba yange i hii ngeren sha ave la ga, nahan kwagh ne tese ér ka mkaanem ma ken Ruamabera u Aôndo yange na i nger la ga. 15:36 * Shin a fatyô u kaan ér, "Se nôngo sha afatyô wase cii."

Yehova* her la cii, se nenge er ve lu yô.” **37** Banaba kange ishima ér una za vea Yohane, u i yilan ér Marku la imôngo. **38** Kpa Paulu gema soo ér a za a ve imôngo ga, sha ci u yange za undu ve ken Pamfilia, kera za tom a ve imôngo ga. **39** Kwagh ne na yô, asema vihi ve, ve zôhò zwa, maa ve pav zende; Banaba mough vea Marku ve nyôr tso, ve yem ken Shiperu. **40** Paulu di tsua Shila, anmgbianev mba eren msen ér Yehova* a tese Paulu erdoo na u sha mhôn la, mba been kera yô, a mough vea na ve yem. **41** A kar ken Shiria man Shilishia, lu taver atôônano-ngo asema.

16 Tsô a za nyôr hen Derebe, shi a kar a yem hen Lisetera. Orhenen ugen gema lu her, i yilan un ér Timoteu, ngô na lu kwase u nan jighjigh, u due ken Mbayuda yô, ter na gema lu Orgrika. **2** Anmgbianev mba ken Lisetera man Ikonium yange ve shi wuese un. **3** Tsô Paulu pase er i sar un u Timoteu a yem tom vea na yô, nahan a tôte un a tsôngo, sha ci u Mbayuda mba hen ajiir la, gadia ve cii ve fa er ter na lu Orgrika yô. **4** Er ve lu yemen la, ve lu karen sha agar agar, pasen anmgbianev akaa a mbaapostoli man mbatamen mba ken Yerusalem kaa la, sha er vea eren sha mi vough vough yô. **5** Nahan anmgbianev mba sha atôônanongo la cii za hemen u taver jighjigh ve u nan, shi ingyegh ve lu seer ayange ayange.

6 Heela tseegh ga, ve kar hen Ferijia man hen haregh u Galatia, sha ci u icighan jijingi na ve ian i pasen loho u Aôndo hen tiôntar u Ashia la ga. **7** Shi mba senen mba ve shin Mishia yô, ve nôngo

ér vea nyôr ken Bitinia, kpa jijingi u Yesu* na ve ian ga. **8** Nahan ve kar hen haregh u Mishia ve sen shin Teroa. **9** Tsô Paulu nenge a mpase u sha mnenge ugen tugh—Ormasedonia ugen tile lu zamber a na kaan ér: “Per va ken Masedonia keen, va wase se.” **10** Paulu nengen a mpase u sha mnenge ne yô, fese je maa se ker gbenda u yemen ken Masedonia, se kav er i lu Aôndo a tindi se ér se za yô loho u dedoo hen a ve yô.

11 Nahan se nyôr tso hen Teroa se va jighilii se va ar hen Samoterase. Mba ker ken sev mbugen yô, se va ar hen Neapoli; **12** shi se mough her se yem hen Filipi, gar ugen u lu sha ikyev i Mbaroma yô; lu gar u vesen hen tiôntar u Masedonia la. Se tsá hen gar ne ayange imôngo. **13** Ka lun sha Iyange i Memen yô, se due ken gar se za shin kpeifi, ape se lu henen ser ijiir i eren msen ngi la, maa se za tema se gba lamen a kasev mba ve kohol her yô. **14** Kwase ugen gema lu, u teen akondo a taver ishe* ken gar u Tiatira, shi civir Aôndo yô, i yilan un ér Ledia. Kwase ne kegh ato lu unghan, nahan Yehova* bugh un ishima wang sha u a ver ishima sha akaa a Paulu lu ôron la. **15** Nahan mba eren un batisea kua mba hen ya na yô, a ôr a vese var var ér: “Aluer ne nenge ner m ngu civir Yehova* sha mimi yô, va lu nen hen ya wam.” Yange soo ér se va keng keng, nahan se va.

16 Sha iyange igen la, er se lu yemen hen ijiir i eren msen la yô, kpankwase ugen u lu a jijingi u tsengan pasen akaa yô, zua a vese. Mbavesen nav zuan

15:36, 40; 16:14, 15 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

16:7 * Ka icighan jijingi u Aôndo na Yesu yô. 16:14 # Shin “akondo a nyian dimiin.”

a inyaregh kpishi sha ieren na i tsengan pasen akaa* la. **17** Wankwase ne zer dondon Paulu kua se ijime, òron genger genger ér: “Ior mban ka ikpan i Aôndo U Hemban Cii, man mba pasen ne gbenda u myom.” **18** A zer eren kwagh ne ayange imôngo je. Ken masejime yô, Paulu va vôr a mi, nahan gem yô, a kaa a jijingi la ér: “M ngu kaan a we ken iti i Yesu Kristu mer, due ken a na kera.” Maa a due ken a na kera hen shighe* la je.

19 Kpa mbavesen nav mba va fe ér gbenda ve u zuan a inyaregh la kpum yô, ve kôr Paulu kua Shila ve yem a ve hen mbahemenev, sha tembekasua. **20** Mba za nyer a ve hen mbahemen gar la yô, ve kaa ér: “Ior mban mba van a zayol hen gar wase je gande. Ka Mbayuda, **21** man mba tesen akaa a tindi a ne se ian i ngohol shin eren ga yô, sha ci u se mba Mbaroma.” **22** Tsô ikpelaïor la cii num ayôôso a ve, mbahemen gar mbara ande ve akondo iyol kera, maa ve na zwa ér i gbidyè ve sha igbou. **23** Mba gbidyen ve cohooloo yô, ve za wuhe ve ken purusu shi ve ôr a or u kuran purusu la ér a kura ve tsembelee. **24** Kwagh u ve ôr a na ne na yô, a za kende ve ken purusu shin atô, shi a wa ve angahar ken agbe.*

25 Kpa ka va kom er ken atôutu nahan yô, Paulu man Shila lu eren msen shi wan icam, wuese Aôndo, nahan mbagenev mba i wuhe ve la lu unghan a ve. **26** Ica i gbe ga yô, tar tenger sha utaha tsung je imaagh ki purusu la cii tenger. Shi ihinda cii bugh ave ave la je, maa ikyangenev mbi hanmô ve

cii poso. **27** Or u kuran purusu la nderen nengen ihinda i purusu ngi lu ivegher yô, a tsua sanker ér una wua iyol na, lu henen ér mba i wuhe ve ken purusu la yevese. **28** Kpa Paulu ôr taver taver ér: “De wuan iyol you ga, gadia se cii se mba heen!” **29** Tsô a kaa ér i va un a iwanger, maa a kar ayem a nyôr ker, a za gba inya hen shigh ki Paulu man Shila a ikyarkya-se iyol tsung. **30** A due a ve ken won, maa a kaa ér: “Mbavesen av, ka nyi i gbe u me er ve a yimama?” **31** Ve kaa ér: “Na Ter Yesu jighjigh, nahan a yima u kua ya wou cii.” **32** Nahan ve pase un loho u Yehova,* un kua ior mba hen ya na cii. **33** Tsô a due a ve hen tugh mbura je a za ôô ve avav. I kera ngôôr ga je maa i er un bati-sema a ya na cii. **34** Tsô a va a ve hen ya na, a va na ve kwaghyan, nahan un vea mba hen ya na cii ve ember tsung, er un va hingir u nan Aôndo jighjigh yô.

35 Sev mbu aven yô, mbahe-men gar mbara tindi mbakuran ér ve za kaa ér: “Pase ior mbara.” **36** Or u kuran purusu la gema ôr Paulu mkaanem vem mara, ér: “Mbahemen gar tindi ior ér i pase ne. Yô, due ase nen, yem nen bem bem.” **37** Kpa Paulu kaa a mba-kuran mbara ér: “Mba a zua se a ibo ga* tsô ve gbidyè se ken igbar, man se mba Mbaroma je, shi ve wuhe se ken purusu. Hegen yô, mba pasen se myeree? Kwagh a er nahan mayange ga! Vè va due a vese kera ayol a ve.” **38** Mba-kuran mbara za ôr mbahemen gar mbara kwagh ne. Mba ongo er mban ve lu Mbaroma yô, cier ve iyol. **39** Nahan ve va zamber a ve, shi mba duen a ve kera yô, ve kaa a ve ér ve mough hen gar la.

16:16 * Shin “sha ishor na i kpehen.” 16:18

* Zwa Grika, “ihwa.” 16:24, 32 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

16:37 * Shin “mba a ôr se ijir ga.”

40 Kpa ve due ken purusu la ve kar ve yem hen ya u Ledia; mba za nengen a anmgbianev yô, ve ta-ver ve asema, maa ve kar ve yem.

17 Tsô ve mough ve kar hen Amfipoli kua Apolonia ve va hen Tesalonika, ape shinagoge u Mbayuda lu yô. **2** Nahan Paulu nyôr kohol ve ker, er vanden eren nahan; lu wasen ve u kaven akaa a ken Ruamabera sha hanma iyan-ge i memen, zan zan kasua utar. **3** Lu pasen shi tesen ken ruamabera er yange gba u Kristu una ya ican keng shi una nder shin ku yô, kaan ér: "Ka Kristu shon je ne, Yesu u m lu pasen ne kwagh na ne." **4** Nahan mbagenev ken a ve na jighjigh shi ve var a Paulu man Shila. Shi ikpela i Mbagrika mba civir Aôndo kua kasev mba duen ati mbagenev kpishi kpa er nahan.

5 Kpa Mbayuda gba iyuhwe sha kwagh ne, nahan ve yila mbaafe-rev mbagenev mba ve lu zenden sha tembekasua garemaa yô va kohol, ve tor ve asema, nahan ve na gar cii hingir ayôôso. Ve za ta num sha ya u Yason, ve lu nôngon ér vea due a Paulu man Shila vea va a ve hen pe ikpelaïor i toron asema kohol la. **6** Mba zough a ve ga yô, ve kôr Yason kua anmgbianev mbagenev ve yem a ve hen mbahe-menev mba gar la, ve lu ôron genger genger ér: "Ior mba ve lu van a kwaghnzughul* hanma ijiir sha tar la mba heen kpaa, **7** man Yason ngohol ve hen ya na. Ior mban cii ieren ve ngi hendan a atindi a Shisar, mba kaan ér tor ugen ngu, ka Yesu." **8** Ikpelaïor la man mbahemenev mba gar la mba ongo akaa ne yô, cier ve iyol. **9** Tsô Yason kua mbagenev mba

ne ve inyaregh kpishi sha u paan ayol a ve yô, ve de ve ve yem.

10 Tugh mbu ilen a ile nahan maa anmgbianev mbara na Paulu man Shila gbenda ér ve yem ken Berea. Mba za sôôn yô, ve kar ve nyôr ken shinagoge u Mbayuda. **11** Mban yô, ve kegh iyol u henen kwagh hembra ior i Tesalonika, sha ci u ve ngohol loho la sha gbashima tsung, ve ver ishi-ma zulee ve lu timen ken Ruamabera ayange ayange sha u vea nenge aluer akaa la aa lu nahan yô. **12** Sha nahan yô, mbagenev kpishi ken a ve na jighjigh, shi kasev mba injaav imôngo mba ve lu Mbagrika yô, kua nomso mbagenev kpa er nahan. **13** Kpa Mbayuda mba ken Tesalonika mba za ongo ér Paulu ngu yôôn loho u Aôndo hen Berea kpaa yô, ve mough ve va her sha u va toron ikpelaïor la asema shi tuur ve ér ve er ayôôso. **14** Nahan fese je anmgbianev mbara na Paulu gbenda, a yem shin kpe zegemnger, kpa Shila man Timoteu lu her. **15** Nahan kpa, mba ve lu veren Paulu gbenda la va a na zan zan va ar hen Atene. Tsô Paulu kaa a ve ér ve za ôr Shila man Timoteu ve va fefa ve va kohol un, maa ve mough ve yem.

16 Er Paulu lu keghen ve hen Atene la, a nenge gar la mgbough a ieev,* nahan ishima doo un ker ga. **17** Nahan a gba wasen Mbayuda kua ior mbagenev mba ve civir Aôndo ken shinagoge la u kaven akaa a a lu ôron ve la, kua mba lu zuan a ve sha tembekasua ayange ayange yô. **18** Kpa mbatimen sha mfe u taregh mbagenev ken nongo u Epikuria man u Setoika gba nyiman kwagh a na, mbagen lu pinen ér: "Ka nyi

antor-iliam ne a* soo u ôrono?" Mbagenev di lu kaan ér: "Ka inja er ngu or u pasen kwagh u mba-aôndo mba se fe ve ga nahan." Ve lu ôron nahan sha ci u lu yôôn loho u dedoo u sha kwagh u Yesu man mnder u shin ku. **19** Nahan ve kôr un ve yem a na sha Areopagu,* ve kaa ér: "U fatyô u pasen se kwagh u ityesen i he i u lu tesen ne kpa? **20** Gadia u ngu ôron se akaa agen a se lu a vande unghan ga yô, nahan se soo u fan inja i akaa shon." **21** Jighilii yô, ior i Atene kua mba ve due ken ityar igen ve va lu* her la cii yange ve eren ma kwagh ugen môm shighe u ve lu gbilin ga, saa u ôron shi unghan akaa a he tseegh. **22** Nahan Paulu tile hen atô u Areopagu maa kaa ér:

"Ne ior i Atene, m nenge yô, ken akaa cii, ne cia mbaaôndo hemba er mbagenev ve cie la.* **23** U tesen ikhav yô, er m lu karen kenger akaa a ne civir la zulee yô, m nenge atse agen je kpa i nger sha mi ér, 'Ka sha Ci u Aôndo u I Fe Un Ga La.' Nahan yô, kwagh u ne lu civir kpa ne fe un ga la, ka un je m lu pasen ne ye. **24** Aôndo u a gbe tar kua akaa a a lu ken u cii, u a lu Ter u sha man tar la, tem ken utempel mba i maa sha ave ga; **25** shi veren ishima ér uumace ve wase un inja er kwagh ban un ga, sha ci u ka un iyol na a ne ior cii uma man iôôn kua akaa cii ye. **26** Ka ken or môm a er akuraior kposo kposo sha u a lu sha tar cii ye; shi a ver ashighe man akighir sha ajiir a ior vea lu yô, **27** sha er vea ker Aôndo, aluer ka u vea pev vea zua a na mimi yô. Kpa jighilii yô, ngu ica a

17:18 *Shin "icaregh ne i." 17:19 *Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 17:21 *Shin "mba ve ve inya." 17:22 *Shin "ne er kwaghaôndo hemba ior mbagenev."

hanmô wase ga. **28** Gadia ka un a ne se lu uma shi se zenden shi se lu kpa ye, er ior enev mbagenev mba ngeren akaa je kpa ve kaa nahan, ér 'Gadia se kpa se mba ônov nav.'

29 "Nahan er se lu ônov mba Aôndo yô, doo u se henen ser Aôndo ngu er zanaria shin azurfa shin iwen, er ma tomaveegh u uumace ve er sha mhen ve nahan ga. **30** Ka mimi, sha ashighe la Aôndo wa aeren a ken mlan la ikyo ga, kpa hegen ngu pasen ior hanma ijiir cii ér ve gema asema. **31** Sha ci u a ver iyange i a we ishima u ôron tar cii ijiir sha perapera sha ikyeve i or u a tsough yô, shi a tese er i lu kwagh u bunden ga yô, sha u nderen or shon shin ku."

32 Mba ongo kwagh u mnder u shin ku yô, mbagenev ken a ve gba hunan, mbagen di kaa ér: "Va lam a vese sha ikvaa ne kwagen kpa." **33** Paulu maa kar hen a ve kera, **34** kpa ior mbagenev kohol un, ve hingir mbananjighjigh. Ken a ve yô, lu Dainisu, un lu orjir u atejir u Areopagu, kua kwase ugen, i yilan un ér Damari, man mbagenev kpa.

18 Tsô a mough hen Atene a va ken Korinte, **2** a va zua a Oryuda ugen u i mar un ken Ponti yô, i yilan un ér Akwila. Or ne sember moughon ken Italia vea kwase na Prisila, sha ci u Kalodio na Mbayuda cii wada ér ve due ken Roma kera. Nahan a yem a za kohol ve, **3** shi er yange eren inja tom i ve kpa ve eren la yô, lu hen ya ve, lu eren tom a ve imôngo, gadia ve eren tenti. **4** Nahan hanma iyange i memen yô, a za tese* ken shinagoge shi a lam

18:4 *Shin "a za wase ior u kaven akaa a lu tesen la."

a Mbayuda kua Mbagrika var var sha u ve na jighjigh.

5 Tsô er Shila man Timoteu za mough sha Masedonia sen va kohol Paulu yô, a wa ityough tesen mkaanem ma Aôndo kpoghuloo, lu pasen Mbayuda kwagh, tesen er Yesu a lu Kristu yô. **6** Kpa er ve zer hendan a na shi lamem dang dang yô, a ndughul akondo a na, a kaa a ve ér: "Awambe a en a lu sha ityough yenegh. M ngu a ishô. Hegen yô, ka u me yem hen akur-aior agen je ne." **7** Tsô a mough her, a gba za tesen ken ya u Titiu Yusetu, orgen u civir Aôndo, u ya na zua vea shinagoge la yô.

8 Kpa Krisepu, orhemen u shinagoge la va na Ter jighjigh a mba hen ya na cii. Shi Mbakorinte kpi-shi mba ve ungwa loho la kpaa, na jighjigh, nahan i er ve batisema. **9** Heela tseegh ga, Ter ôr kwagh a Paulu ken mpase u sha mne-nge tugh, kaa ér: "De cie ga, ôron kwagh her, de lu ving ga, **10** sha ci u m ngu a we, nahan ma or a ta num sha a we shin nana bula u ga; gadia m ngu a ior hen gar ne kpi-shi." **11** Nahan a tsa her inyom i môm man iwer ataratar, lu tesen mkaanem ma Aôndo her.

12 Sha shighe u Galio lu gom-na u Akaya la, Mbayuda mough ayôôso a Paulu kpoghuloo, nahan ve yem a na pe gomna tema sha ikýôough ki ijrigh la, **13** ve lu kaan ér: "Or ne ngu tuur ior ér ve civir Aôndo sha gbenda u tindi a tese ga yô." **14** Kpa Paulu kenden ér una ôr kwagh yô, Galio kaa a Mbayuda ér: "Ne Mbayuda, luun er mimi je kwagh ne ka ma kwaghbo shin ifer i vesen yô, ma i doo u me wa ishima me kegh ato a ven. **15** Kpa aluer ka sha ikýaa i kwaghôron man ati kua tindi wen ne gbe anyiman yô, kure nen kwagh la ayol a en. M ker u

lun orjir sha akaa la ga." **16** Maa a zenda ve hen ikýôough ki ijrigh nagh kera. **17** Tsô ve cii ve tsehe ve kôr Sôsetine orhemen u shinagoge, ve gba gbiden un hen ishighe ki ikýôough ki ijrigh kira. Kpa mayange Galio wa uwegh sha akaa a ve lu eren ne ga.

18 Nahan kpa, Paulu hidi tse her ayange nga kar imôngo yô, a lôhò anmgbianev mbara ayem, maa a nyôr tso a yem ken Shiria, Prisila man Akwila yem vea na imôngo. A va tôndo ice na hen Senkeria, sha ci u iceghzwa i er a Aôndo yô. **19** Tsô ve va nyôr hen Efese, maa a undu ve her, a kar a za nyôr ken shinagoge, a wase Mbayuda u kaven akaa a lu ôron ve la. **20** Shin er ve zer kaan a na ér a lu vea ve ghem nahan kpa, a lumun ga, **21** a lôhò ve ayem, maa a kaa a ve ér: "Me hide me va hen a ven, aluer Yehova* lumun yô." Tsô a nyôr tso hen Efese **22** a sen shin Sesaria. Shi a kôndo" a za sugh tiônnono,* maa a sen a va shin Antiôki.

23 A za lu her shighe wa karen, maa a mough a gba zenden sha ajiir kposo kposo hen haregh u Galatia man Ferijia, taver mba-henen cii asema.

24 Tsô Oryuda ugen u i mar un hen gar u Alekezanderia yô, va nyôr hen Efese, i yilan un ér Apolo. Lu or u fan iliam shi fa Ruam-avera tsema tsema. **25** I vande tesen" or ne gbenda u Yehova,* shi er jijingi wase un lu a ishima i tseen kpishi yô, lu ôron shi tesen kwagh u Yesu vough vough, kpa gema fa kwagh u batisema u Yohane la tseegh. **26** Tsô a gba tesen ken shinagoge gbar gbar,

18:21, 22, 25 * Nenge Ngeren u Pasen Ase-
mber. 18:22 * Ikyav tese ér yange kôndo sha
Yerusalem. 18:25 * Shin "I vande ôron."

nahan Prisila man Akwila mba ongo kwaghôron na yô, ve kua a na ve za pase un a seer fan gbenda u Aôndo tsembelee. **27** Shi er soo u peren yemen ken Akaya yô, anmgbianev mbara nger washika hen mbahenen mbara, kaa a ve ér ve ngohol un sar sar. Nahan za nyer ker yô, a wase mba Aôndo tese ve erdoo na u sha mhôôn ve hingir mbananjighjigh la kpoghu-loo; **28** sha ci u lu pasen sha gbashima man ken igbar kpaa, tesen vighe vighe er Mbayuda ve tsum yô. Lu tesen ve ken Ruam-bera ér Yesu ka Kristu.

19 Tsô er Apolo lu ken Kori-nte la, Paulu kar hen uha-regh mba ve lu ica a zege-mnger la sen va shin Efese. A va zua a mbahenen mbagenev her, **2** a pine ve ér: “Yange ne ngohol icighan jijingi shighe u ne hingir mbananjighjigh laa?” Ve kaa a na ér: “Se mba a vande unghan kwagh u icighan jijingi tsô kpaa ga.” **3** Nahan a pine ér: “Tsô lu batisema u nyi i er ne?” Ve kaa ér: “Lu batisema u Yohane.” **4** Paulu kaa ér: “Batisema u Yohane eren la lu ikhav i tesen mgemshima, lu ôron a ior ér ve na un u lu van ken ijime na la jighjigh, ka Yesu je la.” **5** Mba ongo nahan yô, i er ve batisema ken iti i Ter Yesu. **6** Tsô Paulu penda ve ave iyol, maa icighan jijingi sen sha a ve, ve gba lamen ijô igen shi ôron kwaghôron u profeti. **7** Nomso cii kuma er 12 nahan.

8 Tsô a gba nyôron ken shina-goge ôron kwagh gbar gbar zan zan iwer itiar, tesen shi wasen ve u kaven kwagh u Tartor u Aôndo sha gbenda u vea lumun a mi yô. **9** Kpa mbagenev cighir asema venda u nan jighjigh, shi ve lu lamen sha Gbenda u Ter dang dang sha ishighe ki ikpelaioir,

nahan a kar her sha a undu ve, a pav mbahenen kposo a ve, lu za pasen ve mkaanem ma Aôndo ayan-ge ayange ken iyou i makeranta i Tiranu. **10** A er kwagh ne zan zan anyom ahar, nahan mba hen tiôntar u Ashia la cii, Mbayuda kua Mbagrika kpaa, unghwa loho u Ter.

11 Shi Aôndo za hemen u eren ityom i kpilighyol tsung sha ikyev i Paulu, **12** je yô, yange una bende iyol ken ma ikyondo i huan shin bamberikyondo u zeren tseegh kpa, i tôô i za a mi hen mbauangev, maa iangev vev mbi bee, shi ujijingi mba bov ve due ken a ve kera. **13** Kpa Mbayuda mbagenev mba ve lu zenden hen ijiir la zendan azôv ken ior kera la kpa nôngo ér vea zenda ujijingi mba bov mban ken ior kera ken iti i Ter Yesu; ve lu kaan ér: “M ngu kaan a ven ken iti i Yesu u Paulu a pasen kwagh na la mer due nen kera.” **14** Nahan Oryuda ugen lu, i yilan un ér Siva, lu pri-sti u tamen. Ônov nav mba nomso utaankaruhar lu eren kwagh ne. **15** Kpa kwa gen la, jijingi u bo kaa a ve ér: “M fa Yesu, shi m fa Paulu; kpa ne mba unô?” **16** Maa or u lu a jijingi u bo la tsue ta sha a ve, a gbide ve môm môm, a hembra ve, nahan ve yevese ve due ken iyou la kera, a ikyondo iyol shio, shi ve vihi ayol. **17** Ior cii va hingir u fan kwagh ne, ka Mbayuda kua Mbagrika mba ve lu hen Efese je la; mciem gba ve cii iyol, nahan iti i Ter Yesu za hemen u zuan a icivir. **18** Shi ior kpishi ken mba ve na jighjigh la lu van va pasen shi ôron akaa a ve eren la ken igbar. **19** Jighillii yô, ior kpi-shi mba yange ve eren ahir yô, va a ityakeda ve va kohol i cii ijiir i môm, ve nande i sha ashe a hanma or cii. Ve gba ceke ve nenge ishe i

ityakeda la kuma agbenger a azurfa 50,000. **20** Nahan loho u Yehova* lu hemban samber shi seer lun a tahav.

21 Ken masejime yô, Paulu kange ishima ér una kar ken Masedonia man Akaya, maa una yem ken Yerusalem. A kaa ér: "Me yemen ker yô, shi me za ken Roma kpaa keng." **22** Nahan a tsua iorov uhar ken mba ve wasen un tom la, a tindi ve ken Masedonia, lu Timoteu man Erasetu, kpa un lu hen tiôntar u Ashia la her shighe wa karen.

23 Sha shighe la, ayôôso mough taveraa sha kwagh u Gbenda u Ter, **24** sha ci u, orvaren iwa i azurfa ugen lu, u eren ayouakombo a Atemi yô, i yilan un ér Demeteriu. Tom na ne va mbavareniwa mba hen ijiir la a liba kpi-shi. **25** A yila ve kua mbagenev mba eren ambaakaa la cii va kohol, maa a kaa ér: "Ne ior av, ne fa dedoo er i lu kpenga ne u ne se ze ikyura yô. **26** Hegen yô, ne mba nengen shi unghan kpaa, er or u i yer ér Paulu ne a lu urugh ikpelaïor i vesen, geman ve asema sha u ve lu a mnenge ugen kposo yô. Man ka hen Efese heen tseegh ga, kpa nongo u lun hanma ijiir hen tiôntar u Ashia jimin cii. Ngu kaan ér mbaaôndo mba i eren ve sha ave la ka mbaaôndo kpôô kpôô ga. **27** Man aluer se er beer yô, a va lu kpenga wase ne tseegh ua zua a iti i bo ga, tempel u Atemi, inmgbianaaôndo* u hemban ne je kpa ior vea va kera nenge ér ngu kwagh ga, nahan un shon u i civir hen tiôntar u Ashia jimin cii kua hanma ijiir sha tar ne una kera lu a icivir ga." **28** Ior mbara mba ongo kwagh ne yô, asema gba ve awambe, maa ve gba ôron

genger genger ér: "Atemi u Mbaefese hembra cii!"

29 Tsô gar cii num kpugh, ior cii hembe ayem gba yemen hen ijiir i eren anumbe, ve kôr Gayu man Aristareku, Mbamasedonia mba ve lu zenden vea Paulu la, ve lu yemen a ve. **30** Paulu gema soo u nyôron za kohol ior mbara, kpa mbahenen lumun a na ga. **31** Mbanengen sha kwagh u uiniongo man anumbe mba ve eren a na doo doo la je kpa tindi loho hen a na, ve zamber a na ér a de nyer ken ijiir i eren anumbe la ga. **32** Jighilii yô, anzughul gba hen atô u ikpelaïor la; ior lu ngoron ôron akaa kposo kposo, shi mbagenev kpishi ken a ve fa ityôkyaa i ve va kohol imôngo ga. **33** Tsô ve due a Alekezanda ken ikpelaïor la kera, Mbayuda lu daan un yemen a na sha hemmen, nahan Alekezanda er ve uwegh ér ve tile; yange soo u ôron kwagh a ior sha u una palegh iyol na yô. **34** Kpa mba kaven er a lu Oryuda yô, ve cii ve gba ôron genger genger ér: "Atemi u Mbaefese hembra cii!" Ve ôr kwagh ne kuma ahwa ahar.

35 Or u nengen sha gar la va nongo ikpelaïor la huan ayôôso, maa a kaa ér: "Ne ior i Efese, mimi je ka an ken uumace nan fe er i lu gar u Mbaefese ne a kuran tempel u Atemi, u a hembe cii kua eev nav mbu mbu sen sha aôndo la ga? **36** Er anyiman a lu sha kwagh ne ga yô, gba nen ishima ikyôr, de eren nen kwagh gagh ga. **37** Gadia ne va a ior mban heen, man ve ii ma kwagh ken utempel ga, shi ve laha inmgbianaaôndo* wase kpaa ga. **38** Nahan aluer Demeteriu kua mbavareniwa mba ve lu a na imôngo la mba a zayol a or yô, anyange nga a ôron ajir, shi ugomna kpa mba, nahan mba a ian i za yilan ijiir, or la kpa nahan.

39 Kpa aluer kwagh ugen kpa ngu u ne soo ner i nenge sha mi yô, a yila mkohol a kure ikyya shon sha tindi. **40** Aluer se wa ikyo ga yô, a va kaa ér se mba hendan a gomoti sha kwagh u a ze hemen nyian ne, sha ci u atôakyaa nga a se fatyô u pasen er i hii man ikpe-laior i mough ayôôso nahan ga.” **41** Ōron kwagh ne yô, a kaa ikpe-laior la yem.

20 Ayôôso la nga hidi ijime yô, Paulu tindi ér mbahenen ve va. Mba ve yô, a taver ve ishima, maa a lôhō ve ayem. Tsô a mough a gba yemen ken Masedonia, **2** a za kar ken uharegh mba ker mbara, a ôr akaa kpishi a taver mba sha ajiir la asema. Been cii yô, a za mase nyôron ken Gri-ka. **3** A tsa ker iwer itiar, kpa er Mbayuda zua zwa ér vea wua un shighe u lu nōngon una nyôr tso a yem ken Shiria la yô, a hide a kar ken Masedonia a yem. **4** Sopata, wan u Piru, or u ken Berea, lu vea na, kua Aristareku man Sekundu, mban lu Mbatesalonika; man Gayu, or u ken Derebe, man Timoteu; mba hen tiōntar u Ashia yô, lu Tikiku man Terofimu. **5** Nomsombaivorov mban yem lu za keghen se ken Teroa; **6** kpa ayange a Beredi u I We Kwa sha Mi Ga la nga been yô, se nyôr tso hen Filipi, se va zan zan sha iyange i sha utaan la maa se va kohol ve hen Teroa, se tsa her aya-nger ataankarahar.

7 Ka va lun sha iyange i hiihii ken kasua* yô, se kohol imōngo sha u se ya kwaghyān, maa Paulu gba lamen a ve, sha ci u lu u kper una mough; tsô a lam zan zan atôutu. **8** Nahan i tsar ame-

nger kpishi ken ruumyou u sha, pe se kohol imōngo la. **9** Er Paulu lu ōron kwagh la, gumor ugen, i yilan un ér Yutiku, gema tema sha windou maa gba mnyam. Er mnyam tōô un uwegh yô, a osough sha kpoyou u sha uhar a va gba shin inya, i va tōô un kpe-negh. **10** Kpa Paulu hungwa sha kpoyou la va samber sha a na, kuve un, maa kaa ér: “De nen u eren ayôôso, gadia ngu uma.” **11** Tsô a hide a unde sha kpoyou la, a za coon beredi a ya. A za hemen a kwaghōron shighe gōgō-nan; a lam zan zan sev puaa, maa a mough. **12** Ve tōô wannomso la uma ve yem a na, nahan ve zua a msurshima je zua ga.

13 Tsô se hemen a Paulu se za nyôr tso se gba yemen ken Aso, se lu veren ishima ser se za tōô un her, er vande ōron se nahan, gadia un wa ishima u yemen her angahar. **14** Nahan va kohol se hen Aso yô, se tōô un shin tso se yem ken Mitilene. **15** Kpernan se nyôr tso her se va kar ikyya a icile i Kiô, mba ker ken sev mbu-gen yô, se va tile hen Samo, kpa se ngôôr her ga, kpernan maa se va nyôr hen Milete. **16** Paulu nyôr tso, kpa va kera kar ken Efese ga, sha er una vihi shighe hen tiōntar u Ashia ga yô, gadia lu to-rough yemen ér aluer una fatyô yô, una za nyôr ken Yerusalem sha iyange i Iniongo i Pentikōsti.

17 Nahan kpa, er va nyôr hen Milete la, a tindi loho ken Efese ér i kaa mbatamen mba ken tiōn-nongo* la ve va. **18** Mba va nyer hen a na yô, a kaa a ve ér: “Sha iyange i m hii tan nguvar hen tiōn-tar u Ashia la je, ne fa gbenda u m lu eren kwagh hen atô wen la dedoo. **19** M lu eren Ter tom

20:7 * Ka iyange i se yer hegen ser Lahadi la. Hen Mbayuda yô, lu iyange i hiihii ken kasua je la.

20:17 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

a iyol hiden a mi ijime tsung man a mliam ashe, shi m lu yan atsan sha ci u mbamhen mba Mbayuda lu eren ér vea wuam la. **20** Shi ne fa er yange m gba uwer u ôron ne ma kwagh ken akaa a lun ne ainja la ga yô, shi iyol kpem u tessen ne ken igbar man sha uya uya kpaa ga. **21** Kpa m er shiada vighe vighe hen Mbayuda man Mbagrika cii, sha kwagh u german ishima hiden hen Aôndo shi nan Ter Yesu jighjigh. **22** Man hegen yô, nenge! jijingi ngu tuur mo, nahan m ngu yemen ken Yerusalem, shin er m fe kwagh u una za erem ker ga nahan kpaa, **23** saa di kwagh u icighan jijingi a lu pasen mo var var sha agar agar, kaan ér purusu u nyôron kua atsan nga keghen mo la di tsô. **24** Nahan kpa, uma wam ngum ma kwagh ga,* aluer ka u me fatyô u kuren zende wam u uma ne kua tom u Ter Yesu a nem ér m pase loho u dedoo u erdoo u Aôndo a tese sha mhôôn la vighe vighe yô.

25 “Hegen yô, m fa, ma or ken a ven u yange m pase nan kwagh u Tartor cii, nana kera zua ishighe a mo mayange ga. **26** Nahan m yila ne sha u fa nen nyian ner, m ngu a ishô sha awambe a ior cii, **27** gadia m gba uwer u ôron ne ma kwagh u Aôndo a we ishima u eren ga. **28** Ver nen ishima sha ayol a en man sha ikyumile cii i icighan jijingi a ver ne ne lu mbakuran i, sha u ne kura tiôn-nongo u Aôndo, u a yam sha awambe a Wan na la. **29** M fa, me yemen yô, ugbaseela mba vihin tu vea nyôr ken a ven vea er a ikyumile kundu kundu ga cii, **30** shi ior vea mough ken a ven je vea ôr akaa nzughul nzughul sha u vea urugh mbahenen ve dondo ve.

31 “Sha nahan yô, lu nen per, shi umbur nen ner tugh man atantan cii, mayange m mem u wan hanma wen kwagh a mliam ashe ga, zan zan anyom atar. **32** Hegen yô, m ngu wan ne sha ikyev i Aôndo man sha ikyev i loho u erdoo na u a tese sha mhôôn la, ka loho u ua taver jighjigh wen u nan shi ua na ne zua a dya-ko vea uicighanmbaiorov imôngo yô. **33** M tôm azurfa shin zana-ria shin ikyondo i or ga. **34** Ne ayol a en ne fa er lu sha ave a am ne m eren tom m nengen sha mbamgbe av kua mbamgbe mba ior mba ve lu a mo imôngo la yô. **35** M tese ne ken akaa cii er i lu sha u eren tom kpoghuloo nahan la ne wase mba ve keren iwasen la yô. Shi umbur nen mkaanem ma Ter Yesu iyol na lu ôr ne, ér: ‘Or u nan ne kwagh la ka i hemba saan nan iyol a or u nan ngohol la.’”

36 Ôron akaa ne yô, a gure inya vea ve cii, a er msen. **37** Tsô ve cii ve vaa kpishi; ve kuve Paulu shi ve suse un zwa, **38** man kwagh u hemba vihin ve je yô, lu kwagh u Paulu kaa ér vea kera zua ishighe a na mayange ga la. Tsô ve ver un gbenda a za nyôr tso.

21 Yanghe kôr se iyol u undun ve, kpa se taver ishima se nyôr tso, se va jighilii se va ar hen Kos. Mba ker ken sev mbugen yô, se va ar hen Rode. Se mough her maa se va nyôr hen Patara. **2** Se va zua a tso u peren yemen Finishia, maa se nyôr se gba yemen. **3** Se mba va te ashe se mba nengen a icile i Shiperu yô, se undu i ken imese,* se kar jighilii se va ken Shiria se va nyôr hen Tiru, pe lu u tso la una dugh ikyav la. **4** Se ker mbahe- nen se mba zough a ve yô, se tsa

20:24 * Shin “uma wam gbam kwagh cuku ga.”

21:3 * Shin “hen pe lu ihongo la.”

her ayange ataankarahar. Kpa jingi mgbegha ve ve ôr a Paulu var var ér a de te nguhar ken Yerusalem ga. **5** Nahan shighe wase hen ijiir la va been yô, se mough se gba yemen. Kpa ve cii, a kasev kua mbayev kpaa, ve ver se gbe-nda zan zan se kar duen ken gar. Se va gure inya shin kpemnger se er msen, **6** maa se kua ve cii se kaa ser, saa shighe ugen. Tsô se nyôr shin tso, ve di ve hide ve yem hen uya vev.

7 Tso la mough a vese hen Tiru va nyôr hen Pitolomai, maa se kure zende wase u shin tso her. Se sugh anmgbianev shi se tsa her vea ve iyange i môm. **8** Mba ker ken sev mbugen yô, se mough se va hen Sesaria, se va nyôr hen ya u orivangeli Filibu, u lu môm ken iorov mba utaankaruhar mba yange i tsua la, se lu vea na her. **9** Or ne lu a ônov mba kasev unyiin mba ve lu a er noov ga yô,* ve ôron kwaghôron u profeti. **10** Kpa se mba tse her ayange imôngo yô, profeti ugen, i yilan un ér Agabu, za mough sha Yudia va. **11** A va hen a vese a va tôô kwange u Paulu, a kange ave na a mi kua angahar, maa a kaa ér: "Icighan jijingi ngu kaan nahan ér, 'Kape Mbayuda mba ken Yerusalem vea kange or u kwange ne u lu u nan la je ne, shi vea na nan sha ikyev i ior mba ken akuraior.'" **12** Nahan se mba ongo kwagh ne yô, se kua mba ve lu her la se gba zamber a Paulu ser a de ze sha Yerusalem ga. **13** Kpa Paulu kaa ér: "Er nan ne vaan, ne nôngon u nan mo iyolkpene? Fa nen ner, m lumun ka u i kangem tseegh ga, a lu ku kpa me za kpe sha Yerusalem sha ci u iti i Ter Yesu." **14** Se mba fetyô u yangen un ga yô, se

de u vendan a na, se kaa ser: "I er ishima i Yehova."*

15 Ken masejime yô, se wa ikyav se mough se gba yemen sha Yerusalem. **16** Mbahenen mba-genev ken Sesaria kpa lu yemen vea vese imôngo, ve za a vese hen Manisôn, or u ken Shiperu, u lu môm ken mbahenen mba hiihii, u lu u se za tsa hen ya na la. **17** Se mba za nyer sha Yerusalem yô, anmgbianev ngohol se saan saan. **18** Kpa mba ker ken sev mbugen yô, Paulu za vea vese hen Yakobu, mbatamen kpa lu her cii. **19** A sugh ve, maa a gba ôron ve akaa a Aôndo a er ken akuraior agen sha tom na la vighe vighe.

20 Mba ongo kwagh ne yô, ve gba wuese Aôndo, kpa ve kaa a na ér: "Nenge ase, anmgbian, ior udubu imôngo ken mba ve ne jighjigh la ka Mbayuda, man ve cii gba ve ishima u kuran Atindi. **21** Kpa ve ungwa i kaa ér u ngu tesen Mbayuda mba ken akuraior cii wer ve undu atindi a Mose, kaan wer ve de tsôngon ônov vev ga, shin ve de dondon aeren a uter ga. **22** Nahan ka nyi se er sha kwagh ne? Ka keng vea ungwa ér u va nyôr. **23** Yô, er kwagh u se lu kaan we ne: Se mba a nomso-mbaiorov unyiin, mba ve er icegh-zwa yô. **24** Yem a ior mban za wanger iyol you a ve imôngo, shi er ve akaa a i gbe u vea er sha inyar la, i hondo ve ityouv. Nahan hanma or nana fa ér akaa a i er sha a we la cii mimi ngu ker ga, kpa u ngu eren kwagh sha inja sha inja shi u ngu kuran Atindi kpaa. **25** Mbananjighjigh mba ken akuraior agen yô, se vande ngeren ve washika se pase ve kwagh u se tsough yô, ser ve nyagh akaa a i senge sha ci u akombo yô, kua

21:9 * Zwa Grika, "mba ve lu anuunaukase yô."

21:14 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

awambe man akaa a i senge a sôngo ga* yô, man idya.””

26 Tsô mba ker ken sev mbu-gen yô, Paulu yem a nomsomba-iorov mbara za wanger iyol na a ve imôngo, maa kar yem ken tempel sha u una za ôr shighe u ayange a wanger iyol la aa bee yô, shi una kaa i na nagh sha ityough ki hanmô ve.

27 Nahan ayange a ataankar-ahar la nga va zurum u been yô, Mbayuda mba ken Ashia va nenge a na ken tempel, maa ve tor ikpela-ior la cii asema, ve tsehe ve kôr un, **28** ve gba ôron genger genger ér: “Ior i Iserael, va nenool! Ka or u hanma ijiir cii a lu tessen hanma or akaa a vihin sha ior asew man Atindi a ase kua ijiir ne je ne. Shi kwagh u hemban vihin yô, a va nyôr a Mbagrika je kpaa ken tempel, a hôngor a icighan-jiir ne.” **29** Gadia ve sember nengen a Terofimu, or u ken Efese vea Paulu ken gar, maa ve tôô ér Paulu va nyôr a na ken tempel. **30** Tsô gar cii num kpugh; ior tsehe gba yevese van, ve va kôr Paulu ve due a na ken tempel kera, maa fese je i wuhe ihinda. **31** Mba gbe nongon u wuan un yô, loho za nyôr a kurutya u kweshojaa ér Yerusalem cii num. **32** Nahan fese je a mough a ushoja kua ushoja mba vesen vev, a sen ayem a va pe ve lu la. Mba nengen a kurutya u kweshojaa la kua ushoja mbara yô, ve de u gbiden Paulu.

33 Tsô kurutya u kweshojaa la kporom va kôr Paulu, shi na wada i kange un sha mshirim mhar; maa a pine un or u a lu, man kwagh u a er yô. **34** Kpa mbagenev ken ikpela-ior la gba ngoron ôron akaa kposo kposo. Er ayôô-

so la na kera fatyô u fan kwagh u lu zayol la jighilii ga yô, a na wada ér i yem a na hen iyaagh ki shoja. **35** Kpa za aren hen tse-mbe u unden yemen sha iyaagh ki shoja la yô, ushoja mbara kôr un zengaa, sha ci u ikpela-ior la soo u bulan un, **36** gadia ikpela-ior la lu van ve ken ijime, ôron genger genger ér: “Bee a na sha!”

37 Mba gbe nongon u vea yem a Paulu hen iyaagh ki shoja yô, a pine kurutya u kweshojaa la ér: “Ú lumun wer m lam a we je kpa?” A gema a pine ér: “U fa zwa Gri-kaa? **38** Kera ka we Origipiti u yange u tuur ior shighe ugen la wer ve hendan a gomoti, u hemen iorov 4,000 mba nongon num sha ahô, u yem a ve ken taai kyôngo ne gaa?” **39** Paulu gema kaa ér: “Jighilii yô, m ngu Oryuda, i maren hen Tarsu, ken Shilishia; m ngu marnya hen gar u i fe un wuee la. Nahan wea lumun yô, de m lam a ior mban.” **40** Ne Paulu ian yô, Paulu tile sha tsembe la, kure ior mbara uwegh. Mba huan ving yô, a lam a ve ken zwa Heberu, a kaa ér:

22 “Ne anmgbianev man uter kpaa, kegh nen ato m ôr ne ishô yam.” **2** Mba ongo gbe lamen a ve ken zwa Heberu yô, ve hembra huan ving cii, maa a kaa ér: **3** “M ngu Oryuda, i maren hen Tarsu, ken Shilishia. Kpa m hen makeranta hen gar ne, man lu Gamaliel iyol na je tesem ye. I tesem u dondon Atindi a uter mba tsev la vough vough, shi m lu a ishima i tseen sha kwagh u Aôndo, vough er ne cii ne lu a mi nyian nahan. **4** M tôv mba zan sha Gbenda u Ter ne a ican je m na i wua mbagenev, m lu kangen ve za nan mer i wuhe ken purusu, nomso kua kasev cii. **5** Upristi mba vesen kua mkohol u

21:25 * Shin “kwagh u i sôngo awambe a dugh kera ga.” * Zwa Grika, *porneia* (ponia). Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

mbatamen cii vea fatyô u eren shiada sha kwagh ne. Shi yange m ngohol uwashika hen a ve m lu zan a mi hen anmgbianev mba ken Damaseku; m lu zan u za kangen mba ve lu ker la sha u me va a ve ken Yerusalem i va tsaha ve.

6 "Kpa m yem zan zan m za zurum a Damaseku, er iyange sha tembe nahan, maa ica i gbe ga yô, iwanger i vesen due sha aôndo wanger kasem, 7 m gba inya, maa m ungwa i ôr a mo ér: 'Saulu, Saulu, er nan u tövon mo a ican?' 8 M gema m pine mer: 'Ka we ana, Terem?' A kaa a mo ér: 'Ka mo Yesu, Ornasareti, u u lu tövon mo a ican ne.' 9 Ior mba ve lu zan a mo imôngo la nenge a iwanger la, kpa ve ungwa ikye- nge i un u lu ôron kwagh a mo la ga. 10 Tsô m pine mer: 'Tere, m er nena?' Ter kaa a mo ér: 'Mough sha, yem ken Damaseku, ka ker a ôr u hanma kwagh u i soo ér we u er la ye.' 11 Kpa er iwanger la na m kera lu fan ityô u nengen kera ga yô, ior mba ve lu zan a mo imôngo la kôrom sha uwe, m za mase nyôron ken Damaseku.

12 "Tsô orgen, i yilan un ér Anania, lu or u cian Aôndo shi kuran Atindi, u Mbayuda mba hen ijiir la cii wuese un yô. 13 Or ne za va va tile pe m lu la, kaa a mo ér: 'Saulu, anmgbian, hide hii u nengen kera!' Her ave ave je, m kende ashe sha maa m nenge a na. 14 A kaa ér: 'Aôndo u uter aseve mba tsev tsua u ér u va hingir u fan awashima na shi u nenge a un u a lu u perapera la, shi u ungwa kwaghôron u a dugh sha zwa na yô, 15 sha ci u gba u u er un shiada hen ior cii, sha akaa a u nenge shi u ongo la. 16 Yô shi ka nyi u timbiri? Mough sha i er u batisema, shi ôô asorabo a ou kera sha u yilan sha iti na.'

17 "Kpa m va hidi ken Yerusalem yô, m lu eren msen ken tempel, nahan va erem sha ishi cing, 18 maa m nenge a na, lu kaan a mo ér: 'Due ken Yerusalem sha fese, er fefa, gadia ior vea lumun a shiada u u lu eren mo ne ga.' 19 Tsô m kaa mer: 'Tere, ve ayol a ve ve fa dedoo er yange m zenden sha ushinagoge m kôron mba nan we jighjigh m wuhen ken purusu shi m gbiden ve yô. 20 Man shighe u i lu haan awambe a Sefanu, orshiada wou inya la kpa, m tile her, mo kpa doom, shi mba ve lu wuan un la verem a akondo a ve a haan iyol, m lu nengen sha mi.' 21 Kpa a kaa a mo ér: 'Za, gadia m ngu tindin we ken akuraior agen ica.'

22 Ve kegh ato a na zan zan, va ôron ishember ne yô, ve gba ngoron taver taver, kaan ér: "I kar a or ne sha tar kera, gadia a kuma u lun uma ga!" 23 Er ve lu ngoron shi eren akondo a ve a haan iyol keren kera, shi tsendan inya sha yô, 24 kurutya u kweshojaa la na wada ér i nyôr a Paulu ken iyaagh ki shoja, shi kaa ér i gbidey un a pase kwagh u a er la, sha er una fa ityôkyaa jighilii i ve lu ngoron a Paulu nahan yô. 25 Kpa mba nalegh Paulu ér vea gbidey yô, a kaa a orshoja u vesen u tile her la ér: "Aluer ne gbidey Orroma* u i lu a zua nan a ibo ga# nahan, a lu shamii?" 26 Orshoja u vesen la ongo kwagh ne yô, a za hen kurutya u kweshojaa la a za ôr un, a kaa ér: "Ka nyi u we ishi- ma u erene? Or ne ka Orroma." 27 Nahan kurutya u kweshojaa la kporom va pine Paulu ér: "Ôrom ase, u ngu Orromaa?" A kaa ér: "Een." 28 Kurutya u kweshojaa la gema kaa ér: "Yange m kimbi

22:25 * Shin "marnya u Roma." # Shin "i lu a ôr nan ijr ga."

zegeinyar ve m hingir Orroma ye.” Paulu kaa ér: “Kpa mo yô, i marem m ngu Orroma.”

29 Fese je maa, mba ve lu nōngon vea tōv un sha ugbidi la kar hen a na sha. Kurutya u kweshojaa la fe er a lu Orroma, shi nengen er un kange un mshirim kpaa yô, mciem gba un iyol.

30 Kurutya u kweshojaa la soo u fan ityôkyaa i Mbayuda ve yer Paulu ijir la jighilii, nahan mba ker ken sev mbugen yô, a sagh un, shi a yila upristi mba tamen man Sanhederin cii va kohol. Maa a sen a Paulu a va a na hen atô ve.

23 Tsô Paulu kenger sha ior jighilii hen atô u Sanhederin, maa kaa ér: “Anmgbianev, m ngu eren kwagh u vough sha ishighe ki Aôndo a imoshima i wang zan zan nyian.” **2** Ōron nahan yô, pristi u vesen, Anania, kaa a mba ve tile ikyua a na la ér ve ta un sambe sha zwa. **3** Paulu maa kaa a na ér: “Aôndo una tsaha u, we or u wan atseregh ne.* U tema wer u ôrom ijir sha Atindi, man u gema u ngu peren Atindi sha u kaan wer i tam sambee?” **4** Mba ve tile her la pine un ér: “U ngu lahan pristi u vesen u Aôndo?” **5** Paulu maa kaa ér: “Anmgbianev, m fa mer ngu pristi u vesen ga. Gadia i nger ér, ‘De lahan ma orhemen u ior ou ga.’”

6 Tsô, er Paulu fa er mba genev ken a ve lu Mbasadushi, mbagenev lu Mbafarishi yô, a ôr ken Sanhederin genger genger ér: “Anmgbianev, m ngu Orfarishi, wan u Mbafarishi. Ka sha kwagh u mnder u shin ku i lu ôron mo ijir ye.” **7** Kwagh u ôr ne na yô, ayôôso gba hen atô u Mbafarishi man Mbasadushi, nahan mkohol la pav ker. **8** Gadia Mbasadushi

kaan ér mnder u shin ku ngu ga, shi ortyom shin jijingi kpaa ngu ga. Kpa Mbafarishi yô, ve lumun a akaa ne cii.* **9** Nahan ayôôso mough taveraa, maa mbangerenatindi mbagenev ken nongo u Mbafarishi mough gba nyiman kwagh taver taver, kaan ér: “Se nenge a kwaghbo môm u or ne a er ga, kpa aluer jijingi shin ma ortyom nan lam a na yô—.” **10** Ayôôso la nga ganden ave yô, kurutya u kweshojaa la cia ér vea va ande Paulu, maa a na wada ér ushoja ve sen ve za kôr un ve due a na hen atô ve kera, ve va a na ken iyaagh ki shoja.

11 Tugh mbu il yô, Ter va tile pe Paulu lu la, kaa ér: “Taver ishi-ma! Gadia er u lu eren shiada sha kwagh wam vighe vighe ken Yerusalem nahan, kape u er shiada ken Roma kpaa keng je la.”

12 Sev mbu aven yô, Mbayuda zua zwa shi bum ér vea ya kwagh ga shi vea ma kwagh kpaa ga, saa vea wua Paulu, gayô ifyan i kôr ve. **13** Mba ve zua zwa shi ve bum la hemba iorov **40**. **14** Nomsombaiorov mban za hen upristi mba tamen man mbatamen za kaa ér: “Se bum ser se ya ma kwagh ga zan zan saa se wua Paulu, gayô ifyan i kôr se. **15** Nahan yô, ne kua Sanhederin cii ôr nen kurutya u kweshojaa la ner a sen a na hen a ven,inja er ne soo u seer tōvon sha ikyaa na la vighe vighe nahan. Kpa cii man a va zurum yô, se wa iyol se lu keghen a kegh u been a na sha.”

16 Nahan kpa, wan u anmgbian u Paulu u kwase ungwa mhen u ve lu eren u za yeren sha gbenda tan num sha a na la, maa a nyôr

23:3 * Shin “we kpekpe u pupuu ne.”

23:8 * Shin “ve pasen ken igbar ér akaa ne cii nga.”

ken iyaagh ki shoja a va ôr Paulu kwagh shon. **17** Paulu maa yila môm ken ushoja mba vesen mbara hen a na, a kaa ér: "Za a gumor ne hen kurutya u kweshojaa; a soo u ôron un kwagh." **18** Tsô a kua a na a za a na hen kurutya u kweshojaa la, a kaa a na ér: "Or u a lu ken purusu, i yer ér Paulu la, yilam kaa a mo ér m va a gumor ne hen a we, a soo u ôron we kwagh." **19** Kurutya u kweshojaa la kôr un sha uwe, ta ibyalleghe a na, maa pine un ér: "Ka nyi u soo u ôron mo?" **20** A kaa ér: "Mbayuda zua zwa ér vea ôr u yô, kper we u sen a Paulu shin Sanhederin,inja er ve soo u seer tóvon sha ikya na la vighe vighe nahan." **21** Kpa de lumun a ve ga, vea ôr nan nan kpaa, sha ci u iorov mba hemban 40 ken a ve yer sha gbenda ér vea ta num sha a na, shi ve bum ér vea ya kwagh ga shi vea ma kwagh ga zan zan saa vea wua un, gayô ifyan i kôr ve; nahan ve wa iyol bee, mba masen keghen ér we u na zwa." **22** Tsô kurutya u kweshojaa la ta gumor la icin, kaa ér: "De ôron or môm wer u pasem kwagh ne ga." Maa a na un ian a yem.

23 Tsô a yila ushoja uhar ken ushoja mba vesen mbara a kaa ér: "Kohol nen ushoja 200, man ushoja 70 mba hendan anyinya, kua ushoja 200 mba tóon awange, wa nen iyol ne va mough tugh, er ahwa ataankaranyiin nahan,* ne za Sesaria. **24** Shi ver nen anyinya a Paulu una henda, a za a na hen gomna Feliku a zayol shio yô." **25** Shi a nger washika, a ôr ker ér:

26 "Ka mo Kalodio Lisia; hen Orcivirigh, Gomna Feliku: M ngu sughun we! **27** Yange Mbayuda

kôr or ne ve lu nôngon ér vea wua un, kpa m va fe mer ka Orroma yô, m va a ushoja av fese m va war un. **28** Man er m lu keren u fan kwagh u ve lu nan un ibo sha mi la yô, m sen a na hen Sanhederin ve la. **29** M nenge yô, ka sha akaa a a gbe a zough sha kwagh u Atindi a ve la ve ne un ibo ye, kpa ve ôr ma kwaghbo u a er u tesen ér a kuma ku shin purusu ga. **30** Kpa i va ôrom ér ve zua zwa ér vea wua or ne, nahan yô, m ngu tindin mer i va a na hen a we fese, shi me ôr mba ve lu kaan ér a er kwaghbo la ve za pase ibo na sha ishighe you."

31 Tsô ushoja mbara mough a Paulu va a na hen Antipateri tugh, er i kaa ve nahan. **32** Mba ker ken sev mbugen yô, ve na ushoja mba sha anyinya mbara ian ér ve mase zan a na, ve di ve cin ve hide hen iyaagh ki shoja. **33** Tsô ushoja mba sha anyinya mbara va nyôr hen Sesaria, maa ve na gomna washika la, shi ve gema Paulu ve na un. **34** A ôr washika shon, shi a pine tiôntar u Paulu a dugh yô. I kaa a na ér ka or u ken Shilishia. **35** Maa a kaa ér: "Me ungwa ijir you vighe vighe, zum u mba ve lu kaan ér u er kwaghbo la vea va nyôr yô." Nahan a na wada ér i wa un sha ikyev i mbakuran, hen ya u Herode.*

24 Ayange nga kar ataan yô, pristi u vesen, Anania, sen shin Sesaria vea mbatamen mbagenev kua orfanatindi* ugen, i yilan ér Tertulu, ve va ôr gomna zayol u ve lu a mi vea Paulu la. **2** Mba yer Tertulu ér a lam yô, a gba nan Paulu ibo, kaan ér:

"Er u ne bem a lu hen atô wase kpishi shi ieren you i tsengan

23:23 * Zwa Grika, "tugh, er ihwa i sha utar nahan."

23:35 * Shin "kwa u Tor Herode." 24:1 * Shin "loya."

nengen a kwagh la i ve a mze-
hemen hen tar ne yô, **3** se mba
wuese kwagh ne hanma shighe
man hanma ijiir cii, shi se mba
sughun we kpishi, Orcivirigh Fe-
liku. **4** Kpa me kera timbir we
ashe ga, wea lumun yô, kegh ato
a vese kpuaa, de vihin ishima ga.
5 Se nenge or ne ka bo-or.* Ngu
tuur Mbayuda cii, hanma ijiir sha
tar, ér ve hendan a gomoti; ka un
je a lu hemen annongo u Mbanasareti la ye. **6** Shi a nôngo u hô-
ngor a tempel kpaa, nahan se kôr
un. **7** *— **8** U tôv un iyol you
tsô u nenge a akaa a se lu nan un
ibo sha mi ne cii.”

9 Ôron nahan yô, Mbayuda kpa
ta ikyaa a na, ve gba kaan ér
akaa a a ôr la ka mimi. **10** Gom-
na kpeghe ityough ér Paulu a ôr
kwagh yô, a kaa ér:

“Er m fe dedoo mer u ngu orjir
u ikyurior ne anyom imôngo yô,
doom u pasen er m lu a ishô yô.
11 We iyol you kpa u fatyô u tô-
von fan kwagh ne dedoo; yange
m za ken Yerusalema sha u za ci-
vir Aôndo, ka a hemba ayange **12**
ga, **12** maa ve za zua a mo ken
tempel, m lu nyiman kwagh a or
ga, shi m lu toron ikpelaiaor ase-
ma ken ushinagoge, shin ma ijiir i
môm ken gar kpaa ga. **13** Shi he-
gen kpa vea fatyô u tesen mimi u
akaa a ve lu nan mo ibo sha mi
la ga. **14** Kpa sha kwagh u gbe-
nda u Ter u ve yer ér annongo la
yô, m lumun sha ishighe you; ka
sha gbenda ne m lu eren Aôndo
u uter av icighantom ye, sha ci
u m na akaa a i tese ken Atindi
man a i nger ken Uprofeti la cii

24:5 *Shin “or u van a zayol.” Zwa Grika,
“bouange.” **24:7** * Ivur ne ngi ken uruamabe-
ra mba tsuaa mbagenev mba yange i hii nge-
ren sha ave la ga, nahan kwagh ne tese ér ka
mkaanam ma ken Ruamabera u Aôndo yange
na i nger la ga.

jighjigh. **15** Shi m ngu a ishima-
verenkeghen mer, Aôndo ngu va
nderen mbaperapera man mba-
perapera ga kpaa shin ku, man
ka kwagh u ior mban kpa ve lu
veren ishima keghen yô. **16** Sha
ityôkyaa ne yô, hanma shighe ka
m nongon tsung mer me za he-
men u lun a imoshima i wang* sha
ishighe ki Aôndo kua ior. **17** Na-
han anyom nga kar kpishi yô, m
va sha u me va na nongoior wam
uiyua mba i tindi a mi sha ci ve
yô, shi me na iniav. **18** M ngur
eren akaa ne yô, ve va zua a mo
ken tempel, kpa shighe ne m wa-
nger iyol yam kera. M lu a ikpela-
iaor ga, shi m lu eren ma kwagh u
van a ayôôso kpaa ga. Kpa Mba-
yuda mbagenev lu her, mba ve due
ken tiôntar u Ashia yô. **19** Luun
er mimi je ve zua a ibo sha ma
kwagh yô, ve kpa ma ve ve sha
ishighe you, ma ve va ôr kwagh
u m er shami ga la. **20** Gayô ior
mba ve lu heen ne ayol a ve ve
pase kwaghbo u yange ve zua a
mi shighe u m tile sha ishighe ki
Sanhederin la, **21** saa di kwagh
môm u yange m ôr genger genger
zum u m tile hen atô ve ne tseegh,
mer: ‘Ka sha kwagh u mnder u
shin ku i lu ôron mo ijir nyian sha
ishighe yenege ye!”

22 Nahan kpa, er Feliku fa
akaa kpishi sha kwagh u Gbenda
u Ter ne yô, a na ve gbenda ér
ve yem, a kaa ér: “Lisia, kurutya
u kweshojaa la una sen a va tsô
me er kwagh sha ikyaa yen ne.”
23 Tsô a na orshoja u vesen ugen
wada ér a wa Paulu ken purusu,
kpa a na un ian i eren akaa agen,
shi a de ior nav ve wasen un sha
mbamgbe nav.

24 Ayange nga kar yô, Feli-
ku va vea kwase na Durusila,

24:16 *Shin “lun a ishô.”

Wanmbayuda. A tindi i va a Paulu, nahan a kegh ato a na er lu pasen kwagh u a lu u nan Kristu Yesu jighjigh la. **25** Kpa Paulu ngur lamén sha kwagh u perapera man iyolkôrontsaha kua ijirôron i i lu van la yô, cier Feliku iyol, a kaa a na ér: “Hila yem tsô, me tindi a va a we kwagen kpaa, shighe u ian a duem yô.” **26** Kpa shi lu veren ishima ér Paulu a na un inyaregh. Nahan lu tindin i lu van a na fele fele shi lu lamén vea na. **27** Kpa anyom nga kar ahar yô, i ver Porshiu Fesetu sha ian i Feliku la; man er Feliku lu keren u doon ityough a Mbayuda yô, a de Paulu lu ken purusu her.

25 Nahan Fesetu va nyôr hen tiôntar* la hii tom, ayange nga kar atar yô, a mough hen Sesaria a za sha Yerusale. **2** Tsô upristi mba tamen kua Mbayuda mbagenev mba duen ati yila Paulu ijir hen Fesetu, ve gba zamber a na ér **3** a er ve kwagh u doon; a tindi i va a Paulu hen Yerusale. Kpa ve wa ken ishima ér vea yer sha gbenda, vea wua Paulu. **4** Nahan kpa, Fesetu kaa ér gba u Paulu una lu ken purusu ken Sesaria, shi un kpa un sôôn hiden yemen ken Sesaria. **5** A kaa ér: “Nahan mba ve lu mbahemenev ken a ven la ve sen vea mo ve va yila un ijir, aluer mimi je or la er kwaghbo yô.”

6 Tsô a tsa hen a ve er ayange anigheni shin pue nahan, maa a sen shin Sesaria. Mba ker ken sev mbugen yô, a tema sha ikýô-nough ki ijirigh, a na wada ér i nyôr a Paulu. **7** Nyer yô, Mbayuda mba ve mough ken Yerusale ve va la, tile kase un gba ôron akaa kpishi a vihin tsung a nan un ibo, a ve fatyô u tesen mimi u a ga yô.

8 Kpa Paulu palegh iyol, kaa ér: “Sha Atindi a Mbayuda kpa m er isholibo ga, shin sha kwagh u tempel kpaa ga, shi Shisar kpa m er un ma kwaghbo ga.” **9** Kpa er Fesetu lu keren u doon ityough a Mbayuda yô, a pine Paulu ér: “U soo wer u yem sha Yerusale m i za ôr u ijir sha akaa ne sha ishighe yagh shinii?” **10** Kpa Paulu kaa ér: “M tile ka sha ishighe ki ikýô-nough ki ijirigh ki Shisar, ka hen pe i gbe u a ôrom ijir je ne. M er Mbayuda kwaghbo môm ga, er we kpa u lu nengen wang nahan. **11** Aluer mimi je m ngu iferor man m er ma kwagh u tesen ér m kuma ku yô, me zamber mer i de me lu uma ga; kpa aluer mimi ngu ken akaa a ior mban ve yerem ijir sha mi ne ga yô, or môm nan ngu a ian i nan mo sha ikýev ve sha u doon ityough a ve ga. Me za a ijir ne hen Shisar!” **12** Tsô Fesetu er idyu vea ior nav mba wan un kwagh, been yô, a kaa a na ér: “U kaa wer u za a ijir ne hen Shisar; yô ka hen Shisar je u za ye.”

13 Ayange nga kar yô, Tor Agripa va hen Sesaria vea Benisi, u va sughun Fesetu. **14** Er ve lu tsan ayange kpishi yô, Fesetu ôr tor kwagh u ijir i Paulu la, a kaa ér:

“Orgen ngu, u Feliku yange undu un ken purusu yô, **15** nahan shighe u m za sha Yerusale la, upristi mba tamen kua mbatamen mba Mbayuda va ôrom kwagh na, ve kaa ér ma i ôr un ijir ma i tsaha un. **16** Kpa m kaa a ve mer Mbaroma mba gbe nan or sha ikýev i ior sha u doon ityough a ve tsô ga, saa or u i yer nan ijir la nana vande zuan ishighe a mba ve yer nan ijir la, a na nan ian nana palegh iyol sha kwagh u i yer nan ijir sha mi la. **17** Na-

han mba va nyer heen yô, m kera ngôôr ga, mba ker ken sev mbugen je maa m tema sha ikyônough ki ijirigh, m kaa mer i nyôr a or shon. **18** Tsô mbayilan ijir mbara mough tile sha gba ôron akaa kpishi a nan un ibo, kpa ve ter kwagh môm ken akaabo a m lu henen mer a er la ga. **19** Lu di anyimanakaa agen a ve gba vea na sha kwagh u kwaghaôndo ve man sha kwagh u or u i yer ér Yesu, u yange kpe, kpa Paulu a zer ôron ér ngu uma yô. **20** Er m fa kwagh u me er sha ikyaa ne ga yô, m pine un aluer una soo ér una za sha Yerusaleme i za ôr un ijir sha akaa ne yô. **21** Kpa er Paulu kaa ér i de una lu ken purusu una kegh Agusutu* iyol na a ôr un ijir yô, m kaa mer i de un a lu ken purusu zan zan me kar tindin i yem a na hen Shisar.”

22 Nahan Agripa kaa a Fesetu ér: “M soo mer or la a ôr kwagh shon me ungwa.” A gema a kaa ér: “Kper una ôr u ungwa.” **23** Mba ker ken sev mbugen yô, Agripa maa za va vea Benisi sha ihyagh ve va nyôr ken atejir a ukurutya mba ikweshojaa kua ior mba duen ati mba ken gar. Tsô Fesetu na wada i nyôr a Paulu. **24** Fesetu maa kaa ér: “Tor Agripa man ne mba ne lu heen a vese cii, nenge nen, ka or u ikpela i Mbayuda cii yange ve yila un ijir hen a mo ken Yerusaleme man hen ijiir ne, ve lu ngoron kaan ér a kuma ku je ne. **25** Kpa m nenge yô, a er kwagh u tesen ér a kuma ku ga. Nahan er or ne iyol na kaa ér una yem a ijir ne hen Agusutu yô, m kaa mer me tindi i za a na. **26** Kpa m zua a kwagh jighilii u me nger hen Orvesen wam sha kwagh na

ga. Nahan m va a na sha ishighe yeneghe cii, hemban je yô, we Tor Agripa, sha u i tôv sha ijir na ne, a been yô, alaghga me zua a kwagh me nger. **27** Gadia m nenge mer aluer m gba tindin tsô mer i za a or u ken purusu hen a na, kpa m ter akaa a i yer nan ijir sha mi la ga yô, a doo ga.”

26 Agripa kaa a Paulu ér: “I na u ian, ôr ase kwagh wou.” Paulu maa kende uweghe sha gba ôron kwagh sha u palegh iyol, a kaa ér:

2 “Tor Agripa, doom kpishi er i lu sha ishighe you m lu palegh iyol sha akaa a Mbayuda ve yerem ijir sha mi la cii nyian yô, **3** man ka er u fe aeren a Mbayuda kua anyimanakaa a ve la cii tsema tsema la je i doom yum ye. Nahan yô, m ngu zamber a we mer wa ishima, kegh ato a mo.

4 “Jighilii yô, akaa a yange m lu iyev je m hii u eren hen atô u ior av* kua ken Yerusaleme la, Mbayuda kpishi fa a tsembelee, **5** ve mba ve vande fan mo la cii, aluer ve soo yô, vea er shiada er yange m lu ken annongo u a eren asenge sha kwagh u atindi a kwaghaôndo wase ga la yô; m lu Orfarishi. **6** Kpa ka sha kwagh u ityendzwa i Aôndo yange er a uter aseve, i m lu veren ishima keghen la, i lu ôron mo ijir ye; **7** ka ityendzwa shon ne i môm uipyaven aseve mba 12 mbara ve lu veren ishima keghen ér i kure, sha u eren un icighantom kpoghuloo, tugh man atetan ye. Ka sha kwagh u ishima-verenkeghen ne Mbayuda ve yerem ijir ye, Tor.

8 “Er nan ve i taver ne u nan jighijigh ner Aôndo nderen ior shin kuu? **9** Mo iyol yam kpa yange m na jighijigh mer gba u me hendan

25:21 * Ngun ka ititom i tor u tartor u Roma, ka iti i or ga.

26:4 * Shin “tar wam.”

a Yesu, Ornasareti la sha igbenda kpishi. **10** Man lu kwagh u m er ken Yerusalem vough je ne; m wuhe uicighanmbaiorov kpishi ken purusu, gadia m tōô tahav hen upristi mba tamen; yange a gba u a wua ve kpa, m lumun mer i wua ve. **11** M lu eren ve ican ken ushinagoge hanma shighe cii sha u me nōngo yō, vë nyiman jighjigh ve u nan; man shi er ishim vihim a ve je pev yō, m tōv ve a ican zan zan m yem ken agar a icaa je kpa.

12 “Shighe u m lu eren kwagh ne la, m tōô tahav hen upristi mba tamen, m lu zan ken Damaseku, **13** ka va kom er iyange sha tembe nahan yō, Tor, m nenge iwanger due sha aōndo wanger je hemba iwanger i iyange, sen kasem kua mba ve lu zan a mo imōngo la. **14** Nahan se cii se gba inya, maa m ungwa i ôr kwagh a mo ken zwa Heberu, ér: ‘Saulu, Saulu, er nan u tōvon mo a icana? Aluer u zer henda a or u a ker gbough ku horon zwa* yō, a yina u ga.’ **15** M gema m pine mer: ‘Ka we ana, Terem?’ Ter kaa a mo ér: ‘Ka mo Yesu, u ú lu tōvon mo a ican ne. **16** Kpa mough tile sha. M ande hen a we ka sha u me tsua u lu ortom man orshiada sha akaa a u nenge, kua sha akaa a me va tese u sha kwagh wam yō. **17** Shi me yima u sha ikhev i nongior ne man sha ikhev i akuraior agen, a m lu tindin we hen a ve **18** mer bugh ve ashe sha u duen a ve ken ime van a ve ken iwanger, shi duen a ve sha ikhev i tahav mbu Satan kera van a ve hen Aōndo la, sha er a de ve asorabo shi a na ve dyako vea mba i tsegh ve sha jighjigh u ve nem la imōngo yō.’

26:14 *Gbough kun ka ku kpoghor ilegh sha u ki lu tsevaa.

19 “Sha nahan yō, Tor Agripa, m hemba mpase u sha mnenge u due sha aōndo la ato ga, **20** kpa m hii ôron loho ne hen mba ken Damaseku, maa m ôr hen mba ken Yerusalem man tar u Yudia cii, kua hen akuraior agen kpa, mer gba u vea gema ishima vea hide hen Aōndo sha u eren ityom i tesen ér ve gema ishima. **21** Ka ityōkyaa i Mbayuda yange ve kôrom ken tempel ér vea wuam je ne. **22** Nahan kpa, er m zough a iwassen hen Aōndo yō, m ngu eren shiada hen mbagbanjime man uityaghermbaiorov cii zan zan nyian, ôron kwagh ugen ga, saa kwagh u Uprofeti man Mose ve nger ér gba u una er ne— **23** ér yange gba u Kristu una ya ican shi una lu or u hiihii u a nder nan shin ku yō, shi una pase nongior ne kua akuraior agen loho, shi una na vea nenge a iwanger.”

24 Paulu lu ôron akaa ne sha u palegh iyol, lu zan a mi ave, maa Fesetu ôr genger genger ér: “U ngu hunden, Paulu! Takeda u u hen kpishi ne na u ihyundugh!” **25** Kpa Paulu kaa ér: “M ngu hunden ga, Orcivirigh Fesetu; akaa a m lu ôron ne ka a mimi, shi m ngu ôron a shainja je. **26** Jighilii yō, tor u m lu ôron kwagh a na gbar gbar ne fa akaa ne tsemebelee; m na jighjigh mer kwagh môm u a fe sha akaa ne ga yō, ngu ga, gadia ma kwagh ken akaa ne er ken hua ga. **27** Tor Agripa, u na Uprofeti jighjigh kpa? M fa u na jighjigh.” **28** Kpa Agripa kaa a Paulu ér: “Ken atô u anshighe u kpuaa ne nahan u ngu nōngon wer u gemam m hingir Orkistu.” **29** Ôron nahan yō, Paulu kaa ér: “A lu ken atô u anshighe kpuaa shin shighe gôgônan kpa, Aōndo ma a ne ma i lu

we tseegh ga, kpa ma a ne hanma or u nan lu ungowan kwaghôron wam nyian ne cii ma nan hingir er mo nahan, a ikyangenev mbi ken purusu mbin shio."

30 Tsô tor mough, gomna kpa mough kua Benisi man ior mba ve tema vea ve la. **31** Kpa mba ngur yemen yô, ve gba ôron kwagh ayol a ve, kaan ér: "Or ne ngu eren kwagh môm u tesen ér a kuma ku shin purusu ga." **32** Nahan Agripa kaa a Fesetu ér: "Luun er or ne kaa ér una yem a ijiir ne hen Shisar ga yô, ma i pase un."

27 Yange mba kaan ér se nyôr tso se yem ken Italia yô, i na Paulu kua mbagenev ken purusu sha ikyev i orshoja u vesen ugen ken kweshojaa u Agôsetu, i yilan un ér Yuliôsu. **2** Tsô se nyôr tso u ken Adaramitim, u lu moughon una kar sha ajiir a hen kpezegemnger, a hen tiôntar u Ashia la yô, maa tso mough a vese; Aristareku, Ormasedonia u ken Tesalonika kpa lu a vese imôngo. **3** Mba ker ken sev mbugen yô, se va nyôr hen Shidon, nahan Yuliôsu er a Paulu doo doo, na un ian ér a za hen azende a na shi ve nenge sha a na.

4 Tso la mough a vese her, kpa er ahumbe lu tagher se u zan pe se ver ishighe la yô, se palegh se kar ikyua a icile i Shiperu. **5** Se va ken atô u zegemnger se va kar Shilishia man Pamfilia, se va ar hen ihyongo i Mira, hen tiôntar u Lishia. **6** Maa orshoja u vesen la zua a tso u ken Alekezanderia, u lu yemen ken Italia yô, nahan a nyôr a vese shin tso shon. **7** Tso ne yem a vese kure kure, ayange nga kar imôngo yô, se va nyôr hen Shinidu sha ican. Kpa er ahumbe lu tagher se u zan pe se ver ishighe la yô, se palegh se kar hen kpe

u icile i Kerete, ikyua a Salmoni. **8** Se kar hen kpe u icile ne sha ican se va ar hen ijiir igen, i yilan ér Ahongo a Doonashe,* ikyua a gar u Lasea.

9 Tsô er ayange kar kpishi yô, va ar hen shighe u kera doo u nahan tso ga yô, gadia shighe u hôron kwaghyan sha Iyange i Nan Iwom la je kpa kar. Nahan Paulu wa ve kwagh, **10** kaa a ve ér: "Ne nomsombaïorov, m nenge yô, zende ne ua za a doo ga; tso una za ur shi ikyav kpishi mbia saa ishe, shi se kpa alaghga se kpe." **11** Nahan kpa, orshoja u vesen la wa kwagh u Paulu lu ôron ne ikyo ga, gema unwa imo i ornahan-tso kua ortsoo. **12** Er ihyongo la gema doo u lun her sha shighe u wuhee* ga yô, mbagen kpishi kaa ér a fatyô yô, i mough a yem hen Finikia, a za lu her shighe u wuhee la a kar been. Ihyongo ne lu hen Kerete, i ver ishighe vegher u sha ityoughkitaregh.

13 Tsô ahumbe a ken imbusu-tariyan nga ngur karen teghelee yô, ve hen ér vea fatyô u kuren awashima ve la, nahan ve tsua imandetso, ve gba nahan tso karen hen icile i Kerete, ikyua a kpe-tar. **14** Nahan kpa, shighe karen kpuaa yô, ijeverahumbe i i yer ér Yuroakwilo* la, za va taveraa va ta sha tso. **15** Er ahumbe la ta sha tso taveraa je tso kera fatyô u veren ishighe sha a ga yô, se de ahumbe shon lu mgbeghan tso yemen. **16** Tsô se va kar ikyua a ancile ugen, i yilan ér Kauda, ape ahumbe la aa tagher se u yemen ga yô. Nahan cii kpa, se ya ican a

27:8 * Utso yange ve tilen hen ijiir ne. **27:12**

* Ura ka u nôôn shi i ndôhôr hen shighe ne.

27:14 * Ka, "ahumbe a sha ityoughkitaregh" je la.

antso u kiriki* u i zer shin ityô-tsoo la tsung ser a de saan ga. **17** Kpa mba kenden a mi mba we shin tso yô, ve nyôôso tso, shi er ve lu cian ér vea va za ta sha waa-rawa u Shiriti yô, ve shir a ikyor i sha ikyondo i tsoo la shin inya, nahan ahumbe lu masen mgbeghan tso yemen. **18** Mba ker ken sev mbugen yô, ve gba dughun ikyav mbigenev shin tso haan kera ér tso a peese, sha ci u ijeverahumbe la lu daase a vese sha utaha. **19** Sha iyange i sha utar la, ve dugh ikyav mbi tsoo mbigen ayol a ve ve haa kera.

20 Er iyange man asan kera due ga ayange imôngo, shi ijeverahumbe lu tan sha a vese taveraa yô, se kera gba nengen a gbenda u waren ga. **21** Er ve lu ijen shighe gôgônân yô, Paulu mough tile hen atô ve kaa ér: “Ne nomsombaiorov, yange ma ne ungua kwaghwam, ma ne kera mough a tso hen Kerete ga, nahan ma i va hingir u se ya ican shin se dugh ma kwagh se kende ken mnger imba ne ga. **22** Nahan kpa, m ngu kaan a ven mer, taver nen ishima, gadia or wen môm nana saa ga, a lu tso tseegh. **23** Ortyom u Aôndo u m lu u na shi m eren un icighantom la, nyen va tile ikyyua a mo tugh **24** kaa ér: ‘De cie ga, Paulu. U za tile sha ishighe ki Shisar keng, man nenge! Aôndo una yima u kua mba ve lu shin tso a we imôngo ne cii.’ **25** Nahan yô, taver nen ishima nomsombaiorov, gadia m na Aôndo jighjigh mer kwagh la una er vough er i kaam nahan. **26** Nahan kpa, ka keng tso una za ur a vese hen kpe u icile igen.”

27:16 * Antso u kiriki u waren ior shighe u tso u vesen a ur yô.

27 Ahumbe daase a vese hen Zegemnger u Aderia zan zan ka va lun atôutu sha iyange i sha 14 yô, mbanahantso mbara hii u nengen ér ve mba zurum sha tar. **28** Nahan ve kar ve nenge mngrem mara za kuma er angahar 120 nahan,* shi mba kporom ken hemmen daalaa yô, ve kar ve nenge ma za kuma er angahar 90 nahan.[#] **29** Er ve lu cian ér alagha tso a va za ta sha avande yô, ve shir a amandeatsoo anyiin a shin ityôotsoo la shin mnger, maa ve gba tômon ér sev ma mbu av. **30** Kpa mbanahantso mbara gba nongon ér vea yevese a undu tso; ve lu hungwan a antso u kiriki la shin zegemnger, ereninja er ve soo u za shirin a amandeatsoo a sha ityough ki tsoo la shin mnger nahan, **31** Paulu maa ôr a orshoja u vesen la kua ushoja mbara ér: “Saa ior mban vea lu shin tso, gayô ne fatyô u waren ga.” **32** Ushoja mbara maa tôndo ikyor i sha antso u kiriki la, maa a gba shin mnger.

33 Sev mbu va zurum u aven yô, Paulu taver ve cii asema ér ve ya kwagh, a kaa ér: “Ne kegh a ishimanyian zan zan nyian ka ayange 14 je ne, man ankwaghyan cuku tsô kpa ne ya ga. **34** M ngu zamber a ven mer ya nen kwagh; ne er nahan yô, kwagh la una wase ne u waren, gadia gwarce u sha ityough ki mô wen môm kpa una saa ga.” **35** Ôron kwagh ne kera yô, a tôô beredi, a er msen hen Aôndo* sha ishighe vev cii, maa a coon, a gba yan. **36** Tsô ve cii ishima taver ve, ve gba yan kwagh. **37** Se cii se lu iorov 276

27:28 * Shin “ufatôm 20; er umita 36 nahan.”

[#] Shin “ufatôm 15; er umita 27 nahan.” **27:35**

* Shin “a sugh Aôndo.”

shin tso la. **38** Mba ye kwagh ka kom ve yô, ve dugh alakema ve haa shin zegemnger, ve heghem tso ikyav.

39 Sev mbu aven yô, ve kav tar u ve lu her la ga, kpa ve gema ve nenge a ihyongo igen i waara-wa lu sha kpe yô, nahan ve lu nôngon kpoghuloo sha u vea fatyô yô, vea za tile a tso her. **40** Nahan ve tôndo ikyor i sha amandea-tsoo kera, amande la gba shin zegemnger, shi ve oghom ikyor i sha ikpande i nahan tso la. Mba kenden a ikyondo i sha ityough ki tsoo la vegher u ken ahumbe yô, tso gba yemen vegher u waa-rawa lu la. **41** Tso la za ar hen ijiir i waarawa kohol kpishi, mngem za her ga yô, maa a kema shin inya, ityough ki tsoo hange shin inya, tso kera lu yemen ga. Kpa agôndoamnger gema lu tan shin ityôtsoo sha agee, maa ityôtsoo gba hemben. **42** Ushoja mbara maa kaa ér vea wua mba ken purusu mba ve lu yemen a ve la, sha er mô ve nana tsue a tume ken mnger nana ôô uwe nana yevese a yem ga yô. **43** Kpa orshoja u vesen la kange ishima ér una yima Paulu, nahan a yange ve u eren kwagh u ve soo u eren ne. A na wada ér mba ve fetyô u ôôn uwe la ve tsue ve gba shin zegemnger, ve za vande duen sha tar, **44** maa mbagenev cii vë mase duen, mba-gen sha ikpande, mbagenev di sha abamber a tsoo. Nahan se cii se due sha tar, kwagh er se ga.

28 Se mba dugh sha tar kwagh eren se ga yô, se mase fan ser iti i icile la ér Melita. **2** Ikyurior i hen icile ne* er a vese doo je kpilighyol. Ve ngohol se sar sar, shi ve keer se usu, sha ci u

ura lu nôôn shi wuhe kôr. **3** Paulu za kura ayegheraikyon, gbe va haan sha usu la yô, igbinde za due sha ci u usu tsee i, maa i zer un anyi sha uwe. **4** Er ior mban nenge bo-iyô zer Paulu sha uwe yô, ve gba lamén ayol a ve, kaan ér: “Or ne ka orwuan-or keng; er a dugh shin zegemnger kwagh a er un ga nahan kpa, Ijirôron* de ér a za hemén u lun uma ga.” **5** Nahan kpa, a mishi uwegh iyô la gba sha usu, kpa kwagh er un ga. **6** Kpa ve lu henen ér una va mura iyol shin una gba a kpe. Ve ver ashe zan zan kpa ve nenge kwagh môm er un ga, maa ve gema zwa, ve gba kaan ér ngu aôndo.

7 Ishule igen gema lu her ikyua, lu ishule i orhemen u icile la, i yilan un ér Pubiliu. Or ne ngohol se, nenge sha a vese doo ayange atar. **8** Kwagh gema er yô, ter u Pubiliu gba angev lu sha gambe, fiva er un shi lu nyian awambe. Nahan Paulu nyôr za hen a na za er msen, penda un ave iyol, bee un angev. **9** Kwagh ne eren kera yô, mbauangev mbagenev cii hen icile la kpa gba van hen a na, lu been ve iangev vev. **10** Shi ve na se uiyua kpishi, shi se mba va ngur nyôron tso u yemen yô, ve wa se ikyav sha akaa a kwagh gba se a mi la cii.

11 Yange se tsa hen icile ne iwer itiar. Tsô se nyôr tso u i er eev mbu “Ônov mba Zuu-su” sha ityough nagh yô. Lu tso u ken Alekezanderia, u va lu hen icile ne zan zan shighe u wu-hee la kar been yô. **12** Se mba va nyer hen ihyongo i hen Sirakuse yô, se tsa her ayange atar; **13** se mough her se va zan zan

28:2 * Shin “mba hen icile ne mba lamén zwa ugen.”

28:4 * Ken zwa Grika yô ka *Dike*; a shi nan kpa ishember ne ngi ôron kwagh u ngô-aôndo u oron iyev shin kwagh u ijiirôron di tsô.

se va ar hen Regium. Iyange karen i môm yô, ahumbe a ken imbusutariyan za va kpoo, maa se va nyôr hen Putilai sha iyange i sha uhar. **14** Se zua a anmgbianev hen ijiir ne shi ve taver se ishima se tsa vea ve ayange ataankar-ahar, maa se mough se ver ishig u yemen ken gar u Roma. **15** Anmgbianev mba ken gar la mba za ongo kwagh wase yô, ve mough ve gba van u va keghen se gbenda hen Ayou a Memen Atar; mbagen va zan zan ve va ar hen Tembeka-sua u Apiu. Er Paulu nenge a ve yô, a sugh Aôndo shi ishima taver un. **16** Se mba va nyer ken gar u Roma yô, i na Paulu ian kôr ya na lu her, vea orshoja u lu kuran un la.

17 Nahan kpa, ayange nga kar atar yô, a yila Mbayuda mba duen ati hen a na. Mba va kohol cii yô, a kaa a ve ér: "Anmgbianev, yange m er ior aseve ma kwaghbo ga, shi m er ma kwagh u hendan a aeren a uter aseve ga, nahan kpa i kôrom ken Yerusalem i nam sha ikyev i Mbaroma. **18** Mba tôvon sha kwagh shon yô, ve soo u pasen mo, sha ci u ve zua a ityôkyaa i môm i vea wuam ga. **19** Kpa Mbayuda mba ngur hanger her yô, hingir u me va a ijiir hen Shisar, kpa u ngu wer m lu van mer me va yila ityô yam ijiir sha ma kwagh ga. **20** Ka sha ityôkyaa ne m yer ne sha u me zua ishig a ven shi me lam a ven kpaa ye, gadia ka sha kwagh u ishimave-renkeghen i Iserael la i tem ishilig kun ye." **21** Ve kaa a na ér: "Se zua a uwashika ken Yudia sha kwagh wou ga, shi anmgbianev mba ve mough ker ve ve la kpa, mô ve ôr se kwaghbo u er ga. **22** Kpa se nenge yô, doo u se kegh ato a we se ungwa kwagh u

u lu a mi u ôron la, gadia mimi je, annongo ne yô, se fa, hanma ijiir cii mba lamen sha a na dang."

23 Tsô ve ver iyange i vea va hen a na yô. Nahan ior va hen a na ape lu tsan la ngee hemba kwa u hiihii la. Maa a gba pasen ve kwagh shon shi eren shiada sha kwagh u Tartor u Aôndo vighe vighe, hii pepe je zan zan aikighe; lu pasen ve kwagh u Yesu ken Atindi a Mose man ken Uprofeti sha u vè na jighjigh. **24** Nahan mbagenev hii u nan akaa a a ôr la jighjigh, kpa mbagen na jighjigh ga. **25** Tsô er ve gba zwa môm ga yô, ve hii u yemen, Paulu maa mase ôron ve imo ne, ér:

"Kwagh u icighan jijingi tsenga ôron a uter enev sha ikyev i profeti Yesaia ne ka nahan vough, **26** ér, 'Za hen nongoior ne za kaa wer: "Ne ungwa, kpa mayange ne kav kwagh shon ga, shi ne nenge, kpa mayange ne kav je ga. **27** Gadia asema a ior mban cighir. Ato a ve ungwa, kpa ve wa ikyo ga. Shi ve kusu ashe a ve, sha er mayange vea nenge sha ashe a ve ga, shin vea ungwa ken ato a ve, vea kav kwagh shon ken ishima, sha u vea gema asema, nahan m bee ve angev kpaa ga." **28** Yô, fa nen ner loho u myom u u dugh hen Aôndo ne, i tindi a u hen akuraïor agen; aa ungwa u keng je." **29** *—

30 Paulu kôr ya lu her; a tsa her anyom ahar jimin, lu ngohol mba ve lu van hen a na la cii sar sar, **31** pasen ve kwagh u Tartor u Aôndo shi tesen ve kwagh u Ter Yesu Kristu gbar gbar a ishima i môm, kwagh môm yange un ga.

28:29 * Ivur ne ngi ken uruamabera mba tsuaa mbagenev mba yange i hii ngeren sha ave la ga, nahan kwagh ne tese ér ka mkaanem mba ken Ruamabera u Aôndo yange na i nger la ga.

HEN

MBAROMA

ATÔAKAA A VESEN

- 1 Ishughun (1-7)
Sar Paulu u zan hen gar u Roma (8-15)
Orperapera nana lu uma sha jighjigh u nan (16, 17)
Mba ve unghan imo i Aôndo ga la mba a ishô ga (18-32)
Mba nengen a aeren a Aôndo ken akaa a a gbe la (20)
- 2 Ijirôron i Aôndo sha Mbayuda man Mbagrika (1-16)
Er imoshima i eren tom la (14, 15)
Mbayuda man Atindi (17-24)
Or u i tsôngo nan ken ishima yô (25-29)
- 3 “Kwaghôron u Aôndo yô una lu u mimi” (1-8)
Mbayuda man Mbagrika cii mba sha ikhev i isholibo (9-20)
Ka sha jighjigh u nan or ka nan hingir orperapera ye (21-31)
lor cii kera mba a iengem i Aôndo ga (23)
- 4 I nenge Aberaham ér ngu orperapera sha ci u a na jighjigh (1-12)
Aberaham, ter u mbananjighjigh (11)
I er ityendezwa a Aberaham sha ci u a na jighjigh (13-25)
- 5 I hime se a Aôndo sha Kristu (1-11)
Adam na ku va sha ior, Kristu na ka u ior vea zua a uma (12-21)
Isholibo man ku samber sha ior cii (12)
Ieren i perapera i môm (18)
- 6 Uma u he sha batisema u eren ken Kristu (1-11)
Isholibo i de ye tor ken iyol yen ga (12-14)
De kera luun nen ikpan i isholibo ga, hingir nen ikpan i Aôndo (15-23)
Injar i isholibo ka ku; iyua i Aôndo ka uma (23)
- 7 Ikyav i tesen er i paa se sha ikhev i Atindi kera yô (1-6)
Atindi na i fa kwagh u a lu isholibo yô (7-12)
Num u i nôngon a isholibo la (13-25)
- 8 Ka sha jijingi or ka nan zua a uma shi nan due ken kpan kera ye (1-11)
Jijingi ka a er shiada ér se mba ônov (12-17)
Akaa a i gbe la nga keghen shighe u a pase ônov mba Aôndo la (18-25)
‘Jijingi ka a zamber sha ci wase’ (26, 27)
Aôndo tsenga tseghan ior (28-30)
Se mba hemban sha ci u se doo Aôndo ishima (31-39)
- 9 Paulu zungwe sha kwagh u Iserael u sha iyol (1-5)
Ônov mba Aberaham kpôô kpôô (6-13)
Kwagh u Aôndo a tsough yô, kwagh u eren sha mi ngu ga (14-26)
Mkam ma ma kom iyugh man ma ma kom u a zungwe ma mhôonom yô (22, 23)
A yima a lu asande a ior tseegh (27-29)
Iserael nôngo gbeev (30-33)
- 10 Er or a er ve Aôndo una nenge nan ér nan ngu orperapera yô (1-15)
U pasen ken igbar (10)
Or u nan yilan sha iti i Yehova yô a yima nan (13)
Angahar a mbapasenkwaigh doo ishima (15)
I venda loho u dedoo (16-21)
- 11 Lu Iserael cica cii i venda ga (1-16)
Injakwagh i kon u olev (17-32)
Kwaghfan u Aôndo za shimi tsung (33-36)
- 12 Gema nen ayol a en na nen nagh ku uma a mi (1, 2)
Uiyua mba kposo kposo, kpa iyol ngi i môm (3-8)
I wa Mbakristu mba mimi kwagh u vea eren yô (9-21)
- 13 Ungwan imo i mbautahav (1-7)
Kpandegh ku tan (6, 7)
Dooshima ka kwagh u Atindi a tese yô (8-10)
Zenden nen er ka atetan nahan (11-14)
- 14 De ôron nen ma or ken a ven iijir ga (1-12)

De ne nen mbagenev gbeev mbu
nôngon ga (13-18)
Eren nen kwagh u van a bem man
mzough (19-23)

- 15 Ngohol nen hanmô wen er Kristu eren
nahan (1-13)
Paulu ka ortom u i tindi un hen akuraior
yô (14-21)
Mbaawashima mba Paulu sha kwagh u
zende na (22-33)

- 16 Paulu pase kwagh u Fibi, kwase u
wasen tiônngo tom (1, 2)
Ishughun hen Mbakristu mba ken
Roma (3-16)
Icintan sha kwagh u mbampav (17-20)
Mba eren tom imôngo vea Paulu tindi a
ishughun ve (21-24)
I fa icighan kwghmyer la hegen (25-27)

1 Mo Paulu, kpan u Kristu Yesu; i yilam ér m lu apostoli shi i tsegham ér m pase loho u dedoo u Aôndo, **2** ú yange vande tondon zwa a mi sha ikyeve i uprofeiti ken icighan Ruamabera la. **3** Ka loho u sha kwagh u Wan na u yange i va mar un ken tsombor u Davidi, lu orumace, **4** kpa i va pase sha tahav mbu icighan jijingi ér ngu Wan u Aôndo zum u i nder un shin ku la; un ka Yesu Kristu Ter wase. **5** Ka sha ikyeve na Aôndo a tesem* erdoo na u sha mhôn la shi m hingir apostoli sha u akuraior cii a na un jighjigh shi a unghan imo na sha u nan iti na icivir ye. **6** Ne kpa ne mba ken akuraior a i yer a ér a hingir kwagh u Yesu Kristu la— **7** M ngu ngeren hen ne mba doon Aôndo ishima mba ne lu hen Roma cii, ne mba i yer ne sha u ne lu uicighanmbaiaorov la:

Aôndo Ter wase man Ter Yesu Kristu ve tese ne erdoo u sha mhôn shi ve na ne bem kpa.

8 Hiihii yô, m ngu sughun Aôndo ken iti i Yesu Kristu sha kwagh u hanmô wen cii, gadia mba ôron kwagh u jighjigh u nan wen hanma ijiir sha tar cii. **9** Aôndo u m eren un icighantom a ishima i môm sha u pasen loho u de-

doo sha kwagh u Wan na la, una erem shiada, er m lu umbur ne ken mbamsen av hanma shighe, m gbe uwer ga yô. **10** Ka m shi zammer mer á gbe sha mi yô, ma m ve hen a ven, aluer ka ishima i Aôndo yô. **11** Gadia sarem tsung u ma m zough ishighe a ven, ma m wase ne sha akaa a ken jijingi, sha er jighjigh u nan wen una taver yô; **12** shin de m kaa mer, sha er se taver ayol a ase asema sha jighjigh u nan u hanmô wase yô, u wen kpa, u wam kpa.

13 Nahan kpa, anngbianev, m soo mer fa nen ner, m nongo acin imôngo mer me va hen a ven, kpa i yangem zan zan hegen; ka sha u ne kpa tom wam hen a ven ma u ume atam, vough er u um ken akuraior agen kpa nahan. **14** M ngu Mbagrika kua mba ve lu Mbagrika ga* kpa a injô, shi mbafantakeda kua mba ve fe takeda ga kpa m ngu ve a injô. **15** Nahan sarem tsung u ma m va yô loho u dedoo hen ne mba ne lu ken Roma kpa. **16** Gadia kunya kôrom u pasen loho u dedoo ga; jighilii yô, loho ne ngu tesen tahav mbu Aôndo a lu a mi u yiman hanma or u nan ne jighjigh cii, Oryuda hiihii, maa Orgrika kpa. **17** Ka ken u

1:5 * Zwa Grika, "a tese se."

1:14 * Zwa Grika, "Mbabaaberia."

i lu pasen perapera u Aôndo sha jighjigh u nan man sha ci u jighjigh u nan kpaa ye, vough er i nger nahan, ér: “Kpa orperapera nana lu uma sha ci u jighjigh u nan.”

18 Gadia Aôndo u a lu sha la ngu pasen er ishima i vihi un a ior mba ve ungowan imo na ga kua mba ve lu mbaperapera ga, mba ve lu yangen ior sha ifer ér ve de fe mimi ga la. **19** Gadia akaa a ma ve fe sha kwagh u Aôndo la nga myer hen a ve ga, sha ci u Aôndo vande pasen ve wang. **20** Gadia hii sha igbetar je, mba nengen a aeren a na a i nengen a mi bong ga la wang, sha ci u mba nengen a a ken akaa a a gbe la, kua tahav nav mbu tsôron man er a lu Aôndo jim jim la je kpaa, nahan mba a ishô ga. **21** Er yange ve fa Aôndo nahan kpa, ve na un icivir ga, shin ve sugh un kpaa ga, kpa mbamhen vev hingir mba gbi-liniv, shi asema a ve a a ban a mkav la wa ime. **22** Shin er ve tôô ér ve fa kwagh nahan kpa, ve hingir abumeaior, **23** ve gema iengem i Aôndo u tsôron la hingir er eev mbu mbu bee orumace u ka a kpe ne nahan, kua eev mbu inyon man ishôso i lun angahar anyiin kua ishôso i kpelan iyav inya.

24 Nahan, er ve soo u eren sha asaren a ve yô, Aôndo de ve ér ve er akaa a hôngorough, sha er vea hee ayol a ve yô. **25** Ve vanda mimi u sha kwagh u Aôndo, ve gema ve lumun aie. Ve civir akaa a i gbe a gba la shi ve er a tom, ve de civir Un u a gbe akaa la. A kuma iwuese gbem sha won. Amen. **26** Ka nahan ve yange Aôndo de ér ve er sha asaren a ve a yaven a or a ihyeenegh la ye. Kasev mba ve lu hen atô ve la gema ieren ve i yaven a or sha gbaaôndo la, kera lu i sha gbaaô-

ndo ga. **27** Nomso kpaa undu ieren i yaven a kasev sha gbaaôndo la, ve hingir u lun a isharen i yaven a ayol a ve la taveraa, nomso a nomso, ve lu eren akaa a kunya shi zuan a mtsaha* ken ayol a ve, u a kom sha kwaghbo ve la vough yô.

28 Er ve nenge lu ve ainja u fan kwagh u Aôndo* ga yô, Aôndo de ér ve lu a mbamhen vev mba bov mbara, nahan ve er akaa a a kom ga yô. **29** Ve iv a hanmainja i dang cii, ifer man hua man kwaghbo, shi ve iv a iyuhwe man iwoo-or man ayôôso man icugh kua ihyom, shi ve lu mbaerenangereke, **30** man mba vihin ior iti, man mba kôron Aôndo ihyom, kua mbalahanior man mbamonyol man mba kaan ihyagh, man mba eren mbamhen mba bov, kua mba hemban mbamaren ato, **31** man mba lun a mkav ga man mba kuren uityendezwa vev ga man mba lun a dooshima ga man mba zungwen mhôônom ga. **32** Amba ne fa atindi a perapera a Aôndo la dedoo—ve fa er mba ve eren ambaakaa ne cii ve kom ku yô—nahan kpa, ve za hemen u eren akaa ne tseegh tsô ga, mba lumun a mba ve eren a la kpaa.

2 Nahan yô, wea lu nyi or je kpa, aluer u ngu ôron mbagenev ijir yô, u ngu a ishô ga, anngôm; gadia zum u u ôr orgen ijir yô, u ôr ka ijir you, sha ci u u ngu eren akaa shon a u lu ôron ijir sha mi la. **2** Se fa, Aôndo ka a ôr mba ve eren ambaakaa la ijir ér ve kuma mtsaha, man ijirôron i Aôndo ka i mimi.

3 Kpa, anngôm, aluer u ngu ôron mba ve eren ambaakaa la ijir man we kpa u ngu eren a nahan, u hen wer u war ijirôron

1:27 * Shin “injar.” 1:28 * Shin “doo u vea zua a mfe u vough sha kwagh u Aôndo.”

i Aôndo? **4** Shin, er Aôndo a lu a erdoo kpishi, shi a gbe ishima ikyôr shi a lu wan ishima nahan cii kpa, kwagh la gba u kwagh ga? U kera fa er i lu sha erdoo u Aôndo la a lu nôngon ér u gema ishima gaa? **5** Kpa er u taver ityough shi u soo u geman ishima ga yô, u ngu van a iyugh i Aôndo sha iyol you. Una pase i sha iyange i una ôr uumace ijir la, man una ôr i sha perapera je. **6** Una na hanma or injar sha aeren a nan: **7** mba ve lu keren iengem man ici-vir man mtsôr shi ve lu wan ishima eren kwagh u dedoo la cii, una na ve uma u tsôron; **8** kpa mba ve eren ayôôso man mba ve vende mimi, ve gem ve lumun iferkwagh la yô, vea tagher a iyugh kua ishima vihin. **9** Hanma or u nan eren kwaghbo cii, nana tagher a ican man mbamzeyol, Oryuda hiihii, maa Orgrika kpaa; **10** kpa hanma or u nan eren kwagh u dedoo yô, nana zua a iengem man ici-vir man bem, Oryuda hiihii, maa Orgrika kpaa. **11** Gadia Aôndo sangen a sange ga.

12 Mbafan atindi ga mba ve er isholibo cii, vea kpe, aluer mba a atindi ga je kpaa; kpa mba ve fe atindi shi ve er isholibo cii, a ôr ve ijir sha atindi. **13** Gadia ka mba ve unghan a ungha atindi la ve lu mbaperapera sha ishighe ki Aôndo ga, kpa ka mba ve eren kwagh u atindi a tese la a yila ve ér mbaperapera ye. **14** Gadia ior mba ken akuraior agen mba ve fe atindi ga la, mba eren kwagh sha tindi sha gbaaôndo ve je. Shin er ve fe atindi ga nahan kpa, mba tesen ér mba a atindi ken a ve. **15** Ve ayol a ve ka ve tese ér i nger atindi ken asema a ve, shighe u imoshima ve ka i ôron ve, shi asema a ve a naan ve ibo, shin a naan ve ishô la. **16** Kwagh ne una er

sha iyange i Aôndo una ôr uumace ijir sha akaamyer a ve eren la, sha ikyev i Kristu Yesu, er m pa-sen ken loho u dedoo nahan.

17 Nahan aluer u ngu Oryuda ken iti, man u ngu suur sha atindi shi kaan ihyagh sha mlu wou vea Aôndo, **18** shi u fa awashima na shi u lumun a akaa a a lu a vough sha ci u i tese u Atindi,* **19** shi u na jighjigh wer u ngu or u hemmen mbaapirashe, shi u ngu iwan-ger i mba ve lu ken ime, **20** u ngu or u kôôm mba kaven kwagh ga, man or u tesen mbayev mba kiriki, shi u kav akaa a hange hange man a mimi a ken Atindi la yô— **21** ka u tese orgen, man er nan u gem u tesen iyol you ga? We u u pasen kwagh u kaan wer, “De iin ga” la, u gema u iinii? **22** We u u kaan wer, “De eren idya ga” la, ka u gema u er idyaa? We u u ker ieev ihyom tsung la, ka u gema u iin ken utempel mba akombovoo? **23** We u u te ihyagh a atindi la, ka u gema u laha Aôndo sha u peren Atindii? **24** Gadia ka vough er i nger nahan, ér: “Ne na ior mba ken akuraior mba lahan iti i Aôndo.”

25 Jighilii yô, saa u kuran atindi ve icôngo you ia lu ainja ye, kpa aluer u ngu peren atindi yô, icôngo you la hingir ipyusu. **26** Nahan yô, aluer or-ipyusu nan ngu eren kwagh u Atindi a tese ér ka u perapera la yô, a nenge nan ér nan ngu or-icôngo, shin ka nahan ga? **27** Nahan or shon u i tsôngo nan ga la, er nan lu eren kwagh u Atindi a tese yô, nana ôr u ijir, we u i tsôngo u shi u lu a atindi kpa u gem u peren a la. **28** Gadia ka sha mluashe u nan a kaa ér nan ngu Oryuda ga, shi icôngo i nan kpaa ka kwagh u sha iyol ga. **29** Kpa nan ngu Oryuda

2:18 * Shin “i ôr u Atindi u ungha.”

u kimi, shi i tsôngo nan ka ken ishima sha jijingi, ka sha atindi ga. Nana zua a iwuese hen Aôndo, a lu hen ior ga.

3 Nahan yô, shi ka ainja u lun Oryuda sha nyi? Shin icôngo yô, ngi ainja sha nyi? **2** Ka ainja kpishi sha hanma gbenda cii. Hii-hii yô, yange i wa ve icighan loho u Aôndo sha ikyev. **3** Sha nahan yô, aluer Mbayuda mbagenev mba a jighjigh u nan ga yô, a kaa ér nyi? Er ve ban a jighjigh yô, tese ér ior vea kera fatyô u nan Aôndo jighjigh gaa? **4** Mayange ga! Ior cica cii vea eren aie kpa, kwaghôron u Aôndo yô una lu u mimi, vough er i nger nahan, ér: "Kwaghôron wou una tese ér u ngu u perapera, man shighe u ior ve lu nan we ibo kpaa, u tese er u lu a ishô yô." **5** Nahan kpa, aluer iferkwagh i se eren la gema na ior nenge er Aôndo a lu u perapera yô, se kaa ser nyi? Aôndo ka una tsaha se yô, i tese ér a er a vese shami gaa? (Kape ior mbagenev ve henen je la.) **6** Ka nahan ga cii! Aluer ka nahan yô, Aôndo una ôr tar iijir nena?

7 Kpa aluer m er aie, man aie la tese ér kwaghôron u Aôndo ka u mimi shi a na ior mba wuese un yô, er nan Aôndo shi a nengen mo ér m ngu orsholibo? **8** Er nan se kaa ser: "De se eren nen akaabo sha u akaa a dedoo a due ker" ga? Ka kwagh u ior mbagenev ka ve wa se iyol ér se mba ôron je la. Sha kpôô yô, ambaaior la kuma mtsaha.

9 Nahan se kaa ser nyi? Kwagh wase ngu guda a u mbagenev shini? Mayange ga! Gadia se vande ôron ser Mbayuda kua Mbagrika cii mba sha ikyev i isholibo; **10** ka vough er i nger nahan, ér: "Orperapera ngu ga, môm tsô kpaa ga; **11** or môm

u lun a mkav nan ngu ga; or môm ngu u nan keren Aôndo ga. **12** Ior cii undu gbenda, ve cii ve kera gba kwagh ga; or u tesen erdoo nan ngu ga, mô tsô kpaa ga." **13** "Gôngor ve ngu er uwar u u lu ivegher nahan; ve tsugh ior sha iniombor ve." "Megh ku igbinde ku sha ityumbujôôv ve." **14** "Zwa ve iv a ityuhwanev man zehe." **15** "Angahar a ve ka a zaan ayem u za haan awambe inya." **16** "Mtim man ican mba sha igbenda ve, **17** shi ve fa gbenda u bem ga." **18** "Mba cie Aôndo ga."

19 Hegen se fa, hanma kwagh u Atindi a kaa cii, ka sha ci u mba ve lu sha ikyev i Atindi la, sha u hanma or nana cir zwa, shi tar cii u ya ibo sha ishighe ki Aôndo yô. **20** Nahan sha atindi a kuran tseegh yô, or môm kpa a kaa ér nan ngu orperapera sha ishighe nagh ga, gadia ka atindi ka a na i fa isholibo wang ye.

21 Kpa hegen ne, i pase wang ér, dugh atindi sha kpa, or a fatyô u eren kwagh u perapera sha ishighe ki Aôndo. Man ka kwagh u i pase ken Atindi kua Uprofeti* kpaa je la. **22** Se fatyô u eren kwagh u perapera sha ishighe ki Aôndo sha u nan Yesu Kristu jighjigh, man kwagh ne ngu sha ci u hanma or u nan ne jighjigh cii. Gadia i sange a sange ga. **23** Gadia ior cica cii er isholibo, nahan kera mba a iengem i Aôndo ga, **24** kpa Aôndo na ve iyua gbi-lin, er a zungu ve mhôônom, a kaa ér mba mbaperapera sha u paan ve sha nagh ku ipaan ku Kristu Yesu a kimbi la yô. **25** Aôndo na un ér a lu nagh ku iwom* sha awambe a na la; a hingir gbenda u

3:21 * "Atindi kua Uprofeti" ka Ruamabera u ken Zwa Heberu la jimin cii. 3:25 * Shin "nagh ku himen ior a na."

den mba ve ne un jighjigh la asorabo. Lu sha u una tese peraperara na, gadia Aôndo lu vanden wan ishima den asorabo a ior lu eren sha ayange a tsuaa la. **26** Lu sha u una tese peraperara na sha ayanenge ne, sha er zum u una kaa ér or u nan ne Yesu jighjigh la nan ngu orperaperara je kpa, a lu vough yô.

27 Nahan se mba a ityôkyaa i kaan ihyagha? Ityôkyaa ngi ga. Ka tindi u han se fatyô u kaan ihyagh a mini? Ka tindi u sha kwagh u aereene? Mayange ga; ka tindi u sha kwagh u jighjigh u nan. **28** Gadia se nenge ser, mba kaan ér or ngu orperaperara ka sha jighjigh u nan, ka sha atindi a kuran ga. **29** Shin un ka Aôndo u Mbayuda tseeghle? Kera ka Aôndo u ior mba ken akuraior agen kpaa gaa? Sha kpôô yô, ka u ior mba ken akuraior agen kpaa. **30** Er Aôndo a lu môm yô, una yila mba i tsôngo ve la ér mbaperaperara sha ci u jighjigh ve u nan, shi mbapyusu kpaa una yila ve ér mbaperaperara sha ci u jighjigh ve u nan. **31** Nahan yô, se de kwagh u atindi sha ci u se na jighjigh yumuu? Mayange ga! Kpa se mba we atindi ikyo.

4 Er i lu nahan yô, ka nyi se kaa ser Aberaham u a lu ter wase u tamen shainja i iyolough la yange zua a mini? **2** U tesen ikayav yô, luun er yange i kaa ér Aberaham ngu orperaperara sha ci u ityom na yô, ma lu a ityôkyaa i tan ihyagh, kpa ma lu ken Aôndo ga. **3** Nahan ruamabera kaa ér nyi? “Aberaham na Yehova” jighjigh, nahan a nenge un ér ngu orperaperara.” **4** Or u eren tom yô, mba nengen injar i nan la ér ka iyua i ne nan gbilin* ga, kpa ka

kwagh u i gbe u a na nan yô.* **5** Kpa or ka nana na Aôndo jighjigh, nana suur sha ityom i nan ga yô, Aôndo a nenge nan ér nan ngu orperaperara sha ci u nan na jighjigh. Ka Aôndo una fatyô u nengen mbaasorabo ér mba mbaperaperara ye. **6** Ka vough er Davidi kpa a ôr kwagh u msaanyol u or ka nan zua a mi zum u Aôndo a nenge nan ér nan ngu orperaperara, kpa i lu sha ityom i nan ga la nahan, ér: **7** “Saan mba i de ve aferakaa a ve, shi i cir” asorabo a ve la iyol; **8** saan or u Yehova* a umbur isholibo i nan ma shighe môm ga la iyol.”

9 Msaanyol ne ngu sha ci u ior mba i tsôngo ve la tseegh shin ngu sha ci u ior mba ve lu ipyusu kpaa? Gadia se kaa ser: “Jighjigh u nan u Aberaham la yange na yô, Aôndo nenge un ér ngu orperaperara.” **10** Yange lu ken mlu u nyi ve Aôndo nenge un ér ngu orperaperara? Yange i tsôngo un shin i lu a tsôngo un ga? Yange i lu a tsôngo un ga, lu ipyusu. **11** Nahan Aôndo kaa a na ér a tsôngo. Icôngo la lu ikayav, man lu sha u tesen ér yange lu a tsôngo ga tsô i nenge un ér ngu orperaperara sha ci u jighjigh na u nan la, sha u una hingir ter u mba i tsenge ve ga kpa ve ne jighjigh la cii, shi Aôndo una nenge ve ér mba mbaperaperara yô; **12** man sha er una hingir ter u ônov mba i tsenge ve la, kpa a lu mba i tsenge ve la tseegh ga, a kua mba ve lu dondon ikayav i jighjigh u nan u ter wase Aberaham lu a mi shighe u lu a tsôngo ga la kpaa yô.

13 Gadia lu sha kwagh u atindi a kuran Aôndo tondo zwa a Aberaham shin ônov nav* ér una lu or u yan dyako u tar ga, kpa lu sha ci u jighjigh u nan u lu a mi ve Aôndo

4:3, 8 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 4:4 * Shin “ka erdoo i tese nan sha mhôn.”

4:4 * Shin “kpa ka injô i kimbi nan ye.” 4:7 * Shin “i de ve.” 4:13 * Zwa Grika, “vor na.”

nenge un ér ngu orperapera la. **14** Gadia aluer ka mba ve kuran atindi la ve lu mbayan dyako yô, jighjigh u nan una hingir gbilinkwagh, shi ityendezwa la kpa bunde. **15** Jighilii yô, Atindi nga ve a iyugh, kpa pe tindi a lu ga yô, tindi u peren kpa ngu ga.

16 Yange i er ityendezwa ne a Aberaham sha ci u a na jighjigh, man lu sha erdoo u Aôndo a tesen sha mhôn la, sha er ityendezwa shon ia kure sha mi vough sha ônov nav* cii yô, man a lu mba ve kuran Atindi la tseegh ga, kpa a kua mba ve dondon ikhav i jighjigh u nan u Aberaham u a lu ter u hanma wase cii la. **17** (Ka vough er i nger nahan, ér: "M ver u mer lu ter u akuraior kpishi.") Kwagh ne lu sha ishighe ki Aôndo, un u Aberaham na un jighjigh la, ka Aôndo u ka a nder mbakpenev shi a ôr kwagh u akaa a a lu gainja er nga* la. **18** Yange na jighjigh shi lu a ishimaverenkeghen ér una va hingir ter u akuraior kpishi, shin er lu injia er kwagh la una fatyô u eren ga nahan kpa; gadia i vande kaan ér: "Kape ônov ou* vea lu la." **19** Yange nenge iyol na lu er i kpe nahan (gadia anyom a na kuma er 100 nahan), shi sagh a Sara kpa lu er a kpe nahan,* kpa jighjigh u Aberaham tenger ga. **20** A ta akperan sha kwagh u ityendezwa i Aôndo i na jighjigh a mi la ga; kpa jighjigh na la na yô, ishima taver un, lu wuese Aôndo **21** shi lu a vangertiôr ér Aôndo una fatyô u eren kwagh u a tende zwa la. **22** Sha nahan yô, "i nenge un ér ngu orperapera."

23 Nahan kpa, kwagh u yange i nger ér, "Aôndo nenge un ér" la,

4:16 * Zwa Grika, "vor na." 4:17 * Shin a fatyô u kaan ér, "a na kwagh u a lu ga la a hingir u lun." 4:18 * Zwa Grika, "vor wou." 4:19 * Shin "Sara kpa lu ikyôm."

lu sha ci na tseegh ga, **24** lu sha ci wase kpa. Aôndo una nenge se ér se mba mbaperapera sha ci u jighjigh u nan wase la, gadia se na Un u yange nder Yesu Ter wase shin ku la jighjigh. **25** Aôndo yange de ér i wua un sha ci u asorabo ase, shi nder un shin ku sha er una kaa ér se mba mbaperapera yô.

5 Sha nahan yô, hegen u i kaa ér se mba mbaperapera sha jighjigh u nan ne, se lu nen ken bem* vea Aôndo ken Ter wase Yesu Kristu. **2** Ka sha ci u jighjigh u se ne un la kpa gbenda u bugh u Aôndo una tese se erdoo sha mhôn, er a lu tesen se hegen nahan ye. Nahan yô, se ember nen* er se lu keghen ser Aôndo a ver se sha ian i icivirigh ne. **3** Heela tseegh ga, se ember nen* ken atsan, gadia se fa ican ka i na se lu a ishimawan; **4** ishimawan di i na Aôndo a lumun se, Aôndo una lumun se yô, se lu a ishimaverenkeghen, **5** man ishimaverenkeghen la i ve or ahenge ga. Gadia Aôndo ka a wase se u fan sha icighan jijingi na u ka a na se la, er se doo un ishima tsung yô.

6 Jighilii yô, er se lu ken igbekera her la je, Kristu kpe sha ci u mbaasorabo sha shighe u i ver la. **7** Gadia taver u or nana kpe sha ci u orperapera. Nahan kpa, or u dedoo yô, alaghga or nana lumun u kpen sha ci u nan. **8** Kpa Aôndo tese se dooshima na sha gbenda ne nahan: Er se lu mbaasorabo her la je, Kristu kpe sha ci wase. **9** Man hegen, er i lu sha awambe a na je i kaa ér se mba mbaperapera yô, a yima se sha ikhev na, iyugh i Aôndo ia kera va sha a vese ga. **10** Kpa aluer shighe u se lu mbahyomov

5:1 * Shin a fatyô u kaan ér, "se mba ken bem." 5:2, 3 * Shin a fatyô u kaan ér, "se mba ember."

mba Aôndo la je kpa i hime se a na sha ku u Wan na yô, hegen u i hime se a na kera ne je yô, a yima se keng, sha ci u ngu uma.

11 Ka nahan tseegh ga, shi se mba ember ken Aôndo sha kwagh u Ter Yesu Kristu, un u a ne i hingir u a hime se a na la.

12 Nahan, er isholibo nyôr shin tar sha or môm, man ku gema va sha ci u isholibo la yô, ku va sha ior cii, sha ci u ve cii ve er isholibo—. **13** Yange isholibo nyôr shin tar je Atindi lu a lu ga. Kpa tindi ka una lu ga yô, mba kaan ér or er isholibo ga. **14** Nahan kpa, hii sha shighe u Adam la zan zan ar sha shighe u Mose la, yange ku tema tor sha ior, kua sha mba ve er imba isholibo i Adam la ga je kpaa. Adam bee un u yange i tôndo zwa ér ngu van la.

15 Kpa iyua shon ngi er isholibo la ga. Aluer ior kpishi kpe sha ci u or môm per tindi yô, erdoo u Aôndo a tese sha mhôôn la man iyua i a ne se sha erdoo u sha mhôôn u or môm la, ka Yesu Kristu je la, i hembra aren a* ior kpishi cii! **16** Shi kwagh u iyua la i ve a mi la ngu kwaghmôm a kwagh u a dugh ken isholibo i or môm la ga. Gadia yange i ôr ijir i isholibo i môm i i er la, i na ibo, kpa iyua i i na zum u i er asorabo kpishi kera la yô, lu ishô. **17** Gadia aluer lu sha isholibo i or môm la ku tema tor yô, erdoo u Aôndo a tese se sha mhôôn kua iyua i a ne sha u se lu mbaperapera la hembra ngeen shi hembra doon cii. Mba ve zough a mtsera ken akaa ne la cii, or môm, ka Yesu Kristu je la, una na vea lu uma, vea tema tor.

18 Sha nahan yô, er lu sha isholibo i môm hingir u ior cii vea kpe yô, ieren i perapera i môm kpa i na i kaa ér ior cii mba mba-

perapera, shi ka u vea zua a uma.

19 Gadia er lu sha ihyembeato i or môm la ior kpishi hingir mba-asorabo yô, ieren i unghan kwagh i or môm la kpa i na ka u ior kpishi vea hingir mbaperapera. **20** Yange i va a Atindi sha er ior vea fa er ve eren asorabo* kpishi yô. Kpa pe isholibo i ngee yô, erdoo u Aôndo a tesen sha mhôôn la ka a hembra ngeen cii. **21** Sha ci u nyi? Er yange isholibo tema tor vea ku yô, erdoo u i tese sha mhôôn la kpa una tema tor sha perapera, sha u ior vë zua a uma sha ikyeve i Yesu Kristu Ter wase.

6 Nahan, shi se kaa ser nyi? Se za hemen u eren asorabo sha er a seer tesen se erdoo u sha mhôôn yô? **2** Mayange ga! Er se lu kpenegh ken isholibo nahan, shi se za hemen u eren isholibo? **3** Shin ne fa er se mba yange i er se batisema se hingir ken mzough vea Kristu Yesu cii, se kpe a na imôngo ga ase? **4** Nahan yange i ii se a na imôngo sha batisema u i er se la, sha u se kpa se lu ken uma u he, vough er yange i nder Kristu shin ku sha tahav* mbu Ter, a lu ken uma u he nahan. **5** Er se hingir u lun ken mzough vea na sha u kpen er un kpa yange kpe nahan yô, ka keng shi se va lu ken mzough vea na, sha ci u a va nder se shin ku er un kpa yange i nder un nahan. **6** Gadia se fa, i mande aeren ase a tse la sha kon vea na sha u iyol yase i isholibo la i de kera lu a tahav ga, sha er se kera lu ikpan i isholibo ga yô. **7** Gadia or u nan kpe yô, i kar a isholibo i nan kera.*

8 Shi aluer se kpe a Kristu imôngo yô, se na jighjigh ser shi se

5:20 *Shin "peren atindi." 6:4 *Zwa Grika, "iengem." 6:7 *Shin "i pase nan, nan kera ngu sha ikyeve i isholibo ga; i de nan isholibo i nan."

va lu uma vea na imôngo. **9** Gadia se fa ser, er hegen i nder Kristu shin ku yô, una kera kpe mayange ga; ku kera ngu a tahav sha a na ga. **10** Ku u yange kpe la, a kpe u kwa môm, sha u karen a isholibo kera, nahan mayange una kera kpe ga. Ngu uma hegen sha u eren ishima i Aôndo. **11** Sha nahan yô, ne kpa tôô nen ner ne kpe ken isholibo, kpa ne gema ne mba uma sha u ne er ishima i Aôndo sha u dondon Kristu Yesu.

12 Nahan yô, de lumun nen ner isholibo i za hemen u yan tor ken iyol yen i ka i kpe ne, sha u ne hingir u eren asaren a i ga. **13** Shi de kera naan nen iyol yen* sha ikyev i isholibo sha u eren kwaghbo kpaa ga. Kpa gema wa nen ayol a en sha ikyev i Aôndo injer i nder ne shin ku ne hide ne mba uma nahan, shi wa nen iyol yen* sha ikyev i Aôndo sha u eren kwagh u dedoo. **14** Gadia gba u isholibo ia ya tor sha a ven ga, sha ci u ne kera mba sha ikyev i tindi ga, kpa Aôndo ngu tesen ne erdoo na u sha mhôôn la.

15 Nahan se er nena? Ka u se gbaa eren asorabo tsô sha ci u se kera mba sha ikyev i tindi ga, kpa Aôndo ngu tesen se erdoo na u sha mhôôn la yumuu? Mayange ga! **16** Ne fa gaa? Aluer ne na ayol a en sha ikyev i or ner ne hingir ikpan i nan shi ne unghan imo i nan yô, ne mba ikpan i or u ne ongo imo i nan la; a lu isholibo yô, ia za a ven ken ku, a lu u unghan imo i Aôndo yô, ne hingir mbaperpera. **17** Nahan se sugh Aôndo er yange ne lu ikpan i isholibo, kpa hegen ne hingir mbau-ngwan kwagh a ishima i môm sha ityesen i Aôndo a ne ne la yô. **18** Er yange ne kera lu ikpan i

isholibo ga la je, ne hingir ikpan i perapera. **19** Er iyol yen i yen yô, m ngu ôron kwagh sha ase-mber a ior ve fe yô; er yange ne na alegh a iyolough a en lu ikpan i akaa a hôngorrough man akaa a dang sha u eren asorabo la, hegen gema na nen alegh a iyolough a en a hingir ikpan i perapera sha u eren akaa a wang. **20** Gadia shighe u ne lu ikpan i isholibo la, perapera lu hemen ne ga.

21 Hen shighe la lu atam a nyi ne lu umene? Lu akaa a kunya u ker ne sha mi hegen la. Gadia akaa la aa za a ven ken* ku. **22** Nahan kpa, er hegen i de ne asorabo ne hingir ikpan i Aôndo yô, ne mba umen atam sha u eren akaa a wang, man injar* yô, ka uma u tsôron. **23** Gadia injar i isholibo yô, ka ku, kpa iyua i Aôndo a ne yô, ka uma u tsôron ken Kristu Yesu Ter wase.

7 Anmgbianev, ne fa zan gaa? (Gadia m ngu ôron kwagh a mba ve fe atindi yô.) Er or nan lu uma je, nan ngu sha ikyev i Tindi.* **2** U tesen ikyav yô, kwase u nan lu a nom yô, tindi kange nan vea nom u nan shighe u nom a lu uma la, kpa aluer nom u nan kpe yô, nan kera ngu sha ikyev i tindi u nom u nan la ga. **3** Nahan aluer nan hingir kwase u orgen shighe u nom u nan a lu uma la yô, a yila nan ér idyakwase. Kpa aluer nom u nan la va kpe yô, nana kera lu sha ikyev i tindi u nom u nan la ga, nahan nana hingir kwase u orgen kpa, a kera yila nan ér idyakwase ga.

4 Nahan, anmgbianev av, ne kpa yange iyol i Kristu na ne lu kpenegh sha kwagh u Atindi, sha er ne hingir kwagh u orgen yô, ka un u yange i nder un shin ku

6:13 * Zwa Grika, "alegh a iyolough a en."

6:21 * Shin "mkur u akaa la ka." 6:22 * Shin "ken mkur." 7:1 * Ka, "Atindi a Mose" je la.

la je la, man sha er se ume atam sha ci u icivir i Aôndo yô. **5** Gadia shighe u se lu uma shainja i iyolough la, Atindi wase se u nengen a asaren a bo a a lu eren tom ken iyol yase,* zan a vese ken ku la. **6** Kpa hegen se kera mba sha ikhev i Atindi ga, sha ci u se mba kpenegh sha kwagh u yange kange se la, sha er se hingir ikpan sha gbenda u he, sha jijingi, a kera lu sha gbenda u tse, sha Atindi* ga yô.

7 Nahan se kaa ser nyi? Atindi ka isholiboo? Mayange ga! Mimi je, luun er Atindi nga ga yô, ma m fetyô u fan kwagh u a lu isholibo ga. U tesen ikhav yô, er Tindi a kaa ér: "De tòmôn kwagh ga" yô, kwagh la wasem m fa kwagh u a lu kwaghtòmôn yô. **8** Kpa ka tindi a ne m fe kwagh u a lu isholibo jim jim ye, sha ci u m fa er m tòmôn kwagh sha hanma gbenda cii yô, man kwagh la ka isholibo. Gadia shighe u tindi lu ga la, isholibo lu kpenegh. **9** Jighilii yô, yange m lu uma shighe u tindi lu ga la. Kpa tindi za ve yô, isholibo shi hide lu uma, kpa mo m gema m kpe. **10** Nahan tindi u ma za a mo ken uma la, gema za a mo ken ku. **11** Gadia tindi na yô, isholibo zua a ian meem wuam sha tindi shon. **12** Nahan Atindi iyol i a ka icighankwagh, shi kwagh u a kaa la kpa ka icighankwagh man kwagh u perapera man u dedoo.

13 Sha nahan yô, kwagh u dedoo gema vam a ku shinii? Mayange ga! Kpa ka isholibo i er nahan ye. I na kwagh u dedoo la hingir kwagh u van mo a ku. Sha nahan yô, tindi tese er isholibo i lu kwagh u vihin tsung yô. **14** Gadia hegen se fa, Atindi ka kwagh u ken jijingi, kpa mo m ngu iyol i

inyam tsô, i teem m hingir kpan u isholibo. **15** M fa kwagh u m eren ga. Gadia ka kwagh u a saremla m eren ga, gema ka kwagh u m soo ga la ka m eren ye. **16** Nahan kpa, aluer ka kwagh u a saremla ga la ka m gema m er yô, m lumun mer Atindi doo. **17** Kpa hegen kera ka mo iyol yam m eren un ga, kpa ka isholibo i i tem ken a mo la. **18** Gadia m fa, kwagh u dedoo môm ngu ken a mo ga, ka ken iyol yam je la; sha ci u m ngu a isharen i eren kwagh u dedoo, kpa m gema m fetyô u eren ga. **19** Gadia m eren kwagh u dedoo u a saremla ga, kpa ka kwagh u bo u a saremla ga la ka m gema m er ye. **20** Nahan, aluer ka kwagh u a saremla ga la ka m er yô, kera ka mo m eren un ga, kpa ka isholibo i i tem ken a mo la.

21 Nahan m mase kaven tindi ne ken iyol yam: Ka a saren mo u eren kwagh u vough yô, m kav er isharen i eren kwagh u bo la i vande lun ken a mo yô. **22** Ken ishima yam yô, kwagh u atindi a Aôndo gbam ishima sha mimi, **23** kpa m gema m kav tindi ugen ken iyol yam,* ngu nongon num a tindi u a lu ken mhen wam la, yemen a mo sha u m za hingir kpan u tindi u isholibo, u a lu ken iyol yam* la. **24** Aye, kwagh tserem! Ka an nana shi yimam sha ikhev i iyol i i lu yemen a mo ken imba ku ne sha wono? **25** I wuese Aôndo ken Yesu Kristu Ter wase! Nahan, ken mhen wam yô, m ngu kpan u atindi a Aôndo, kpa ken iyol yam yô, m ngu kpan u tindi u isholibo.

8 Sha nahan yô, i nenge mba ve lu ken mzough vea Kristu Yesu la ér ve kuma ku ga. **2** Gadia tindi u jijingi la ka a na uma, sha er u lu ken mzough vea Kristu Yesu

7:5 * Zwa Grika, "alegh a iyolough ase." 7:6

* Ka, "Atindi a Mose" je la.

7:23 * Zwa Grika, "alegh a iyolough a am."

yô. Shi tindi la pase u, u kera ngu sha ikyeve i tindi u isholibo man ku la ga. **3** Kwagh u yange Atindi fatyô u eren ga sha ci u myen u iyol yase la, Aôndo er un sha u tindin Wan na ken mlu u iyol i orumace i isholibo la sha u va karen a isholibo kera. Sha nahan yô, Aôndo nenge ér isholibo i orumace la ka mtsaha, **4** sha er a kure kwagh u perapera u a lu awashima u Atindi la ken a vese yô, sha ci u se mba eren kwagh sha inja i iyolough ga, kpa ka sha inja i jijingi. **5** Gadia mba ve eren kwagh sha inja i iyolough la mba veren ishima sha asaren a iyolough, kpa mba ve eren kwagh sha inja i jijingi yô, ka ve ver ishima sha akaa a ken jijingi. **6** Gadia u veren ishima sha asaren a iyolough la ka ku, kpa u veren ishima sha akaa a ken jijingi yô, ka uma man bem; **7** sha ci u ieren i veren ishima sha asaren a iyolough la nga ihyom a Aôndo, gadia nga sha ikyeve i tindi u Aôndo ga, shi ia fatyô u lun kpaa ga. **8** Nahan mba ve eren kwagh sha asaren a iyolough la vea fatyô u eren ishima i Aôndo ga.

9 Nahan kpa, aluer mimi je jijingi u Aôndo ngu ken a ven yô, ne mba eren kwagh sha asaren a iyolough ga, kpa ka sha jijingi. Kpa aluer or ngu a jijingi u Kristu ga yô, or la nan ngu kwagh na ga. **10** Kpa aluer Kristu ngu ken mzough vea ven yô, iyol nga kpe-negh sha ci u isholibo, kpa jijingi la ne uma, gadia Aôndo nenge ér ne mba mbaperapera. **11** Aluer jijingi u un shon u yange nder Yesu shin ku la ngu ken a ven yô, un u yange nder Kristu Yesu shin ku la una na iyol yen i i kpen la kpa ia lu uma sha jijingi na u a lu ken a ven la.

12 Sha nahan yô, anmgbianev, gba u se de ser iyol yase i kighir

se se eren kwagh u i soo la ga. **13** Gadia aluer ne mba eren kwagh sha inja i iyolough yô, ne kpe kpee je; kpa aluer ne wua aeren a iyolough la sha jijingi yô, ne lu uma. **14** Mba jijingi u Aôndo a hemen ve cii yô, mba ônov mba Aôndo jim. **15** Gadia ne ngohol ka jijingi u lun ken kpan, sha u ne hide shi ne lu ken mcie ga, kpa ne ngohol ka jijingi u hingir ônov; man ka sha jijingi shon kpaa se yilan ser: "Aba,* Tere!" ye. **16** Jijingi la iyol na ka a er shiada vea jijingi wase ér se mba ônov mba Aôndo. **17** Nahan, aluer se mba ônov yô, se mba mbayan dyako kpaa—man se mba mbayan dyako u Aôndo jim, shi se mba mbayan dyako a Kristu imôngo—aluer se ya ican vea na imôngo sha er a va ver se sha ian i icivirigh a na imôngo yô.

18 Gadia m nenge atsan a se lu yan hegen ne kuma sha icivir i a va nenge a mi ken a vese la cuku tsô kpaa ga. **19** Gadia akaa a i gbe la nga veren ashe keghen shighe u a va pase ônov mba Aôndo ken igbar la, **20** sha ci u akaa a i gbe a la cii yange i gbihi a, a hingir gbilinkwagh, lu sha ishima i a ga, kpa lu sha ishima i un u gbihi a la, sha ci u ishima-verenkeghen lu **21** ér a va pase akaa a i gbe a la a de kera lu ikpan i iyol i i hôôn ne ga, kpa a lu sha ian i icivirigh i ônov mba Aôndo mba i pase ve, ve kera lu uikyangen ga la. **22** Gadia se fa, akaa a i gbe a la cii nga kinen imôngo shi nga ken mnyoon zan zan hegen. **23** Kpa ka a tseegh ga, se mba se ngohol iyiagh ki i hii sundan* la, ka jijingi je la; se ayol a ase kpa se mba kinen ken

8:15 * Aba ka ishember i ken zwa Heberu shin zwa Aram, inja na yô, ér "Tere!" 8:23 * Shin "iyiagh ki tsutswagh."

avanger a ase, keghen shighe u a va yila se se hingir ônov la a ishima i môm, zum u nagh ku ipaan kura ku a na a pase se, se kera lu ken iyol yase ne ga la. **24** Gadia se zua a ishimaverenkeghen ne zum u i yima se la. Kpa zum u i nenge a kwagh u i lu veren ishima keghen yô, ishimaverenkeghen la bee; gadia zum u or nenge a kwagh yô, shi nan lun a ishimaverenkeghen sha minii? **25** Kpa ka sea lu a ishimaverenkeghen sha kwagh u se lu a nenge a mi ga yô, i sar se tsung u nengen a mi, se wa ishima se keghen.

26 Kape jijingi kpa ngu a wase se shighe u se vôr je la, sha ci u zayol yô, ka se fa kwagh u i doo u se er msen sha mi er i gbe u ma se er la ga, kpa jijingi iyol na ngu a zamber sha ci wase zum u se lu kinen shin ishima yô. **27** Kpa un u a tev asema la fa kwagh u jijingi, gadia jijingi ngu zamber sha ishima i Aôndo, sha ci u uicighanmbaiorov.

28 Se fa, Aôndo ka a na ityom na cii i zaan sha inja sha inja sha ci u iwasen i mba Aôndo a doo ve ishima la, ka mbara mba i tsough ve sha awashima na je la; **29** gadia sha hiihii la je yange fa mba lu u una tsua ve la, shi tsenga tseghen ve* ér ve lu er Wan na nahan, sha er Wan na una lu waniu-nda u lun a anmgbianev kpishi yô. **30** Shi ka mba a tsegh ve ér ve lu er Wan na nahan la, shi a yer ve ér mbaperapera kpaa ye. Shi ka mba a yer ve ér mbaperapera la shi a ver ve sha ian i icivirigh kpaa ye.

31 Nahan se kaa ser nyi sha akaa nee? Aluer Aôndo ta ikyya a vese yô, ka an nana hendan a vese? **32** Er Wan na je kpa yange

tange ga, gema un na sha ci wase cii nahan, una kera na se akaa agen kpaa gbilin, u seer sha a na gaa? **33** Ka an nana wa mba Aôndo a tsough ve la ijiri? Ka Aôndo iyol na a kaan ér mba mbaperapera ye. **34** Ka an nana na ve ibo? Ka Kristu Yesu iyol na yange kpe ye, shi ka un yange i nder un shin ku ye; ngu ken uwegh ku yanegh ku Aôndo, shi ka un kpa a lu zamber sha ci wase ye.

35 Ka nyi je ia na se kera doo Kristu ishima ga? Ka ican shin ka ishimanyiana? Ka mtev u sha ican shin ka ijene? Ka idyelegh shin ka kwagh u cier iyolo? Shin ka sanke-re? **36** Ka vough er i nger nahan, ér: "Ka sha ci wou ka se shi tagher ishighe a ku ayange ayange ye; i nenge se mba er iyôngo i i gbe u a za sôngo yô." **37** Nahan kpa, se mba hemban akaa ne cii, sha iwasen i un u se doo un ishima la. **38** Gadia m fa dedoo mer, ku shin uma shin mbatyomov shin ugomoti shin akaa a hegen shin akaa a ken hemen shin tahav **39** shin akaa a sha gayô akaa a shin, gayô ma kwagh ugen u i gbe cii, una yange Aôndo u tesen se dooshima na sha ikyev i Kristu Yesu Ter wase ga.

9 M ngu ôron mimi ken Kristu, m ngu eren aie ga, gadia imoshima yam ngi eren shiada vea mo sha icighan jijingi **2** er m lu zungwen tsung shi ishima i zer vihin mo ghem yô. **3** Gadia mo yô, guda ma i wem ifyan shi ma i pavem a Kristu sha ci u anmgbianev av mba sha iyol mba ve lu ityô yam la, **4** ka Mbaiserael je la. Ka ve yange i lumun ve u lun ônov mba Aôndo, shi i ver ve sha ian i icivirigh, shi i ya ikyur a ve, shi i na ve Atindi kua icighantom, shi i er uityendezwa a ve kpaa ye. **5** Ve due ken uter vev, shi ka ken a ve

8:29 * Zwa Grika, "shi pase kwagh ve tsuaa je."

Kristu kpa a dugh sha inja i iyolough ye. I wuese Aôndo u a lu a tahav sha akaa cii la ghem sha won. Amen.

6 Nahan kpa, u ngu wer kwagh-ôron u Aôndo la gba inya ga. Gadia ka mba ve dugh ken tsombor u Iserael cii ve lu "Iserael" kpôô kpôô ga. **7** Shi er ve dugh ken tsombor u Aberaham nahan cii kpa, ka ve cii ve lu ônov* ga; kpa i nger ér: "Mba a yilan ve ér ônov* ou la, vea due ken Isaka." **8** Inja na yô, ka mba ve lu ônov sha inja i iyolough la ve lu ônov mba Aôndo kpôô kpôô ga, kpa ka ônov mba ityendezwa mbara i nenge ér ka ônov* mba Aberaham ye. **9** Gadia kwaghôron u ityendezwa la kaa ér: "Inyom i sha, me vaan hen shighe ne nahan yô, Sara mar wan u nomso kera ve." **10** Lu hen shighe la tseegh ga, kua shighe u Rebeka wa iyav a or môm, ka ter wase Isaka je la, mbu lu u una mar ahina la kpaa. **11** Aôndo yange vande wan ishima u tsuan or, shi fa er una tsua nan la kpaa; lu u una tsua nan sha ci u ityom i nan er ga, kpa lu u un iyol na una tsua or u soo u yilan la. Nahan, er i lu a mar ônov mbara ga, shi ve lu a er kwagh u dedoo shin u bo ga la je, **12** i kaa a na* ér: "Wan u vesen la una lu kpan u wan u kiriki la." **13** Ka vough er i nger nahan, ér: "Yakob yange doom ishima, kpa Isou yô, m kôr un ihyom."

14 Nahan se kaa ser nyi? Aôndo eren kwagh sha ifer shinii? Mayange ga! **15** Gadia a kaa a Mose ér: "Or u mhôonom ma kerem a nan la cii, me zungwe nan mhôonom, shi or u kunya u kerem a nan kpaa, me tese mer kunya kô-

rom a nan." **16** Sha nahan yô, ka sha isharen i or shin sha iniôngon i nan* Aôndo una zungwe nan mhôonom ga, kpa ka sha mnenge u Aôndo u a zungwen mhôonom la. **17** Gadia ruamabera kaa a Farou ér: "Ka sha ityôkyaa ne m de u u lu her ye: sha er me tese tahav av sha kwagh wou, shi me na a pase iti yam sha tar cii yô." **18** Sha nahan yô, or u a nenge i doo un cii, ka a zungwe nan mhôonom, shi or u a nenge i doo un cii, ka a de nan cighir ishima.

19 Nahan pinem ase wer: "Er nan ve shi ka a zua or a ibo? Ka an nana fatyô u yangen un u eren ishima naa?" **20** Kpa we or, u ngu di nyi ve u hendan kwagh a Aôndo? Kwagh u i maa un a maa ka a hide a pine un u maa un la ér: "Er nan u maam nahanaa?" **21** Ka nyi ase? Ormaanteyegh ngu a tahav sha inyatyuu ga zee? Una fatyô u coon inyatyuu maan ikyagh ki eren kwagh u icivirigh a mi kua ki eren kwagh u icivirigh ga a mi sha inyatyuu shon i môm gaa? **22** Nahan aluer Aôndo yange soo u tesen iyugh na kua tahav nav ken igbar, kpa wa ishima tsung, de mkam ma ma kom iyugh na, i lu u a tim ma kera la ma her di ye? **23** Man aluer yange er kwagh ne sha u una tese er un lu a icivir kpishi sha kwagh u mkam ma ma kom u una zungwe ma mhôonom, ma yange maa sha ci u ma zua a icivir la **24** di ye? Ka se je la, se mba yange yila, lu ken Mbayuda tseegh ga, kpa kua ken akuraior agen kpaa la. **25** Ka kwagh u yange ôr ken Hosea kpaa je la, ér: "Me yila mba ve lu ior av ga la mer, 'ior av'; kwise u a doom ishima ga la kpaa, me

9:7, 8 * Zwa Grika, "vor." 9:12 * Ka, "Rebeka" je la.

9:16 * Zwa Grika, "ka er i sar or la, shin sha ayem a or."

yila un mer, 'u doon mo ishima'; **26** shi hen ijiir i yange i kaa a ve ér, 'Ne mba ior av ga' la, a yila ve her ér, 'ónov mba Aôndo u uma.'"

27 Shi Yesaia yange ôr kwagh u Iserael genger genger ér: "Shin er ónov mba Iserael ve ngee er waarawa u shin zegemnger nahan kpa, a yima a lu asande a ve tseegh. **28** Gadia Yehova* una ôr tar ijiir una kure; una ngôôr kuren i ga."# **29** Shi ka vough er Yesaia tsenga ôron nahan, ér: "Luun er Yehova* u akum a sha shi se vor" her ga yô, ma se hingir vough er Sodom nahan, shin ma se lu er ka Gomora nahan."

30 Nahan se kaa ser nyi? Se kaa ser, shin er ior mba ken akur-aior lu keren u eren kwagh u perapera ga nahan kpa, ve hingir mbaperapera, man lu sha jighjigh u nan ve hingir mbaperapera ye; **31** kpa Mbaiserael yô, shin er ve lu keren ér vea kuran atindi a perapera nahan kpa, ve fatyô u kuran atindi la ga. **32** Sha ci u nyi? Sha ci u ve lu nongon ér vea lu mbaperapera, kpa lu sha jighjigh u nan ga, ve lu henen ér ka sha akaa a ve eren la. Ve nongo gbееv sha "iwen i nan gbееv mbu nongon"; **33** er i nger nahan, ér: "Nenge! M ngu veren iwen i nan gbееv mbu nongon ken Shion kua vande u tan nguhar sha mi, kpa or u nan ne un jighjigh yô, mayange nana va ahenge ga."

10 Anmgbianev, kwagh u a sa-rem ken ishima shi m lu za-mber Aôndo sha ci ve jighilii yô mer, ma i yima ve. **2** Gadia m ngu eren ve shiada mer, mba a gbashima sha kwagh u Aôndo, kpa gema mba a mfe u vough sha

kwagh na ga. **3** Gadia ve fa pera-pera u Aôndo a lumun a mi la ga, gema mba keren u tesen perapera ve, ve lumun a perapera u Aôndo a soo la ga. **4** Gadia Atindi cii kure sha Kristu, sha er hanma or u nan ne un jighjigh cii, a nenge nan ér nan ngu orperapera yô.

5 Gadia Mose nger kwagh sha kwagh u perapera u a har sha Atindi a kuran la ér: "Or u nan eren akaa ne yô, nana lu uma sha a." **6** Kpa sha kwagh u perapera u a har sha jighjigh u nan la yô, mkaanem ma Aôndo kaa ér: "De pinen ken ishima you wer, 'Ka an nana kôndo sha?' ga, ka u kôndon za van a Kristu je la, **7** shin de pinen wer, 'Ka an nana sen shin ihyungwa i zan kweng laa?' ga, ka u senen za duen a* Kristu shin ku je la." **8** Kpa ma kaa ér nyi? Ma kaa ér: "Loho la ngu ikyua a we; ken zwa wou kua ken ishima you"; ka "loho" u i lu pasen sha u ior ve na jighjigh la je la. **9** Gadia aluer u pase sha zwa wou ken igbar wer Yesu ka Ter, shi u na jighjigh ken ishima you wer Aôndo nder un shin ku yô, a yima u. **10** Gadia ka ken ishima or ka nan na jighjigh ve nan hingir orperapera ye, kpa gema ka sha zwa or ka nan pase ken igbar sha u zuan a myom ye.

11 Ruamabera kaa ér: "Hanma or u nan ne un jighjigh cii yô, nana va ahenge ga." **12** Gadia Oryuda ngu kposo a Orgrika ga. Ior cii mba a Ter môm, man un ne mba ve yilan sha iti na la cii akaa a dedoo kpishi. **13** Gadia "hanma or u nan yer sha iti i Yehova* yô, a yima nan." **14** Nahan kpa, a er nan man vea yila sha iti na, aluer ve na un jighjigh ga yô? Man a er nan ve vea na un jighjigh, un u ve

9:28, 29; 10:13 * Nenge Ngeren u Pasen Ase-
mber. 9:28 * Shin "una kure i fese je." 9:29
Shin "ónov mbagenev."

10:7 * Shin "nderen."

lu a ungwa kwagh na ga laa? Shi a er nan vea ungwa, aluer or pase ve ga yôô? **15** Man a er nan ve vea pase kwagh, saa a tindi ve ga zee? Ka vough er i nger nahan, ér: “Angahar a mba yôôn loho u dedoo la doo tsô.”

16 Nahan kpa, ka ve cii ve ngo-hol loho u dedoo la ga. Gadia Yesaia kaa ér: “Yehova,* ka an nan ne jighjigh a kwagh u i ongo* hen a vese laa?” **17** Nahan ka i ungwa kwagh ve i na jighjigh a mi ye. Kwagh u ka i ungwa la di gema ka u ken loho u sha kwagh u Kristu. **18** Kpa m ngu pinen mer, Yange ve ungwa ga shinii? Jighilii yô, ve ungwa, gadia “imo la samber sha tar cii, shi i ungwa loho la sha akighir a tar je.” **19** Kpa m ngu pinen mer, Iserael yange fa ga shinii? Hiihii yô, Mose kaa ér: “Me na ne gba iyuhwe sha kwagh u ior mba ve lu ikyurior ga la; shi me na ishima ia vihi ne tsung sha kwagh u ikyurior i lanen kwagh.” **20** Kpa Yesaia ôr gbar gbar ér: “Mba yange ve kerem ga la gema zua a mo; mba yange ve pinen kwagh wam ga la hingir u fan mo.” **21** Kpa Iserael yô, a ôr kwagh na ér: “Ka m shi samber ave a am sha nongior u hemban ato man u cighir ishima ayange ayange.”

11 Nahan m ngu pinen mer, Aôndo venda ior nav shinii? Mayange ga! Gadia mo kpa m ngu Oriserael, u ken ônov mba* Abraham, m due ken ipyaven i Benyamin. **2** Aôndo venda ior nav mba yange hii fan la ga. Ne fa kwagh u ruamabera a ôr sha kwagh u Eliya, zum u a gba Iserael ijir hen Aôndo la gaa? **3** A kaa ér: “Yehova,* ve wua uprofeti

ou, atse a ou a nan nagh sha mi la kpa ve hembe, ka mo tseegh m mase shin her ye, man hegen mba keren u wuan mo.” **4** Kpa Aôndo gema kaa a na ér nyi? A kaa ér: “M shi a ior her 7,000, mba ve gure Baal inya ga yô.” **5** Nahan kape sha shighe ne kpa asande a mba Aôndo a tsough ve sha erdoo na u sha mhôôn la kpa a shi her je la. **6** Nahan, aluer ka sha erdoo u sha mhôôn yô, kera ka sha ityom i eren ga; aluer ka nahan ga yô, erdoo u sha mhôôn la una kera lu erdoo u sha mhôôn ga.

7 Nahan shi se kaa ser nyi? Lu Iserael cica cii zua a kwagh u lu keren sha gbashima la ga, kpa lu mba i tsough ve la tseegh zua a mi ye. Mbagen cii asema a ve cighir, **8** vough er i nger nahan, ér: “Aôndo na ve jijingi u yaven mem mem,* man ashe a nengen a kwagh ga, kua ato a unghan kwagh ga, zan zan nyian.” **9** Davidi kpa kaa ér: “Uinongo* vev ve hingir ve kwaghhônnon man kwar, man kwagh u nan ve gbeev mbu nongon kua mtsaha. **10** Ashe a ve a wa ime sha er vea fatyô u nengen ga yô, shi na ve ngughur igyundu gbem.”

11 Nahan, m ngu pinen mer, Ve nongo gbeev ve gba ve saa he-ree? Mayange ga! Kpa gbeev vev mbura na yô, ior mba ken akura-ior agen gema zua a myom, sha er ve di vea gba iyuhwe yô. **12** Nahan aluer gbeev vev mbura gema va tar a averen, shi iyenge ve i i pande la va ior mba ken akuraior a averen yô, shighe u iyenge ve ia iv la je yô, averen aa hembra ngeen cii!

13 Nahan m ngu lamen a ven, ne ior mba ken akuraior agen. Er m lu apostoli u i tindi hen

10:16; 11:3 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

10:16 * Shin “ibaver i i ongo.” 11:1 * Zwa Grika, “vor u.”

11:8 * Shin “na ve gba mnyam sha akaa a ken jijingi.” 11:9 * Zwa Grika, “Utebul.”

akuraior yô, m ngu tesen er tom wam u lum kwagh u icivirigh yô, **14** sha u me nenge, aluer ka u me na ior av vea gba iyuhwe, nahan me yima mbagenev ken a ve yô. **15** Gadia er i vende ve man kwagh ne a bugh gbenda u himen tar a Aôndo yô, shighe u a va lumun ve la je yô, a lu nena? A kera lu inja er i nder ve shin ku ve hide mba uma nahan gaa? **16** Shi aluer anivur u ijenmwe u iyiagh ki i hii sundan,* u i ne nagh a mi la ka icighankwagh yô, ijenmwe la jimin cii kpa ka icighankwagh; shi aluer mise u kon ngu icighankwagh yô, agbaa a u kpa nga icighankwagh.

17 Nahan kpa, i asegh agbaa agen sha kon u olev kera, i va a we, we u u lu gbaa u kon u olev u ken toho ne, i va zor u hen atô u agen a a shi her la, ú hingir u zuan a mzeram ma ken mise u kon u olev la, **18** kpa de manger sha* agbaa la ga. Aluer u manger sha" a yô, umbur wer ka we u kôr mise la ga, kpa ka mise la u kôr u u til ye. **19** Alaghga u kaa wer: "Yange i asegh agbaa kera sha er a zorom sha u yô." **20** Ka mimi! Yange i asegh ve kera sha ci u ve ban a jighjigh, kpa we yô, u tile ka sha jighjigh u nan. Nahan de moron iyol ga, kpa i cier we iyol. **21** Aluer Aôndo de agbaa a sha gbaaôndo la ga yô, we kpa una de u ga. **22** Nahan yô, hen sha kwagh u erdoo u Aôndo kua mtsaha na la. Mtsaha ngu sha ci u mba ve gbe la, kpa we yô, ka erdoo u Aôndo, aluer u za hemen u eren akaa a una tese u erdoo na yô; u er nahan ga yô, we kpa una tondo u kera. **23** Mbara kpa aluer ve za hemen u banen

a jighjigh ga yô, a hide a zor ve her, sha ci u Aôndo una fatyô u hidden zoron ve her. **24** Gadia aluer yange i tondo u sha kon u olev u ken toho kera, i va zor u sha kon u olev u ken sule sha gbaaôndo ga yô, mban mba ve lu agbaa a sha gbaaôndo la je yô, a hide a ve a zor sha kon u olev u i tondo ve sha mi la je ka u henen a hen ga!

25 Anmgbianev, m soo mer fa nen icighan kwaghmyer ne, sha er ne kera hingir mbafankwagh sha mnenge wen ga yô: Mbaiserael mbagenev cighir asema, shi vea lu nahan zan zan iyenge i ior mba ken akuraior mba i gbe u a va a ve la ia kar ivin, **26** man ka sha gbenda ne a yima Iserael cii ye. Ka vough er i nger nahan, ér: "Oryiman una due ken Shion una dugh iferkwagh ken Yakob kera. **27** Shi ka ikyurian yam a ve je ne, zum u me tóô asorabo a ve kera yô." **28** Ka mimi, sha gbaa u loho u dedoo la yô, mba mbahyomov sha ci u iwassen yen; kpa sha gbaa u Aôndo a lu tsuan ior la yô, ve doo un ishima ka sha ci u uter vev. **29** Gadia Aôndo una vaa afanyô sha uiyua mba a ne la ga, kua sha myer u a lu yilan ior la ga. **30** Er ngise ne lu mba hemban Aôndo ato, kpa hegen i zungu ne mhôonom sha ci u ihyembeato ve la nahan, **31** kape Mbayuda kpa ihyembeato ve la i ne i lu zungwen ne mhôonom hegen, sha u ve kpa a zungwe ve mhôonom hegen je la. **32** Gadia Aôndo wa ior cii ken mbahembanato, sha er una zungwe ve cii mhôonom yô.

33 Sha mimi yô, averen a Aôndo ngee, shi kwaghfan na man mfe na za shimi tsung! Ajiraôron a na gande u timen sha mi, igbenda na kpaa gande u tóvon fan! **34** Gadia "ka an nan fe ishima i

11:16 *Shin "iyiagh ki tsutswagh." 11:18

*Shin "de kaan ihyagh a." #Shin "u kaa ihyagh a."

Yehova,* shin ka an nan lu or u wan un kwagha?" **35** Shin "ka an nan hii nan un kwagh ve i gbe u una hide nan a mini?" **36** Gadia akaa cii due ka hen a na, shi ka un a ne a lu ye, man ka sha ci na kpaa. Icivilir i lu i na gbem sha won. Amen.

12 Sha nahan yô, anmgbianev, m ngu zamber a ven sha ci u mhôônom ma Aôndo a zungwen se la mer, gema nen ayol a en na nen nagh ku uma a mi; nagh ku i tsegha ku, shi Aôndo a lumun a mi yô, ka icighantom u ne lu eren un a mhen wen je la. **2** De nen u eren kwaghinja i môm a tar* ne, kpa lu nen a mhen u he, sha er ne gema ne hingir u fan kwagh u a doo Aôndo man u a lumun a mi shi a lu u vough sha ishighigh nagh la yô.

3 Gadia m ngu kaan a hanma wen sha erdoo u Aôndo a tesem sha mhôôn la mer, nana de nengen iyol i nan i hemban er ma nan nenge la ga, kpa nana nenge sha gbenda u nana lu a mhen u vough yô, hanma or sha* jighjigh u nan u Aôndo a wase nan u lun a mi la. **4** Er se lu a alegh a iyolough kpishi ken iyol i môm, kpa alegh ne cii a eren tom môm ken iyol ga nahan, **5** kape se kpa se lu iyol i môm sha ci u se mba ken mzough vea Kristu je la, shin er se ngee nahan kpaa. Kpa se asange asange se mba alegh a iyol i môm. **6** Sha nahan yô, se mba a uiyua kposo kposo mba i ne se sha erdoo u Aôndo a tese se sha mhôôn la, aluer ka iyua i ôron kwagh-ôron u profeti yô, se ôr un i kuma sha kwar u jighjigh u nan wase la;

11:34; 12:11 *Nenge Ngeren u Pasen Ase-
mber. **12:2** *Shin "kov." Nenge Ngeren u Pa-
sen Ase-
mber. **12:3** *Shin "hanma or sha er i
kar; hanma or sha kwar u."

7 shin a lu iyua i eren tom u pa-
sen kwagh kpaa, se er nen tom
ne; shin, or u i lu iyua i tesen yô,
nana tesen; **8** shin a lu or u ta-
ver ior ishima* kpaa, nana taver
ior ishima,* or u i ne nan u ka-
ren kwar yô, nana karen u sar sar;
or u nan hemen yô, nana hemen
shainja;^a or u nan zungu mhôô-
nom kpaa, nana eren nahan saan
saan.

9 Dooshima wen a de lu u sha
atseregh ga. Kôr nen kwaghbo
ihyom, gema var nen a kwagh u
dedoo. **10** Doo nen ayol a en sha
mimi er ka anmgbianev mba sha
tsombor nahan. Hemen* nan nen
mbagenev icivilir. **11** Eren nen
tom kpoghuloo,* de lu nen mba
wan hwev ga.^a Jijingi a na lu nen
mbatseen asema. Er nen Yeho-
va* tom. **12** Ember nen sha ishi-
maverenkeghen la. Waan nen ishi-
ma ken ican. Taver nen ishima sha
msen u eren. **13** Wasen nen u-
icighanmbaiorov sha mbangbe
vev. Keren nen u ngohol ior sar
sar. **14** Sônon nen iveren sha ci
u mba ve tôvon ne a ican la, ve-
ren nen ve doo doo, de waan nen
ve ifyan ga. **15** Ember nen a mba
ve ember la imôngo; vaan nen a
mba ve vaan la imôngo. **16** Ne-
ngen nen mbagenev er ne nengen
ayol a en nahan; de veren nen ishi-
ma* sha uzegembaakaav ga, kpa
ishima i lu ne sha akaa a kiriki.
De hingir nen mbafankwagh sha
mnenge wen ga.

17 Or a er u ifer kpa, we de
eren nan ifer ga. Ver ishima u eren
kwagh u ior cii ve nenge ér ka u
dedoo la.* **18** Aluer gba sha mi

12:8 *Shin "wan ior kwagh." ^aShin "nana
waan ior kwagh." ^aShin "nana hemen sha
mimi." **12:10** *Shin "Vanden." **12:11** *Shin
"sha gbashima; sha ishimatseen." ^aShin "de
eren nen tom uwer uwer ga." **12:16** *Shin "de
hemen nen." **12:17** *Shin "u a lu u dedoo sha
ishighigh ki ior cii la."

yô, er kwagh u u fetyô la sha u lun ken bem a ior cii. **19** Ne mba doon mo ishima, de oron nen iyev ayol a en ga, kpa de nen Aôndo a va a iyugh na; gadia i nger ér: “Iyev i ôron ka i yam; mo me kimbi,* kape Yehova* a kaa la.” **20** Kpa “aluer ijen kôr orhyom wou yô, na nan kwaghyan; aluer imura kôr nan yô, na nan kwaghyman; gadia aluer u ngu eren nahan yô, u haa nan akaausu a kpenger kpenger sha ityou.”* **21** De deen wer iferkwagh i hembra u ga, kpa za hemen u hemban iferkwagh sha u eren kwagh u dedoo.

13 Hanma or nana wa iyol i nan sha ikyeve i mbautahav mba ve hemen nan la; gadia ma tahav mbugen mbu ga, saa mbu mbu dugh hen Aôndo la tseegh; mbu mbu lu ne kpa, ka Aôndo a de mbu lu her sha aan kposo kposo ye. **2** Sha nahan yô, hanma or u nan hendan a tahav mbura yô, ka Aôndo u a ver mbu la je nan lu hendan a na ye; mba ve lu hendan a mbu la, vea va a mtsaha sha ayol a ve. **3** Gadia mbautahav mbara mba ka sha ci u mba ve eren kwagh u dedoo la ve cia ga, kpa ka sha ci u mba ve eren kwagh u bo la ve cia. U soo wer orhemen nana de cier we iyol gaa? Yô, eren kwagh u dedoo, nahan nana wuese we; **4** gadia nan ngu ortom u Aôndo sha ci u iwasen you. Kpa aluer u ngu eren kwagh u bo yô, i cier we iyol, sha ci u nan ngu a sanker ka gbilin ga. Ka ortom u Aôndo kua or u oron iyev sha u van a iyugh sha* mba ve eren kwagh u bo la.

5 Sha nahan yô, gba hange hange u ne wa ayol a en sha ikyeve

12:19 *Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

12:20 *Ka, “u nongon wer nana gba ishima shimi shi nana hingir ishima legh legh” je la.

13:4 *Shin “oron iyev sha u tsahan.”

ve, i de lu sha ci u iyugh la tseegh ga, kpa i lu sha ci u imoshima yen. **6** Ka nahan ve ne te kpandegh kpaa ye; sha ci u mba mbatomov mba Aôndo mba ve lu kuren awashima shon ne hanma shighe yô. **7** Na nen hanmô ve kwagh u i gbe u a na nan la: or u i gbe u a ta nan kpandegh yô, i ta nan kpandegh; or u i lu u nana sav kasua* kpaa, i lumun nana sav; or u i lu u a cia nan yô, i cia nan er i gbe u a cia la, or u i gbe u a na nan icivir kpaa, i na nan icivir la.

8 De lu nen or môm a kwagh ga, saa dooshima u i gbe u ne tesen ayol a en la tseegh; gadia or u ior ve doo nan ishima yô, nan er kwagh u atindi a tese la. **9** Gadia kwagh u i nger ken atindi ér, “Mayange de eren idya ga, mayange de woo or ga, mayange de iin ga, mayange de tômon kwagh u or ga,” man hanma kwagh ugen u atindi a kaa cii, i kohol i kaa ér: “Or u nan we ndor a we nana doo u ishima kpee je, er iyol you nahan.” **10** Or u nan lu a dooshima yô, nan eren or u wan ndor a nan ifer ga; nahan kwagh u atindi a tese yô, ka dooshima.

11 Doo u ne er akaa ne sha ci u ne fa shighe u ne lu ker ne, er i lu ihwa i i gbe u ne nder ne lu per yô, gadia se hembra zurum a myom wase hegen a shighe u yange se hingir mbananjighjigh la. **12** Tugh za kpishi; sev mbu sôon aven. Nahan yô, se de nen ityom i ken ime cii, se gema se haa nen ikyvav mbi uityaav mbi iwanger iyol. **13** Se zenden nen sha inja, er ka tetan nahan, se nyôr nen iyol ken uiniongo mba i eren dang her la ga, shin ken msôrom ma hunden ga, shin ken idya shin ieren

13:7 *Shin “nana ngohol mtsera u nan sha ikyvav mbi mbakasuv.”

i ndôhôrshima* kpaa ga, shin ken ayôôso shin iyuhwe i eren kpaa ga. **14** Haa nen aeren a Ter Yesu Kristu iyol, shi de tsengan henen nen sha kwagh u ne er sha u kuren asaren a iyolough ga.

14 Ngohol or u jighjigh u nan a taver ga la, kpa de ôron or ijir* sha ci u mnenge u nan kaha a u wou ga.* **2** Or u jighjigh u nan a taver yô, ka nan ya akaa cii, kpa or u jighjigh u nan a taver ga yô, nan ye ikyaiue tseegh. **3** Or u nan ye akaa cii la nana de puun or u nan ye ga la ga, shi or u nan ye ga la kpa, nana de ôron or u nan ye la ijir ga, gadia Aôndo ngohol nan. **4** U ngu di nyi ve u ôron wanye u orgen ijiri? Aluer nan tile shin nan gba yô, ka orvesen u nan una kaa ye gaa? Jighilii yô, nana fatyô u tilen, Yehova* una wase nan nana tile.

5 Orgen ka nan nenge ér iyange igen hemba igen, orgen di nan nenge ér ayange cii nga kwaghmôm, nahan or môm nana de te akperan ken ishima sha kwagh u nan ne jighjigh a mi la ga. **6** Or u nan ver ishima sha kwagh u iyange yô, nan ngu eren nahan sha ci u Yehova.* Shi or u nan lu yan ma kwagh kpaa, nan ngu yan un sha ci u Yehova,* gadia ka nan sugh Aôndo; man or u nan lu yan ma kwagh ga kpaa, nan ngu yan ga ka sha ci u Yehova,* shi ka nan sugh Aôndo. **7** Jighilii yô, or wase môm kpa nan lun uma sha ci u nan iyol i nan ga, shi or môm kpa nan kpen sha ci u nan iyol i nan ga. **8** Gadia aluer se mba uma yô, se mba uma ka sha ci u Yehova,* man aluer se

kpe kpaa, se kpe ka sha ci u Yehova.* Nahan aluer se mba uma shin se kpe kpaa, se mba kwagh u Yehova.* **9** Ka sha ci u nahan Kristu yange kpe shi i nder un, a hide a lu uma ye, sha er una lu Ter u mbakpenev man u mbau-mav cii yô.

10 Kpa er nan u ôron anmgbian wou ijiri? Shin er nan u puun anmgbian wouwe? Gadia se cii se va tile sha ishighe ki ikyônough ki ijirigh ki Aôndo. **11** Gadia i nger ér: "Yehova* ngu kaan ér, 'Er m lu u uma ne, hanma inyu ia gure sha ishighe yagh, shi hanma nombor ua pase ken igbar er m lu Aôndo yô.'" **12** Sha nahan yô, hanma wase nana va ôr Aôndo kwagh u nan iyol i nan.

13 Nahan se de nen u ôron mbagenev ijir, se gema se kange ishima u eren kwagh u una tagher anmgbian shin una na nan gbeev mbu nongon ga yô. **14** M fa, shi m na jighjigh ken Ter Yesu mer, sha gbaoôndo yô, hanma kwagh ngu wang, saa ape or nan nenge ér kwagh ngu wang ga ve, kwagh shon una lu nan kwagh u wang ga ye. **15** Aluer kwagh u u yan la na anmgbian wou ishimavihin yô, u kera ngu zenden sha dooshima ga. De vihin jighjigh u nan u anmgbian wou u Kristu a kpe sha ci na la sha ci u kwaghyan wou ga. **16** Sha nahan yô, de ne wer i lam sha kwagh u dedoo u u eren lainja er ka kwagh u dang ga. **17** Gadia Tartor u Aôndo har sha kwaghyan man kwaghman ga, kpa u har ka sha kwagh u perapera man u bem man iember kua icighan jijingi. **18** Hanma or u nan shiren Kristu tom sha gbenda ne yô, Aôndo lumun nan, shi doo ior a nan.

19 Sha nahan yô, se nongo nen tsung se eren nen akaa a van a bem man akaa a seer taver

13:13 *Shin "dang u eren." Ka ishember i ken zwa Grika i i yer ér aselgeia (asejia) la. Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 14:1 *Shin "de puun or." *Shin a fatyô u kaan ér, "sha ci u akperan a ken ishima i nan ga." 14:4, 6, 8, 11 *Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

mbagenev asema. **20** De vihin tom u Aôndo sha ikya a i kwaghyan ga. Ka mimi, akaa cii nga wang, kpa aluer ka u or a ya kwagh man kwagh shon una na orgen gbeev mbu nongon yô, ka shami ga. **21** Doo u u ya inyam shin u ma wain shin u er nyityôkwagh i ia na anmgbian wou gbeev mbu nongon ga. **22** Kwagh u u ne jighjigh a mi la, eren un sha ishighe ki Aôndo. Or u nan eren kwagh u nan lumun a mi, shi nan ne iyol i nan ibo sha mi ga la cii yô, saan nan iyol. **23** Kpa aluer nan ta akperan yô, nan ya ibo kera je ve, aluer nan ya kwagh shon yô, sha ci u nan ngu yan ka sha jighjigh u nan ga. Jighilii yô, hanma kwagh u a har sha jighjigh u nan ga cii, ka isholibo.

15 Se mba jighjigh u nan wase a taver yô, gba u se waan ishima a mbamyen mba ior mba ve taver ga la, se keren u eren kwagh u doon sha ci wase ga. **2** Hanmô wase nana eren kwagh u doon or u wan ndor a nan sha u taver nan ishima. **3** Gadia Kristu je kpa yange keren kwagh u doon sha ci na ga. Kpa, ka vough er i nger nahan, ér: "Akaa a mba lahan we ve lu ôron sha u lahan we la, hide sha a mo." **4** Gadia akaa a i vande ngeren la cii, yange i nger a sha u se zua a ityesen ker,* sha er ishimawan yase man ishimasurun i se zuan a mi ken Ruamabera la ia na se lu a ishimaverenkeghen yô. **5** Aôndo u a wasen se u wan ishima shi a surun se asema la a na lu nen a mhen u Kristu Yesu kpa yange lu a mi la, **6** sha er ne civir Aôndo u a lu Ter u Ter wase Yesu Kristu la ken mzough, shi ne lu zwa môm yô.

7 Nahan yô, ngohol nen mbagenev, vough er Kristu kpa a ngo-

15:4 * Shin "se hen kwagh ker."

hol ne nahan, sha er Aôndo una zua a icivir yô. **8** Gadia me kaa ne, Kristu yange hingir ortom u mba i tsôngo ve la,* sha er una tese er Aôndo a lu u mimi, man er uityendezwa mba yange er a uter vev la cii lu kwagh u mimi yô, **9** man sha er akuraior agen aa wuese Aôndo sha mhôônom nam ma zungwen yô. Ka vough er i nger nahan, ér: "Ka nahan man me wuese we ken igbar hen akuraior agen, shi me wa atsam a wuese iti you kpa ye." **10** Shi i kaa ér: "Ne ior mba ken akuraior agen, i saan ne iyol a ior nav imôngo."

11 Shi i kaa ér: "Wuese nen Yehova,* ne akuraior cii, hanma or cii nana wuese un." **12** Shi Yesaia kaa ér: "Mise u Yese ua lu, ka un u una due sha u hemen akuraior je la; ishimaverenkeghen i akuraior ia har sha a na." **13** Aôndo u a ne ishimaverenkeghen la a iv ne a iember man bem sha jighjigh u ne ne un la, sha er ne iv a ishimaverenkeghen sha iwasen i icighan jijingi yô.

14 Anmgbianev av, m na jighjigh mer ne ayol a en kpa ne iv a aeren a dedoo, ne iv a hanma mfe cii, shi ne kuma u wan ayol a en kwagh.* **15** Nahan cii kpa, m ngu ngeren sha u pasen ne akaa agen wang, sha er me umbur ne kwagh ugen yô. Gadia Aôndo tesem erdoo na u sha mhôôn la **16** ér m lu ortom u Kristu Yesu hen akuraior agen ken igbar. Nahan m ngu eren icighantom u pasen loho u dedoo u Aôndo, sha er akuraior ne aa hingir nagh ku doon Aôndo ishima, ku i tsegha ku sha icighan jijingi yô.

17 Nahan m ngu a ityôkyaa i tan ihyagh sha ityom i Aôndo, ken

15:8 * Shin "ortom u Mbayuda." 15:11 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 15:14 * Shin "ne kuma u tesen ayol a en."

Kristu Yesu. **18** Gadia me kera lam sha ma kwagh ugen u m eren ga. Kpa me ôr di kwagh u tom u Kristu a er sha ikyeve yam la tseegh. A er kwagh ne sha u ior mba ken akuraior agen kpa ve unghan imo na sha mkaanem am man sha ieren yam, **19** kua sha tahav mbu eren uivande man akaa a kpilighyol, man sha tahav mbu jijingi u Aôndo. M pase loho u dedoo u sha kwagh u Kristu vighe vighe, hii hen Yerusalem je, m ningir zan zan m za ar llirikum. **20** Sha nahan yô, m kange ishima mer me pase loho u dedoo ape i vande pasen kwagh u iti i Kristu ga la, sha er me maa sha imaagh ki orgen nan we ga yô; **21** kpa, ka vough er i nger nahan, ér: "Mba ve zough a ibaver sha kwagh na ga la, vea nenge, mba ve ongo ga la kpaa, vea kav."

22 Kwagh ne kpa ka ityôkyaa igen i yange na ve i yangem acin imôngo u van hen a ven yô. **23** Kpa hegen ne, haregh u m lu a pase kwagh her sha ajiir ne ga yô, ngu ga. Nahan sarem u van hen a ven kuma anyom imôngo* hegen. **24** Nahan, m ngu veren ishima mer, me va karen u zan Ishpania yô, me zua ishighe a ven, shi me lu vea ven sha anshighe kpuaa, se ember imôngo, maa ne verem gbenda, me mase yemen ker. **25** Kpa hegen yô, ka u me za ken Yerusalem me za na uicighanmba-iorov iwasen. **26** Gadia doo mba ken Masedonia man Akaya u zuan ave nan iwasen sha ci u uicighanmba-iorov mba ken Yerusalem mba ve lu ken ibanave la. **27** Sha mimi yô, ve nenge doo u vea er nahan, man jighilii yô, lu injô ve lu ve a mi ye;* gadia aluer akuraior

agen zua a kwar sha akaa a ken jijingi a uicighanmba-iorov mbara yô, gba u akuraior shon kpa aa na ve iwasen sha akaa a iyolough a ve lu a mi la. **28** Nahan me zaan a iwasen ne* me za naan ve cii yô, me va hen a ven, zum u me karen u zan ken Ishpania yô. **29** Shi m fa, zum u me va hen a ven yô, me va ne a averen kpishi a m zough a mi hen Kristu yô.

30 Yô, anmgbianev, m ngu zamber a ven ken iti i Ter wase Yesu Kristu kua sha dooshima u a lu hen atô wase sha iwasen i jijingi u Aôndo la mer, nôngo nen tsung wasen nen mo u eren msen hen Aôndo, sha ci wam, **31** sha er a yimam sha ikyeve i mbanan jigh-igh ga mba ken Yudia, shi uicighanmba-iorov vea lumun iwasen i m lu za nan ve ken Yerusalem la yô, **32** sha u Aôndo a lumun yô, me va hen a ven, se va ember imôngo shi se zua a ishimataver yô. **33** Aôndo u ka a na bem la a lu a ven cii. Amen.

16 M ngu pasen ne kwagh u anmgbian wase u kwase Fibi; wasen tiônngo* u ken Senkeria la tom. **2** Nahan, ngohol nen un ken Ter, er i doo u a ngohol uicighanmba-iorov la,* shi na un nen iwasen i a soo cii, gadia a wase ior kpishi, kua mo kpaa.

3 Sugh nen Prisika man Akwila sha ci wam, ka mba eren tom a mo imôngo ken Kristu Yesu; **4** ve wa uma ve ikyo ga sha ci wam. Man ka mo tseegh ga, atôonanongo a ken akuraior cii kpaa nga sughun ve. **5** Sugh nen tiônngo u a lu hen ya ve la kpaa. Sugh nen Epi-netu, orwam u doon mo ishima; un ka iyiagh ki i hii sundan ken Ashia

15:23 * Shin a fatyô u kaan ér, "anyom wa ka-ren." 15:27 * Shin "lu u vea er kwagh a ve nahan keng."

15:28 * Zwa Grika, "ityamegh kin." 16:1 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 16:2 * Shin "er i doo u uicighanmba-iorov vea ngohol mbage-nev la."

sha ci u Kristu yô. **6** Sugh nen Maria, u a eren tom kpoghuloo sha ci wen la. **7** Sugh nen Anderoniku man Yunia, anmgbianev av mba sha tsombor mba yange i wu-hem ken purusu a ve imôngo la. Mbaapostoli fa ve tsemelee, shi ve vande hiin u dondon Kristu a mo.

8 Sugh nen Ampiliatu sha ci wam, ka orwam u doon mo ishima ken Ter. **9** Sugh nen Ubanu, or u eren tom a vese imôngo ken Kristu, kua Setaku, orwam u doon mo ishima. **10** Sugh nen Apele, un u Kristu a lumun un la. Sugh nen mba hen ya u Aristobulu. **11** Sugh nen Herodion, anmgbian wam u sha tsombor. Sugh nen mba hen ya u Nakisu, mba ve lu ken Ter la. **12** Sugh nen Terafina man Terafosa, kasev mba ve lu eren tom u Ter kpoghuloo la. Sugh nen Pese, anmgbian u kwase u doon se ishima, gadia ngu eren tom u Ter kpoghuloo. **13** Sugh nen Rufu, un u Ter a tsough un la, kua ngô na, u mo kpa a lu ngôm la. **14** Sugh nen Asinkritu man Felegon kua Hemi; Pateroba man Hema, kua anmgbianev mba ve lu a ve la. **15** Sugh nen Filologu man Yulia kua Neri man anmgbian na u kwase, man Olimpa, kua uicighanmbaivorov mba ve lu a ve la cii. **16** Sugh nen hanma wen, kuve nen ayol.* Atôônano-ngo a Kristu cii nga sughun ne.

17 Anmgbianev, m ngu kaan a ven mer, ver nen ishima sha kwagh u mba ve eren akaa a van a mpav man akaa a nan gbeev mbu nongon, mba ve lu tesen akaa agen kposo a ityesen i ne hen la, nahan nyagh nen ve. **18** Gadia ambaaior la nga ikpan i Ter wase Kristu ga, kpa mba eren tom ka

sha ci u iyav vev. Ka ve mee asema a mba ve kav kwagh ga la sha iliam i fan man sha zwa nyohon, ve tsume a ve. **19** Ior cii nenge er ne lu mbaungwan kwagh yô, nahan m ngu ember sha kwagh wen. Kpa sareme pe ma ne lu tsev tsev sha kwagh u dedoo, ma ne gem ma ne lu paleghaa a iferkwagh. **20** Ica a gba ga tsô, Aôndo u ka a na bem la una cagh Satan shin angahar a en. Ter wase Yesu a tese ne erdoo na u sha mhôn la.

21 Timoteu, u se eren tom imôngo ne, ngu sughun ne, shi anmgbianev av mba sha tsombor, Lushôosu man Yason kua Sosipata kpa, mba sughun ne.

22 Mo, Tertiu, u Paulu a lu ôron akaa* ne m lu ngeren ne, m ngu sughun ne ken Ter.

23 Gayu, u m tsan hen ya na u tiônngo cii a kumban her la, ngu sughun ne. Erasetu, u a lu torikpa u gar* la, kua anmgbian na Kwatu, mba sughun ne. **24** *—

25 Aôndo una wase ne sha loho u dedoo u m pasan sha kwagh u Yesu Kristu ne, nahan ne tenger ga. Ka loho u dedoo u icighan kwaghmyer u Aôndo a pase la. Kwagh ne yange lu myer ica gba, **26** kpa hegen i pase ken igbar, nahan ior mba ken akuraior cii hingir u fan icighan kwaghmyer shon ken Uruamabera mba uprofeti, sha iniezwa i Aôndo u tsôron, u a soo ér akuraior cii a na un jighjigh shi a unghan imo na la. **27** Aôndo, u i lu un tswen a lu a kwaghfan la, icivir i lu i na gbem sha won, ken Yesu Kristu. Amen.

16:22 * Shin "washika." 16:23 * Shin "or u ngen sha gar." 16:24 * Ivur ne ngi ken uruamabera mba tsuaa mbagenev mba yange i hii ngeren sha ave la ga, nahan kwagh ne tese ér ka mkaanem ma ken Ruamabera u Aôndo yange na i nger la ga.

16:16 * Zwa Grika, "suse nen zwa sha gbenda u wang."

WASHIKA U HIIHII HEN

MBAKORINTE

ATÔAKAA A VESEN

- 1 Ishughun (1-3)
Paulu sugh Aôndo sha kwagh u
Mbakorinte (4-9)
I wa ve kwagh êr ve lu ken mzough (10-17)
Kristu ka tahav man kwaghfan u
Aôndo (18-25)
U kaan ihyagh sha kwagh u Yehova
tseegh (26-31)
- 2 Kwaghpasen u Paulu ken Korinte (1-5)
Kwaghfan u Aôndo hembra cii (6-10)
Or u eren kwagh sha inja i jijingi man or u
eren kwagh sha mhen u iyolough (11-16)
- 3 Mbakorinte mba a mhen u iyolough
her (1-4)
Ka Aôndo a ne mvese ye (5-9)
Mbaeren tom a Aôndo imôngo (9)
Maa sha akaa a usu ua fatyô u hian ga
yô (10-15)
Ne mba tempel u Aôndo (16, 17)
Kwaghfan u tar ne ka ibumekwagh hen
Aôndo (18-23)
- 4 Mbanengen sha ya ve lu a mimi iyol (1-5)
Iyolhiden a mi ijime i mbatomov mba
Kristu (6-13)
‘De eren kwagh i karen akaa a i nger la
ken inya ga’ (6)
Mbakristu mba er mba i yar u kenger
ken agirigi u anumbegh yô (9)
Paulu we ônov nav mba ken jijingi
ikyô (14-21)
- 5 Ogen lu eren idya (1-5)
Ankwa u cuku ka a ange ijenmwe jimin
cii (6-8)
I dugh iferor ken tiônnongo kera (9-13)
- 6 Mbakristu lu yilan ayol a ve iijir ken
mbaatejir (1-8)
Mba vea ya dyako u Tartor ga yô (9-11)
Naan nen Aôndo icivir ken iyol yen (12-20)
“Yevese nen idya!” (18)
- 7 Kwaghwan sha ci u mba lun kwav man
mba eren ivese (1-16)
Za hemen ken mlu u yange u lu ker ve i
yila u la (17-24)
Mba lun kwav man kasev mba
côgholov (25-40)
Mbamtsera mba lun kwav (32-35)
Vôso “ken Ter tseegh” (39)
- 8 Kwaghyan u i ne sha ci u akombo yô (1-13)
Se yô se fa Aôndo ngu môm
tseegh (5, 6)
- 9 Ikyav i apostoli Paulu a ver la (1-27)
‘De we bua kper sha zwa ga’ (9)
“Aluer m pase loho u dedoo ga yô,
kwagh a tserem!” (16)
M er hanma kwagh cii sha u wasen
hanma or cii (19-23)
U kôron iyol tsaha sha ci u gban ayem
a uma (24-27)
- 10 Icintan ken kwagh u yange er Iserael
la (1-13)
Icintan sha kwagh u akombo a civir (14-22)
Tebul u Yehova, tebul u azôv (21)
lan i eren akaa cii, man u wan kwagh u
mbagenev ikyô (23-33)
“Eren nen akaa cii sha ci u icivir i
Aôndo” (31)
- 11 “Hingir nen mbakaven mo” (1)
U lun ityough sha or man ityough ki
kangen (2-16)
U yan Kwaghyan u Ter u Aikighe (17-34)
- 12 Uiyua mba jijingi (1-11)
Iyol ngi i môm, aleigh nga kpishi (12-31)
- 13 Dooshima—ka kwagh u a hembe cii
yô (1-13)
- 14 Uiyua mba ôron kwaghôron u profeti
man mba lamen ijô (1-25)
U eren mbamkombo mba Kristu sha inja
sha inja (26-40)
lan i ukase ken tiônnongo (34, 35)
- 15 I nder Kristu shin ku (1-11)
Jighjigh u nan har sha kwagh u mnder u
shin ku (12-19)
Mnder u Kristu shin ku la ka
ibumun (20-34)
Iyol i inyam man awambe, iyol i
jijingi (35-49)
Kwagh u kpen ga kua iyol i hôôn ga (50-57)
Akaa a eren kpishi ken tom u Ter (58)
- 16 U kohol inyaregh sha ci u Mbakristu mba
ken Yerusalem (1-4)
Zende u Paulu wa ishima u zan yô (5-9)
I ver ishima u tindin Timoteu man
Apolo (10-12)
Kwaghwan man ishughun (13-24)

1 Mo Paulu, i yilam ér m lu apostoli u Kristu Yesu sha ishima i Aôndo, m ngu vea anmgbian wase Sôsetine, **2** m ngu ngeren washika ne hen tiônnongo u Aôndo u ken Korinte, hen ne mba i tseghe ne sha u ne lu ken mzough vea Kristu Yesu, shi i yer ne ér ne lu uicighanmbaiaorov la, kua hen mba ve lu hanma ijiir, ve yer sha iti i Ter wase Yesu Kristu la cii; un ka Ter ve man u wase kpaa:

3 Aôndo Ter wase kua Ter Yesu Kristu ve tese ne erdoo u sha mhôon, shi ve na ne bem.

4 Ka m shi sughun Aôndo wam sha kwagh wen, er a tese ne erdoo u sha mhôon ken Kristu Yesu yô. **5** Gadia ka sha a na Aôndo a ne ne lu a hanma kwagh mgbeghaa, ne iv a tahav mbu ôron kwagh shi ne iv a mfe kpaa ye, **6** vough er shiada u i er sha kwagh u Kristu la kpa Aôndo a ne a we amise ken a ven taveraa nahan, **7** sha er iyua i môm kpa ne ban a mi ga, er ne lu veren ashe keghen shighe u a va nenge a mve u Ter Yesu Kristu la yô. **8** Shi una na ne tile dông zan zan mkur, sha er a zua a ma ityôkyaa i nan ne ibo sha iyange i Ter wase Yesu Kristu una va la ga yô. **9** Aôndo ka u jighjigh, un u a yer ne sha u ne lu ken mzough* vea Wan na, Yesu Kristu Ter wase la.

10 Anmgbianev, m ngu zamber a ven ken iti i Ter wase Yesu Kristu mer, lu nen zwa môm, mbampav ve de lu her atô wen ga, kpa mhen wen a lu môm kua awashima wen kpaa. **11** Gadia mbagenev ken ya u Kolue ôrom kwagh wen, anmgbianev, ér ayôôso nga hen atô wen. **12** Kwagh u m lu ôron jighilii yô, mer, orgen ken a ven ka nan kaa ér: “Mo m ngu or u

Paulu,” orgen di nan kaa ér, “Mo m ngu or u Apolo,” orgen ér, “Mo m ngu or u Sifa,”* orgen di ér, “Mo m ngu or u Kristu.” **13** Nahan Kristu pav ker shinii? Yange i mande Paulu sha kon sha ci wenee? Shin yange i er ne batisema ken iti i Paulu? **14** M wuese Aôndo er yange m er mô wen batisema ga yô, saa di Krisepu man Gayu tseegh, **15** sha er or môm nana kaa ér yange i er ne batisema ken iti yam ga yô. **16** Shi yange m er mba hen ya u Sefana batisema. Mbagenev cii yô, kam er m kera er orgen môm batisema ga nahan. **17** Gadia Kristu tindim ér m er ior batisema ga, kpa ér m yôô loho u dedoo; kpa i de lu sha iliam i mbafantakeda* ga, sha er ku u Kristu kpe sha kon* la ua hingir gbilin-kwagh ga yô.

18 Gadia loho u sha kwagh u ku u Yesu kpe sha kon* la ka ibumekwagh hen mba ve lu timin la, kpa hen se mba i lu yiman se ne yô, ngu tesen tahav mbu Aôndo. **19** Gadia i nger ér: “Me na kwaghfan u mbafankwagh una saa ishe, shi me venda* mfe u mbafantakeda.” **20** Orfankwagh ngu hana? Orngerrenatindi nan ngu hana? Or u gban anyiman sha akaa a taregh nan ngu hana? Aôndo gema kwaghfan u tar ne* hingir ibumekwagh gaa? **21** Gadia er ior i tar ne i suur sha kwaghfan ve yô, ve fa Aôndo ga. Loho u se pasen la ka ibumekwagh hen mbagenev, kpa ka sha loho shon ne Aôndo a nenge i doo un u yiman mba ve ne jighjigh la ye, man kwagh ne tese kwaghfan u Aôndo la.

1:12 * Mba yer un kpaa ér Peteru. 1:17 * Shin “sha iliam i fan.” 1:17, 18 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 1:19 * Shin “me tume ngu-har sha.” 1:20 * Shin “kov ne.” Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

22 Gadia Mbayuda mba keren uivande, Mbagrika di mba keren kwaghfan; **23** kpa se mba pasen ser i mande Kristu sha kon; hen Mbayuda yô, kwagh ne ka kwagh u nan gbeev mbu nongon, kpa hen akuraior agen yô, ka ibumekwagh. **24** Nahan kpa, Mbayuda man Mbagrika mba i yila ve la cii nenge ér Kristu ka tahav mbu Aôndo man kwaghfan u Aôndo. **25** Akaa a Aôndo a ior ve nengen ér ka abumeakaa la, a hembra ior kwaghfan; shi akaa a Aôndo a ior ve nengen ér nga a tahav ga la, a hembra ior tahav.

26 Gadia, anmgbianev, aluer ne nenge yô, ken ne mba i lu yilan ne la, ka ior kpishi ve lu mbafankwagh sha mnenge u orumace* ga, shi ka ior kpishi ve lu sha ian i utaha ga, shi ka ior kpishi i mar ve hen icombor i icivirigh* kpaa ga, **27** kpa Aôndo tsua akaa a tar ne a ior ve nengen ér ka abumeakaa la, sha u heen mbafankwagh; shi a tsua akaa a tar ne a ior ve nengen ér nga a tahav ga la, sha u heen a a lu a tahav la; **28** shi Aôndo tsua akaa a tar ne, a ior ve nengen ér a gba kwagh ga man akaa a ve lahan, ka akaa a a lu ve kwagh ga la je la, sha u una kar a akaa a a lu ve kwagh la kera, **29** sha er or môm nana ta ihyagh sha ishig ki Aôndo ga yô. **30** Kpa ka un u a ne ne lu ken mzough vea Kristu Yesu la a pase se kwaghfan man perapera u Aôndo ye. Ka sha Yesu se fatyô u hingir wang ye, shi ka un kpaa una yima se sha u paan se duen a vese ken isholibo kera ye, **31** sha er a lu vough er i nger nahan yô, ér: "Aluer or ngu kaan ihyagh yô, nana kaa ihyagh sha kwagh u Yehova."*

2 Nahan, anmgbianev, zum u m va hen a ven u va pasen ne icighan kwaghmyer u Aôndo la, m lu pasen sha ihyemban kwaghôron shin tesen mer m ngu orfankwagh ga. **2** Gadia shighe u m lu vea ven la, m tsua u lamen a ven sha ma kwagh ugen môm ga, saa kwagh u Yesu Kristu, hemban je yô, kwagh u i mande un sha kon la. **3** Shi yange m va hen a ven sha inja i or u lun a tahav ga, a mciem man akarkase iyol kpishi; **4** m lu lamen shi pasen kwagh mer i kuma ken ato er mbafantakeda ve eren nahan ga, kpa kwaghôron wam lu tesen tahav mbu icighan jijingi, **5** sha er ne na jighjigh, a lu sha kwaghfan u ior ga, kpa a lu sha tahav mbu Aôndo yô.

6 Nahan se mba ôron kwagh u kwaghfan hen atô u ior mba ve vie ken jijingi yô, kpa ka kwaghfan u tar ne* ga, shi ka u mbahemen tar ne mba vea va kar kera la kpaa ga. **7** Kpa se mba ôron ka kwaghfan u Aôndo u ken icighan kwaghmyer la, ka kwaghfan u a lu myer la je la. Cii man shighe ne yô, Aôndo vande wan ishima u va eren tom sha kwaghfan shon, sha ci u icivir yase. **8** Ka kwaghfan u orhemen môm ken tar ne* nan fe un ga yô, sha ci u, luun er mba a kwaghfan ne yô, yange ma ve wua* Ter u icivirigh la ga. **9** Kpa ka vough er i nger nahan, ér: "Akaa a ashe a nenge a mi ga, ato kpaa a ongo ga, shi a ve or ken ishima kpaa ga la, Aôndo wa ishima u va eren a sha ci u mba a doo ve ishima yô." **10** Gadia ka se Aôndo a pase se a sha jijingi na ye, sha ci u jijingi tôvon akaa cii, kua mbamhen mba Aôndo mba ve cimin* la je kpaa.

1:26 * Shin "sha inja i iyolough." * Shin "icombor i duen ati." 1:31 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

2:6, 8 * Shin "kov ne." Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 2:8 * Shin "ma ve mande." 2:10 * Shin "kua akaa a Aôndo a a cimin."

11 Gadia ka an ken uumace nan fe akaa a orgene, saa ishima i* or shon tseegh gaa? Nahan, kape or kpa nan fe akaa a Aôndo ga, saa jijingi u Aôndo je la. **12** Nahan se ngohol ka jijingi u taregh ga, kpa ka jijingi u Aôndo, sha er se fatyô u fan akaa a Aôndo a ne se sha erdoo la yô. **13** Shi se mba ôron akaa shon, ka sha asembler-akaa a i tesen sha kwaghfan u or-umace la ga, kpa ka sha asembler-akaa a i tesen sha jijingi la. Nahan se mba pasen* akaa a ken jijingi sha asemblerakaa a sha jijingi.

14 Kpa or u nan eren kwagh sha mhen u iyolough yô, nan ngohol akaa a jijingi u Aôndo la ga, gadia ka a lu nan ibumekwagh; shi nana fatyô u fan a kpaa ga, sha ci u mba tôvon a sha iwasen i jijingi. **15** Nahan kpa, or u nan eren kwagh sha inja i jijingi yô, nan tôvon akaa cii, kpa nan iyol u nan yô, or tôvon nan ga. **16** Gadia "ka an nan fe ishima i Yehova,* sha u nana tese unu?" Kpa se yô, se mba a mhen u Kristu.

3 Nahan, anmgbianev, yange m fatyô u lamen a ven er ka ior mba jijingi u Aôndo a hemen ve nahan ga, kpa m lam a ven sha inja i ne mba a mhen u iyolough, shi ne mba anikyundanev sha kwagh u Kristu. **2** M koso ne sha atumba, lu sha kwaghyan u taver ga, sha ci u ne lu a taver ga. Jighillii yô, hegen je kpa ne mba a taver i kuma ga, **3** gadia ne mba a mhen u iyolough her. Er iyuhwe man ayôôso a lu hen atô wen yô, tese ér ka mhen u iyolough ne lu a mi ye gaa? Shi tese ér ne mba eren kwagh er ka ior mba ken tar nahan gaa? **4** Gadia aluer or ngu

kaan ér, "Mo m ngu or u Paulu," orgen di ér, "Mo m ngu or u Apolo" yô, tese ér ne mba eren kwagh er ior mba ken tar nahan ga zee?

5 Nahan, ka an nan lu Apolo? Man ka nyi Paulu a lu? Se mba mbaeren tom u Ter a ne se di tsô; se mba mbawasen tom mba se ne ne hingir u nan jighjigh di tsô. **6** Yange m lôô, Apolo gema ur, kpa ka Aôndo a lu nan mvese ye, **7** sha er or u lôôn la shin or u urun la nana ya icivir ga, kpa a lu Aôndo u ka a na mvese la tseegh yô. **8** Nahan or u lôôn man or u urun cii mba eren ka tom môm,* kpa hanma or nana ngohol injar sha tom u nan er la. **9** Gadia se mba mbaeren tom a Aôndo imôngo. Ne di ne mba sule u Aôndo, u a lu kahan yô, ne mba imaagh ki Aôndo.

10 Aôndo tesem erdoo na u sha mhôôn la, ka nahan ve m we imaagh er or u fan kwaghmaan* nahan ye; kpa orgen gema ngu maan sha imaagh kira. Kpa hanma or nana ver ishima nana nenge er nan lu maan sha imaagh ki shon la. **11** Gadia or môm nana fatyô u wan imaagh kigen kposo a ki i vande wan la ga, ka Yesu Kristu je la. **12** Nahan aluer or ngu maan zanaria shin azurfa shin awen a injaa, shin ikyon shin toho shin ayia sha imaagh ki shon yô, **13** a va tese er tom u hanma or u lu la ken igbar, sha ci u iyan ge la ia tese ú, gadia ka sha usu a pase ú ye; usu la ua tese imba kwaghmaan u hanma or nan maa la. **14** Aluer kwagh u or nan maa sha ki la ngu her yô, nana ngohol injar; **15** aluer tom u or nan er la hia kera yô, kwagh a saa nan, kpa nan iyol i nan yô, a yima nan; na-

2:11 * Zwa Grika, "saa jijingi u." 2:13 * Shin "zuan." 2:16 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

3:8 * Shin "mba a awashima môm." 3:10 * Shin "or u tesen kwaghmaan, u lun a kwaghfan."

han kpa, a luinja er nan war usu shaikyughur nahan.

16 Ne kera fa er ne ayol a en ne lu tempel u Aôndo, man er jijingi u Aôndo a tem ken a ven gaa?

17 Aluer or yôhôr tempel u Aôndo yô, Aôndo una tim nan; gadia tempel u Aôndo ka icighankwagh, man ka ne ne lu tempel shon ye.

18 Or môm nanā de tsughun iyol i nan ga: Aluer ma or ken a ven nan hen ér nan fa kwagh ken tar* ne yô, nanā hingir ibumeor, sha er nana fa kwagh yô. **19** Gadia kwaghfan u tar ne ka ibumekwagh hen Aôndo, sha ci u i nger ér: "Ka a kôr mbafankwagh sha ayom a ve." **20** Shi i nger ér: "Yehova* fa er mbamhen mba mbafankwagh ve lu mba gbilini yô."

21 Sha nahan yô, or a de te ihyagh ken ior* ga; gadia akaa cii ka a en, **22** a lu Paulu shin Apolo shin Sifa,* shin a lu tar shin uma shin ku shin akaa a a lu hegen, shin akaa a a lu van ken hemen la kpaa, akaa cii ka a en; **23** ne di ne mba kwagh u Kristu; Kristu di gema ka u Aôndo.

4 Doo u ma i nenge se ér se mba mbaeren tom mba ve lu sha ikyev i Kristu yô,* man mbanengen sha ya mba i we ve icighan kwaghmyer u Aôndo sha ikyev yô. **2** Sha nahan yô, i ver ishima ér mbanengen sha ya ve lu a mimi iyol. **3** Nahan mo yô, aluer nea tôv kwagh wam, shin ma atejir* u uumace tôv kwagh wam kpa, kam ityôkyaa cuku kpaa ga. Jighilii yô, mo iyol yam je kpa m tôvon kwagh wam ga. **4** Gadia mo iyol yam m fa ma kwaghbo u m er ga. Kpa

3:18 *Shin "ken kov." Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 3:20; 4:4 *Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 3:21 *Shin "sha kwagh u ior ve eren la." 3:22 *Mba yer un kpaa ér Peteru. 4:1 *Shin "se mba mbayev mba Kristu." 4:3 *Shin "koti."

ngula tese ér m ngu orperapera ga; un u a tôvon kwagh wam la ka Yehova.* **5** Sha nahan yô, er shighe a lu a kuma ga ne, de ôron nen or iijir ga, zan zan saa Ter una va. Una va due a akaamyer a ken ime la ken iwanger, shi una pase akaa a ior ve henen ken asema la, tsô hanma or Aôndo a wuese nan.

6 Nahan, anmgbianev, m tôô akaa ne m kar sha kwagh wam man u Apolo sha ci u iwasen yen, sha er ne hen tindi ne hen a vese yô, a kaa ér: "De eren nen kwagh i karen akaa a i nger la ken inya ga," sha er ne kera lu mbamoron iyol, sangen a sange ior ga yô. **7** Ka nyi i ne ve u hen wer u hembra orgene? Jim je yô, ka nyi u lu a mi ve i ne u a na ga? Man aluer mimi je i na u a na yô, er nan u lu tan ihyagh injia er i na u a na ga nahan?

8 Ne zua a hanma kwagh u ne soo cii kera vee? Ne hingir yôugh-yôugh kera vee? A vese shio kpa ne hingir ator zee? Mimi je, saremp pe hegen ma ne lu ator, sha er se kpa se ya tor a ven imôngo yô. **9** Gadia kam er Aôndo ver se mba se lu mbaapostoli ne ér se lu mba masen nyôron ken agirigi u anumbegh sha u ior cii ve nenge a vese, injia er i kure se iijir i kuugh nahan. Gadia tar cii, kua mbatyomov man ior, yar u kenger se. **10** Se mba abumeaior sha ci u Kristu, kpa ne mba mbafankwagh ken Kristu; se taver ga, kpa ne yô, ne taver; ior mba nan ne ici-vir, kpa se yô, mba nengen se ityôkyaa ga. **11** Zan zan hegen* kpa, se mba ijen shi imura ngi kôron se, se mba a akondo a injaa ga,* mba gbiden se[^] shi se mba a ya ga, **12** shi se mba yan ican, eren

4:11 *Zwa Grika, "hen ihwa ne." *Zwa Grika, "se mba idyelegh." ^Shin "mba tan se ave ikyôr zenden a mi."

tom sha ave a ase. Ior ka vea tu-hwa se kpa, se sôn iveren sha ci ve, vea tôvon se a ican kpa, se wa ishima her; **13** Ior ka vea lam sha a vese dang kpa, se gema se lam a ve sha imo i legh legh;* se hingir tar ne ihyôghonov, ijumbu i hanma kwagh cii, zan zan hegen.

14 M ngu ngeren akaa ne ka sha u heen ne ga, kpa ka sha u wan ne kwagh, er ne lu ônov av mba doon mo ishima yô. **15** Aluer nea lu a mbayesen ne* ken Kristu 10,000 kpa, ne mba a uter kpishi ga; gadia sha kwagh u Kristu Yesu yô, m hingir ter wen sha loho u dedoo u m pasan la. **16** Sha nahan yô, m ngu wan ne kwagh mer, hingir nen mbakaven mo. **17** Ka nahan m lu tindin Timoteu hen a ven ye; gadia un ka wan wam u doon mo ishima man u jighjigh ken Ter. Una umbur ne igbenda yam i eren Kristu Yesu tom, vough er m tesen hanma ijiir ken hanma tiônnono kpaa nahan.

18 Mbagenev ken a ven hen ér m kera ngu van hen a ven ga, nahan mba moron iyol. **19** Kpa m ngu van hen a ven fefa, aluer ka ishima i Yehova* yô, nahan me va fa kwagh u mbamorón iyol mbara ve lu ôron la tseegh ga, a kua tahav vev kpaa. **20** Gadia ka sha kwaghônor i fe ér Tartor u Aôndo ngu hemen or ga, kpa ka sha tahav mbu Aôndo. **21** Ka nyi ne soo? M va hen a ven a akpaa?* Shin m va a dooshima man ishima i legh legh?

5 Jighilli yô, m ungwa mer orgen ken a ven nan ngu eren idya,* man ka idya* i ken akuraior a a fe Aôndo ga je kpa i eren ga yô—nan ngu tsan a kwase u ter

u nan. **2** Nahan kwagh shon doo nee? Ma ne lu zungwen a zungwe, sha er a kar a or u nan er isholibô la hen atô wen kera ga zee?

3 Shin er m lu hen atô wen ga nahan kpa, m ngu a ven ken jijingi, shi m ôr or u a er kwagh ne la ijiir, er m ngu her kpôô kpôô nahan.

4 Shighe u ne kohol imôngo ken iti i Ter wase Yesu, man ne fe ner m ngu vea ven ken jijingi kua sha tahav mbu Ter Yesu yô, **5** na nen imbaor la sha ikvey i Satan keng keng, sha er a tim isharen i iyolough i nan la kera, a gema a kura mhen u mba ken tiônnono la zan zan sha iyange i Ter yô.

6 Ihyagh yen la doo ga. Ne fa er ankwa u cuku kpa ka a na ijenmwe jimin cii i ange gaa? **7** Nahan kar nen a kwa la kera, sha er ne lu ijenmwe i he yô, gadia ne mba er ijenmwe i i we kwa sha mi* ga nahan. Gadia i na nagh sha Kristu, u a lu waniyôngo wase u Paseka la. **8** Sha nahan yô, se za nen hemen a iniongo i ka i dono* la, kpa i de lu sha ijenmwe i tse i i we kwa sha mi la ga, shin sha kwa u bo man u ifer kpaa ga, kpa i lu sha beredi u i we kwa sha mi ga yô, ka perapera man mimi je la.

9 Ken washika u yange m nger la, m kaa mer de nen u lun imôngo vea mbadyarev,* **10** kpa u ngu wer m lu kaan mer lu nen paleghaa a ior mba ken tar, mba ve eren idya la kuaa ga, shin mbawan hua shin mbanumungbenda shin mbacivir ieev kpaa ga. Aluer ka nahan yô, a gba u ne due ken tar ne kera di je. **11** Kpa hegen m ngu ngeren ne mer, de nen u lun imôngo a or u i yer nan ér anmgbian, kpa nan gem nan lu or u eren idya*

4:13 * Zwa Grika, "se zamber a zamber." 4:15

* Shin "atica a." 4:19 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 4:21 * Shin "gbougho?" 5:1 * Zwa Grika, *porneia* (ponia). Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

5:7 * Shin "i i ange." 5:8 * Ka Iniongo i Beredi u I We Kwa sha Mi Ga la je la. Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 5:9, 11 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler, "Idya."

shin or u wan hua shin or u civir eev shin or u tuhwan ior* shin or u hunden msôrom shin or u numun gbenda yô, shi kwaghyan tsô kpa de ye nen imôngo vea imbaor la ga. **12** Gadia ka nyi i gbem u ôron mba ken won ijiri? Ka mba kimi mbara ne ôron ve ijir gaa? **13** Gema ka Aôndo a ôron mba ken won mbara ijir ga zee? "Dugh nen iferor la hen atô wen kera."

6 Kwagh ka una zua orgen ken a ven a anmgbian nahan, ka nan za a zayol shon ken atejir, hen mba ve dondon atindi a Aôndo ga la, nan de zan a mi hen uicighanmbaiorovoo? **2** Shin ne fa er i lu uicighanmbaiorov vea va ôr tar ne ijir ga? Man aluer ka u ne ôr tar ijir yô, ne kuma u ôron ajir a kiri-ki gaa? **3** Ne fa er i lu se se va ôr mbatyomov ijir gaa? Nahan a er nan se fatyô u ôron ijir sha akaa a shin tar ne ga? **4** Man aluer gba u ne ôr ijir sha akaa a shin tar ne yô, ka ior mba ve gbe kwagh ken tiôn-nongo ga la ne za a ijir hen a ve yee? **5** M ngu ôron kwagh ne sha u kunya u kôr ne a iyol yen. Orfan-kwagh môm ngu ken a ven u nana fatyô u ôron anmgbianev mba nan ijir gaa? **6** Kpa anmgbian ka nan za yila anmgbian ugen ijir ken atejir, hen mbanan jighjigh ga!

7 Mimi je, aluer ne mba za yilan mbagenev ijir ken atejir yô, kwagh hembra ne je ve. Er nan ka a er kwagh a ven shami ga kpa ne gba den kera tsô ga? Er nan ka ne de ner kwagh a saa ne ga? **8** Kpa ka ne gema ne er mbagenev kwaghbo, shi ne ya ve kwagh,* man ka anmgbianev enev je!

9 Man ne fa er ior mba ve eren aferakaa cii vea ya dyako u Tartor u Aôndo ga kpa? Or a de tsugh-

un ne ga. Mbaeren idya* man mbacivir ieev man mba nzughul a ivaa sha idya* man nomso mba ka ve lumun ér nomso ve yav a ve la, man nomso mbayaven a nomso, **10** man mbaiv man mbaeren hua man mbahunden msôrom man mbatuhwan ior* kua mbanumungbenda cii, vea ya dyako u Tartor u Aôndo ga. **11** Man kape ne mbagenev kpa yange ne lu je la. Kpa i ôô ne; i tseghe ne; i nenge ér ne mba mbaperapera ken iti i Ter Yesu Kristu man sha jijingi u Aôndo wase.

12 M ngu a ian* i eren akaa cii, kpa ka akaa cii a lu ainja ga. M ngu a ian i eren akaa cii, kpa me de mer kwagh môm a ya tor* sha a mo ga. **13** Kwaghyan ngu sha ci u iyav, iyav di mbu sha ci u kwaghyan, kpa ve cii Aôndo una va kar a ve kera. Iyol ngi sha ci u idya* ga, kpa ngi sha ci u Ter, Ter di ngu sha ci u iyol. **14** Kpa Aôndo nder Ter shin ku, shi se kpa una va nder se shin ku sha tahav nav.

15 Ne fa er iyol yen i lu aleigh a iyol i Kristu gaa? Nahan m tondo aleigh a sha iyol i Kristu m za zor a sha iyol i agbagaa? Mayange ga! **16** Ne fa er or u i zor nan sha gbagala nan hingir iyol i môm a na gaa? Gadia Aôndo kaa ér, "Ve uhar cii vea hingir iyol i môm." **17** Kpa hanma or u i zor nan sha Ter yô, nan kua Ter cii ve hingir môm ken jijingi. **18** Yevese nen idya!* Hanma isholibo igen i or nana er cii yô, iabende a iyol i nan ga, kpa or u nan eren idya yô, nan ngu eren iyol i nan kwaghbo. **19** Ne fa er iyol yen i lu tempel u icighan jijingi u Aôndo a na ne, a lu ken a ven

6:9, 13, 18 * Zwa Grika, *porneia* (ponia). Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 6:9 # Ka noov shin kasev mba yaven a or u ve vese ga la je la. 6:10 * Shin "mbalahan ior." 6:12 * Shin "Tindi nam ian." # Shin "a lu a tahav."

5:11 * Shin "or u lahan ior." 6:8 * Shin "ne nyighe ve."

la gaa? Heela tseegh ga, ne mba kwagh wen iyol yen ga, **20** gadia i yam ne sha ishe je. Sha nahan yô, nôngo nen tsung naan nen Aôndo icivir ken iyol yen.

7 Gema sha akaa a yange ne nger kwagh sha mi la yô, guda nomsoor nanā de benden* a kwase ga; **2** kpa er idya* i ngee yum yô, hanma or nanā lu a kwase u nan, shi hanma kwase nanā lu a nom u nan. **3** Nom nanā eren kwase u nan kwagh u i gbe u nana eren nan la, kwase kpa nanā eren nom u nan nahan. **4** Kwase ngu a tahav sha iyol i nan ga, ka nom u nan a lu a tahav sha i ye; nom kpaa, kape nan lu a tahav sha iyol i nan ga, i lu kwase u nan a lu a tahav sha i je la. **5** De nyumen nen ayol a en ga, saa shighe u ne gbe zwa môm ner ne hôr, ne ver ishima ne er msen tsô ne hide ne zua la tseegh, sha er Satan una zer meen ne ga yô, sha ci u alaghga a taver ne u kôron iyol tsaha. **6** Kwagh u m lu ôron yô mer, ne fatyô u eren ivaa, kpa m wa ne a wa tindi ga. **7** Sarem pe ior cii ma ve lu er m lu nahan. Kpa hanma or ngu a iyua i Aôndo a ne nan yô, orgen ka sha gbenda u ngun, orgen di sha gbenda u ngula.

8 M ngu ôron a mba ve lu kwav kua kasev mba côgholov mer, aluer mba er m lu nahan yô, a he-mba doon ve. **9** Kpa aluer mba fan ityô u kôron iyol tsaha ga yô, ve er ivaa, gadia guda u eren ivaa, a u isharen i yaven a or yughur ken a we la.

10 M ngu wan mba ve er ivaa la kwagh, kpa ka mo ga, ka Ter, mer kwase nanā de duen hen nom u nan kera ga. **11** Kpa aluer nan

due yô, nanā lu kwav, gayô nanā hide a hime a nom u nan la; nom kpa nanā de undun kwase u nan ga.

12 Kpa mbagenev yô, m ngu wan ve kwagh, ka mo, ka Ter ga, mer: Aluer anmgbian ngu a kwase u nan ne jighjigh ga, man kwase la lumun u lun vea nan yô, nanā de undun kwase shon ga; **13** shi aluer kwase ngu a nom u nan ne jighjigh ga, man nom la lumun u lun vea nan yô, nanā de undun nom u nan la ga. **14** Gadia ivaa i nom u nan ne jighjigh ga la ngi wang sha ci u kwase u nan, shi ivaa i kwase u nan ne jighjigh ga la ngi wang sha ci u anmgbian u nomso la; gayô, mbayev enev ma ve lu wang ga, kpa sha nahan yô, mba wang. **15** Kpa aluer or u nan ne jighjigh ga la nan tsua u yemen kwagh u nan* yô, de nanā yem; tindi kange anmgbian u nomso shin anmgbian u kwase ken imba mlu la ga, kpa Aôndo yila ne ér ne lu ken bem. **16** Gadia we kwase, aluer ka u u yima nomou yô u faa? Shin we nom, aluer ka u u yima kwase wou yô u faa?

17 Nahan kpa, hanma or nanā eren kwagh sha kwar u Yehova* a ne nan la, vough er yange nan lu ve i yila nan la. Atôônانونgo cii ka kwagh u m lu ôron a je la. **18** Ma or ngu u yange i tsôngo nan kera cii ve i yila nan yô? Yô nanā de gem kwagh sha icôngo i nan la ga. Ma or ngu u yange nan lu ipyusu shighe u i yila nan la yô? Yô nanā de tsôngon ga. **19** Icôngo ngi kwagh ga, ipyusu kpa ngi kwagh ga; kwagh u a lu kwagh yô, ka u kuran atindi a Aôndo. **20** Hanma or nanā lu ken nyityô mlu u yange nan lu ker shighe u i

7:1 * Ka, "u yaven a kwase" je la. 7:2 * Zwa Grika, *porneia* (ponia). Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

7:15 * Shin "undun ivaa." 7:17 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

yila nan la her. **21** Shighe u i yila u la, u lu kpana? Kwagh la a de ze u iyol ga; kpa aluer ka u u fatyô u duen ken kpan kera yô, er nahan. **22** Gadia hanma or u yange nan lu ken kpan shighe u i yila nan ken Ter la yô, i dugh nan ken kpan kera, nan hingir kwagh u Ter; shi hanma or u yange nan due ken kpan kera cii i va yila nan yô, nan hingir kpan u Kristu. **23** Yange i yam ne sha ishe je; nahan de nen u hingir ikpan i ior. **24** Anmgbi-
nev, hanma or nana lu ken nyityô mlu u yange nan lu ker shighe u i yila nan la her, sha ishighe ki Aôndo.

25 Sha kwagh u mba lun kwav yô,* m ngu a tindi u a dugh hen Ter ga, kpa m ngu ôron ve mnenge wam shainja i or u Ter a zungu nan mhôônom sha u i na kwagh-ôron u nan jighjigh yô. **26** Sha nahan yô, m nenge mer hemba doon u or a lu ken mlu u nan lu ker la her, sha ci u ashighe a ican a se lu ker hegen ne. **27** U er kwasee? Yô de u keren wer u pav a nan. U pav a kwasee? Yô de u keren wer u er kwase. **28** Kpa aluer u er kwase je kpa, u er isholibo ga. Shi aluer orukwa nan er ivaa je kpa, imbaor la nan er isholibo ga. Nahan kpa, mba ve er ivaa yô, vea ya ican sha iyol. Kpa m ngu nongon mer ican i de tseren ne ga.

29 Heela tseegh ga, anmgbi-
nev, shighe kera shi vese ga. Hii hegen je, or u nan lu a kwase kpa, nana lu er nan ngu a kwase ga nahan, **30** mba ve lu vaan kpa, ve lu er mba vaan ga nahan; mba ve lu ember kpa, ve lu er mba ember ga nahan; mba ve lu yamen akaa kpa, ve lu er mba a kwagh ga nahan; **31** shi mba ve lu zuan a mtsera u

tar ne kpa, ve lu er mba zuan a mtsera gbing ga nahan; gadia mlu u tar ne ngu geman. **32** Jighillii yô, m soo mer lu nen a ishima-nyian ga. Or u nan vese kwase ga yô, ishima ka i nyian nan sha akaa a Ter, er nana er ve a doo Ter a nan yô. **33** Kpa or u nan er kwase yô, ishima ka i nyian nan sha akaa a taregh, er nana er ve a doo kwase u nan a nan yô; **34** ishima ka i dan nan kpaa. Shi kwase u nan lu kwav, shin nan lu iniun yô, ishima ka i nyian nan sha akaa a Ter, er nana lu wang sha iyol man ken ishima i nan kpaa yô. Kpa kwase u nan er nom yô, ishima ka i nyian nan sha akaa a taregh, er nana er ve a doo nom u nan a nan yô. **35** Kpa m ngu ôron kwagh ne sha ci u iwassen yen, ka u tsweren ne kwagh* ga, kpa ka u wasen ne sha er ne eren kwagh u a doo, nahan ne za hemen u shiren Ter tom hanma shighe, a kwagh u danen ne shio yô.

36 Kpa aluer or nenge ér nan ngu eren kwagh u vough ga shighe u nan lu kwav la, man nan kar iaven i hian a hia* la yô, ka kwagh u i doo u nana er je ne: Nana er kwagh u nan soo la; nan er isholibo ga. Vê er ivaa. **37** Kpa aluer or wa ken ishima i nan ér nana lu kwav,* shi nan kange ishima u eren nahan, sha ci u nan nenge a ityôkyaa i eren ivaa ga, shi nan fatyô u kighir asaren a nan yô, a doo. **38** Shi kape aluer or er ivaa kpaa, a doo je la, kpa aluer or er ivaa ga yô, a hemba doon.

39 Gba u kwase nana lu hen nom u nan, er nom u nan la a lu uma her je. Kpa aluer nom u nan kpe yô, nan ngu a ian i vôson or

7:35 *Zwa Grika, "m ngu haan ne abata."

7:36 *Mba kaan heen ér nana kar iaven i isharen i yaven a or ka i taver ken agumaior yum la. 7:37 *Shin "nana saa lun iniun."

7:25 *Shin "mba i lu je ve lu a er kwase shin nom ga yô."

u nan soo cii, kpa i lu ken Ter tseegh. **40** Kpa sha mnenge wam yô, a hembra saan nan iyol, aluer nan saa nahan yô; m nenge mer mimi je, mo kpa m ngu a jijingi u Aôndo.

8 Sha gbaa u kwagh u i senge sha ci u akombo yô: Se cii se fa er se lu a mfe sha mi yô. Mfe ka a na or nan hingir u moron iyol, kpa dooshima yô, seer taver or ishima.* **2** Aluer or ngu henen ér nan fa kwagh yô, nan ngu a fa kwagh shon er i doo u ma nan fe la ga. **3** Kpa Aôndo ka una doo or ishima yô, a fa nan.

4 Nahan sha gbaa u kwagh u i senge sha ci u akombo yô, se fa er akombo a lu gbilinkwagh ken tar ne, shi Aôndo a lu môm tseegh yô. **5** Ior na jighjigh ér mbaaôndo mba sha man shin tar, shi "mbaaôndo" mba kpishi, "uter" kpa mba kpishi, **6** kpa se yô se fa Aôndo u mimi ngu môm tseegh, ka Ter wase, u i lu hen a na akaa cii a dugh, shi a lu sha ci na la; Ter kpa ngu môm, ka Yesu Kristu, u i gbe akaa cii sha ikyeve na, shi se kpa i gbe se sha ikyeve na la.

7 Nahan kpa, ka ior cii ve fe kwagh ne ga. Kpa mbagenev yange ve civir akombo, nahan ka vea ya kwagh u i senge sha ci u akombo yô, ve hen ér ve mba civir akombo, shi er imoshima ve i taver ga yô, ve hen ér i hõngor.* **8** Kpa kwaghyan una wase se u seer kporom hen Aôndo ga; sea ya kpa, kwagh a saa se ga, sea ya ga kpa, se seer kwagh ga. **9** Kpa wa nen ikyo sha er ian i ne lu a mi i tsuan kwagh u ne soo la ia hingir kwagh u nan mba ve taver ga la gbeev mbu nõngon ga yô. **10** Gadia aluer or nenge a ven, ne mba

ne fe kwagh ne la, ne mba yan kwagh u ken iyou-akombo yô, imoshima i or shon u nan taver ga la ia cighir je nana hingir u yan kwagh u i senge sha ci u akombo la ga zee? **11** Nahan or u nan taver ga, u Kristu a kpe sha ci u nan la, mfe wen la gema ngu nan nan ku. **12** Aluer ne mba eren anmgbiane nev enev kwaghbo sha imba gbe-nda ne, ne na mba eren kwagh u imoshima ve i i taver ga la i yange ve u eren yô, ka Kristu ne eren un kwaghbo ye. **13** Sha nahan yô, aluer kwagh u m lu yan la ngu nan anmgbian wam gbeev mbu nõngon yô, me kera ya inyam ga kuua, sha er me na anmgbian wam gbeev mbu nõngon ga yô.

9 M ngu a ian i eren kwagh u m soo la gaa? M ngu apostoli gaa? M nenge a Yesu Ter wase gaa? Ne mba kwagh u a dugh ken tom wam u ken Ter ne gaa? **2** Mea lu apostoli sha ci u mbagenev ga je kpa, ne yô, m ngu apostoli sha ci wen jighilii! Gadia ne mba ikyav i tesen ér m ngu Apostoli u Ter.

3 Ka kwagh u m lu a mi u òron mba ve puun mo la je ne: **4** Se mba a ian i yan kwagh shi man kwagh, shin ka nahan ga? **5** Se mba a ian i zenden a kwase u nan jighjigh* u se vese yô, er mbaapostoli mbagenev cii, kua anmgbiane nev mba Ter man Sifa[#] ve eren nahan gaa? **6** Shin, ka mo man Banaba tseegh se lu a ian i den tom u se eren sha u koson ayol a ase la ga yee? **7** Ka hanma orshoja je nana dugh inyaregh ki nan nana er tom shoja a mi sha wono? Ka an je nana er sule u wain ve nana ya atam a u ga? Shin ka an nana kuran ilev je ve nana de man atumba a ilev mbi shono?

8:1 *Shin "maan a maa or." 8:7 *Shin "i naan ve ibo."

9:5 *Shin "anmgbian u kwase." [#] Mba yer un kpaa ér Peteru.

8 M ngu ôron akaa ne sha mne-nge u oro? Shin ken Atindi yô, i ôr akaa ne gaa? 9 Gadia i nger ken Atindi a Mose ér: “De we bua kper sha zwa zum u a lu shoghor samuyia ga.” Ka ibua i gbe Aôndo kwagh yee? 10 Kera ka sha ci wase jighilii a ôr kwagh ne gaa? Jighilii yô, yange i nger kwagh ne lu sha ci wase, sha ci u or u a lu kahan iyiav man or u a lu gbiden iyiav cii ka i gba u vea er nahan keng a ishimaverenkeghen i zuan a kwagh.

11 Aluer se lôô akaa a ken jingii hen a ven yô, a lu ne zegekwagh u nan se iwasen sha akaa a iyolough a kwagh a gbe se a mi laa? 12 Aluer mbagenev mba a ian i kaan ér ne na ve ambaakaa ne yô, se hembra mban a ian la cii gaa? Jighilii yô, se mba a ian i kaan ser na nen se kwagh, kpa se ôr ga, se mba wan ishima a akaa cii, sha er se yange ior u unghan loho u dedoo u sha kwagh u Kristu la sha ma gbenda ga yô. 13 Ne fa er mba ve eren icighantom la ka ve yaan akaa a ken tempel gaa? Shi ne fa er mba ve eren tom hanma shighe hen atse a nan nagh la ka ve zua a kwar ken akaa a i lu nan sha atse a nan nagh la gaa? 14 Nahan kape Ter a ne zwa ér mba ve pasen loho u dedoo la kpa i koson ve sha ci u loho u dedoo u ve pasen la je la.

15 Kpa m er kwagh môm sha akaa a i nem ian i eren la ga. Jighilii yô, m ngu ngeren akaa ne ka sha u i erem kwagh ne ga, gadia guda me kpe—or môm nana fatyô u karen a atôakyaa a m lu a mi a tan ihyagh la kera ga! 16 Nahan aluer m ngu pasen loho u dedoo yô, kam ityôkyaa i tan ihyagh ga, sha ci u gba u me er nahan keng. Mimi je, aluer m pase loho u dedoo ga yô, kwagh a tserem! 17 Aluer

m tsua a ishima yam u eren kwagh ne yô, injar ngi sha ci wam; kpa aluer m ngu eren ka sha ishima yam ga je kpa, gba u me eren her, sha ci u ka tom u i wem sha ikyeve yô. 18 Nahan injar yam ka nyi? Injar yam yô, ka u pasen loho u dedoo gbilin. Me er nahan yô, me kera kaa mer i nam akaa a m lu a ian i kaan mer i naan mo sha er me pase loho u dedoo la ga.

19 Gadia shin er m lu kpan u or ga nahan kpa, m hingir kpan u ior cii, sha er me yima ior kpi-shi er m fetyô la yô. 20 Shighe u yange m lu vea Mbayuda la, m hingir er Oryuda nahan, sha er me yima Mbayuda yô; shighe u m lu vea mbadondon atindi la, m hingir er or u dondon atindi nahan, shin er mo iyol yam m lu sha ikyeve i tindi ga nahan kpaa, sha er me yima mba ve dondon atindi la yô. 21 Shighe u m lu vea mba ve dondon atindi ga la, m hingir er or u dondon atindi ga nahan, shin er mo iyol yam m dondon atindi a Aôndo man a Kristu la nahan kpaa, sha er me yima mba ve dondon atindi ga la yô. 22 Shighe u m lu vea mba gban kera la, m hingir or u gban kera, sha er me yima mba gban kera yô. M er hanma kwagh u m fetyô cii sha u wasen hanmainjaor cii, sha er me nongo sha afatyô wam cii me yima mbagenev yô. 23 Kpa m ngu eren akaa cii sha ci u loho u dedoo, sha er me pase mbagenev u yô.

24 Ne kera fa er mbagbanayem cii ka ve yevese, kpa i lu or môm tseegh nan ya iyua gaa? Yevese nen sha gbenda u ne ya iyua la yô. 25 Hanma or u nan lu ken gesa u anumbegh* cii ka nan kôr iyol i nan tsaha sha akaa cii. Ve ka ve er nahan sha u vea zua a

9:25 * Shin “hanma or u eren anumbe.”

iyua i ka i saa ishe yô, kpa se yô, ka sha u zuan a iyua i saan ishe ga la. **26** Sha nahan yô, m ngu yeve-se bema be bema ga; m ngu keren azu sha inja, m gbe keren sha ahumbe tsô ga; **27** kpa m ngu gbi-dyen* iyol yam, shi m gema i i hingir kpan, sha er zum u me pase mbagenev kwagh kera yô, mo iyol yam me gema me yina* ga yô.

10 Nahan, anmgbianev, m soo mer fa nen kwagh ne: yange ibyeenegh gba mure sha uter asev mba tsev mbara cii, shi ve per zegemnger, **2** nahan ve cii i er ve batisema sha ikyeve i Mose shighe u ibyeenegh kira gba mure sha ve kua shighe u ve lu peren zegemnger la, **3** shi ve cii ve ya kwaghyan u ken jijingi la môm, **4** shi ve cii ve ma mngerem ma ken jijingi shon môm. Gadia ve lu man mngerem ma ken vande u ken jijingi, u u lu zan a ve imôngo la; man vande la tile sha ityough ki* Kristu. **5** Nahan cii kpa, ishima doo Aôndo a mbagenev kpishi ken a ve ga, ka nahan ve i tim ve ken taikyôngo ye.

6 Akaa ne hingir ikyav hen a vese, sha er a sar se u eren akaa-bo, er yange sar ve u eren a nahan ga yô. **7** Shi se hingir nen mbacivir eev er mbagenev ken ve er nahan ga; vough er i nger nahan, ér: "Nongoior la tema inya sha u vea ya kwagh shi vea ma kwagh. Tsô ve kighir ve mough sha u vea ember." **8** Shi se er nen idya* er mbagenev ken a ve er idya* ve, ve kpe iorov 23,000 ken iyange i môm nahan ga. **9** Shi se kar nen Yehova* er mbagenev ken a ve kar un ve, iyô tim ve nahan ga. **10** Shi

se lu nen mbagbanahon er mbagen ken a ve gba ahon ve, ortyom u timin ior va tim ve nahan ga. **11** Akaa ne er ve sha u i lu ikyav i tesen, man i nger a sha u i lu se icintan, se mba se lu uma sha shighe u mkur u tar ne la.

12 Sha nahan yô, or u nan hen ér nan tile la, nana wa ikyo sha er nana gba ga yô. **13** Ma imeen igen ngi a tser ne ga, saa i i vanden tseren ior la tsô. Kpa Aôndo ka u jighjigh, una de ér i mee ne sha gbenda u hemban ne ga, kpa ken imeen la, una shi a bugh ne gbenda u waren, sha er ne fatyô u wan ishima a i yô.

14 Sha nahan yô, ne mba doon mo ishima, yevese nen eev mbu civir. **15** M ngu ôron kwagh ne a ven, ne mba lun a mkav; aluer kwagh u m lu ôron ne ka shami shin ka shami ga yô, kaa nen. **16** Kôôpu u* wain u ka se sugh Aôndo sha mi la tile sha ityough ki awambe a Kristu gaa? Kpenberedi u ka se coon la tile sha ityough ki iyol i Kristu gaa? **17** Er kpenberedi la u lu môm yô, tese ér, shin er se ngee nahan kpa, se mba iyol i môm; gadia se cii se mba ye kpenberedi la môm.

18 Nenge ase nen kwagh u Mbaiserael: Mba ka ve ya iniav mbi i nan la mba civir Aôndo sha atse a nan nagh la gaa? **19** Nahan ka nyi m lu ôrono? Mer akaa a i sôgon sha ci u akombo la nga kwagha? Shin akombo nga kwagha? **20** Ei; kpa m ngu ôron mer, kwagh u akuraior agen ka a na nagh a mi la, ka a na azôv, ka i lu Aôndo ga; man m soo mer lu nen mbacivir azôv ga. **21** Ne fatyô u man shin kôôpu u* Yehova* kua shin kôôpu u* azôv ga, shi

9:27 *Shin "m ngu tsahan; m ngu kighir."
*Shin "a gema a vendam." **10:4** *Shin "vande la lu." **10:8** *Zwa Grika, *porneia* (ponia). Nenge Ngeren u Pasen Asembler. **10:9**, **21** *Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

10:16 *Shin "lyongo i." **10:21** *Shin "iyongo i."

ne fatyô u yan kwagh sha “tebul u Yehova”^{*} kua sha tebul u azôv ga. **22** Shin ‘se mba nan ser Yehova’^{*} a gba iyuhwe’?[#] Se hembra un agee?

23 Se mba a ian^{*} i eren akaa cii, kpa ka akaa cii a lu a iwasen ga. Se mba a ian i eren akaa cii, kpa ka akaa cii a taver or ishima ga. **24** Hanma or nanā keren u eren kwagh u una lu mbagenev a iwasen yô, i de lu sha ci u iwasen i nan iyol i nan ga.

25 Ya nen hanma inyam i i teen ken kasua cii, de pin nen kwagh ga, sha ci u imoshima yen, **26** gadia “tar kua hanma kwagh u a lu ken u cii, ka u Yehova.”^{*} **27** Alier or u nan jighjigh ga nan lôhō ne iwer man ne lumun u zan yô, ya nen hanma kwagh u i ne ne cii, de pin nen ma kwagh ga, sha ci u imoshima yen. **28** Kpa aluer or kaa a ven ér, “Kwagh ne i na nagh a mi” yô, de ye nen ga, sha ci u or u nan ôr ne la, kua sha ci u imoshima. **29** Ka imoshima yen m ôron ga, kpa ka i orgen la. Gadia a er nan man imoshima i orgen ia gema a lu ôron mo ijir sha ian i m lu a mi i yan kwagh u m soo laa? **30** Alier m ngu sughun Aôndo sha kwagh u m lu yan la yô, a er nan orgen nana gema a lu lamén dang sha kwagh u m lu sughun Aôndo sha mi laa?

31 Sha nahan yô, aluer ne mba yan kwagh shin man kwagh shin eren nyityôkwagh igen cii kpaa, eren nen akaa cii sha ci u icivir i Aôndo. **32** De eren nen akaa a nan Mbayuda man Mbagrika kua tiônnongo^{*} u Aôndo gbeev mbu nōngon ga, **33** vough er m lu nōngon eren akaa cii mer i doo ior

cii, m lu keren i lu mtsera wam ga, kpa i lu u ior kpishi, mer i yima ve nahan.

11 Hingir nen mbakaven mo,^{*} vough er m kaven[#] Kristu nahan.

2 M wuese ne er ne lu umbur mo ken akaa cii, shi ne lu eren akaa er yange m tese ne la vough yô. **3** Kpa m soo mer fa nen kwagh ne: ka Kristu a lu ityough ki hanma nomsoor ye, nomsoor di gema ngu ityough ki kwase, Aôndo gema ngu ityough ki Kristu. **4** Hanma nomsoor u nan lu eren msen shin nan lu ôron kwaghôron u profeti man nan cir kwagh sha ityou yô, nan ngu heen un u a lu ityough ki nan la; **5** kpa hanma kwase u nan lu eren msen shin nan lu ôron kwaghôron u profeti man nan cir kwagh sha ityou ga yô, nan ngu heen or u nan lu ityough ki nan la, gadia kainja vough er nan ngu kwase u i hondo nan ityough nahan. **6** Gadia aluer kwase ngu cirin kwagh sha ityou ga yô, nanā tōndo ase ice i nan kpaa; kpa aluer ka kwagh u ihyeenegh u kwase tōndon ice i nan shin hondon ityough yô, nanā cir kwagh sha ityou.

7 Nomsoor nanā de cirin kwagh sha ityou ga, gadia nan ngu ibyeen i Aôndo shi nan ngu sha ci u icivir na, kpa kwase gema ngu sha ci u icivir i nomsoor. **8** Gadia ka nomsoor a due ken kwase ga, kpa ka kwase a due ken nomsoor ye. **9** Shi kwagh ugen yô, i gba nomsoor sha ci u kwase ga, kpa i gba kwase sha ci u nomsoor. **10** Ka nahan man i gbe u kwase nana lu a ikayv i utaha sha ityou, sha ci u mbatyomov ye.

11 Heela tseegh ga, ken Ter yô, kwase a lu ga nomsoor a lu ga,

10:21, 22, 26, 32 * Nenge Ngeren u Pasen Asemer. 10:22 # Shin “a vihi ishima.” 10:23 * Shin “tindi na se ian.”

11:1 * Shin “mbadondon ikayv yam.” # Shin “m dondon ikayv i.”

shi nomsoor a lu ga kwase a lu ga. **12** Gadia er i lu iyol i nomsoor i er kwase a mi nahan, kape kwa-se kpa a ka nan mar nomsoor je la, kpa gema ka Aôndo a gbe akaa cii ye. **13** Kaa nen ase: Doo u kwa-se nana eren msen hen Aôndo a u cirin kwagh sha ityou shio? **14** Sha gbaaôndo je kpa, nomso-or ka nana ume ityough i lu nan kwagh u kunya gaa? **15** Kwase ka nana ume ityough i gema i lu nan kwagh u icivirigh gaa? Gadia i na nan ice ér i lu nan kwagh u cirin sha ityou. **16** Nahan kpa, aluer or soo u nyiman kwagh ne sha ci u aeren a ityôd agen doo nan yô, se yô se mba a ieren igen kposo ga, shi atôonanongo a Aôndo kpa nga a ieren igen kposo ga.

17 Kpa er m lu ôron akaa ne nahan, m ngu wuese ne ga, gadia mbamkombo enev ka ve wase ne keng ga, kpa mba hembe nan ne ishimavihin. **18** Hiihii yô, m ungwa mer, zum u ka nea za mko-mbo u tiônngo yô, mbampav ve lu hen atô wen. Man m wa nan jighjigh a kwagh la. **19** Gadia ka keng iniongo ia pav hen atô wen, sha er ne mba i lumun ne la kpa ne due ken igbar yô.

20 Ka nea kohol ijiir i môm yô, i lu sha u yan Kwaghyan u Ter u Aikighe la keng ga. **21** Gadia ka a kuman u ne ya yô, ne mbagenev ne vande yan kwaghyan wen u aikighe kera, nahan mbagen ve lu ijen, mbagen ve gema ve hunden msôrom. **22** Ne mba a uya mba ne ya kwagh shi ne ma kwagh her gaa? Shin ne mba lahan tiônngo u Aôndo, geman heen mba ve lu a kwagh ga laa? M ôr a ven mer nyi? M wuese nee? Sha ingin yô, m wuese ne ga.

23 Gadia kwagh u m ngohol hen Ter la, ka un m tese ne ye, mer, hen tugh mbu lu u a

tee Ter Yesu la, a tôte kpenberedi, **24** eren msen* yô, a coon, a kaa ér: "Ngun tile sha ityough ki iyol yam, i i lu sha ci wen ne. Eren nen kwagh ne sha u umbur mo." **25** Shi a tôte kôôpu u* wain kpa, a er nahan, zum u ve ya kwaghyan u aikighe la kera yô, a kaa ér: "Wain u shin kôôpu" ne tile sha ityough ki ikuryan i he i sha awambe a am. Eren nen kwagh ne hanma shighe u ne lu man wain[^] sha u umbur mo yô." **26** Gadia hanma shighe u ne lu yan beredi ne shi ne lu man shin kôôpu" ne yô, ka ku u Ter ne lu yôon ye, zan zan una kar van.

27 Sha nahan yô, hanma or u nan ye beredi la, shin nan me wain u shin kôôpu" la, man nan kom u eren nahan ga yô, nana kapa iyugh sha kwagh u iyol man awambe a Ter. **28** Or nana hii tôte von iyol i nan nana nenge ér nan kuma, cii ve nana ya beredi la shi nana ma wain u shin kôôpu" la ye. **29** Gadia or u nan lu yan shin man, kpa nan kav er kwagh la a til sha ityough ki iyol i Ter ga yô, nan ngu yan shi man, haan iyugh sha iyol i nan. **30** Ka nahan ve mbagenev kpishi ken a ven ve ta-ver ga shi ve lu uange, shi mbagenev kpishi ve kpe ye.* **31** Kpa aluer se kav kwagh u se ayol a ase se lu la yô, a ôr se ijiir ga. **32** Nahan kpa, ka sea er nahan ga yô, i ôr se ijiir, Yehova* a kôôm se, sha er a tsaha se a tar ne imôngo ga yô. **33** Nahan yô, anmgbianev av, shighe u ne kohol imôngo sha u yan kwagh ne yô, kegh nen mbagenev. **34** Aluer ijen kôr or yô, nana ya kwagh ken ya, sha er ne

11:24 * Shin "sughun Aôndo." 11:25 * Shin "iyongo i." 11:25-28 * Shin "iyongo." 11:25 ^ Ka wain u umbur ku u Yesu je la. 11:30 * Ikyav tese ér ka ku u ken jijingi. 11:32 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

va kohol imôngo kpa a ôr or ijir ga yô. Kpa akaa agen a a shi la yô, me va tsô me nenge sha mi.

12 Anmgbianev, m soo mer fa nen kwagh u uiyua mba jijingi dedoo. **2** Ne fa, shighe u ne lu ken tar* la, i mee ne ne gbaa civir ieev mbi mbi lamén ga la tsô. **3** Hegen m soo mer fa nen ner, or môm u nana ôron kwagh sha iwasen i jijingi u Aôndo ve nana kaa ér "Ifyan i kôr Yesu!" je kpa nan ngu ga. Shi or môm nana fatyô u kaan ér "Yesu ka Ter!" ga, saa sha iwasen i icighan jijingi.

4 Uiyua mba kposo kposo, kpa jijingi yô, ngu môm tsô; **5** shi ityom ngi kposo kposo, kpa Ter ngu môm tsô; **6** shi akaaeren nga kposo kposo, kpa ka Aôndo môm a eren a cii ken hanma or ye. **7** Kpa akaa a jijingi a wasen hanma or u eren la nga a due ken igbar, shi Aôndo ka a na ior jijingi shon sha u vè er akaa a lun a iwasen. **8** Gadia orgen ka i na nan jijingi la ér nana lamén* sha kwaghfan, orgen di i na nan jijingi shon môm sha u nana lamén sha mfe, **9** orgen yô, ka i na nan jijingi shon la môm ér a wase nan u lun a jighjigh u nan, orgen di shi i na nan jijingi shon la môm ér nana been ior angev; **10** shi orgen yô, ka i na nan jijingi la ér nana eren ityom i kpilighyol,* orgen ér nana ôron kwaghôron u profeti, orgen di sha u nana kaven aluer ma kwaghôron due ka hen Aôndo shin ka hen a na ga yô; shi ka i na orgen ér nana lamén ijô kposo kposo, orgen di i na nan ér nana pasen ijô. **11** Kpa ityom ne cii ka jijingi la môm a eren i ye, ka a wase hanma or u eren i vough er a soo la.

12 Gadia er iyol i lu i môm kpa i lu a alegh kpishi, shi alegh a lu kpishi kpa i lu iyol la i môm nahan, kape Kristu kpa a lu je la. **13** Gadia ka sha jijingi môm se cii i er se batisema se hingir iyol i môm ye, a lu Mbayuda shin Mbagrika, a lu ikpan shin mba i dugh ve ken kpan kera kpaa, se cii se ngohol ka jijingi môm.

14 Jighilii yô, iyol ngi ilyeegh i môm tseegh ga, kpa ngi a alegh kpishi. **15** Aluer nguhar kaa ér, "Er m lu uwegh ga yô, m ngu ilyeegh ki iyolough ga" kpa, ngula tese ér ku ilyeegh ki iyolough ga ze. **16** Shi aluer tough kaa ér, "Er m lu ishe ga yô, m ngu ilyeegh ki iyolough ga" kpa, ngula tese ér ku ilyeegh ki iyolough ga ze. **17** Luun er iyol jimin cii ka ishe yô, ma se unghan hana? Man luun er iyol jimin cii ka tough yô, ma se unghan ihyumakwagh hana? **18** Kpa Aôndo ver hanma ilyeegh ki iyolough sha inja vough er a soo la.

19 Luun er a cii nga kwaghmô m nahan, iyol ma i lu hana? **20** Kpa alegh a iyolough nga kpishi, nahan kpa iyol gema ngi i môm. **21** Ishe ia fatyô u kaan a uwegh ér, "Kwagh gbam a we ga" ze, shin ityough kia fatyô u kaan a angahar ér, "Kwagh gbam a ven ga" ze. **22** Kpa alegh a iyolough a i lu inja er a gba kwagh ga la kpa gba u aa lu keng, **23** shi alegh a iyolough a se hen ser nga a icivir keng ga la, se mba hembé eren a a sha icivir, kape alegh a iyolough a ase a a doo ken igbar ga la kpa se hembé wuhan a iyol sha icivir je la. **24** Kpa alegh a iyolough a ase a a doo kenger la yô, ka i gba u a er a a nahan keng ga. Nahan kpa, Aôndo er iyol sha inja, a na ilyeegh ki i lu a icivir ga la hembra kin a icivir, **25** sha er

12:2 * Shin "ne lu a hingir mbanan jighjigh ga."

12:8 * Shin "pasen loho." 12:10 * Shin "eren uivande."

iyol i de lu a mpav ker ga, kpa hanma ilyeegh ki wa ki gen ikyo yô. **26** Ilyeegh ki iyolough i môm ka kia yaan ican yô, alesh a iyolough agen la cii a ya ican a ki imôngo; shin ka a na ilyeegh ki iyolough i môm icivir yô, agen la cii a ember a ki imôngo.

27 Nahan ne mba iyol i Kristu, man hanmô wen asange asange nan ngu ilyeegh. **28** Shi Aôndo na ior kposo kposo ken tiônnono ityom: mba hiihi ka mbaapostoli, mba sha uhar ka uprofeti, mba sha utar ka mbatesen; maa dondo mbaeren ityom i kpilighyol;* maa mba been ior iangev, maa mbaeren ityom i wasen ior, maa mbafan hemen; maa mba lamén ijô kposo kposo. **29** Ka ve cii ve lu mbaapostoli yee? Ka ve cii ve lu uprofeti yee? Ka ve cii ve lu mbatesen yee? Ka ve cii ve eren ityom i kpilighyol* yee? **30** Ka ve cii ve lu a iyua i been ior iangev yee? Ka ve cii ve lamén ijô yee? Ka ve cii ve lu mbapasen ijô* yee? **31** Kpa za nen hemén u keren uiyua mba hemban la sha gbashima tsung. Nahan kpa, me tese ne kwagh u a hembé lun a inja cii yô.

13 Aluer m ngu lamén ijô i ior man i mbatyomov, kpa m ngu a dooshima ga yô, m hingir er kwen shin iyôgh ki i lu kuhwan nahan. **2** Aluer m ngu a iyua i ôron kwaghôron u profeti shi ka m kav akaamyér a Aôndo shi m ngu a mfe sha akaa cii, shi aluer m ngu a jighjigh u nan je ka u me fatyô u moughon a iwo,* kpa m ngu a dooshima ga yô, m ngu ma kwagh ga.* **3** Shi aluer m na akaa a am cii mer i koso mbagenev a mi, shi m kegh iyol u kpen, sha u me zua

a ityôkyaa i kaan ihyagh, kpa m ngu a dooshima ga yô, a lum a inja cuku kpa a ga.

4 Dooshima we ishima shi tesen erdoo. Dooshima gbe iyuhwe ga, kaan ihyagh ga, shi moron iyol ga, **5** eren dang de dang ga,* kerén mtséra na ga, nyoon ishima ga, koson kwaghbo ken ishima ga.* **6** Dooshima ember sha kwagh u ifer ga, kpa ka a ember sha kwagh u mimi. **7** Dooshima we ishima a akaa cii, ne jighjigh a akaa cii, lun a ishiamaverenkeghen sha akaa cii, taver ishima sha akaa cii.

8 Dooshima been mayange ga. Kpa uiyua mba ôron kwaghôron u profeti yô, a va kar a mi kera; ijô i lamén* kpa a, ia va bee kera; mfe kpa a, a va kar a mi kera. **9** Gadia mfe wase yina, shi kwaghôron u profeti u ka se ôr la kpa yina, **10** kpa zum u kwagh u a lu u vough la una va yô, a kar a kwagh u a yen la kera. **11** Shighe u m lu wanyé la, m lamén er wanyé nahan, m henen kwagh er wanyé nahan, m nengen kwagh er wanyé nahan; kpa hegen u m hingir organén ne, m de aeren a wanyé la. **12** Gadia hegen se mba nengen a akaa cing, er ka ken jingi i iyôôgh* nahan, kpa sha shighe la yô, se nenge a mi wang, er ka ishighe a ishighe nahan. Hegen yô, mfe wam yina, kpa shighe la yô, me fa hanma kwagh vindi vindi,* vough er i^a fe kwagh wam vindi vindi nahan. **13** Nahan kpa, akaa a atar ne yô, nga lun her, ka: jighjigh u nan man ishiamaverenkeghen man dooshima; kpa kwagh u hemban ken a cii yô, ka dooshima.

12:28 *Shin "mbaeren uivande." **12:29** *Shin "ve eren uivande." **12:30** *Shin "mbagemankwagh." **13:2** *Shin "moughon a iwo za veren pe gen." *Shin "m ngu ityôkyaa ga."

13:5 *Shin "cihin or ga." *Shin "we kwagh ishima a or ga." **13:8** *Ka, "iyua i lamén ijô igen sha ivande" je la. **13:12** *Sha ayange a tsuaa la, lu ujingi mba iyôôgh ior nengen ye. *Shin "me fa akaa cii." ^a Ka, "Aôndo" je la.

14 Nôngo nen tsung doo nen ayol a en, nahan kpa keren nen uiyua mba jijingi sha gbashima, kpa hembra doon u ne ôron kwaghôron u profeti. **2** Gadia or môm kaven kwagh u orlamen ijô nan lu ôron ga, saa Aôndo tseegh. Shin er ka i lu akaamyar a Aôndo ka nan ôron sha iwasen i jijingi nahan kpa, or môm nan kaven kwagh u ka nan ôron la ga. **3** Nahan kpa, or u ôron kwaghôron u profeti ka nan taver ior asema shi nan wase ve shi nan sur ve asema sha kwaghôron u nan. **4** Or u nan lamén ijô yô, ka nan iyol i nan ka nan zua a ishimataver ye, kpa or ka nana ôron kwaghôron u profeti yô, nan taver tiônnono ishima. **5** Sarem u ne cii ma ne lamén ijô, kpa hembra saren mo u ma ne ôron kwaghôron u profeti. Jighilii yô, or u ôron kwaghôron u profeti nan hembra or u lamén ijô, gadia or u lamén ijô yô, saa nana pase* kwagh u nan ôr la ve, ishima ia taver tiônnono ye. **6** Kpa hegen ne, anmgbianev, aluer m ngu va lamén ijô a ven yô, kwagh la una wase ne nena? Ka sha u pasen ne mfe shin akaaôron man atesen a m ngohol hen Aôndo la me wase ne gaa?

7 Ka di vough er akaa a lun a uma ga, a i kuhwan kwagh a mi, er imar shin adigyuve nahan. Aluer ve kaa wanger ken ato ga yô, a er nan man a fa kwagh u imar shin adigyuve a lu kaana? **8** Gadia aluer busa kaa wanger ken ato ga yô, ka an nana wa iyol i utya? **9** Kape ne mba lamén zwa kpa i lu je la, saa ne lam zwa u u taver u kaven ga la, gayô ka an nana kav kwagh u ne lu ôron laa? Sha kpôô yô, a luinja er ne mba lamén a ahumbe nahan. **10** Ijô ngi kpi-

14:5 * Shin "nana gema."

shi sha tar, nahan kpa, ma zwa u ior ve kaven u ga je kpa ngu ga. **11** Gadia aluer m kavinja i kwagh u i lu ôron ken ma zwa ga yô, or u lamén u la nana nengem ér m ngu ortyôtyev, shi mo kpa me nenge or u lamén u la mer nan ngu ortyôtyev. **12** Ne kpa kape i lu je la; er ne lu nôngon kpoghuloo sha u ne zua a uiyua mba jijingi yô, ker nen u ngeen a uiyua mba vea taver tiônnono ishima yô.

13 Sha nahan yô, zum u or nan lu lamén ma zwa yô, nana er msen sha er nana fatyô u pasen* kwagh u nan ôr la yô. **14** Gadia aluer m ngu eren msen ken ma zwa yô, ka sha iwasen i iyua i jijingi i í nem la m lu eren msen ye, kpa ken ishima yam yô, m kav kwagh u m lu ôron la ga. **15** Yô ka nyi i gbe u me ere? A gba u me er msen sha iyua i jijingi, shi me er msen ken ishima kpaa, sha er a kav kwagh u m lu ôron la yô. Me wa icam i wuese Aôndo sha iyua i jijingi, shi me wa icam i wuese Aôndo ken ishima yam kpaa, sha er a kav kwagh u m lu ôron la yô. **16** Gayô, aluer u ngu eren msen sha iwasen i iyua i jijingi sughun Aôndo yô, a er nan ve or u i tese nan ga la nana kaa ér, "Amen" sha ishughun i u ne laa? Gadia nan kav kwagh u u lu ôron la ga. **17** Ka mimi, u ngu sughun Aôndo sha gbenda u dedoo, kpa orgen la gema zua a ishimataver ga. **18** M sugh Aôndo er m hembé lamén ijô kpishi a ven yô. **19** Nahan kpa, ken tiônnono yô, guda me ôr asemberakaa ataan ken ishima yam,* sha er me tese# mbagenev kpaa yô, a u lamén ma zwa ôron asemberakaa dubu pue.

20 Anmgbianev, de hingir nen mba kaven kwagh shainja i

14:13 * Shin "geman." 14:19 * Shin "a m kav yô." # Shin "me ôr."

mbayev mba kiriki ga, kpa gema lu nen er mbayev mba kiriki nahan sha kwagh u ifer; hingir nen mba kaven kwagh sha inja i mbaganden. **21** I nger ken Atindi ér: “Yehova* kaa ér, ‘Ka ken ijô i akuraior agen man sha ityumbujôôv i mba van a va me ôr kwagh a ngoior ne ye, nahan je kpa, vea vënda u keghen ato a mo.” **22** Sha nahan yô, ijô i lamén ka ikýv sha ci u mba ve ne jighjigh la ga, kpa ka sha ci u mba ve ne jighjigh ga la, kwaghôron u profeti di ngu sha ci u mba ve ne jighjigh ga la ga, kpa ngu sha ci u mbananjighjigh. **23** Sha nahan yô, aluer tiônngo jimin cii kohol ijiir i môm man ior cii mba lamén ijô, man mba i tese ve ga shin mbananjighjigh ga za va her yô, vea kaa ér ne nyôr ihyundugh ga zee? **24** Kpa aluer ne cii ne mba ôron kwaghôron u profeti man ornan jighjigh ga shin or u i tese nan ga nan za va her yô, kwagh u nan ongo la una wase nan u kôôm iyol i nan, shi akaa a ne cii ne lu ôron la aa wase nan u gbidyen kwar sha uma u nan. **25** Nahan akaa-myer a ken ishima i nan la aa due ken igbar, maa nana gure a sua ityough inya, nana civir Aôndo, nana kaa ér: “Mimi je Aôndo ngu a ven.”

26 Nahan yô, anmgbianev, ka nyi i gbe u a erene? Ka nea kohol imôngo yô, orgen nan wa icam, orgen nan tese, orgen nan pase akaaôron a Aôndo, orgen nan lam ma zwa, orgen di nan pase kwagh u i ôr la. Eren nen akaa cii sha u taver mbagenev asema. **27** Shi zum u i lu lamén ma zwa yô, i lu iorov uhar shin utar, i de hembe nahan ga, shi ve lamén môm môm, shi or nanā pasen* kwagh

u i lu ôron la kpee je. **28** Kpa aluer or u pasen* ngu ga yô, vë lu ving ken mkombo,* vë lamén a Aôndo ken asema a ve. **29** Uprofeti vë lu yô, uhar shin utar vë lam, mbagenev di vë ver ishima vë kav kwagh shon. **30** Kpa aluer orgen zua a mpase shighe u nan tem her la yô, or u nan lu ôron kwagh zan a mi ave la nanā de kwaghôron. **31** Gadia ne cii ne fatyô u ôron kwaghôron u profeti, lamén môm môm, sha er hanma or nana hen kwagh ker, shi hanma or nana zua a ishimataver yô. **32** Uprofeti vë wa ikýo sha gbenda u ve ôron kwagh sha iwase i uiyua mba jijingi la. **33** Gadia Aôndo ka Aôndo u eren kwagh nzughul nzughul ga, kpa ka u bem.

Er i eren ken atôônanongo a uicighanmbaivorov cii nahan, **34** kasev vë de lamén a tiônngo* ga, gadia i na ian ér ve lamén ga. Kpa ve unghan a unghwa, er Atindi kpa a kaa nahan. **35** Aluer kwagh tsume ve yô, vë pine noov vev ken ya, gadia ka kwagh u ihyeenegh u kwase lamén a tiônngo.*

36 Ka hen a ven loho u Aôndo u dugh yee? Shin ka ne tseegh u ar a vene?

37 Aluer or hen ér nan ngu profeti shin i na nan iyua i jijingi yô, nanā lumun a akaa a m lu ngeren hen a ven ne ér ka kwagh u Ter a kaa yô. **38** Kpa aluer nan wa kwagh ne ikýo ga yô, nan kpa a wa ikýo sha kwagh u nan ga.* **39** Sha nahan yô, anmgbianev av, keren nen sha gbashima u ôron kwaghôron u profeti, kpa

14:28 *Shin “or u geman.” #Zwa Grika, “tiônngo.” 14:34 *Zwa Grika, “vë de ôron kwagh ken tiônngo.” 14:35 *Zwa Grika, “ôron kwagh ken tiônngo.” 14:38 *Shin a fatyô u kaan ér, “aluer or fa kwagh ne ga yô, nana za hemén u lun ken mlan.”

14:21 *Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

14:27 *Shin “nanā geman.”

de yangen nen or u lamen ijô ga. **40** Kpa i eren akaa cii tsembelee, sha inja sha inja.

15 Hegen yô, anmgbianev, m ngu umbur ne kwagh u loho u yange m pase ne, shi ne ngohol u, shi ne lu suen u kpaa la. **2** Ka sha u je ne kpa i lu yiman ne ye, aluer ne za hemen u lun a jighjigh u nan taveraa sha loho u dedoo shon u yange m ôr ne la yô, saa jighjigh u nan wen la unā lu u gbilinig di je.

3 Gadia ken akaa a hiihii a yange m tese ne la, m ôr ne kwagh u mo kpa i tesem yô, mer Kristu yange kpe sha ci u asorabo ase, er Ruamabera kaa nahan; **4** i ii un, shi i nder un shin ku sha iyange i sha utar la, er Ruamabera kaa nahan; **5** a ande hen Sifa,* maa shi a ande hen Mbapuekaruhar mbara. **6** Anden hen mban kera yô, shi a ande hen anmgbianev mba hemban 500 hen shighe môm; ve mbagen kpishi mba a vese imôngo her, kpa mbagenev yô, kera mba uma hegen ga. **7** Anden hen a ve kera yô, shi a ande hen Yakobu, maa shi a ande hen mbaapostoli cii. **8** U masen yô, mo kpa a ande hen a mo. Sha nahan yô, m ngu inja er ka wan u i mar nan kôugh nahan.

9 Gadia m hembra gban ijime ken mbaapostoli cii, m kuma u a yilam ér apostoli ga, sha ci u yange m tôv tiônngo u Aôndo a ican. **10** Kpa Aôndo tesem erdoo u sha mhôôn ve m lu kwagh u m lu ne ye. Shi erdoo u sha mhôôn u a tesem la saa ishe ga, kpa m hembra eren tom a ve cii; nahan kpa lu sha tahav av ga, lu sha erdoo u sha mhôôn u Aôndo, u a lu a mo la. **11** Sha nahan yô, a lu mo shin ve kpaa, ka gbenda ne se

pasen kwagh u u ye, man ka gbenda shon kpaa ne ne u jighjigh ye.

12 Nahan aluer mba pasen ér i nder Kristu shin ku yô, er nan mbagenev ken a ven ve kaan ér mba va nderen mbakpenev shin ku ga? **13** Aluer mimi je mba nderen mbakpenev shin ku ga yô, Kristu kpa i nder un shin ku ga. **14** Kpa aluer i nder Kristu shin ku ga yô, mimi je kwagh u se pasen la ka gbilinkwagh, shi jighjigh u nan wen kpaa ka gbilinkwagh. **15** Heela tseegh ga, shi á nenge ér se mba eren shiada u aieghe sha kwagh u Aôndo, sha ci u ka se kaa ser yange nder Kristu shin ku, man a nder un ga, aluer mimi je mba nderen mbakpenev shin ku ga yô. **16** Gadia aluer ka u a nder mbakpenev shin ku ga yô, Kristu kpa i nder un shin ku ga. **17** Shi aluer i nder Kristu shin ku ga yô, jighjigh u nan wen la ka gbilinkwagh; asorabo a en nga ne her. **18** Nahan mba ve kpe ken Kristu la kpaa ve tim kera je ve. **19** Aluer ishimaverenkeghen yase sha Kristu saa sha uma u hegen ne tseegh yô, se hembra kôron kunya a hanma orgen cii.

20 Kpa i nder Kristu shin ku, ngu iyiagh ki i hii sundan yô,* ken mba ve kpe la. **21** Gadia er lu or môm nan na ku va yô, shi ka sha or môm a nder ior shin ku ye. **22** Gadia er i lu Adam a ne ior cii ve lu kpen yô, ka sha Kristu di ior vea hide a lu uma ye. **23** Kpa hanma or sha shighe u nan, sha adondo adondo: Hiihii ka Kristu, u a lu iyiagh ki i hii sundan la, maa mba ve lu kwagh u Kristu la; a nder ve sha shighe u una lu vea ve imôngo la. **24** Ken masejime yô, a lu mkur, shighe u una gema Tartor una na Aôndo na man Ter na, zum u una tim hanma gomoti

man hanma hemen kua tahav cii kera la. **25** Gadia gba keng u una tema tor zan zan Aôndo una kar nan un tahav mbu hemban mba-hyomov cii.* **26** Man orhyom u a wa mase timin kera yô, ka ku. **27** Gadia Aôndo "gema akaa cii wa sha ikyev na."* Kpa er i kaa ér, 'i gema akaa cii i wa sha ikyev na' yô, tese wang ér akaa la wa Un u a we akaa cii sha ikyev na la ker ga. **28** Kpa zum u a va gema akaa cii a wa sha ikyev i Wan la, Wan di una gema iyol na una wa sha ikyev i Un u a gem akaa cii a we sha ikyev na la, sha er Aôndo una lu ityough sha akaa cii yô.

29 Aluer ka u a nder mbakpenev ga yô, mba i lu eren ve batisema sha u vë kpe la vea er nena? Aluer ka u a nder mbakpenev ga kuaa yô, ityôkyaa i ve kpa i lu eren ve imba batisema la yô ka nyi? **30** Ityôkyaa i ka se ver uma wase sha zongo hanma shighe* yô ka nyi? **31** Ka m tagher ishighe a ku hanma iyange. Man kwagh ne ka mimi, di vough er m te ihyagh sha kwagh wen, ne mba ne lu anmgbianev av mba ken Kristu Yesu Ter wase la nahan. **32** Aluer m nôngo num a inyamikyume ken Efese er mbagenev nahan* yô, kam ainja sha nyi? Aluer mba va nderen mbakpenev shin ku ga yô, "se gbaa yan kwagh shi man kwagh tsô, gadia se mba va kpen." **33** I de tsughun ne ga. Ujende mba bov mba vihin aeren* a dedoo. **34** Nder lu nen tsevaa sha kwagh u perapera, de eren nen isholibo ga, gadia mbagenev mba a mfe u Aôndo ga. M ngu ôron

15:25 *Zwa Grika, "una kar veren mbahyomov cii shin akevangahar a na." 15:27 *Zwa Grika, "gema akaa cii ver shin akevangahar a na." 15:30 *Zwa Grika, "ihwa." 15:32 *Shin a fatyô u kaan ér, "sha mnenge u orumace." 15:33 *Shin "anza."

kwagh ne sha u kunya u kôr ne a ayol a en.

35 Nahan kpa, orgen nana pine ér: "Ka u a va nder mbakpenev nena? Man ka iyol i nyi vea lu a mini?" **36** We or u kaven kwagh ga! Ka wea lôô kwagh yô, ze hemmen u lun uma ga, saa ka a hii kpen. **37** Man kwagh shon u u lee la, u lôô ka iyol i una mende ve una lu a mi la ga, kpa ka ishangen kwagh di tsô, a lu ishangen i alakema shin ishangen i ma kwagh ugen kpa; **38** kpa Aôndo ka a na un iyol er a nenge i doo un la, shi ka a na hanma ishangen kwagh iyol i ia mende ve ia lu a mi yô. **39** Iyol* cii ngiinja i môm ga, iyol i uumace ngi kposo, i zendenya ngi kposo, i inyon ngi kposo, shi iyol i ishukpa ngi kposo. **40** Akaa a sha nga a iyol i a, shi akaa a shin tar kpa nga a iyol i a; kpa iengem i akaa a sha ngi kposo a iengem i akaa a shin tar. **41** Iengem i iyanenge ngi kposo, iengem i uwer kpa ngi kposo, shi iengem i asan ngi kposo; jighilii yô, hanma ishan ngi a iengem i i kposo.

42 Kape kwagh u mnder u shin ku kpa a lu je la. Ka i ii* iyol i i hôôn ne, kpa i gema i nder iyol i i hôôn ga la. **43** Ka i ii* iyol ken mlu u kunya, kpa i gema i nder i ken mlu u icivirigh. Ka i ii* iyol ken mlu u gban kera, kpa i gema i nder i ken mlu u utaha. **44** Ka i ii* iyol i inyam man awambe, i gema i nder i ken iyol i jijinghi. Aluer iyol i inyam man awambe ngi yô, iyol i jijingi kpa ngi. **45** Kape i nger je la, ér: "Adam, or u hiihii la, yange hingir oruma." Adam u masetyô la hingir jijinghi u nan or uma. **46** Nahan kpa, kwagh u ken jijingi la ka u hiihii ga. Ka kwagh u ken iyol i inyam

15:39 *Zwa Grika, "Inyam." 15:42-44 *Zwa Grika, "lôô."

man awambe la a lu u hiihii ye, maa dondo kwagh u ken jijingi la. **47** Or u hiihii la due shin tar, i er un sha inya; or u sha uhar la due ka sha. **48** Er un u i er un sha inya la lu nahan, kape mba i er ve sha inya la ve lu je la; man er un u a dugh sha la a lu nahan, kape mba ve lu sha la kpa ve lu je la. **49** Man er se lu ibyeen i un u yange i er un sha inya la yô, kape se va lu ibyeen i un u a dugh sha la kpaa je la.

50 Kpa me ôr ne, anmgbianev, iyol i inyam man awambe ia fatyô u yan dyako u Tartor u Aôndo ga, kwagh u a hôôn ne kpaa una fatyô u yan dyako u kwagh u a hôôn ga la ga. **51** Nenge! Ka icighan kwaghmyer m lu ôron ne ye: A lu se cii se kpe ga, kpa se cii a va gema se **52** fele, er or ka nan pelegh ishe nahan, sha shighe u a mase tôngon busa la. Gadia busa u gba imo, maa a nder mba ve kpe la ken iyol i i hôôn ga la, shi a gema se. **53** Gadia gba keng u kwagh u a hôôn ne una hingir kwagh u a hôôn ga la, shi gba keng u kwagh u a kpen ne una hingir kwagh u a kpen ga la. **54** Kpa zum u kwagh u a hôôn ne una hingir kwagh u a hôôn ga, shi kwagh u a kpen ne una hingir kwagh u a kpen ga la, mkaanem ma i nger ne ma a kure vough, ér: "I tim ku, ua kera lu ga gbem sha won." **55** "Ku, mhembe wou shi ngu hana? Ku, soho wou shi ngu hana?" **56** Soho u u ne ku la, ka isholibo; tahav mbu isholibo gema ka Atindi.* **57** Kpa i wuese Aôndo, gadia ne se mhembe ken Ter wase Yesu Kristu!

58 Sha nahan yô, anmgbianev av mba doon mo ishima, tile nen dông, de tenger nen ga, luun nen

15:56 *Shin "ka Atindi ka a na isholibo tahav ye."

a akaa a eren kpishi ken tom u Ter, gadia ne fa, ken Ter yô, ka gbilintom ne eren ga.

16 Nahan sha kwagh u kohol inyaregh sha ci u uicighanmbaiorov la yô, ne fatyô u dondon kwagh u yange m tese atôônango a ken Galatia la. **2** Sha hanma iyange i hiihii ken kasua* yô, hanmô wen nana ver kwagh er tahav mbu nan mbu kom la, sha er shighe u me va la ne lu kohol a kohol inyaregh ga yô. **3** Kpa zum u me va yô, me tindi ior mba yange ne ôr ken washika wen ner mba a mimi iyol la, ve tôte iyua i ne ne sha asema a en la, ve yem a mi ken Yerusalem. **4** Nahan kpa, aluer m nenge doo u mo kpa me za ker yô, vea za ker vea mo.

5 Kpa me kar ken Masedonia cii man me va hen a ven ye, gadia m wa ishima u karen ken Masedonia, **6** man alaghga me va tsa gbem, je yô me lu vea ven zan zan shighe u wuhee* la una kar been, sha er ne verem gbenda zum u me mough u yemen pe me lu zan la yô. **7** Gadia m soo u nengen a ven di tsô maa karen yemen ga, sha ci u m ngu veren ishima u va lun vea ven shighe a wa karen, aluer Yehova* lumun yô. **8** Kpa ka u me lu ken Efese zan zan shighe u Iniongo i Pentikôsti, **9** gadia i bughum hunda gbangesaa u eren ityom kpishi, kpa mbaahendanev gema ngee.

10 Nahan zum u Timoteu una va yô, nôngo nen a de cian u eren ma kwagh hen atô wen ga, gadia ngu eren ka tom u Yehova,* vough er m lu eren nahan. **11** Sha nahan yô, or môm nana

16:2 *Ka iyange i se yer hegen ser Lahadi la. Hen Mbayuda yô, lu iyange i hiihii ken kasua je la. 16:6 *Ura ka u nôôn shi i ndôhôr hen shighe ne. 16:7, 10 *Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

de lahan un ga. Na un nen gbenda bem bem, sha er una va kohol mo yô, gadia m ngu keghen un vea anmbianeve.

12 Nahan gema sha kwagh u anmbian wase Apolo yô, m taver un ishima mer a va hen a ven vea anmbianeve keng keng. Gadia a wa ishima u van hen a ven hen shighe ne ga, kpa ian a va due tsô una va.

13 Lu nen per, tile nen dông sha jighjigh u nan, eren nen kwagh sha inja i nomsombaiorov,* hingir nen mbatseen asema. **14** Eren nen hanma kwagh cii sha dooshima.

15 Anmbianeve, ne fa er mba hen ya u Sefana ve lu iyiagh ki i hii sundan* ken Akaya, shi ve ne ayol a ve u eren uicighanmbaiorov tom kpa yô. Nahan m ngu taver ne ishima mer, **16** ne kpa mā ne ze hemen u ungtwan imo i ambaaior la, kua mba ve lu eren tom

16:13 * Shin “taver nen ishima.” **16:15** * Shin “mbahenen mba hiihii.”

ken ijoughave vea ve sha gbashi-ma la cii. **17** Kpa doom kpishi er Sefana man Fotunatu kua Akaiku ve lu heen yô, sha ci u mba nan mo iwassen kpishi sha akaa a nea lu heen ve ma ne lu eren la. **18** Gadia ve taver mo ishima, kua ne cii. Sha nahan yô, naan nen ambaaior la icivir.

19 Atôônanongo a ken Ashia nga sughun ne. Akwila man Priska kua tiônnongo u a kohol hen ya ve la, mba sughun ne kigh kigh. **20** Anmbianeve cii mba sughun ne. Sugh nen hanma wen, kuve nen ayol.*

21 Mo Paulu, m ngu ngeren ishughun yam sha uwegh agh.

22 Hanma or u Ter a doo nan ishima ga cii yô, ifyan i kôr nan. Ma u ve, Ter wase! **23** Ter Yesu a za hemen u tesen ne erdoo na u sha mhôn la. **24** Ne za hemen u doon mo ishima, ne mba ne lu ken mzough vea Kristu Yesu la cii.

16:20 * Zwa Grika, “suse nen zwa sha gbenda u wang.”

WASHIKA U SHA UHAR HEN

MBAKORINTE

ATÔAKAA A VESEN

- 1 Ishughun (1, 2)
Aôndo surun se asema ken atsan a ase cii (3-11)
Awashima u zende u Paulu gema (12-24)
- 2 Paulu wa ishima u va nan ve iember (1-4)
I de orsholibo kwaghbo shi i hide a nan (5-11)
Paulu ken Teroa man ken Masedonia (12, 13)
Tom ne ngu er ka ityav se hembe se lu hiden yô (14-17)

- Se mba mba zenden kpenga a mkaanem ma Aôndo ga (17)
- 3 Uwashika mba i wuese se ker la (1-3)
Mbatomov mba ikuryan i he (4-6)
Ikuryan i he la hembra kan i civirigh (7-18)
- 4 Iwanger i loho u dedoo (1-6)
I pir mbanan jighjigh ga ashe a ishima (4)
Kwagh u injaa ken mkam ma inyaav (7-18)

- 5 U haan mlu u sha la iyol (1-10)
Tom u himen ior a Aôndo (11-21)
Kwagh u he u i gbe yô (17)
Mbaôron kwagh sha ityough ki
Kristu (20)
- 6 I de nzughul a erdoo u Aôndo ga (1, 2)
Paulu pase er tom na u lu la (3-13)
I de zough ne ken mzough u kpeegh
ga (14-18)
- 7 Se kire nen hanma kwagh u
hôngorough cii (1)
Paulu zua a msaanyol sha kwagh u
Mbakorinte (2-4)
Titu va a ibaver i dedoo (5-7)
U zungwen sha gbenda u doon Aôndo
man mgemshima (8-16)
- 8 Tom u kohol iyua sha ci u Mbakristu
mba ken Yudia (1-15)
Gba u a tindi Titu nen Korinte (16-24)
- 9 I taver ior asema u nan iyua (1-15)
Or u nan kwagh sar sar nan doo
Aôndo ishima (7)
- 10 Paulu ôr kwagh sue tom na u pasen
kwagh la (1-18)
Ikyav mbi uityaav yasev ka mbi sha
iyol ga (4, 5)
- 11 Paulu man mbaapostoli mba i nengen
êr ve hembra la (1-15)
Ican i apostoli Paulu tagher a mi
la (16-33)
- 12 Mpase u Paulu nenge a mi la (1-7a)
I wa Paulu "sagher ken iyol" (7b-10)
Paulu yina sha mbaapostoli mba i
nengen êr ve hembra cii la ga (11-13)
Ishima nyian Paulu sha kwagh u
Mbakorinte (14-21)
- 13 Icintan i masetyô man kwaghwan (1-14)
"Karen nen faan nen aluer ne mba
dondon akaa a ne ne jighjigh a mi la
yô" (5)
Kôôm nen gbenda wen; lu nen ishima
i môm (11)

1 Mo Paulu, i yilam êr m lu apostoli u Kristu Yesu sha ishima i Aôndo, m ngu vea anmgbian wase Timoteu, m ngu ngeren washika ne hen tiônnongo u Aôndo u ken Korinte, kua hen uicighanmbaiaorov mba ve lu ken Akaya cii:

2 Aôndo Ter wase kua Ter Yesu Kristu vë tese ne erdoo u sha mhôôn shi vë na ne bem.

3 I wuese Aôndo, Ter u Ter wase Yesu Kristu, un ka Ter u lun a mhôônom ma zungwen tsung man Aôndo u lun a ishimasurun cii, **4** u a surun* se asema ken ameen[#] a se tagher a mi cii, sha er se fatyô u surun mbagenev asema ken nyityô imeen[^] cii, sha ishimasurun i Aôndo a nan se la yô. **5** Gadia er se lu yan atsan kpishi sha kwagh u Kristu nahan, kape ishimasurun kpa se lu zuan a mi

kpishi ken Kristu je la. **6** Nahan, aluer se mba tagher a ameen[#] yô, ka sha u ne zua a msurshima man myom; man aluer mba surun se asema yô, ka sha u ne zua a msurshima, u ka a wase ne u wan ishima a atsan a se kpa se lu yan la. **7** Man ishimaverenkeghen i se lu a mi sha kwagh wen la ka i tenger ga, sha ci u se fa ser, er ne kpa ne lu yan atsan nahan, shi kape ne kpa a sur ne asema vough je la.

8 Gadia, anmgbianev, se soo ser ican i yange se tagher a mi ken tiôntar u Ashia la ma i lu mlan hen a ven ga. Yange se ya ican je gande agee a ase ken inya, je yô, se kera fa mwar wase ga kuaa. **9** Jighillii yô, lu se er i kure se ijir êr i wua se nahan. Yange lu nahan sha er se suur sha ayol a ase ga, kpa se suur sha Aôndo u nderen mbakpenev la yô. **10** Yange war se hen shighe u i nôngo u wuan se la, shi

1:4 * Shin "a taver." 1:4, 6 # Shin "atsan."
1:4 ^ Shin "ican."

hegen kpa una war se, shi se mba a ishimaverenkeghen ser una za hemen u waren se. **11** Ne kpa ne fatyô u wasen se sha u eren msen zamber sha ci wase, sha er ior kpi-shi vea sugh Aôndo sha ci wase, sha iwasen i se lu zuan a mi sha mbamsen mba ior kpishi ve eren la yô.

12 Gadia kwagh u se lu tan ihyagh a mi yô, ka un ne: Imoshi-ma yase ngi eren shiada ér se mba eren kwagh wang man sha mimi u Aôndo ken tar ne, hemban je yô hen atô wen, man ka sha kwagh-fan wase ga, kpa ka sha erdoo u Aôndo a tesen se sha mhôon la. **13** Jighilii yô, se mba ngeren ne washika ne ka sha ma kwagh ugen kposo ga, kpa ka kwagh u ne fatyô u ôron* shi kaven yô, shi m na jighjigh mer ne za hemen u kaven akaa ne vindi vindi,* **14** vough er ne pande ne fe ner se hingir ne kwagh u tan ihyagh a mi nahan, se kpa ne va lu se kwagh u tan ihyagh a mi sha iyange i Ter wase Yesu.

15 Nahan er m lu a vanger-tiôr ne yô, yange m lu wan ishi-ma mer me hii van hen a ven, sha er ne zua a ian i ember sha kwa har yô;* **16** gadia yange m lu a awashima u van hen a ven zum u me karen u zan ken Masedonia yô, shi lu u me za mough ken Masedonia me nguren hidden yô, me kar hen a ven, maa ne verem gbe-nda me mase yemen ken Yudia. **17** Nahan, zum u m wa ishima u eren kwagh ne la, m nenge kwagh shon beele shini? Shin m henen kwagh shainja i or ve me kaa mer "Een" sha kwagh u m we ishima u eren, shi me gema zwa mer "Ei" yee? **18** Er Aôndo a lu u mimi na-

han, kape kwaghôron wase kpa a lu u mimi je la; se fatyô u kaan ser "een," shi hidden kaan ser "ei" ga. **19** Gadia Yesu Kristu, Wan u Aôndo u mo man Sivanu* kua Timoteu yange se pase ne kwagh na la, kaan ér "een" shi hidden kaan ér "ei" ga, kpa "een" na una lu "een" her. **20** Gadia uityendezwa mba Aôndo vea ngee nan nan kpa, ve hingir "een" sha a na. Ka nahan ka sea ôron kwagh a Aôndo ve, se kaa ser "Amen" ken iti na ye, sha er se na Aôndo una zua a icivir yô. **21** Kpa un u a bum a vese ér se man ne cii se mba kwagh u Kristu, shi a tsegha* se la, ka Aôndo. **22** Heela tseegh ga, a ver se ikayav na ken asema a ase, shi a na se jijingi na, ka ibumun i kwagh u a lu van la.

23 Nahan, m ngu a va ken Kori-nte ga ka sha ci u iwasen yen, m ôr kwagh ne ka sha ishighe ki Aôndo je. **24** Fa nen ner se ya tor* sha kwagh u jighjigh u nan wen ga, kpa se mba mbaeren tom a ven imôngo sha u ember nen yô, gadia ne tile ka sha jighjigh u nan wen.

2 Gadia m soo mer me hide me va hen a ven zunguluu ga, **2** sha ci u aluer m va na ne ure yô, ka an nana gema a na a saan mo iyolo, saa ne mba m er ne ure la tsô gaa? **3** Kwagh u yange m nger ne la, m nger un sha u zum u me va yô, mba ma m ember sha kwagh ve la vea gema a na me ure ga yô, sha ci u m ngu a vangertiôr mer kwagh u a nan mo iember la, ka un a nan ne cii iember shon i môm ye. **4** Gadia shighe u m lu ngeren ne washika la, m lu ken ican tsung, ishima zam iyol shi m lu a mliam ashe kpishi, lu sha u me na ure nen ga, kpa lu sha u fa nen er ne doom ishima tsung yô.

1:13 * Shin a fatyô u kaan ér, "kwagh u ne vande fan tsembelee." * Zwa Grika, "za been."

1:15 * Shin a fatyô u kaan ér, "sha er ne zua a mtsera kwa har yô."

1:19 * Mba yer un kpa ér Shila. 1:21 * Shin "a tsoogh." 1:24 * Shin "se mba a tahav."

5 Nahan aluer or er kwagh u van a ijungwen yô, ka mo nan nem ijungwen ga, kpa hanma wen ngu zungwen er i vihi nan la—m soo u ôron mer i vihi i gba kera ga. 6 Aluer ior kpishi kôôm imbaor la sha gbenda ne yô, kuma; 7 nahan gema de nen nan kwaghbo u nan la a ishima i môm shi sur nen nan ishima, sha er nana zungwe je a kar ikyaa inya* ga yô. 8 Sha nahan yô, m ngu kaan a ven mer, wase nen nan nana fa er nan doo ne ishima yô. 9 Gadia ka sha ityôkyaa ne kpa yange m nger ne washika ye, lu sha u me fa nea lu ior mba dondon hanma kwagh u i tese ne cii yô. 10 Aluer ne de or nyityô kwaghbo u nan er cii yô, mo kpa m de nan. Jighilii yô, nyityô kwaghbo u m de or cii (mea vande den or ma kwaghbo kera yô), ka sha ci wen, sha ishighe ki Kristu, 11 sha er Satan una tsugh* se ga yô, gadia se lan ayom a na* ga.

12 Nahan zum u m va hen Te-roa u va pasen loho u dedoo u sha kwagh u Kristu la, hunda bughum ken Ter, 13 kpa ishima memem ga, sha ci u m lu nengen a an-mgbian wam Titu ga. Nahan m kaa a ve mer, saa shighe ugen, maa m mough her m va ken Masedonia.

14 Se wuese Aôndo u a hemen se mba se lu vea Kristu imôngoinja er ka ushoja mba ve za hembe ityav ve lu hidden nahan la; a na ior mba zuan* a mfe na u a luinja er ka senti u human doon nahan la hanma ijiir cii sha ikyev yase! 15 Gadia Aôndo nenge se mba er senti u human doon u Kristu nahan, hen mba i lu yiman ve la, kua hen mba ve lu zan ken mtim la; 16 hen mba ve lu zan ken mtim la yô, se mba er ka ihuma i kuugh i

zan ken ku nahan, kpa hen mba i lu yiman ve la yô, se mba er ihuma i uma i zan ken uma nahan. Nahan ka unô jighilii ve kom u eren akaa nee? 17 Ka se, gadia se mba mba zenden eren kpenga a mkaanem ma Aôndo er ior kpishi ve eren nahan ga, kpa er i lu Aôndo a tindi se yô, se mba ôron kwagh sha mimi a ishima yase i môm, sha ishighe ki Aôndo vea Kristu imôngo.

3 Nahan saa shi se pase ayol a ase hen a venee? Se kpa kwagh gba se a uwashika mba i wuese se ker, er mbagenev nahanaa? Ka se u ma ne nger se uwashika mbara nahanaa? 2 Ne ayol a en ne mba washika wase, u i nger ken asema a ase, shi uumace cii ve fe un shi ve ôron yô. 3 Gadia ikyav tese wang ér ne mba washika u Kristu u se mbatomov mba Aôndo se nger yô, se nger ka sha inki ga, kpa ka sha jijingi u Aôndo u uma, shi ka sha ikpande i awen ga, kpa ka sha ikpande i iyol i inyam man awambe, ken asema.

4 Aôndo na se mba a vangertiôr ne ken Kristu. 5 U ngu wer ka sha tahav asev ka se kuma u eren tom ne ga, kpa ka Aôndo ka a na ve se kuma u eren u ye. 6 Ka un jighilii a ne ve se kom u lun mbatomov mba ikyuryan i he, i i har sha Atindi* ga, kpa i lu sha jijingi la ye; gadia Atindi nga ne ibo i kuugh, kpa jijingi yô, ne uma.

7 Nahan aluer Atindi a ka a na ibo i kuugh, a yange i nger sha asangaabaacaa sha ikpande i awen la, va a iengem je ônov mba Iserael kanshio u kenger sha ishighe ki Mose sha ci u iengem i ishighe nagh, man lu iengem i a va kar a mi kera la yô, 8 tom u jijingi a eren la je yô, ua hamba lun a iengem cii gaa? 9 Gadia aluer Atindi a ka a na ibo la yange lu

2:7 *Shin "nana yina ishima." 2:11 *Shin "una bume." #Shin "mbaawashima nav; mbamhen nav." 2:14 *Shin "ngu samber."

3:6 *Ka, "Atindi a Mose" je la.

a iengem yô, kwagh u ka a na ve i kaa ér or ngu orperapera la hembra ngun a iengem cii! **10** Jighilii yô, kwagh u ngise lu a iengem la je kpa i kar a iengem na la kera sha ci u iengem igen i i hembé un yô. **11** Gadia aluer kwagh u lu u a va kar a mi kera la je kpa yange i na un a iengem yô, kwagh u a lu her ne hembra ngun a iengem cii!

12 Er se lu a ishimaverenkeghen ne yô, ka se lam a ishima i gbar gbar, **13** shi se mba eren kwagh u Mose er la ga; yange a cir ikyondo sha ishi sha er ônov mba Ise-rael vea nenge mkur u kwagh u lu u a va kar a mi kera la ga yô. **14** Kpa yange i cighir ve asema. Gadia zan zan sha ayange ne kpa, ka a ôron ikyuryan i tse la yô, ikyondo shon la i lu her, sha ci u ka sha Kristu tseegh i karen a i kera ye. **15** Jighilii yô, zan zan nyian kpa, ka a ôron Atindi a Mose yô, ikyondo i cir asema a ve. **16** Kpa or ka nana gema hen Yehova* yô, i kar a ikyondo la kera. **17** Yehova* ka Jijingi, man pe jijingi u Yehova* a lu yô, or lun uikyangen her ga. **18** Nahan er i bugh se ikyondo sha ishi kera, se lu mondon iengem i Yehova* er ka jingi nahan yô, se cii mba geman se sha ibyeen na la, iengem yase ngi seer a seer, vough er Yehova* u a lu Jijingi la* a soo la.

4 Nahan, er se lu mbaeren tom ne sha mhôonom ma i zungu se la yô, se mba gbe uwer ga. **2** Kpa se venda akaa a kunya a i yer a la, se mba eren kwagh sha ayom ga, shi se mba goom a mkaanem ma Aôndo kpaa ga; kpa se mba pasen mimi u ma, nahan tesen ser se mba eren kwagh u vough sha ishighe ki Aôndo, sha er hanma or

nana fa kwagh ne sha iwasen i imoshima i nan yô. **3** Aluer mimi je loho u dedoo u se pasen ne ngu myer* yô, ngu myer ka hen mba ve lu timin la, **4** ka mbanan jighjigh ga mba aôndo u tar* ne a pir ve ashe a ishima, sha u iwanger i iengem i loho u dedoo u sha kwagh u Kristu, un u a lu ibyeen i Aôndo la, i de te ken asema a ve ga la. **5** Gadia se mba pasen ka kwagh wase ga, kpa ka kwagh u Yesu Kristu ser ngu Ter, se di se mba ikpan yen sha ci u Yesu. **6** Gadia ka Aôndo je a kaa ér: "Iwanger i ta ken ime" ye, man ka ishighe ki Kristu a te iwanger ne a mi ken asema a ase, sha u a mo-ndo iengem i mfe u Aôndo la ye.

7 Nahan kpa, se mba a kwagh u injaa ne ken mkam* ma inyaav, sha er se zua a agee a a gande a orumace, a a dugh hen Aôndo, i lu hen a vese ga la yô. **8** Mba kighir se sha hanma gbenda cii, kpa i imbishi se gande u zenden ga; se kera fa kwagh u se er ga, kpa kwagh hembra se vindi vindi ga;* **9** mba tôvon se a ican, kpa i kende se ga; i ta se inya, kpa se kpe ga. **10** Ka i shi eren se ican je er a wua se nahan, imba ican i Yesu kpa ya la, kpa ka se wa ishima, sha er a nenge a ieren i Yesu la ken a vese kpaa yô. **11** Gadia se mba se lu uma ne ka se shi tagher ishighe a ku hanma shighe sha ci u Yesu, sha er a nenge a ieren i Yesu la ken iyol yase i i kpen ne kpaa yô. **12** Nahan ku ngu eren tom ken a vese, kpa ken a ven yô, ka uma.

13 Se mba a imba ishima i nan jighjigh i i nger kwagh sha mi la, ér: "Yange m na jighjigh, nahan

3:16-18 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.
3:18 # Shin a fatyô u kaan ér, "vough er jijingi u Yehova."

4:3 * Shin "i yisa u." 4:4 * Shin "kov." Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 4:7 * Shin "mtem."
4:8 * Shin a fatyô u kaan ér, "kpa se mba a ishimaverenkeghen."

m ôr kwagh.” Se kpa se na jigh-jigh, ka nahan se lu ôron kwagh ye, **14** sha ci u se fa ser Un u yange nder Yesu shin ku la una nder se kpaa se lu vea Yesu, shi una va a vese sha ishighe nagh a ven imôngo. **15** Akaa ne cii ka sha ci wen, sha er erdoo u sha mhôn u Aôndo la una seer ngeen kpishi yô, gadia ior mbâ nan ishughun sha ci u icivir i Aôndo mba seer a seer.

16 Sha nahan yô, se mba gbe uwer ga; or u se lu sha iyol la ka una saan ishe je kpa, hanma iyan ge ka i sôr or u se lu kimi la a hingir hegh. **17** Gadia er ican i se lu yan* ne i lu hen anshighe kpuaa shi i peese nahan kpa, ngi wasen se u va zuan a icivir i hemban cii,* i i lu i tsôron la; **18** nahan se mba veren ashe a ase ka sha akaa a i nengen a mi la ga, kpa ka sha akaa a i nengen a mi ga la. Gadia akaa a i nengen a mi la ka a lun gbem ga, kpa akaa a i nengen a mi ga la yô, ka a lun gbem sha won.

5 Gadia se fa, aluer iyou yase i shin tar, tenti ne, hembe* kera kpa, Aôndo una na se iyou igen sha, iyou i tsôron i i maa sha ave ga yô. **2** Gadia mimi je, se mba kinen ken iyou* ne, ka saren se tsung u ma se haa iyou i sha, i i lu sha ci wase* la iyol, **3** sha er zum u se va haa i iyol la, se lu idyelegh ga yô. **4** Jighilii yô, se mba se lu ken tenti shon ne se mba kinen shi ishima ngi nyian se tsung, sha ci u se soo u eren ngun kera ga, kpa se gema se soo u haan ugen la iyol, sha er uma una mena kwagh u a kpen ne* yô. **5** Man un u a we se

ago iyol sha kwagh ne la ka Aôndo; a na se jijingi na, ka ibumun i kwagh u a lu van la.

6 Nahan hanma shighe ka se lu a vangertiôr taveraa, shi se fa ser, er se lu ken ya u iyol yase ne her ne, se mba ica a Ter, **7** gadia se mba zenden ka sha jighjigh u nan, ka sha akaa a se nengen a mi sha ashe la ga. **8** Kpa se mba a vangertiôr taveraa shi se hembra soon u za teman ya vea Ter, a u lun ken iyol ne. **9** Nahan, sea lu ya môm vea na shin sea lu ica a na kpa, awashima wase yô, ka u a lumun se. **10** Gadia ka u se cii a va a vese* sha ishighe ki ikyônough ki ijirigh ki Kristu keng, sha er a kimbi hanma or injar sha akaa a yange nan eren shighe u nan lu ken iyol her la yô, a lu kwagh u dedoo shin u bo* kpaa.

11 Nahan er se feinja i u cian Ter yô, ka se shi nongon ser ior ve na jighjigh a kwagh u se tesen la. Kpa Aôndo fa kwagh wase dedoo.* Nahan kpa, se na jighjigh ser ne kpa imoshima yen fa se* tsembelee. **12** Se mba hiden pasen ayol a ase hen a ven ga, kpa se mba nan ne ityôkyaa i tan ihyagh sha kwagh wase, sha er ne lu a imo i kaan mba ve te ihyagh sha kwagh u i nengen a mi sha ashe, i lu kwagh u ken ishima ga la yô. **13** Gadia aluer yange sea nyôr ihyundugh kpa, lu sha ci u Aôndo; man aluer se mba eren kwagh sha inja yô, ka sha ci wen. **14** Gadia dooshima u Kristu a lu a mi la ngu mgbehan se, sha ci u se kure ikyaa nahan ser, or môm kpe sha ci u ior cii; sha nahan yô, ior cii kpe. **15** Shi yange kpe sha ci u

4:17 * Shin “imeen i se lu tagher a mi.” # Zwa Grika, “hemban yuhwan.” 5:1 * Shin “yôhôr.” 5:2 * Shin “ya.” # Shin “ma se haa ya wase u sha.” 5:4 * Shin “una kar a kwagh u a kpen ne kera.”

5:10 * Shin “kwagh u hanma wase cii una va due ken igbar.” # Shin “a lu ifer.” 5:11 * Shin “kpa kwagh wase ngu ken igbar sha ishighe ki Aôndo.” # Shin “ne kpa imoshima yen ngi nengen a vese.”

ior cii sha er mba ve lu uma kpaá, vea kera lu uma sha ci ve ayol a ve ga, kpa a lu sha ci u un u yange kpe sha ci ve, shi i nder un shin ku la yô.

16 Nahan hii hegen je, se kera fa ma or sha mnenge u orumace* ga. Aluer yange sea fa Kristu sha iyol yô, hegen ne, se kera fa un sha imba gbenda la ga. **17** Sha nahan yô, aluer or ngu ken mzough vea Kristu yô, i gba nan, nan ngu kwagh u he; akaa a tse la kar kera; nenge! i gba akaa a he. **18** Kpa akaa cii ka hen Aôndo a dugh ye, un u a hime se a iyol na sha ikyev i Kristu, shi a ne se tom u himen ior a na la, **19** inja na yô, Aôndo lu himen tar a iyol na sha ikyev i Kristu, wan akaabo a ve ikyo ga, shi a gema loho u himen ior a na ne a wa se sha ikyev.

20 Sha nahan yô, se mba mbatomov mba Aôndo; a tindi se ér se ôr kwagh na sha ityough ki Kristu, inja er Aôndo ngu zamber a ior sha ikyev yase nahan. Er se lu mbaôron kwagh sha ityough ki Kristu yô, se mba zamber ser: "Hime nen a Aôndo." **21** Yange er un u fa isholibo ga la hingir isholibo* sha ci wase, sha er se fatyô u hingir mbaperapera sha ishighe ki* Aôndo sha ikyev na yô.

6 Er se lu eren tom vea na imôngo nahan, ne kpa se mba kaan a ven ser de ngohol nen erdoo u Aôndo a tese ne sha mhôôn la a u eren sha awashima u erdoo la shio ga. **2** Gadia a kaa ér: "Yange m ungwa ne hen shighe u tesen erdoo, shi m wase ne sha iyange i myom." Nenge! Ka hegen i hembelun shighe u tesen erdoo cii ye. Nenge! Ka iyange i myom je ne.

3 Se mba eren kwagh u nan gbееv mbu nôngon sha ma gbenda môm ga, sha er a zua a ma kwagh u shin sha tom wase ga yô; **4** kpa se mba tesen sha hanma gbenda cii ser se mba mbatomov mba Aôndo, sha u taver ishima ken akaa kpishi, man sha atsan a yan, man sha ashighe a lun ken ibanave, man sha mbamtaver, **5** man sha u yan gbdiv, man sha u nyôron purusu acin imôngo, man sha ashighe a ikpelaïor i mough ayôôso a vese, man sha tom u eren kpoghuloo, man sha u tsan per acin imôngo, man sha u lun ijen acin imôngo; **6** sha mlu u wang, man sha mfe, man sha ishimawan, man sha erdoo, man sha icighan jijingi, man sha dooshima u sha atsergeh ga, **7** man sha kwaghôron u mimi, man sha tahav mbu Aôndo, a ikyav mbi utyaav mbi perapera ken uwegh ku yanegh* man ku imesegh,* **8** ken icivir man ken ihyeen, ken ibaver i bo man ibaver i dedoo. I nenge se ér se mba mba tsughun ior, nahan kpa se mba mbaôron kwagh sha mimi, **9** se mba er i fa se ga nahan, kpa i fa se; ka inja er se mba sôôn kpen nahan,* kpa nenge! se mba uma; se mba er i tsaha se nahan, kpa i na se ken ku ga; **10** ka inja er se mba zungwen nahan, kpa se mba ember hanma shighe cii; se mba er ka atsanaïor nahan, kpa se mba nan ior kpishi mba hingir yôugh-yôugh; ka inja er se mba a kwagh ga nahan, kpa se mba a akaa cii.

11 Se bugh zwa wase sha u lamen a ven,* ne ior i Korinte, shi se bugh ishima yase gbangelaa. **12** Se mba tesen ne ser ne doo se ishima a ikighir* shio, kpa ne yô,

5:16 * Zwa Grika, "sha mnenge u iyolough."
5:21 * Shin "hingir nagh ku isholibo." * Shin "hingir perapera u."

6:7 * Adooga lu sha ci u tan num. * Adooga lu sha ci u yisan. 6:9 * Shin "i nenge se ér se kuma ku." 6:11 * Shin "Se lam a ven gbar gbar." 6:12 * Shin "a iyoltangen."

dooshima u ne tesen se la ngu a ikighir. **13** Nahan yô, m ngu ôron kwagh a ven er ka ônov av nahan mer, ne kpa bugh nen asema a en gbangelaa.

14 I de zuan ne* ken mzough u kpeegh vea mbanan jighjigh ga imôngo ga. Gadia ka nyi i zough perapera vea tindi u perene? Shin iwanger zua vea ime sha nyi?

15 Heela tseegh ga, Kristu zua vea Belia* sha nyi? Shin or u nan jighjigh* nan zua vea ornan jighjigh ga sha nyi? **16** Man ka nyi i zough tempel u Aôndo a ako-mbo? Gadia se mba tempel u Aôndo u uma; ka vough er Aôndo a kaa nahan, ér: "Me tema hen atô ve, shi me zenden hen atô ve; me lu Aôndo ve, ve di vea lu ior av."

17 "‘Sha nahan yô, due nen hen atô ve kera, pav nen a ve,’ kape Yehova* a kaa la, ‘shi de nen u benden a kwagh u hôngorough’"; "‘nahan me ngohol ne.’" **18** "‘Shi me hingir Ter wen, ne di ne hingir ônov av mba nomso man mba kasev,’ kape Yehova,* un u a lu U Hmban Agee Cii la, a kaa la."

7 Nahan yô, ne mba doon mo ishima, er i er uityendezwa mban a vese yô, se kire nen hanma kwagh u hôngorough u sha iyol man u ken jijingi* ken a vese kera, se nôngo se hembra lun nen wang cii, er se lu mbacian Aôndo yô.

2 Ngohol nen se ken asema a en. Se er ma or kwaghbo ga, se vihi or môm kpa ga, shi se tsugh or sha u keren mtsera wase ga. **3** M ngu ôron kwagh ne sha u nan ne ibo ga. Gadia m vande kaan je mer se mba a ven ken ishima, se

lu uma shin seã kpe kpa. **4** Me fatyô u laman a ven a ishima i gbar gbar. M ngu tan ihyagh kpishi sha kwagh wen. M zua a ishimasurun kpishi; ken ican yase cii kpa, m ngu ember tsung.

5 Jighilii yô, zum u se va nyôr ken Masedonia la, se zua a mmem ken ayol a ase ga, kpa se za hemmen u yan ican sha hanma gbenda cii—ken won lu ayôôso, kimi di lu mciem. **6** Kpa Aôndo u a surun mba ve zungwen la asema la, yange sur se ishima zum u Titu va kohol se yô; **7** man lu sha mve na la tseegh ga, kpa kua sha ishimasurun i zua a mi sha kwagh wen la kpa. Gadia yange hide va ôr se er i sar ne tsung u nengen a mo, man er ne ure kpishi, shi ishima i ze ne iyol tsung sha kwagh wam* yô; nahan hembra saan mo iyol cii.

8 Gadia aluer washika u yange m nger ne la na ne iju-ngwen je kpa, m vaa afanyô sha mi ga. Aluer yange mea vaa afanyô sha mi sha hiihii je kpa, (er m nenge mer washika la na ne iju-ngwen, shin er i lu sha anshighe kpuaa nahan kpa), **9** hegen yô, m ngu ember, ka sha ci u yange ne zungwe tseegh tsô ga, kpa ka sha ci u iju-ngwen yen la na ne gema ishima. Gadia yange ne zungwe sha gbenda u doon Aôndo, nahan se na ma kwagh saa ne ga. **10** Gadia or ka nana zungwe sha gbenda u doon Aôndo yô, kwagh la a na nan gema ishima, nahan nan zua a myom, nan kera vaa afanyô ga; kpa or ka nana zungwe shainja i taregh yô, nan zua a ku. **11** Gadia nenge nen er ne zungwe sha gbenda u doon Aôndo ve ne lu sha wono: ne mba a gbashima tsung, ne mba sôron iti

6:14 * Zwa Grika, "I de kangen ne igbur i môm." 6:15 * Ka ishember i ken zwa Heberu,inja na yô ér, "Gbilinkwagh." Ngi ôron kwagh u Satan. "Shin "ormimi." 6:17, 18 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 7:1 * Shin "u ken mhen; u ken ishima."

7:7 * Zwa Grika, "er kwagh wam a gbe ne ishima tsung."

yen, ishima vihi ne, shi ne mba a mciem, ne mba a isharen tsung, ne mba a ishima i tseen, shi ne mba sôron kwagh u ne er shami ga yô! Ne tese sha hanma gbenda cii ner ne mba wang sha kwagh ne. **12** Shin er yange m nger ne washika nahan kpa, m nger lu sha ci u or u nan er kwaghbo la ga, shi lu sha ci u or u i er nan kwaghbo la kpaa ga, kpa lu sha u gbashima u ne lu a mi sha kwagh wase la a due ken igbar hen atô wen sha ishighi ki Aôndo. **13** Ka nahan ve se zough a ishimasurun ye.

Kpa dugh ishimasurun yase kera yô, se seer zuan a iember sha ci u iember i Titu la, gadia ne cii yange ne taver un ishima. **14** Gadia aluer m kaa ihyagh a na sha kwagh wen kpa, m hee ga; kpa, er akaa a yange se ôr ne la cii lu akaa a mimi nahan, kape ihyagh i se lu kaan a Titu la kpa i lu mimi je la. **15** Heela tseegh ga, ka una umbur er ne cii ne lu mbaungwan kwagh, man er yange ne ngohol un a mciem man ikyarkyase iyol yô, ne hembra doon un ishima cii. **16** Saan mo iyol kpishi er i lu u me fatyô u lun a vangertiôr ken a ven* sha hanma gbenda cii yô.

8 Nahan, anmgbianev, se soo ser fa nen kwagh u erdoo u sha mhôon u Aôndo u i tese mba sha atônanongo a ken Masedonia la. **2** Yange ve lu yan ican zum u ve tagher a imeen tsung yô. Kpa saan ve iyol kpishi shi ve na iyua mgbeghaa, shin er ve lu ken ibanave tsung nahan kpaa. **3** Gadia lu sha er tahav vev kuma la, man jighilii yô, me kaa mer yange hembra tahav vev ken inya je kpaa, **4** man lu ve ayol a ve je ve lu zamber a vese kpoghuloo ér ma ve

zough a ian i nan iyua, sha er ve kpa vea na kwagh sha ci u tom u wasen uicighanmbaïorov la ye. **5** Man ve er kwagh ne je hembra er yange se ver ishima la, sha ci u ve hii nan Ter kua se kpaa ayol a ve, sha ishima i Aôndo. **6** Nahan se taver Titu ishima ser, er yange hii u eren tom u kohol iyua i ne lu nan saan saan la hen atô wen yô, shi a er u a kure. **7** Nahan kpa, ne mba a hanma kwagh mgbeghaa, er jighijigh u nan man tahav mbu ôron kwagh kua mfe man isharen i eren hanma kwagh sha gbashima nahan, shi ior doo ne ishima kpishi, er ne kpa ne doo se ishima nahan, yô, iyua kpa ma ne ne mgbeghaa.

8 Kwagh u m lu ôron ne, ka tindi m lu wan ne ga, kpa ka sha u fa nen isharen i mbagenev ve lu a mi i eren akaa cii sha gbashima la, man sha u karen fan aluer dooshima wen la ka u mimi yô. **9** Gadia ne fa erdoo u sha mhôon u Ter wase Yesu Kristu tese la; yange lu yôughyôugh, kpa va hingir oribana ve sha ci wen, sha u nê hingir yôughyôugh sha ibanave na la.

10 Nahan, mnenge wam sha kwagh ne yô, ka un ne: Kwagh ne ka sha ci u iwasen yen, gadia yange ne due a mhen u kohol iyua la, inyom kar hegen, kpa saa heela ga, shi ne tese ner sar ne u eren nahan. **11** Sha nahan yô, shi er nen kwagh u yange ne hii u eren la kure nen, sha er kwagh u ne fe-tyô u nan er tahav enev mbu kom la una tese ér yange ne kegh iyol u nan yô. **12** Gadia or ka nana hii keghen iyol u nan iyua yô, ka i je Aôndo ka a ngohol ye, sha ci u ka a ver ishima ér or nana na kwagh u nan lu a mi la, ka kwagh u nan lu a mi ga la ga. **13** Gadia m soo u heghem mbagenev ikhav, geman seer ne ikhav ga; **14** kpa ka sha

7:16 * Shin a fatyô u kaan ér, "me fatyô u zuan a ishimataver kpishi sha kwagh wen."

u akaa a ne lu a mi hegen kpishi la ma a wase ve sha mbamgbe vev, shi ve kpa a ve lu a mi kpishi la ma a wase ne sha a ne ban a mi la, sha er ikhav mbia hembra yuhwan mbagen a mbagenev ga yô. **15** Ka vough er i nger nahan, ér: "Yange or a kura kpishi kpa, nan lu a mi i ngee i gande ga, shi or a kura kpuaa kpa, nan lu a mi i yina ga."

16 Nahan i wuese Aôndo er a ne Titu kpa a lu a gbashima sha kwagh wen er se nahan yô, **17** sha ci u, mimi je, a er kwagh sha ishimataver i a zough a mi la, kpa er i sar un kpishi u wasen yô, a tsua a ishima na u van hen a ven. **18** Kpa se mba tindin anmgbian ugen vea na, ka anmgbian u i lu wuese un sha kwagh u loho u dedoo sha atôônanongo cii yô. **19** Ka nahan tseegh ga, atôônanongo shi tsua un ér a zenden vea vese sha u van a iyua i i ne sar sar ne. Se mba karen iyua ne sha ci u icivir i Ter, man sha u tesen ser se kegh iyol u wasen. **20** Nahan se soo ser or môm nana zua se a mshi sha kwagh u iyua i i ne mgbeghaa, i se lu van a mi ne ga. **21** Gadia ka se 'nôngon ser se er hanma kwagh sha mimi, sha ishighe ki Yehova* tseegh ga, kua sha ishighe ki iorough kpaa.'

22 Shi se mba tindin anmgbian wase ugen vea ve, ka anmgbian u se kar un acin imôngo shi se nenge ser ngu a gbashima sha akaa kpishi yô, kpa hembra ngun a gbashima hegen cii, sha ci u vanger-tiôr u a lu a mi ken a ven kpishi la. **23** Nahan kpa, aluer kwagh shi or sha kwagh u Titu yô, un zenden vea mo,* shi se mba eren tom imôngo sha ci u iwasen yen; shin aluer kwagh shi or sha kwagh u

anmgbianev aseve mba ve lu vea na mbara yô, mba mbaapostoli mba atôônanongo man iengem i Kristu. **24** Nahan tese nen ve ner ve doo ne ishima, shi tese nen atôônanongo a nenge er i hii ve se kaa ihyagh sha kwagh wen yô.

9 Nahan, sha kwagh u tom u nan iwasen sha ci u uicigh-anmbaïorov la yô, saa me nger ne kwagh sha mi keng ga, **2** gadia m fa ne wa iyol ne mba keghen a kegh, je m ngu kaan ihyagh a anmgbianev mba ken Masedonia sha mi mer, mba ken Akaya kegh iyol u wasen kuma inyom hegen, shi gbashima wen la na yô, mbagenev kpishi ken a ve seer zuan a ishimataver. **3** Kpa m ngu tindin anmgbianev, sha er ihyagh i se lu kaan sha kwagh u ne er sha gbua ne la ia lu gbilinkwagh ga, shi né wa iyol ne lu keghen a kegh vough er m kaa a ve mer ne er nahan yô. **4** Gadia aluer mba ken Masedonia va vea mo man ve va nenge ne mba a wa iyol ga yô, se hee, shi ne kpa ne hee, sha ci u jighigh u se ne ne la. **5** Nahan m nenge yô, ka hange hange u me taver anmgbianev asema ve va hen a ven tsuaa, ve va kohol iyua i ne vande tondon zwa u nan kpishi la. Nahan se vaan yô, se nenge a iyua i ne ne mgbeghaa la. Kwagh ne una tese ér i kighir ne a kighir ga, kpa ne na ka sha ci u ne mba a ishima i nan kwagh mgbeghaa.

6 Kpa sha kwagh ne yô, or u nana lôô cuku yô, nana sunda cuku, shi or u nana lôô kpishi yô, nana sunda kpishi. **7** Hanma or nana na er nan we ken ishima i nan la vough, i de lu zunguluu ga, shin sha mkighir kpaa ga, gadia or u nan kwagh sar sar nan doo Aôndo ishima.

8 Heela tseegh ga, Aôndo una fatyô u tesen ne erdoo na u sha

8:21 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 8:23

* Zwa Grika, "ka ikyarem."

mhôn la wuee, sha er kwagh a ban ne ma shighe môm ga, shi ne lu a akaa kpishi a i gbe u ne lu a mi sha u eren hanma tom u dedoo la cii yô. **9** (Ka vough er i nger nahan, ér: "A na kwagh wuee;" a na mbaatsanev. Perapera na una lu gbem sha won." **10** Nahan Un u ka a na ortanivor ivor kpishi, kua kwaghyan u nana ya la, una na ne ivor i ne lôô yô, man una na ia seer kpishi, shi una wase akaa a dedoo aa due ken ityom yen i perapera la kpishi.) **11** Aôndo ngu nan ne averen kpishi sha er ne fatyô u nan iyua mgbeghaa yô, shi ior vea wuese Aôndo sha ci u iyua yen i se lu va nan mbage-nev la; **12** gadia tom u nan iwassen ne ngu sha ci u nan uicighan-mbaiorov akaa a kwagh a gbe ve a mi la mgbeghaa tsô ga, kpa shi ua na Aôndo una zua a iwuese kpishi. **13** Tom u nan iwassen ne ua tese ior mba ne lu yô, nahan ior vea wuese Aôndo sha ci u ne mba eren kwagh u ne pasen ken loho u dedoo u sha kwagh u Kristu la, man sha ci u iyua i ne ne mgbeghaa sha ci ve kua ior cii la. **14** Shi né doo ve ishima, nahan vea zamber Aôndo sha ci wen, sha erdoo u sha mhôn u Aôndo a tese ne kpishi la.

15 Se wuese nen Aôndo er a ne se iyua i i doo je i gande u ôron ne yô.

10 Nahan, mo Paulu, m ngu zamber a ven sha ishima i legh legh man sha erdoo u Kristu, mo u mbagenev ken a ven ve kaan ér ka mea lamén a ven ishighe a ishighe yô m lu a tahav ga, kpa mea yemen kera yô, m gema m lam a ven a ashe a cian shio ne. **2** M ngu zamber mer, mba ve henen ér se mba zenden sha iyol la ma ve

geminja, sha er zum u me va yô, a kera gba u me kôôm ve me tsughur ishighe sha, er m ver ishima la ga yô. **3** Gadia er se zenden sha mlu u sha iyol nahan kpa, se mba nongon ityav sha mlu wase u sha iyol la ga. **4** Gadia ikhav mbi utyaav yasev ka mbi sha iyol ga, kpa ka mbi Aôndo a ne se yô; mbi a tahav mbu vihin akaa a lun er ayou a taver tsung nahan je kpaa. **5** Gadia se mba vihin mba-mhen kua hanma kwagh u taven u a hendan a mfe u Aôndo cii, shi se mba kangen hanma mhen,* nongon ser a unghan Kristu; **6** shi se wa iyol se mba keghen a kegh u tsahan hanma or u nana za hemén u hembán ato cii, zum u ne tese ner ne mba mbaungwan kwagh ne bee kera yô.

7 Ka er ne nenge kwagh sha ashe la ka ne kure ikvaa sha mi ye. Aluer or nenge iyol i nan ér mimi je nan ngu kwagh u Kristu yô, shi nanā gbidiye kwar sha kwagh ne: Er nan lu kwagh u Kristu nahan, kape se kpa se lu vough je la. **8** Ter na se tahav ér se taver ne asema, ka sha u se na ne iyolkpen ga, nahan aluer m tsua u kaan ihyagh sha kwagh u tahav mbu shon je kpa, me hee ga. **9** Gadia m soo mer i luinja er m ngu keren u tan ne mciem iyol sha uwashika av ga. **10** Gadia mba kaan ér: "Uwashika nav ka ve ôr kwagh i yuhwa iyol shi i lu sha utaha, kpa ka una va yô, a lu a tahav ga, kwaghôron na kpa a lu a tahav ga." **11** Imbaor la nanā time sha kwagh u ka se ôr ken uwashika* shighe u se lu a ven ga la, ka un shi se va er" shighe u se va la ye. **12** Gadia se mba we ayol a

10:5 * Shin "se mba haan hanma mhen abata."

10:11 * Zwa Grika, "kwagh u mkaanam asem ka ma tese ér se mba la." * Zwa Grika, "shi una tese sha ieren yase."

ase ken mba ve kaan ihyagh la ga, shi se mba karen ayol a ase sha a ve kpaa ga. Kpa ve mba nengen ayol a ve er i doo ve la, shi mba karen ayol a ve sha mbammenge vev. Ka vea eren nahan yô, ve tesen ér ve mba a mkav ga.

13 Nahan kpa, ka u se kaa ihyagh a kar akighir a i ver se la ga, kpa a lu ken atô u akighir a haregh u Aôndo a ne se* la tseegh, zan zan kua ne je kpaa. **14** Jighilii yô, er yange se va hen a ven nahan kpa, se er kwagh per akighir a i ver se la ga, sha ci u se lu mba hiihii mba pasen loho u dedoo u sha kwagh u Kristu aren a ven. **15** Se mba kaan ihyagh sha ityom i ma orgen kposo nan er, nahan peren akighir a i ver se la ga, kpa se mba a vangertiôr ser, aluer jighijigh u nan wen ngu taver seer a seer yô, kwagh u se er hen haregh wase la una seer. Nahan se zua a ian i hemban eren tom cii, **16** sha er se yôô loho u dedoo ken ityar i i gbe ica a ven la kpaa, shi se kaa ihyagh sha kwagh u i er hen haregh u orgen kposo ga yô. **17** "Kpa aluer or ngu kaan ihyagh yô, nanā kaa ihyagh sha kwagh u Yehova."* **18** Gadia ka or u nan wuese iyol i nan la Yehova* a lumun nan ga, kpa ka or u un a wuese nan la.

11 Sarem u ma ne we ishima a mo, aluer m ngu ibumeor je kpaa. Kpa, jighilii yô, ne mba wan ishima a mo! **2** Gadia kwagh wen gbam ishima tsung er Aôndo kpa kwagh wen a gbe un ishima nahan, sha ci u m tondo zwa u nan ne nom môm, mer ma m tôô ne ma m ne Kristu, er iniunkwase i i lu wang nahan. **3** Kpa ka cier mo iyol, sha ci u, alaghga

a va vihi mbamhen enev er yange iyô mee Ifa sha ayom nahan, maa ne kera lu a mimi iyol ga shi ne kera lu wang er i doo u ne lu sha ci u Kristu la ga. **4** Gadia er yange lu nahan, or ka nanā va pase ne kwagh u Yesu ugen kposo a u yange se pase kwagh na la, shin nanā geman mhen wen sha jijingi ugen kposo a u yange ne ngohol la, shin nanā va a loho u dedoo ugen kposo a u yange ne ngohol la kpa, i taver ne u wan ishima a nan ga. **5** Gadia m nenge mer cuku tsô kpa m er kwagh u tesen ér m yina sha mbaapostoli enev mba ve nengen ér ve hembra cii la ga. **6** Aluer mea fa iliam ga je kpa, mfe yô, mimi je m ngu a mi; jighilii yô, se pase ne kwagh ne wang sha hanma gbenda man ken akaa cii.

7 Yange doom u pasen ne loho u dedoo u Aôndo gbilin. Kpa er yange m hide a iyol yam ijime mer zua nen a icivir nahan, lu isholibo m er yee? **8** M ngohol iwasen hen atôônanongo agen,* sha u me er ne tom a mi yô. **9** Nahan kpa, zum u m nyôr ken ibanave shighe u m lu vea ven la, m za ma or iyol ga, gadia anmgbianev mba ken Masedonia va a akaa kpi-shi a kwagh gbam a mi la. Mimi je, yange m palegh u zan ne iyol sha hanma gbenda cii, shi me za hemen u eren nahan. **10** M ngu ôron mimi u Kristu kpa una ôr yô, nahan me de u kaan ihyagh sha kwagh ne sha ajiir a ken Akaya ga. **11** Sha ci u nyi? Ka sha ci u ne doom ishima ga shini? Aôndo fa er ne doom ishima yô.

12 Kpa hegen yô, ka u me za hemen u eren kwagh u m lu eren ne, sha er mba ve soo u zuan a ityôkyaa i* kaan ér ve mba

10:13 * Shin "a kar kwar a ne se." 10:17, 18

* Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

11:8 * Shin "kainja er m ii atôônanongo agen akaa." 11:12 * Shin "kwagh u kôron ave."

kwaghmôm a vese sha akaa a* ve lu kaan ihyagh a mi la, vea zua a ityôkyaa ga yô. **13** Gadia ambaa-ior la ka mbaapostoli mbaaiev, mbatomov mba tsughun ior; ka ve yer ayol a ve sha u vea lu er ka mbaapostoli mba Kristu nahan. **14** Man kwagh ne kpiligh se iyol ga, gadia Satan ka a zer yeren iyol sha u una lu er ka ortyom u iwanger nahan. **15** Nahan, aluer mbatomov nav kpa zer yeren ayol a ve sha u vea lu er ka mbatomov mba perapera nahan yô, kpilighyol ga. Kpa mkur ve una lu er ityom ve la nahan.

16 Shi m ngu kaan mer: Or a de henen ér m ngu ibumeor ga. Nea hen nahan je kpa, lumun nen mo er m ngu ibumeor nahan, sha er mo kpa me kaa ihyagh cuku yô. **17** Hegen m ngu ôron kwagh sha inja i or u dondon ikhav i Ter ga, kpa ka sha inja i ibumeor u nan suur sha iyol i nan shi nan kaan ihyagh yô. **18** Er ior kpishi ve lu kaan ihyagh sha inja i uumace yô, mo kpa me kaa ihyagh. **19** Ne “fa kwagh” je ka ne waan ishima a abumeaier saan saan. **20** Jighilii yô, ka a lu or u nan ker ne kpan je kpa ne wa ishima a nan, shin a lu or u nan ye ne kwagh, shin nan ngohol ne kwagh, shin nan nenge ér nan hembra ne, shin a lu or u nan te ne sambe sha ishi kpaa.

21 M ngu ôron kwagh ne sha u kunya u kôr se a ayol a ase, sha ci u alaghga ka inja er se yina u eren tom a tahav asev sha inja nahan.

Kpa aluer kunya kôr mbagenev u kaan ihyagh ga yô, mo kpa kunya kôrom u kaan ihyagh ga, aluer orgen nan nenge ér m bume je kpaa. **22** Ka Mbaheberu shini? Mo kpa m ngu Orheberu. Ka Mbaiserael shini? Mo kpa m

ngu Oriserael. Ka ônov mba* Abe-raham shini? Mo kpa m ngu wan# na. **23** Ka mbatomov mba Kristu shini? De m ôr er m ngu ori-hyundu yô, m hembra ngun ortom na cii: M hembra eren tom; i wu-hem ken purusu kwa imôngo, i gbidyem acin gande u ôron, shi m war ku sha ikyughur kwa imôngo. **24** Mbayuda gbidyem kwa taan, hanma kwa yô, yina akpa môm u lun mbaakpa 40; **25** i gbidyem sha igbou acin atar, kwa gen la i tam awen. Tso ur a mo acin atar; kwa gen la m tsa ken atô u zege-mnger iyange jimin, tugh man atetan; **26** ashighe kpishi m lu sha gbenda u zan zende, m tagher a akaabo shin uifi, m tagher a mbanumungbenda acin imôngo, m tagher ishighe a kwaghbo sha ikhev i ior av man sha ikhev i akuraier agen acin imôngo, m tagher ishighe a kwaghbo ken ugar man ken taa-ikyôngo man ken atô u zegemnger man hen atô u anmgbianev mbaaiev acin imôngo, **27** m er ityom kpoghuloo shi lu sha ican, m tsa per acin imôngo, ashighe agen m lu ijen shi imura i kôron mo, ashighe kpishi m lu a kwaghyan ga, m lu ken wuhe a ikhyondo shio.*

28 Dugh atsan a sha iyol ne kera yô, kwagh ugen kpa lu zan mo iyol ayange ayange: Ishima lu nyian mo sha kwagh u atôônano-ngo cii. **29** Ka an nan vôr, ve mo m vôr ga? Ka an nan nôngo gbееv ve i vihim ga?

30 Aluer gba keng u me kaa ihyagh yô, me kaa ihyagh sha akaa a a tese ér m vôr la. **31** Aôndo, Ter u Ter Yesu, Un u i gbe u a wuese un gbm sha won la, fa er m lu eren aie ga yô. **32** Zum u m lu ken Damaseku la, gomna u lu hemen shighe u Areta lu tor la,

11:12 * Shin “iantom i.”

11:22 * Zwa Grika, “vor u.” # Zwa Grika, “vor.”

11:27 * Zwa Grika, “idyelegh.”

lu kuran gar u ior i Damaseku la ér una kôrom. **33** Kpa i wam shin ikyese i due a mo hen windou sha kpekpe u gar, i shiligh a mo ken won, nahan m yevese.

12 Gba u me kaa ihyagh. Nahan me lam sha akaa a Ter a tesem sha ivande m nenge a mi la, kua akaa a a pasem la, shin er u eren nahan la i lum a inja ga nahan kpaa. **2** M fa orgen u a lu ken mzough vea Kristu yô. Yange i tôô un i za a na sha, lu sha u sha utar la, a lu ken iyol i inyam man awambe shin a lu ker ga kpa m fa ga; kpa Aôndo yô fa. Kwagh ne er anyom kar 14 hegen. **3** Mimi je, m fa or la. A lu ken iyol i inyam man awambe shin a lu ker ga kpa m fa ga; kpa Aôndo yô fa. **4** Yange i tôô un i za a na ken paradiso za ungwa mkaanem ma or a fatyô u ôron ga, shi i ne ian ér or a ôr kpaa ga yô. **5** Me kaa ihyagh sha kwagh u imbaor la, kpa me kaa ihyagh sha kwagh wam iyol yam ga, saa sha akaa a m lu a agee a eren ga la tseegh. **6** Gadia aluer m soo u kaan ihyagh je kpa, me lu ibumeor ga, sha ci u me ôr kwagh u mimi. Kpa m soo u eren nahan ga, sha er ma or nana wuese mo a hembra kwagh u nan nenge a mi ken a mo shin nan ongo hen a mo **7** sha kwagh u akaa a kpilighyol a i pasem la ga yô.

I er kwagh u una na me kende a iyol sha ga yô; i wam asaa ken iyol, ortyom u Satan, ér a zer tan mo sambe,* sha u m de kenden a iyol sha ga yô. **8** M zamber a Ter kwa tar sha kwagh ne, mer asaa ne ma a due ken a mo kera. **9** Kpa a kaa a mo ér: "Erdoo u m tese u sha mhôn la kuma, gadia ka ken or u agee a yen nan la je ka m hembra tesen tahav av ye."

12:7 * Zwa Griika, "a zer gbidyen mo."

Sha nahan yô, me kaa ihyagh er m lu a agee ga yô, sha er tahav mbu Kristu mbua za hemen u lun sha a mo er ka tenti nahan yô. **10** Nahan ka i saan mo iyol shighe u m lu a agee ga man shighe u i lu tuhwan mo man shighe u m lu ken ibanave man shighe u i lu tôvon mo a ican shi m tagher a mbamta-ver sha ci u Kristu yô. Gadia ka shighe u m lu a agee ga la ka m gema m lu a tahav ye.

11 M hingir ibumeor. Ne na m hingir ibumeor, sha ci u ka ne ma ne wuese mo ye. Gadia mea lu kwagh ga je kpa, m er kwagh môm u tesen ér m yina sha mbaapostoli enev mba ve nengen ér ve hembra cii la sha ma gbenda môm ga. **12** Jighilii yô, m er akaa a tesen ne er m lu apostoli yô sha ishima i wan tsung, kua uivande man akaa a kpilighyol kua ityom i ageegh. **13** Kwagh u a ne ve ne yen sha atôônanongo agen yô, ka er yange m za ne iyol ga la tseegh gaa? Gba den nen mo kwagh u m er shami ga ne tsô.

14 Nenge! Ka kwa u sha utar je m kohol iyol u van hen a ven ne, shi ka u me va za ne iyol ga. Gadia ka akaa a ne lu a mi la kwagh a gbem a mi ga, kpa ka ne; sha ci u mba veren ishima ér mbayev ve koso kwagh sha ci u mbamaren vev ga, kpa ka mbamaren ka ve koso kwagh sha ci u mbayev vev ye. **15** Mo yô, a doom kpi-shi u eren hanma kwagh cii sha ci wen. Aluer ne doom ishima kpi-shi yô, mo me kera doo ne ishima kpishi gaa? **16** Nahan cii kpa, yange m za ne iyol ga. Kpa ne mba kaan ner yange m "er ayom" shi m er kwagh a ven sha "atseregh." **17** Yange m ya mtsera sha a ven sha ikhev i ma or ken mba m tindi hen a ven laa? **18** Yange m taver Titu ishima shi m tindi

anmgbianev a na imôngo. Titu yange ya mtsera sha a vene? Yange se lu zenden sha jijingi môm gaa? Se lu tóon angahar kwaghmôm gaa?

19 Ne mba vanden henen kera ner se mba palegh iyol sha akaa a ne ôr sha a vese laa? Se mba ôron kwagh zwa môm vea Kristu sha ishighe ki Aôndo. Kpa, ne mba doon se ishima, akaa a se eren cii ka sha ci u taver ne ishima. **20** Gadia ka cier mo iyol er zum u me va yô, me kohol ne ne lu er i sarem la ga, shi mo kpa me lu er i sar ne la ga nahan, kpa alaghga a gema a lu iyuhwe man ishimanyoon man mpav man u lamen sha ior man u lamen ivarvase* man iyolmoran man anzughul. **21** Alaghga me hide shi me va yô, Aôndo wam una de ér m hee sha ishighe yeneghe, nahan a gba u me zungwe sha kwagh u ior kpi-shi mba ve er isholibô kpa ve lu a gema ishima ve de ieren i hôngo-rough man idya* man ieren i ndô-hôrshima* i ve er la ga yô.

13 Ka kwa u sha utar je m lu wan iyol u van hen a ven ne. "Gba u shiada u sha zwa u iorov uhar shin utar una wanger hanma kwagh." **2** Shin er m lu a va ga nahan kpa, kam er m hila va kwa u sha uhar kera kpaa nahan, shi m ngu tan mba ve er isholibô la kua hanma or cii icin tsuaa mer, aluer m hide m va yô, me de ve ga. **3** Nahan kwagh ne una tese ne er Kristu a ôron kwagh sha ikyeve yam yô. Man un yô, ngu tesen ér un gba kera hen atô wen ga, kpa ngu tesen er un lu a tahav kpishi yô. **4** Jighilii yô, yange i mande

un sha kon sha ci u lu a tahav ga, kpa ngu uma sha tahav mbu Aôndo. Mimi je, se kpa se mba a tahav ga er un kpa lu a mi ga nahan, kpa se va lu vea na imôngo sha tahav mbu Aôndo a tesen ne la.

5 Karen nen ayol a en sha u ne fa aluer ne mba dondon akaa a ne ne jighjigh a mi la yô; eren nen kwagh u tesen ior mba ne lu la. Ne fa er Yesu Kristu a lu ken mzough a ven gaa? Saa Aôndo lumun ne ga di je. **6** Se yô, Aôndo lumun se. Mimi je, sarem u ma ne fe kwagh ne.

7 Nahan se mba eren msen ser Aôndo ma a wase ma ne er ma kwaghbo ga. Awashima wase ka u tesen ser ior lumun se ga, kpa se soo ser ma ne eren kwagh u dedoo, aluer ior lumun se ga je kpaa. **8** Gadia se fatyô u eren ma kwagh u hendan a mimi ga, saa kwagh u suen mimi tseeghe. **9** Ka sea lu a tahav ga kpa ne nea lu a tahav yô, i saan se iyol. Shi ka kwagh u se lu eren msen sha mi je ne ser, ma ne kôôm gbenda wen. **10** Ka nahan ve m nger ne washika ne shighe u m lu a va ga ne ye, sha er zum u me va yô, me er tom a tahav mbu Ter a nem la me tsughur ishighe sha ga, kpa me taver ne ishima, me na ne iyolkpen ga yô.

11 U masen yô, anmgbianev, za nen hemen u ember shi kôôm gbenda wen shi zuan a ishima-surun shi lun ishima i môm shi lun ken bem; nahan Aôndo u dooshima man u bem la una lu a ven. **12** Sughe nen hanma wen, kuve nen ayol.* **13** Uicighanmbaivorov cii mba sughe ne.

14 Ne cii Ter Yesu Kristu a tese ne erdoo na u sha mhôon shi Aôndo a tese ne dooshima na shi zua nen a averen a icighan jijingi kpaa.

12:20 *Shin "eren angereke." 12:21 *Zwa Grika, *porneia* (ponia). Nenge Ngeren u Pasen Asembler. *Shin "dang u eren." Ka ishember i ken zwa Grika i i yer ér *aseleja* (asejia) la. Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

13:12 *Zwa Grika, "suse nen zwa sha gbenda u wang."

HEN

MBAGALATIA

ATÔAKAA A VESEN

<p>1 Ishughun (1-5)
Loho u dedoo ugen ngu ga (6-9)
Loho u dedoo u Paulu pase la due hen Aôndo (10-12)
Er yange i gema Paulu la, man tom u a er sha hiihii la (13-24)</p> <p>2 Paulu za nenge a mbaapostoli ken Yerusalem (1-10)
Paulu kôôm Peteru (Sifa) (11-14)
Saa or ka nan na jighjigh ve i nenge nan ér nan ngu orperapera ye (15-21)</p> <p>3 Atindi a kuran man jighjigh u nan (1-14)
Orperapera nana lu uma sha jighjigh u nan (11)
Ityendezwa i i er a Aberaham la har sha Atindi a kuran ga (15-18)
Kristu, wan u Aberaham (16)
Mhii u Atindi man awashima u a (19-25)
Ne mba ônov mba Aôndo sha ci u ne na jighjigh (26-29)</p> | <p>Ônov mba Aberaham, mba ve lu kwagh u Kristu yô (29)</p> <p>4 Ne kera mba ikpan ga, kpa ne mba ônov (1-7)
Ishimanyian i Paulu sha kwagh u Mbagalatia (8-20)
Hagar man Sara: uikyuryan uhar (21-31)
Yerusalem u sha, ngô wase, ngu ken kpan ga (26)</p> <p>5 Mlu u kpan ga u Mbakristu la (1-15)
U zenden sha jijingi (16-26)
Aeren a iyolough (19-21)
Ityamegh ki jijingi (22, 23)</p> <p>6 Wasen nen ikyav ayol a en (1-10)
Kwagh u or nan lôô la, ka un nana sunda ye (7, 8)
Kwagh gba sha icôngo ga (11-16)
Or u i gbe nan nan lu kwagh u he la (15)
Mkur (17, 18)</p> |
|--|---|

1 Mo Paulu, m ngu apostoli. Ka ior shin ma or nan ne m lu apostoli ga, kpa ka Yesu Kristu man Aôndo Ter u a nder un shin ku la. **2** Mo man anmgbia-nev mba ve lu vea mo cii, se mba ngeren hen atôônanongo* a ken Galatia:

3 Aôndo Ter wase man Ter Yesu Kristu vẹ tese ne erdoo u sha mhôôn shi vẹ na ne bem. **4** A na uma na sha ci u asorabo a ase, sha er una yima se ken tar* u ifer ne yô. A er kwagh ne sha ishima i Aôndo Ter wase; **5** i wuese un ghem sha won. Amen.

6 Kpiligh mo iyol er ica i lu a gba ga je maa ne gem ijime a Un

1:2 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 1:4
* Shin "kov."

u a yer ne sha erdoo u sha mhôôn u Kristu la, ne ngohol loho u dedoo ugen kposo yô. **7** U ngu wer loho u dedoo ugen ngu ga; kpa ior mbagenev mba van ne a zayol shi ve soo u nzughul a loho u dedoo u sha kwagh u Kristu ne. **8** Nahan kpa, aluer se shin ma ortyom u sha nan ngu va pasen ne loho u dedoo man ka kwagh ugen kposo a loho u dedoo u yange se pase ne la yô, ifyan i kôr nan. **9** Er se vande ôron nahan, shi m ngu kimbir mer, ma or u nan lu pasen ne loho u dedoo man i lu kwagh ugen kposo a u yange ne ngohol la cii yô, ifyan i kôr nan.

10 Jighilii yô, ka ior m nongon mer ve na jighjigh shin ka Aôndo? Shin m ngu nongon mer me doo

ityough a ioro? Luun er m ngu doon ityough a ior her yô, ma m lu kpan u Kristu ga. **11** Gadia, anmgbianev, m soo mer fa nen ner, loho u dedoo u m lu pasen hen a ven ne due ka hen orumace ga; **12** gadia ka hen or m ngo hol u ga, shin ka or nan pasem u kpaa ga, kpa ka Yesu Kristu a pasem u ye.

13 Er ne fe nahan, shighe u m lu ken kwaghaôndo u Mbayuda la, m zer tôvon tiônnongo u Aôndo a ican kpoghuloo shi m ker u vihin un kpaa, **14** shi m lu zan hemmen ken kwaghaôndo u Mbayuda la hemban mbakwav wam kpishi mba ve lu ken tar wam la, sha ci u m lu a gbashima kpishi sha kwagh u aeren a uter av. **15** Kpa zum u Aôndo u a ne ngôm a marem shi a yerem sha erdoo na u sha mhôôn la nenge doo **16** u una pase kwagh u Wan na sha ikyev yam, sha u m yôô loho u dedoo sha kwagh na hen akuraior la, m hide fese m hen sha kwagh shon vea ma orumace ga; **17** shin m za sha Yerusaleim hen mba ve vande lun mbaapostoli a mo la ga, kpa m za ken Arabia, m za mough ker m hide ken Damaseku.

18 Anyom nga karen atar yô, m za sha Yerusaleim u za nengen a Sifa,* m za lu vea na ayange **15**. **19** Kpa m nenge a mbaapostoli mbagienev ga, saa di Yakobu, anmgbian u Ter la tseegh. **20** Nenge! M ngu ôron a ven sha ishighe ki Aôndo wang mer, akaa a m lu ngeren hen a ven ne ka mbaaie ga.

21 Ken masejime yô, m za ajiir wue wue hen haregh u Shiria man u Shilishia. **22** Kpa mo iyol yam yô, atôônnongo a ken Yudia a a lu ken mzough vea Kristu la fam ga. **23** Yange ve ungowan a ungowan i kaan ér: "Or u yange tôvon se

a ican la, hegen ngu yôôn loho u dedoo sha kwagh u kwaghaôndo u yange lu vihin la." **24** Tsô ve gba wuese Aôndo sha kwagh wam.

2 Nahan anyom nga karen **14** yô, shi m za sha Yerusaleim vea Banaba, Titu kpa lu vea mo. **2** Yange m za sha ci u i pasem ér gba u me za, nahan m za ôr ve loho u dedoo u m lu pasen hen akuraior ne. Nahan kpa, lu mba i naan ve icivir kpishi la tseegh m pase ve ye, sha er tom u yange m lu eren, shin m er la, a lu gbilinkwagh ga yô. **3** Nahan kpa, Titu u yange lu vea mo la je kpa nenge ér saa i tsôngo un keng ga, shin er lu Or-grika nahan kpaa. **4** Kpa kwagh ne lu nahan sha ci u anmgbianev mbaaiev nyôr myer, sha u va meen fan mlu u ken uiyangen ga, u se lu ker vea Kristu Yesu imôngo la, sha er vea kôr se ikpan sha hanma kwagh yô. **5** Kpa se ungowan ve ga, ma shighe* môm kpaa ga, sha er ne za hemmen u lun a mimi u loho u dedoo la yô.

6 Kpa sha kwagh u mba ve henen ér ve gba kwagh la yô—aluer yange vea lu nyi je kpa, kwagh ve kaham ga, gadia Aôndo lumun or ka sha mluashe u nan ga—ior mba i nenge ér ve gba kwagh kpishi la, tesem ma kwagh u he ga. **7** Kpa zum u ve nenge er i lu mo i wem tom u pasen mba i tsôngo ve ga la loho u dedoo, vough er Peteru di i lu u pasen mba i tsôngo ve la— **8** gadia un u yange na Peteru tahav mbu lun apostoli sha ci u mba i tsôngo ve la, ka un shon mo kpa a nem tahav sha ci u ior mba ken akuraior agen ye— **9** shi mba nengen a erdoo u sha mhôôn u i tesem la yô, Yakobu man Sifa* kua Yohane, ve mba i nenge ér mba mtuunum la, zua uwegh vea mo man Banaba sha u

tesen ér se mba eren tom môm a ve, sha er se za ken akuraïor agen, ve di vea gema a za hen mba i tsôngo ve la yô. **10** Ve ôr di tsô ér se umbur u wan mbaatsanev ikyo, shi ka kwagh u m lu nongon kpoghu-loo eren je la.

11 Nahan kpa, shighe u Sifa* va ken Antiôki la, m venda[#] kwagh a na ken ishi, sha ci u lu eren kwagh u shami ga[^] je lu ashe tugh ga. **12** Gadia cii man Yakobu tindi ior va hen a na yô, vanden yan kwagh vea ior mba ken akuraïor agen imôngo; kpa ior mba i tindi la mba za ve yô, a de u eren nahan, a nyôr u palegh ve, lu cian mba ken nongo u mba i tsôngo ve la. **13** Mbayuda mbagenev cii kohol un, ve kpa ve lu eren atse-regh* ne, nahan Banaba je kpa nyôr u eren atseregh* ne a ve imôngo. **14** Kpa er m nenge mer mba eren kwagh u mimi u loho u dedoo u tese la ga yô, m ôr a Sifa* sha ishighe vev cii mer: "Aluer we u u lu Oryuda je kpa, u ngu eren kwagh er ior mba ken akuraïor ve eren nahan, ka er Mbayuda ve eren la ga yô, er nan u soo wer ior mba ken akuraïor agen ve eren kwagh er Mbayuda ve eren nahan keng keng-ne?"

15 Se mba Mbayuda sha mara-mi je, se mba er ior mba ken akuraïor agen a a eren isholibo la ga. **16** Se fa ser, mba kaan ér or ngu perapera ka sha atindi a kuran ga, kpa ka sha u nan Yesu Kristu jigh-jigh tseegh. Sha nahan yô, se na Kristu Yesu jighjigh, sha er a kaa ér se mba mbaperapera sha jigh-jigh u se ne Kristu la, a lu sha atindi a kuran ga yô, gadia or môm kpa a kaa ér nan ngu orperapera sha atindi a kuran ga. **17** Nahan

aluer i nenge ér se kpa se mba mbaasorabo er se lu nongon ser se lu mbaperapera ken Kristu ne yô, Kristu hingir ortom u isholibo shinii? Mayange ga! **18** Aluer m hide m ngu maan akaa a yange m hembe kera la yô, m ngu tesen mer m ngu orsholibo. **19** Gadia Atindi na yô, m kpe sha kwagh u tindi, sha er me gema me lu uma sha ci u Aôndo yô. **20** I mandem sha kon vea Kristu imôngo. Kera ka mo m lu uma ga, kpa ka Kristu a lu uma ken a mo ye. Jighilli yô, uma u m lu ken iyol i inyam man awambe hegen ne, m ngu ka sha ci u jighjigh u m ne Wan u Aôndo, un u yange m doo un ishima shi na uma na sha ci wam la. **21** M vènda erdoo u sha mhôn u Aôndo a tesem la ga, gadia aluer ka sha atindi a kuran i kaan ér or ngu orperapera yô, mimi je, ku u Kristu a kpe la ka gbilinkwagh.

3 Kpash! Ne Mbagalatia ne kav kwagh ga tsôô. Ka an nan bume ne nan nyer a ven ken ifer nahana? Ka ne yange i tese ne kwagh u Yesu Kristu wang ér i mande un sha kon gaa? **2** M soo u pinen ne kwagh môm* tsô: Lu sha atindi a kuran ne ngohol jijingi shinii lu sha ci u jighjigh u yange ne na kwagh u i ôr ne laa? **3** Kape ne kav kwagh ga je nee? Ne hii u eren akaa a ken jijingi,* ne gema ne mba kuren sha akaa a iyolougho?" **4** Yange ne gba yan atsan kpishi a ityôkyaa shio tsôô? M nenge mer mimi je lu sha ityôkyaa. **5** Nahan, un u a lu nan ne jijingi shi eren ityom i kpilighyol* hen atô wen la, ngu eren kwagh ne ka sha ci u ne mba kuran atindi yum shinii, ka sha ci u ne na jighjigh a kwagh u ne ongo laa?

2:11, 14 * Mba yer un kpa ér Peteru. 2:11
 # Shin "m hendan." ^ Shin "lu a ibo." 2:13
 * Shin "ikpam-ashe."

3:2 * Shin "M soo mer pasem nen kwagh ne."
 3:3 * Zwa Grika, "ne hii ken jijingi." # Shin
 "sha mhen u oro?" 3:5 * Shin "eren uivande."

6 Ka vough er Aberaham yange “na Yehova* jighjigh ve, i nenge un ér ngu orperapera” nahan.

7 Ne fa dedoo er i lu mba ve suur sha jighjigh u nan la ve lu ônov mba Aberaham yô. **8** Nahan er ruamabera tsenga fan er lu u Aôndo una va nenge ior mba ken akuraier ér ka mbaperapera sha ci u ve na jighjigh yô, a tsengayôôn loho u dedoo hen Aberaham ér: “Ka sha ikyev ye akuraier cii aa zua a iveren ye.” **9** Nahan mba ve suur sha jighjigh u nan la mba zuan a iveren vea Aberaham imôngo, un u na jighjigh la.

10 Mba ve suur sha atindi a kuran cii mba a ifyan iyol, gadia i nger ér: “Hanma or u nan dondon akaa a i nger ken ruamabera u atindigh la cica cii ga yô, ifyan i kôr nan.” **11** Heela tseegh ga, ikyav tese wang ér, or môm kpa Aôndo nengen nan ér nan ngu orperapera sha atindi a kuran ga, sha ci u “orperapera nana lu uma sha ci u jighjigh u nan.” **12** Nahan Atindi har sha jighjigh u nan ga. Kpa i nger ér, “or u nan eren akaa ne yô, nana lu uma sha a.” **13** Kristu yam se, a due a vese ken ifyan i atindigh kera, a gema a tôô ifyan yase la sha iyol na, gadia i nger ér: “Hanma or u i mande nan sha kon cii nan ngu a ifyan iyol.” **14** Yange lu nahan sha u akuraier a zua a iveren i Aberaham la sha ikyev i Kristu Yesu, sha er se ngohol jijingi u i tondo zwa u nan la sha jighjigh u nan wase yô.

15 Anmgbianev, m ngu ôron kwagh sha inja i orumace: Er i ye ikyur i bee kera je, ka a lu or môm tseegh i ye a nan kpa, orgen môm kera bunden i shin seer akaa sha mi ga. **16** Yange i er uityendezwa mban a Aberaham kua wan*

na. I kaa ér, “kua ônov ou,”* inja er ka ior kpishi ga. Kpa i kaa ér, “kua wan* wou,” inja na yô ka or môm, ka Kristu je la. **17** Shi m ngu kaan mer: Atindi a yange anyom kar 430 cii ve i mase nan la vihi ikyur i Aôndo vande yan la ga, nahan ityendezwa la ngi her. **18** Gadia aluer dyako la har ka sha atindi a kuran yô, kera ka sha ityendezwa ga; nahan kpa, lu sha ityendezwa Aôndo na Aberaham i ye.

19 Nahan, yange i na Atindi sha ci u nyi? Lu sha ci u ior ve fa kwagh u a lu tindi u peren yô, zan zan wan* la a kar van, un u i tondo zwa a na la; shi yange i na a sha ikyev i mbatyomov, sha uwegh ku orhimen. **20** Ka a lu or môm tseegh yô, orhimen nan lu ga, kpa Aôndo yange er ityendezwa ne un tswen. **21** Nahan Atindi nga hendan a uityendezwa mba Aôndo shini? Mayange ga! Gadia luun er yange i na tindi u una fatyô u nan uma yô, ma i lu u or a fatyô u lun orperapera sha atindi a kuran. **22** Kpa Ruamabera gema akaa cii wa sha ikyev i isholibo, sha er mba ve ne jighjigh la vea zua a akaa a dedoo a i tende zwa u nan mba ve ne Yesu Kristu jighjigh la yô.

23 Nahan cii kpa, er kwagh u jighjigh u nan shon lu a va ga la, lu atindi lu kuran se ye; i na se lu sha ikyev i a, kpa se lu veren ashe a jighjigh u nan u lu u a va pase kwagh na la. **24** Nahan Atindi hingir oryese* wase u zan a vese hen Kristu, sha er a kaa ér se mba mbaperapera sha jighjigh u nan yô. **25** Kpa hegen u jighjigh u nan la a ve ne, se kera mba sha ikyev i oryese* ga.

26 Jighilii yô, ne cii ne mba ônov mba Aôndo, sha ci u ne na

3:6 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 3:16, 19 * Zwa Grika, “vor.”

3:16 * Zwa Grika, “ivor you.” 3:24, 25 * Shin “ortesen.”

Kristu Yesu jighjigh. **27** Gadia ne mba i er ne batisema ken Kristu cii, ne haa Kristu iyol. **28** Oryuda shin Orrika nan ngu ga, kpan shin or u i dugh nan ken kpan kera nan ngu ga, nomsoor shin kwase nan ngu ga, gadia ne cii ne mba môm ken mzough vea Kristu Yesu. **29** Shi aluer ne mba kwagh u Kristu yô, ne mba ônov* mba Abraham jim jim, ne mba mbayan-dyako er i tende zwa nahan.

4 Nahan m ngu kaan mer, shighe u oryandyako nan lu wanye her la, nan kaha a kpan ga, shin er akaa cii a lu a nan nahan kpaa. **2** Kpa ka nan lu sha ikyeve i mbanengen sha a nan kua mba nengen sha ya u nan, zan zan shighe u ter u nan a ver la a kar kuman. **3** Se kpa shighe u se lu mbayev la, mhen u tar ne kua ieren i u kôr se ikpan. **4** Kpa shighe u yange i ver la va kom vough yô, Aôndo tindi Wan na, lu kwase mar un ye, shi un lu sha ikyeve i tindi, **5** sha u una yam mba ve lu sha ikyeve i tindi la, vea kera lu sha ikyeve i tindi ga, sha er a lumun se se lu ônov yô.

6 Er ne lu ônov yô, Aôndo tindi jijingi u Wan na ken asema a en,* man ka jijingi ne ka a na se yilan ser: "Aba* Tere!" ye. **7** Nahan u kera ngu kpan ga, kpa u ngu wan; man aluer u ngu wan yô, Aôndo na u ngu oryandyako kpaa.

8 Nahan cii kpa, shighe u ne lu a fa Aôndo ga la, ne lu ikpan i mbaaôndo mbaaiev. **9** Kpa hegen u ne va fe Aôndo, shin de m kaa mer, Aôndo a fe ne ne, er nan ve shi ne lu hiden za eren agbilin-akaa man akaa a saan ishe, ne soo u hiden lun ikpan i a? **10** Ne mba umbur anyange man iwer kua ashighe man anyom dike dike.

11 Ishima nyian mo er iniôngon yam i wasen ne la cii i saa ishe nahan.

12 Anmgbianev, m ngu zamber a ven, hingir nen er mo nahan, sha ci u mo kpa yange m lu er ne nahan. Ne erem kwaghbo ga. **13** Kpa ne fa er lu shighe u doom iyol ga la m zua a ian i pasen ne loho u dedoo sha kwa u hii-hii yô. **14** Shin er angev av mbura lu ikyaren hen a ven nahan kpa, ne palegh mo shin m ndôhôr ne ishima* ga; kpa ne ngohol mo er m ngu ortyom u Aôndo nahan, er m ngu Kristu Yesu yô. **15** Msaan-yol wen la shi ngu hana? M ngu eren ne shiada mer, yange nea fe-tyô yô, ashe a en je kpa ma ne ongor ma ne nam. **16** Nahan m gema m hingir orhyom wen sha ci u m ngu ôron ne kwagh u mimi yumuu? **17** Gba ve ishima u ngohol ne asema, kpa ka sha ityôkyaa i dedoo ga; ve soo u paven ne a mo, sha er a sar ne tsung u dondon ve yô. **18** Nahan kpa, aluer hanma shighe or ngu keren sha gba-shima ér nana ngohol ne a awashima u dedoo yô, vihi ga; kpa i de lu hen shighe u m lu a ven imôngo tseegh ga, **19** ne mbayev av mba kiriki, mba m hidi m lu toghor mar wen zan zan mer Kristu a kar vian* ken a ven ne. **20** Sarem u ma m lu hen atô wen hegen je, ma m lam a ven sha gbenda ugen kposo, sha ci u hingir mo ken ishima dang sha kwagh wen.

21 Ne mba ne soo u lun sha ikyeve i tindi la, ôrom nen ase yôô, Ne fa kwagh u Atindi a kaa gaa? **22** U tesen ikyav yô, i nger ér Abraham yange lu a ônov mba nomso uhar, u môm la mar un a kpankwase, gema mar ugen la a kwase u lu kpankwase ga yô;

3:29 *Zwa Grika, "vor." 4:6 *Zwa Grika, "asema a ase." # Aba ka ishember i ken zwa Heberu shin zwa Aram,inja na yô, ér "Tere!"

4:14 *Shin "ne kenger mo ne ta ijer." 4:19 *Shin "mer aeren a Kristu a kar lun."

23 kpa wan u mar a kpankwase la yange i mar un sha gbaaôndo, wan u mar a kwase u lu kpankwase ga la di i mar un sha ityendezwa. **24** Akaa ne lu ikýv i tesen kwagh ugen; gadia kasev mba uhar mban tile sha ityough ki uikyurýan uhar, ikyurýan i yange i er sha Uwo u Senai la ka Hagar, ngi maren ônov sha u ve lu ikpan yô. **25** Nahan Hagar tile sha ityough ki Senai, uwo ugen ken Arabia, man kwagh na zua vea Yerusalem u nyian ne, sha ci u ngu ken kpan vea ônov nav. **26** Kpa Yerusalem u sha la yô, ngu ken kpan ga, shi ka ngô wase.

27 Gadia i nger ér: "I saan we iyol, we ikyômkwase u u maren ga ne; wa icam genger genger, we kwase u u lu a toghor mar ga ne; gadia ônov mba kwase u i kende un la hembra ngeen a mba kwase u a lu a nom la." **28** Nahan, anmgbianev, ne mba ônov mba ityendezwa, er Isaka lu nahan. **29** Kpa er ngise wan u i mar un sha gbaaôndo la hii u tôvon u i mar un sha jijingi la a ican nahan, kape hegen kpa i lu je la. **30** Nahan kpa, ruamabera kaa ér nyi? "Zenda kpankwase la a wan na, gadia wan u kpankwase la una ya dyako vea wan u kwase u a lu kpankwase ga la mayange ga." **31** Nahan yô, anmgbianev, se mba ônov mba kpankwase ga, kpa se mba ônov mba kwase u a lu kpankwase ga la.

5 Ka sha u se lu ken mlu u kpan ga la je Kristu a due a vese ken mlu u kpan u sha ikýev i Tindi la kera ye. Sha nahan yô, tile nen dông, i de kera tóon ne igbur i kpan ga.

2 Nenge! Mo Paulu, m ngu kaan a ven mer, aluer ne tsôngo yô, Kristu una kera lu ne a inja ga. **3** Shi m ngu kaan a hanma or u

nan tsôngo cii mer, gba u nana kuran Atindi cica cii. **4** Ne pav a Kristu, ne mba ne lu nôngon ner i kaa ér ne mba mbaperapera sha atindi a kuran la. Ne kera mba sha ian i una tese ne erdoo na u sha mhôon la ga. **5** Se yô, jijingi na se mba veren ashe keghen ser i va kaa ér se mba mbaperapera sha jighjigh u nan wase la. **6** Mba ve lu ken mzough vea Kristu Yesu yô, vea tsôngo shin vea tsôngo ga kpa, kwagh gba sha kwagh la ga, kpa kwagh u kwagh a gbe sha mi yô, ka jighjigh u nan u i tesen un sha dooshima la.

7 Yange ne lu eren* sha inja. Man ka an nan yange ne ve ne de u dondon mimi? **8** Un u a lu yilan ne la, yangen or ér naná de u dondon mimi ga. **9** Ankwa u cuku tseegh kpa ka a ange ijenmwe jimin cii. **10** M ngu a vangertiôr mer ne mba ne lu ken mzough vea Ter la ne va hingir u henen kwagh ugen kposo ga; kpa or u nan lu van ne a zayol la yô, naná lu nyityô or kpa, nana va zua a mtsaha u a kom sha a nan la. **11** Kpa mo yô, anmgbianev, aluer hegen kpa m ngu pasen mer i tsôngo yô, er nan ve i lu tôvon mo a ican here? A lu nahan yô, kwagh u un u i mande un sha kon* la kera ka kwagh u nan gbeev mbu nôngon ga. **12** Sarem er mba ve lu keren ér vea tsume a ven la cii ma ve dugh alegh a iyolough a ve a yaven a or la kera yô.*

13 Anmgbianev, yange i yila ne sha u ne de kera lu ken kpan ga yô; nahan kpa, de geman nen mlu wen u ken kpan ga ne a hingir ne ian i eren sha asaren a iyolough ga, kpa

5:7 * Zwa Grika, "yevese." 5:11 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 5:12 * Shin "ma ve kera lu sha inja i yaven a or ga," nahan ma ve kera kom u dondon atindi shon a ve lumun a mi la ga.

eren nen mbagenev tom sha doo-shima. **14** Gadia Atindi cii kure* kwagh môm u tindi a kaa ne, ér: "Or u wan ndor a we nana doo u ishima kpee je, er iyol you nahan."

15 Kpa aluer ne mba eren mbagenev akaa a nyoon ve shi nan ve ican yô, wa nen ikyo sha er ne tim ayol a en ga yô.

16 Kpa m ngu kaan mer, De nen jijingi a hemen ne,* nahan mayange ne kera eren kwagh sha isharen i iyolough ga. **17** Gadia iyol ka i hendan a jijingi sha asaren a i, jijingi kpa a hendan a iyol; akaa ne nga zough ga, ka nahan ne eren akaa a ne soo u eren jim jim la ga ye. **18** Shi aluer jijingi ngu hemen ne yô, ne mba sha ikyeve i tindi ga.

19 Mba nengen a aeren a iyo-
lough ken igbar je, a yô ka, idya,*
man mlu u wang ga man ieren i
ndôhôrshima,* **20** man eev mbu
civir man akombo a sôron* man
ihyom i kôron man ayôôso man
iyuhwe man ishimanyoon, man
anyiman a gban man u van a
mbampav man u paven iniongo,
21 man kwaghtômon man msô-
rom ma hunden, man uiniongo
mba i eren dang her la, kua
ambaakaa la nahan. M ngu tan ne
icin sha akaa ne tsuaa, er m van-
de tan ne icin kera nahan, mer
ior mba ve eren ambaakaa ne la
vea ya dyako u Tartor u Aôndo ga.

22 Kpa ityamegh ki jijingi yô, ka
dooshima man iember* man bem
man ishimawan man erdoo man
ieren i dedoo man jighjigh u nan,

5:14 *Shin a fatyô u kaan ér, "kohol tese."

5:16 *Shin "Zenden nen sha jijingi." 5:19

*Zwa Grika, *porneia* (ponia). Nenge Ngeren u Pasen Asembler. *Shin "dang u eren." Ka ishember i ken zwa Grika i i yer ér *aselgeia* (asejia) la. Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 5:20 *Shin "ahir a eren; u nan or mcimbim ma bom." 5:22 *Shin "msaanyol."

23 man ishima i legh legh man
iyolkôrontsaha. Tindi môm ya-
nge ambaakaa ne ga. **24** Heela
tseegh ga, mba ve lu kwagh u Kris-
tu Yesu yô, ve mande iyol ve a asa-
ren a i a taver la, kua mbamhen
mba i sha kon.

25 Aluer jijingi ngu hemen se
yô, se za nen hemen u eren
kwagh* sha inja sha inja kpaa,
sha iwasen i jijingi. **26** Se hi-
ngir nen mbakeren icivir ga, shi
se eren nen akaa a van a gesa
u gban hen atô wase ga, shi se
gbaan nen mbagenev iyuhwe ga.

6 Anmgbianev, aluer or hii u nô-
ngon gbeev yô, er nan lu a kav
ga la je, ne mba ne taver ken jijingi
la, kôôm nen imbaor la sha ishima
i legh legh. Kpa ver nen ishima sha
iyol yen, sha er ne kpa ne gba ken
imeen ga yô. **2** Za nen hemen u
wasen ayol a en ikyav, ka nahan
man ne kure kwagh u tindi u Kris-
tu a tese la ye. **3** Gadia aluer or
ngu kwagh ga, kpa nan ngu he-
nen ér nan ngu kwagh yô, nan ngu
tsughun iyol i nan. **4** Kpa hanma
or nana tôv sha aeren a nan, na-
han nana lu a ityôkyaa i ember
sha kwagh u nan iyol i nan tseegh,
a lu sha u tôôn iyol i nan karen
sha orgen ga. **5** Gadia hanma or
nana tôô ikyav mbi nan.*

6 Heela tseegh ga, hanma or u i
tese nan mkaanem mara* cii, nana
eren akaa a dedoo a un u a tesen
nan akaa shon* la.

7 I de bumen ne ga: Mba na-
han Aôndo tar ga. Kwagh u or nan
lôô cii, ka un shi nana sunda ye;
8 gadia or u nan lu lôôn a awa-
shima u sha iyol yô, nana sunda
kwagh u hoon ken iyol i nan, kpa

5:25 *Shin "zenden." 6:5 *Shin "nana er
tom u nan." 6:6 *Shin "i ôr nan mkaanem ma
shon sha zwa." *Shin "a ôron nan mkaanem
ma shon sha zwa."

or u nan lu lôôn a awashima u ken jijingi yô, nana sunda uma u tsôron ken jijingi. **9** Sha nahan yô, se gba nen uwer u eren kwagh u dedoo ga, gadia shighe a va kuma yô, se sunda, aluer se yina ishi-ma* ga yô. **10** Nahan yô, er se lu a ian* her ne, se eren nen kwagh u dedoo a ior cii, kpa hemban je yô a mba ve ne jighjigh a vese imôngo la.

11 Ne nenge yô, m nger ne washika ne ka sha uwegh agh, sha asangaabaacaa a kehen je.

12 Mba ve soo ér mluashe ve a doo ior la cii, ka ve ve lu kereu u kighir ne ér ne tsôngo ye, ka sha u i de u tôvon ve a ican sha kwagh u ku u Kristu kpe sha kon* la tseegh, ve eren nahan ye. **13** Gadia mbara mba i tsôngon ve la je kpa, ve ayol a ve mba kor Atindi ga, kpa ka ve soo ér ne tsôngo

6:9 *Shin “se gba uwer.” 6:10 *Zwa Grika, “shighe.” 6:12, 14 *Nenge Ngeren u Pasen Asember.

sha er vea zua a ityôkyaa i kaan ihyagh sha iyol yen yô. **14** Kpa mo yô, mayange ma m kaa ihyagh ga, saa di sha kwagh u ku u Ter Yesu Kristu kpe sha kon* la tseegh tsô, ka sha a na man m nenge mer i wua tar,* tar kpa u nenge ér i wuam ye. **15** Gadia aluer i tsôngo or shin i tsôngo nan ga kpa, kwagh gba sha kwagh la ga, kwagh u kwagh a gbe sha mi yô, ka or u Aôndo a gbe nan nan lu kwagh u he la. **16** Mbara mba ve zenden sha inja sha inja sha kwaghwan ne la cii, Aôndo a zungwe ve mhôônom shi a na ve bem, ve mba ve lu lserael u Aôndo la.

17 Hii hegen je, or a de zem iyol ga, gadia m ngu a akav sha iyol yam a tesen ér m ngu kpan u Yesu.

18 Anmgbianev, Ter wase Yesu Kristu a tese ne erdoo na u sha mhôôn sha ci u gbashima u ne tesen la. Amen.

6:14 *Shin “i mande tar ne sha kon.”

HEN

MBAEFESE

ATÔAKAA A VESEN

<p>1 Ishughun (1, 2)
Averen a ken jijingi (3-7)
U kohol akaa cii ken Kristu (8-14)
“Gbenda u kohol akaa” sha shighe u i ver la (10)
I ver ne ikyav sha jijingi, “ibumun i i tsenga nan se” la (13, 14)
Paulu sugh Aôndo sha kwagh u jighjigh u nan u Mbaefese shi er msen sha ci ve (15-23)</p> <p>2 Se hide se mba uma vea Kristu imôngo (1-10)
I hembe kpekpe u yange pav iniongo la (11-22)</p> | <p>3 Lu u akuraior agen kpa aa zua a kwar ken icighan kwaghmyer la (1-13)
Akuraior agen aa lu mba yan dyako a Kristu imôngo (6)
Awashima u tsôron u Aôndo (11)
Msen sha ci u Mbaefese vë zua a mkav (14-21)</p> <p>4 Mzough ken iyol i Kristu (1-16)
A na uiyua, ka nomsombaïorov (8)
Mlu u or u tse man u he (17-32)</p> <p>5 Kwaghôron u wang man ieren i wang (1-5)
Zenden nen er ônov mba iwanger nahan (6-14)</p> |
|--|---|

I iv ne a jijingi (15-20)

Eren nen kwagh a shighe wen sha
inja (16)

Kwaghwan sha ci u noov man
kasev (21-33)

6 Kwaghwan sha ci u mbayev man
mbamaren (1-4)

Kwaghwan sha ci u ikpan kua
mbavesen vev (5-9)

Ikyav mbi utyaav mbi Aôndo a ne
cii (10-20)

Ishughun i kuren (21-24)

1 Mo Paulu, i yilam ér m lu apos-
toli u Kristu Yesu sha ishi-
ma i Aôndo; m ngu ngeren washi-
ka ne hen uicighanmbaiorov mba
ken Efese, mba ve til sha mimi ken
mzough vea Kristu Yesu la:

2 Aôndo Ter wase man Ter Yesu
Kristu vẹ tese ne erdoo u sha
mhôn shi vẹ na ne bem.

3 I wuese Aôndo, Ter u Ter
wase Yesu Kristu, gadia a na se
averen a ken jijingi cii, a sha ajiir
a sha la, se mba se lu ken mzough
vea Kristu ne. **4** Yange tsua se ér
se lu ken mzough vea na,* er i lu
a hii u gban tar" ga la je, sha u se
tesen dooshima, nahan se lu wang
sha ishighe nagh, a acôghor shio yô.
5 Gadia a vande tseghan se sha
ikyev i Yesu Kristu tsuaa je, sha u
una lumun se se hingir ônov nav;
yange doo un tsung u eren nahan,
shi lu sha awashima na, **6** sha er
a wuese Aôndo sha ci u iengem
i erdoo na u sha mhôn u a
tese se kpishi, sha wan na u ishi-
ma ishima la yô. **7** Ka sha wan na
shon i paa se se kera lu uikyangen
ga ye. Jighilii yô, i de se akaabo
a ase sha awambe a un shon la.
Sha kpôô yô, erdoo u sha mhôn
u Aôndo la ngeel!

8 Aôndo tese se erdoo na u sha
mhôn ne wuee, a er kwagh ne a
hanma kwaghfan man mkav* cii,

1:4 *Ka, "Kristu" je la. "Zwa Grika, "tan
(vor),"inja na yô ér, er i lu a hii u jilen ônov
mba Adam man lfa ga la je. 1:8 *Shin "ashe
a bughun."

9 sha u pasen se icighan kwagh-
myer u a we ishima u eren yô. Doo
un u eren kwagh ne, nahan a wa
ishima ér **10** una bugh gbenda u
kohol* akaa, zum u shighe u a ver
la una kuma vough yô; una kohol
akaa a sha man a shin tar cii sha
ikyev i Kristu. Ka sha a na, **11** un
u se lu ken mzough vea na shi i ne
se ian i lun mbayandyako vea na
la, yange i tsegha se ye, man i er
nahan tsuaa je sha awashima u un
u a eren akaa cii, u ka a tsua u eren
kwagh er a soo la. **12** Ka sha u
se mba se lu mbahiihii mba lun
a ishimaverenkeghen sha kwagh u
Kristu la, se er tom sha ci u icivir
man iwuese na. **13** Shi ne kpa ya-
nge ne lu a ishimaverenkeghen sha
kwagh na zum u ne ungwa kwagh-
ôron u mimi la yô, ka loho u de-
doo u sha kwagh u myom wen je
la. Ne mba ne jighjigh yô, i ver ne
ikyav sha icighan jijingi u yange i
tôndo zwa u nan ne la, **14** jijingi
la ka ibumun i i tsenga nan se sha
kwagh u dyako wase, sha u i paa
mba ve lu kwagh u Aôndo la ve
de kera lu uikyangen ga, sha ci u
iengem i icivir na la.

15 Ka nahan ve, mo kpa, er m
ungwa kwagh u jighjigh u ne ne
Ter wase Yesu la, kua dooshima u
ne lu tesen uicighanmbaiorov cii
la yô, **16** m mem u sughun Aôndo
sha kwagh wen mayange ga ye.
M ngu teren ne ken mbamsen av

1:10 *Shin "eren."

her, **17** mer Aôndo u Ter wase Yesu Kristu, u a lu Ter u icivirigh la, a na ne jijingi na sha er ne lu a kwaghfan shi ne kav mba mpase nav, nahan ne zua a mfe u vough sha kwagh na yô. **18** A bugh ne ashe a ishima wang sha er ne kav ishimaverenkeghen i a yila ne sha u ne lu a mi la, shi ne fa er dyako u a ver sha ci u uicighanmbaiaorov la i lu kwagh u icivirigh tsung, **19** shi ne fa tahav nav mbu hemban cii mbu a tese se mbananjighjigh la yô. Ka sha gbenda u a eren kwagh a tahav nav mbu hemban cii mbura i nenge a agee na a hemban, **20** a yange tese sha kwagh u Kristu, zum u a nder un shin ku a za ver un tema ken uwegh nagh ku yanegh sha ajiir a sha la ye. **21** A kende a na sha hembra hanma gomoti kua mbautahav, man mba hemenev man utor kua hanma iti cii, ken tar* ne tseegh ga, kua ken u u lu van la kpa. **22** Shi a gema akaa cii a wa sha ikyev* na, shi a ver un ngu ityough sha akaa cii ken tiôn-nongo, **23** u a lu iyol na, i i iv a hanma kwagh na, un shon u a lu ivin hanma kwagh ken akaa cii la.

2 Heela tseegh ga, Aôndo na ne mba uma, shin er yange ne lu kpenegh sha atindi a peren man sha asorabo nahan kpa. **2** Yange ne zenden sha inja i* ior i tar ne, sha inja i tor u tahav mbu mbu lu sha ahumbe la, ka jijingi u a lu eren tom ken ônov mba hemban ato je la. **3** Jighillii yô, se cii yange se eren kwagh sha asaren a iyolough a ase, er ambaaiaor la nahan; se lu eren kwagh u iyol yase i soo la man sha mbamhen asev, nahan sha marami wase je, se lu ônov mba ve kom u iyugh i Aôndo

ia va sha a ve yô, vough er mbage-nev cii nahan. **4** Kpa er Aôndo a mgbough a mhôonom ma zungwen shi se doo un ishima kpishi yô, **5** a na se hide se mba uma vea Kristu imôngo, shin er yange se lu kpenegh sha atindi a peren nahan kpa—Aôndo yima ne sha erdoo na u sha mhôn la. **6** Heela tseegh ga, a nder se vea Kristu Yesu imôngo se mba uma, shi a ver se se tema sha ajiir a sha ken mzough vea na, **7** sha u ken tar u u* lu van la, una tese erdoo na u sha mhôn u a ngee kpishi la, sha ci u doo un a vese, se mba se lu ken mzough vea Kristu Yesu ne.

8 Ka sha erdoo u sha mhôn ne kpa i yima ne ye, sha ci u jigh-jigh u ne ne la; ka sha iniôngon yen ga, kpa ka iyua Aôndo a ne ne ye. **9** Mimi je, ka sha ityom i ne eren la ga, sha er or môm nana zua a atôakyaa a kaan ihyagh ga yô. **10** Se mba tomaveegh u Aôndo,* shi yange i gba se ken Kristu Yesu sha u se er ityom i dedoo, i Aôndo vande veren ishima ér se va er la.

11 Sha nahan yô, umbur nen ner ngise la, mba i yer ve ér “mba-côngov” la yilan ne mba ne dugh ken akuraiaor agen la ér, “mbapyusuv,” man icôngo ka kwagh u sha iyol, u i eren sha ave a ior yô. **12** Sha shighe la, ne lu a Kristu ga, ne lu paleghaa a tar u Iserael, ne lu ken uikyurian mba sha kwagh u ityendzwa la ga; ne lu a ishima-verenkeghen kpa ga, shi ne lu a Aôndo shin tar ga. **13** Kpa hegen Kristu Yesu na yô, ne mba yange ne gba ica a na la kpa ne kporom ikyua a na, sha awambe a Kristu. **14** Gadia un ka bem wase, un u a ne iniongo i ihiar la i hingir nongo môm, shi a hembe kpekpe u yange

1:21 * Shin “kov.” Nenge Ngeren u Pasen Ase-
mber. 1:22 * Zwa Grika, “a ver shin akeva-
ngahar a.” 2:2 * Shin “ne lu a aeren a.”

2:7 * Shin “ikyov i i.” Nenge Ngeren u Pasen
Asemer, “kov.” 2:10 * Shin “tom u ave Na.”

pav i la. **15** A na nagh sha iyol na, nahan kwagh u a ve a ihyom la bee, ka Atindi kua kwagh u atindi a kaa la je la, sha er una na iniongo i ihiar ne i lu ken mzough vea na, i hingir nongo môm u he,* sha u van a bem, **16** shi una hime ior mba ken iniongo i ihiar ne cii, sha u ve hingir iyol i môm sha ci u Aôndo, sha ku u yange kpe sha kon* la yô; gadia a na yô, kwagh u a ve a ihyom la bee, sha nagh ku a ne sha iyol na la. **17** Shi yange va yô loho u dedoo u bem hen ne mba ne gba ica a Aôndo la, man u bem hen mba ve lu ikuya a na la kpaa, **18** sha ci u ka sha a na ior mba ken iniongo i ihiar ne cii, ve zough a ian gbanger gbanger i zan hen Ter sha jijingi môm ye.

19 Nahan ne kera mba mba van a va man ushirmbaiaorov ga, kpa ne mba marnya er uicighanmbaiaorov mbagenev cii nahan, shi ne mba ior mba ken ya u Aôndo, **20** shi i maa ne sha imaagh ki i we sha mbaapostoli man uprofeti la, Kristu Yesu iyol na gema ka iwen i sha zongough ku imaagh ki i we la. **21** Ka ken a na man i lu zuan kwaghmaan la jimin cii, yemen a mi sha u a hingir icighan tempel u Yehova* ye. **22** Ka ken a na ne kpa i lu maan ne imôngo vea mbagenev sha u ne hingir ijiir i Aôndo una tema her sha jijingi na ye.

3 Sha ityôkyaa ne yô, mo Paulu, u m lu ken purusu sha ci u Kristu Yesu man sha ci wen, ne ior mba ken akuraior agen ne—* **2** Mimi je, ne ungwa kwagh u tom u i nem ér m wase ne u zuan a mtsera sha erdoo u sha mhôôn u Aôndo la. **3** Yange pasem icighan kwaghmyer ne sha u m fa, vough er ya-

nge m vande ngeren kwagh sha mi tiônôô nahan. **4** Nahan aluer ne ôr kwagh ne yô, ne nenge er m fe icighan kwaghmyer u Kristu ne yô. **5** Ken ikyov i ken ijime la, i pase icighan kwaghmyer ne hen ônov mba iorov ga, kpa hegen i pase un hen uicighan mbaapostoli man uprofeti nav sha jijingi, **6** ér, ior mba ken akuraior agen kpa ve lu mbayandyako shi ve lu ken iyol i môm a vese, shi ve zua a kwar ken kwagh u i tende zwa u nan se la, ken Kristu Yesu sha loho u dedoo. **7** M hingir ortom u icighan kwaghmyer ne sha ci u iyua i Aôndo a nem gbilin sha erdoo na u sha mhôôn, sha tahav nav la.

8 Ka mo, or u heman gban ijime ken uicighanmbaiaorov cii ne, i tesem erdoo u sha mhôôn la ye, ér m pase loho u dedoo u sha kwagh u averen a Kristu a a gande u fan been la, **9** shi m wase hanma or nana nenge er i lu eren tom u kohol akaa, u u lu icighan kwaghmyer, u Aôndo u a gbe akaa cii la, a koso un a lu myer sha ikyov ikyov la. **10** Yange lu nahan sha er a pase un hegen sha ikyev i tiôn-nongo,* hen ugomoti man mbautahav mba sha ajiir a sha, ve nenge a kwaghfan u Aôndo, u a tese sha igbenda wuee la yô. **11** Ngu eren kwagh ne ka sha awashima na u tsôron u yange hii sha Kristu Yesu Ter wase, **12** u i lu sha a na se zough a ian i lamen a ishima i gbar gbar, shi se lu a ian gbanger gbanger i zan hen Aôndo vangertiôr sha jighjigh u se ne un la. **13** Nahan m ngu kaan a ven mer, asema a de yen ne sha atsan a m lu yan sha ci wen la ga, gadia ka er m lu yan atsan ne la ne va zua a icivir ye.

14 Sha ityôkyaa ne yô, m gure anu inya hen Ter, **15** un u hanma tsombor u sha man u shin tar cii u zough a iti hen a na la. **16** M ngu

2:15 *Zwa Grika, "i hingir or u he môm."
2:16, 21; 3:10 *Nenge Ngeren u Pasen Asember.
3:1 *Ikyav tese ér a za heman a kwaghôron ne sha ivur i sha 14 la.

eren msen mer, ma a taver or u ne lu kimi la sha jijingi na man sha iengem i a lu a mi kpishi la, **17** shi sha jighjigh u nan wen la, Kristu ma a tem ken asema a en sha dooshima. Ma ne we amise gbang shi ma i tim ne sha imaagh ki i we la dông, **18** sha u ne vea uicigh-anmbaivorov cii ma ne fe igbanger man iniembe man ityaven man mze la vindi vindi, **19** shi ma ne fe dooshima u Kristu u a hembe mfe la, sha er ne iv a aeren a Aôndo, a ka a iv or a mi la cica cii yô.

20 Nahan, un u una fatyô u eren kwagh sha tahav nav mbu mbu eren tom ken a vese la ngeen je hemban akaa a se sônôn shin se henen cii la, **21** icivir i lu i na ken tiônngo man ken Kristu Yesu, sha ikvov ikvov zan zan ghem sha won. Amen.

4 Sha nahan yô, mo u m lu ken purusu sha kwagh u Ter ne, m ngu zamber a ven mer zende wen u kuma sha kwagh u yange i yila ne sha mi la, **2** a iyol hiden a mi ijime tsung man a ishima i legh legh man a ishimawan; waan nen ishima a mbagenev sha dooshima, **3** nôngo nen sha gbashima lu nen ken bem vea mbagenev her, sha er ne za hemen u lun ken mzough u jijingi a wase ne ne lu ker la yô. **4** Iyol ngi i môm, jijingi kpa ngu môm, vough er ishimaverenkeghen i yange i yila ne sha mi la kpa i lu i môm nahan. **5** Ter ngu môm, jighjigh u nan ngu môm, batise-ma kpa ngu môm; **6** Aôndo ngu môm, ka Ter u ior cii, ngu ityough sha akaa cii, shi eren tom ken akaa cii, shi ngu ken akaa cii.

7 Nahan hanmô wase cii Aôndo tese nan erdoo u sha mhôôn ne, man ka Kristu a ne hanma wase iyua ne gbilin ye. **8** Gadia i nger ér: "Zum u a kôndo sha yô, a sagh mba ve lu uikyangen la a pase; a

na uiyua, ka nomsombaivorov je." **9** Nahan kwagh u i kaa ér "a kôndo" la tese nyi? Tese ér yange vande senen shin, ka shin tar je la. **10** Ka un shon u yange sen la shi a kôndo sha, a kar usha cii ye, sha u una na akaa cii a iv.

11 A na mbagenev ka mbaapostoli, mbagen ka upropheti, mbagenev ka mbaivangeli,* mbagen ka mbakuran man mbatesen, **12** sha u ve er tom u kôôm gbenda u* uicighanmbaivorov, man tom u wassen mbagenev, shi maan iyol i Kristu, **13** zan zan se cii se kar zuan* sha jighjigh u nan môm, shi se lu a mfe u vough sha kwagh u Wan u Aôndo, se via or se ar sha mlu-yol u a kom sha Kristu sha hanma gbenda cii yô. **14** Se kera lu mbayev ga, shi a kera daase a vese er ka sha agôndoamnger nahan, a yemen a vese heen man heela sha hanma ityesen i ahumbe,* sha atseregh a ior, man sha igbenda i i tsughun ior a mi sha ayom la nahan ga. **15** Kpa gba u se ôron kwagh sha mimi shi se tesen dooshima ve se vese se via sha hanma gbenda cii, se ar sha mlu u Kristu, u a lu ityough la ye. **16** Ka sha a na alegh a iyolough la cii a zor a lu imôngo shi a lu eren tom ken ijoughave vea hanma ijuan i i lu nan kwagh u kwagh a gbe sha mi la ye. Hanma ilyeegh ki iyolough ka ki a eren tom sha inja yô, kwagh ne a na iyol i via, er i lu vesen sha dooshima la.

17 Nahan ka kwagh u m lu ôron shi eren shiada sha mi ken Ter je ne, mer, de kera zenden nen er akuraior agen kpa a zenden sha mbamhen vev mba gbilinin* la na-

4:11 * Shin "mbapasen loho u dedoo." 4:12

* Shin "tom u tesen." 4:13 * Shin "se kar lun ken mzough." 4:14 * Shin "ityesen i gbilinish." 4:17 * Shin "mba ibume; mba saan ishe."

han ga. **18** Mbamhen vev wa ime, mba paleghaa a uma u a dugh hen Aôndo la, sha ci u mfe u ve ban a mi la, man sha ci u asema a ve a a we kwagh ikyo ga* la. **19** Mba kera we atindi a sha kwagh u aeren a wang la ikyo ga, nahan ve nyôr iyol ken aeren a ndôhôrshima,* sha u eren hanma inja kwagh i wang ga cii sha hua je.

20 Kpa ne hen kwagh u Kristu, ne fa er a lu nahan ga yô, **21** aluer mimi je, yange ne ungwa un shi i tese ne sha ikyeve na yô, gadia ka ken Yesu mimi a lu ye. **22** Yange i tese ne u éren or u tse kera, u a zough sha aeren a en a tse, shi asaren a na a icughugh a lu vihin un la. **23** Nahan za nen hemen a geman sha er ne hingir hegh sha tahav mbu mbu* kôôm mhen wen la yô, **24** shi haa nen or* u he iyol, u i gbe un sha awashima u Aôndo ken perapera u mimi man ieren i mimi la.

25 Sha nahan yô, hegen u ne dugh icugh ken a ven kera ne, hanmô wen nana ôron kwagh u mimi a or u wan ndor a nan, sha ci u se mba alegh a iyol i môm je. **26** Ishima yô i vihin ne, kpa de eren nen isholibo ga; de vihin nen ishima zan zan iyangé i miren ne a mi ga; **27** de ne nen Diabolo ian ga. **28** Or u nan iin yô, nana de kera iin ga, kpa nana er tom kpoghuloo, nana eren tom u dedoo sha ave a nan, sha er nana lu a kwagh u nan mba ve lu a kwagh ga la yô. **29** Ma iliam i dang i de dugh ken zwa wen ga, kpa ôron nen kwagh u dedoo tseegh, sha u taver ior asema, shighe u i gbe u a er nahan yô, sha er mba ve ongo la

vea zua a iwasen ker yô. **30** Shi de eren nen kwagh u icighan jijingi u Aôndo una yue* ga. Ka sha jijingi la i ver ne ikyav sha ci u iyangé i a paa ne, ne kera lu uikyangen ga la ye.

31 Dugh nen hanma ihyom ken ishima yen* kera, kua ishimanyoon man iyugh man ieren i zôhôn genger genger man ityuhwanev, kua hanma kwagh u vihin cii. **32** Kpa gema eren nen a hanmô wen kundu kundu, zungwen nen mhôônom tsung, deen nen hanmô wen kwaghbo sha mimi, vough er Aôndo kpa a de ne sha mimi ken Kristu nahan.

5 Sha nahan yô, hingir nen mbakaven Aôndo, sha ci u ne mba ônov nav mba doon un ishima, **2** shi za nen hemen u zenden sha dooshima, vough er Kristu kpa se* doo un ishima shi a ne iyol na sha ci wase,* i lu nagh ku human doon Aôndo nahan.

3 Idya* man nyityôkwagh i wang ga shin hua cii, u teren tsô kpa i de teren hen atô wen ga, vough er i doo u uicighanmbaiorov vea eren nahan; **4** shi palegh nen ieren i kunya man iliam i ibume man asenge a dang kpaa—akaa a a kom sha a ven ga ne—kpa gema sughun nen Aôndo. **5** Gadia ne fa kwagh ne, ne ayol a en ne fa, or u eren idya* shin or u lun wang ga shin or u eren hua, ka or u civir eev je la, nan ngu a ma dya-ko ken Tartor u Kristu man u Aôndo ga.

6 Or môm nana de tsughun ne sha akaaôron a gbilinigh ga, gadia ka sha ci u akaa ne iyugh i Aôndo

4:18 *Shin "a a we akpema." 4:19 *Shin "dang u eren." Ka ishember i ken zwa Grika i i yer ér aselgeia (asejia) la. Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 4:23 *Zwa Grika, "sha jijingi u a." 4:24 *Shin "mlu."

4:30 *Shin "una ure." 4:31 *Shin "hanma ishima i yuan ken a ven." 5:2 *Shin a fatyô u kaan ér, "ne." *Shin a fatyô u kaan ér, "sha ci wen." 5:3 *Zwa Grika, *porneia* (ponia). Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 5:5 *Nenge Ngeren u Pasen Asembler, "Idya."

i lu van sha ônov mba hemban ato ye. **7** Sha nahan yô, de nyôron nen nongo a ve sha akaa ne ga; **8** gadia yange ne lu ime, kpa hegen ne mba iwanger ken Ter. Za nen hemen u zenden er ônov mba iwanger nahan, **9** gadia ityamegh ki iwanger ki a hanma ieren i dedoo man i perapera man i mimi. **10** Keren nen u fan ishima i Ter* hanma shighe cii; **11** shi dugh nen ave sha ityom i gbilinigh i ken ime la kera, gema pon nen i, i due ken igbar. **12** Gadia akaa a ve eren ken myer la kôr kunya je u teren kpa doo ga. **13** Nahan akaa a i lu duen a mi ken igbar* la cii, ka iwanger i ne ve a lu duen ken igbar ye, gadia hanma kwagh u i lu duen a mi ken igbar cii ka iwanger. **14** Sha nahan yô, i nger ér: "Nder, we or u yaven, nder shin ku, nahan Kristu una ta iwanger sha a we."

15 Nahan ver nen ishima sha zende wen tsembelee, u de lu er u mbalanenkwagh nahan ga, kpa zenden nen er mbafankwagh nahan, **16** eren nen kwagh a shighe wen sha inja,* sha ci u se mba ken ayange a bo. **17** Sha nahan yô, de kera eren nen kwagh sha ibume ga, kpa keren nen u fan ishima i Yehova.* **18** Shi de hunden nen msôrom ga, dang ngu* ker, kpa za nen hemen u ivin a jijingi. **19** Nea lamen a mô wen# yô, waan nen upasalami kpa, wuese nen Aôndo, shi waan nen atsam a civir Aôndo, waan nen shi kuhwan nen ityough-olov a ishima yen i môm,[^] sha ci u Yehova,* **20** sughun nen Aôndo Ter wase hanma shighe cii, sha hanma kwagh ken iti i Ter wase Yesu Kristu.

5:10 *Shin "fan kwagh u Ter a lumun a mi la." 5:13 *Shin "akaa a i venda." 5:16 *Shin "yamen nen shighe." 5:17, 19 *Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 5:18 *Shin "ibumegh ki." 5:19 #Shin a fatyô u kaan ér, "Nea lamen a ayol a en." [^]Shin "ken atô u ishima yen."

21 Ungwan nen imo i hanmô wen cii sha u cian Kristu. **22** Kasev ve wa ayol a ve sha ikyeve i noov vev, er ve we ayol a ve sha ikyeve i Ter nahan, **23** sha ci u nom ngu ityough ki kwase u nan, vough er Kristu a lu ityough ki tiônnonongo, iyol na i a lu or u yiman i la nahan. **24** Jighilii yô, er tiônnonongo a lu sha ikyeve i Kristu nahan, kasev kpa ve wa ayol a ve sha ikyeve i noov vev sha hanma kwagh cii. **25** Noov, kasev enev ve za hemen u doon ne ishima, vough er Kristu kpa yange tiônnonongo doo un ishima ve na iyol na sha ci na* nahan, **26** sha er una wanger un, una ôô un sha mnger, ka mkaanem ma Aôndo je la, **27** sha u tiônnonongo shon a engem sha ishighe nagh, a de luun a acan shin a zulu gh iyol shin a luun a ambaakaa la nahan iyol ga, kpa a lu wang a acôghor iyol shio yô.

28 Noov kpa kasev vev ve doo ve ishima er iyol ve i doo ve ishima nahan. Or u kwase u nan a doo nan ishima yô, iyol i nan doo nan ishima, **29** gadia mayange je or kôron iyol i nan ihyom ga, kpa nan koson i shi nan we i ikyo, vough er Kristu a eren a tiônnonongo nahan, **30** sha ci u se mba alegh a iyol na. **31** "Sha ityôkyaa ne yô, nomsoor nana undu ter u nan man ngô u nan, nana var ken kwase u nan, ve uhar cii vea hingir iyol i môm." **32** Icighan kwaghmyer ne ngu a inja tsung. M ngu ôron kwagh u Kristu man tiônnonongo. **33** Nahan kpa, hanma wen yô, kwase u nan a doo nan ishima er i iyol i nan i doo nan ishima nahan; kwase di nana naan nom u nan icivir tsung.

6 Ônov, ungowan nen imo i mbamaren enev ken Ter, gadia ieren ne ka i vough. **2** "Naan teru man ngôu icivir," ka tindi u hiihii

5:25 *Ka, "tiônnonongo" je la.

u i er ityendezwa sha mi yô, ér: **3** "Sha er a kpe u iyol* shi u tsa sha won kpishi yô." **4** Ne uter kpaa, de eren nen a ônov enev er vea yue ga, kpa za nen hemen u yesen ve sha ityesen man kwaghwan* u Yehova.[#]

5 Ne mba ne lu ikpan yô, ungowan nen imo i uumace* mba ne lu sha ikyev ve la a mciem man ikyarkyase iyol, a ishima yen i môm, er ne ungowan imo i Kristu nahan, **6** i de lu sha ci u mba nengen kwagh u ne eren, yô ne nôngo i doo ior a ven* ga, kpa er ne lu ikpan i Kristu yô, eren nen ishima i Aôndo a uma wen cii. **7** Eren nen mbavesen enev tom a awashima u dedoo, er ka Yehova[#] ne eren un tom nahan, i de lu er ka ior ne eren ve tom ga, **8** gadia ne fa, nyityô kwagh i dedoo i or nan er cii, Yehova[#] una kimbi nan injar sha mi, nanã lu kpan shin nanã lu kpan ga kpaa. **9** Ne mba ne lu a ikpan sha ikyev kpaa, eren nen a mba ve lu ikpan yen la nahan vough, de te nen ve mciem iyol ga, gadia ne fa, Orvesen wen man u ve cii ngu sha, man un sängen a sänge ga.

10 U masen yô, Ter a za hemen u nan ne tahav sha agee a hemban cii a a lu a mi la. **11** Wuha nen iyol i utya sha ikyav mbi utyaav mbi Aôndo a ne ne cii, sha er ne fatyô u tilen dông, hendan a ayom a* Diabolo yô; **12** gadia ka inyam man awambe* se lu nôngon ityav a ve ga, kpa ka ugomoti man mbautahav man mbahemenev mba tar u imegh ne, kua ikyum i ujijingi mbaaferev mba sha ajiir a sha.

6:3 * Shin "u za ikyura." 6:4 * Shin "mkôôm; tsaha." Zwa Grika, "wa ken ishima ve u soon." 6:4, 7, 8 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 6:5 * Shin "ior." 6:6 * Zwa Grika, "i de lu sha ikpam-ashe, er ka mba keren u doon ityough a ior." 6:11 * Shin "hendan a mbamhen mba." 6:12 * Ka, "uumace" je la.

13 Sha ityôkyaa ne yô, tôô nen akaa a wuhan iyol i utya a Aôndo a ne ne la cii, sha er ne fatyô u hendan kwagh sha iyange i bo, zum u ne er hanma kwagh u i gbe u ne er ve ne tile dông la kera yô.

14 Nahan yô, tile nen dông, tsule nen kwange ken iwenge, ka mimi je la, shi hua nen rigautya, ka perapera je la, **15** shi wa nen akôv shin angahar, sha u kohol iyol i pasen loho u dedoo u bem. **16** Hee-la tseegh ga, shi tôô nen perutya u vesen, ka jighjigh u nan je la, u ne fatyô u pirin avaana usu a orbo la a mi yô. **17** Shi ngohol nen idyerutya, ka myom je la, man sanker u jijingi, ka mkaanem ma Aôndo je la, **18** shi eren nen msen hanma shighe sha tahav mbu jijingi, hanmainja msen man zamber cii. Sha nahan yô, lu nen per, zamber nen Aôndo hanma shighe sha ci u uicighanmbaiaorov cii. **19** Eren nen msen sha ci wam kpaa, sha u i nam mkaanem zum u m bugh zwa u ôron kwagh yô, sha er me fatyô u lamen gbar gbar, pasen mer i fa icighan kwaghmyer u loho u dedoo, **20** u m lu ortom u i heem mshirim sha kwagh u u ne; man sha er me ôr kwagh u u gbar gbar, er i gbe u me ôr la yô.

21 Tikiku, anmgbian u doon mo ishima man ortom u mimi ken Ter, una pase ne akaa cii, sha er ne kpa ne fa kwagh wam man akaa a m lu eren la yô. **22** Ka ityôkyaa i m lu tindin un hen a ven jighilii je la, sha er ne fa er se lu la, man sha er una sur ne asema yô.

23 Aôndo Ter man Ter Yesu Kristu vë na anmgbianev bem shi vë tese ve dooshima shi vë wase ve vë lu a jighjigh u nan. **24** Erdoo u sha mhôôn a lu a mba Ter wase Yesu Kristu a doo ve ishima, man i lu dooshima u been mayange ga la cii.

HEN MBAFILIPÍ

ATÔAKAA A VESEN

<p>1 Ishughun (1, 2)
I wuese Aôndo; Msen u Paulu (3-11)
Mtaver lu, kpa loho u dedoo lu
samber (12-20)
Mea lu uma kpa ka sha ci u Kristu, mea
kpe kpa kam mtsera (21-26)
Eren nen kwagh u a kom sha loho u
dedoo yô (27-30)</p> <p>2 U hiden a iyol ijime sha inja i
Orkristu (1-4)
Kristu hide a iyol ijime shi i kende a na
sha (5-11)
Eren nen akaa a van ne a myom (12-18)
U tan iwanger er asan a wanger
nahan (15)</p> | <p>Paulu tindi Timoteu man
Epafroditu (19-30)</p> <p>3 U kaan ihyagh sha iyol ga (1-11)
Akaa cii saam sha ci u Kristu (7-9)
U naregh zan sha akaa a ken hemen
la (12-21)
lor i tar u sha (20)</p> <p>4 Mzough, iember, mbamhen mba
vough (1-9)
Ishima i de nyian ne sha ma kwagh
ga (6, 7)
I wuese iyua i Mbafilipi (10-20)
Ishughun i kuren (21-23)</p> |
|---|--|

1 Mo Paulu, m ngu vea Timoteu, se ikpan i Kristu Yesu. M ngu ngeren hen uicighanmbaiorov mba ken Kristu Yesu mba ve lu ken Filipi cii, kua mbakuran man mbashiren tiônngo:

2 Aôndo Ter wase man Ter Yesu Kristu vë tese ne erdoo u sha mhôn shi vë na ne bem.

3 Ka m shi sughun Aôndo wam hanma shighe u m umbur ne **4** ken mbamsen mba ka m eren sha u zamber sha ci u hanma wen la. Hanma kwa u m lu eren msen u zamber yô, ka m lu a iember ken ishima **5** sha kwagh u ne eren sha ci u* loho u dedoo, hii sha iyan-ge i ne hii ungwan u la je zan zan hegen la. **6** Gadia m ngu a vangertiôr sha kwagh ne, mer un u yange hii tom u dedoo ken a ven la una er u zan zan una kar kuren sha iyange i Kristu Yesu la. **7** Er m lu a ven ken ishima yam yô, m nenge

mer aluer m hen sha kwagh u hanma wen nahan kpa a lu sha inja, ne mba i tese ne erdoo u sha mhôn a mo imôngo hegen u m lu ken purusu ne, kua sha shighe u m lu eren shiada shi ôron ajir kpoghu-
loo mer me zua a ian i pasen loho u dedoo la.

8 Gadia Aôndo kpa fa dedoo er i sarem tsung u nengen a ven, shi ne doom ishima kpishi er Kristu Yesu kpa ne doo un ishima nahan yô.

9 Man ka kwagh u m eren msen sha mi ghem je ne, mer dooshima wen ma a lu seer a seer, nahan ma ne lu a mfe u vough shi ma ne iv a mkav kpaa; **10** shi ma ne fe akaa a a hembe lun a inja la, sha er ne lu wang, ne palegh u nan mbagenev gbeev mbu nongon zan zan sha iyange i Kristu la yô; **11** shi ma ne iv a ityamegh ki perapera sha iwasen i Yesu Kristu, sha er a na Aôndo icivir shi a wuese un yô.

12 Nahan, anmgbianev, sarem u ma ne fe er kwagh u a erem

1:5 * Shin "sha tom u ne eren sha u samber a."

ne a gem a ne loho u dedoo u lu samber zan a za hemen yô. **13** Nahan Mbakuran Shisar kua ior mbagenev cii hingir u fan er m lu ken purusu sha ci u Kristu yô. **14** Hegen anmgbianev kpi-shi ken Ter hingir u lun a vangertiôr sha ci u purusu u m lu ker ne, shi mba hemban tesen ishimataver cii sha u ôron ior loho u Aôndo a mciem shio.

15 Jighillii yô, mbagenev ka iyuhwe man ahendan a ne ve pasen kwagh u Kristu ye, kpa mbagenev mba pasen a awashima u dedoo. **16** Mba ve pasen a awashima u dedoo la ka dooshima a ne ve pasen kwagh u Kristu ye, sha ci u ve fa er i tsuam ér m er shiada sha kwagh u loho u dedoo yô; **17** kpa mba i lu iyuhwe man ahendan a ne ve pasen kwagh la yô, ka ayôôso a gbe ve ye, mba a awashima u dedoo ga, gadia ve soo u van mo a zayol, er m lu ken purusu ne. **18** Ka nyi i dugh kere? Sha hanma gbenda cii, a lu sha atseregh shin sha mimi kpa, mba pasen kwagh u Kristu, nahan m ngu ember sha kwagh ne. Man sha kpôô yô, me za hemen u ember, **19** gadia m fa kwagh ne una na me zua a myom sha mbamsen enev mba zamber man sha iwasen i jijingi u Yesu Kristu. **20** Nahan m ngu a vangertiôr shi m ngu a ishimaverenkeghen taveraa mer me hee sha ma gbenda môm ga, kpa me lam a ishima i gbar gbar shi Kristu una zua a icivir sha a mo hegen, er i vande lun nahan, mea lu uma shin mea kpe kpaa.

21 Gadia mo yô, mea lu uma kpa, ka sha ci u Kristu, man aluer m kpe kpa, kam mtsera. **22** Nahan, aluer ka u me za hemen u lun uma ken iyol ne kpa, ka ityamegh ki tom wam je la; nahan kpa, kwagh u me tsua la yô, me

pase ga. **23** Ishima hingir mo ta te ta sha akaa a ahar ne,* gadia ka saren mo u ma i kar a mo ken iyol ne kera ma m za lu vea Kristu, man jighillii yô, hembra doon nahan. **24** Nahan kpa, hembra kan ainja u mo lun ken iyol ne her sha ci wen. **25** Nahan, er m lu a vangertiôr sha kwagh ne yô, m fa me lu her shi me za hemen u lun vea ven cii, sha er ne yem hemen hemmen shi a saan ne iyol sha jighjigh u nan wen, **26** nahan ne iv a iember kpishi ken Kristu Yesu zum u me hide me va hen a ven yô.

27 Eren nen kwagh* u a kom sha loho u dedoo u sha kwagh u Kristu yô, sha er aluer m va zua ishig a ven shin m va ga kpa, me ungua kwagh wen shi me fa mer ne tile dông, ne zua sha mhen[#] shi ne mba gungur môm man ishima i môm, sha er jighjigh u ne ne loho u dedoo la una lu her, **28** shi mayange ne cia mba hendan a ven ga yô. Kwagh ne ngu tesen je ér ka u a va tim ve, kpa ne yô a gema a yima ne; man ka hen Aôndo kwagh ne a dugh ye. **29** Gadia i na ne ian i icivirigh sha kwagh u Kristu, ka sha u ne na un jighjigh tseegh tsô ga, kpa ka sha u ne ya ican sha kwagh na kpaa. **30** Gadia ne mba nongon ka ityav mbi shon mbi yange ne nenge m lu nongon, shi ne ongo hegen ner m ngu nongon mbi her la.

2 Nahan aluer ka u ne fatyô u taver or ishima ken Kristu, shi aluer ka u ne fatyô u surun or ishima sha dooshima, man aluer ka u ne fatyô u lun ken mzough* vea mbagenev sha akaa a ken jijingi, shi aluer ne mba tesen ior dooshima kpishi shi mhôônom ma

1:23 *Shin "asema hingir mo ahar." 1:27

*Shin "Er ne lu marnya yô, eren nen kwagh."

[#]Zwa Grika, "jijingi wen ngu môm." 2:1

*Shin "lun a kwar."

kôron ne a ve yô, **2** er nen kwagh u una na iember yam ia iv yô: lu nen ishima i môm shi lu nen a dooshima môm, shi lu nen gungur môm, shi mhen wen a lu kwagh-môm. **3** De eren nen kwagh môm sha u van a ayôso ga, shin sha u keren icivir i gbilinigh ga, hidden nen a iyol ijime, nengen nen mbagenev ner ve hembra ne. **4** De keren nen mtsera wen tseegh ga, kpa keren nen mtsera u mbagenev kpa.

5 Lu nen a mhen u Kristu Yesu kpa yange lu a mi ne ken a ven her. **6** Shin er yange lu er Aôndo nahan kpa, ker u ngohol kwagh u a lu sha ci na ga la ga, inja na yô, yange ker u lun kwaghmôm a Aôndo ga. **7** Jighilii yô, yange undu akaa a na cii, nyôr ken mlu u kpan, va hingir orumace.* **8** Ka nahan tseegh ga, shighe u lu ken mlu u or la, hide a iyol na ijime, ungwa kwagh zan zan ar ken ku, man lu ku u sha kon* je. **9** Ka sha ityôkyaa ne je Aôndo a kende a na sha, a ver un sha ian i hembra, shi a tese un erdoo, a ne un iti i i hembe hanma iti igen cii ye, **10** sha u hanma inyu i gure ken iti i Yesu —inyu i mba ve lu sha man i mba ve lu shin tar kua i mba ve lu shin inya* la cii— **11** shi hanma zwa u ôr gbar gbar ér Yesu Kristu ka Ter, sha ci u icivir i Aôndo Ter.

12 Sha nahan yô, ne mba doon mo ishima, er ne vanden unghan kwagh, i lu shighe u m lu a ven tseegh ga, kpa ne hembe keghen iyol u eren nahan zum u m lu ga kpa yô, za nen hemen u eren akaa a van ne a myom, a mciem man ikyarkyase iyol. **13** Gadia ka Aôndo a nan ne tahav ye, ngu a

na sha u ne lu a isharen kua tahav mbu eren kwagh, sha ci u doo un u eren nahan. **14** Eren nen akaa cii a ahon a gban shio, shi de gbe nen ayôso ga, **15** sha er ne hingir wang shi ne lu iyolshô, ne lu ônov mba Aôndo mba lun a acôghor shio hen atô u kov u ifer man u hembra ato, u ne mondo hen atô u u, ne lu ior mba tan iwannger ken tar, **16** ne kôr ave sha loho u uma gbang yô. Kwagh ne una na yô, me zua a ityôkyaa i ember sha iyange i Kristu la, sha ci u me fa je mer iniôngon yam shin tom u yange m er la lu gbilinkwagh ga. **17** Kpa aluer mba haan mo er ka nagh ku wain nahan, sha nagh ku icighantom, ku jighjigh u nan wen a mgbegha ne u nan la nahan je kpa, saan mo iyol shi m ngu ember a ven cii imôngo. **18** Ne kpa i saan ne iyol shi ember nen a mo nahan vough.

19 Nahan m ngu veren ishima mer, aluer ka ishima i Ter Yesu yô, me tindi Timoteu hen a ven fefa, sha er me zua a ibaver sha kwagh wen, nahan ishima ia taver mo yô. **20** Gadia m ngu a ma orgen u lun ishima er un nahan, u nana ver ishima nana nenge sha akaa a a ze ne iyol la tsembelee ga. **21** Gadia mbagenev cii mba keren ka mbamtsera vev, ka mba Yesu Kristu ga. **22** Kpa ne fa shiada u a er sha iyol na yô; a er tom u samber a loho u dedoo vea mo er ka wan a ter nahan. **23** Sha nahan yô, ka un m lu veren ishima u tindin ye, man me er nahan fefa je, zum u me nenge er akaa aa za a mo la kera yô. **24** Jighilii yô, m ngu a vangertiôr ken Ter mer, mo iyol yam kpa m sôôn van.

25 Kpa hegen yô, m nenge ka hange hange u me tindi Epafroditu, anngbian wam u se lu eren tom

2:7 *Zwa Grika, “va lu ken mlu u or.” 2:8

*Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 2:10 *Ka, “mbakpenev mba a va nder ve shin ku mbara” je la.

imôngo shi a lu orshoja u Ter a mo imôngo, u ne tindi ner a va wasen mo u eren akaa la, **26** gadia sar un tsung u nengen a ven cii, shi er ne ongo ner yange gba angev yô, ishima za un iyol je a ure. **27** Sha kpôô yô, yange gba angev je war kpen; kpa Aôndo zungwe un mhôônom, man jighilii yô, ka un tseegh ga, mo kpa a zungwem, sha er me seer zuan a ijungwen ga yô. **28** Sha nahan yô, m ngu tindin un fele fele je, sha er ne nenge a na, nahan a hide a saan ne iyol shi mo kpa ishima ia kera nyian mo kpishi ga yô. **29** Nahan yô, ngo-hol nen un a iember tsung er ne vanden eren ken Ter nahan, shi za nen hemen u wan ior er un nahan ikyo tsung, **30** gadia a war ku sha ikyughur sha ci u tom u Kristu, yange wa ku ikyo ga, sha er una waseu u eren akaa a nea lu heen ve ma ne lu eren mo la yô.

3 Nahan, anmgbianev av, za nen hemen u ember ken Ter. Kam zayol u shi ngeren ne kwagh sha akaa a yange m vande ngeren ne kwagh sha mi la ga, man ka sha u kwaghbo a de tseren ne ga yô.

2 Wa nen ikyo sha kwagh u ior mba ve eren kwagh er ka aniwaav* la; wa nen ikyo sha kwagh u mba ve eren ior akaa a nyoon la; wa nen ikyo sha kwagh u mba ka ve tôndo or ivav sha u tsôngon nan la. **3** Gadia ka se i tsôngo se jim jim ye, se mba se lu eren icighantom sha jijingi u Aôndo shi se lu kaan ihyagh sha kwagh u Kristu Yesu, se lu suur sha iyol ga ne. **4** Jighilii yô, m ngu a atôakyaa a kaan ihyagh sha iyol kpaa.

Aluer or hen ér nan ngu a atôakyaa a kaan ihyagh sha iyol yô, mo m hembra ngun a mi cii: **5** i tsôngom sha iyange i sha anigheni,

3:2 * Shin "mba ve lu wang ga."

m due ken ikyurior i Iserael, ken ipyaven i Benyamin; m ngu Orheberu, mbamaren av lu Mbaheberu; sha kwagh u atindi yô, m lu Orfarishi; **6** sha kwagh u ishima i tseen kpa, yange m tów tiônnongo* a ican; hide sha kwagh u perapera u a har sha atindi a kuran la kpa, m tese mer m ngu a acôghor ga. **7** Nahan cii kpa, akaa a yange lum a mtsera la, kera ngam a mtsera ga,* sha ci u Kristu. **8** Ka cii la ga, jighilii yô, m nenge akaa cii kera ngam a mtsera ga, sha ci u mfe u hemban cii, u sha kwagh u Terem Kristu Yesu la. Gadia ka sha ci na m te akaa cii kera ye, m nenge a mer ka ihyôghonov* dang, sha u Kristu a lu mtsera wam **9** shi me lu ken mzough vea na yô, ka sha ci u m ngu orperapera sha Atindi a kuran ga, kpa ka sha ci u perapera u a har sha u nan Kristu jighjigh la, ka perapera u or ka nanā na jighjigh ve Aôndo a nenge nan ér nan ngu orperapera la. **10** Awashima wam yô, ka u fan un kua tahav mbu Un u yange nder un shin ku la, shi yan atsan a un kpa yange ya la, shi lumun u kpen imba ku i yange kpe la, **11** sha u me nenge aluer ka u me fatyô u aren sha ian i va lun ken mba a va vande nderen ve shin ku tsuaa mbara yô.

12 U ngu wer m zua a iyua la shin i erem m hingir or u vough kera ve ga, kpa m ngu nôngon sha afatyô wam cii mer me nenge aluer ka u me fatyô u zuan a iyua i Kristu Yesu a tsuam* ér m va zua a mi la kpaa yô. **13** Anmgbianev, mo yô, m nenge mer m ngu a zua a iyua shon ve ga; kpa kwagh u a lu

3:6 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 3:7 * Shin a fatyô u kaan ér, "m undu a sha ishima yam." 3:8 * Shin "icimbiv." 3:12 * Zwa Grika, "yange gbam sha uwe."

jighilii yô, ka un ne: Er m hungur a akaa a ken ijime, m lu nalegh sha u me zua a akaa a ken hemen yô, **14** m ngu nongon sha afatyô wam cii mer me ar sha ian i va zuan a iyua i yemen sha, i Aôndo a lu yilan se sha mi ken Kristu Yesu la. **15** Sha nahan yô, se mba se vie yô, se henen nen sha akaa a m ter ne kwagh sha mi ne, man aluer ne mba henen kwagh sha ma gbenda ugen kpa, Aôndo una wase ne u henen kwagh sha gbenda ne. **16** Nahan, sea za ikyura nan nan kpa, se za nen hemen u zenden sha inja sha inja sha gbenda ne.

17 Anmgbianev, ne cii lu nen mba kaven mo, shi nengen nen ken mba ve lu zenden sha inja i mba dondon ikyav i se ver ne la. **18** Gadia ior mba kpishi—ka m zer teren kwagh ve, hegen kpa m ngu teren kwagh ve a mliam ashe je—mba ve lu zenden sha gbenda u mba mbahyomov mba sha kwagh u ku u Kristu kpe sha kon* la yô. **19** Mkur ve ka mtim, shi aôndo ve ka iyav vev, shi ka akaa a ve eren, a kunya ma u ker ve sha mi la, ka ve gema ve kaan ihyagh a mi ye, shi ishima ve ngi sha akaa a taregh. **20** Kpa se yô, se mba ior i tar u sha, shi se mba veren ashe keghen oryiman u una due sha una va la, ka Ter wase Yesu Kristu je la, **21** una va gema iyol yase i i gbe kwagh ga ne ia hingir er* iyol na i i lu a icivir la nahan, sha tahav nav mbu kpilighyol, mbu a lu geman akaa cii hingir sha ikyeve na la.

4 Nahan yô, ne anmgbianev av mba ne doom ishima shi i sarem a ven tsung, ne ne m lu ember shi ne lum er ka iyua nahan la, tile nen dong ken Ter, er m vande ôron ne nahan, ne mba doon mo ishima.

3:18 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 3:21

* Zwa Grika, "ia lu kwaghmôm a."

2 M ngu kaan a Yuodia shi m ngu kaan a Suntuki mer, ve lu a mhen môm ken Ter. **3** We ortom u mimi u u eren tom a mo imôngo kpa, m ngu kaan a we mer wasen kasev mba ve er tom u pasen loho u dedoo kpoghuloo vea mo ikyoo-so ikyoo mban, ve kua Kelementi man mbagenev mba ve eren tom a mo imôngo cii, mba ati a ve a lu ken takeda u uma la.

4 Ember nen ken Ter hanma shighe cii. Shi me kaa mer, Ember nen! **5** Na nen ior cii ve nenge er ne lu mba norom sha kwagh ga yô. Ter zurum. **6** Ishima i de nyian ne sha ma kwagh ga, kpa ken hanma mlu cii, pasen nen Aôndo akaa a a gbe ne la ken mbamsen mba zamber man mbamsen mba sughun un; **7** nahan bem u Aôndo u a hembe hanma mkav la una kura asema a en kua mbamhen enev ken Kristu Yesu.

8 U masen yô, anmgbianev, za nen hemen u henen* sha akaa a a lu a mimi cii, man akaa a a lu a hange hange cii, man akaa a a lu a vough cii, man akaa a a lu a wang cii, man akaa a van a dooshima cii, man akaa a i lu wuese a cii, man akaa a a lu a dedoo cii, kua akaa a a kom iwuese cii. **9** Akaa a ne hen shi ne ngohol shi ne ongo hen a mo, man a ne nenge m er la cii, eren nen a, nahan Aôndo u bem una lu a ven.

10 Saan mo iyol kpishi ken Ter er hegen ne hide ne hii u tesen gbashima sha kwagh wam nahan. Yange kwagh wam gba ne ishima ase je, kpa ne zua a ian i tesen gbashima la ga. **11** M ngu ôron kwagh ne ka sha ci u kwagh banem yum ga, gadia m hen u eren kwagh sha gbenda u kwagh u m lu a mi la una kumam yô, ken hanma mlu u m nyer ker cii. **12** M fa er me er

4:8 * Shin "u gbiden kwar."

zum u m lu a akaa kpuua, man er me er zum u m lu a mi kpishi yô. Sha hanma gbenda man ken hanma mlu cii, m fa kwagh u ior kpishi ve fe ga ne: M fa er me er zum u m ide, man er me er zum u m lu ijen yô; m fa er me er zum u m lu a kwagh kpishi, man er me er zum u m lu a kwagh ga yô. **13** Ka sha ikyev i un u a nan mo tahav la m zough a agee a eren akaa cii ye.

14 Nahan kpa, ne er doo kpishi er ne wasem ken atsan a am yô. **15** Jighilii yô, ne Mbafilipi, fa nen kpaa ner, zum u ne hii unghan loho u dedoo, shighe u m mough ken Masedonia m va la, tiônngo ugen môm nam iwasen shin ngo-hol iwasen hen a mo ga, saa ne tseegh; **16** gadia shighe u m lu ken Tesalonika la, ne tindim a kwagh sha ci u gbayol wam, lu kwa môm tseegh ga, kpa lu kwa har. **17** U ngu wer m ngu keren mer i nam iyua ga, kpa m soo mer ume

nen ityamegh ki kia seer van ne a mtsera yô. **18** Nahan kpa, m ngu a hanma kwagh u kwagh a ghem a mi cii, je neer a neer. Er Epafroditu a va nem kwagh u ne tindi la hegen yô, akaa a m lu a mi la kumam gbing; iyua yen la ngi er kwagh u human doon, nagh ku i lumun ku, ku doo Aôndo tsung nahan. **19** Nahan Aôndo wam u a lu a akaa a icivirigh kpishi la di una gema a na ne akaa a kwagh a gbe ne a mi la cii, sha ikyev i Yesu Kristu. **20** Yô, i wuese Aôndo Ter wase ghem sha won. Amen.

21 Sugh nen hanma icighanor ken Kristu Yesu sha ci wam. Anngbianev mba ve lu vea mo mban mba sughun ne. **22** Uicighanmbaiov cii, kpa hemban je yô mba ve lu hen ya u Shisar la, mba sughun ne.

23 Ter Yesu Kristu a za heman u tesen ne erdoo u sha mhôn sha gbashima u ne lu tesen la.

HEN

MBAKOLOSE

ATÓAKAA A VESEN

- 1 Ishughun (1, 2)
Ishughun sha ci u jighijigh u nan u Mbakolose (3-8)
Msen sha ci u mvese u ken jijingi (9-12)
Tom u vesen u Kristu a lu a mi yô (13-23)
Paulu er tom kpoghuloo sha ci u tiônngo (24-29)
- 2 Kristu ka icighan kwaghmyer u Aôndo (1-5)
Wa nen ikyo sha kwagh u mba tsughun ior (6-15)
Ka Kristu a lu kwagh jim jim ye (16-23)

- 3 Mlu u or u tse man u he (1-17)
Wua nen aleigh a iyolough (5)
Ka dooshima ka a zua ior ve lu kangenaa ye (14)
Kwaghwan sha ci u uya mba Mbakristu (18-25)
- 4 Kwaghwan sha ci u mba ve lu a ikpan sha ikyev yô (1)
“Eren nen msen kpoghuloo” (2-4)
Eren kwagh a mba ken inya sha kwaghfan (5, 6)
Ishughun i kuren (7-18)

1 Mo Paulu, i yillam ér m lu apos-toli u Kristu Yesu sha ishima i Aôndo, m ngu vea anmgbian wase Timoteu, **2** m ngu ngeren washika ne hen uicighanmbaiaorov man anmgbianeve mba dondon Kristu sha mimi, mba ve lu ken Kolose la:

Aôndo Ter wase a tese ne erdoo na u sha mhôôn shi a na ne bem.

3 Hanma shighe ka se eren msen sha ci wen, se sughun Aôndo, Ter u Ter wase Yesu Kristu, **4** gadia se ungwa ser ne na Kristu Yesu jighjigh, shi uicighanmbaiaorov cii doo ne ishima **5** sha ci u ishimaverenkeghehen yen i va zuan a kwagh u i ver sha ci wen sha la. Ne vande unghan kwagh u ishimaverenkeghehen ne ken kwaghôron u mimi u loho u dedoo **6** u u ar a ven la. Er loho u dedoo shon u lu umen atam shi samber sha tar seer a seer nahan, kape hen a ven kpa u lu eren vough je la, hii sha iyange i ne ungwa shi ne zua a mfe u vough sha kwagh u erdoo u Aôndo, er a lu jim jim la je. **7** Ka kwagh u ne ongo hen Epafera, or u doon se ishima, u un kpa a lu kpan er se nahan, shi a lu eren Kristu tom sha mimi sha ci wase la je la. **8** Shi a ôr se er jijingi a mgbegha ne ne lu tesen dooshima yô.

9 Shi ka sha ityôkyaa la kpa, hii sha iyange i se ungwa kwagh ne la je, se mem u eren msen sha ci wen ga ye; se lu sônon ser ma i iv ne a mfe u vough u sha kwagh u awashima na, a hanma kwaghfan kua mkav u sha akaa a ken jijingi cii, **10** sha er ne zenden sha gbenda u doon Yehova,* ne eren hanma kwagh u a soo, er ne lu umen atam ken hanma tom u dedoo, shi ne lu zuan a mfe u vough sha kwagh u Aôndo seer a seer la; **11** shi Aôndo ma a ne ne agee sha tahav nav mbu hemban la, sha er

ne taver ishima ken akaa cii, shi ne wa ishima shi a saan ne iyol yô, **12** shi sughun nen Ter u a ne ne kom u zuan a kwar ken dyako u uicighanmbaiaorov mba ve lu ken iwanger la.

13 A yima se, se kera mba sha ikyeve i tahav mbu imegh ga, a nyôr a vese ken tartor u Wan na u ishima ishima, **14** un shon u i paa se sha a na, se kera lu uikyangen ga la, ka asorabo a i de se la je la. **15** Un ka ibyeen i Aôndo u i nengen a na ga la, ka waniunda ken akaa a i gbe a cii; **16** sha ci u ka sha ikyeve na i gbe akaa agen cii ye, a sha man a shin tar, akaa a i nengen a mi man akaa a i nengen a mi ga la, a lu mkônom ma torom shin utor shin ugomoti shin mbautahav kpaa. Akaa agen cii, i gba a sha ikyeve na, shi ka sha ci na. **17** Heela tseegh ga, yange vande lun cii ve i va gba akaa agen cii ye, shi ka sha ikyeve na i gbe akaa agen cii, a hingir u lun ye, **18** shi ngu ityough ki tiônnonngo, ka iyol na je la. Un ka mhii, ka waniunda sha kwagh u mnder u shin ku,* sha er una hingir or u hiihii ken akaa cii yô; **19** sha ci u yange doo Aôndo u un shon ne a iv a akaa cii, **20** shi una hime a akaa agen cii sha a na, a lu akaa a shin tar shin akaa a sha kpaa, sha u keren bem sha awambe a na, a yange haa inya sha ku u a kpe sha kon* la.

21 Jighilii yô, yange ne lu pa-leghaa a Aôndo shi ne lu mba-ihyomov nav, sha ci u asema a en lu sha ityom i ifer. **22** Hegen ngu himen ior a na sha iyol i un shon ne, sha ku na la, sha u ne lu sha ishighe nagh wang man a acôghor shio, shi ne de lu a ibo sha ma kwagh ga— **23** aluer ne za hemene u lun a jighjigh u nan, ne tile dông

sha imaagh ki jighjigh u nan wen ki i we la, ne tenger ga, shi ne de ner or a na ne gbihi ishimaveren-keghen i ne zough a mi sha loho u dedoo u yange ne ungwa la ga yô, loho shon u i pase u shin tar hen akaa a i gbe a cii la. Ka loho u dedoo shon ne, mo Paulu, m hingir ortom u u ye.

24 Hegen m ngu ember ken atsan a m lu yan sha ci wen ne, shi m kegh iyol u yan atsan a Kristu ya, a mo m lu a ya ga la, ken iyol yam, sha ci u tiôn-nongo u a lu iyol na la. **25** M hingir ortom u tiôn-nongo ne, ka Aôndo je a nem tom ne ye, man ka sha ci u iwasen yen, sha u m pase loho u Aôndo sha afatyô wam cii, **26** ka icighan kwaghmyer u yange lu myer ken tar u* ngise la man ken ikyv i ken ijime la. Kpa hegen i pase un hen uicighanmbaiorov nav, **27** hen ve mba ken akuraior agen, mba Aôndo a nenge i doo un u pasen ve icighan kwaghmyer u a lu kwagh u icivirigh kpishi ne la. Icighan Kwaghmyer shon yô, ka u ne lu ken mzough vea Kristu, inja na yô, ka u ne lu a ishimaverenkeghen i va lun ken iengem na. **28** Ka un shon ne se lu yôon kwagh na ye; se mba wan hanma or kwagh shi tesen hanma or kwagh a hanma kwaghfan cii sha u wasen hanma or nanã via ken Kristu. **29** Ka sha ityôkyaa ne jighilii je m lu eren tom kpoghu-loo, nôngon sha afatyô wam cii, sha agee a na a a lu eren tom ken a mo sha gbenda u kpilighyol la ye.

2 Gadia m soo mer fa nen er m lu nôngon kwagh kpoghu-loo sha ci wen, man sha ci u mba ken Leodisia, kua sha ci u mba ve lu a nenge a mo ishig a ishig ga la yô. **2** M ngu eren nahan ka

sha u kwagh ne ma a sur ve asema shi ma ve lu gungur môm sha dooshima, nahan ma ve lu yôugh-yôugh sha akaa cii, inja na yô, ma ve lu a mkav u mimi, kua mfe u vough sha kwagh u icighan kwaghmyer u Aôndo la, ka Kristu je la. **3** Ka ken a na i yer hanma kwaghfan man mfe u injaa cii ye. **4** M ngu ôron kwagh ne sha er ma or a va bume ne sha zwanyohon ga yô. **5** Er m lu hen atô wen ga nahan kpa, m ngu vea ven ken jijingi, shi saan mo iyol u fan er ne lu eren kwagh sha inja sha inja, shi ne ne jighjigh ken Kristu taveraa yô.

6 Nahan, er ne ngohol Kristu Yesu Ter yô, za nen hemen u zenden ken mzough vea na, **7** wa nen amise shi i maa ne ken a na, tile nen her dông sha jighjigh u nan, vough er yange i tese ne nahan, shi sughun nen Aôndo hanma shighe cii.

8 Wa nen ikyo sha er or a hôn ne a dugh sha kwaghfan u taregh man mbamhen mbaaiev man mba gbiliniv mba ve har sha aeren a uumace man sha akaa a tar u nengen ér ka a hange hange la ga yô; mbamhen mbara nahan, ka mba Kristu ga. **9** Gadia ka ken a na aeren a Aôndo cica cii a kohol a lu ye. **10** Nahan ka sha a na i iv ne ye, un u a lu ityough sha gomoti kua tahav cii la. **11** Ka sha mlu wen vea na la kpa i tsôngo ne ye, ka icôngo i sha ave i ka i tôndo or kwavyolough la ga, kpa ka icôngo i Kristu. **12** Yange i ii ne a na imôngo sha batisema na la, shi ka sha mlu wen vea na la kpa i nder ne a na imôngo sha jighjigh u ne ne tom u ageegh u Aôndo, un u nder un shin ku la ye.

13 Heela tseegh ga, shin er yange ne lu kpenegh sha akaabo a en kua ken mlu wen u sha iyol u ipyusu la nahan kpa, Aôndo na

1:26 * Shin "ikyv i." Nenge Ngeren u Pasen Asembler, "Kov."

ne mba uma a na imôngo. A de se akaabo ase cii **14** shi a kou* kwaghngeren u sha ave, u lu a atindi ker, u lu nan se ibo la. A mande kwagh shon sha kon,* a kar a mi kera. **15** Ka sha u je a pon idyelegh u ugomoti man mbautahav ye; a yem a ve uikyangen, nahan a hee ve ken igbar, u tesen ér a hembra ve ityav gburu gburu.

16 Sha nahan yô, or a de ôron ne iijir sha kwagh u ne yan shi ne man ga, shin sha kwagh u ma inio-ngo i eren shin uwer u he shin ma iyange i memen ga. **17** Akaa la ka mure u akaa a a lu van la, kpa kwagh jim jim yô, ka Kristu. **18** Or môm nanâ de yangen ne u zuan a iyua la ga, or u ka i doo nan u tesen ér nan hiden a iyol ijime, kpa i lu sha mimi ga, or u civir mbatyomov, u ka nan "na jighjigh sha"* akaa a nan nengen a mi la. Jighillii yô, mhen u nan u sha iyol la na nan gbe moron iyol a ityôkyaa shio tsô, **19** nan kôr ave sha un u a lu ityough la gbang gbang ga, un u a lu nan iyol hanma kwagh u i soo, shi a ne alegh a iyol shon cii a zor vough vough sha uijuan man igbila, Aôndo a ne i lu vesen seer a seer la.

20 Aluer ne mba kpenegh a Kristu imôngo ken akaa a tar u nenge ér ka a hange hange la yô, er nan ve shi ne eren kwagh inja er ne mba ken tar her nahan? Ne hide ne mba sha ikyeve i atindi a a kaa ér: **21** "De tôôn ga, shi de benden sha nombor ga, shi de benden ave kpaa ga" ne here? **22** Atindi ne nga ôron kwagh u akaa a ka a er kwagh a mi ve a saa ishe la, a har sha atindi man atesen a ior. **23** Er i lu inja er kwaghfan ngu ken akaa la

nahan kpa, ka gbenda u civir Aôndo u or ka nan tsua iyol i nan yô, shi ka iyol i hiden a mi ijime i sha mimi ga, kua u or eren iyol i nan ican, kpa akaa ne nga wasen or u hembra asaren a iyolough ga.

3 Nahan kpa, aluer i nder ne a Kristu imôngo yô, za nen hemen u keren akaa a sha, ape Kristu a tem ken uwegh ku yanegh ku Aôndo la. **2** Ishima yen cii i lu sha akaa a sha, i de lu sha akaa a shin tar ga. **3** Gadia ne kpe kera, uma wen hingir sha ikyeve i Kristu ken mzough vea Aôndo. **4** Shighe u Kristu, u se lu uma sha a na la, una va due ken igbar la, ne kpa a na ne ande a na imôngo ken iengem na.

5 Nahan yô, wua nen alegh a iyolough a en a a lu shin tar la, sha kwagh u idya* man ieren i wang ga man isharen i yaven a or i ior ve kôron iyol tsaha sha mi ga la, man isharen i bo, man hua u eren, ka eev mbu civir je la. **6** Ka sha ci u akaa ne iyugh i Aôndo i lu van ye. **7** Ne kpa kape ngise ne eren uma wen* je la. **8** Kpa hegen yô, gba u ne dugh akaa ne cii ken a ven kera: dugh nen iyugh man ishimanyoon man kwagh u bo kua ityuhwanev man iliam i dang ken zwa wen kera. **9** De tsughun nen mô wen ga. Ér nen or* u tse kua aeren a na la kera, **10** gema haa nen or* u he iyol, u i lu geman un hingir hegh sha mfe u vough, sha u a zua sha ibyeen i Un u yan-ge gba un la. **11** Hen or u nan hee or u he iyol yô, Orgrika ngu kposo a Oryuda ga, shi icôngo ngi kposo a ipyusu ga, shi or u van a va nan ngu kposo a Orsitia* shin

2:14 *Shin "a ese." # Nenge Ngeren u Pasen Asemer. 2:18 *Ka mkaanem ma ka i ôr zum u or lu nyôron nongo a mbafanaôndo ga yô.

3:5 *Zwa Grika, *porneia* (ponia). Nenge Ngeren u Pasen Asemer. 3:7 *Shin "kape yan-ge ne zenden." 3:9, 10 *Shin "mlu." 3:11 *Ishemberti u "Orsitia" la ngi ôron kwagh u or u ken toho.

kpan shin or u nan lu ken kpan ga la ga; kpa Kristu ngu akaa cii, shi ngu ken akaa cii.

12 Er ne lu mba Aôndo a tsough ne, ne lu uicighanmbaiorov shi ne doo un ishima yô, haa nen mhoônom ma zungwen iyol, man erdoo man iyol hiden a mi ijime man ishima i legh legh kua ishima-wan. **13** Waan nen ishima a mba-genev shi deen nen mbagenev kwaghbo sha mimi hanma shighe cii, aluer or er kwagh a orgen doo nan ga je kpaa. Er Yehova* a den ne kwaghbo sha mimi nahan, ne kpa gba u ne eren nahan vough. **14** Kpa kwagh u hemban cii yô, haa nen dooshima iyol, gadia ka kwagh u ka a zua ior ve lu kange-naa je la.

15 Shi bem u Kristu a ya tor ken* asema a en, gadia i yila ne ér ne lu ken bem shon ken iyol i môm. Shi tesen nen ner ne mba a ishughun. **16** Loho u Kristu u tema ken a ven a hanma kwaghfan cii. Tesen nen shi taver nen hanmô wen ishima* sha upasalami, wuese nen Aôndo, waan nen atsam a civir Aôndo a ishughun,^Δ waan nen Yehova* atsam ken asema a en hanma shighe cii. **17** Nyityôkwagh i ne lu eren cii, a lu iliam shin ieren kpaa, eren nen hanma kwagh ken iti i Ter Yesu, sughun nen Aôndo Ter ken iti na.

18 Ne kasev, wa nen ayol a en sha ikyeve i noov enev, gadia kape i doo u mbadondon Ter vea eren je la. **19** Ne noov, kasev enev ve doo ne ishima hanma shighe cii, shi de vihin nen ishima a* ve ga. **20** Ne ônov, ungwan nen imo i mbamaren enev ken hanma kwagh

cii, gadia ieren la i doo Ter ishima tsung. **21** Ne uter, de ne nen ônov enev ishimavihin* ga, sha er vea yue* ga yô. **22** Ne mba ne lu ikpan yô, ungwan nen imo i uumace* mba ne lu sha ikyeve ve la ken hanma kwagh cii, i de lu sha ci u mba nengen kwagh u ne eren, yô ne nôngo i doo ior a ven^Δ ga, kpa eren nen nahan a ishima yen i môm, sha u cian Yehova.* **23** Hanma kwagh u ne lu eren cii, eren nen un a uma wen cii, er ka sha ci u Yehova* nahan, i de lu er ka sha ci u ior ga. **24** Gadia ne fa er i lu hen Yehova* ne va ngohol dyako u a lu injar yen la yô. Eren nen tom sha ci u Orvesen, Kristu. **25** Mimi je, ka or u nan er kwaghbo la, a tsaha nan sha kwaghbo u nan er la ye, msange ngu ga.

4 Ne mba ne lu a ikpan sha ikyeve yô, eren nen kwagh a ikpan yen sha mimi man shainja, fa nen ner ne kpa Orvesen wen ngu sha.

2 Eren nen msen kpoghuloo, lu nen per sha mi a ishughun. **3** Shi eren nen msen sha ci wase kpaa, ner Aôndo a bugh gbenda u pasen loho na, sha er se yôô icighan kwaghmyer u sha kwagh u Kristu, ikyaa i i wuhem ken purusu sha mi la, **4** man sha er me pase un wang er i gbe u ma m pase la yô.

5 Eren nen kwagh a mba ken inya sha kwaghfan, shi eren nen kwagh a shighe wen shainja.*

6 Kwaghôron wen a luun u doon hanma shighe cii, er i wa un bar nahan, sha er hanma or yô, ne fa er ne ôr kwagh a nan ve a doo yô.

7 Tikiku, anmgbian wam u doon mo ishima man ortom u mimi, u a lu kpan u Ter a mo

3:13, 16, 22-24 * Nenge Ngeren u Pasen Ase-
mber. 3:15 * Shin "a kura." 3:16 * Shin
"waan nen hanmô wen kwagh." ^ΔShin "ku-
ndu kundu." 3:19 * Shin "de tswamen nen."

3:21 * Shin "de bamen nen ônov enev."
* Shin "sha er iyol ia kpe ve." 3:22 * Shin
"ior." ^ΔZwa Grika, "i de lu sha ikpam-ashe,
er ka mba keren u doon ityough a ior." 4:5
* Shin "yamen nen shighe."

imôngo la, una ôr ne hanma kwagh wam. **8** M ngu tindin un hen a ven, sha er ne fa er se lu, shi una sur ne asema yô. **9** Ngu van vea Onesimu, anmgbian wam u jighjigh man u doon mo ishima, u a dugh hen a ven yô; vea ôr ne akaa a lu zan hemen heen cii.

10 Aristareku, u a lu ken purusu a mo imôngo ne, ngu sughun ne, Marku, wan u anmgbian u Banaba kpa ngu sughun ne, (ka un u yange m kaa mer una va hen a ven yô, ngohol nen un la), **11** shi Yesu kpaa, un u i yilan ér Yuse-tu la. Ve mban cii mba ken mba i tsôngo ve la. Ka ve tseegh ve lu mba eren tom a mo imôngo sha ci u Tartor u Aôndo ye, ve hingir mba nan mo msurshima* kpishi. **12** Epafera, kpan u Kristu Yesu, ngu sughun ne, un kpa ka hen a ven a dugh ye. Ka a zer eren msen sha ci wen kpoghuloo, sha er ken masejime yô, ne via, shi ne lu a

4:11 * Shin “mba taver mo ishima.”

jighjigh u nan taveraa sha hanma kwagh u a lu ishima i Aôndo cii yô. **13** Gadia m ngu eren un shiada mer, ngu nôngon kwagh kpoghu-loo sha ci wen kua sha ci u mba ken Leodisia man Hirapoli.

14 Luka, ortwer u doon mo ishima, ngu sughun ne, shi Dema kpa ngu sughun ne. **15** Sugh nen anmgbianev mba ken Leodisia sha ci wam, shi sugh nen anmgbian u kwase Nimfa kua tiônnono u a kohol hen ya na la. **16** Shi zum u a ôr washika ne hen atô wen cii yô, na nen i za ôr un hen tiônnono u mba ken Leodisia kpaa, shi ne kpa ngohol nen u i tindi a mi hen Leodisia la ôr nen. **17** Shi ôr nen Akipu kwagh ne, ner: “Ver ishima sha tom u yange u ngohol hen Ter la, sha er u er u tsembelee yô.”

18 Mo Paulu, m ngu ngeren ishughun yam sha uwegh agh. Umbur nen er m lu ken purusu yô. Aôndo a za hemen u tesen ne erdoo u sha mhôn.

WASHIKA U HIIHII HEN

MBATESALONIKA

ATÔAKAA A VESEN

- 1 Ishughun (1)
Ishughun sha ci u jighjigh u nan u
Mbatesalonika (2-10)
- 2 Kwaghpasen u Paulu ken
Tesalonika (1-12)
Mbatesalonika ngohol mkaanem ma
Aôndo (13-16)
Sar Paulu tsung u nengen a
Mbatesalonika (17-20)
- 3 Paulu kegh hen Atene, ishima lu nyian
un (1-5)
Timoteu ôr loho u surun ishima (6-10)
I er msen sha ci u Mbatesalonika (11-13)

- 4 I ta icin sha kwagh u idya (1-8)
Doo nen ayol a en i hembra ave a
tse (9-12)
“De keren nen u wan ave sha akaa a
ior ga” (11)
Mba ve kpe ken Kristu la vea vande
nderen shin ku (13-18)
- 5 Mve u iyange i Yehova (1-5)
“Bem gba, zayol kera ngu ga!” (3)
Lu nen per, shi lu nen tsevaa (6-11)
Akaawan (12-24)
Ishughun i kuren (25-28)

1 Mo Paulu, m ngu vea Sivanu* man Timoteu, m ngu ngeren hen tiônnono u Mbatesalonika, u a lu ken mzough vea Aôndo Ter man Ter Yesu Kristu la:

Aôndo a tese ne erdoo u sha mhôôn shi a na ne bem.

2 Ka se shi sughun Aôndo sha kwagh u hanma wen ken mbamsen asev, **3** gadia se mba umbur tom u ne lu eren sha mimi la hanma shighe cii, kua tom u ne lu eren sha dooshima la, man er ne lu wan ishima sha ci u ishi-maverenkeghen i ne lu a mi sha kwagh u Ter wase Yesu Kristu, sha ishighe ki Aôndo Ter wase la.

4 Gadia se fa er Aôndo a tsough ne yô, ne anmgbianev mba doon un ishima, **5** sha ci u loho u dedoo u se pasen ne yange u ar a ven sha kwaghôron tseegh ga, kpa kua sha utaha man sha icighan jijingi man sha jighjigh u nan tave-raa, vough er yange ne fa ambaa-ior a se lu hen atô wen sha ci u iwasen yen la nahan. **6** Nahan ne hingir mbakaven se man Ter kpa, gadia ne ngohol loho ne sha ican tsung, kpa icighan jijingi na ne lu ember, **7** nahan ne hingir ikhav hen mbananjighjigh mba ken Masedonia man Akaya cii.

8 Jighilii yô, ka loho u Yehova* u ne pase ken Masedonia man Akaya la tseegh i ongo ga, kpa i ungwa kwagh u jighjigh u ne ne Aôndo la hanma ijiir cii, nahan ityôkyaa kera ngi i se ôr kwagh ga. **9** Gadia ve ayol a ve ka ve zer ôron kwagh u yange se va hen ven sha kua u hiihii la, man er yange ne de u civir ieev yenev, ne gema hen Aôndo sha u ne er Aôndo u uma man u mimi la tom, **10** man sha u ne kegh mve u Wan na u

sha, u yange nder un shin ku la, ka Yesu u a lu yiman se sha u se war iyugh i i lu van la je la.

2 Anmgbianev, ne ayol a en ne fa dedoo er mve wase hen a ven lu gbilinkwagh ga yô. **2** Gadia yange se hii yan ican shi i er kwagh a vese sha ilyahan hen Filipi, er ne vande fan nahan, kpa Aôndo wase na yô, se taver ishima se pase ne loho u dedoo u Aôndo, shin er se tagher a ahendan kpi-shi nahan kpa.* **3** Gadia akawaan a ne lu unghan sha zwa wase la ka mbaaie ga, shi se mba wan ne a, a awashima u bo shin sha u tsughun ne ga, **4** kpa er Aôndo a lumun se, a we se loho u dedoo sha ikhev yô, se mba ôron kwagh sha u doon ityough a ior ga, kpa ka u i doo Aôndo, un u a tôvon asema a ase la.

5 Jighilii yô, ne kpa ne fa er ma shighe môm kpa se ôr kwagh sha zwanyohon ga yô, shi se er ma kwagh sha ikpam-ashe sha u keren mtsera wase ga; Aôndo ngu se shiada! **6** Shi se lu keren icivir hen ior ga, hen a ven shin hen mbagenev kpa ga, shin er yange ma se yuhwa ne ikhav ser se mba mbaapostoli mba Kristu nahan kpa. **7** Kpa se gema se lu eren kwagh a ven kundu kundu, er ngô ka nan naan ônov mba nan atumba, nan eren a ve kundu kundu* nahan. **8** Nahan er ne doo se ishima kpishi yô, se kange ishima u ôron ne loho u dedoo u Aôndo tseegh ga, kpa kua u nan ayol a ase* sha ci wen, gadia ne hingir mba doon se ishima tsung je.

9 Anmgbianev, ka keng ne umbur tom u yange se er kpoghu-loo sha ican la. Se lu eren tom

1:1 * Mba yer un kpa er Shila. 1:8 * Nenge Ngeren u Pasen Asemer.

2:2 * Shin a fatyô u kaan ér, "kpa lu sha ican tsung." 2:7 * Shin "nan wa ônov mba nan ikyo." 2:8 * Shin "u nan uma wase."

tugh man atetan, sha er se yuhwa mō wen ikhav zum u se lu pasen ne loho u dedoo u Aōndo la ga yō. **10** Ne mba se shiada, Aōndo kpaa, er yange se lu eren kwagh a ven, ne mbananjighjigh, sha mimi man sha perapera man a acōghor shio yō. **11** Ne fa dedoo er yange se lu wan ne kwagh shi surun ne asema shi taver hanmō wen ishi-ma yō, vough er ter ka nan eren a ōnov mba nan nahan, **12** sha er ne zenden sha gbenda u doon Aōndo, un u a lu yilan ne ken Tartor man iengem na la yō.

13 Jighillii yō, ka sha ci u kwagh ne kpa se mem u sughun Aōndo ga ye, sha ci u zum u ne ngohol loho u Aōndo u ne ungwa hen a vese la, ne lumun u ner ka mkaanem ma or ga, kpa ka mkaanem ma Aōndo, man kape i lu vough je la; shi ka u kpa u lu eren tom ken ne mbananjighjigh ye. **14** Gadia, anmgbianev, yange ne hingir mba eren kwagh er atōōnanongo a Aōndo a ken Yudia a a lu ken mzough vea Kristu Yesu la nahan, sha ci u ne ya ican sha ikhev i ior mba ken tar wen, sha akaa a ve kpa ve lu yan ican sha mi sha ikhev i Mba-yuda, **15** mba Ter Yesu je kpa yange ve wua kua uprofiti, shi ve tōv se a ican la. Heela tseegh ga, mba eren kwagh u doon Aōndo ga, kpa mba yangen ior cii kwagh u dedoo, **16** sha ci u ve soo ér i yima ior mba ken akuraior agen ga, nahan mba nōngon ér vea yange se u lamem a ve. Sha nahan yō, hanma shighe ka ve seer a seer asorabo a ve ayol a ve. Kpa iyugh na va sha a ve hegen.

17 Kpa, anmgbianev, zum u i pav se a ven* sha anshighe kpuaa (sha iyol, lu ken asema a ase ga) la, se nōngo sha afatyō wase cii

ser ma se zough ishighe a ven, sha ci u sar se tsung u nengen a ven.

18 Ka nahan ve yange se soo u van hen a ven ye, man mo Paulu je yō, m nōngo mer me va, kwa mōm tseegh ga, kuma kwa har; kpa Satan yisa se gbenda. **19** Gadia ishimaverenkeghen yase shin iember yase shin iyua i nan se iember sha ishighe ki Ter wase Yesu sha shighe u una lu vea vese imōngo la yō, ka nyi? Jighillii yō, ka ne gaa? **20** Ka ne jighillii ne lu iengem man iember yase ye.

3 Nahan yange se mba kera fetyō u wan ishima ga yō, se nenge ser hembra doon u se lu hen Ate-ne her se tseegh; **2** nahan se tindi Timoteu, anmgbian wase man ortom u Aōndo* sha loho u dedoo u sha kwagh u Kristu, ser a va taver ne asema shi a sur ne asema sha jighjigh u nan wen, **3** sha er or mōm nana tenger* sha ci u atsan ne ga yō. Gadia ne ayol a en ne fa er i lu u se fatyō u palegh u yan ican sha ambaakaa ne ga[#] yō. **4** Gadia shighe u se lu vea ven la, se lu vanden ōron ne tsuaa je ser ka u se ya ican, man ka kwagh u a er je la, er ne fe nahan. **5** Ka nahan ve, zum u m kera fatyō u wan ishima ga yō, m tindi mer me fa kwagh u jighjigh wen ye, sha ci u alaghga tsō Ormee va mee ne, nahan tom wase hingir gbilin-kwagh.

6 Kpa Timoteu sember mough-on hen a ven hiden hen a vese, a va ōr se loho u dedoo sha kwagh u jighjigh wen man dooshima wen, ér ka ne shi umbur se a iember, shi ka saren ne tsung u nengen a vese, vough er se kpa i lu nahan.

3:2 * Shin a fatyō u kaan ér, "man or u eren tom vea Aōndo imōngo." 3:3 * Zwa Grika, "nyura." # Shin "ne fa er i lu sha ci u kwagh ne je i tsough se."

7 Anmgbianev, ka nahan ve ken mbamtaver asev* man atsan a ase cii kpa, se lu zuan a msurshima sha kwagh wen kua sha kwagh u jighjigh u ne lu tesen la ye. 8 Sha ci u se fatyô u hiden zuan a agee,* aluer ne tile her dông ken Ter yô. 9 Gadia ka sha nyi gbe-nda se fatyô u sughun Aôndo sha kwagh wen sha ci u iember i ve-sen i se zough a mi sha ishighe ki Aôndo wase sha kwagh wen laa? 10 Ka se shi eren msen tugh man atetan zamber sha afatyô wase cii, ser ma se zough ishighe a ven, shi ma se ne ne kwagh u a lu yinan sha jighjigh u nan wen la.

11 Yô, Aôndo Ter wase iyol na man Ter Yesu ma ve bugh se gbe-nda u van hen a ven. 12 Heela tseeghe ga, Ter ma a ne dooshima wen ma a seer a seer, ma ne doo ayol a en tsung, shi ma ne doo a ior cii, vough er ne doo se ishi-ma tsung nahan, 13 sha er una taver asema a en, ne lu a acôghor ga, ne lu wang sha ishighe ki Aôndo Ter wase, sha shighe u Ter wase Yesu una lu vea uicighanmbaivorov nav cii imôngo la yô.

4 U masen yô, anmgbianev, er yange se tese ne er ne zende ve a doo Aôndo, shi ne lu zenden nahan vough yô, se mba zamber shi kaan a ven ken iti i Ter Yesu ser, za nen hemen u eren nahan i hembra ave a tse. 2 Gadia ne fa akaa a yange se tese ne* ken iti i Ter Yesu la.

3 Gadia ishima i Aôndo yô ka u ne lu wang shi ne nyagh idya.* 4 Hanma wen nana fa u kôron iyol i* nan tsaha sha er ia lu wang

shi ia lu a icivir yô, 5 de eren nen hua sha u lun a isharen i ya-ven a or, i ior ve kôron iyol tsa-ha sha mi ga, er akuraior a a fe Aôndo ga la a eren nahan la ga. 6 Or môm nana de peren atindi a sha kwagh u aeren a wang la, nahan nana eren anmgbian u nan kwagh u dang ga, gadia Yehova* ve a mtsaha sha akaa ne cii, vough er se vande ôron ne shi se te ne icin gbang gbang nahan. 7 Gadia Aôndo yila se ér se eren akaa a hô-ngorough ga, kpa ka u se lu wang. 8 Nahan or u nan we kwagh ne ikyo ga yô, ka orumace nan lu hemban nan ato ga, kpa ka Aôndo u a nan ne icighan jijingi la.

9 Nahan kpa, kwagh u dooshima u hen atô u anmgbianev la yô, saa se nger ne kwagh sha mi keng ga, gadia Aôndo ngu tesen ne ér ne doo ayol a en. 10 Jighi-lii yô, ne mba vanden eren a anmgbianev mba ken Masedonia cii nahan. Kpa, anmgbianev, se mba taver ne ishima ser, za nen hemen u eren nahan i hembra ave a tse. 11 Nôngo nen sha afatyô wen cii lu neninja kundu kundu, shi de keren nen u wan ave sha akaa a ior ga, shi eren nen tom sha ave a en, vough er se tese ne nahan, 12 sha er ne zenden shainja sha ishighe ki ior mba ken inya, shi ma kwagh a ban ne ga yô.

13 Kwagh ugen yô, anmgbianev, sar se u ma ne lan kwagh u mba ve kpe* la ga, sha er ne zungwe er mba ve lu a ishima-verenkeghen ga ve eren la ga yô. 14 Gadia aluer se na jighjigh ser Yesu kpe shi a nder shin ku yô, kape mba ve kpe ken Yesu la kpa Aôndo una nder ve sha u ve lu a na imôngo je la. 15 Gadia ka kwagh

3:7 * Zwa Grika, "ken ibanave yase." 3:8 * Zwa Grika, "se fatyô u lun uma." 4:2 * Shin "se kaa ser eren nen." 4:3 * Zwa Grika, *ponia* (ponia). Nenge Ngeren u Pasen Ase-mber. 4:4 * Zwa Grika, "ikyagh ki."

4:6 * Nenge Ngeren u Pasen Ase-mber. 4:13 * Shin "mba ve lu yaven shin ku."

u se lu ôron ne sha imo i Yehova* je ne, ser: Se mba se lu uma zan zan shighe u Ter una lu vea vese imôngo la, mayange se vande a mba ve kpe la ga, **16** sha ci u Ter iyol na una sen sha una va kaa imo sha ikyenge i ortyom u tamen man sha busa u Aôndo, nahan mba ve kpe ken Kristu la vea vande nderen shin ku. **17** Maa a tôô se mba se lu uma her la vea ve imôngo a yem a vese sha abeen, se za kohol ter sha ahumbe; nahan se za hemen u lun vea Ter gbem. **18** Yô surun nen hanmô wen ishima sha mkaanem man.

5 Kpa sha kwagh u ashighe man ayange a i ver la yô, anmgbianev, ityôkyaa ngi i ngeren ne ma kwagh ga. **2** Gadia ne ayol a en ne fa dedoo er iyange i Yehova* ia va er ormbaiv ka nan va tugh nahan yô. **3** Shighe u vea kaan ér “Bem gba, zayol kera ngu ga!” la yô, maa fese je mtim una va sha a ve kpoo, er martogh-or ka u kôr kwaseuya nahan, vea war mayange ga. **4** Kpa ne yô, anmgbianev, ne mba ken ime ga, nahan iyange la ia va ne aburabur er sev ka mbu av mbaiv shighe u ve ver ishima ga nahan ga, **5** gadia ne cii ne mba ônov mba iwaner man ônov mba atetan. Se mba kwagh u tugh ga, shi se mba kwagh u ime kpaa ga.

6 Nahan se kera za nen hemen u yaven er mbagenev ve lu eren nahan la ga, kpa se lu nen per shi se lu nen tsevaa. **7** Mbayaven ka tugh ka ve yav ye, mbahunden msôrom kpaa, ka tugh ve hunden ye. **8** Kpa se mba se lu ior mba atetan ne yô, se lu nen tsevaa, se haa nen jighjigh u nan man dooshima iyol, er ka rigautya nahan, shi se cir nen idyerutya, ka ishi-

maverenkegheh i va zuan a myom je la. **9** Gadia Aôndo tsua se ka sha u iyugh na i va sha a vese ga, kpa ka sha u se zua a myom ken Ter wase Yesu Kristu. **10** A kpe sha ci wase, sha er sea lu per shin sea lu yaven* kpa, se lu uma a na imôngo yô. **11** Nahan yô, taver* nen hanmô wen ishima shi wasen# nen hanmô wen, er ne lu vanden eren nahan.

12 Nahan, anmgbianev, se mba kaan a ven ser naan nen mba ve lu eren tom kpoghuloo hen atô wen la icivir, ve mba ve lu hemen ne ken Ter shi ve wan ne kwagh la; **13** shi kwagh ve a gba ne ishima tsung sha dooshima, sha ci u tom u ve eren la. Luun nen ken bem a hanmô wen cii. **14** Kpa, anmgbianev, se mba kaan a ven ser, gema taan nen mba ve lu nzughul kwagh la icin,* lamen nen a mba iyol i kpe ve# la sha gbenda u taver ve ishima, wasen nen mba ve taver ga la, waan nen ishima a ior cii. **15** Ver nen ishima, mô wen nana de eren or ifer sha ifer i nan er nan ga. Kpa keren nen u eren kwagh u dedoo a hanmô wen, man a mbagenev cii.

16 I saan ne iyol hanma shighe cii. **17** Eren nen msen gbem. **18** Sughun nen Aôndo sha hanma kwagh cii. Ka kwagh u Aôndo a soo ér ne eren ken Kristu Yesu je la. **19** De pirin nen usu u jijingi ga.* **20** De lahan nen akaa-ôron a profeti ga. **21** Tôvon nen akaa cii; kôr nen ave sha kwagh u a lu u dedoo la gbang. **22** Palegh nen hanmainja i ifer cii.

23 Aôndo u bem iyol na a tse-

5:10 *Shin “sea lu yaven shin ku.” 5:11

*Shin “surun.” #Zwa Grika, “maan.” 5:14

*Shin “waan nen mba ve lu nzughul akaa la kwagh.” #Shin “mba asema a ze ve iyol.”

5:19 *Shin “de tagher nen jijingi u eren tom ken a ven ga.”

gha ne sha hanma gbenda cii. Shi jijingi wen ma a lu vough sha hanma gbenda cii, kua uma wen man iyol yen, ne anmgbianev, sha er ne lu a acôghor iyol sha shighe u Ter Yesu Kristu una lu vea vese imôngo la ga yô. **24** Un u a lu yilan ne la ka u mimi, una er nahan keng a bunde ga.

25 Anmgbianev, eren nen msen sha ci wase her.

26 Sugh nen anmgbianev cii, kuve nen ayol.*

27 M ngu kaan a ven tave-raa ken iti i Ter mer, ôr nen washika ne anmgbianev cii ve ungwa.

28 Ter wase Yesu Kristu a za hemen u tesen ne erdoo u sha mhôôn.

5:26 * Zwa Grika, “suse nen zwa sha gbenda u wang.”

WASHIKA U SHA UHAR HEN

MBATESALONIKA

ATÔAKAA A VESEN

- 1 Ishughun (1, 2)
Jighjigh u nan u Mbatesalonika lu vesen (3-5)
A va a iyeve i oron sha mbahembanato (6-10)
Msen sha ci u tiônnono (11, 12)

- 2 Or u peren atindi (1-12)
Kwaghwan u wasen or tilen dông (13-17)
- 3 Za hemen u eren msen (1-5)
I ta icin sha kwagh u zenden nzughul (6-15)
Ishughun i kuren (16-18)

1 Mo Paulu, m ngu vea Sivanu* man Timoteu, m ngu ngeren hen tiônnono u Mbatesalonika u a lu ken mzough vea Aôndo Ter wase man Ter Yesu Kristu la:

2 Aôndo Ter man Ter Yesu Kristu vë tese ne erdoo u sha mhôôn shi vë na ne bem.

3 Gba u se sughun Aôndo sha kwagh wen hanma shighe cii, anmgbianev. Doo u se er nahan, sha ci u jighjigh u nan wen ngu hemban seer a seer shi dooshima u hanma wen nan lu tesen hanma or hen atô wen la ngu seer a seer.

4 Kwagh ne na yô, se ayol a ase se mba kaan ihyagh sha kwagh

wen a atôônanongo a Aôndo, sha ci u ne mba wan ishima shi ne tile sha jighjigh u nan wen, shin er i lu tôvon ne a ican shi ne lu tagher a mbamtaver* nahan kpaa. **5** Kwagh ne tese er ijirôron i Aôndo i lu i perapera yô, man ka nahan je i nenge ne ér ne kuma u yan dyako u Tartor u Aôndo, ú u lu ityôkyaa jighilii i ne lu yan ican la ye.

6 Kwagh ne tese ér Aôndo nenge ka un kwagh u perapera u van a ican sha mbara mba ve lu eren ne ican la. **7** Kpa ne mba ne lu yan ican la yô, a nyôr a ven ken mmem a vese imôngo shighe

1:1 * Mba yer un kpaa ér Shila.

1:4 * Shin “ne lu wan ishima a atsan.”

u Ter Yesu una ande sha vea mba-tyomov nav mba ageev **8** ken nomborusu, zum u una va a iyev i oron sha mbafan Aôndo ga man mba ve we loho u dedoo u sha kwagh u Ter wase Yesu ikyo ga la. **9** A tsaha ve mban sha mtim u tsôron, a kar a ve sha ishighe ki Ter man iengem i agee a na kera **10** sha shighe u una va u ngohol iengem sha kwagh u uicighanmba-iorov nav man sha u mba ve ne un jighjigh la ve nenge i kpiligh ve iyol yô, sha ci u ne na shiada u se er hen a ven la jighjigh.

11 Ka sha ityôkyaa ne jim je ka se eren msen sha ci wen hanma shighe ye, ser Aôndo wase ma a ne ma ne kuma sha kwagh u yange i yila ne la, shi ma a er hanma kwagh u dedoo u a nenge i doo un cii sha tahav nav ma a kure vough, kua hanma tom u jighjigh u nan wen a mgbegha ne u eren la. **12** Kwagh ne ngu nahan sha er iti i Ter wase Yesu ia zua a icivir ken a ven shi ne kpa ne zua a icivir ken mzough vea na, sha erdoo u sha mhôon u Aôndo wase man u Ter Yesu Kristu yô.

2 Nahan kpa, anmgbianev, sha kwagh u shighe u Ter wase Yesu Kristu una lu vea vese man er a kohol se cii se za lu vea na imôngo la yô, se mba kaan a ven ser, **2** aluer ior mba kaan ér iyange i Yehova* zurum kpa, de hingir nen tenge tenge ga. Aluer mba kaan ér loho la due hen Aôndo,* shin ve ôr ken ma washika u ve kaa ér ka se se nger je kpa, ishi-ma i de te ne kwe ga.

3 De deen nen or a tsumen a ven sha ma gbenda môm ga, sha ci u iyange la ia va ga, saa mba-

undun mcivir u mimi vea hii van, shi or u vendan atindi una due ken igbar, ka wan u mtim je la. **4** A tile sha u hendan kwagh, shi a kende a iyol na sha hemba hanma kwagh u ior ve senge ér ka aôndo shin hanma kwagh u i civir cii, nahan a tema ken tempel u Aôndo, ngu tesen ken igbar ér un ngu aôndo. **5** Ne umbur er shighe u m lu vea ven her la, m ôron ne akaa ne gaa?

6 Man hegen ne fa kwagh u a lu yangen un u duen ken igbar cii man shighe u i ver un la yô. **7** Ka mimi, ieren i vendan atindi ne ngi vanden zan hemen kera je, kpa ia lu myer zan zan saa un u a lu yangen i hegen la una va kar kera. **8** Ka hen shighe la je or u vendan atindi la una due ken igbar ye, un u Ter Yesu una bee a na sha, sha iôôn i* sha zwa na, shi una tim un kera sha shighe u ikhav ia tese wang ér Yesu ngu vea vese imôngo la. **9** Kpa or u vendan atindi la una va due ken igbar a tahav mbu Satan, una er ityom i ageegh kpishi shi una er uivande mbaaiev man akaa a kpilighyol **10** kua hanma inja ifer cii sha u tsughun mba ve lu timin la, ka injar i a kimbi ve je la, sha ci u ve ngohol mimi u ma a wase ve u waren la ga, a doo ve ishima kpa ga. **11** Ka nahan ve Aôndo a de ér i tsume a ve sha ityesen i aiegh sha u ve na aie jighjigh, **12** sha er ve cii a va ôr ve ijir ye, gadia ve na mimi jighjigh ga, kpa gema saan ve iyol a kwagh u ifer.

13 Kpa se yô, gba u se sughun Aôndo hanma shighe sha kwagh wen, ne anmgbianev mba doon Yehova* ishima, sha ci u sha hiihii la je Aôndo tsua ne sha u ne va zua a myom, a tsegha ne sha jijingi na

2:2, 13 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.
2:2 * Shin "ka loho u sha jijingi." Nenge Ngeren u Pasen Asembler, "Jijingi."

2:8 * Zwa Grika, "sha jijingi u."

man sha jighjigh u ne ne mimi la. **14** A yila ne sha u ne zua a myom la sha loho u dedoo u se yôon ne, sha er ne zua a iengem i Ter wase Yesu Kristu la yô. **15** Nahan yô, anmgbianev, tile nen dông, za nen hemen u dondon akaa a i tese ne la, yange a ôr ne a sha zwa shin a lu ken ma washika u a due hen a vese je kpa. **16** Shi Ter wase Yesu Kristu iyol na man Aôndo Ter wase u se doo un ishima shi a ne se ishimasurun i been mayange ga kua ishimaverenkeghen i dedoo sha erdoo u sha mhôon la, **17** a sur ne asema, shi a na tile nen dông sha* hanma ieren man kwaghôron u dedoo cii.

3 U masen yô, anmgbianev, za nen hemen u eren msen sha ci wase, sha er loho u Yehova* ua za hemen u samber fele fele shi a lu ngohol u sha icivir, vough er hen a ven kpa i lu nahan, **2** man sha er a yima se sha ikyeve i ubombaïorov man mbaaferev yô, gadia ka ior cii ve lu a jighjigh u nan ga. **3** Kpa Ter ka u jighjigh, una na ne agee shi una kura ne sha ikyeve i lferor. **4** Heela tseegh ga, se mba a vangertiôr ken Ter sha kwagh wen, ser ne mba dondon akaawan a ase, shi ne za hemen u dondon a kpa. **5** Ter a za hemen u kôom asema a en doo doo sha er Aôndo una doo ne ishima shi ne lu a ishimawan sha ci u Kristu yô.

6 Anmgbianev, se mba wan ne kwagh ken iti i Ter wase Yesu Kristu ser, hanma anmgbian u nan lu zenden nzughul nzughul, i lu sha ityesen i yange ne* ngohol hen a vese la ga cii yô, de kera luun nen vea nan imôngo ga. **7** Gadia ne

ayol a en ne fa kwagh u i gbe u ne eren sha u dondon ikhav yase yô, sha ci u yange se eren kwagh hen atô wen nzughul nzughul ga, **8** shi se ya or kwaghyan gbilin* kpa ga. Kpa se lu eren tom kpoghuloo sha ican tugh man atentan sha er se yuhwa or wen môm ikhav ga yô. **9** U ngu wer yange se lu a tahav ga ze, kpa se soo ser se na ayol a ase sha u se ver ne ikhav i ne dondo yô. **10** Jighilii yô, shighe u se lu vea ven la, se lu ôron ne kwagh ne var var, ser: "Aluer or soo u eren tom ga yô, kwaghyan kpa nana de ye ga." **11** Gadia se ungwa ser mbagenev ken a ven mba zenden nzughul nzughul, tom môm kpa mba eren ga, kpa ka ve waan ave sha akaa a a lu a ve ga yô. **12** Se mba kaan a ambaïor la shi wan a kwagh ken Ter Yesu Kristu ser, ve eren tom, ve de keren u wan ave sha akaa a ior ga, shi ve yaan kwaghyan u sha tom u ve er yô.

13 Ne yô, anmgbianev, de gbe nen uwer u eren kwagh u dedoo ga. **14** Kpa aluer ma or wa kwagh u se ôr ken washika ne ikyo ga yô, ver nen nan ikhav shi de nen u lun vea nan imôngo, sha er kunya ua kôr nan a iyol i nan yô. **15** Nahan kpa, de nengen nen nan ner nan ngu orhyom ga, kpa za nen hemen u wan nan kwagh shainja i anmgbian.

16 Yô, Ter u bem a za hemen u nan ne bem hanma shighe cii man sha hanma gbenda cii. Ter a za hemen u lun a ven cii.

17 Mo Paulu, m ngu ngeren ishughun yam sha uwegh agh. Ka ikhav i hanma washika wam; kape ka m nger kwagh je ne.

18 Ter wase Yesu Kristu a za hemen u tesen ne cii erdoo u sha mhôon.

2:17 *Shin "a na ne tahav mbu lun a." 3:1 *Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 3:6 *Shin a fatyô u kaan ér, "ve."

3:8 *Shin "a u kimbin shio."

WASHIKA U HIIHII HEN

TIMOTEU

ATÔAKAA A VESEN

<p>1 Ishughun (1, 2)
I ta icin sha kwagh u mbatesen mbaaiev (3-11)
I tese Paulu erdoo u sha mhôon (12-16)
Tor u tsôron (17)
'U nongon ityav mbi dedoo' (18-20)</p> <p>2 Msen sha ci u hanmainjaor cii (1-7)
Aôndo ngu môm, shi or u himen ior a Aôndo ngu môm (5)
Ipaan i kuman vough sha ci u ior cii (6)
Akaawan sha ci u nomso man kasev (8-15)
Wuhan iyol akuma akuma (9, 10)</p> <p>3 Akaa a or a er ve nana kuma u lun orkuran yô (1-7)
Akaa a or a er ve nana kuma u lun or u wasen mbatamen tom yô (8-13)
Icighan kwaghmyer u sha kwagh u civir Aôndo (14-16)</p> <p>4 I ta icin sha kwagh u atesen a azôv (1-5)</p> | <p>Kwagh u u er ve u lu ortom u Kristu u dedoo yô (6-10)
U tsaase iyol sha anumbe a eren man u civir Aôndo (8)
Ver ishima sha ityesen you (11-16)</p> <p>5 Gbenda u eren kwagh a agumaier man mbaganden (1, 2)
U wasen kasev mba côgholov (3-16)
U or nengen sha mba hen ya u nan (8)
I naan mbatamen mba ve eren tom kpoghuloo la icivir (17-25)
'Maan wain cuku cuku, sha ci u iyav ou' (23)</p> <p>6 Mba ve lu ikpan la ve naan mbavesen vev icivir (1, 2)
Mba tesen mba aiev man inyaregh ki soon (3-10)
Akaawan sha ci u or u Aôndo (11-16)
Vê lu mbainyarev sha kwagh u ityom i dedoo (17-19)
Kura kwagh u i we u sha ikyeve la (20, 21)</p> |
|--|--|

1 Mo Paulu, i yilam ér m lu apostoli u Kristu Yesu sha iniezwa i Aôndo, Oryiman wase, man sha iniezwa i Kristu Yesu, un u a lu ishimaverenkeghen yase la, **2** m ngu ngeren hen Timoteu,* wan wam u mimi sha kwagh u jighjigh u nan:

Aôndo Ter man Kristu Yesu Ter wase vè tese u erdoo u sha mhôon shi vè zungwe u mhôonom shi vè na u bem.

3 Er yange m vande wan we kwagh mer lu hen Efese, zum u m lu kohol iyol u zan ken Masedonia la nahan, hegen kpa m ngu wan we kwagh mer, venda kwagh a mbagenev taver taver vè de tesen

ma ityesen igen kposo ga, **4** shi vè de veren ato sha akaa a aiegh a ior ve ôron la ga, man sha icombor i ôron kpaa ga. Kwagh u injaa môm dugh ken ambaakaa la ga, kpa ka a na ior ve hingir u ôron agbillinakaa di tsô, nga ve a kwagh môm u a dugh hen Aôndo sha kwagh u jighjigh u nan ga. **5** Jighilii yô, awashima u kwagh u m kaa mer er* ne yô, ka u ma se tesen dooshima a ishima i wang man a imoshima i wang man a jighjigh u nan u lun a atseregh ga. **6** Mbagenev de u eren akaa ne, nahan ve hingir u ôron agbillinakaa. **7** Ka ve soo ér ma ve lu mbangerenatindi, kpa ve gema ve

1:2 * Inja na yô ér, "Or u Nan Aôndo Icvir."

1:5 * Shin "awashima wam u nan we ian."

kav akaa a ve ôron la ga, shin akaa a ve sendegh sha mi ngeegh la kpa a ga.

8 Se fa, Atindi ka kwagh u dedoo, aluer or ngu dondon a tse-mbelee* yô, **9** gadia i wa atindi ka sha ci u orperapera ga, kpa ka sha ci u mbavendanatindi man mbahembanato, kua mbacivir Aôndo ga man mbaasorabo, man mbaeren kwagh a ior sha mimi* ga, man mba hôngor icighankwagh, man mbawuan uter man mbawuan ungô man mbawuanior, **10** man mbaeren idya* man nomso mba yaven a nomso, man mbakôron or sha igyosor yemen a mi, man mbaeren aie man mba bumun sha aie kua hanma kwagh u a hendan a ityesen i wang,* **11** i sha kwagh u loho u dedoo u iengem, u Aôndo u sar sar, ú i wem sha ikyeve la cii.

12 M wuese Kristu Yesu Ter wase, un u a nem agee la, sha er a nengem a mimi iyol, nahan a nem tom yô, **13** shin er yange m lu or u lahan Aôndo shi tôvon ior a ican, shi m lu or u lahan ior nahan kpa a. Nahan cii kpa, i zungwem mhôonom, sha ci u m lu eren akaa la sha lan man a jighjigh u nan shio. **14** Kpa Ter tesem erdoo na u sha mhôon la kpishi, shi a wasem m ngu a jighjigh u nan man dooshima u a lu ken Kristu Yesu la. **15** Kwaghôron ne ka u mimi, shi a kuma u a lumun un a ishima i môm: Kristu Yesu yange va shin tar u va yiman mbaasorabo. Ken a ve cii, ka mo m hembe lun orisholibo ye. **16** Nahan kpa, i zungwem mhôonom, sha er Kristu Yesu una tese ishimawan na cii sha ikyeve yam, mo u m hembe lun orisholibo ne, una na me hingir ikyav hen mba vea na u jighjigh sha u zuan a uma u tsôron la yô.

17 Nahan icivir man iengem i lu i Tor u tsôron, u kpen mayange ga, u i nengen a na ga, a lu Aôndo tswen la, ghem sha won. Amen.

18 Timoteu wan wam, kwagh u m kaa mer er* ne zua sha akaa-ôron a profeti a yange i ôr sha a we la; ka sha akaaôron ne u za hemen u nongon ityav mbi dedoo, **19** u lu a jighjigh u nan man imoshima i wang, i mbagenev ve te kera ve, tso a ur a ve sha kwagh u jighjigh u nan la ye. **20** Mbagenev ken a ve yô, ka Hamenio man Alekezanda; m na ve sha ikyeve i Satan sha u i tsaha ve, ve hen kwagh, ve de lahan Aôndo ga yô.

2 Nahan, hiihii yô, m ngu kaan mer, i eren mbamsen mba zamber man mbamsen mba sônön kwagh, man mbamsen mba pinen iwassen sha ci u mbagenev kua mbamsen mba sughun Aôndo sha kwagh u hanma injaor cii, **2** man sha kwagh u utor kua mbahemenev* cii, sha er se za hemen u teman girgir shi lun ken bem, shi civir Aôndo kpoghuloo man a ishima i môm yô. **3** Kwagh ne ka kwagh u dedoo man u vough sha ishighe ki Aôndo, Oryiman wase, **4** u ishima na yô, i lu u i yima ior cii shi ve zua a mfe u mimi u vough la. **5** Gadia Aôndo ngu môm, shi or u himen ior a Aôndo kpa ngu môm, ka Kristu Yesu. Ka or **6** u yange na iyol na hingir ipaan i kuman vough sha ci u ior* cii la—kwagh ne ka kwagh u i gbe u a er shiada sha mi sha shighe na vough yô. **7** Ka sha ci u shiada ne je yange i tsuam ér m lu orpasenkwagh man apostoli ye—m ngu ôron ka mimi, m ngu eren aie ga—mo ortesen u akuraior sha kwagh u jighjigh u nan man mimi.

1:8 *Zwa Grika, "sha tindi." 1:9 *Shin "sha dooshima." 1:10 *Nenge Ngeren u Pasen Asembler, "Idya." *Shin "ityesen i injaa."

1:18 *Shin "ian i m lu nan we." 2:2 *Shin "mba ve lu sha aan a hemen ior." 2:6 *Shin "hanma injaor."

8 Nahan sarem u hanma ijiir yô, nomso mba eren kwagh a ior sha mimi* ma ve eren msen hanma shighe cii, a ishimanyoon shio man a anyiman shio. 9 Kasev di sarem u ma ve wuhan iyol sha inja,* akuma akuma man sha kwaghfan,* i de lu sha u eren ityough ki hemban ga, shi i de lu sha zanaria man utagbede shin sha akondo a taver ishe tsung ga, 10 kpa i lu sha gbenda u i doo u kasev mba ve kaan ér mba civir Aôndo vea eren la; inja na yô, i lu sha u eren ityom i dedoo.

11 Kasev vë teman ving vë he-nen kwagh, a iyol hiden a mi ijime tsung. 12 M na kwase ian mer nana tese ga, shin nana hemen nomsoor ga, kpa gba u nana luun ving.* 13 Gadia yange i gba Adam hiihii, cii man Ifa ye. 14 Shi lu Adam i tsugh ga, kpa lu kwase i tsugh nan, nan hingir u peren tindi ye. 15 Nahan kpa, a za hemen u kuran nan sha kwagh u mar, aluer nan* za hemen u nan jighjigh shi tesen dooshima shi lun wang shi eren kwagh sha kwaghfan* yô.

3 Kwaghôron ne ka u mimi: Aluer or ngu nôngon sha u nana lu orkuran yô, ka tom u dedoo je u sar nan ye. 2 Sha nahan yô, orkuran nana de lu a iti i bo* ga, aluer ka or u nan er ivaa yô, nana lu a kwase môm, shi nana eren kwagh akuma akuma, nana eren kwagh sha kwaghfan,* nana eren kwagh sha inja sha inja, shi nana lu or u ngohol ior sar sar, shi nana fa ityesen, 3 nana de lu or u hunden msôrom ga, shi nana de lu

ipilaor* ga, kpa nana lu inja legh legh, nana de lu or u zôhôn zwa ga, shi nana de lu or u soon inya-regh ga, 4 nana lu or u hemen* ya u nan sha gbenda u dedoo, ônov mba nan vë lu mba unghan kwagh shi eren kwagh sha inja 5 (gadia aluer or fa u hemen* ya u nan ga nahan, nana nenge sha tiônnono u Aôndo nena?), 6 nana de lu or u nan sember hingir ornanjighjigh ga, sha er nana va hingir u moron iyol, nahan a ôr nan ijiir i Diabolo kpa i ôr un la ga yô. 7 Heela tseegh ga, nana lu or u ior mba ken inya kpa ve eren shiada u dedoo sha kwagh u* nan yô, sha er nana zua a ilyahan* ga, shi nana gba ken kwaghônon u^a Diabolo ga yô.

8 Mbashiren tiônnono kpaa vë de lu ior mba wan ahumbe ga, vë de lu mba ôron kwagh shi hiden geman zwa* ga, vë de lu ior mba man msôrom* kpishi ga, shi vë de lu mba eren hua sha u keren mtsera sha anyighe ga, 9 vë lu ior mba ve var a icighan kwaghmyer u sha kwagh u jighjigh u nan la gbang, a imoshima i wang yô.

10 Shi i hii karen vë i nenge, aluer vë kuma yô; maa vë er tom u shiren tiônnono ga, aluer i nenge vë a zayol ga yô.

11 Kasev kpa vë de lu mba wan ahumbe ga, vë de lu mba vihin ior iti ga, shi vë eren kwagh akuma akuma, shi vë eren akaa cii sha mimi.

12 Mbashiren tiônnono mba vë er ivaa yô, vë lu ior mba lun a kwase môm, mba ve hemen ônov vev man uya vev sha gbenda u dedoo yô. 13 Gadia nomso mba ve eren

2:8 *Shin "ior mba ka ve kende ave sha a ishima i mimi yô." 2:9 *Shin "sha icivir." 2:9, 15; 3:2 *Shin "a mkav ken ishima." 2:12 *Shin "nana huan ving." 2:15 *Zwa Grika, "ve." 3:2 *Shin "or u ior ve puun nan."

3:3 *Shin "or u gbiden ior." 3:4, 5 *Shin "nengen sha." 3:7 *Shin "ve ôron akaa a dedoo sha a." *Shin "ihyeen." ^aShin "imeen i." 3:8 *Shin "vë de lu mba eren aie." *Zwa Grika, "wain."

tom sha gbenda u dedoo yô mba zuan a iti i dedoo kua ian i lamén a ishima i gbar gbar sha kwagh u jighjigh u nan u ve lu a mi ken Kristu Yesu la.

14 M ngu ngeren we akaa ne, shin er m lu veren ishima mer ica ia kera gba ga tsô me va hen a we nahan kpaa, **15** sha er aluer mea timbir kpa, u fa er i gbe u ú eren kwagh ken ya u Aôndo yô, ka tiônnono u Aôndo u uma je la, ka ityôgh man imaagh ki ki sue mimi yô. **16** Sha kpôô yô, icigh-an kwaghmyer u sha kwagh u civir Aôndo ne kpiligh iyol tsô: 'Yange i na un shon ne* due ken igbar ken iyol i inyam man awambe, i nenge un ér ngu orperapera ken jijingi, a ande hen mbatyomov, i pase kwagh na hen akuraior agen, i na un jighjigh shin tar, i yem a na sha, za ngu sha ian i icivirigh.'

4 Kpa jijingi u Aôndo ngu pasen wang ér, ken hemen yô, mba-genev vea undu atesen a se ne a jighjigh ne, vea hingir u keghen ato sha akaaôron a* tsumen a ior, a i senge ér a due hen Aôndo yô, man atesen a azôv, **2** sha ikyev i mbawanatseregh mba ve ôron akaa a aiegh, mba imoshima ve i we akpema er kwavyolough u i kpile iyôgh ki tseen vong sha mi nahan la. **3** Ka ve vendan a ior ér vè de eren ivaa ga, shi ve kaan a ior ér vè nyagh akaayan a Aôndo a gbe ér mbanan un jighjigh mba ve lu a mfe u mimi u vough la vè yaan a ishughun la. **4** Gadia hanma kwagh u Aôndo a gbe cii ka u dedoo, nahan gba u a venda kwagh môm ga, aluer i ngohol un a ishughun yô, **5** gadia ka i tsegha un sha kwaghôron u Aôndo man msen u ka i er sha mi la.

6 Aluer u ngu wan anmgbianev kwagh sha kwagh ne yô, u lu ortom u Kristu Yesu u dedoo, u i koso nan sha mkaanem ma se ne jighjigh a mi kua sha ityesen i dedoo i u dondo i lianaa la. **7** Kpa venda akaaôron a aiegh a a hendan a Aôndo, amba a ungômbakasev ka ve ôron la. Gema tsaase iyol you, a awashima u civir Aôndo. **8** Gadia u tsaase iyol sha anumbe a eren* la ka ainja kpuaa di tsô, kpa u civir Aôndo yô, ka ainja sha akaa cii, sha ci u kwagh la ka a wase or u zuan a averen a i tende zwa u nan se ken uma u hegen man uma u ken hemen la. **9** Kwaghôron la ka u mimi, shi a kuma u a lumun un a ishima i môm. **10** Ka nahan ve se lu eren tom kpoghuloo, nôngon sha afatyô wase cii ye, sha ci u se har ishimaverenkeghen yase cii sha Aôndo u uma, un ka Oryiman u hanmainjaor cii, hemban cii je yô, mbananjighjigh.

11 Za hemen u wan ior kwagh sha akaa ne, shi tesen a. **12** Mayange or a de lahan we sha ci u ú ngu wanye yum ga. Kpa gema lu mbananjighjigh ikyav sha iliam you, man sha ieren you, man sha dooshima, man sha jighjigh u nan kua sha mlu u wang. **13** Za hemen u veren ishima ôron ior take-da shi wan ior kwagh* shi tesen ve kpoghuloo, zan zan me kar van. **14** De te iyua i yange i na u sha kwaghôron u profeti, zum u mzough u mbatamen penda ave sha a we la kera ga. **15** Henen* sha akaa ne zulee, na ishima you cii sha a, sha er ior cii vea nenge a mzehehen wou wang yô. **16** Veren ishima sha iyol you man sha ityesen you hanma shighe cii. De

3:16 *Ka, "Yesu" je la. 4:1 *Zwa Grika, "keghen ato a ujijingi mba."

4:8 *Shin "u eren akaa a taver we iyol ker." 4:13 *Shin "taver ior ishima." 4:15 *Shin "gbiden kwar."

gbe uwer sha akaa ne ga, aluer u ngu eren nahan yô, u yima iyol you kua mba ve keghen ato a we la.

5 De zôhôn a organden ga, kpa lamen a nan kundu kundu er nan ngu teru nahan; lamen a agumaïor er ka anmgbianev ou mba hen tsombor nahan, **2** kasev mbaganden di er ka ungôôv ou nahan, agumaukase er ka anmgbianev ou mba kasev mba hen tsombor nahan, a ishima i wang.

3 Eren kwagh a kasev mba côgholov mba ve lu côghol jim jim* la sha icivir.* **4** Kpa aluer kwasecôghol nan ngu a ônov shin ônov mba ônov mba nan yô, vë hii hen u civir Aôndo hen uya vev, man u kimbin mbamaren vev kua mbamaren vev mba tamen kwagh u i gbe u vea kimbin ve la, gadia kwagh ne ka kwagh u vough sha ishig ki Aôndo. **5** Kwasecôghol u nan lu côghol jim jim shi nan lu ken ibanave yô, ka nan veren ishima i nan hen Aôndo shi nan eren mbamsen mba zamber tugh man atetan. **6** Kpa kwase u nan ne ishima i nan cii sha kwagh u asaren a iyolough yô, nan ngu kpeneh, shin er nan lu uma nahan kpaa. **7** Nahan, za hemen u wan ve kwagh sha akaa ne, sha er vea lu a iti i bo ga yô. **8** Jighilii yô, aluer or ngu nengen sha ior mba nan ga, hemban je yô, mba hen ya u nan yô, nan de u nan jighjigh a akaa a se ne jighjigh a mi la, nahan nan hembra gban kera a or u nan ne jighjigh ga yô.

9 Kwasecôghol u nan yen anyom 60 ga yô, i wa nan ken mba i gbe u a wasen ve la, aluer yange nan lu kwase u lun a nom môm, **10** shi i fa nan sha kwagh u ityom i dedoo yô; aluer yange

nan yese ônov, shi nan ngohol ior sar sar, shi nan ôôn uicighanmba-iorov angahar, shi nan wasen mba kwagh a tser ve, shi nan na iyol i nan sha u eren hanma tom u dedoo yô.

11 Kpa kasev mba côgholov mba ve lu agumaukase yô, de we ve ken mba i gbe u a wasen ve la ga, gadia isharen ve i yaven a or la ka ia va na a hingir ve ican u eren Kristu tom yô, ve soo u eren nom. **12** Nahan a na ve ibo sha ci u ve undu jighjigh u nan u yange ve tese* sha hiihii la. **13** Heela tseegh ga, shi ka ve va hingir u teman ave ave, ve gbaa zenden sha uya mba iorov tsô; man ka ve tema ave ave tseegh ga, kpa ka ve eren angereke shi ve waan ave sha akaa a ior kpaa, ve lamen sha akaa a ma ve lam sha mi ga yô. **14** Sha nahan yô, sarem u kasev mba côgholov mba ve lu agumaukase la vë er noov, vë mar ônov, vë nengen sha uya vev, ve de eren kwagh u una na orhendankwagh una lam sha a vese dang ga. **15** Jighilii yô, mbage-nev vande undun mimi kera, mba dondon Satan. **16** Aluer kwase u nan jighjigh nan ngu a anmgbianev hen tsombor mba ve lu kasev mba côgholov yô, nan a wasen ve sha er ikyav a yuhwa tiônnono ga yô. Nahan tiônnono di una wasen kasev mba côgholov mba ve lu côghol jim jim* la.

17 I nengen mbatamen mba ve hemen sha gbenda u dedoo la ér ve kuma icivir kpishi je, hemban je yô, mba ve eren tom kpoghuloo sha u lamen shi tesen la. **18** Gadia ruamabera kaa ér, "De we bua kper sha zwa zum u a lu shoghor samuyia ga." Shi, "Ortom kuma injar i nan." **19** De gbe lumun a kwagh u bo u i kaa ér

5:3, 16 * Shin "mba kwagh a ban ve sha mimi"; ka, mba ve lu a or môm u wasen ve ga je la.

5:3 * Shin "sha ikyo i wan."

5:12 * Shin "iceghzwa i yange ve er."

organden* nan er tsô ga, saa u fa mimi u kwagh shon hen mba-shiada uhar shin utar. **20** Kôôm mba ve eren isholibo la sha ishighe ki ior cii, sha er a lu icintan hen mbagenev cii* yô. **21** M ngu kaan a we sha ishighe ki Aôndo man Kristu Yesu kua mbatjomov mba Aôndo a tsough la mer, vande tôvon sha akaa ne vighe vighe cii man u tsua kwagh u u er ye, a u sängen a sange shio.

22 De thorough u pendan ave sha ma or ga;* de nyer iyol ken asorabo a mbagenev kpaa ga; za hemen u lun a ieren i wang.

23 De kera me mngerem ga,* kpa maan wain cuku cuku, sha ci u iyav ou kua angev mbu u lu gban fele fele la.

24 Ka i fa asorabo a mbagenev ken igbar, nahan i na ve ibo ave ave, kpa a mbagenev ka i va fa ken hemen. **25** Kape ityom i dedoo kpa i fe i ken igbar je la, i i fe i ga la kpa ia zer lun myer ga.

6 Mba i ker ve ikpan yô ve za hemen u nan mbavesen vev icivir a ishima i môm, sha er a laha iti i Aôndo kua ityesen ne ga yô. **2** Shi mba ve lu sha ikyeve i mbavesen mba ve lu mbananjighjigh la kpa ve de taver ve ityough sha ci u ka anmgbianev yum ga, kpa ve hemban eren ve tom sha gbashima cii, gadia tom ve u dedoo la ngu wasen ka mbananjighjigh man mba doon ve ishima.

Za hemen u tesen akaa ne shi wan ior kwagh sha a. **3** Aluer ma or ngu samber a ityesen igen kposo, man i zua sha ityesen i wang* i i dugh hen Ter Yesu Kristu la ga, shin i zua sha ityesen i sha kwagh

u civir Aôndo kpaa ga yô, **4** nan ngu or u moron iyol shi nan fa kwagh môm ga. Nan ngu or u sendegh ayôôso shi gban anyiman sha asemberakaa. Akaa ne nga a va a iyuhwe man ayôôso man iti i vihin ior* kua u hunan ior sha ifer, **5** shi nga a na ior ve zer eren ayôôso sha akaa a kiriki gbem, ka ior mba mhen ve a vihi shi ve te mimi kera je la. Ka ve henen ér u civir Aôndo ka gbenda u zuan a mtsera. **6** Jighillii yô, aluer or ngu civir Aôndo man kwagh u nan lu a mi la kuma nan yô, nana zua a mbamtsera kpishi. **7** Gadia se va a kwagh môm ken tar ne ga, shi se fatyô u tóon kwagh ken u yemen a mi kpaa ga. **8** Nahan aluer se mba a kwaghyan* man akondo* yô, akaa ne aa kuma se.

9 Kpa mba i hange ve u lun mbanyarev yô, ka ve gba ken imeen man kwaghhônôn kua ken asaren a ibume man a bo, a ka a nyôr a ior ken mtim man ku la. **10** Gadia ieren i soon inyaregh la ka mise u hanma kwagh u vihin cii, nahan er i hange mbagenev tsung u zuan a ki yô, i tsume a ve ve undu atesen a ve ne jighjigh a mi la, ve hingir u nyôron ken* atsan kpishi.

11 Nahan yô, we or u Aôndo, yevese akaa ne. Kpa gema nôngon kpoghuloo eren kwagh u perapera shi civir Aôndo shi lu a jighjigh u nan, shi tesen dooshima shi waan ishima shi lu ishima legh legh. **12** Nôngo ityav mbi dedoo mbi sha kwagh u jighjigh u nan, kôr ave gbang sha uma u tsôron u yange i yila u sha mi la; uma u u pase kwagh na doo doo ken igbar sha ishighe ki mbashiada kpishi la.

13 M ngu kaan a we sha ishighe ki Aôndo u a kuran akaa cii sha

5:19 *Shin "ortamen." 5:20 *Shin "sha er mbagen cii vea cia." 5:22 *Ka, "u thorough veren or sha ma iantom ken tiônongô" je la. 5:23 *Shin "de kera me mngerem tseegh ga." 6:3 *Shin "ityesen i injaa."

6:4 *Shin "alam a dang." 6:8 *Shin "kwagh u koson ayol a ase a mi." *Shin "ijir i tsan." Zwa Grika, "kwagh u yisan se." 6:10 *Zwa Grika, "ve kuma ayol a ve sha."

u a za hemen u lun uma la, man sha ishighe ki Yesu Kristu u yange er shiada u dedoo ken igbar sha ishighe ki Pontiu Pilatu la mer, **14** kuran tindi ne sha gbenda u wang, man sha gbenda u u zua a iti i bo* ga yô, zan zan Ter Yesu Kristu una kar duen ken igbar, **15** ka Ter u sar sar, u a lu U Ageegh tswen la; una tese iyol na ken igbar sha shighe u i ver la. Un ka Tor u utor, man Ter u uter, **16** u i lu un tswen i lu u una kpe mayange ga la; ngu ken iwanger i or a fatyô u mgbôghom a i ga yô, un u or môm nan lu a nenge a na ga, shi i lu u or a fatyô u nengen a na kpaa ga la. Icivir i lu i na kua agee a tsôron. Amen.

17 Wa mba ve lu mbanyarev ken tar* u ainge ne kwagh wer, vë de lu mbawan imanger# ga, shi vë de

6:14 *Shin “gbenda u ior vea puu u.” 6:17 *Shin “kov.” #Shin “ve de lu mbakaan ihyagh.”

veren ishima ve sha inyaregh ki ica ka i gba ga tsô ki kar kera ne ga, kpa ve ver ishima sha Aôndo u a nan se akaa cii mgbeghaa, sha ugbayol asev la. **18** Kaa ve vë eren kwagh u dedoo, vë lu mbanyarev sha kwagh u ityom i dedoo, vë naan kwagh mgbeghaa, vë keghen a kegh iyol u nan mbagenev kwagh, **19** nahan vea lu wan imaagh ki dedoo sha ci u mlu ve u ken hemen, sha er vea kôr ave gbang sha uma u a lu uma jim jim la yô.

20 Timoteu, kura kwagh u i we u sha ikyeve la, gema palegh alam a gbilinigh a a hendan a icighankwagh la, kua anyiman-akaa a ior ve kaan ér ka “mfe,” kpa a hendan a kwagh u mimi la. **21** Mbagenev dondo imba mfe la maa ve undu ityesen i ve ne jigh-jigh a mi la.

Yô, Aôndo a za hemen u tesen we erdoo u sha mhôn.

WASHIKA U SHA UHAR HEN

TIMOTEU

ATÔAKAA A VESEN

- 1 Ishughun (1, 2)
Paulu sugh Aôndo sha ci u jighjigh u nan u Timoteu la (3-5)
Nôngo iyua i Aôndo la i seer yeghen ken a we (6-11)
Za hemen u dondon kwaghôron u dedoo (12-14)
Mbahyomov mba Paulu man azende a na (15-18)
- 2 Wa loho sha ikyeve i nomso mba ve vie yô (1-7)
U wan ishima a ican sha ci u loho u dedoo (8-13)
Fa u pasen mkaanem ma Aôndo tsembelee (14-19)

- Yevese asaren a agumaïor la (20-22)
Gbenda u eren kwagh a mbaahendanev (23-26)
- 3 Ashighe a bo a sha ayange a masejime (1-7)
Dondo ikyav i Paulu la vough (8-13)
“Za hemen u dondon akaa a u fe” la (14-17)
Ruamabera jimin cii ka Aôndo a ne i nger ye (16)
- 4 “Er tom wou vighe vighe” (1-5)
Pasen loho la nduuluu (2)
“M nôngo ityav mbi dedoo” (6-8)
Paulu ôr akaa na (9-18)
Ishughun i kuren (19-22)

1 Mo Paulu, i yilam ér m lu apostoli u Kristu Yesu sha ishima i Aôndo, sha kwagh u ityendezwa i uma u ka i zua a mi ken Kristu Yesu la, **2** m ngu ngeren hen Timoteu, wan wam u ishima ishima:

Aôndo Ter man Kristu Yesu Ter wase vẹ tese u erdoo u sha mhôôn shi vẹ zungwe u mhôôm shi vẹ na u bem.

3 M wuese Aôndo, un u m lu eren un icighantom er uter av mba tsev kpa yange ve eren la, shi m ngu eren u a imoshima i wang, m hôr u eren msen zamber sha ci wou tugh man atetan ga. **4** Er m lu umbur mliam ou yô, sarem tsung u nengen a we, sha er me iv a iember yô. **5** Gadia m ngu umbur er u ne jighjigh i lu sha atseregh ga yô, ka jighjigh u nan u ngôu u tamen Loisi man ngôu Yunise yange ve hii lun a mi la; we kpa m ngu a vangertiôr mer u ngu a mi.

6 Sha ityôkyaa ne yô, m ngu umbur we mer, nôngo iyua i Aôndo i yange u zua a mi zum u m penda ave sha a we la i seer ken a we er ka a kende usu ve u seer yeghen nahan. **7** Gadia jijingi u Aôndo a ne se la ka u se lu mbaciankwagh ga, kpa ka u se lu a tahav shi se tesen dooshima shi se eren kwagh sha kwaghfan.* **8** Nahan kunya u de kôron we u eren shiada sha kwagh u Ter, shin mo u m lu ken purusu sha kwagh na ne ga, kpa suur sha tahav mbu Aôndo, nahan lumun u yan ican sha ci u loho u dedoo. **9** A yima se shi a yila se sha u se lu uicighanmbaivorov, ka sha ci u ityom i se er la ga, kpa ka sha ci u awashima na kua erdoo na u sha mhôôn. I na se kwagh

ne ken Kristu Yesu ngise ngise je, **10** kpa i nenge a kwagh ne hegen wang, sha ci u Oryiman wase Kristu Yesu due ken igbar, un u a kar a tahav mbu ku u lu a mi la kera, shi a te iwanger sha kwagh u uma man mlu u kpen ga, sha loho u dedoo **11** u yange i tsuam ér m lu orpasen u man apostoli man ortesen u la.

12 Ka sha ityôkyaa ne m lu yan ican sha akaa ne kpaa ye, kpa kunya kôrom a iyol yam ga. Gadia m fa Un u m ne u jighjigh la, shi m ngu a vangertiôr mer una fatyô u kuran akaa a m ne sha ikyeve na la zan zan iyange la. **13** Za hemen u dondon ikyav i kwaghôron u dedoo* u yange u ungwa hen a mo la, a jighjigh u nan man dooshima u or ka nana lu ken mzough vea Kristu Yesu ve nan lu a mi la. **14** Kura kwagh u injaa u i we u sha ikyeve sha icighan jijingi u a lu ken a vese la.

15 U fa er nomso mba hen tiôntar u Ashia cii ve gem iji-me a mo yô, kua Fijelu man Hemojini kpaa. **16** Ter a zungwe ya u Onesiforu mhôôm, gadia yange a shi taver mo ishima, kunya kôr un a iyol na sha ci u purusu u m nyer ne kpaa ga. **17** Kpa shighe u va ken gar u Roma la, a kerem sha gbashima a va zua a mo. **18** Ter Yehova* ma a zungwe un mhôôm sha iyange la. Shi ityom i yange er sha ci wam ken Efese la cii u fa i dedoo.

2 Nahan yô wan wam, za hemen u zuan a tahav sha erdoo u sha mhôôn u a lu ken Kristu Yesu la; **2** shi akaa a yange u ungwa hen a mo, a ior kpishi ve er shiada sha a la, wa sha ikyeve i nomso mba lun a mimi iyol, sha er ve di vea

1:7 * Shin "a mkav ken ishima."

1:13 * Shin "u injaa." 1:18 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

kuma u tesen mbagenev tsembelee yô. **3** Kegh iyol u yan ican sha inja i orshoja u dedoo u Kristu Yesu. **4** Or u eren tom shojaa môm nan nyer iyol* ken kpenga u eren* ga, sha er a doo or u a tee nan tom shojaa la a nan yô. **5** Shi ken anumbe a eren je kpa, mba gbe nan hanma or u nan gbe gesa cii iyua ga, saa or u nan gbe gesa shon sha atindi a anumbe shon la. **6** Ka orsule u nan eren tom kpoghuloo la ka nan hii yan atam a u ye. **7** Henen sha kwagh u m lu ôron ne gbem; Ter una na u fa akaa* cii.

8 Umbur wer yange i nder Yesu Kristu shin ku, shi un lu wan* u Davidi, er loho u dedoo u m lu pasen ne u tese nahan, **9** ka sha ikyya i u m lu yan ican shi i wuhem ken purusu inja er m ngu iferor nahan ye. Nahan kpa, mkaanem ma Aôndo yô, ma uikyangen ga. **10** Sha ityôkyya ne yô, m ngu wan ishi-ma a akaa cii her sha ci u mba i tsough ve la, sha er ve kpa vea zua a myom u i zuan a mi sha ikyyev i Kristu Yesu la, a iengem i tsôron yô. **11** Kwaghôron ne ka u mimi: Aluer se kpe a na imôngo yô, ka keng shi se va lu uma vea na imôngo; **12** aluer se za hemen u taver ishima yô, shi se va ya tor vea na imôngo; aluer se venda un yô, un kpa una venda se; **13** aluer se mba eren kwagh a na sha mimi ga kpa, un yô, una za hemen u eren kwagh sha mimi her, gadia una fatyô u hendan a iyol na ga.

14 Za hemen u umbur ve akaa ne, vaan ve kwagh sha ishighe ki Aôndo ve palegh u gban anyiman

2:4 * Zwa Grika, "kangen iyol i nan." # Shin a fatyô u kaan ér, "ken akaa a i eren ayange ayan-ge la." 2:7 * Shin "una na u mkav sha akaa." 2:8 * Zwa Grika, "vor."

sha kwagh u asemberakaa, ieren ne ngi a iwasen sha ma gbenda môm ga, sha ci u ka i vihi* mba ve keghen ato la. **15** Nôngo sha afatyô wou cii eren kwagh u Aôndo una lumun we yô, lu ortom u lun a kwagh môm u yan kunya sha mi ga, u a fe u pasen mkaanem ma mimi tsembelee yô. **16** Kpa venda akaaôron a gbiligh, a a hendan a icighan-kwagh la, gadia akaaôron la ka a na or nan gbaan ica a Aôndo nan seer a seer, **17** shi ka a samber er ivav i yan or iyol nahan. Hamenio man Filetu kpa mba ken mba ve samber a akaaôron la yô. **18** Ior mban undu mimi, mba kaan ér i vande nderen ior shin ku kera, shi mba vihin jighjigh u nan u mbagenev. **19** Nahan kpa, imaagh ki taver ki Aôndo a we la ki tile her, i nger sha mi ér, "Yehova* fa mba ve lu mba nav yô," shi, "Hanma or u nan yilan sha iti i Yehova* yô, nana venda kwagh u ifer."

20 U fa, ken zegeya yô, mkam ka ma lu ker ma i er sha zana-ria man azurfa tseegh ga, kpa kua ma i er sha ikyon kua sha inya yô, ma gen ka i lu ma eren akaa a icivirigh a mi, ma gen di i lu ma eren akaa a icivirigh ga a mi. **21** Nahan, aluer or palegh ikyyagh ki i eren akaa a icivirigh ga a mi la yô, nana lu ikyyagh ki eren kwagh u icivirigh a mi, ki i tseghe ki, ki lu or u nan lu a ki la a iwasen, i ser ki sha ci u eren hanma tom u dedoo a mi yô. **22** Nahan yevese asaren a agumaior la, gema eren kwagh u perapera shi za hemen u lun a jighjigh u nan shi tesen doo-shima shi keren bem, a mba ve yilan sha iti i Ter a ishima i wang la imôngo.

2:14 * Shin "ka i tim." 2:19 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

23 Heela tseegh ga, venda anyimanakaa a ibume man a gbi-linigh la, gadia er u fe nahan, akaa la nga ve a ayôôso. **24** Gadia gba u ortom u Ter nana lu or u eren ayôôso ga, kpa gba u nana eren kwagh a ior cii kundu kundu,* nana kuma u tesen, shi nana waan ishima zum u i er nan kwagh u vihin yô, **25** shi nana kôôm mba ve gbe anyiman la sha ishima i legh legh. Alaghga Aôndo una na vea gema ishima, vea hingir u zuan a mfe u vough u mimi la, **26** nahan vea va mase kaven er ve osough ken kwaghhôn u Diabolo yô, gadia a vande kôron ve sha u vë er ishima na.

3 Kpa fa kwagh ne, ken ayange a masejime yô, ashighe a bo aa va shi uma una taver. **2** Gadia ior vea hingir mba soon iyol ve tseegh man mba soon inya-regh man mba kaan ihyagh man mbawan imanger man mba lahan Aôndo man mba hemban mbamaren vev ato, man mba wuese kwagh ga man mba eren kwagh a ior* sha mimi ga, **3** man mba lun a dooshima ga man mba lumun u gban zwa môm a mbage-nev sha ma kwagh ga, man mba-vihin ior iti man mbakôron iyol ve tsaha ga, man mba toron asema man mba soon kwagh u dedoo ga, **4** man mba eren kwagh a azende a ve sha mimi ga, man mba norom sha kwagh, man mba kenden a iyol sha man mba ve soon u keren msaanyol ve tseegh, kpa Aôndo yô a doo ve ishima ga yô; **5** sha ashe yô, vea lu er ka mbacivir Aôndo nahan, kpa ieren ve ia tese ér mba civir Aôndo ga;* gema iji-me a ambaaior ne. **6** Mbagenev

ken a ve ka ior mba ka ve mough ve nyôr ken uya mba iorov myer ve ngohol asema a kasev mba taver ga, mba ve eren asorabo kpi-shi, mba asaren atô kposo kposo a hemen ve, **7** mba ve henen kwagh hanma shighe kpa mayange ve fetyô u aren sha mfe u vough u mimi ga la yô.

8 Er Yane man Yambere yange ve hendan a Mose nahan, kape mban kpa ve lu hendan a mimi her je la. Mhen u ambaaior ne vihi, Aôndo venda ve sha ci u ieren ve zua sha ityesen ne ga. **9** Nahan kpa, vea kera fatyô u zan hemen ga, gadia ior cii vea va nenge a ibumegh vev kira wang, er iorov mba uhar mbara kpa lu nahan. **10** Kpa we yô, u ngu dondon ityesen yam vough vough, kua ieren yam, shi u fa awashima wam, man kwagh u jighjigh u nan wam man ishimawan yam man dooshima wam man ishima-taver yam; **11** shi u fa er yange i tôvom a atsan shi m ya atsan hen Antiôki man Ikonium man Lisetera yô. Yange m taver ishima shighe u i lu tôvon mo a atsan la, nahan Ter yimam ken a cii. **12** Jighilii yô, mba i sar ve u civir Aôndo ken mzough vea Kristu Yesu cii, ve kpa a tôv ve a ican. **13** Kpa ieren i mbaaferev man mbatsughunior ia lu vihin gban a gba kera, vea lu tsughun ior, shi ve di kpa a lu tsughun ve.

14 Kpa we yô, za hemen u dondon akaa a u fe, a yange i pase u ve u ne jighjigh la, gadia u fa ior mba u hen a sha ikyev ve la, **15** man er iyev je, u hii u fan icighanruamabera u una na u hingir orfankwagh, sha u va zuan a myom sha jighjigh u nan ken Kristu Yesu la yô. **16** Ruamabera jimin cii ka Aôndo a ne i nger ye, ngu ainja sha u tesen or man

2:24 * Shin "sha kwaghfan." 3:2 * Shin "Aôndo." 3:5 * Shin "ia tese ér mcivir la fatyô u geman injä ve ga."

sha u kôôm or man sha u sôron akaa a i er shami ga yô, man sha u tsaase or sha kwagh u perapera, 17 sha er or u Aôndo nana kuma vough, nana wa ago iyol tsembelee sha hanma tom u dedoo yô.

4 M ngu kaan a we sha ishighe ki Aôndo man Kristu Yesu, un u a lu ôron mbaumav man mbakpenev ijir sha shighe u una va hii u hemen ken Tartor na la, mer: **2** Pasen loho u Aôndo; pasen u nduuluu,* sha ashighe a doon man sha ashighe a i taver kpaa; kôôm ior, taan ve icin tave-raa, shi waan ve kwagh a ishima i wan tsung man sha inja i or u fan ityesen. **3** Gadia shighe ngu van u ior vea de u keghen ato a ityesen i wang,* vea gema vea tsua mbatesen kpishi sha asaren a ve, sha u vë ngirigh ve ato[#] yô. **4** Vea tôô ato a ve sha ityesen i mimi kera, vea gema a ver ato sha akaaôron a aiegh. **5** Kpa we yô, lu tsevaa sha akaa cii, waan ishi-ma a ican, er tom u orpasenivangeli,* er tom wou vighe vighe.

6 Mo yô, mba vanden haan mo er ka nagh ku wain nahan, shighe wam u yemen zurum. **7** M nôngo ityav mbi dedoo, m gba ayem m kure, m dono akaa a se ne jighjigh a mi la. **8** Hegen je i verem injar i i lu sha ci u mbaperapera, i Ter u a lu orjir u perapera la una nam sha iyange shon la, kpa ka mo tseegh ga, kua mba ve lu veren ashe a shighe u una ande la cii.

9 Nôngo sha afatyô wou cii va hen a mo fefa. **10** Gadia Dema undum sha ci u a soo tar* u hegen ne, nahan a yem ken Tesalonika, Keresen di yem ken Gala-

tia, Titu gema yem ken Damatia. **11** Ka Luka tseegh a lu vea mo ye. U vaan yô, vaan vea Marku, gadia ngum a iwasen kpishi ken tom ne. **12** Kpa m tindi Tikiku ken Efese. **13** U vaan yô, vaan a ikyondo i wuhee i yange m undu hen ya u Karepu ken Teroa la, kua uihyurenmbaruamabera, hemban je yô, mba i er sha akôv a inyam la.

14 Alekezanda, or u a varen iwa i togula la, er kwagh a mo vihi je gande. Yehova* una kimbi un injar sha aeren a na. **15** We kpa gba u u wa ikyo sha kwagh na, gadia yange hendan a akaa a se lu ôron la kpoghuloo je.

16 Zum u m lu palegh iyol sha kwa hiihii sha ishighe ki mbahe-menev la, or môm va ta ikyaa a mo ga, ve cii ve undum—Aôndo a de ne ve ibo sha kwagh ne ga. **17** Kpa Ter va tile ikyua a mo ivim a agee, sha er me na a pase loho u dedoo kpoghuloo, shi akuraior cii aa ungwa u yô; shi i yimam sha zwa u begha. **18** Shi Ter una warem sha ikyev i hanma kwagh u ifer cii, shi una kuram sha ci u Tartor na u sha. Icivir i lu i na zan zan gbem sha won. Amen.

19 Sugh Prisika man Akwila kua mba hen ya u Onesiforu sha ci wam.

20 Erasetu ngu ken Korinte, kpa m undu Terofimu uange ken Milete. **21** Nôngo sha afatyô wou va cii man shighe u wuhee ye.

Yubulu ngu sughun we, Pudene kpaa, kua Linu man Kelodia man anmgbianev cii.

22 Ter a ver u sha ieren i dedoo i* u lu tesen la. A tese u erdoo na u sha mhôn la.

4:2 * Shin "a atimbir shio." 4:3 * Shin "ityesen i injaa." # Shin "sha u vë ôron ve akaa a ve soo u ungwan." 4:5 * Shin "za hemen u pasen loho u dedoo." 4:10 * Shin "kov."

4:14 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 4:22 * Zwa Grika, "sha jijingi u."

HEN TITU

ATÔAKAA A VESEN

<p>1 Ishughun (1-4)
I kaa a Titu ér a ver mbatamen ken
Kerete (5-9)
Kôôm mbahembanato (10-16)</p> <p>2 Ityesen i injaa sha ci u agumaïor man
mbaganden (1-15)
Vendan kwagh u a lu sha ishima i
Aôndo ga la (12)
Eren ityom i dedoo sha gbashima (14)</p> | <p>3 U unghan imo i hanma or er i doo
la (1-3)
Wa ago iyol u eren ityom i dedoo (4-8)
Venda anyimanakaa a ibume man
inïongo i paven (9-11)
Akaawan man ishughun i Paulu iyol
na (12-15)</p> |
|--|---|

1 Mo Paulu, kpan u Aôndo man apostoli u Yesu Kristu, m na jighjigh a ityesen i mba Aôndo a tsough ve la kpa ve ne jighjigh a mi la, shi m ngu a mfe u vough u ityesen i mimi i sha kwagh u civir Aôndo, **2** man kwagh ne cii har sha ishimavenkeghen i uma u tsôron, u ngise je Aôndo u a eren aie ga la tondo zwa u nan la. **3** Kpa shighe u ver la va kom yô, a na sha u ior ve unghwa loho na ne sha tom u pasen kwagh, u i wem sha ikyev sha iniezwa i Aôndo, Oryiman wase la; **4** m ngu ngeren hen Titu, wan wam u mimi i nan jighjigh a mo imôngo:

Aôndo Ter man Kristu Yesu, Oryiman wase, vë tese u erdoo u sha mhôn shi vë na u bem.

5 Yange m undu u ken Kerete sha er u sôr akaa a yange nzughul* la shi u zende sha agar agar u ver mbatamen yô, er yange m kaa u nahan, mer: **6** i de lu or u nan lu a iti i bo ga, aluer ka or u nan er ivaa yô, nanã lu a kwase môm, ônov mba nan

ve lu mbananjighjigh mba i nengen ve ér ve wa dang ga shin ve taver ityough ga yô. **7** Gadia er orkuran nan lu or u nengen sha ya u Aôndo yô, gba keng u nana lu a iti i bo ga; nanã de lu or u sendegh sha kwagh ga, nanã de lu or u nyoon ishima fefa ga, nanã de lu or u hunden msôrom ga, nanã de lu ipilaor* ga, nanã de lu or u eren hua sha u keren mtsera sha anyighe ga, **8** kpa nanã lu or u ngohol ior sar sar, or u soon ieren i dedoo, or u eren kwagh sha kwaghfan,* orperapera, or u eren kwagh a ior mba nan sha mimi, or u kôron iyol tsaha, **9** i lu or u nan tesen ior sha gbenda u u tese ér nan var a mkaanem ma* mimi yô, sha er nana fatyô u taver mbagenev ishima* sha ityesen i wang[^] shi kôôm mba ve ôr kwagh u kahan kposo yô.

10 Gadia mbahembanato ngee, kua mba ôron akaa a wasen ga,

1:7 *Shin "or u gbiden ior." 1:8 *Shin "a mkav ken ishima." 1:9 *Shin "loho u."
*Shin "u wan mbagenev kwagh." ^Shin "ityesen i injaa."

1:5 *Shin "a yange lu a mshi."

man mbatsughunior, hemban je yô mba ve hanger sha kwagh u icôngo la. **11** Gba keng u a cir ambaaior la zwa, sha ci u ka ve je ve lu vihin uya mba iorov cii sha u tesen akaa a ma ve tese ga, sha ci u keren mtsera sha anyighe ye. **12** Or ve ugen u a lu profeti yô, kaa ér: “Mbakerete ka ior mba wan aie, ka inyamkyume i vihin tu, ka ior mba teman a tema* mba ve soo kwaghyan kpi-shi yô.”

13 Shiada ne ka u mimi. Sha ityôkyaa ne yô, za hemen u kôôm ve taveraa, sha er jighjigh u nan ve una taver yô. **14** De keghen ato sha ukwaghhir mba Mbayuda shin atindi a ior mba ve undu mimi la ga. **15** Mba ve lu wang yô, mba nengen akaa cii ér nga wang, kpa mba ve hôngor shi ve lu a jighjigh u nan ga yô, kwagh môm lun ve wang ga, gadia mba-mhen vev hôngor, shi imoshima ve kpa ngi wang ga. **16** Ka ve ôron ken igbar ér ve fa Aôndo, kpa ve eren akaa a tesen ér ve fa un ga, sha ci u ve ndôhôr ishima shi mba ongo kwagh ga shi i lumun ve u eren ma tom u dedoo môm ga.

2 Kpa we yô, ôron kwagh u a zough sha ityesen i wang* la her. **2** Mba ve lu mbaganden la ve eren kwagh akuma akuma, ve de lu mba wan ahumbe ga, ve eren kwagh sha kwaghfan,* ve lu mba nan jighjigh taveraa shi ve tesen dooshima shi ve waan ishima. **3** Kasev mba ganden kpa ve eren kwagh sha icivir, ve de lu mba vihin ior iti ga, ieren i man msôrom* kpi-shi la i de ye tor ken a ve ga,

1:12 * Shin “ka ior mba wan hwev.” 2:1 * Shin “ityesen i injaa.” 2:2, 5, 6, 12 * Shin “a mkav ken ishima.” 2:3 * Zwa Grika, “wain.”

ve lu mba tesen kwagh u dedoo, **4** sha er vea fatyô u wan kasev mba kiriki kwagh ér ve soo noov vev shi ônov vev ve doo ve ishima yô; **5** ve eren kwagh sha kwaghfan,* ve lu wang, ve eren ityom i hen ya,* ve lu a injia i dedoo, ve unghan noov vev, sha er a lam sha loho u Aôndo dang ga yô.

6 Agumaior kpaa, waan ve kwagh wer ve eren kwagh sha kwaghfan.* **7** Eren kwagh u tesen wer u ngu veren ikyav i dedoo sha hanma gbenda cii. Tesen kwagh u wang* a asenge shio, **8** kwaghôron wou a lu u wang* u a fatyô u puun ga yô, sha er mba ve hendan a vese la vea va ahenge, vea zua a kwagh u bo* môm u vea ôr sha a vese ga yô. **9** Mba ve lu ikpan yô, ve wa ayol a ve sha ikyeve i mbavesen vev sha hanma kwagh cii, ve keren u eren ishima i mbavesen vev, ve de kenden ve imo ga, **10** ve de iin ve ga, kpa ve tesen sha hanma gbenda cii ér mba a mimi iyol, nahan sha hanma gbenda cii vea na ityesen i Aôndo, Oryiman wase, ia seer doon ior ishima.

11 Gadia erdoo u sha mhôn u Aôndo la due ken igbar, ngu van a myom sha ci u ior cii. **12** Erdoo ne ka a tese se u vendan hanma kwagh u a lu sha ishima i Aôndo ga yô, kua asaren a taregh, shi a tese se u eren kwagh sha kwaghfan* man u eren perapera man u civir Aôndo ken tar* u se lu ker hegen, **13** se lu keghen akaa a nan se

2:5 * Shin “ve nengen sha uya vev.” 2:7 * Shin a fatyô u kaan ér, “Tesen sha gbenda u wang.” 2:8 * Shin “u injaa.” * Shin “kwagh u ifer.” 2:12 * Shin “kôv.” Nenge Ngeren u Pansen Asembler.

msaanyol a se lu veren ashe a mi ne; kua shighe u iengem i Aôndo u ageegh ia due ken igbar, man i Oryiman wase Yesu Kristu, **14** u a ne iyol na sha u paan se ken hanmainja i tindi u peren cii, shi a wanger nongoiro sha ci na iyol na, ve lu kwagh na u ishima ishima, ve lu eren ityom i dedoo sha gbashima la.

15 Za hemen u ôron akaa ne shi wan ior kwagh* shi kôôm ve sha tahav mbu i ne u la cii. Or môm nana de lahan we ga.

3 Umbur ve ve za hemen u lun sha ikyeve i ugomoti man mba-utahav shi ve unghan imo ve, ve keghen a kegh iyol u eren hanma tom u dedoo, **2** ve de la-men sha ma or dang ga, ve de lu mba zôhôn zwa ga, kpa ve lu mba eren kwagh sha kwagh-fan, ve eren kwagh a ior cii sha ishima i legh legh tsung. **3** Gadia se kpa yange se lu abumea-ior, se lu mba unghan kwagh ga, i tsume a vese, se lu ikpan i asaren atô kposo kposo kua akaa a nan msaanyol, se lu eren aferakaa shi gban iyuhwe, se ndôhôr ishima, se lu mba kôron mbage-nev ihyom.

4 Nahan kpa, Aôndo, Oryi-man wase tese uumace erdoo na kua dooshima na ken igbar. **5** A yima se (lu sha ci u ma tom u injaa u se er ga, kpa lu sha ci u mhôonom nam ma zungwen); yange er kwagh ne zum u na se uma sha u ôôn se shi geman se sha u se hingir hegh sha icighan jijingi la. **6** Yanghe haa jijingi ne mgbeghaa sha a vese sha ikyeve i Yesu Kristu Oryiman wase, **7** sha er zum u una nenge se ér se mba mbaperapera sha erdoo

u sha mhôôn u un shon la kera yô, se hingir mba yan dyako u sha kwagh u ishima-verenkeghen i uma u tsôron la yô.

8 Akaaôron ne ka a mimi, shi m soo mer za hemen u ôron akaa ne var var, sha er mba ve ne Aôndo jighjigh la vea za hemen u veren ishima eren ityom i dedoo yô. Akaa ne ka a dedoo shi nga ior ainja.

9 Kpa kwagh môm a de gbe u sha anyimanakaa a ibume man icombor i ôron kua ayôôso man anyiman a gban sha kwagh u Atindi ga, gadia mtsera ngu ken akaa ne ga, ka agbilinakaa tsô. **10** Or u nan paven iniongo yô, wa nan kwagh* kwa u hiihii man kwa u sha uhar, aluer nan ungwa ga yô, pav a nan. **11** Gadia er u fe nahan, imbaor la nan undu gbenda, nan ngu eren ishilibo shi nan ya ibo ken ishima i nan.

12 Zum u me tindi Atema gayô Tikiku hen a we yô, nôngo sha afatyô wou cii va kohol mo hen Nikopoli, gadia ka her m lu veren ishima mer me lu zan zan shighe u wuhee una kar been ye. **13** Nôngo tsung na Zena, u a fe Atindi tsema tsema la iwasen, kua Apolo, sha er kwagh a ban ve ken zende ve ga yô. **14** Ior aseve kpa ve hen u eren akaa a dedoo her, sha er vea wasen sha shighe u kwagh a gbe gagh yô, sha u vea za hemen u umen atam hanma shighe yô.

15 Mba ve lu heen a mo imôngo la cii mba sughun ne. Sugh mbananjighjigh mba se doo ve ishima la sha ci wam.

Aôndo a za hemen u tesen ne cii erdoo u sha mhôôn.

HEN FILEMON

ATÔAKAA A VESEN

Ishughun (1-3)

Dooshima u Filemon man jighjigh na u
nan (4-7)

Paulu zamber sha ci u Onesimu (8-22)

Ishughun i kuren (23-25)

1 Mo Paulu, i wuhem ken purusu sha kwagh u Kristu Yesu, m ngu vea anmgbian wase Timoteu, se mba sughun we Filemon, we u u eren tom a vese imôngo, shi u doo se ishima la, **2** shi se mba sughun Apia, anmgbian wase u kwase, man Arekipu, u a lu orshoja a vese imôngo la, kua tiônnongo u a kohol hen ya wou la kpaa:

3 Aôndo Ter wase man Ter Yesu Kristu vẹ tese ne erdoo u sha mhôn shi vẹ na ne bem.

4 Ka m shi sughun Aôndo sha kwagh wou ken mbamsen av, **5** gadia m ngu ungowan kwagh u jighjigh u nan wou man er Ter Yesu kua uicighanmbaivorov cii ve doo u ishima yô. **6** M ngu eren msen mer akaa a se ne jighjigh a mi la ma a wase u u fan hanma kwagh u dedoo u se zough a mi sha ikhev i Kristu cii. **7** Gadia, anmgbian, m ungwa kwagh u dooshima wou nahan saan mo iyol shi kundum iyol kpishi, sha ci u uicighanmbaivorov zua a ishima-taver sha ikhev you.

8 Sha ityôkyaa ne yô, m ngu a ian i ôron kwagh a we gbar gbar ken Kristu er m soo la cii, mer er kwagh u vough ne, **9** nahan cii kpa, sha ci u dooshima yô, m ngu zamber a zamber a we, gadia

u nenge er mo Paulu m lu organ-den, shi hegen i wuhem ken purusu sha kwagh u Kristu Yesu yô. **10** M ngu zamber a we sha ci u wan wam, Onesimu, u m va hingir ter na er m lu ken purusu* ne. **11** Ngise la lu u a iwasen ga, kpa hegen yô, ngu u a iwasen kua mo kpaa. **12** M ngu tindin un mer a hide a za kohol we, un u a doom ishima tsung ne.

13 Sarem u ma a lu heen vea mo ma a wasen mo, sha ityough ki ma i lu we ma u lu va wasen mo tom hen shighe u m lu ken purusu sha ci u loho u dedoo ne la. **14** Kpa m soo u eren kwagh ne a u we nan mo ian shio ga, sha er u tese erdoo wou la, a lu sha mkighir ga, kpa a lu sha ishima you je yô. **15** Alagh-ga tsô ka kwagh u a ne ve a undu u hen anshighe kpuaa* je ne, sha er una hide a lu vea we ghem yô; **16** una kera lu kpan ga, kpa una hembra kpan, una lu anmgbian u doon se ishima u sha iyol man u ken Ter, hembra je yô sha ci wam, kpa a hembra lun sha ci wou cii. **17** Nahan aluer u nenge wer m ngu ijende you* yô, ngohol un sar sar, er a lu mo kpa u er na-

10 * Zwa Grika, "ken uikyangen." 15 * Zwa Grika, "ken ihwa i môm." 17 * Shin "or wou."

han. **18** Shi aluer a er u ma kwaghbo shin a ya u kwagh yō, mo me kimbi u. **19** Mo Paulu, m ngu ngeren we sha uwegh agh je: Me hide u a kwagh shon; man we je yō, u hemba ngun mo a injō cii, ka uma wou jim je. **20** Nahan yō, anmgbian, ma u nem iwasen sha kwagh ne sha ci u Ter; na ishima i gban shimi sha ci u Kristu.

21 M ngu a vangertiōr mer u ungwam, nahan m ngu ngeren we, sha ci u m fa dedoo mer u er a hemba kwagh u m kaa ne je kpaa. **22** Kpa kwagh ugen yō, sōrom ijiir

i tsan, gadia m ngu veren ishima mer, sha iwasen i mbamsen enev yō, me hide hen a ven.*

23 Epafera, u a lu ken purusu sha kwagh u Kristu Yesu er mo nahan la,* ngu sughun we, **24** shi Marku man Aristareku kua Dema man Luka, mba se eren tom imōngo ne kpa mba sughun we.

25 Ter Yesu Kristu a za hemen u tesen ne erdoo na u sha mhōon sha ieren yen i dedoo* la.

22 * Shin “a pasem me hide hen a ven.” **23**

* Zwa Grika, “u a lu orkwar vea mo la.” **25**

* Zwa Grika, “sha jijingi u ne tesen.”

HEN

MBAHEBERU

ATŌAKAA A VESEN

1 Aōndo lamen sha ikhev i Wan na (1-4)
Wan hemba mbatyomov (5-14)

2 Ver ishima i hemba ave a tse (1-4)
I wa akaa cii sha ikhev i Yesu (5-9)
Yesu man anmgbianev nav (10-18)
Orhemen u van ve a myom (10)
Pristi u vesen u zungwen
mhōōnom (17)

3 Yesu hemba Mose (1-6)
Ka Aōndo a maa akaa cii ye (4)
I ta icin sha kwagh u banen a jighjigh
u nan (7-19)
“Nyian ne, aluer ne ungwa imo na
yō” (7, 15)

4 Aluer or venda u nyōron ken mmem u
Aōndo yō, ka kwaghbo (1-10)
Kwaghwan sha u wasen or u nyōron
ken mmem u Aōndo (11-13)
Mkaanem ma Aōndo ma uma (12)
Yesu, pristi u vesen u heman (14-16)

5 Yesu hemba pristi u vesen u
orumace (1-10)
Imba i Mekisedeki la (6, 10)

A hen u ungwam kwagh sha ican
i ya la (8)

Ka sha ikhev na ior vea zua a myom
u tsōron ye (9)

I ta icin sha kwagh u lun iyev iyev (11-14)

6 Se nōngo kpoghuloo se via nen (1-3)
Mba ve undu jighjigh u nan ve la mba
hiden manden Wan sha kon (4-8)
Lu nen a vangertiōr sha kwagh u
ishimaverenkeghen (9-12)
Ityendezwa i Aōndo ka kwagh u bunden
ga (13-20)
Ityendezwa i Aōndo man ibumun na
ka kwagh u geman ga (17, 18)

7 Mekisedeki, lu un tseegh lu tor man
pristi ye (1-10)
Kristu ka pristi u heman cii (11-28)
Kristu fatyō u yiman vindi vindi (25)

8 Tabernakel lu mure u akaa a sha (1-6)
I pase mkposo u ikyuryan i tse
a i he (7-13)

9 Icighantom ken tembe u tempel u shin
tar (1-10)

- Kristu nyôr sha, a awambe a na (11-28)
Orhimen u ikyuryan i he (15)
- 10 Inia v mbi sha zendenya mbi a inja
keng ga (1-4)
Atindi, ka mure (1)
Kristu na nagh kwa môm ku kua lu a
inja gbem yô (5-18)
Gbenda u he man u uma, sha u
nyôron (19-25)
Se bunden nen mbamkombo asev
ga (24, 25)
Icintan sha kwagh u isholibo i eren sha
apera (26-31)
Vangertiôr man jighjigh u nan u wasen
se u taver ishima (32-39)
- 11 I pase kwagh u a lu jighjigh u nan
yô (1, 2)
Mbananjighjigh mba ve ver ikhav
la (3-40)
- A jighjigh u nan shio yô, or a fatyô u
eren kwagh u doon Aôndo ga (6)
- 12 Yesu, Orwasen se u lun a jighjigh u
nan u vough (1-3)
Ikpela i mbashiada kpishi (1)
De vendan tsaha u Yehova ga (4-11)
Kôôm igbenda i lu jighilii sha ci u
angahar ou (12-17)
Mba kporom hen Yerusaleu u sha
la (18-29)
- 13 Kwaghwan u masetyô man
ishughun (1-25)
De hungur u ngohol ior sar sar ga (2)
Ilese i lu kwagh u civirigh (4)
Ungwan nen imo i mba ve lu hemen
hen atô wen la (7, 17)
Na nagh ku iwuese (15, 16)

1 Sha ayange a tsuaa la, Aôndo lam a uter asev mba tsev acin imôngo sha ikhev i uprofe ti man sha igbenda igen kpishi. **2** Kpa ken mkur u ayange shon ne yô, lamen a vese sha ikhev i Wan na u a ver un ér a lu oryandyako sha akaa cii, shi i lu sha ikhev na a gbe akaa a sha man a shin tar* la. **3** Ka iengem i Aôndo la je a lu a mi ye, shi a bee Un vindi vindi, shi ka sha mkaanem nam ma ma lu a tahav la akaa cii a ze hemen u lun ye. Yange wanger asorabo a ase kera yô, za tema ken uwegh ku yanegh ku Aôndo u Iciviligh sha. **4** Nahan a hembra mbatyomov sha ci u a ya dyako u iti i i hembe doon a i ve yô.

5 U tesen ikhav yô, i gbe nahan ka hanma ortyom Aôndo a kaa a nan ér: “U ngu wan wam; nyian ne m hingir teru”? Man shi ér: “Me hingir ter na, un di una hingir wan

wam” ase? **6** Kpa zum u una shi a tindi Waniunda na shin tar la, una kaa ér: “Mbatyomov mba Aôndo cii ve gure un inya.”*

7 Shi a ôr kwagh u mbatyomov ér: “Ka a er mbatyomov nav ve lu ujijingi,* ka a er mba ve eren un tom mban ve lu er nomborusu nahan.” **8** Kpa kwagh u Wan la yô, a kaa ér: “Aôndo ka ikyônough ki torough you zan zan gbem sha won, shi tôgh ku Tartor wou ka tôgh ku iji rôron i mimi. **9** Pera-pera yange doo u ishima, u gema u kôr atindi a peren ihyom. Ka nahan ve Aôndo, Aôndo wou yange shighe u mkurem shi na u iember hembra mbagenev mba ve lu* er we nahan la ye.” **10** Shi i kaa ér: “Tere, sha hiihii la, u wa imaagh ki tar, shi usha ka ityom i ave a ou. **11** Ve a vihi kera, kpa we yô,

1:2 * Shin “akaa a sha ikhav ikhav.” Nenge Ngeren u Pasen Asembler, “Kov.”

1:6 * Shin “ve gure ve na un icivir.” 1:7 * Shin “ve lu er ahumbe nahan.” 1:9 * Shin “hembra mba ve lu ator.”

u lu her; vea bee iyol er ka ikyondo nahan, **12** u hule ve sha er ikyondo i cirin nahan, u musan ve er ka ikyondo yô. Kpa we yô, u gem ga, anyom a ou kpaa aa bee mayanga ga.”

13 Kpa i gbe nahan ka hanma ortyom a kaa a nan ér: “Temam ken uwegh ku yanegh, zan zan me kar veren mbahyomov ou ve lu u kpenga* u pendan angahar sha mi”[#] ase? **14** Ve cii ka ujijingi mba eren icighantom, mba ka i tindi ve sha u ve za wase mba vea va ya dyako u myom la gaa?

2 Ka nahan ve i gbe hange hange u se ver ishima sha akaa a se ongo la a hembra ave a tse ye, sha er mayange se kua se kar ihyongo ga yô. **2** Gadia aluer loho u yange i tindi mbatyomov ôr la lu kwagh u bunden ga, shi hanma or u yange nana per tindi shin nana hembra ato cii i tsaha nan vough er tindi tese la yô, **3** a er nan ve se war, aluer se kera na ishima sha kwagh u myom u hemban cii la ga yôô? Gadia lu Ter wase je hii u pasen kwagh u myom ne ye, shi mba ve ungua loho na la kpa ve pase se mimi u kwagh ne, **4** Aôndo kpa lu eren shiada sha mi sha uivande man akaa a kpilighyol kua ityom i ageegh kposo kposo, man sha ichigan jijingi u yange na ior sha ishima na la.

5 Gadia ka mbatyomov a we tar u uumace u u lu van la sha ikyev ve ga, tar shon u se lu ôron kwagh u u la. **6** Kpa hen ijiir igen la, orgen er shiada ér: “Or ngu di nyi ve u umbur nana? Shin wan u or ngu nyi ve u we un ikyo? **7** U er un a yina sha mbatyomov kpuaa di tsô; u na un injar i iengem man icivir, shi u ver un wer a nengen sha

ityom i ave a ou. **8** U gema akaa cii u wa sha ikyev* na.” Er Aôndo a we akaa cii sha ikyev na yô, tese ér kwagh môm u a we sha ikyev na ga ngu ga. Nahan kpa, hegen se mba a nenge akaa cii á lu sha ikyev na ga. **9** Kpa se mba nengen a Yesu, un u yange i er un a yina sha mbatyomov kpuaa di tsô la, hegen i na un injar i iengem man icivir, gadia a ya ican zan zan a kar kpen. A kpe sha ci u ior cii, sha erdoo u Aôndo a tesen sha mhôn la.

10 Gadia Aôndo u akaa cii a lu sha ci na, shi i lu un a ne akaa cii a lu la, yange lu van a mbayev kpishi ken iengem. Sha nahan yô, doo kpishi er yange na Orvesen u Tamen u van ve a myom la va ya atsan, nahan kuma vough u yiman ve yô. **11** Gadia un u lu tseghan ior la, kua mba i lu tseghan ve la cii, ter ve ngu môm, man sha ityôkyaa ne yô, kunya ngu ker un u yilan ve ér anmgbianev ga, **12** gadia a kaa ér: “Me pase iti you hen anmgbianev av; me wa ican i wuese we ken tiônngo.” **13** Shi a kaa ér: “Me suur sha a na.” Shi ér: “Nenge! Mo man mbayev mba kiriki mba Yehova* a nem ne.”

14 Sha nahan yô, er “mbayev mba kiriki” mbara ve lu a iyol i inyam man awambe yô, un kpa va lu a iyol i inyam man awambe, sha er una kpe, nahan una tim Diabolo, un u a lu a tahav mbu eren akaa a van a ku la yô. **15** Man sha er una pase* mba yange mciem ma kuugh kôr ve ikpan la cii, vea kera lu uikyangen ga yô. **16** Gadia ka mbatyomov jighilii a lu wasen ve ga, kpa ngu wasen ka ônov

1:13 * Shin “kujila; ayakpa.” # Shin “me kar nan we tahav mbu hemban mbahyomov ou.”

2:8 * Zwa Grika, “u ver shin akevangahar a.”

2:12, 13 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

2:15 * Shin “una sagh.”

mba* Aberaham. **17** Sha nahan yô, yange gba u una hingir er “anmgbianev” nav nahan sha hanma gbenda cii, sha u una hingir pristi u vesen u zungwen mhôônom man u jighjigh sha akaa a Aôndo, sha er una na nagh ku wamen* sha ci u asorabo a ior yô. **18** Er un iyol na kpa ya ican shighe u i lu karen un la yô, ngu a fatyô u wasen mba i lu karen ve la.

3 Sha nahan yô, ne anmgbianev mba ne lu uicighanmbaïorov, ne lu ken mba i yer* ve u yemen sha la, hen nen zulee sha kwagh u Yesu, un u se lumun* ser ngu apostoli man pristi u vesen la. **2** Yange lu eren kwagh sha mimi a Un u tsua un la, vough er Mose kpa er ken ya u Un shon la nahan. **3** Gadia i nenge un ér a* hembra Mose icivir, sha ci u or u nan maa ya la ka nan hembra lun a icivir a ya u nan maa la. **4** Jighilii yô, hanma ya cii ka or ka nan maa ye, kpa un u a maa akaa cii la ka Aôndo. **5** Yange Mose lu ortom u jighjigh ken ya u Un shon la jimin cii; kwagh ne lu shiada sha akaa a yange lu u a va ôr kwagh u a la, **6** kpa Kristu yô lu wan u jighjigh u nengen sha ya u Aôndo. Man ka se se lu ya Na ye, aluer mimi je se za hemen u ôron kwagh a ishima i gbar gbar, shi se mba a ishimaverenkeghen i se lu tan ave vanger a mi la her taveraa zan zan mkur yô.

7 Sha nahan yô, vough er icighan jijingi a kaa nahan, “Nyian ne, aluer ne ungwa imo na yô, **8** de cighir nen asema er sha shighe u uter enev mba tsev lu eren akaa a nan mo ishimavihin

tsung la nahan ga, er sha iyange i ve lu karen mo ken taaikyôngo, **9** ape ve lu karen mo shi bamem mo, shin er ve nenge ityom yam zan zan anyom **40** nahan je kpa la. **10** Ka nahan ve kwagh u kov la yange ndôhôr mo ishima, m ôr kwagh ne ye, mer: ‘Ve zer tsumen ken asema a ve ghem, ve fa igbenda yam ga.’ **11** Nahan ishi-ma vihim, m bum mer: ‘Vea nyôr ken mmem wam ga.”

12 Anmgbianev, wa nen ikyo sha er mô wen môm nana undu Aôndo u uma la nana hingir u lun a boshima u banen a jighjigh u nan ga yô. **13** Kpa za nen hemen u taver hanma wen ishima hanma iyange, er shighe u i yer ér “Nyian” la a lu her ne, sha er mô wen nana hingir u cighir ishima sha tahav mbu tsughun or mbu isholibo i lu a mi la ga yô. **14** Gadia se hingir mba va zuan a kwar vea Kristu imôngo, aluer se mba a vangertiôr u yange se lu a mi sha hiihii la her taveraa zan zan mkur yô. **15** Ka er i kaa nahan, ér: “Nyian ne, aluer ne ungwa imo na yô, de cighir nen asema er sha shighe u uter enev mba tsev lu eren akaa a nan mo ishimavihin tsung la nahan ga.”

16 Gadia ka unô yange ve ungwa cii kpa shi ve na ishima vihi un tsung-nu? Jighilii yô, ka mba yange ve due ken Igipiti sha ikyeve i Mose la cii gaa? **17** Heela tseegh ga, lu unô kwagh ve ndôhôr Aôndo ishima zan zan anyom **40**? Lu mba ve er isholibo, mba ikyom ve saa ken taaikyôngo la gaa? **18** Man lu unô yange bum ér vea nyôr ken mmem na ga? Lu mba ve hembra ato la gaa? **19** Nahan se nenge er yange ve fatyô u nyôron ker ga sha ci u ve ban a jighjigh u nan yô.

2:16 * Zwa Grika, “vor u.” 2:17 * Shin “nagh ku himen ior a Aôndo.” 3:1 * Shin “i lôhó” * Shin “se pasen sha zwa wase.” 3:3 * Ka, “Yesu” je la.

4 Nahan, er ityendezwa i nyôron ken mmem na la i lu her yô, se wa nen ikyo,* gayô orgen ken a ven[#] nana va kuma u nyôron ker ga. **2** Gadia se kpa i pase se loho u dedoo vough er ve kpa yange i pase ve nahan; kpa loho u ve ungwa la lu ve ainja ga, sha ci u ve na jighjigh er mbage-nev mba yange ve dondo kwagh u ve ungwa la nahan ga. **3** Gadia ka se mba se ne jighjigh la se lu nyôron ken mmem na ye, vough er a kaa nahan, ér: "Nahan ishi-ma vihim m bum mer, 'Vea nyôr ken mmem wam ga.'" A ôr kwagh ne, shin er yange er ityom na bee sha shighe u i lu gban tar* la nahan kpaa. **4** Gadia hen ijiir igen la a ôr kwagh u iyange i sha utaan-karuhar la a kaa ér: "Tsô Aôndo mem ityom na cii sha iyange i sha utaan-karuhar la," **5** shi a va kaa hen ijiir ne ér: "Vea nyôr ken mmem wam ga."

6 Sha nahan yô, er ian i lu her sha ci u mbagen kpa ve nyôr ken mmem shon ne, man er mba yange i ôr ve loho u dedoo shon sha hiihii la nyôr ker ga sha ci u ihyembeato yô, **7** shi a ver iyange, shighe karen naleghaa yô, a ôr ken Pasalami u Davidi ér, "Nyian"; vough er i vande teren nahan, ér, "Nyian ne, aluer ne ungwa imo na yô, de cighir nen asema ga." **8** Gadia luun er Yosua yange hemene ve nyôr a ve hen ijiir i mmem a lu yô, Aôndo ma va kera ôr kwagh u iyange igen ga. **9** Nahan iyange i memen ngi her sha ci u ior mba Aôndo. **10** Gadia or u nan nyer ken mmem u Aôndo yô, nan mem ityom i nan, er Aôndo kpa yange mem i na nahan.

11 Sha nahan yô, se nongo nen tsung se nyôr nen ken mmem la, sha er ma or nana hingir u nyôron ken imba ihyembeato la ga yô. **12** Gadia mkaanem ma Aôndo ma uma shi ka ma er tahav, shi ma ese hembra nyityô sanker u lun akur ahar cii, ka ma nyôr ken or zan zan ma pav uma* a jijingi[#] je kpaa, kua ujuan a mshiam, shi ka ma fatyô u ponon mbamhen man mbaawashima mba nan kpaa. **13** Shi ma kwagh môm u i gbe ngu myer sha ishighe nagh ga, kpa akaa cii nga ken igbar sha ishighe ki Un u i gbe keng u se va ôr un kwagh wase la, ngu nengen a a bong.

14 Sha nahan yô, er se lu a Yesu Wan u Aôndo, pristi u vesen u hemban u a kôndo a yem sha la yô, se za nen hemene u pasen kwagh na ken igbar. **15** Gadia ka pristi u vesen u una kanshio u zungwen a vese sha mbamyen aseve la se lu a mi ga, kpa ka u i kar un sha akaa cii, er se nahan, kpa a er isholibo ga la. **16** Nahan yô, se kporom nen hen ikyonough ki torough ki* erdoo u sha mhôôn la a ishi-ma i gbar gbar, sha er a zungwe se mhôôn nom shi a tese se erdoo u sha mhôôn sha u wasen se sha shighe vough yô.

5 Gadia hanma pristi u vesen u i tsough nan hen ior yô, ka i ver nan sha u nana eren tom u Aôndo sha ci ve, sha er nana naan uiyua man iniav sha ci u asorabo yô. **2** Ka nan eren kwagh sha mhôôn a mba ve er kwaghbo sha lan* yô, sha ci u nan iyol i nan kpa nan ngu a myen u nan.[#] **3** Sha nahan yô, ka i gba u nana naan iniav sha ci u asorabo a nan, vough er ka nan na sha ci u asorabo a ior nahan.

4:1 * Shin "se er nen teghelee." # Shin "ken a vese." 4:3 * Zwa Grika, "tan (ivor),"inja na yô ér, er i hii u jilen ônov mba Adam man lfa la.

4:12 * Shin "or u ken won." # Shin "or u kimi." 4:16 * Shin "hen Aôndo u a tesen." 5:2 * Shin "abu." # Shin "nan yina."

4 Or gbe zuan a icivir ne a ishima i nan ga, kpa ka nan zua a mi zum u Aôndo a tsough nan la tseegh, vough er Aron nahan.

5 Nahan Kristu kpa zua a icivir i hingir pristi u vesen ne iyol na ga, kpa a zua a icivir la hen Un u yange kaa a na ér: "U ngu wan wam; nyian ne m hingir teru" la.

6 Shi ka vough er a kaa hen ijiir igen la nahan, ér, "U ngu pristi, imba i Mekisedeki la, man u lu pristi gbem sha won."

7 Shighe u Kristu lu shin tar* la, eren mbamsen mba zamber man mba sônnon kwagh genger genger a mliam ashe, hen Un u yange fatyô u yiman un ken ku la, nahan i ungwa mbamsen nav sha ci u un cian Aôndo. 8 Shin er lu wan nahan kpa, a hen u unghan kwagh sha akaa a yange ya ican sha mi la. 9 Shi mba va eren un hingir vough yô, lu u mbau- ngwan un cii vea zua a myom u tsôron sha ikyeve na, 10 sha ci u Aôndo ver un ngu pristi u vesen, imba i Mekisedeki la.

11 Se mba a akaa kpishi a ôron sha kwagh na, man a taver u pasen, sha ci u ne hingir mba unghan tumbuluu. 12 Gadia er hegen* i doo u ma ne lu mbatesen nahan kpa, gema gba u shi orgen nana hide a hii u tesen ne akaa a yange ne hii henen ken icighan loho u Aôndo la, ne hide ne hingir mba i gbe u a na ve atu- mba, a lu kwaghyan u taver ga yô. 13 Gadia or u nan lu man atu- mba her cii, nan ngu a hoghor a mkaanem ma perapera ga, sha ci u nan ngu wanye u cuku. 14 Kpa kwaghyan u taver ngu sha ci u mbaganden mba ve er tom a mkav

ve u ken ishima gbem i hoghor ve, ve tsaase un u fan mkposo u kwagh u dedoo a kwagh u bo la.

6 Nahan, er se hen akaa a yange i hii tesen se sha kwagh u Kristu la se bee kera yô, se nô- ngo kpoghuloo se via nen, se kera hide se wa imaagh ga, inja na yô, se kera saa henen kwagh u geman ishima den ityom i gbilinigh,* man u nan Aôndo jighjigh 2 man itye- sen i sha kwagh u anza a batise- ma kposo kposo, man u pendan or ave iyol, man mnder u shin ku man kwagh u mtsaha u tsôron la ga. 3 Man sha iwasen i Aôndo yô, se fatyô u hingir mba vian.

4 Gadia mba ve vande zuan a iwanger shi ve vande zuan a iyua i yemen sha, shi ve hingir mba zuan a kwar u icighan jijingi 5 shi ve ngohol loho u dedoo u tsôron shi ve nenge a akaa a kpilighyol a sha kwagh u tar u u lu van la, 6 kpa ve undu jighjigh u nan ve yô, gbe- nda ngu u a wase ve vea hide a gema ishima ga, sha ci u ve hide ve mande Wan u Aôndo sha kon ayol a ve, ve hee un ken igbar. 7 Gadia inya ka i ngohol iveren hen Aôndo sha ura u ka u nôôn sha i faa faa i nyôron shimi la, nahan i mende iyiav mbi lun mba ve kaha i la a iwasen. 8 Kpa aluer i me- nde usaa man mbaasaa yô, i venda i kera je ve; ica a kera gba ga tsô Aôndo una wa i ifyan, shi ken ma- sejime yô, a nande i.

9 Kpa sha kwagh wen yô, ne mba doon se ishima, se mba a vangertiôr ser ne hembra mban sha ian i dedoo, ka ian i va zuan a myom je la, shin er se lu ôron akaa ne nahan kpaa. 10 Gadia Aôndo ban a perapera ga, nahan una hungur a tom wen man doo- shima u ne tese sha ci u iti na

5:7 * Zwa Grika, "Sha ayange a Kristu lu ken iyol i inyam man awambe." 5:12 * Zwa Grika, "er hen shighe ne nahan."

6:1 * Shin "den ityom i iyol i ka i kpe kera ne."

la ga; ne mba eren kwagh ne sha tom u ne er uicighanmbaiaorov, shi ne lu eren u her la. **11** Kpa sar se u hanmô wen nanā za hemen u tesen gbashima la her, sha er ne lu a vangertiôr sha kwagh u ishimaverenkeghen la zan zan mkur yô, **12** nahan ne hingir mba wan hwev ga, kpa ne lu mba dondon ikyav i mba yan dyako sha akaa a i tende zwa u nan ve, sha ci u jigh-jigh u nan man ishimawan ve la.

13 Gadia er or u hemban Aôndo nan lu u una bum ken iti i nan mayange ga yô, zum u lu eren ityendezwa a Aberaham la, a bum ken iti na iyol na, **14** a kaa ér: "Me ver u doo doo kpee a bunde ga, shi me na ônov ou vea ngee kpee je." **15** Nahan er Aberaham tese ishimawan yô, i er ityendezwa ne a na. **16** Gadia uumace ka ve bum ken iti i or u nan hembe ve yô, man ka vea bum nahan yô, kwagh la a bee a hanma anyiman cii, sha ci u ka ikyav i tesen ér kwagh u ve er la ka mimi. **17** Nahan Aôndo kpa, er tsua u seer tesen mba yan dyako u ityendezwa la wang er awashima na* la a lu u geman ga yô, a bum[#] sha u tesen er i lu kwagh u mimi yô, **18** sha er se mba se yevese se va lu hen ijiir i yeren ne se zua a ishima-taver tsung sha akaa a ahar a geman ga,* a a tese ér Aôndo una fatyô u eren aie ga ne, nahan se suur sha ishimaverenkeghen i i ver se sha ishi la yô. **19** Se mba a ishimaverenkeghen neinja er ka imandetso i sha ci u uma wase nahan, ka i wase se u tilen dōng a akperan a tan shio, shi ka i hemen se i nyôr a vese hen ikyondo i yisan, **20** ape orhemen wase a

nyer sha ci wase la, ka Yesu je la, un u a hingir pristi u vesen imba i Mekisedeki, shi i lu u una lu pristi ghem sha won la.

7 Gadia Mekisedeki ne, lu tor u Salem, pristi u Aôndo U Hemban Cii. Yange zua a Aberaham, zum u Aberaham za tim utor lu hidden yô, nahan a ver Aberaham doo doo, **2** Aberaham di gema na un* môm-ken-pue u hanma kwagh u lu a mi cii. Hiihii yô,inja i iti na la ér, "Tor u Perapera," shi lu tor u Salem,inja na yô ér, "Tor u Bem." **3** Er lu a ter ga, ngô ga, tsombor ga, shi i fa kwagh u mmar na shin ku na ga, kpa lu er Wan u Aôndo nahan yô, ngu pristi, shi una lu pristi ghem sha won.*

4 Or ne yange lu tagher tagher je zua ga! Ka nahan ve Aberaham, u lu orya* la, yange tsua môm-ken-pue u hanma kwagh u hemban doon ken akaa a yange ya ishar sha mi la na un ye. **5** Ka mimi, er Atindi a tese nahan, ônov mba Levi mba ka i na ve tom u pristi la, tindi kaa ér vë ngohol môm-ken-pue hen ior, ka hen an-gbianev vev je la, shin er mban kpa ve lu ônov mba Aberaham nahan kpaa. **6** Kpa or u due ken tsombor ve ga ne yange ngohol môm-ken-pue hen Aberaham, shi ver un u yange i er uityendezwa a na ne doo doo. **7** Nahan, ka kwagh u nyiman ga, ka or u nan lu sha ian i vesen la ka nan ver or u nan lu sha ian i kiriki la doo doo ye. **8** Man sha vegher u Mba-levi yô, ka ior mba ka ve kpe ne ve lu ngohol môm-ken-pue ye, kpa sha vegher ugen la di yô, gema ka or u i lu eren shiada sha kwagh na ér ngu uma la a lu ngohol ye. **9** Nahan a fatyô u kaan ér, Levi u

6:17 * Shin "kwagh u a tsough u eren." # Zwa Grika, "a nyôr a mbum sha mi." 6:18 * Ka, "ityendezwa i Aôndo man mbum na" la je la.

7:2 * Zwa Grika, "kar un kwar sha." 7:3 * Shin "hanma shighe cii." 7:4 * Shin "tertamen."

a lu ngohol môm-ken-pue la je kpa a na môm-ken-pue sha ikyev i Aberaham, **10** gadia shighe u Mekisedeki zua a ter na* u tamen la, i lu a mar un ga.

11 Nahan, luun er yange lu u or a fatyô u hingir vough sha ci u tom u pristi u Mbalevi eren la nahan (gadia tom la kpa lu kwagh u Atindi a yange i na nongoior la tese ér i eren yô), ityôkyaa shi ma i lu i pristi ugen una due, u i kaa ér ngu er Mekisedeki nahan, ngu er Aron ga yôô? **12** Gadia er i lu geman tom u upristi yô, hingir hange hange u a gema Atindi kpaa. **13** Gadia or u i ôron akaa ne sha a na la yange due ken ipyaven igen, i i gbe je kpa or u ker nan lu a er tom sha atse a nan nagh ga yô. **14** Gadia se fa wang er Ter wase yange due ken ipyaven i Yuda yô, man Mose ôr kwagh môm u tesen ér pristi una due ken ipyaven la ga.

15 Man kwagh ne hemba wanger hegen er pristi ugen a dugh, a lu er Mekisedeki nahan yô. **16** A hingir imba pristi la, ka sha ci u a due ken tsombor u or er tindi a tese la ga, kpa ka sha tahav mbu mbu ne a lu a uma u timin mayange ga la. **17** Gadia i er shiada sha kwagh na, i kaa ér: "U ngu pristi imba i Mekisedeki la, man u lu pristi gbem sha won."

18 Sha nahan yô, i kar a tindi u tse la kera sha ci u a yina shi ngu a iwasen ga. **19** Gadia Atindi sôr ma kwagh môm hingir vough ga, gema ka ishimaverenkeghen i hemban doon, i i ve se a mi la i er nahan ye, shi ka sha i se lu seer kporom hen Aôndo ye. **20** Shi er yange i gba eren kwagh ne ga, kpa i er sha u bumun yô, **21** (gadia mimi je, ior mbagen mbá mba i bum sha kwagh ve ga kpa ve hi-

ngir upristi yô, kpa un shon ne yô, i bum ér una hingir pristi, man Un u a bum la kaa ér: "Yehova* bum, shi una gema zwa# ga, 'U lu pristi gbem sha won'"), **22** kwagh la na Yesu hingir ibumun i ikyur-yan i hemban doon cii. **23** Heela tseegh ga, mbagenev kpishi yange ve hingir upristi sha ityough ki mbagen, sha ci u mba ve kpe la ku yange ve u zan hemen a tom u pristi, **24** kpa ngun yô, ngu lun gbem sha won, nahan a kera gba u mbagen vea kar a er tom u pristi sha ityough nagh ga. **25** Sha nahan yô, shi una fatyô u eren tom u yiman mba ve lu van hen Aôndo ken iti na la vindi vindi, sha ci u una lu uma gbem, una lu zamber sha ci ve hanma shighe cii.

26 Gadia doo u se lu a imba pristi u vesen, u a eren kwagh a ior nav sha mimi, a lu a ibo sha ma kwagh ga, a lu a acôghor ga, i pav un a mbaasorabo, i kende a na a kar usha cii la. **27** Un yô, kera gba u una naan iniav ayange ayan-ge, una hii nan sha ci u asorabo a na, maa una na sha ci u asorabo a ior, er upristi mba vesen mbara eren nahan la ga, sha ci u un shon ne yange na nagh sha uma na kwa môm maa kure kwagh la. **28** Gadia ka sha Atindi ka i ver ior mba lun a mbamyen sha tom u pristi u vesen ye, kpa gema ka sha kwagh u yange i ôr i bum, zum u i na Atindi kera la, i ver Wan u i er un a hingir vough, shi i lu u una lu gbem sha won la, a lu pristi u vesen ye.

8 Nahan kwagh u vesen ken kwagh u se lu ôron yô, ka un ne: Se mba a imba pristi u vesen ne, a tema ken uwegh ku yanegh ku ikyônough ki thorough ki Aôndo u Icvirigh sha, **2** ka ortom u

7:10 * Shin "ter u Levi."

7:21 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.
Shin "una vaa afanyô."

ken icighanjiir man u ken tenti u mimi u i lu Yehova* a er, i lu or ga la. **3** Gadia hanma pristi u vesen yô, ka i ver nan sha u nana eren tom u nan uiyua kua iniav cii; nahan gba keng u ngun kpa una lu a kwagh u nan. **4** Luun er ngu shin tar yô, ma a lu pristi ga, gadia ior mba, mba ve lu vanden eren tom u nan uiyua er Atindi a tese la yô. **5** Icighantom u ior mban ve eren la ka ikhav man mure u akaa a sha. Ka vough er kwagh u Aôndo ôr a Mose zum u kuma u una er tenti la a tese nahan: Gadia A kaa ér: "Ver ishima er hanma kwagh a lu er i tese u sha uwo nahan." **6** Kpa hegen Yesu ngohol tom u u hembe doon cii yô, sha ci u un kpa ngu orhimen u ikyuryan i hemban doon cii; yange i va a ikyuryan ne sha tindi, shi i ya i sha uityende-zwa mba hemban doon cii.

7 Luun er ikyuryan i hiihii la ngi a mshi sha mi ga yô, ma i kera gbe u a ya ikhur i sha uhar ga. **8** Gadia ngu zuan nongoior la a ibo, sha ci u a kaa ér: "Nenge! Ayange nga van a me ya ikhur i he a ya u Iserael man a ya u Yuda yô, kape Yehova* a kaa la; **9** 'ia lu er ikhur i yange m ya a uter vev mba tsev sha iyange i m kôr ve uwegh sha u duen a ve ken tar u Iyipiti kera la nahan ga, sha ci u ve gbihi ikyuryan yam, nahan m de u wan ve ikyo, kape Yehova* a kaa la.

10 "Gadia ka ikyuryan i me ya a ya u Iserael zum u ayange la aa kar kera je ne, kape Yehova* a kaa la. 'Me wa atindi a am ken mhen ve, shi me nger a ken asema a ve. Me hingir Aôndo ve, ve di vea hingir ior av.

11 "Shi mô ve nana kera tese ma or u hen tar u nan shin anmgbian u nan, nana kaa ér: "Fa Ye-

hova!"* ga. Gadia ve cii vea fam, mbakiriki kua mbavesen ken a ve. **12** Gadia me zungwe ve mhôônom sha akaabo a ve, shi mayange me kera umbur asorabo a ve ga."

13 Er a kaa ér ka "ikyuryan i he" yô, a er ikyuryan i tsuaa la hingir i tse. Nahan kwagh u a ye tsegh shi a lu been iyol yô, sôôn karen kera.

9 Ikyuryan i tse la yange i lu a atindi a sha kwagh u icighantom* shi i lu a icighanjiir shin tar ne. **2** Gadia vegher u tenti u masen sha hunda u yange i er la, daarimenger lu ker kua tebul man ikpenberedi i i ver sha ishighe ki Aôndo yô;* i yilan vegher shon ér Icighan Kpar. **3** Kpa vegher u tenti u shin atô la lu ken ijime i ikyondo i yisan i sha uhar la, i yilan vegher shon ér Icighan Kpar u Hemban Cii; **4** mkam ma sha zanaria ma nanden insensi shimi lu ker, kua areki u ikyuryan, i cir un zanaria iyol cica cii, i gema i wa ityegh ki sha zanaria shimi, mana lu shin ki, shi gbough ku Aron ku yange ku kpar la lu shimi, kua ikpandeawen i ikyuryan; **5** uce-rubi mba mondon lu sha ijime na, akper a ve samber gba mure sha kuur, pe i naan* nagh ku wamen[#] la. Kpa hegen ka shighe u ôron akaa ne vighe vighe ga.

6 Mba eren akaa ne sha gbe-nda ne mba been kera yô, upristi gema nyôron ken vegher u tenti u sha hunda la hanma shighe sha u eren icighantom; **7** kpa pristi u vesen ka a nyôr ken vegher u shin atô la un tswen, kwa môm ken inyom, a awambe, a za na nagh sha ci na iyol na kua sha ci u asorabo a ior ve er sha lan yô.

9:1 *Shin "a sha kwagh u civir Aôndo." 9:2

*Shin "kua beredi u sha ishi." 9:5 *Shin "hen ijiir i nan." #Shin "nagh ku himen ior a Aôndo."

8 Sha kwagh ne yô, icighan jijingi ngu tesen wang ér, shighe u tenti u hiihii la lu her la, i lu a pase gbenda u karen nyôron ken icighanjiir la ga. **9** Tenti la ka ikhav i tesen kwagh u sha shighe u hegen ne, man ka sha gbenda ne i eren tom u nan uiyua kua iniav ye. Nahan cii kpa, akaa ne nga ne imoshima i or u nan lu civir Aôndo la ngi hingir vough ga. **10** Kpa uiyua man iniav mbin saa sha akaayan man akaaman kua uiniongo man anza a batisema kposo kposo di tsô. Lu atindi a sha akaa a sha iyol, a i wa ve ér ve eren zan zan shighe u sôron akaa la a kar kuman yô.

11 Nahan kpa, zum u Kristu va sha inja i pristi u vesen u akaa a dedoo a a vande eren la yô, a nyôr ken tenti u a hembe lun a inja shi a hembe lun vough, u i er un sha ave ga yô, inja na yô, ka u shin tar ne ga. **12** Yange nyôr ken icighanjiir, a awambe a ivo shin a agumabua ga, kpa nyôr a awambe a na iyol na kwa môm maa kure kwagh la, sha u nan se myom* u tsôron. **13** Gadia aluer awambe a ivo man a anomabua man mtwem ma wanbua* ma ka i mishi sha ior mba ve hôngor la, ka akaa a ka a wanger ve ve lu wang sha iyol yô, **14** awambe a Kristu, un u jijingi u tsôron la mgbegha un u nan Aôndo nagh sha iyol na i i lu a acôghor shio la, aa hembra wanger imoshima yase cii sha ityom i gbiligh, sha er se er Aôndo u uma la icighantom gaa?

15 Ka nahan ve a lu orhimen u ikyuryan i he ye, sha er a fatyô u eren ityendezwa i yan dyako u tsôron a mba i yer ve la sha ci u ku u a kpe sha u paan ve sha atindi a ve lu peren sha ikhev i ikyur-

yan i tse la yô. **16** Gadia Aôndo ka una ya ikyur yô, ka i gba u orumace u i tôô nan i ye ikyur a mi la nana kpe, **17** sha ci u ka shighe u nan kpe la ikyuryan la ka i lu a iwasen ye, gadia er orumace u i tôô nan i ye ikyur a mi la nan lu uma her je, ia er tom ga. **18** Sha nahan yô, ikyuryan i tse la kpa yange i hii tom* zum u i haa awambe inya yô. **19** Gadia zum u Mose ôr ior cii hanma kwagh u Atindi a kaa la bee yô, a tôô awambe a agumabua man a ivo, kua mngerem, man ikyondo i sha aive, i nyian dindee, kua hisop,* a gba mishin sha takeda# la man sha ior cii, **20** kaan ér: “Ka awambe a ikyuryan i Aôndo a kaa ér ne kuran je ne.” **21** Shi a mishi awambe la sha tenti man sha mkam ma eren icighantom* a mi cica cii. **22** Nahan sha kwagh u Atindi a tese yô, akaa cii ka i nôngo u wanger a sha awambe, shi saa a haa awambe inya, gayô a fatyô u den or môm isholibo ga.

23 Sha nahan yô, yange gba hange hange u a wanger akaa a a lu ikhav i akaa a sha la sha gbenda ne, kpa akaa a sha la yô, gba u a wanger a sha iniav mbi mbi hembe doon ica je yô. **24** Gadia lu ken icighanjiir u i er sha ave, a lu ikhav i kwagh u a lu kwagh jim jim la Kristu nyôr ga, kpa lu sha kpôô kpôô nyôr ye, sha er hegen una za sha ishighe ki Aôndo sha ci wase yô. **25** Yange er kwagh ne lu sha u una naan nagh sha iyol na hanma shighe, er pristi u vesen ka a nyôr ken icighanjiir hanma inyom a awambe a a lu a na ga la nahan ga. **26** A lu nahan yô, ma i gbe u una zer yan ican, hii

9:18 *Zwa Grika, “tseghe i.” **9:19** *Nenge Ngeren u Pasen Asembler. #Shin “ihyure-nruamabera.” **9:21** *Shin “akaa a civir Aôndo.”

9:12 *Zwa Grika, “mpaa.” **9:13** *Shin “tule-bua.”

sha shighe u i hii u gban tar* la je. Kpa a va kwa môm vough maa a kure kwagh la, sha shighe u mkur u tar ne,[#] sha u va karen a isholibo kera sha nagh ku a ne sha iyol na la. **27** Man er i gbe u or a kpe kwa môm vough maa kwagh a bee, kpa a karen kera yô, a ôr nan ijir nahan, **28** kape Kristu kpa yange i na nagh sha a na kwa môm vough, sha u tôôn asorabo a ior kpishi kera, maa kwagh la kure je la; una vaan kwa u sha uhar yô, a kera lu sha ikyaa i isholibo* ga, nahan a lu mba ve lu keren un sha gbashima sha ci u myom ve la vea nenge a na ye.

10 Gadia er Atindi a lu mure u akaa a a lu van la, a lu akaa la jim jim ga yô, mayange je ka sha iniav mbi ka i zer nan hanma inyom la a* er mba ve lu kporom hen[#] Aôndo la vea hingir vough ga. **2** Luun er ka sha mbi a er ior vea hingir vough yô, ma i zer nan mbi gbeme? A lu nahan yô, a naan nagh ku wanger mbacivir Aôndo kwa môm je maa, ishima i de u nan ve ibo sha asorabo a ve er la gaa? **3** Kpa, iniav mbin ka mbi gema mbi umbur ior hanma inyom er ve lu mbaasorabo yô, **4** gadia awambe a anomabua man a ivo aa fatyô u tôôn asorabo a ase kera ga.

5 Nahan shighe u va shin tar la, a kaa ér: “Yange lu nagh ku nan man iyua doo u ishima ga, kpa u er iyol sha ci wam. **6** Yange u lumun a iniav mbi nanden man iniav mbi isholibo ga.” **7** Nahan m kaa mer: “Nenge! M va (i nger kwagh wam ken ihyurenruamabera*) ka u

va eren ishima you, Aôndo wam.” **8** A hii ôron ér: “Yange lu iniav mbi nan man uiyua man iniav mbi nanden jimin kua iniav mbi isholibo doo u ishima ga, shi u lumun a mbi kpaa ga”—ka iniav mbi i naan er Atindi a tese la je la— **9** been yô, a kaa ér: “Nenge! M va ka u va eren ishima you.” Ngu karen a kwagh u hiihii la kera, sha er una va a kwagh u sha uhar la yô. **10** Ka sha “ishima” i un shon ne i wanger se sha nagh ku Yesu Kristu a ne sha iyol na la ye; a na ku kwa môm vough maa a kure kwagh la.

11 Heela tseegh ga, hanma pri-sti nan til hen ijiir i nan ayan-ge ayange sha u eren icighantom shi nan iniav mbi shon ne hanma shighe, shin er i lu u mayange mbia fatyô u tôôn asorabo kera vindi vindi ga nahan kpaa. **12** Kpa or ne yô, na nagh môm sha ci u asorabo, ku kua lu ainja ghem yô, maa a za tema ken uwegh ku yanegh ku Aôndo, **13** hii shighe la je ngu keghen, zan zan a va kar veren mbaihyomov nav vea lu un kpenga* u pendan angahar sha mi.[#] **14** Gadia ka sha nagh ku a ne môm la a er i lu u mba i lu wanger ve la vea hingir vough ghem ye. **15** Heela tseegh ga, icighan jijingi shi ngu eren shiada a vese, sha ci u a hii kaan ér: **16** “Gadia ka ikyuryan i me ya a ve zum u ayange la aa kar kera je ne,” kape Yehova* a kaa la. “Me wa atindi a am ken asema a ve, shi me nger a ken mhen ve.” **17** Maa a kaa ér: “Shi mayange me kera umbur asorabo a ve kua atindi a ve peren la ga.” **18** Nahan ka a de or akaa ne yô, mba kera ne ma nagh sha ci u isholibo ga.

9:26 * Zwa Griika, “tan (ivor),” injia na yô ér, er i hii u jilen ônov mba Adam man lfa la je. [#] Shin “kôv ne.” Ka tar u Mbayuda je la. Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 9:28 * Shin “a kera lu sha u va been a isholibo kera.” 10:1 * Shin a fatyô u kaan ér, “ior vea.” [#] Shin “mbacivir.” 10:7 * Zwa Griika, “ihyurentakeda.”

10:13 * Shin “kujila; ayakpa.” [#] Shin “a va kar nan un tahav mbu hemban mbahyomov nav.” 10:16 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

19 Sha nahan yô, anmgbianev, se mba a vangertiôr* u zan sha gbenda u karen nyôron ken icigh-anjiir la sha awambe a Yesu, **20** un u a bugh se* gbenda u he man u uma sha u nyôron ken ikyondo i yisan la, ka iyol na je la; **21** shi er se lu a pristi u hemban u a nengen sha ya u Aôndo yô, **22** se kporom nen a ishima i môm man a jighjigh u nan tave-raa, er i kire asema a ase se de u yan ibo ken ishima, shi i ôô se iyol sha mngerem ma wang i bee kera ne. **23** Se za nen hemen u yôôn kwagh u ishimaverenkeghen yase la ken igbar taveraa a uwer gban shio, gadia un u a tende zwa la ka u jighjigh. **24** Se waan nen hanma wase ikyo* sha er ishima ia taver se u tesen dooshima shi eren akaa a dedoo yô; **25** se bunden nen mbamkombo asew er i lu ikye i mbagenev u eren nahan la ga, kpa se taver nen hanma wase ishima. Se hembra eren nen nahan cii, er ne nenge iyange la i lu mgbôghom yô.

26 Gadia aluer se zua a mfe u vough u mimi la kpa se mba eren isholibo her sha apera yô, mba kera nan ma nagh sha ci u asorabo ga, **27** kpa kwagh u i lu masen keghen yô, ka ijiôrôn i cieryol man iyugh i yeghen er usu nahan, i ia va hia mba ve lu hendan a Aôndo la. **28** Or ka nana per Atindi a Mose sha apera yô, i wua nan sha shiada u iorov uhar shin utar. **29** Ne hen ner or u nan ndyar Wan u Aôndo angahar shi nan nenge awambe a ikyuryan a i tseghe nan sha mi la ér ka kwagh u ikyoogh ga, shi nan laha jijingi u Aôndo u a tesen erdoo u sha mhôôn la yô, mtsaha u nan una hembra vihin ga

10:19 *Shin "ishima i gbar gbar." **10:20** *Zwa Grika, "a tseghe se sha." **10:24** *Shin "se ver nen ishima sha kwagh u hanmô wase."

zee? **30** Gadia se fa Un u a kaa ér: "Iyev i ôron ka i yam; mo me kimbi" la. Shi a kaa ér: "Yehova* una ôr ior nav ijiir." **31** Gadia u yan mtsaha sha uwegh ku Aôndo u uma la, ka kwagh u cieryol.

32 Nahan kpa, za nen hemen u umbur ayange a karen ken ijime la, er zum u ne zua a iwannger la, ne ya atsan kpishi kpa ne yina ishima ga yô. **33** Ashighe agen yange i hee ne ken igbar* shi i tôv ne a atsan, shi ashighe agen ne ya ican imôngo* a mba ve lu tagher a akaa ne la. **34** Gadia ne tese er mhôônom ma ker ne a mba ve lu ken purusu la yô, shi ne de i ya ishar sha akaa a en, kpa ne lu saan saan her, sha ci u ne ayol a en ne fa er ne lu a kwagh u hemban doon, u una lu gbem yô.

35 Sha nahan yô, de te nen vangertiôr wen* la kera ga, sha ci u a va na injar i vesen sha mi. **36** Gadia gba u ne lu a ishimawan, sha er zum u ne eren ishima i Aôndo kera yô, ne ngohol kwagh u i tende zwa la yô. **37** Gadia "shi cuku" tsô "un u a lu van la una nyôr, una ngôôr ga." **38** "Kpa orperapera wam nana lu uma sha ci u jighjigh u nan," man "aluer nan hide ijime yô, a saan mo* iyol a nan ga." **39** Kpa se mba mbahiden ijime sha u za timin ga, kpa se mba mbananjighjigh sha er a yima uuma asew yô.

11 Jighjigh u nan ka u lun a vangertiôr wer kwagh u u lu veren ishima keghen la una er keng a bunde ga; ka ikyav i tesen wang ér* kwagh u u lu nengen a mi ga la ngu kpôô kpôô. **2** Gadia

10:30 *Nenge Ngeren u Pasen Asembler. **10:33** *Zwa Grika, "er ka ken agirigi u anu-mbegh nahan." *Shin "ne lu ikyooso ikyooso." **10:35** *Zwa Grika, "ian yen i ôron kwagh gbar gbar." **10:38** *Zwa Grika, "uma wam." **11:1** *Shin "i tesen ér mimi je."

ka sha jighjigh u nan u ior mba sha ayange a tsuaa la i er shiada sha kwagh ve* ye.

3 Ka sha jighjigh u nan ka se nenge er i gbe akaa a sha man a shin tar* sha kwaghôron u Aôndo ye, nahan akaa a i nengen a mi la due ken akaa a i nengen a mi ga la.

4 Lu sha jighjigh u nan Abel na Aôndo nagh ku hemban lun ainja a ku Kain kura ye, shi lu sha ci u jighjigh u nan shon i er shiada sha kwagh na ér ngu orperapera ye, gadia Aôndo lumun* uiyua nav, man er a kpe nahan kpa, ngu lamen her sha jighjigh u nan na la.

5 Lu sha jighjigh u nan u Eno ki la i kar a na kera sha u a de nengen a ku ashe ga ye, nahan i kera nenge a na ga, sha ci u Aôndo kar a na kera; gadia cii man i kar a na kera yô, i er shiada i pase un ér a er kwagh u doon Aôndo.

6 A jighjigh u nan shio yô, or a fa tyô u eren kwagh u doon Aôndo ga, gadia cii man or a kporom hen Aôndo yô, saa nana na jighjigh ér ngu, shi kimbin mba ve keren un sha mimi la injar.

7 Lu jighjigh u nan u Noa la na ve, zum u Aôndo ôr un akaa a i lu a nenge a mi ga la, a tese ér un cian Aôndo, nahan a gba tso sha ci u yiman ya na ye; shi lu sha jighjigh u nan na shon ne yange na tar ibo ye, nahan hingir orperapera* sha jighjigh u nan na la.

8 Lu jighjigh u nan u Abera ham la na ve, zum u Aôndo yila un la, a ungwa imo na, a yem hen ijiir i lu u a na un dyako la ye; yange due yem, shin er fa ape lu zan ga nahan kpaa. 9 Lu sha jighjigh

u nan yem za lu shiror ken tar u ityendezwa la er or ka nan za lu ken tar u u lu u nan ga nahan ye; lu tsan ken utenti vea Isaka man Yakob, ve mba ve lu mba yan dya ko u ityendezwa shon a na imôngo la. 10 Gadia lu keghen gar u i we un imaagh kpôô kpôô, u Aôndo a lu orkpelan man ormaan un la.

11 Lu sha jighjigh u nan kpa Sara zua a tahav mbu jiren wan* ye, shin er anyom a na kar mar nahan kpaa, sha ci u yange nenge ér Un u a er ityendezwa la ka u jighjigh. 12 Sha ityôkyaa ne yô, lu ken or môm u yange luinja er uma ngu ken a na ga la, ônov va hingir u duen ngeen iyenge er asan a sha kwavaôndo nahan, shi ngeen ganden u ôron er waarawa u shin kpe zegemnger nahan ye.

13 Mban cii yange ve lu a jighjigh u nan zan zan ve kar kpen, shin er ve lu a zua a akaa a i er ityendezwa sha mi la ga nahan kpaa; kpa ve nenge a mi ken ica, ve ngohol a, shi ve pase ken igbar ér ve mba mbavan a va man ushirmbaivor ken tar la. 14 Gadia mba ve ôron ambaakaa ne la ka ve tesen ér ve mba keren u lun a ijiir ve kpôô kpôô. 15 Kpa luun ér ve zer umbur ijiir i ve mough her la yô, yange ma ve zua a ian i hiden yemen her. 16 Kpa gema ka ijiir i i hembe doon la ve lu nôngon kpoghuloo ér vea zua a mi ye, ka ijiir i i dugh sha la je la. Sha nahan yô, kunya kôr Aôndo u ve yilan un ér Aôndo ve ga, gadia a ver gar sha ci ve.

17 Lu jighjigh u nan u Abera ham la na ve, zum u i kar un la, a nôngo u nan nagh sha wan na Isaka ye—or u yange i er uityendezwa a na ve doo un ne, nôngo u nan nagh sha wan na u môm môm

11:2 *Shin "ve nenge ikhav i tesen ér Aôndo lumun a ve." 11:3 *Shin "akaa a sha ikhov ikhov." Nenge Ngeren u Pasen Asembler, "Kov."

11:4 *Shin "er shiada ér un ngohol." 11:7 *Shin "a ya dyako u perapera."

11:11 *Zwa Grika, "vor."

la— **18** shin er i vande kaan a na ér: “Mba a yilan ve ér ônov ou* la vea due ken Isaka” nahan kpaa. **19** Kpa a nenge yô, Aôndo una fa-tyô u nderen un shin ku, nahan lu inja er ka shin ku je i nder wan na ve a hide a zough a na nahan, sha u tesen kwagh u una va er ken hem-
men yô.

20 Lu sha jighjigh u nan kpa Isaka na Yakob man Isou iveren sha akaa a yange lu van ken hem-
men la ye.

21 Lu jighjigh u nan u Yakob la na ve, shighe u zurum u una kpe la, na ônov mba Yosev mba nom-so mbara cii iveren, shi suur sha gbough nagh civir Aôndo ye.

22 Lu jighjigh u nan u Yosev la na ve, shighe u zurum u una kpe la, a ôr kwagh u mdugh u ônov mba Iserael, shi a tese* kwagh u a er a akuhe a na^a ye.

23 Lu jighjigh u nan u mbamaren mba Mose la na ve, zum u ve mar un la, ve tôo un ve za yer iwer itiar ye, sha ci u ve nenge wan u cuku la doo ashe, nahan wada u tor je kpa ve cia ga. **24** Lu jighjigh u nan u Mose la na ve, zum u a wa ikyondo la, a venda ér i de yilan un ér wan u Wanfarou ga ye. **25** Yange tsua u yan ican imôngo vea ior mba Aôndo, gema venda msaanyol u ken isholibo, u a lun gbem ga la, **26** sha ci u a nenge u zuan a ilyahan sha inja i Kristu la hemba un akaainjaa a Iqipiti, gadia lu veren ashe kegh-
en injar i a va kimbi un la. **27** Lu sha jighjigh u nan due undu Iqipiti, cia iyugh i tor ga ye, gadia yange taver ishima her er ngu nengen a Un u i nengen a na ga la nahan. **28** Ka sha jighjigh u nan yange er

Paseka shi mishi awambe ye, sha u ortimin ior la a de eren ônovmbaiundav vev kwagh* ga yô.

29 Lu sha jighjigh u nan ve per Zegemnger u Nyian la er ka sha tareghnyaagh u uman tseghe tseghe nahan ye, kpa Mbaigipiti mba ngur nongon vea per yô, ve saa mnger.

30 Lu sha jighjigh u nan gar u Yeriko yôhôr haa inya zum u ior zende ningir un tser zan zan ayan-ge ataankarahar la ye. **31** Lu sha jighjigh u nan Rahabi u lu gbagakwase la tim vea mba ve hembra ato la ga ye, sha ci u yange ngohol ior mba ve za u za gban mker la bem bem.

32 Shi me kaa mer nyi? Gadia aluer m yem ôron kwagh u Gidiôn man Baraki man Semson man Yefeta, man Davidi man Samuel kua uprofeti mbagen yô, shighe a yinam. **33** Lu sha jighjigh u nan ve la ve hembra ityartor ityav, ve va a kwagh u perapera, i er uitye-ndezwa a ve, shi ve cir ubegha ijô ye, **34** shi usu lu a tahav sha a ve ga, ve war ku u sanker, ve lu a mpe iyol ga, kpa i na ve hingir u lun a tahav kpishi, ve hingir ano-maior ken uitya, ve zenda akumau-tya a a va u va tan num sha tar ve la. **35** Kasev zua a ior vev mba yange ve saa ku la zum u i nder ve shin ku yô, kpa i er ior mbagen ican gbem ve kar kpen sha ci u ve lumun ér vea nyiman jighjigh u nan ve sha u i paa ve ga, sha er a va nder ve shin ku ken mlu u hemban doon yô. **36** I er mbage-nev ican sha u nahan ve tar man sha ugbidi, man jighilii yô hembra nahan, sha ci u i kange ve mshir-
rim shi i wuhe ve ken upurusu. **37** I ta ve awen, i kar jighjigh ve,

11:18 * Zwa Grika, “vor wou.” 11:22 * Shin “a ôr.” # Shin “kwagh u a er sha u iin un.”

11:28 * Zwa Grika, “benden ônovmbaiundav vev ave.”

i tondo ve atôon ahar ahar,* i sôngo ve sha sanker, ve lu zenden a akôv a iyôngo iyol man a akôv a ivo iyol, shi ve lu ken ibanave man ken ican, shi i nzughul a ve; **38** shi tar kuma sha a ve ga. Ve zende wue wue ken udesereti man sha iwo, ve tsa ken ubar man ahura a* shin inya.

39 Nahan kpa, mban cii nenge a kwagh u i er ityendezwa sha mi la ga, shin er i er shiada u dedoo sha kwagh u jighjigh u nan ve la nahan kpaa, **40** sha ci u Aôndo tsengangen a kwagh u a hembe doon sha ci wase yô, sha er vea hingir vough a vese shio ga yô.

12 Nahan, er se lu a ikpela i mbashiada kpishi nahan yô, se ta nen hanma kwagh u yuhwan kera kua isholibo i i ngôor tagher se ga la, se gba nen gesa u ayemegh u i ver se sha ishi ne a ishimawan **2** er se lu kenger zulee sha Yesu ne, un ka Orvesen u Tamen u jighjigh u nan wase man or u wasen se sha u se lu a jighjigh u nan u vough. Gadia yange wa ishima sha kon,* wa ilyahan ikyo ga sha ci u iember i i ver un sha ishi la, nahan a za tema ken uwegh ku yanegh ku ikyônough ki torough ki Aôndo. **3** Sha nahan yô, hen nen zulee sha kwagh u un u yange wa ishima a mbaasorabo mba ve lu lamen sha a na dang, nahan van a ibo sha ayol a ve la, sha er ne vôr, ne yina ishima ga yô.

4 Er ne lu nôngon ityav a isholibo la nahan kpa, ne mba a nôngo je i haa awambe a en inya ga. **5** Shi ne hungur kwaghwani u i we ne er ka ônov ne gbindigh gbindigh, ér: "Wan Wam, de nengen

tsaha u Yehova* beele ga, shi una kôôm we kpa, ishima i de yinan we ga, **6** gadia ka mba ve doo Yehova* ishima la je ngu a tsaha ve ye, jighilii yô, ka a gbidye* hanma or u a ngohol nan nan hingir wan na cii."

7 Gba u ne waan ishima, gadia kwagh ne ka gbenda ugen u tsahan* ne. Aôndo ngu eren a ven nahan sha ci u ne mba ônov nav. Gadia ka hanma wan je ter u nan a tsahan nan ga? **8** Kpa aluer i tsaha ne cii nahan ga yô, ne mba ônov mba i mar sha tindi ga yô, ne mba ônov jim jim ga. **9** Heela tseegh ga, uter aseve mba shin tar* ne yange ve tsaha se, shi se naan ve icivir. Nahan hembra doon u se kegh iyol u lumun hemen u Ter wase u ken jijingi la, se lu uma ga zee? **10** Gadia ve yô, yange ve tsaha se sha anshighe kpuaa, er ve nenge i doo ve la, kpa Aôndo eren nahan sha ci u iwasen yase, sha er se hingir uicighanmbaïorov er un kpa a lu icighan Aôndo nahan yô. **11** Ka mimi, zum u ka a tsahan se la, se mba ember ga, ka i nyoon se; kpa shighe ka una karen yô, mba ve zough a ityesen ken tsaha shon la ve ume ityamegh ki bem, ka perapera je la.

12 Sha nahan yô, taver nen ave a a shir livaa la, man anu a a lu kunden la, **13** shi za nen hemen u kôôm igbenda i lu jighilii sha ci u angahar a en, sha er kwagh u a sombo la una mase gban ken inya ga, kpa a zor un her yô. **14** Keren nen u lun ken bem a ior cii shi lun uicighanmbaïorov; aluer or ngu nahan ga yô, nana fatyô u nengen a Ter ga. **15** Ver nen ishima, erdoo u sha mhôon u Aôndo la

11:37 *Shin "i gber ve atôon atôon." 11:38 *Shin "ijwa i; iho i." 12:2, 5, 6 *Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

12:6 *Shin "ka a tsaha." 12:7 *Shin "tesen ne." 12:9 *Zwa Grika, "uter aseve mba ken iyol yase i inyam man awambe."

a de karen ma or ga, sha er mise u bo ua due sha u van a zayol, nahan ior kpishi vea hôngor ayol a ve sha u ga yô; **16** shi ver nen ishima, or u eren idya* nanâ de lu hen atô wen ga, shin or u uicighanmbaakaav ve gbe nan kwagh ga, er Isou u yange tee ian na i waniunda sha ityô kwaghyan i môm la nahan kpaa ga. **17** Gadia ne fa er ken masejime va soo ér ma un zough a iveren la yô, kpa i venda un; gadia shin er nôngo tsung a mliam ashe ér ishima i gema ter na nahan kpaa, kera wase* ga.

18 Gadia ne kporom ka hen kwagh u or a fatyô u benden ave la ga, hen kwagh u i nande a lu yeghen usu, ape abeen a ilen man angôghime man ijeveahumbe ve lu, **19** shi busa u lu kaan, shi imo i lu ôron kwagh, i yange ior ungwa ve, ve zamber ér i de kera seer ôron ve ma kwagh ugen ga la ze. **20** Gadia ve fatyô u taver ishima unghan kwagh u i lu kaan ér: "Aluer zendenya je kpa bende a uwo ne yô, i ta un awen" la ga. **21** Shi kwagh u i nenge a mi la cier iyol kpishi je Mose kaa ér: "Cier mo iyol, m ngu kunden." **22** Kpa ne kporom ka hen Uwo u Shion man hen gar u Aôndo u uma, ka Yerusalem u sha la je la, ape mbatyomov udubu pue pue **23** ve kohol la, kua hen tiônnongo u ônovmbaiundav mba i nger ve ati sha la, man hen Aôndo, Orjir u ior cii, man hen uma u ken jijingi u mbaperapera mba i er ve hingir vough la; **24** man hen Yesu u a lu orhimen u ikuryan i he la, kua hen awambe a i mishi a, a lu ôron kwagh sha gbenda u hemban doon a awambe a Abel la.

12:16; 13:4 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler, "Idya." **12:17** * Shin "gbenda kera lu."

25 Wa nen ikyo sha er ne venda u unghan* un u a lu ôron kwagh la ga yô. Gadia aluer mba yange ve venda u unghan un u lu pasen icintan i Aôndo sha tar la war ga yô, kwagh wase una hembra vihin cii, aluer se gema ijime a un u a lu ôron kwagh sha la yô! **26** Sha shighe la imo na tenger tar, kpa hegen a tôndo zwa ér: "Shi me mase tenger, a kera lu tar tseegh ga, a kua usha kpaa." **27** Nahan kwagh u i kaa ér, "shi me mase" la, tese ér a kar a akaa a i tenger a mi la kera, ka akaa a i er la je la, sha er akaa a i tenger a mi ga la aa lu her yô. **28** Nahan, er i gbe u a na se Tartor u a tenger a mi ga la yô, se tile nen sha mimi her sha er Aôndo una za hemen u tesen se erdoo u sha mhôôn, nahan se fatyô u eren un icighantom sha gbenda u a lumun a mi la, a mciem man sha icivir kpaa yô. **29** Gadia Aôndo wase ngu er usu u hian kwagh vindi vindi nahan.

13 Za nen hemen u doon ayol a en er ne mba anmgbianev mba sha tsombor nahan. **2** De hungur nen u ngohol ior sar sar ga, gadia ka u eren nahan la yange mbagenev nenge sha mbatyomov doo doo kpa ve fa ga ye. **3** Umbur nen mba ve lu ken purusu* la, er i wuhe ne a ve imôngo nahan, kua mba i lu nzughul a ve la, er ne ayol a en kpa ne lu ken iyol shon i môm a ve yô." **4** Ivese i lu kwagh u icivirigh hen ior cii, shi gambe u ivesegh kpa i de hôngor a mi ga, gadia Aôndo una ôr mbaeren idya* man mba nzughul a ivese sha idya* ijir. **5** De lu

12:25 * Shin "sha er ne ker akaa a kôron ave vendan; sha er ne hure." **13:3** * Zwa Grika, "mba ve lu ken ikyangenev." * Shin a fatyô u kaan ér, "inja er ne mba yan ican a ve imôngo nahan." **13:4** * Ka noov shin kasev mba yaven a or u ve vese ga la je la.

nen ior mba soon inyaregh ga, akaa a ne lu a mi la a kuma ne. Gadia a kaa ér: "Mayange me undu u ga, shi mayange me kende u ga."

6 Nahan se fatyô u lun a vanger-tiôr taveraa, kaan ser: "Yehova* ka orwasen mo; me cia ga. Ka nyi je or a ereme?"

7 Umbur nen mba ve lu hemmen hen atô wen, mba ve ôron ne mkaanem ma Aôndo la, nengen nen kwagh u dedoo u a dugh ken ieren ve la, nahan dono nen ikhav i jighjigh ve u nan la.

8 Yesu Kristu gem ga, er nyen lu la, kape nyian kpa a lu je la, shi una lu nahan ghem sha won.

9 I de tsumen a ven sha atesen agen wue wue ga, sha ci u hembra kan ainja u or a zua a ishima-taver sha erdoo u sha mhôôn, a u nana zua a mi sha kwaghyan* la, gadia kwaghyan wasen mba ve veren ishima sha mi la ga.

10 Se mba a atse a nan nagh, a mba ve eren icighantom ken tenti la ve lu a ian i yan kwagh u a lu sha a ga yô. **11** Gadia yange i tôô inyam i uzendenya mba pristi u vesen a nyer a awambe a ve ken icighanjiir, a za ne nagh ku isholibo a mi la, i due a mi ken afo kera, i za nande ken akôngo. **12** Sha nahan yô, Yesu kpa yange ya ican ken akôngo a gar, sha er una wanger ior sha awambe a a lu a na iyol na yô. **13** Nahan yô, se za nen hen a na ken akôngo a afo la, se ya nen ihyeen i un kpa yange ya la, **14** gadia se mba a gar heen u una lu gbekeke ga, kpa se mba keren u a lu van la sha gbashima. **15** Se naan nen Aôndo nagh ku iwuese ken a na, ka ityamegh ki ityumbujôöv yase, ki ki pasen kwagh u iti na ken igbar la je la, se eren nahan han-

ma shighe cii. **16** Heela tseegh ga, de hungur nen u eren kwagh u dedoo man u nan ior akaa a ne lu a mi la ga, gadia iniav mbin nahan doo Aôndo tsung je.

17 Ungwan nen imo i mba ve lu hemmen hen atô wen la, keghen nen iyol u lumun hemmen ve, gadia mba kuran ne,* shi ka u vea va ôr Aôndo kwagh u ve er yô, sha er vea er kwagh ne saan saan, a iyolkpen shio yô, gayô kwagh la una va ne a ican.

18 Eren nen msen sha ci wase her, gadia se na jighjigh ser se mba a imoshima i wang,* sar se u eren akaa cii sha mimi. **19** Kpa hemban cii je yô, m ngu kaan a ven mer eren nen msen sha er me hide hen a ven fefa yô.

20 Nahan Aôndo u bem, u a nder Ter wase Yesu, orkuran iyôngo u hemban, u a ne nagh sha awambe a ikyuryan i been mayange ga la shin ku la, **21** a wa ne ago iyol sha hanma kwagh u dedoo sha er ne er ishima na yô, shi a er kwagh u a nenge ér a hembra doon la ken a vese sha ikyev i Yesu Kristu. Icivir i lu i na zan zan ghem sha won. Amen.

22 Anmgbianev, m ngu kaan a ven mer, kegh nen ato zulee sha kwaghôron u taver asema ne, gadia m nger ne ka washika u tiônôô tsô. **23** M soo u pasen ne mer i dugh anmgbian wase Timoteu ken purusu kera. Aluer a va fele yô, me lu vea na imôngo zum u me va u va nengen a ven la.

24 Sugh nen mba ve lu hemmen hen atô wen la cii man uicighanmbaïorov cii, sha ci wam. Anmgbianev mba ken Italia mba sughun ne.

25 Aôndo a za hemmen u tesen ne cii erdoo u sha mhôôn.

13:6 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler. **13:9** * Ka, "atindi a sha kwagh u kwaghyan" je la.

13:17 * Shin "uuma enev." **13:18** * Zwa Grika, "imoshima i dedoo."

WASHIKA U YAKOBU

ATÔAKAA A VESEN

<p>1 Ishughun (1)
Ishimawan ve a msaanyol (2-15)
Jighjigh u nan u i kar un yô (3)
Sônon sha jighjigh u nan (5-8)
Isharen ka i va a Isholibo man
ku (14, 15)
Hanma iyua i dedoo cii ka sha i dugh
ye (16-18)
U ungwan mkaanem shi eren sha
mi (19-25)
Or u kenger ken jingi (23, 24)
Mcivir u wang, u lun a acôghor
ga (26, 27)</p> <p>2 U sangen a sange ior, ka isholibo (1-13)
Dooshima, tindi u tor (8)
Jighjigh u nan u lun a aeren ga ngu
kpenegh (14-26)
Azôv na jighjigh, shi nga gbidi
akarkase iyol (19)
I yila Aberaham ér ijende i
Yehova (23)</p> | <p>3 U kôôm nombor (1-12)
I de lu ne cica cii hingir nen
mbatesen ga (1)
Kwaghfan u a dugh sha la (13-18)</p> <p>4 De ye ijende a tar ga (1-12)
Hendan a Diabolo (7)
Kporom hen Aôndo (8)
Icintan sha kwagh u ihyagh i kaan (13-17)
“Yehova ă lumun yô” (15)</p> <p>5 Icintan sha ci u mbanyarev (1-6)
Aôndo ka a ver ieren i wan ishima eren
kwagh sha ishimataver la (7-11)
“Een” wen a lu een heregh (12)
Msen u i er sha jighjigh u nan la ka a
wase (13-18)
U wasen orisholibo sha u nana
hide (19, 20)</p> |
|---|--|

1 Mo Yakobu, kpan u Aôndo man u Ter Yesu Kristu, m ngu ngeren hen uipyaven mba 12 mba ve sambe wue wue la:

M ngu sughun ne!

2 Anmgbianev av, shighe u ne tagher a atsan atô kposo kposo yô, i lu kwagh u saan ne iyol tsung, **3** gadia ne fa er jighjigh u nan wen u i kar un nahan la una na ne lu a ishimawan yô. **4** Kpa ishimawan la i er tom u i vindi vindi, sha er ne lu vough sha hanma gbenda cii, a acôghor iyol shio, kwagh môm una yina ken a ven ga yô.

5 Nahan aluer kwaghfan yina mô wen yô, nana de gbe uwer u sônon Aôndo ga, tsô a na nan, gadia un ka a na ior cii mgbeghaa a

u nahan ve tar* shio. **6** Kpa nana sônon sha jighjigh u nan, nana de te akperan mayange ga, gadia or u tan akperan nan ngu er agôndo a zegemnger, a ahumbe a lu daase a mi, a lu kpianger nahan. **7** Jighilii yô, or la nana de veren ishima ér nana zua a ma kwagh hen Yehova* ga; **8** nan ngu or u nan fe kwagh u nana er jighilii ga yô, nan ngu ta ta ta sha igbenda i nan cii.

9 Kpa anmgbian u nan lu a kwagh ave ga yô, nana ember* er i kende a nan sha yô, **10** u nan lu a kwagh ave kpa nana ember er nan nenge ér nan ngu kwagh ga yô, sha ci u nana va kar kera

1:5 *Shin “puun ve.” 1:7 *Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 1:9 *Shin “nana ta ihyagh.”

fese er faluwa u ken toho nahan. **11** Gadia er iyange ka i due ve oo u ta, imendenegh ki use, ufaluwa mba imendenegh ki shon ve ndoor ve haa inya, ki kera doo ashe ga nahan, kape ornyar kpa nana use zum u nan lu keren inyaregh ki nan je la.

12 Saan or u nan nyer ken ican* kpa nan taver ishima her la iyol, sha ci u aluer nan gba ga yô, nana va zua a injar i uma, i Yehova* a tende zwa u nan mba ve ze hemen u tesen êr Un doo ve ishima la. **13** Shighe u ican* i tser ma or yô, nana de kaan ér: "Aôndo ngu karen mo" ga. Gadia mba karen Aôndo sha ma kwagh u ifer ga, shi un iyol na karen ma or ga. **14** Kpa hanma or ka i kar* nan sha isharen i nan i i lu urugh nan shi hônon nan* la. **15** Isharen la ka ia jilen iyol* yô, i mar isholibo; isholibo di ka a eren i yô, i va a ku.

16 I de tsughun ne ga, anmgbianev av mba doon mo ishima. **17** Hanma iyua i dedoo man i vough cii ka sha, hen Ter u akaa a sha a nan iwanger la ka i due i sen ye; un kahan kposo shin gem er ka mure nahan* ga. **18** Yange lu awashima na u maren se sha kwaghôron u mimi, sha u se hingirinja er ka iyiaf mbi i hii sundan ken akaa a a gbe la yô.

19 Fa nen kwagh ne, anmgbianev av mba doon mo ishima: Hanma or nana lu tsev tsev sha u keghen ato unghan kwagh, kpa nana gema a ngôor a kwaghôron, shi nana de nyoon ishima fefa ga, **20** gadia ka ishimanyoon i or i ne or eren kwagh u vough sha ishig

ki Aôndo ga. **21** Sha nahan yô, dugh nen mlu u hôngorough cii man hanma iferkwagh* ken a ven kera, gema ngohol nen mkaanem ma ma a fatyô u yiman ne,* ma i we ken a ven la a ishima i legh legh.

22 Kpa hingir nen mba eren sha mkaanem mara, de lu nen mbaungwan tseegh, geman tsughun ayol a en sha mhen u aiegh ga. **23** Gadia aluer ma or ungwa mkaanem mara kpa nan ngu eren sha mi ga yô, nan ngu er or u nan lu kenger ishig ki nan* ken jingi nahan. **24** Gadia ka nan kenger iyol i nan, nana karen kera yô, fese je maa nan hungur er mluashe u nan a lu la. **25** Kpa or u nan kenger ken tindi u vough, u ka a pase or nan kera lu uikyangen ga la, shi nan ze hemen u kenger ker yô, ka nan hingir or u unghan kwagh hungur ga, kpa eren tom sha mi; nahan a saan nan iyol ken kwagh u nan eren la.

26 Aluer or hen ér nan ngu or u civir Aôndo, kpa nan kôron nombor u nan tsaha* ga yô, nan ngu tsughun ishima i nan, shi mcivir u nan la ka gbilinkwagh. **27** Mcivir* u wang, u a lu a acôghor sha ishig ki Ter wase Aôndo ga yô, ka un ne: ka u nengen sha ancôgholov man kasev mba côgholov ken ican ve, shi lun wang sha u palegh akaa a taregh.

2 Anmgbianev av, a er nan ve ne na Yesu Kristu, Ter wase u icivirigh la jighjigh, shi ne lu sa ngen a sange ioro? **2** Gadia or ka nana wa ikyunya i zanaria ken ave shi nana hua akondo a doon tsung nana va nyôr hen mkombo

1:12 *Shin "nan tagher a imeen." # Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 1:13 *Shin "imeen." 1:14 *Shin "i mee." # Shin "kôron nan er ka sha kwaghônon nahan." 1:15 *Zwa Grika, "ka ia waan iyav." 1:17 *Shin "un yô, gbe mure wue wue."

1:21 *Shin a fatyô u kaan ér, "man kwaghbo u a dumbur la." # Shin "uuma enev." 1:23 *Shin "ishig ki nan ki marami." 1:26 *Shin "nan wan nombor u nan lijam." 1:27 *Shin "Kwaghaôndo."

wen, kpa icanor nana hua akondo a côu côu nana va nyôr her nahan, **3** ka ne nenge or u a wuhu iyol sha akondo a doon tsung la a ici-vir, ne kaa ner, "Tema sha ikyagh kin hen ijiir i dedoo heen," kpa icanor la yô, ne kaa ner, "We tile sha," shin, "Za shar ikyua a kpe-nga wam u pendan angahar sha mi la" zee? **4** Aluer ka nahan yô, ne mba nengen ner mbagenev hembra mbagenev hen atô wen ga zee? Shi ne hingir mbaajiriv mba ôron ajir sha ife ga zee?

5 Ver nen atô, anmgbianev av mba doon mo ishima. Ka Aôndo a tsough mba tar u nengen ve ér mba atsanaior la sha u ve hingir yôughyôugh sha jighjigh u nan, shi ve lu mbayandyako u Tartor u a tende zwa u nan mba a doo ve ishima la gaa? **6** Kpa ne mba ne mbaatsanev icivir ga. Ka mbanyarev ka ve eren ne ican, shi ve kôr ne ve yem a mi ken mbaatejir gaa? **7** Ka ve laha iti i dedoo i i yer ne sha mi la gaa? **8** Man aluer ne mba kuran tindi u tor, u i nger ken ruamabera ér, "Or u wan ndor a we nana doo u ishima kpee je, er iyol you nahan" la yô, ka kwagh u dedoo ne lu eren ye. **9** Kpa aluer ne za hemen u sangen a sange yô, ne mba eren isholibo, shi tindi la na ne ibo ér ne mba mbaperena-tindi.

10 Gadia aluer or ngu kuran Atindi cii kpa nan va per tindi môm ken a yô, nan hingir or u peren a jimin cii. **11** Gadia un u a kaa ér, "Mayange de eren idya ga" la shi kaa ér, "Mayange de woo or ga." Nahan aluer u er idya ga kpa u gema u wua or yô, u hingir or u peren tindi. **12** Ôron nen kwagh shi eren nen kwagh shainja i ne mba mbâ i gbe u a va ôr ne ijiir sha atindi a ka a na ior ve kera lu uikyangen ga la yô. **13** Gadia or

u nan zungwen mbagenev mhôô-nom ga yô, a ôr nan ijiir a mhôô-nom ma zungwen shio. Mhôônom ma zungwen hembra ijiirôron.

14 Anmgbianev, aluer or kaa ér nan ngu a jighjigh u nan, kpa nan ngu tesen sha aeren ga yô, ka ainja sha nyi? Jighjigh u nan la una fatyô u yiman nana? **15** Aluer anmgbianev mba nomso shin mba kasev mba a ikyondo ga,* shi mba a kwaghyan u vea ya hen sev mbu gen ga, **16** man ma or ken a ven nan kaa a ve ér, "Za nen dedoo; zua nen a akondo, shi kwaghyan a de banen ne ga," kpa ne kera na ve kwagh u kuren gbayol ve ga yô, ka ainja sha nyi? **17** Nahan, jighjigh u nan kpa, aluer ngu a aeren ga yô, ngu kpenegh.

18 Nahan kpa, orgen nana kaa ér: "We u ngu a jighjigh u nan, kpa mo yô, m ngu a aeren. Nahan tesem jighjigh u nan wou u a lu a aeren ga la, mo di m tese u jighjigh u nan wam sha aeren a am." **19** U na jighjigh wer Aôndo ngu môm zee? U er doo. Azôv kpa na jighjigh, shi nga gbidi akarkase iyol sha kwagh na. **20** Kpa we or u banen a mkav, u soo u fan er jighjigh u nan u a lu a aeren ga la a lu ainja ga yô? **21** Lu sha aeren a ter wase Aberaham i nenge un ér ngu orperapera, zum u a penda wan na Isaka sha atse a nan nagh, sha u una na nagh sha a na la gaa? **22** Alu u nenge yô, yange na jighjigh taveraa shi lu tesen un sha aeren, nahan aeren a na la na jighjigh u nan na hingir vough, **23** nahan kwagh u ruamabera ôr ne kure sha mi vough, ér: "Aberaham na Yehova* jighjigh, nahan i nenge un ér ngu orperapera," shi i va hingir u yilan un ér ijende i Yehova.*

2:15 * Zwa Grika, "mba idyelegh." 2:23 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

24 Er ne nenge nahan, a fatyô u kaan ér or ngu orperapera sha aeren, a lu sha jighjigh u nan tseegh ga. **25** Kape Rahabi u lu gbaga-kwase la kpa yange i nenge un ér ngu kwase u perapera sha aeren a na, zum u a ngohol ior mba ve za mker la sar sar, shi tese ve gbenda ugen ve yem la gaa? **26** Jighilii yô, er iyol i lun a iôôn* ga i lu kpenegh nahan, kape jighjigh u nan u a lu a aeren ga la kpa a lu kpenegh je la.

3 I de lu ne cica cii hingir nen mbatesen ga, anmgbianev av, gadia ne fa er se mba se tesen la Aôndo una hembra ôron se ijir* vighe vighe yô. **2** Gadia se cii ka se nôngo gbeev acin imôngo. Or u nan nôngon gbeev sha kwagh-ôron ga yô, nan ngu or u vough, shi nana fatyô u kôron iyol i nan cii tsaha.* **3** Ka sea wa anyinya ulijam sha zwa sha u a er kwagh u se soo la yô, iyol i a jimin cii kpa se kôôm. **4** Nenge ase kwagh u utso kpa: Shin er ve kehe kpishi shi ahumbe a taver ka a mgbegh-an ve a yemen a mi nahan kpa, ka i kôôm ve sha an-naha u cuku, ve yem ape or u nahan la nan soo u zan cii.

5 Kape nombor wase kpa u lu ilyeegh ki iyolough ki cuku, kpa ka u ôron uzegembaakaav je la. Nenge er sha an-usu u cuku tseegh kpa ka i nande zegeikyô yô! **6** Nombor kpa ngu er ka usu nahan. Nombor ka ilyeegh ki iyol yase, ki ki iv a hanma kwagh u ifer cii yô, gadia ka u hôngor iyol jimin cii, shi ka u nande uma jimin cii* sha usu, man usu u no-

mbor la due ka shin Gehena* je. **7** Gadia uumace vea fatyô u kôôm hanma inja inyamtoto man inyon man kwaghuma u a kpelan a kpe-la inya kua kwaghuma u shin zege-mnger cii, una hingir u unghan ve, shi ka ve er nahan. **8** Kpa orumace môm nana fatyô u kôôm nombor ga. Ngu ongo kwagh ga, ka bokwagh, u iv a megh ku wuan or. **9** Ka sha u ka se wue-se Ter Yehova* ye, shi ka sha u môm môm ka se wa uumace mba i gbe "sha ibeen i Aôndo" la ifyan ye. **10** Shi ka sha zwa shon môm ka se na or iveren shi se wa or ifyan ye.

Anmgbianev av, doo u kwagh a lu nahan ga. **11** Hwembe ngu duen mngerem ma dedoo man ma nyohon* hen zwa mômôô? **12** Anmgbianev av, kon u tur ua fatyô u umen atam a olev shin atam a wain kpa? Kape mngerem ma nyohon bar ma a fatyô u duen hingir mngerem ma dedoo ga je la.

13 Ka an ken a ven nan lu orfankwagh man orkavenkwagha? Nana tese sha ieren i nan i dedoo ér nan eren kwagh sha ishima i legh legh, i kwaghfan ka a na or nan lu a mi la. **14** Kpa aluer ne iv a iyuhwe ken asema a en, shi ne mba a ieren i gban ayôôso la ken a ven* yô, de te nen ihyagh a kwaghfan wen la ga, ne er nahan yô, ne lu eren aie. **15** Kwaghfan la ka u a dugh sha la ga; ka u ta-regh, u sha inja i iyolough, ka u azôv. **16** Gadia ape iyuhwe man ayôôso a lu yô,* anzughul kpa aa lu her, kua hanma kwagh u bo cii.

3:6, 9 *Nenge Ngeren u Pasen Asembler. **3:11** *Shin "ma nyohon bar." **3:14** *Shin a fatyô u kaan ér, "ne mba henen sha mtsera wen tseegh." **3:16** *Shin a fatyô u kaan ér, "ape ieren i or henen sha mtsera u nan tseegh la i lu yô."

2:26 *Zwa Grika, "jijingi." **3:1** *Shin "una hembra tôvon se sha ijir." **3:2** *Shin "wan iyol i nan cii lijam." **3:6** *Zwa Grika, "akaver a mhii u uma."

17 Kpa kwaghfan u a dugh sha la, ka a hii lun wang, maa a lu a bemshima, a eren kwagh sha mkav, a kegh iyol u unghan kwagh, a iv a mhôônom ma zungwen man atam* a dedoo, sange a sange ga, shi eren atseregh ga. **18** Bee kera yô, ka i lôô ityamegh ki perapera ken bem sha ci u mba ve lu keren bem la.*

4 Ka nyi i ve a inium i nôngon man ayôôso hen atô wene? Ka asaren a en a iyolough a a lu nôngon ityav ken a ven la gaa? **2** Kwagh saren ne, kpa ne mba zough a mi ga. Ne zer wuan ior shi tômon kwagh, kpa ne mba fan ityô u zuan a kwagh ga. Ka ne zer eren ayôôso shi nôngon inium. Ne mba zuan a kwagh ga sha ci u ne mba sônnon ga. **3** Ka nea sôn kwagh kpa ne zua a mi ga sha ci u ka ne sôn a awashima u vough ga, ka i lu sha u kuren asaren a en a iyolough a mi di tsô.

4 Ne ior mba civir Aôndo sha mimi ga mban,* ne fa er u yan ijende a tar ne la una na ne hingir mbahyomov mba Aôndo gaa? Sha nahan yô, hanma or u nan soo u yan ijende a tar ne cii yô, nan soo u hingir orhyom u Aôndo. **5** Shin ne hen ner ka gbilin tsô ruamabera a kaa ér: "Akaa cii ka a zer saren jijingi u iyuhwegh u a tem ken a vese la tsung" yee? **6** Nahan kpa, erdoo u sha mhôôn u Aôndo a tesen la hembra ngeen. Nahan ruamabera kaa ér: "Aôndo hendan kwagh a mbakenden a iyol sha, kpa mbahiden a iyol ijime yô, tesen ve erdoo u sha mhôôn."

7 Sha nahan yô, wa nen ayol a en sha ikyev i Aôndo; kpa gema hendan nen a Diabolo, nahan una

3:17 *Shin "aeren." 3:18 *Shin a fatyô u kaan ér, "ka mba ve keren bem la ka ve lôô ityamegh ki perapera ken bem ye." 4:4 *Zwa Grika, "ne udyambakasev."

yevese ne. **8** Kporom nen hen Aôndo, nahan un kpa una kporom hen a ven. Kire nen ave a en, ne mbaasorabo, shi wanger nen asema a en, ne mba lun ta ta ta. **9** Ure nen, zungwe nen, shi vaa nen. Ahan a en a hingir ijungwen, iember yen i hingir ishimavihin. **10** Hide nen a ayol a en ijime sha ishighe ki Yehova,* nahan una kende a ven sha.

11 De nen u lamén sha mba-genev, anmgbianev. Or u nan lamén sha anmgbian shin nan ôron anmgbian ijir yô, nan ngu ôron kwagh u hendan a tindi, shi nan ngu puun tindi. Man aluer u ngu puun tindi yô, u ngu or u dondon tindi ga, kpa u ngu or u ôron ijir. **12** Man Orwanatindi kua Orjir ngu môm tseegh, ka un u a lu a tahav mbu yiman man mbu timin la. Kpa we yô, u ngu di nyi ve ka u ôron or u wan ndor a we ijiri?

13 Kegh nen ato, ne mba ka ne kaa ner: "Nyian shin kper se za hen gar ngun, se za tsa her inyom i môm, se er kpenga se zua a liba," **14** kpa ne gema ne fa er kper uma wen una lu ga la. Gadia ne mba er ka iikpii i ka i gba sha anshighe kpuaa, maa i sambe kera la nahan. **15** Kpa doo u ma ne kaan ner: "Yehova a lumun yô, se lu uma se er i ngin shin i ngila." **16** Kpa ka i doo ne u kaan ihyagh sha igbongor. Ihyagh i kaan ngila nahan cii ka ifer. **17** Sha nahan yô, aluer or fa u eren kwagh u vough kpa nan er un ga yô, hingir isholibo je nan er ye.

5 Kegh nen ato, ne mbanyarev, vaa nen, gber nen kwelegh sha ci u ican i i lu van sha a ven la.

2 Inyaregh yenegh hôô, akondo a en kpa ivina ya a kera. **3** Zana-ria man azurfa wen ta nduran, shi

4:10 *Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

nduran ku ve te la kua lu shiada u tesen er ne lu a ibo yô, shi kua ya ne. Kwagh u ne koso la una lu er ka usu nahan, ken ayange a masejime. **4** Nenge! Injar i ne vende u kimbin mbatomov enev mba ve sunda ne iyiaf ken atev la ngi vaan genger genger, mliam ma mbasundav ve vaan ér i wase ve la gba Yehova* u akum a sha ken ato. **5** Ne mba yôughyôugh sha ci u ishima yen cii ngi sha asaren a iyolough a en ken tar ne. Ne ya akaa, asema a en hingir dindim dindim er ka uzendanya mba i koso ve ve kehe ambusu sha iyange i sôngon ve nahan. **6** Ne ôr ijir ne na ibo; ne wua un u a lu orperapera la. Ngu hendan a ven gaa?

7 Nahan yô, anmgbianev, wa nen ishima zan zan shighe u Ter una kar lun vea vese imôngo la. Nenge! Orsule ka nan kegh ityamegh ki dedoo ki kwagh u nan lee shin inya la, nan wa ishima zan zan ura u hiihii u nôô, shi ura u masetyô u va nôô. **8** Ne kpa wa nen ishima; taver nen ishima, sha ci u shighe u Ter una lu vea vese imôngo la zurum.

9 De gbe nen ahon* sha kwagh u mô wen ga, anmgbianev, sha er a ôr ne ijir ga yô. Nenge! Orjir ngu* sha ihinda. **10** Anmgbianev, dondo nen ikav i uprofeti mba yange ve ôron kwagh ken iti i Yehova* la, sha u yan ican a mbatmaver shi wan ishima. **11** Nenge! Se nenge ser saan mba ve taver ishima la iyol.* Ne ungwa kwagh u ishimataver i Yobu, shi ne nenge er Yehova* yange va ver un ken masejime doo doo yô; ne

nenge er Yehova* a eren a vese kundu kundu* shi a zungwen se mhôonom yô.

12 Kwagh u hemban cii yô, anmgbianev av, de nen u bumun, a lu sha, shin a lu tar, shin nyityô kwagh igen cii kpa, de bumun nen ga. Kpa zum u ne kaa ner 'Een' yô, i lu een heregh, shi 'Ei' wen kpa a lu ei heregh, sha er ne hingir mba a ôr ne ijir ga yô.

13 Ma or ngu ken a ven u nan lu yan ican yôô? Yô nana eren msen. Ma or ngu u i saan nan iyol yôô? Yô nana wa upasalami. **14** Ma or ngu ken a ven u nan lu uange yôô? Yô nana yila mbatamen mba tiôn-nongo ve va hen a nan, ve er nan msen, ve shighe nan mkurem ken iti i Yehova.* **15** Nahan msen u i er sha jighjigh u nan la una bee oruange la angev, shi Yehova* una mough a nan sha. Shi aluer nan er asorabo kpa, a de nan a.

16 Sha nahan yô, pasen nen hanmô wen asorabo a en gbar gbar, shi eren nen msen sha ci u hanmô wen, sha er a bee ne angev yô. Msen u orperapera ngu a tahav tsung.* **17** Eliya lu oruma-ce er se nahan, kpa zum u a er msen sha gbashima ér ura u de nôôn ga la, ura kera nôô ken tar la ga anyom atar man iwer ataratar. **18** Tsô shi a hide a er msen, maa abeen haa ura, nahan iyiaf ume ken tar la.

19 Anmgbianev av, aluer or na ma or ken a ven undu mimi, man anmgbian ugen hide a nan yô, **20** fa nen ner, or u nan wase orsholibo la u undun gbenda u nan u bo la cii, nana yima or* shon ken ku, shi nana cir asorabo kpishi.

5:4, 10, 11, 14, 15 *Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 5:9 *Shin "toghör nen iyol; gbe nen ijir," Zwa Grika, "shirin nen asema." *Zwa Grika, "tile." 5:11 *Shin "mba ve taver ishima la mba a iveren."

5:11 *Shin "mhôonom ma kôron Yehova a vese tsung." 5:16 *Zwa Grika, "ka a lu a tahav tsung zum u a lu eren tom yô." 5:20 *Shin "uma u or."

WASHIKA U HIIHII U PETERU

ATÔAKAA A VESEN

<p>1 Ishughun (1, 2)
U hiden maren or sha u nana lu a
ishimaverenkeghen i lun uma (3-12)
Er ne lu ônov mba ungwan kwagh yô,
lu nen uicighanmbaivorov (13-25)</p> <p>2 Mkaanem ma Aôndo ma sar ne
tsung (1-3)
Awen a uma a i lu maan iyoyu i ken
jijingi a mi la (4-10)
U lun ushirmbaivorov ken tar (11, 12)
U ungwan imo i hanma or er i doo
la (13-25)
Kristu ver se ikyav (21)</p> <p>3 Kasev man noov (1-7)
Zungwen a mbagenev imôngo; ker
bem (8-12)</p> | <p>U yan ican sha ci u kwagh u
perapera (13-22)
U wan iyol keghen a kegh u pasen
kwagh u ishimaverenkeghen (15)
Batisema man imoshima i dedoo (21)</p> <p>4 Lu uma sha ci u eren ishima i Aôndo,
er Kristu nahan (1-6)
Mkur u akaa cii zurum (7-11)
U or yan ican sha ci u nan ngu
Orkristu (12-19)</p> <p>5 Kuran nen ikyumile i Aôndo (1-4)
Hide a iyol ijime, kuran (5-11)
Haa ishimanyian you cii sha
Aôndo (7)
Diabolo ngu er begha u a lu tan
kume nahan (8)
Mkaanem ma kuren (12-14)</p> |
|---|---|

1 Mo Peteru, apostoli u Yesu Kristu, m ngu ngeren hen ushirmbaivorov mba ve sambe ve yem ken Ponti, man Galatia, man Kapadoshia, man Ashia man Bitinia la, hen ne mba i tsough ne 2 er Aôndo Ter tsenga fan nahan, shi i tseghe ne sha jijingi sha u ne lu mba ungwan kwagh, shi i mishi awambe a Yesu Kristu sha a ven la:

Aôndo a seer tesen ne erdoo u sha mhôn shi a seer nan ne bem.

3 I wuese Aôndo, Ter u Ter wase Yesu Kristu, gadia ka sha mhônôm nam ma zungwen tsung a hide a mar se sha u se lu a ishimaverenkeghen i lun uma ye. A er kwagh ne sha u nderen Yesu Kristu shin ku, **4** nan un dyako u hôn ga, u a lu a acôghor ga, shi a lu u been mayange ga la. I ver ne dyako shon sha, **5** ne mba i lu kuran ne sha tahav mbu Aô-

ndo, sha jighjigh u ne lu a mi sha kwagh u myom u i lu keghen ér a va pase ken ashighe a masejime ne la. **6** Sha ityôkyaa ne yô, saan ne iyol tsung, shin er hegen i gbe u ne zungwe sha atsan atô kposo kposo shighe a wa karen nahan kpaa, **7** sha er jighjigh u nan wen u i kar un la una hingir ityôkyaa i ne zua a iwuese man iengem man icivir sha shighe u a va nenge a mve u Yesu Kristu la yô. Gadia imba jighjigh u nan la ngu ainja hembra zanaria u ka i kar un sha usu kpa a va saa ishe la ica je. **8** Shin er yange ne nenge a na ma shighe môm ga nahan kpa, a doo ne ishima. Shin er ne lu nengen a na hegen ga nahan kpa, ne na un jighjigh shi saan ne iyol tsung, shi iember yen ngee je gande u ôron, **9** gadia ne mba nongon ner ne zua

a myom u a lu awashima u jighjigh u nan wen la.

10 Lu kwagh u myom ne, upro-feti mba yange ve tsenga òron kwagh u erdoo u sha mhôôn u a lu sha ci wen la, yange ve ker sha gbashima sha u vea fa, shi ve tów sha mi vighe vighe ye. **11** Ve zer tówon sha u vea fa iaven shin shighe u jijingi u lu ken a ve la lu tesen sha kwagh u Kristu, er tse-nga eren shiada sha kwagh u atsan a yange gba u Kristu una ya, man icivir i una zua a mi ken masejime la. **12** Yange i pase ve ér ve mba eren tom ka sha ci ve ayol a ve ga, kpa ka sha ci wen, ka tom u sha kwagh u i lu yôôn hen a ven hegen sha ikyeve i mba yange ve pase ne loho u dedoo sha icighan jijingi u i tindi sen sha a ve la. Akaa ne sar mbatyomov u gban ashe nengen.

13 Sha nahan yô, kange nen ishima u eren tom; lu nen tse-vaa sha hanma gbenda cii; lu nen a ishimaverenkeghen sha kwagh u erdoo u sha mhôôn u a va tese ne sha shighe u a va nenge a mve u Yesu Kristu la. **14** Er ne lu ònov mba ungwan kwagh yô, i de u maan ne* sha asaren a yange ne lu a mi ken mlán la, **15** kpa ne ayol a en hingir nen uicighanmbaiorov sha aeren a en cii, er Un u a yer ne la a lu Icighan nahan, **16** gadia i nger ér: "Lu nen uicighanmbaiorov, sha ci u mo kpa m ngu icighan."

17 Man aluer ne mba yilan sha iti i Ter, u a òron hanma or ijir er tom u nan u lu, a sangen a sangen ga la yô, eren nen kwagh a mciem iyol hen shighe u ne lu ushirmbaiorov ne. **18** Gadia er ne fe nahan, lu sha akaa a ka a hōô,* er azurfa shin zanaria nahan, yange i paa ne ne kera lu sha ikyeve i uma

wen u gbilinigh u uter enev mba tsev yese ne ker* la ga. **19** Kpa lu sha awambe a injaa, er awambe a waniyôngo u lun a acôghor shin ihyoghologh iyol shio nahan, ka awambe a Kristu je la. **20** Jighilii yô, yange i tsenga fan un er i lu a gba tar ga la je, kpa i va tese un ken igbar ken ashighe a masejime ne sha ci wen. **21** Ka ken a na ne lu mba nan Aôndo jighjigh ye, Un u yange nder un shin ku shi na un iengem la, sha er ne na Aôndo jighjigh shi ne lu veren ishima keghen Un yô.

22 Er hegen ne wanger ayol a en sha u dondon ityesen i mimi, ne hingir u soon hanma wen sha mimi,* er ka anmgbianev mba hen tsombor nahan yô, doo nen ayol a en tsung, a ishima i môm. **23** Gadia i hide i mar ne, ka sha vor u ka u hōô kera la ga, kpa ka sha vor u u hōôn mayange ga* yô, sha mkaanem ma Aôndo u uma man u tsôron la. **24** Gadia "orumace cii ngu er toho nahan, shi iengem na cii ngi er ikparen i ken toho nahan; toho ka u use, faluwa a ndoor, **25** kpa mkaanem ma* Yehova[#] yô, ma a lu her gbem sha won." Man "mkaanem" mara^a ka loho u dedoo u i pase ne la.

2 Nahan yô, dugh nen hanma iferkwagh man aie man atse-regh man iyuhwe man angereke ken a ven kera. **2** Er atumba ka a sar anikyundanev mba foroto-to tsung nahan, ne kpa atumba a wang,* a a lu mkaanem ma Aôndo la, a sar ne tsung, sha er ne vese

1:18 * Shin "u i tese ne sha aeren a uter enev mba tsev." 1:22 * Shin "i lu sha atseregh ga; i lu sha ikpam-ashe ga." 1:23 * Ka, "vor u ua fatyô u tseren shin umen atam" je la. 1:25 * Shin "kwaghôron u." # Nenge Ngeren u Pasen Asembler. ^a Shin "kwaghôron la." 2:2 * Ka, "atumba a i nungwa ma kwagh ugen sha mi ga, mngerem kpaa ga" je la.

1:14 * Shin "i de u geman mhen wen." 1:18 * Shin "a saa ishe."

ne kuma u a yima ne yô, **3** aluer ne vande benden* nengen er Ter a doo yô.

4 Ior venda un u a lu iwen i uma la, kpa Aôndo tsua un, shi a nenge un ér a gba kwagh tsung. Er ne lu van hen a na yô, **5** ka ne ne lu awen a uma a i lu maan iyôu i ken jijingi a mi ye, sha u ne hingir icighannongo u upristi, sha er ne naan iniav mbi ken jijingi mbi doon Aôndo ken Yesu Kristu yô. **6** Gadia i kaa ken Ruamabera ér: "Nenge! M ngu veren iwen ken Shion, iwen i i tsough i yô, ka iwen i injaa i sha zongough ku ityôyoughough, hanma or u nan ne i jigh-jigh cii yô, nana va ahenge* mayange ga."

7 Nahan yô, ngu ne iwen i injaa, sha ci u ne mba mbananjighjigh; kpa hen mba ve ne jigh-jigh ga yô, ngu "iwen i mbamaan-kwagh ve vende i la; i hingir iwen i hange hange i sha zongough ku iyoughough" **8** man "iwen i nan gbeev mbu nôngon kua vande u tan ngu har ker." Ve mba nôngon gbeev sha ci u ve wa mkaanem ma Aôndo ikyo ga. Ambaaïor la cii kape mkur ve una lu je la. **9** Kpa ne yô, ne mba "ikyurior i i tsough i yô, ne mba nongo u upristi mba lun ator, icighanikyurior, nongoïor u Aôndo a tseghe sha ci na iyol na, sha u ne yôo aeren a dedoo"* a Un u a yer ne ne dugh ken ime ne ve ken iwanger na i doon tsung la. **10** Gadia yange ne lu a lu nongoïor ga, kpa hegen ne mba nongoïor u Aôndo; yange i lu a zungwe ne mhôonom ga, kpa hegen yô, i zungwe ne mhôonom.

11 Ne mba doon mo ishima, m ngu kaan ne mba van a va man ushirmbaïorov cii mer, za nen he-

men u palegh asaren a iyolough a a lu nôngon ityav a ven la. **12** Za nen hemen u tesen ieren i dedoo hen atô u akuraïor agen, sha er zum u ve kaa ér ne mba mbaeren akaabo kpa, vea nenge a aeren a en a dedoo la sha ashe a ve, nahan vea gema a wuese Aôndo sha iyange i una va u sôron ne la yô.

13 Wa nen ayol a en sha ikyeve i ior mba uumace ve ver ve shai i utaha la cii, sha ci u Ter; a lu tor kpaa, sha ci u nan hembra ne, **14** shin a lu ugomma kpaa, sha ci u ka un a tindi ve ér ve tsahan mbaeren akaabo, kpa ve gema ve wuese mba ve eren akaa a dedoo la ye. **15** Gadia Aôndo soo ér ne eren kwagh u dedoo, sha er ne cir abumeaïor a a ôron abumea-kaa sha a ven la zwa* yô. **16** Ne kera mba ikpan ga, yô de kôron nen ave sha* mlu wen u kpan ga la eren nen kwagh u bo ga, kpa lu nen ikpan i Aôndo. **17** Naan nen hanma injaor cii icivir, mzough u anmgbianev cii a doo ne ishima, cian nen Aôndo, naan nen tor icivir.

18 Mbatomov ve wa ayol a ve sha ikyeve i mbavesen vev, ve cian ve er i doo u a cian ve la cii, i de lu mba ve doo inja shi ve fe kwagh la tseegh ga, kpa kua mba ve taver kwagh kpaa. **19** Gadia aluer or ngu yan ican* shi mba nzughul a nan kpa nan wa ishima her sha er nana lu a imoshima i wang sha ishig ki Aôndo yô, ka kwagh u dedoo. **20** Gadia aluer mba gbidyen ne sha ci u ne er isholibo, man ne mba wan ishima yô, ka a inja sha nyi? Kpa aluer ne mba wan ishima a ican sha ci u ne er kwagh u dedoo yô, kwagh ne ka kwagh u doon Aôndo.

2:3 * Shin "karen." 2:6 * Zwa Grika, "a hee nan." 2:9 * Zwa Grika, "ueroo," ka, aeren a na man iyom na i i kom iwuese la je la.

2:15 * Zwa Grika, "kper sha zwa." 2:16 * Shin "de yeren nen ken." 2:19 * Shin "or ngu zungwen; or ngu ken ishimaivihin."

21 Jighilii yô, ka kwagh u i yer ne ér ne er je ne, sha ci u Kristu je kpa yange ya ican sha ci wen, a ver ne ikhav sha u ne zaan sha angahar a na vough vough. **22** Yange er ma isholibo ga, shi i zua a aie ken zwa na ga. **23** Zum u i lu lahan un* la, a laha mba ve lu lahan un* la ga. Zum u lu yan ican la kpaa, ta hwa ga, kpa wa iyol na sha ikhev i Un u a ôron ijir sha perapera la. **24** Yange tôô asorabo a ase sha iyol na zum u i mande un sha kon la, sha er se lu kpenegh ken isholibo,* se gema se lu uma ken perapera yô. Man lu “sha avav a na i bee ne angev ye.” **25** Gadia yange ne lu er iyôngo i i tsum nahan, kpa hegen ne hide hen orkuran man or u nengen sha uuma enev.

3 Ne kasev kpaa, wa nen ayol a en sha ikhev i noov enev, sha er aluer vea lu mba wan kwaghôron u Aôndo ikyo ga je kpa, a urugh ve vea hingir u eren nahan, a lu sha kwaghôron ga, kpa a lu sha ieren i kasev vev yô, **2** sha ci u vea lu nengen a ieren yen i wang la sha ashe a ve, kua icivir i ne lu nan ve tsung la. **3** Hwe wen a de lu u ken won—er ityough ki kuran man u wuhan iyol sha akaa a sha zanaria a eren hwe a mi, shin sha akondo a dedoo nahan—ga, **4** kpa i lu hwe u ken ishima, u or u ken myer, u a saan ishe ga la, ka ishima i legh legh man ieren i lun ving je la, aeren ne gba kwagh sha ishig ki Aôndo kpen kpen. **5** Gadia kape uicighanmbaukasev mba sha ayange a tsuaa, mba ve suur sha Aôndo la kpa yange ve eren hwe je la, ve wa ayol a ve sha ikhev i noov vev, **6** vough er Sara ungan imo i Aberaham na-

han, yange yilan un ér “terem.” Man ne hingir ônov nav,* aluer ne za hemen u eren kwagh u dedoo, ne nyôr mciem ga yô.

7 Ne noov kpaa, luun nen vea ve sha mkav.* Eren nen kwagh a ve sha ue, er ka i eren a ikvagh ki ki ngôôr hemben ga nahan, ka kwase je la, gadia ve kpa mba mba-yan dyako u uma u i lu nan sha erdoo u sha mhôôn la a ven imôngo, sha er Aôndo una venda u ungan mbamsen enev ga yô.

8 U masen yô, ne cii lu nen ishima i môm,* zungwen nen a mbagenev imôngo, doo nen ayol a en er ka anmgbianev mba hen tso-mbor nahan, zungwen nen mbagenev mhôônôm tsung, shi hidden nen a iyol ijime. **9** De eren nen or ifer sha ifer i nan er ne ga, shin or a laha ne kpa, ne de lahan nen nan ga. Kpa gema sôn nen iveren sha ci u nan, gadia ka kwagh u i yer ne sha u ne er je ne, sha er ne ya dyako u iveren yô.

10 Gadia “hanma or u nan soo ér i saan nan iyol shi i kpe nan iyol ken uma yô, gba u nana kura nombor u nan sha er ua ôr kwagh u bo ga, kua zwa u nan sha er ua er aie ga yô. **11** Nana de ifer, nana eren kwagh u dedoo; nana ker bem shi nana za hemen u eren akaa a van a bem. **12** Gadia ashe a Yehova* nga sha mbaperapera, shi ato a na nga ongo mbamsen vev mba zamber, kpa Yehova* gem ijime a mbaerenafar.”

13 Jighilii yô, aluer ne hingir u tesen gbashima sha kwagh u dedoo yô, ka an nana bula ne? **14** Kpa aluer ne mba yan ican sha ci u kwagh u perapera je kpa, a saan ne iyol. Nahan kpa, de cie

2:23 * Shin “i lu laman a na cavaaa.” * Shin “ve lu laman a na cavaaa.” 2:24 * Shin “sha er a bee a isholibo ken a vese kera.”

3:6 * Ka, “Sara” je la. 3:7 * Shin “tesen nen ve ikyo i wan; nongon nen u kaven mlu ve.” 3:8 * Shin “henen nen kwagh ken mzough.” 3:12 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

nen kwagh u a cier ve iyol* la ga, ishima kpa i de ze ne iyol ga. **15** Kpa tsegha nen Kristu ken asema a en ner ngu Ter wen, hanma shighe yô, waan nen iyol keghen nen a kegh u pasen kwagh sha ishighe ki hanma or u nana pine ne ityôkyaa i ishimaverenkeghen yen yô, kpa eren nen nahan a ishima i legh legh man sha icivir tsung.

16 Za nen hemen u lun a imoshima i dedoo, sha er aluer ka nyi je i lu ôron sha a ven kpa, mba ve ôron akaa sha a ven dang la vea va ahenge sha ci u ieren yen i dedoo i mbadondon Kristu la yô. **17** Gadia hembra kan a inja u ne yan ican sha ci u ne mba eren kwagh u dedoo, aluer ka ishima i Aôndo u den ér i lu nahan yô, a u ne yan ican sha ci u ne mba eren kwaghbo la. **18** Gadia Kristu yange kpe sha ci u asorabo kwa môm maa kure hanma kwagh, orperapera môm kpe sha ci u mbaerena-kaabo, sha er una za a ven hen Aôndo yô. Yange i wua un shighe u lu ken iyol i inyam man awambe la, kpa i nder un ngu uma ken jijingi. **19** Man ka ken mlu ne yange za pase ujijingi mba ve lu uikyangen ken purusu la kwagh ye, **20** ka ujijingi mba ngise ve lu hemban ato shighe u Aôndo lu wan ishima keghen sha ayange a Noa, zum u i lu gban tso u iorov kpuua, ka uumace* anigheni je la, ve nyôker ve lu sha zarmnger, nahan ve war la.

21 Kwagh ne zua sha batise-ma, u un kpa a lu waren ne hegen (i lu sha u wanger hôngor u sha iyol kera ga, kpa i lu sha u sônon Aôndo sha u a na ne lu a imoshima i dedoo) sha mnder u shin ku u Yesu Kristu la. **22** Ngu ken uwegh ku yanegh ku Aôndo, ga-

dia yange kôndo yem sha, nahan i gema mbatyomov man mbautahav kua tahav cii, i wa un sha ikyeve.

4 Er Kristu yange ya ican ken iyol yô, ne kpa lu nen a imba ishima la,* sha ci u or ka nana ya ican ken iyol yô, nan de u eren asorabo, **2** sha er nana kera lu uma ken iyol sha ci u eren asaren a ior ga, kpa a lu sha ci u eren ishima i Aôndo yô. **3** Gadia shighe u a kar ne kuma u yange ma ne er ishima i akuraior agen, zum u ne lu eren akaa a ndôhôrshima,* ne lu a asaren a bo a ior ve kôron iyol tsaha sha mi ga, ne lu man msôrom karen ikyaa inya, ne lu eren uiniongô mba i eren dang her la, ne lu gban ugesa sha msôrom ma man, shi ne lu civir ieev sha ihyembeato la. **4** Kpiligh ve iyol er ne due ken dang ve u a lu vihin gban a gba kera la sha yô, nahan ka ve lamén sha a ven dang. **5** Kpa ambaaïor ne aa va ôr kwagh ve sha ishighe ki un u a we iyol a lu keghen u va ôron mbaumav man mbakpenev ijir la. **6** Jighilii yô, ka sha ityôkyaa ne mbakpenev kpa yange i ôr ve loho u dedoo ye, sha u, er i lu ôron ve ijir sha iyol sha inja i uumace nahan kpa, vea lu uma ken jijingi sha mnenge u Aôndo yô.

7 Kpa mkur u akaa cii zurum. Sha nahan yô, eren nen kwagh sha kwaghfan,* shi lu nen per* sha mbamsen mba eren. **8** Kwagh u hemban cii yô, doo nen ayol a en tsung je, sha ci u dooshima cirin asorabo kpishi. **9** Ngohol nen hanma wen sar sar, a ahon a gban shio. **10** Hanma or nana eren tom u wasen hanma wen a iyua i i

4:1 * Shin "ne kpa kange nen ishima u yan ican nahan." 4:3 * Shin "aeren a dang." Ka ishember i ken zwa Grika i i yer ér *aselgeia* (asejia) la, ngi ôron kwagh u ieren i môm tseegh ga. Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 4:7 * Shin "a mkav ken ishima." * Shin "lu nen tsevaa."

3:14 * Shin a fatyô u kaan ér, "de cie nen kume ve." 3:20 * Zwa Grika, "uuma."

ne nan yô, er iyua shon i lu la cii, sha ci u ne mba mbâ nengen sha ya mbâ fan kwagh. Gadia i tese ne erdoo u sha mhôon u Aôndo sha igbenda kposo kposo. **11** Aluer or ngu ôron kwagh yô, nanâ ôron sha inja i nan ngu ôron ka akaa-ôron a Aôndo; aluer or ngu eren tom u wasen mbagenev yô, nanâ eren u sha inja i nan ngu suur sha tahav mbu Aôndo ka a na la; sha er a na Aôndo icivir sha akaa cii ken Yesu Kristu yô. Ixivir man tahav cii ka akaa a na, shi aa lu a na zan zan ghem sha won. Amen.

12 Ne mba doon mo ishima, shighe u ne tagher a atsan a vihin tsung yô, kwagh la a de kpiligh ne iyol inja er ka kwagh ugen kposo a lu eren ne ga. **13** Kpa za nen hemen u ember sha atsan a Kristu, a ne kpa ne lu yan la, er a lu la cii, sha er a saan ne iyol shi ne ember tsung sha shighe u ne va nenge a iengem na la kpa yô. **14** Zum u i lu lahan ne sha ci u iti i Kristu yô, i saan ne iyol, gadia jijingi u iengem, ka jijingi u Aôndo je la, ngu sha a ven.

15 Nahan kpa, or wen môm nanâ de ye ican er nan ngu orwuanor shin ormbaiv shin iferor shin or u wan ave sha akaa a ior nahan ga. **16** Kpa aluer ma or ngu yan ican sha ci u nan ngu Orkristu yô, nanâ de nengen ér nan hee ga, kpa nanâ za hemen u wuese Aôndo, sha u eren kwagh u a kom sha iti ne yô. **17** Gadia shighe kuma u a hii u ôron ya* u Aôndo ijr. Nahan, aluer ijrôron hii sha a vese yô, mba ve we loho u dedoo u Aôndo ikyo ga la, kwagh ve una za nena? **18** "Man aluer ka u a yima orperapera sha ican yô, ka nyi ia er or u nan civir Aôndo ga la kua orsholibo?" **19** Sha nahan yô, mba Aôndo a de ve lu

yan ican la ve za hemen u wan ayol a ve* sha ikyeve i un u a lu u jigh-jigh, U A Gbe Akaa Cii la, shi ve eren kwagh u dedoo her.

5 Sha nahan yô, er mo kpa m lu ortamen, shi yange m nenge atsan a Kristu ya la sha ashe a am, shi mo kpa i lu u me va zua a icivir i a va nenge a mi ken a vese la yô, m ngu zamber* a mbatamen mba ve lu ken a ven la mer: **2** Kuran nen ikyumile i Aôndo i i lu sha ikyeve yen la, eren nen tom u nengen sha i, i de lu inja er i kighir ne a kighir ga, kpa eren nen u a ishima i dedoo sha ishighe ki Aôndo; i de lu sha ci u keren mtsera u sha anyighe ga, kpa i maa ne iyol u eren nahan; **3** de eren nen tahav sha mba ve lu dyako u Aôndo la ga, kpa gema lu nen ikyumile ikjav. **4** Nahan zum u orkuran u tamen la una va ande yô, ne zua a injar i iengem i been mayange ga la.

5 Ne agumaior kpa, wa nen ayol a en sha ikyeve i mbatamen.* Kpa ne cii haa nen iyolhidden ijime iyol sha gbenda u ne eren kwagh a mbagenev la,* sha ci u Aôndo kôr iyolmoran ihyom, kpa mba ve hidden a iyol ijime yô, tesen ve erdoo u sha mhôon.

6 Nahan, er uwegh ku Aôndo ku ageegh ku lu sha a ven yô, hide nen a ayol a en ijime, sha er una kende a ven sha, zum u shighe a kuma yô. **7** Shi gema nen ishima nyian yen cii, haa nen sha a na, sha ci u kwagh wen gba un ishima. **8** Lu nen tsevaa, kuran nen! Orhyom wen, Diabolo, ngu zenden er ka beghe u a lu tan kume nahan, keren u yan or.* **9** Kpa he ndan nen a na sha u nan jighjigh

4:19 *Shin "uuma vev." 5:1 *Shin "m ngu kaan." 5:5 *Shin "mbaganden." *Shin "ne cii eren nen kwagh a hanma wen a iyolhidden ijime." 5:8 *Shin "keren or u una ya yô."

taveraa, fa nen ner anmgbianev enev mba ve lu ken mzough tar sha won cii la* mba yan ican shon ne i môm. **10** Kpa ne yaan ican sha anshighe kpuaa yô, Aôndo u a tesen hanma erdoo u sha mhôôn cii, u a yila ne sha u ne zua a ici-vir i tsôron ken mzough vea Kristu la, un iyol na una tsaase ne una bee. Una na ne tile dông, una na ne taver ishima, una na ne tenger ga. **11** Agee a za hemen u lun a na ghem sha won. Amen.

12 Ka sha ikyeve i Sivanu,* u m

5:9 *Zwa Grika, “anmgbianev enev sha tar cii.” 5:12 *Mba yer un kpaa ér Shila.

nenge mer ngu anmgbian u mimi la, m nger ne washika u tiônôô ne sha u taver ne ishima shi eren shiada sha mimi mer kwagh ne ka erdoo u sha mhôôn u Aôndo mimi ye. Tile nen ker dông. **13** Kwase* u a lu ken Babilon, u i tsough un er ne nahan la, ngu sughun ne, wan wam Marku kpa ngu sughun ne. **14** Sugh nen hanma wen kuve nen ayol.*

Aôndo a na ne bem, ne mba ne lu ken mzough vea Kristu la cii.

5:13 *Ikyav tese ér ka tiônngo u ken Babilon a yila ér kwase ye. 5:14 *Zwa Grika, “suse nen zwa sha dooshima.”

WASHIKA U SHA UHAR U

PETERU

ATÔAKAA A VESEN

- 1 Ishughun (1)
Nôngo nen kwagh u i yer ne sha mi la a de karen ne ga (2-15)
Aeren a seer sha jighjigh u nan (5-9)
Se hemba mban a vangertiör ser akaaôron a profeti aa kure sha mi (16-21)
- 2 Mbatesen mbaaiev vea due (1-3)
A ôr mbatesen mbaaiev ijir keng a bunde ga (4-10a)
I kende mbatyomov ken Tartaru (4)

- Mngerem ma deemee; Sodom man Gomora (5-7)
Akaa a i fe mbatesen mbaaiev sha mi yô (10b-22)
- 3 Mbanahantar vea hure kwagh u mtim u a lu van la kera (1-7)
Yehova ngu eren zôzô ga (8-10)
Nenge nen ior mba i doo u ne lu yô (11-16)
Sha u he man tar u he (13)
Kuran nen sha er a tsume a ven ga yô (17, 18)

1 Mo Shimon Peteru, kpan man apostoli u Yesu Kristu, m ngu ngeren hen ne mba jighjigh u nan wen a gbe kwagh tsung, er u wase nahan, u se cii se zough a mi sha perapera u Aôndo wase man u Oryiman Yesu Kristu la:

2 I seer tesen ne erdoo u sha mhôôn, shi i seer nan ne bem sha u nan ne mfe u vough u sha kwagh u Aôndo man u Yesu Ter wase. **3** Gadia tahav mbu Aôndo na se akaa cii,* a i gbe u se lu a mi ve

1:3 *Shin “na se akaa cii gbilin.”

se za hemen u lun uma shi se civir un sha mfe u vough, u sha kwagh u Un u a yer se sha iengem na man sha ieren na i vough la. **4** Ka sha akaa ne* a er uityendezwa a vese* mba doon tsung man mba vesen ye, sha er uityendezwa mba shon vea na ne kpa ne hingir u zuan a iengem i Aôndo yô, er hegen se dugh ken isharen i bo,[^] i i ne tar u vihi la sha yô.

5 Sha ityôkyaa ne yô, nôngo nen kpoghuloo sha afatyô wen cii lu nen a jighjigh u nan shi lu nen a ieren i vough, ne luun a ieren i vough yô, shi lu nen a mfe, **6** ne luun a mfe yô, shi lu nen a iyolkôrontsaha, ne luun a iyolkôrontsaha yô, shi lu nen a ishimataver, ne luun a ishimataver yô, shi lu nen mbacivir Aôndo, **7** ne luun mbacivir Aôndo yô, shi doo nen ayol a en er ka anmgbianev mba hen tso-mbor nahan, ne doon ayol a en er ka anmgbianev mba hen tso-mbor nahan yô, shi ior cica cii ve doo ne ishima. **8** Aluer ne mba a aeren ne cii shi a dumbur ken a ven yô, aa na iyol ia kera kpe ne ga, shin aa na ne de u umen atam sha kwagh u mfe u vough u sha kwagh u Ter Yesu Kristu la ga.

9 Gadia hanma or u nan ban a aeren ne yô, nan pir ashe, nan kusu ashe a nan ér nana nenge iwanger ga,* nan hungur er i kire asorabo a nan a ngise la yô. **10** Sha nahan yô, anmgbianev, lu nen a gbashima i hembra ave a tse, sha er kwagh u i yer ne shi i tsough ne sha u ne lu la, una kar ne ga yô. Gadia aluer ne za hemen u eren akaa ne yô, mayange ne gba ga. **11** Jighilii yô, ka nahan man a na

ne zua a ian i icivirigh tsung,* i nyôron ken Tartor u tsôron u Ter man Oryiman wase Yesu Kristu ye.

12 Ka sha ityôkyaa ne ka i lum pe umbur ne akaa ne hanma shighe ye, shin er ne fe a shi ne var a ityesen i mimi i ne hen la tse-mbeleee nahan kpa. **13** Kpa, er m lu ken tabernakel* ne her yô, m nenge mer doo u me nder ne sha u umbur ne akaa ne, **14** gadia m fa je mer ica a kera gba ga tsô a va kar a tabernakel wam ne kera, vough er Ter wase Yesu Kristu yange pasem wang nahan. **15** Me za hemen u eren kwagh u m fetyô la cii, sha er me va yem kpa, ne fatyô u umbur* akaa ne ayol a en yô.

16 Zum u se lu pasen ne kwagh u tahav man shighe u Yesu Kristu una lu vea vese imôngo la, lu akaaôron a aiegh a ior ve dugh la se lu ôron ne ga, kpa yange se nenge a iengem na sha ashe a ase. **17** Gadia yange zua a icivir man iengem hen Aôndo Ter, zum u Un u a lu iengem i hemban la ôr mkaanem man a na la, ér: "Ngun ka Wan wam u ishima ishima. Doom a na." **18** Man se ungwa i ôr mkaanem man sha, zum u se lu vea na imôngo sha icighan uwo yô.

19 Nahan se hembra mban a vangertiôr ser akaaôron a profeti aa kure sha mi. Ne mba eren kwagh u vough, er ne lu keghen ato a akaaôron shon, a a lu er imenger i i lu mondon iwanger ken ime, ka asema a en je la, (sha u i lu zan zan sev mbu hii u wanger shi ishan i sha use i kar duen) la. **20** Gadia ne hii fan er i lu sha mhen u or i pasen kwaghôron u profeti u Ruamabera ga yô. **21** Gadia ma shighe môm

1:4 * Ka, "iengem na man ieren na i vough" je la. * Shin "a er ityendezwa u nan se uiyua."

[^] Shin "isharen i yaven a or i ka i taver ken or la." 1:9 * Shin a fatyô u kaan ér, "nan pir ashe, nan nengen ka ze ica ga."

1:11 * Shin "a na ne iveren ngôgh." 1:13

* Shin "tenti," ka, iyol na i shin tar je la. 1:15

* Shin "ôron kwagh teren."

kpa orumace gba karen a ishima i nan tsô ôron kwaghôron u profeti ga, kpa ka icighan jijingi yange a mgbegha* ior ve ôr loho u Aôndo ye.

2 Nahan kpa, yange uprofeti mbaaiev va hingir u lun ken nongoiar la, er ne kpa mbatesen mbaaiev vea va lu ken a ven nahan. Ve mban ne vea nyôr myer a inio-ngo kposo kposo i vihin jighjigh u nan wen, shi un u a yam ve ve hingir kwagh na la je kpa vea tuna ér ve fa un ga, nahan vea va a mtim sha ayol a ve a ngôôr ga. **2** Hee-la tseegh ga, ior kpishi vea dondo ieren ve i ndôhôrshima* la, shi vea na yô, ior vea lam dang sha kwagh u gbenda u mimi ne. **3** Shi er ve we hua yô, vea ya mterasa sha a ven sha u tsughun ne sha akaaôron a mimi ga. Kpa i kure ijir ve ica i gba, ngi van zooloo ga, shi mtim ve kpa gba mnyam ga.*

4 Aôndo yange de tsahan mba-tyomov mba ve er isholibo la ga, kpa a kende ve ken Tartaru,* a haa ve mshirim ken ime i wan* mgbiggh mgbiggh, i ver ve mba keghen ijir-ôron. **5** Shi yange de ga tsaha tar u tsuaa la, kpa kura Noa, u lu or u pasen kwagh u perapera la, kua mbagenev, shighe u va a mngerem ma deemee sha tar u mba ve vinda u civir Aôndo la. **6** Shi Aôndo yange vinda gar u Sodom man gar u Gomora, ka nahan ve yange nande agar ne hia gba mtwem ye; kwagh ne hingir ikyav i kwagh u una va er a mbavendan Aôndo yô. **7** Yange gema war orperapera Loti, u lu yan ican tsung sha

ci u ieren i ndôhôrshima i* mbaperenatindi la— **8** gadia orperapera la yange lu yan ican ken ishima* na ayange ayange sha aferakaa aa lu nengen shi unghan shighe u lu hen atô ve la. **9** Sha nahan yô, Yehova* fa u yiman mbacivir un ken ican ve, kpa geman veren mbaafe-rev sha u va timin ve* sha iyange i ijirigh, **10** hemban je yô mba ve keren u hôngor mlu u sha iyol u mbagenev la, kua mba ka ve lahan mbautahav la.

Ve cihi kwagh shi mba hidi iji-me sha kwagh ga, mba cie u lamendang sha mbacivirigh ga, **11** man yô mbatyomov mba ve hembe ve agee man tahav la je kpa mba lamendash a ve dang zum u ve lu gban ijir sha kwagh ve ga, sha ci u nan Yehova* icivir.* **12** Kpa ior mban yô, mba er ka annyamev mba ve henen kwagh ga, mba ka ve eren kwagh er i gbe ve ér ve eren, ka i mar ve sha u a va kôr a wua la nahan; mba gbe lamendang dang sha akaa a ve fe ga tsô. Aeren a ve a bo la aa va ve a mtim, **13** injar ve yô, a lu ican i yan sha ci u aeren a ve a vihin la.

Ka i saan ve iyol u yan tar, ka a lu tetan je kpaa. Mba er acan man il nahan hen atô wen, ka i maa ve iyol u tsughun ne sha atesen a aiegh,* zum u ka vea eren iniongo a ven imôngo la. **14** Ashe a ve iv a idya, shi mba fetyô u den isholibo ga, ka ve meen mba ve lu a taver ga la. Mba a ishima i i tsaase i sha u eren hua yô. Ka ônov mba lun a ifyan iyol. **15** Ve undu gbenda u jighilii la, nahan i tsume a ve. Ve dondo gbenda u Balam wan

1:21 * Zwa Grika, "a tuur." 2:2 * Shin "aeren a ve a dang." Ka ishember i ken zwa Grika i i yer ér *aselgeia* (asejia) la, ngi ôron kwagh u ieren i môm tseegh ga. Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 2:3 * Shin "una bunde ga." 2:4, 9, 11 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 2:4 * Shin a fatyô u kaan ér, "haa ve shin ahungwa a wan ime."

2:7 * Shin "dang u." Ka ishember i ken zwa Grika i i yer ér *aselgeia* (asejia) la. Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 2:8 * Shin "uma." Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 2:9 * Shin "been a ve kera." 2:11 * Shin "sha u tesen icivir sha ishighe ki Yehova." 2:13 * Shin "sha atesen a aiegh je i gande."

u Bior, u yange soo u ngohol injar i sha iferkwagh, **16** kpa i kôôm un sha ci u tindi na u peren la. Zendenya u tôôn ikyav* u a lamenga ne, ôr kwagh sha ikyengeti orumace, nahan a yange profeti ne kera er kwagh u ibume la ga.

17 Mba er ka azôr a lun a mngerem ga, man iikpii i* ijeverahumbe i lu purugh a mi kera nahan, i ver angôghime u hembancii sha ci ve. **18** Ka ve ôron uze-gembaakaav mba gbiliniv. Ka ve meen mba ve sember osough sha ikyev i mba ve eren akaabo la sha asaren a ve a iyolough man sha u eren akaa a ndôhôrshima.* **19** Ka ve kaan a ve ér vea kera lu uikyangen ga, man yô ve ayol a ve gema mba ikpan i aeren a hôngorough; gadia aluer or hembra orgen yô, or shon nana hingir kpan u nan.*

20 Nahan aluer mfe u vough u sha kwagh u Ter man Oryiman Yesu Kristu la wase ve ve war hôngor u tar ne, kpa ve hide ve nyôr u eren akaa ne shi a ya tor ken a ve yô, mlu ve u masetyô una hembra vihin a u hiihii la. **21** Guda yange ma ve fa gbenda u vough u perapera la ga, a u ve fan kpa geman ijime a icighan tindi u yange i wa ve la. **22** Kwagh u injakwagh i mimi i kaa la kure sha a ve, ér: "Iwa sua shi hide ngi yan, ngô-igyo ôô iyol shi hide ngu viligh iyol shin angbiôr."

3 Ne mba doon mo ishima, ka washika u sha uhar je m lu ngeren ne hegen ne. Ken ngun kpa, m ngu nderen ne sha u umbur ne kwagh ugen, u una wase ne u henen kwagh tsembelee yô, er ken u

2:16 *Ka, "jaki" je la. 2:17 *Shin "abeen a."

2:18 *Shin "aeren a dang." Ka ishember i ken zwa Griika i i yer ér aselgeia (asejia) la, ngi ôron kwagh u ieren i môm tseegh ga. Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 2:19 *Shin "aluer kwagh hembra or tahav yô, nana hingir kpan u kwagh shon."

hiihii la nahan, **2** mer, umbur nen akaaôron a uicighanmbaprofeti vande ôron la, kua kwagh u tindi u Ter man Oryiman u ne ongo hen mbaapostoli enev la. **3** Hiihii yô, fa nen kwagh ne, ken ayange a masejime yô, mbanahantar vea due a tar nahan ve, vea lu eren akaa sha asaren a ve, **4** kaan ér: "Un shon u yange tôndo zwa u va lun a vese imôngo la ngu hana? Gadia hii sha ayange a uter asev mba tsev kpe kera la je, akaa cii nga zan vough er lu sha mhii u igbetar la nahan."

5 Gadia ve soo ér kwagh u mimi ne a hungur ve sha apera je, er ngise je usha lu, shi tar kpa tile dông sha mnger, man er u lu hen atô u mnger sha imo i Aôndo, **6** man shi er lu sha akaa ne i tim ior mba sha ayange la, shighe u mngerem va sha tar deemee la yô. **7** Kpa ka sha imo la i môm usha man tar mba ve lu hegen la cii i ver ve sha ci u usu ye. I ver ve mba keghen iyange i ijiirigh man i a va tim mba ve vende Aôndo la.

8 Kpa, ne mba doon mo ishima, kwagh ne a de hungur ne ga, hen Yehova* yô, iyange i môm ngi er anyom dubu nahan, anyom dubu di er iyange i môm nahan. **9** Yehova* ngu eren zôzô u kuren ityendezwa na er mbagenev ve nenge ér ngu eren zôzô nahan ga, kpa ngu wan ishima a ven, sha ci u a soo ér or môm nana tim ga, kpa sar un u ior cii ve zua a ian i geman ishima. **10** Kpa iyange i Yehova* ia va er ormbaiv ka nan va nahan. Hen shighe la usha vea kar kera sha kume,* kpa akaa a sha man a shin tar aa tsee vong, aa sough kera, shi tar ua due ken igbar, kua ityom i shin u kpa.

11 Er i lu u akaa ne cii aa va sough kera yô, nenge ase nen ior

3:8-10 *Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

3:10 *Shin "vea kar kera a hura ioo."

mba i doo u ne lu sha kwagh u aeren a wang man aeren a tesen ér ne mba mbacivir Aôndo yô! **12** er ne lu keghen mve u iyange i Yehova,* shi iyange shon i lu ne sha ishi-ma# ne. Sha iyange la a tim usha kera sha usu, shi akaa a sha man a shin tar aa tsee vong, aa sough kera! **13** Kpa se mba keghen usha mba hev man tar u he er a tende zwa nahan, man ka ken a ve perapera una tema ye.

14 Sha nahan yô, ne mba doon mo ishima, er ne lu keghen akaa ne yô, nôngo nen sha afatyô wen cii sha er ken masejime una va kohol ne ne lu wang a acôghor iyol shio, shi ne lu ken bem vea na yô. **15** Heela tseegh ga, nenge nen ishimawan i Ter wase la ner ka myom, vough er Paulu, anmgbian

3:12 *Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

Shin “shi i sar ne tsung u i va;” Zwa Grika, “shi ne lu thorough a i ner i va.”

wase u doon se ishima la kpa yange nger ne washika sha kwagh-fan u i ne un la, **16** ôr ne akaa ne ker, er a ôron ken uwashika nav cii nahan. Kpa akaa agen ken uwashika mbara taver u kaven, nahan mba banen a mkav* man mba ve taver ga la mba tsumen a akaa ne, er Uruamabera mbagenev cii kpa ve eren a mi nahan, man kwagh ne una va ve a mtim.

17 Ne mba doon mo ishima, er ne tsenga fan akaa ne nahan yô, kuran nen sha er kwaghbo u mba-perenatindi la una na ne tsume a ve imôngo, ne hingir u undun mtil sha mimi wen* ga yô. **18** Kpa za nen hemen u vesen sha erdoo u sha mhôôn man mfe u Ter wase man Oryiman Yesu Kristu la. Ixivir i lu i na, hegen zan zan gbem sha won. Amen.

3:16 *Shin “mba i tese ve ga.” 3:17 *Shin “ne tenger.”

WASHIKA U HIIHII U YOHANE

ATÔAKAA A VESEN

- 1 Imo i uma (1-4)
U zenden ken iwanger (5-7)
Ityôkyaa i pasen asorabo (8-10)
- 2 Yesu, ka nagh ku wamen (1, 2)
U kuran atindi a na (3-11)
Tindi u tse man u he (7, 8)
Ityôkyaa i ngeren (12-14)
Tar u de doon ne ishima ga (15-17)
I ta icin sha kwagh u antikristu (18-29)
- 3 Se mba ônov mba Aôndo (1-3)
Ônov mba Aôndo man mba Diabolo (4-12)
Yesu una vihi ityom i Diabolo kera (8)
Doo nen ayol a en (13-18)
Aôndo hembra ishima yase (19-24)

- 4 U karen fan kwaghôron u a dugh hen Aôndo yô (1-6)
U fan Aôndo shi tesen ser a doo se ishima (7-21)
“Aôndo ka dooshima” (8, 16)
Mciem ma ken dooshima ga (18)
- 5 Jighijigh u se ne Yesu la hembra tar (1-12)
Kwagh u se er ve se tese ser Aôndo doo se ishima yô (3)
Suur sha tahav mbu msen vangertiôr (13-17)
Kura nen ayol a en sha kwagh u tar u ifer ne (18-21)
Tar cii ngu sha ikyeve i lferor (19)

1 Se mba ngeren ne kwagh sha kwagh u un u sha hiihii je lu la, un u se ungwa iliam na, un u se nenge a na sha ashe ase, un u se kenger un shi se bende un ave iyol la—se mba ngeren ne washika sha kwagh u imo i uma, **2** (jighilii yô, yange i tese uma la ken igbar, nahan se nenge shi se mba eren shiada shi ôron ne kwagh u uma u tsôron shon u lu vea Ter, shi i va tese se un ken igbar la), **3** ka un u se nenge a na shi se ongo iliam na la, shi se lu ôron ne kwagh na ye, sha er ne kpa ne lu ken mzough* a vese imôngo yô. Man se mba ken mzough wase ne vea Ter man vea Wan na Yesu Kristu. **4** Shi se mba ngeren akaa ne sha er iember yase ia iv yô.

5 Ka loho u yange se ungwa hen a na je se lu yôn hen a ven ne: Aôndo ka iwanger, ime cuku ngi ken a* na ga. **6** Aluer se kaa ser, “Se mba ken mzough vea na,” kpa se gema se mba zenden ken ime her yô, se mba eren aie shi se mba dondon mimi ga. **7** Nahan kpa, aluer se mba zenden ken iwanger er un iyol na a lu ken iwanger nahan yô, se cii se mba ken mzough, nahan awambe a Wan na Yesu aa kire isholibo yase kera cica cii.

8 Aluer se kaa ser, “Se mba a isholibo ga” yô, se mba tsugh-un ayol a ase shi mimi ngu ken a vese ga. **9** Aluer se pase asorabo a ase yô, un ka u jighjigh man u perapera, nahan una de se asorabo a ase shi una kire se hanma kwaghbo cii. **10** Aluer se kaa ser, “Se er isholibo ga” yô, se mba kaan ser a er aie, shi kwaghôron na ngu ken a vese ga.

1:3 * Shin “ne er kwagh ne.” 1:5 * Shin “ngi ken mzough vea.”

2 Mbayev av, m ngu ngeren ne akaa ne sha er ne er isholibo ga yô. Kpa aluer or er ma isholibo yô, se mba a orwasen* u a lu vea Ter yô, ka Yesu Kristu je la, un ka u perapera. **2** Un ka nagh ku wamen* sha ci u asorabo a ase, nahan kpa, ka sha ci u asorabo a ase tseegh ga, kpa kua sha ci u asorabo a tar jimin cii. **3** Man aluer se za hemen u kuran atindi a na yô, ka sha kwagh ne a tese ér se fa un ye. **4** Or u nan kaan ér, “M fa un,” kpa nan lu kuran atindi a na ga yô, nan ngu or u eren aie, mimi ngu ken imbaor la ga. **5** Kpa or u nan we kwaghôron na ikyo cii yô, Aôndo doo imbaor la ishima sha mimi. Ka sha kwagh ne ka se fa ser se mba ken mzough vea na ye. **6** Or u nan kaan ér nan ngu ken mzough vea na yô, gba keng u nana za hemen u zenden vough er un shon la yange zenden nahan.

7 Ne mba doon mo ishima, m ngu ngeren ne, ka tindi u he ga, kpa ka tindi u tse u yange ne ungwa sha hiihii la. Tindi u tse ne ka kwaghôron u yange ne ungwa yô. **8** Nahan cii kpa, shi m ngu ngeren ne tindi u he, u Yesu yange dondo shi ne kpa ne lu dondon yô, sha ci u ime ngi karen kera, shi iwanger i mimi la ngi tan.

9 Or u nan kaan ér nan ngu ken iwanger kpa nan ker anmgbian u nan ihyom yô, nan ngu ken ime her. **10** Or u anmgbian u nan a doo nan ishima yô, nan ngu ken iwanger her, shi kwagh u nan gbeev mbu nongon ngu ken a nan ga. **11** Kpa or u nan ker anmgbian u nan ihyom yô, nan ngu ken ime shi nan ngu zenden ken

2:1 * Shin “or u ôron kwagh sha ci wase.” 2:2

* Shin “nagh ku himen se a Aôndo; gbenda u nan ér ishima i pever Aôndo.”

ime, nahan nan fa ape nan lu zan ga, sha ci u ime pir nan ashe.

12 M ngu ngeren ne, mbayev, gadia i de ne asorabo a en sha ci u iti na. **13** M ngu ngeren ne, uter, sha ci u ne fa un u sha hiihii je lu la. M ngu ngeren ne, agumaior, sha ci u ne hembra Iferor ityav. M ngu ngeren ne, mbayev, sha ci u ne fa Ter. **14** M ngu ngeren ne, uter, sha ci u ne fa un u sha hiihii je lu la. M ngu ngeren ne, agumaior, sha ci u ne mba gbong gbong, shi kwaghôron u Aôndo ngu ken a ven her, shi ne hembra Iferor ityav.

15 Tar u de doon ne ishima ga, shin akaa a shin tar kpaa ga. Aluer tar doo or ishima yô, Ter doo nan ishima ga; **16** sha ci u hanma kwagh u a lu shin tar cii —isharen i iyolough man isharen i ashee man shagba u eren*—ka hen Ter a duen ga, kpa ka shin tar a duen ye. **17** Bee kera yô, tar ne ngu karen kera kua isharen i u kpaa, kpa or u nan eren ishima i Aôndo yô, nana lu her gbem sha won.

18 Mbayev av, ka shighe u* masetyô je ne, man er ne vande unghan ner antikristu[#] ngu van nahan, hegen je kpa uantikristu due mba kpishi, ka sha kwagh ne je se fe ser ka shighe u* masetyô je ne ye. **19** Ka ken a vese ve dugh ye, kpa yange ve lu ior aseve ga, gadia vea lu ior aseve yô, ma ve lu a vese her. Kpa ve due kera sha er a tese er i lu ior cii ve lu ior aseve ga yô. **20** Kpa un u a lu icighan la tseghe ne, shi ne cii ne mba a mfe. **21** M ngu ngeren ne kwagh ne, ka sha ci u ne fa mimi ga ze, kpa ka sha er ne fe yô, gadia aie duen ken mimi ga.

22 Ka an nan lu oraie? Ka or u nan venda u lumun ér Yesu ka Kristu la gaa? Ka nan je nan lu antikristu ye, un u a vendan Ter man Wan la. **23** Or u nan vendan Wan cii yô, Ter kpa nan ngu vea na ga. Kpa or u nan lumun Wan cii yô, nan ngu vea Ter kpaa. **24** Kpa ne yô, kwagh u yange ne ungwa sha hiihii la a lu ken a ven her. Aluer kwagh u yange ne ungwa sha hiihii la ngu ken a ven her yô, ne lu ken mzough vea Wan kpaa, shi ne lu ken mzough vea Ter. **25** Heela tseegh ga, ka kwagh u un iyol na a tende zwa u nan se je ne—uma u tsôron.

26 M ngu ngeren ne akaa ne sha kwagh u mba ve lu nongon ér vea tsume a ven la. **27** Man ne yô, Aôndo yange tseghe* ne sha jijingi, shi jijingi la ngu ken a ven her, nahan kera gba u or môm nana tesen ne ga; kpa jijingi u a tseghe ne a mi la ngu tesen ne akaa cii, shi ka u mimi, ka u aie ga. Lu nen ken mzough vea na her, vough er jijingi la a lu tesen ne nahan. **28** Sha nahan yô, mbayev av, lu nen ken mzough vea na her, sha er zum u a va tese un ken igbar la, se nyura se kar hen a na kera sha ihyeen ga, kpa se ôr kwagh a ishima i gbar gbar, sha shighe u una va lu vea vese imôngo la yô. **29** Aluer ne fa er a lu u perapera yô, shi ne fa kpaa er hanma or u nan eren kwagh u perapera cii i lu un a mar nan yô.

3 Nenge imba dooshima u Ter a tese se sha u i yilan se ér ônov nav ne sha wono! Man ka kwagh u se lu je la. Ka nahan ve tar u fe se ga ye, sha ci u ú fa un ga. **2** Ne mba doon mo ishima, hegen se mba ônov mba Aôndo, kpa mba

2:16 * Shin "ieren i or kaan ihyagh sha akaa a nan lu a mi la." 2:18 * Zwa Grika, "ihwa i."

Ka, "or u hendan a Kristu" je la.

2:27 * Ishember i ken zwa Grika i i gem nahan ne ngi ôron kwagh u shighen or mkurem.

a pase kwagh u se va lu la ve ga. Kpa se fa ser shighe u una va tese iyol na ken igbar la, se lu er un nahan, sha ci u se va nenge a na kpôô kpôô. **3** Sha nahan yô, hanma or u nan lu a ishimaveren-keghen ne ken a na cii yô, nan hingir wang, vough er un shon la a lu wang nahan.

4 Hanma or u nan ze hemen u eren isholibo cii yô, nan ngu peren tindi, sha ci u isholibo ka tindi u peren. **5** Shi ne fa er yange i tese un ken igbar sha u a tôô asorabo a ase kera yô, man isholibo ngi ken a na ga. **6** Hanma or u nan lu ken mzough vea na her cii yô, nan ze hemen u eren isholibo ga; or u nan ze hemen u eren isholibo cii yô, nan nenge a na ga shi nan fa un ga. **7** Mbayer av, or a de tsumen a ven ga; or u nan ze hemen u eren perapera cii yô, nan ngu orperapera, vough er un shon la a lu u perapera nahan. **8** Or u nan ze hemen u eren isholibo yô, ka ken Diabolo nan dugh ye, sha ci u Diabolo ndera eren isholibo sha hiihii* je. Gadia ka sha ci u kwagh ne je i tese Wan u Aôndo ken igbar sha u a vihi ityom i Diabolo kera ye.

9 Hanma or u Aôndo a mar nan yô, nan ze hemen u eren isholibo ga, gadia vor* Na ngu ken imbaor la, nahan nana za hemen u eren isholibo ga, sha ci u ka Aôndo a mar nan ye. **10** Ka kwagh u a ne i fe mkposo u ônov mba Aôndo a ônov mba Diabolo je ne: Or u nan eren perapera ga yô, nan due hen Aôndo ga, shi or u anmgbian u nan a doo nan ishima ga la kpa nan due hen a na ga. **11** Gadia ka loho u yange ne ungwa sha hiihii la je ne, ér mbagenev ve doo

se ishima. **12** Se lu er Kain, u yange due hen Iferor, nahan ta num sha anmgbian na wua un la nahan ga. Man lu nyi i na ve wua unu? Lu sha ci u ityom na lu i ifer, kpa i anmgbian na la lu i perapera.

13 Anmgbianev, i de kpiligh ne iyol er tar u ker ne ihyom ga.

14 Se fa er yange se lu kpenegh kpa hegen se lu uma yô, sha ci u anmgbianev asev doo se ishima. Or u nan lu a dooshima ga yô, nan ngu kpenegh her. **15** Hanma or u nan ker anmgbian u nan ihyom yô, nan ngu orwuanor, man ne fa er i lu u orwuanor môm nana zua a uma u tsôron ga yô.

16 Ka sha kwagh ne se fe kwagh u a lu dooshima ye, sha ci u un shon la yange lumun u kpen* sha ci wase, nahan gba u se kpa se lumun u kpen[#] sha ci u anmgbianev asev. **17** Kpa or u nan lu a akaa a iyolough a tar ne man nan nenge anmgbian u nan a lu ken ibanave kpa nan vende u zungwen un mhôônom yô, Aôndo doo nan ishima her sha nyi gbenda? **18** Mbayer av, se tesen nen dooshima sha kwaghôron shin sha zwa* tsô ga, kpa i lu sha ieren man sha mimi.

19 Kwagh ne una na se fa er se lu ken mimi yô, shi ishima ia lu se ker gbar gbar* sha ishighe nagh **20** sha hanma kwagh u ishima ia na se ibo sha mi cii, sha ci u Aôndo hembra ishima yase, shi a fa akaa cii. **21** Ne mba doon mo ishima, aluer ishima ngi nan se ibo ga yô, se fatyô u ôron kwagh a ishima i gbar gbar sha ishighe ki Aôndo; **22** shi nyityôkwagh i se sen cii, ka a na se, sha ci u se mba kuran atindi a na shi eren kwagh u dedoo sha ishighe nagh. **23** Jighilii yô, ka tindi na shon je ne: ér

3:8 * Shin "sha shighe u hii la." 3:9 * Ka, "vor u ua fatyô u tseren shin umen atam" je la.

3:16 * Shin "yange na uma na." # Shin "se na uuma asev." 3:18 * Shin "sha nombor." 3:19 * Shin "se fa ken ishima yase wang."

se na jighjigh ken iti i Wan na Yesu Kristu, shi se doo ayol a ase, vough er un shon la* yange wa se tindi nahan. **24** Heela tseegh ga, or u nan kuran atindi a na yô, nan ngu ken mzough vea na her, shi un kpa ngu ken mzough vea imbaor la. Man ka sha jijingi u a ne se la ka se fa ser se mba ken mzough vea na her ye.

4 Ne mba doon mo ishima, de ne nen jighjigh a hanma kwaghôron* u i kaa ér a due hen Aôndo ga, kpa karen nen hanma kwaghôron* u i kaa ér a due hen Aôndo cii, sha u ne fa aluer ka hen Aôndo a due yô, gadia uprofeti mbaiev due mba zenden sha tar.

2 Ka gbenda u ne fa kwaghôron u a dugh hen Aôndo je ne: Hanma kwaghôron u i kaa ér a due hen Aôndo cii, aluer a kaa ér a Yesu Kristu wa ken iyol i inyam man awambe yô, a due ka hen Aôndo. **3** Kpa hanma kwaghôron u i kaa ér a due hen Aôndo kpa a ôr kwagh u Yesu nahan ga yô, kwaghôron la due ka hen Aôndo ga. Heela tseegh ga, kwaghôron la due ka hen antikristu, un shon u ne vande unghan ner ngu van la, man ngu sha tar hegen.

4 Mbayev av, ne yô ne mba kwagh u Aôndo, nahan ne hemba ve,* sha ci u un u a lu ken mzough vea ven la hembra u a lu ken mzough vea tar la. **5** Ve mba ior i tar ne, ka nahan ve ka ve ôron akaa a tar ne ye, shi tar ngu ongo ve. **6** Se yô, se mba kwagh u Aôndo. Hanma or u nan fe Aôndo yô, nan ongo se; or u nan lu or u Aôndo ga yô, nan ongo se ga. Ka sha kwagh ne ka se fa mkposo u kwaghôron u a dugh hen Aôndo

a kwaghôron u a dugh hen Aôndo ga la ye.

7 Ne mba doon mo ishima, se za nen hemen u doon a hanmô wase, sha ci u ka hen Aôndo dooshima a dugh ye, nahan hanma or u nan tesen dooshima cii ka Aôndo a mar nan ye, shi nan fa Aôndo. **8** Or u nan tesen dooshima ga yô, nan fa Aôndo ga, sha ci u Aôndo ka dooshima. **9** Ka sha kwagh ne i pase er se doo Aôndo ishima ye: Aôndo tindi Wan na u môm môm la shin tar, sha u se zua a uma sha a na. **10** Kape kwagh u dooshima la a lu ne, ka se man Aôndo a doo se ishima ga, kpa ka un se doo un ishima ve a tindi Wan na sha u a lu nagh ku wamen* sha ci u asorabo a ase ye.

11 Ne mba doon mo ishima, aluer kape se doo Aôndo ishima la yô, se kpa gba keng u se tesen hanmô wase dooshima. **12** Ma shighe môm kpa or ngu a nenge a Aôndo ga. Aluer se za hemen u tesen hanmô wase dooshima yô, Aôndo ngu ken a vese her, shi i na dooshima na la hingir vough ken a vese. **13** Ka sha kwagh ne se fe ser se mba ken mzough vea na her, shi un kpa ngu ken mzough vea vese ye; sha ci u a na se jijingi na. **14** Heela tseegh ga, se ayol a ase kpa se nenge shi se mba eren shiada ser Ter tindi Wan na sha u a lu oryiman u tar. **15** Or u nan pasen ér Yesu ka Wan u Aôndo cii yô, Aôndo ngu ken mzough vea imbaor la, nan kpa nan ngu ken mzough vea Aôndo. **16** Shi se fa shi se na dooshima u Aôndo a tesen se la jighjigh.

Aôndo ka dooshima, nahan or u nan ze hemen u tesen dooshima yô, nan ngu ken mzough

3:23 * A lu "Yesu" i ôron ye. 4:1 * Zwa Grika, "hanma jijingi." 4:4 * Ka, "uprofeti mbaiev" je la.

4:10 * Shin "nagh ku himen se a Aôndo; gbenda u nan ér ishima i pever Aôndo."

vea Aôndo her shi Aôndo ngu ken mzough vea nan her. **17** Ka sha gbenda ne i ne dooshima a hingir vough ken a vese ye, sha er se lu a ishima i lamén gbar gbar sha iyange i ijirigh la yô, sha ci u er ngula a lu nahan, kape se ayol a ase kpa se lu ken tar ne vough je la. **18** Mciem ma ken dooshima ga, kpa dooshima u vough la ka a bee a* mciem ken or kera, sha ci u mciem ka ma yange se u eren kwagh. Jighilii yô, or u nan lu a mciem yô, nan ngu a lu a dooshima u vough ga. **19** Se mba tesen dooshima, sha ci u a vande tesen se dooshima.

20 Aluer ma or kaa ér, “Aôndo doom ishima,” kpa nan gema nan kôr anmgbian u nan ihyom yô, nan ngu oraie. Gadia or u anmgbian u nan, u nan nengen a nan la a doo nan ishima ga yô, Aôndo u nan nenge a na ga la una fatyô u doon nan ishima ga. **21** Man a wa se tindi ne ér, or u Aôndo a doo nan ishima yô, gba keng u anmgbian u nan kpa una doo nan ishima.

5 Hanma or u nan ne jighjigh ér Yesu ka Kristu cii yô, nan ngu wan u Aôndo, shi hanma or u Ter a doo nan ishima cii yô, ônov nav kpa ka ve doo nan ishima. **2** Ka sha kwagh ne ka se fa ser ônov mba Aôndo doo se ishima ye, ka u tesen ser Aôndo doo se ishima shi kuran atindi a na. **3** Gadia ka kwagh u se er ve se tese ser Aôndo doo se ishima je ne, ka u se kuran atindi a na; man atindi a na yuhwa ga, **4** sha ci u hanma or* u Aôndo a mar cii yô, ka nan hemba tar ne. Man ka gbenda u se hembe tar ne je ne, ka sha jighjigh u nan wase la.

5 Ka an nana fatyô u hemban tar nee? Kera ka or u nan ne jighjigh ér Yesu ka Wan u Aôndo la gaa? **6** Ka un shon ne yange va sha mngerem man sha awambe ye, ka Yesu Kristu je la; yange va a mngerem tseegh ga, kpa va a mngerem man awambe. Shi jijjiggi ngu eren shiada, sha ci u shiada u jijjiggi la ka u mimi. **7** Gadia mbaeren shiada mba utar: **8** ka jijjiggi man mngerem man awambe; man ve mba utar mban cii ve gba zwa môm.

9 Ka se lumun a shiada u uumace, kpa shiada u Aôndo gema hemba u uumace. Gadia ka shiada u Aôndo ka a er je ne, ka shiada u a er sha kwagh u Wan na la. **10** Or u nan ne Wan u Aôndo jighjigh yô, i er shiada la ken ishima i nan. Or u nan ne Aôndo jighjigh ga yô, nan ngu yilan Aôndo aie, sha ci u nan na shiada u a er sha kwagh u Wan na la jighjigh ga. **11** Man ka shiada shon je ne: Aôndo na se uma u tsôron, man ka ken Wan na uma la a lu ye. **12** Or u nan lu a Wan na yô, nan ngu a uma la; or u nan lu a Wan u Aôndo ga yô, nan ngu a uma la ga.

13 M ngu ngeren ne akaa ne sha u ne fa er ne lu a uma u tsôron yô, ne mba ne ne jighjigh ken iti i Wan u Aôndo la. **14** Man ka vangertiôr u* se lu a mi je ne; nyityôkwagh i se sôn Aôndo man i lu i sha ishima na cii yô, ngu a ungwa se. **15** Man aluer se fa ser ungwán se zum u se sôn un nyityôkwagh cii yô, se fa ser ka u se zua a akaa a se sôn la, er i lu hen a na se sôn yô.

16 Aluer ma or nenge anmgbian u nan ngu eren isholibô i i ze a or ken ku ga la yô, nana er msen, nahan Aôndo una na or

4:18 * Shin “ka a zenda.” 5:4 * Zwa Grika, “hanma kwagh.”

5:14 * Shin “ka ian i ôron kwagh gbar gbar i.”

shon uma, ka mba ve eren isholibo i i ze a or ken ku ga la je la. Isholibo ngi i ka i za a or ken ku yô. Ka sha ci u or u nan er isholibo ngila m lu kaan mer nana er msen ga. **17** Hanma kwagh u a lu u perapera ga cii ka isholibo, nahan kpa, isholibo ngi i ka i za a or ken ku ga yô.

18 Se fa ser hanma or u Aôndo a mar nan cii, nan ze hemen u eren isholibo ga, kpa un u Aôndo a mar la* ka a kuran nan,

5:18 * Ka, "Yesu Kristu, Wan u Aôndo" je la.

nahan Iferor una fatyô u eren nan kwagh* ga. **19** Se fa se mba kwagh u Aôndo, kpa tar cii ngu sha ikyeve i Iferor. **20** Kpa se fa, Wan u Aôndo va, shi a wase se* u zuan a mfe sha kwagh u un u a lu u mimi la. Man se mba ken mzough vea un u a lu u mimi la, sha ikyeve i Wan na Yesu Kristu. Un ka Aôndo u mimi man uma u tsôron. **21** Mbayev av, palegh nen ieev.

5:18 * Shin "una fatyô u kôron nan." 5:20

* Zwa Grika, "a na se mkav; a na se tahav mbu kaven kwagh, se hingir."

WASHIKA U SHA UHAR U

YOHANE

ATÔAKAA A VESEN

Ishughun (1-3)
Zenden ken mimi (4-6)
Wa ikyo sha kwagh u
mbatsughunior (7-11)
De sughun nan ga (10, 11)

Awashima u za sôron man
ishughun (12, 13)

1 Mo tamenor,* m ngu ngeren hen kwase# u i tsough un la, kua hen ônov nav. Ne doom ishima sha mimi, kpa ka mo tseegh ga, mba ve fe mimi cii ne doo ve ishima, **2** sha ci u mimi u a lu ken a vese her, shi i lu u una lu ken a vese ghem sha won la. **3** Aôndo Ter man Yesu Kristu, Wan u Ter, vea za hemen u tesen se erdoo u sha mhôn, shi zungwen se mhônôm, shi nan se bem, shi

1 * Shin "ortamen." # A shi nan kpa ka tiônongô i lu ôron kwagh na heen ye.

wasen se u lun ken mimi man ken dooshima.

4 M ngu ember kpishi sha ci u m nenge er ônov ou mbage-nev ve lu zenden ken mimi yô, vough er Ter a kaa ér se er nahan. **5** Sha nahan yô, kwase, m ngu kaan mer se doo nen ayol a ase. (Ka tindi u he m lu ngeren we ga, kpa ka u yange i wa se sha hiihii la je yô.) **6** Man kwagh u a lu dooshima yô, ka un ne: ka u se za hemen u zenden er atindi a na a tese nahan. Ka tindi shon je ne, vough er yange ne ungwa sha

hiihii la nahan, ér nē za hemen u zenden er a tese nahan. **7** Gadia mbatsughunior kpishi due mba zenden sha tar, ka mba ve lu pasen ér Yesu Kristu va ken iyol i inyam man awambe ga la je la. Ka or u tsughun ior shon je ne, ka antikristu.

8 Wa nen ikyo sha er akaa a se er tom sha mi la aa saa ne ga, kpa ne zua a injar yen cii yô. **9** Hanma or u nan nômbô ikyô eren kwagh ugen kposo, nan kera lu ken ityesen i Kristu ga cii yô, nan ngu vea Aôndo ga. Kpa or u nan lu ken ityesen la her yô, nan ngu

vea Ter kua Wan. **10** Aluer or va hen a ven man nan va a ityesen ne ga yô, de ngohol nen nan hen uya enev ga, shi de sughun nen nan ga. **11** Kpa or u nan sughun imbaor la yô, nan ngu nyôron nongo a or shon ken aeren a nan a ifer.

12 M ngu a akaa kpishi a ngeren ne, nahan kpa m soo u ngeren a sha pipa man inki ga, kpa m ngu wan ishima u van hen a ven va lamen a ven ishighe a ishighe, sha er iember yen ia iv yô.

13 Ônov mba anmgbian wou u kwase, un u i tsough un la, mba sughun we.

WASHIKA U SHA UTAR U

YOHANE

ATÔAKAA A VESEN

Ishughun man msen (1-4)
I wuese Gayu (5-8)
Diotrefu u kwagh a hange un yum la (9, 10)
I er shiada u dedoo sha kwagh u Demeteriu (11, 12)

Awashima u za sôron man ishughun (13, 14)

1 Mo tamenor,* m ngu ngeren hen Gayu, or u doon mo ishima, a doom ishima sha mimi.

2 Orwam u doon mo ishima, m ngu eren msen mer ma u ze ikyura sha akaa cii shi ma i kpe u iyol, vough er u lu zan ikyura* hegen nahan. **3** Gadia yange m ember kpishi shighe u anmgbianev va er shiada ér u ngu dondon mimi shi u ngu zenden ken mimi her la.

1 * Shin "ortamen." 2 * Shin "u lu zan ikyura ken uma wou."

4 Ka kwagh u ka a hembra nan mo iember* je ne: ka mea ungwa mer mbayev av mba zenden ken mimi her yô.

5 Orwam u doon mo ishima, u ngu tesen jighjigh u nan wou sha kwagh u u lu eren sha ci u anmgbianev la, shin er u vande fan ve ga nahan kpaa. **6** Ve er shiada sha ishighe ki tiônnonongo sha

4 * Shin a fatyô u kaan ér, "ka kwagh u ka m hembra sughun Aôndo sha mi."

kwagh u dooshima wou. Wea lumun yô, na ve gbenda er Aôndo a soo la. **7** Gadía ka sha ci u iti na ve dugh ye, shi ve ver ishima u ngohol ma kwagh hen ior mba ken akuraior agen ga. **8** Nahan gba keng u se ngohol ambaaier la sar sar, sha er se hingir mba eren tom ken mimi a ve imôngo yô.

9 Yange m nger tiônnongo wen washika, kpa Diotrefu u i hange un u lun orhemen hen atô wen la tese icivir sha kwagh môm u se ôr la ga. **10** Ka nahan ve, zum u me va yô, me pase ityom i a lu eren sha u samber a angereke sha kwagh wase* la ye. Kwagh ne kuma un ga, shi ka a venda u ngohol anmgbianev sha icivir; shi mba ve soo u ngohol ve la kpa, ka a nongon ér una yange ve shi una zenda ve ken tiônnongo kera.

10 * Zwa Grika, "lamen sha a vese côu côu."

11 Orwam u doon mo ishima, de dondon ikyav i ifer ga, kpa dondo ikyav i dedoo. Or u nan eren kwagh u dedoo yô, nan ngu kwagh u Aôndo. Or u nan eren kwagh u ifer yô, nan nenge a Aôndo ga. **12** Ior cii er shiada u dedoo, kua mimi iyol na, sha kwagh u Demeteriu. Jighilii yô, se kpa se mba eren shiada sha kwagh na, man u fa er shiada u i er la a lu u mimi yô.

13 M ngu a akaa kpishi a ngeren we, kpa m soo mer me za hemen u ngeren we a sha pen man sha inki ga. **14** Nahan kpa, m ngu veren ishima mer ica a gba ga tsô me va nenge a we, se lam ishig a ishig.

Aôndo a na u bem.

Azende a a lu heen ne nga sughun we. Sugh azende a a lu hen a we la sha ati ati, nam.

WASHIKA U YUDA

ATÔAKAA A VESEN

Ishughun (1, 2)

A ôr mbatesen mbaaiev ijir keng (3-16)

Mikael gba ayôoso a Diabolo (9)

Kwaghôron u profeti u Enoki (14, 15)

Za nen hemen u eren akaa a ne doo

Aôndo ishima yô (17-23)

U pasen icivir i Aôndo (24, 25)

1 Mo Yuda, kpan u Yesu Kristu man anmgbian u Yakobu, m ngu ngeren hen mba i yer ve, ve doo Aôndo Ter ishima shi i tseghe* ve sha u vë va lu imôngo vea Yesu Kristu la:

1 * Shin "i kura; i ver."

2 Aôndo a seer zungwen ne mhôonom, shi a seer nan ne bem, shi a seer tesen ne dooshima.

3 Ne mba doon mo ishima, yange m lu nongon tsung mer me nger ne washika sha kwagh u myom wase la, nahan kpa, m va nenge yô, gba kpee u me nger

ne sha u taver ne ishima sha er ne nōngo kpoghuloo ne lu a jigh-jigh u nan u been mayange ga, u i wase uicighanmbaivorov ve lu a mi la yō. **4** Ityōkyaa i m lu a mi yō, ior mbagenev nyōr ken a ven myer. Ka mba ngise je Ruamabe-ra vande kaan ér a ôr ve ijir yō. Ka ior mba cian Aōndo ga, mba ve gem erdoo u sha mhōōn u Aōndo wase la a hingir ve ityōkyaa i eren akaa a ndōhōrshima,* shi ve lu dondon Yesu Kristu, orvesen wase man Ter wase, sha mimi ga la.

5 Er ne vande fan kwagh ne cii nahan kpa, m soo u umbur ne mer, Yehova* yange yima ior ken Ikipiti, kpa va tim mbagenev ken a ve, mba ve na un jighjigh ga la. **6** Shi mbatymov mba yange ve de u eren ityom ve, ve gema ve undu ajiir a ve kpōō kpōō la, a kange ve, mba ken ikyangenev mbi tsōron, a kende ve ken ime i mgbigh mgbigh, mba keghen ijir i yange i vesen la. **7** Kape ior i Sodom man Gomora kua agar a a kase ve la kpa er idya* kpoghuloo shi lu eren sha asaren a iyolough a sha gbāaōndo ga je la. I ôr ve ijir i tsaha ve sha usu u tsōron, nahan kwagh ve la hingir se icintan.

8 Nahan cii kpa, ior mban kpa mba henen akaa a dang ken asema a ve shi hōngor ayol a ve, mba hendan a mbautahav kpaa, shi lamen dang sha mbacivirigh. **9** Man yō, Mikael, ortyom u tamen la je kpa, zum u lu kperan ikyom i Mose vea Diabolo la, a cihi a ôr un ijir ga, shi a ôr kwagh a na sha ilyahan kpaa ga, kpa a kaa ér: "Yehova* a kure kwagh wou." **10** Kpa ior mban yō, mba lamen dang sha akaa a ve fe inja i a jighi-

lii ga la cii. Shi akaa a ve fe sha gbāaōndo er ka annyamev mba ve henen kwagh ga nahan la cii, mba eren a, hōngor ayol a ve.

11 Kwagh a tser ve, sha ci u ve dono gbenda u Kain la, shi ve usa yemen sha gbenda u bo u Balam la, sha u keren injar ve. Mba lamen dang er Kora u yange he-mba ato la yō, nahan ve kpa a va tim ve kera! **12** Ka ve lu hen uinongo enev* er avande a shin mnger a a lu myer nahan, ve yaan kwagh a ven imōngo. Ka mbakuran mba wan zwa ve ikyo tseegh; mba er abeen a lun a ura ga, a ahumbe a lu ningir a a nahan, man er ikyon i ka a lu shighe u i je kpa i ume ga, i i kpe njighe njighe,* i wuhe i kera nahan. **13** Mba er agōndo a zegemnger a a lu moughon sha utaha nahan, mba mbuan hugh u akaa a kunya ve la; shi mba er asan a a lu zenden nzughul nzughul nahan. A kende ve ken angōghime u heman cii, vea lu ker ghem sha won.

14 Enoki, or u ken kov u sha utaankaruhar ken tsombor u Adam la kpa ngise ôr kwaghōron u profeti sha a ve nahan ér: "Nenge! Yehova* va a uicighan nav udubu pue pue **15** sha u va ōron ior cii ijir, nan mba ve civir Aōndo ga la cii ibo sha akaabo a vihin Aōndo a ve er la, kua akaa a vihin tsung a mbaaferev ve ôr sha a na la cii."

16 Ior mban ka mbagbanahon, mba kwagh a kuman ve ga yō. Mba dondon asaren a ve, ōron uzege-mbaakaav, shi nyohon mbagenev zwa* sha er vea zua a mtsera ve yō.

17 Kpa ne mba doon mo ishima, umbur nen akaa a ngise mbaapostoli mba Ter wase Yesu

4 * Shin "i eren dang." Ka ishember i ken zwa Grika i i yer ér *aselgeia* (asejia) la. Nenge Ngeren u Pasen Asembler. **5, 7, 9, 14** * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

12 * Zwa Grika, "uinongo enev mba tesen dooshima." * Zwa Grika, "i kpe kwa har." **16** * Shin "shi kuhwan ior."

Kristu ôr* la. **18** Yange ve shi kaan a ven ér: “Ken ayange a ma-sejime yô, mbanahantar vea due, vea lu dondon asaren a ve a bo la.” **19** Ior mban ka mba van a mpav, mba inja er annyamev nahan,* mba a jijingi u Aôndo* ga. **20** Kpa ne mba doon mo ishima, seer taver nen ayol a en asema sha ityesen i ne ne jighjigh a mi la, eren nen msen sha tahav mbu icighan jijingi, **21** sha u ne za hemmen u eren akaa a ne doo Aôndo ishima, er ne lu keghen mhôônom ma Ter wase Yesu Kristu una va zungwe ne, nahan ne zua a uma u tsôron ne. **22** Shi zungwen nen

17 *Shin “tsenga ôron.” **19** *Shin “mba eren kwagh sha inja i iyolough.” *Zwa Grika, “mba a jijingi.”

mba ve lu tan akperan la mhôônom, **23** yima nen ve sha u tsuen ve ken usu kera. Kpa mbagenev yô, zungwen nen ve mhôônom a mciem iyol, kpa gema nyagh nen ikyondo ve i ve hôngor i sha aeren a iyolough la.

24 Nahan yô, Aôndo u a lu a tahav mbu kuran ne sha u ne de gbe ga, shi ne de lu a acôghor iyol ga, ne tile sha ishighe ki iengem na,* a iember tsung la, **25** un tswen u a yima se sha ikyev i Yesu Kristu, Ter wase la, iengem man icivir man agee man hanma tahav mbu tsôron cii ka mbu nav, sha ashighe a ken ijime la cii, man hegen man zan zan gbem sha won. Amen.

24 *Shin “iengem i hen ishighe nagh.”

MPASE

U HEN YOHANE

ATÔAKAA A VESEN

- 1 Mpase u Yesu u due hen Aôndo yô (1-3)
Ishughun sha ci u atôônanongo ataankarahar (4-8)
“M ngu Alefa man Omega” (8)
Jijingi er Yohane lu ken iyange i Ter (9-11)
Yohane nenge a Yesu u lu ken iengem la ken mpase (12-20)
- 2 I tindi a loho ken Efese (1-7), man ken Semuna (8-11), man ken Pegamu (12-17), kua ken Tiatira (18-29)
- 3 I tindi loho hen Sadis (1-6), man hen Filadelfia (7-13), kua hen Leodisia (14-22)
- 4 Yohane nenge mpase sha kwagh u sha, ape Yehova a lu la (1-11)
Yehova tema sha ikyôough nagh ki torough (2)

- Mbatamen 24 mbara tema sha mkônom ma torom (4)
Akaauma anyiin (6)
- 5 Ihyurenruamabera u i var un sha akav ataankarahar yô (1-5)
Waniyôngo ngohol ihyurenruamabera la (6-8)
Waniyôngo kuma u bughun akav la (9-14)
- 6 Waniyôngo bugh akav ataratar a hiihii la (1-17)
Un u lu hemban la tema sha nyinya u pupuu (1, 2)
Or u a hende nyinya u nyian la una tôte bem sha tar kera (3, 4)
Or u a hende nyinya u il la una va a ijen (5, 6)
Iti i or u a hende nyinya u fuee la ér ku (7, 8)

- Mba i sôngo ve la mba shin ityô i
atse a nan nagh (9-11)
Tar tenger sha utaha tsung (12-17)
- 7 Mbatyomov unyiin kôr ahumbe a timin
tar la (1-3)
I ver iorov 144,000 ikhav (4-8)
Zegeikpelaïor hua akondo a pupuu a
lun elemeen (9-17)
- 8 I bugh ikhav i sha utaankaruhar la (1-6)
I tôngo ibusa inyiin i hiihii la (7-12)
I yôô akaatseren atar (13)
- 9 Busa u sha utaan la (1-11)
Kwaghtseren u môm er kar kera, ahar
aa mase van (12)
Busa u sha ataratar (13-21)
- 10 Ortyom u taver iyol ugen lu a
ihyurenruamabera u cuku (1-7)
“A kera timbir mayange ga” (6)
Icighan kwaghmyer la una kure (7)
Yohane ya ihyurenruamabera u cuku
la (8-11)
- 11 Mbashiada mba uhar mbara (1-13)
Vea ôr kwaghôron u profeti ayange
1,260, a ikhyondo i huan zungwen
iyol (3)
I wua ve, í ii ve ga (7-10)
Ayange atar man tiôn nga kar yô, i
nder ve (11, 12)
Kwaghtseren u sha uhar la bee, u sha
utar la ngu van (14)
Busa u sha utaankaruhar la (15-19)
Tartor u Ter wase man u Kristu na (15)
A tim mba ve lu vihin tar la (18)
- 12 Kwase, wan u nomso, man derakon (1-6)
Mikael nôngo ityav vea derakon la (7-12)
I kôr derakon i ker va gba shin tar (9)
Diabolo fa er shighe na a kera vese
ga yô (12)
Derakon tôv kwase la a ican (13-17)
- 13 Inyamkyume i lun a ityovv itiankarihiar
due shin zegemnger (1-10)
Inyamkyume i lun akor ahar due shin
tar (11-13)
Eev mbu inyamkyume i lun ityovv
itiankarihiar la (14, 15)
Ikyav man namba u inyamkyume
la (16-18)
- 14 Waniyôngo man mba 144,000 (1-5)
Ilyoho due hen mbatyomov utar (6-12)
Ortyom lu purugh sha aôndo, lu a
loho u dedoo (6, 7)
Saan mba ve kpe ken mzough vea
Kristu la iyol (13)
- Sunda u hiihii man u sha uhar (14-20)
- 15 Mbatyomov utaankaruhar lu a atsan
ataankarahar (1-8)
Icam i Mose man i Waniyôngo (3, 4)
- 16 Agbande ataankarahar a iyugh i
Aôndo (1-21)
I haa shin tar (2), shin zegemnger (3),
shin uifi man ihwembe (4-7), sha
iyange (8, 9), sha ikyô enough ki
torough ki inyamkyume la (10, 11),
sha Yuferati (12-16), man sha
ahumbe (17-21)
Ityav mbi Aôndo hen
Armagedon (14, 16)
- 17 Ijirôron i i lu van sha “Zegebabilon”
la (1-18)
Zegeidyakwase tema sha
inyamkyume i nyian dindee (1-3)
Inyamkyume la ‘yange i lu, kera ngi
ga, kpa i sôôn duen shin ihyungwa i
i ze kweng la’ (8)
Akor pue aa nôngo ityav a
Waniyôngo (12-14)
Akor pue aa kôr idyakwase la
ihyom (16, 17)
- 18 “Zegebabilon” gba (1-8)
“Due nen ken a na kera, ior av” (4)
I zungwe er Babilon a gbe yô (9-19)
Babilon gba, i ember sha (20)
A ker Babilon una za gba shin
zegemnger er iwen nahan (21-24)
- 19 Wuese Yehova sha ci u ajiraôron a
na (1-10)
Ivese i Waniyôngo (7-9)
Or u a hende nyinya i pupuu la (11-16)
Zege iniongo i aikighe i Aôndo (17, 18)
I hemba inyamkyume la (19-21)
- 20 I kange Satan, una lu uikyangen anyom
1,000 (1-3)
Kristu man mbagenev vea hemem
anyom dubu (4-6)
I sagh Satan, maa i va tim un (7-10)
I ôr mbakpenev ijir sha ishighe ki
ikyô enough ki torough ki pupuu (11-15)
- 21 Sha u he man tar u he (1-8)
Ku ua kera lu ga (4)
I er akaa cii a he (5)
I pase kwagh u Yerusalem u he (9-27)
- 22 Ifi u mngerem ma uma (1-5)
Mkur (6-21)
‘Va! Ma mngerem ma uma gbilin’ (17)
“Va, Ter Yesu” (20)

1 Mpase u Yesu Kristu;* mpase ne due hen Aôndo sha u Yesu a tese ikpan na akaa a ica ia gba ga tsô aa er yô. Nahan un gema tindi ortyom na va tese kpan na Yohane akaa shon sha akav, **2** un di a er shiada sha kwagh u Aôndo yange ôr, kua sha kwagh u shiada u Yesu Kristu yange er, man jighillii yô, sha akaa a yange nenge la cica cii. **3** Saan or u nan ôron mkaanem man genger genger la iyol, kua mba ve lu unghan kwagh-ôron u profeti ne shi ve lu eren sha kwagh u i nger ker la kpaa, gadia shighe u i ver la zurum.

4 Mo Yohane, m ngu ngeren hen atôônanongo* a ataankarahar a a lu hen tiôntar u Ashia la:

“Un u a lu, u ngise lu, shi a lu van la,” a tese ne erdoo u sha mhôôn shi a na ne bem, shi ujijingi utaankaruhar mba ve lu sha ikyô-nough nagh ki thorough la kpaa ve er nahan, **5** kua Yesu Kristu, u a lu “Orshiada u jighijgh,” shi a lu “waniunda sha kwagh u mnder u shin ku,”* kua “Orhemen u utor mba shin tar” la.

Un u se doo un ishima shi a paa se sha awambe a na se kera lu sha ikyev i asorabo a ase ga la— **6** shi a er se se hingir tartor man upristi sha ci u Aôndo man Ter na la—ici-vir i lu i na kua agee gbem sha won. Amen.

7 Nenge! Ngu van ken abeen, nahan hanma ishe ia nenge a na, kua mba yange ve kuma un iwan-ge la kpaa; shi akuraior a sha tar cii aa zungwe sha kwagh na je, aa kera saan ga. I lu nahan. Amen.

8 Yehova* Aôndo kaa ér: “M ngu Alefa man Omega,# Mo u m

lu, u ngise m lu, shi m lu van la, m ngu U Hemban Agee Cii.”

9 Mo Yohane, anmgbian wen, u m lu yan ican shi wan ishima er ne nahan, shi m lu a kwar ken tartor a ven imôngo, ken mzough vea Yesu ne, yange m lu ken icile i i yer ér Patemo la, sha ci u m lu ôron kwagh u Aôndo shi eren shiada sha kwagh u Yesu. **10** Yange jijingi erem m lu ken iyange i Ter, tsô m ungwa imo ken ijime yam taver taver, er ka imo i busa nahan, **11** i lu kaan ér: “Nger kwagh u u nenge a mi la ken ihyurenruama-bera tindi a mi hen atôônanongo a ataankarahar ne: hen tiônnongo u ken Efese man u ken Semuna man u ken Pegamu man u ken Tiatira man u ken Sadisu man u ken Filadefia kua u ken Leodisia.”

12 Tsô m gema sha u me nenge or u nan lamen a mo la, m gem yô, m nenge a udaarmbaame-nger utaankaruhar mba i er sha zanaria yô, **13** shi or lu hen atô u udaarmbaamenger mbara er ka wan u or nahan, nan haa ikyondo i elemeen iyol sen tume shin inya, shi nan tsule tsar u zanaria sha vanger. **14** Shi ityough ki or shon man ice na kungu er ka ikyondo i sha aive a pupuu nahan, man er senou nahan, shi ashe a na lu er nomborusu yô, **15** shi ikpande-angahar a na lu er togula u wang u i we ken atse, a lu mondon nahan, shi ikyenge na lu er ihyuran i ukungwambamngerev nahan. **16** Shi lu a asan ataankarahar ken uwegh nagh ku ya-negh, shi gôgô sanker u esen akur ahar lu ken zwa na, lihe due ken won; ishighe nagh lu er iyange ka ia nyande ve i lu nahan. **17** M nengen a na yô, m gba hen angahar a na er m kpe nahan.

Tsô a penda uwegh nagh ku ya-negh sha a mo, a kaa ér: “De cie

1:1 * Shin “Kwaghmyer u Yesu Kristu pase.”

1:4 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler, “Tiônnongo.”

1:5 * Shin “shi a lu u i hii nderen shin ku la.”

1:8 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

Ka, “mhii man mkur” je la.

ga. M ngu u Hiihii man u Masetyô, **18** shi m ngu u uma, yange m kpe, kpa nenge! m ngu lun uma zan zan gbem sha won, shi m ngu a akii a bughun hunda u ku man u Uwar.*

19 Nahan nger akaa a u nenge la, man akaa a a lu la, kua akaa a aa er zum u akaa ne aa kar kera yô. **20** Kpa asan a ataankarahar a u nenge a mi ken uwegh agh ku yanegh kua udaarmbaamenger mba utaankaruhar mba sha zanaria la ka icighan kwaghmyer: Asan a ataankarahar la tile sha ityough ki mbatyomov mba atôônanongo a ataankarahar la, udaarmbaamenger mba utaankaruhar mbara di tile sha ityough ki atôônanongo a ataankarahar la.

2 “Nger hen ortyom u tiônngo u ken Efese la wer: Ka akaa a un u a ker asan ataankarahar ken uwegh nagh ku yanegh shi a lu zenden hen atô u udaarmbaamenger utaankaruhar mba sha zanaria la, a lu ôron je ne: **2** ‘M fa aeren a ou kua tom wou man ishimataver you, man er mayange u lumun aferaio ga, man shi er u kar mba ve kaan ér ve mba mbaapostoli, kpa ve lu ga la, u fe er ve lu mbaeren aie yô. **3** U ngu tesen ishimataver kpaa, shi u gba uwer sha kwagh u iti yam ga, shi u vôr ga. **4** Nahan kpa kwagh u a shim a we yô, u de u tesen dooshima u yange u lu a mi sha hiihii la.

5 “Yô, umbur kwagh u yange u eren ve u va de la, nahan gema ishima, eren akaa a yange u eren sha hiihii la. Aluer u er nahan ga yô, me va hen a we, me va tôô daarimenger wou la hen ijiir na kera, saa u gema ishima di je. **6** Kpa kwagh ugen ngu u u lu eren shami yô: u kôr aeren a annongo u

Nikolau la ihyom, a mo kpa m ker a ihyom la. **7** Or u nan lu a ato yô nana ungwa kwagh u jijingi a lu ôron a atôônanongo ne: Or u nana hembra yô, me na nan ian nana ya kon u uma, u u lu ken paradiso u Aôndo la.’

8 “Nger hen ortyom u tiônngo u ken Semuna la wer: Ka akaa a un u a lu ‘u Hiihii man u Masetyô,’ u yange kpe kpa shi a hide a lu uma la, a lu ôron je ne: **9** ‘M fa ican i u lu yan la kua ibanave you—kpa u ngu yôugh-yôugh—shi m fa ilyahan i u lu zuan a mi hen ior mba ve kaan ér ve mba Mbayuda kpa ve lu Mbayuda kpôô kpôô ga, ve lu shinagoge u Satan la. **10** De cie akaa a a sôôn tseren we la ga. Nenge! Diabolo una zer wuhen ne mbagenev ken purusu sha er a kar ne sha hanma gbenda cii yô, shi ne ya ican ayange pue. Tile sha mimi zan zan ku wou, nahan me na u injar i uma. **11** Or u nan lu a ato yô, nana ungwa kwagh u jijingi a lu ôron a atôônanongo ne: Or u nana hembra yô, nana kpe ku u sha uhar la mayange ga.’

12 “Nger hen ortyom u tiônngo u ken Pegamu la wer: Ka akaa a un u a lu a gôgô sanker u esen akur ahar la a lu ôron je ne: **13** ‘M fa ape u tem ya la, ka hen ape ikyôough ki thorough ki Satan ki lu je la; nahan kpa u ngu yilan sha iti yam sha mimi her, shi sha ayange a Antipa, orshiada wam u jighjigh u yange i wua u hen ijiir you, ape Satan a lu la je kpa, u nyi-man jighjigh u u nem la ga.

14 “Nahan kpa, akaa shim a we kpuaa; u ngu a mba ve lu dondon ityesen i Balam u yange tese Balaki ér a ver kwagh u nan gbeev mbu nongon sha ishigah ki ônov mba Iserael, sha u vë ya akaa a i sôngo sha ci u akombo shi vë er

idya* la her. **15** We kpa sha zwa la, u ngu a ior mba ve lu dondon ityesen i annongo u Nikolau la yô. **16** Nahan yô, gema ishima. Aluer u er nahan ga yô, m ngu van hen a we fefa, shi me nôngo ityav a ve sha gôgô sanker u a lu ken zwa wam ne.

17 “Or u nan lu a ato yô nana ungwa kwagh u jijingi a lu ôron a atôônanongo ne: Or u nana hembra yô, me pande mana u i koso la me na nan, shi me na nan iwen i kôngor i pupuu, man i nger iti i he sha iwen i kôngor ne, i or môm nan fe i ga, saa or u nan lu ngohol i la tseegh yô.’

18 “Nger hen ortyom u tiôn-nongo u ken Tiatira la wer: Ka akaa a Wan u Aôndo, un u ashe a na a lu er nomborusu, ikpandehangahar na i lu er togula u wang la, a lu ôron je ne: **19** ‘M fa aeren a ou, man dooshima wou kua jighjigh u nan wou kua tom wou kua ishimataver you, shi m fa er aeren a ou a ken masejime ne a hembe a hiihii la yô.

20 “Nahan kpa, kwagh u a shim a we yô, u de kwase u i yer ér Yesebel, u a kaan ér un ngu profeti u kwase la, ngu her, ngu tsumen a ikpan yam sha atesen a na sha u i er idya* shi i ya akaa a i senge sha ci u akombo yô. **21** M na un ian mer a gema ishima, kpa a kegh iyol u geman ishima sha idya* na la ga. **22** Nenge! M sôôn kenden un sha gambe u uange, man mba ve eren idya a na la ken zegecan, saa vea gema ishima sha aeren a na la di je. **23** Shi me wua ônov nav sha bouange, sha er atôônanongo cii aa fa er m tev mbamhen mba ken atô u or* man

asema yô, shi me na hanmô wen injar sha aeren a nan.

24 “Nahan kpa, ne mbagenev mba ken Tiatira cii, ne mba ne dondon ityesen ne ga, mba yange ne fa akaa a i senge ér ka “akaa a cimin a Satan” la ga la cii, m ngu kaan a ven mer: M ngu seer ne ikyav mbigenev ga. **25** Yô, kôr nen ave sha kwagh u ne lu a mi la her gbang, zan zan me kar van. **26** Man or u nana hembra shi nana ver ishima sha aeren a am zan zan mkur yô, me na nan tahav sha akuraior, **27** shi nana hemen ior sha gbough ku iyôgh, sha er a hembe ve avur avur er ka ikyav mbi inyaav yô, vough er Terem a nem tahav nahan. **28** Shi me na nan ishan i pepe. **29** Or u nan lu a ato yô nana ungwa kwagh u jijingi a lu ôron a atôônanongo ne.’

3 “Nger hen ortyom u tiôn-nongo u ken Sadisu la wer: Ka akaa a un u a lu a ujijingi mba Aôndo mba utaankaruhar man asan a ataan-karahar la a lu ôron je ne: ‘M fa aeren a ou, u ngu uma ka ken iti tsô, kpa jighillii yô u ngu kpenegh. **2** Kuran, nahan wase akaa a a shi her, a yange lu nôngon u kpen la a taver, gadia m nenge u er ityom you sha ishighe ki Aôndo wam tse-mbelee ga. **3** Sha nahan yô, za hemen u umbur gbenda u yange u ngohol loho la shi u ungwa u la, shi za hemen u eren sha u, shi gema ishima. Saa u nder di je, gayô me va er ormbaiv ka nan va nahan kpee, man cuku kpa u fa ihwa i me va ga.

4 “Nahan kpa, u ngu a ior* kpuaa ken Sadisu, mba ve hôngor a akondo a ve ga yô, vea zende vea mo a akondo a pupuu iyol, sha ci u ve kuma sha ian i icivirigh ne. **5** Or u nana hembra yô, kape a zer

2:14, 20 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.
2:21 * Zwa Grika, *porneia* (ponia). Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 2:23 * Shin “mlo u ken atô u ishima.” Zwa Grika, “ahi.”

3:4 * Zwa Grika, “u ngu a ati.”

nan ikyondo i pupuu je la, shi mayange me wua* iti i nan ken take-da u uma kera ga, kpa me ôr sha ishighe ki Terem kua sha ishighe ki mbatyomov nav er m fe iti i nan yô. **6** Or u nan lu a ato yô, nana ungwa kwagh u jijingi a lu ôron a atôonanongo ne.'

7 "Nger hen ortyom u tiôn-nongo u ken Filadelfia la wer: Ka akaa a un u a lu icighan, shi a lu u mimi, un u a lu a kii i Davidi, ka a bugh sha er or a fatyô u wuhen ga, shi a wuhe sha er or a fatyô u bughun ga la, a lu ôron je ne: **8** 'M fa aeren a ou—nenge! m ver hunda ivegher sha ishighe you, u or môm nana fatyô u wuhen ga yô. Shi m fa er u lu a an-utaha yô, shi yange u wa kwaghôron wam ikyo, u laha iti yam ga. **9** Nenge! Me na mba ve lu ken shinagoge u Satan, mba ve kaan êr ve mba Mbayuda, kpa ve lu ga, ve eren i lu aie la—nenge! me na vea va gure hen angahar a ou,* shi me na vea fa er u doom ishima yô. **10** Er yange u wa loho u sha kwagh u ishimataver yam la ikyo* yô, mo kpa me kura u sha shighe u" ikya-aren la, ka ikyaren i i lu van sha ior mba sha tar cii, sha u karen mba ve tem sha tar yô. **11** M ngu van fefa. Za hemen u kôron ave gbang sha kwagh u u lu a mi la, sha er or môm nana ngohol injar you la ga yô.

12 "Or u nana hembra yô—me na nana hingir ityôgh ken tempel u Aôndo, shi mayange nana due ker ga; me nger iti i Aôndo wam sha a nan, kua iti i gar u Aôndo wam, Yerusalem u He u a dugh sha, hen Aôndo wam, a lu senen

3:5 * Shin "me kou." 3:9 * Shin "vea va gure hen angahar a ou vea na u icivir." 3:10 * Shin a fatyô u kaan êr, "er u dono ikhav i ishimataver yam." # Shin "ihwa i."

la, kua iti yam i he. **13** Or u nan lu a ato yô, nana ungwa kwagh u jijingi a lu ôron a atôonanongo ne.'

14 "Nger hen ortyom u tiôn-nongo u ken Leodisia la wer: Ka akaa a un u a lu Amen,* orshiada u jighjigh man u mimi, u a lu mhii u igbetar i Aôndo la a lu ôron je ne: **15** 'M fa aeren a ou, u tsee ga, shi u ndôhôr ga. Ma u tsee, gayô ma u ndôhôr. **16** Nahan, er u sagh a sagh, u tsee ga, u ndôhôr kpa a ga yô, m ngu haan we ken zwa wam kera. **17** Gadia u ngu kaan wer, "M ngu yôughyôugh shi m ngu a kwagh ave kpishi, kwagh môm banem ga," kpa u gema u fa er kwagh a tser u, u kôr kunya, u kungu ican, u pir ashe shi u lu idyelegh ga. **18** Nahan m ngu kaan a we mer, yam zanaria u i ser un sha usu yô vea mo, sha er u hingir yôughyôugh yô, kua akondo a pupuu sha er u haa a iyol, kunya u idyelegh wou la ua due ken igbar ga yô, kua icigh ki shighen sha ashe, sha er u shighe sha ashe a ou, nahan u nenge kera yô.

19 "Mba ve doom ishima cii yô, ka m kôôm ve shi m tsaha ve. Nahan tese gbashima shi gema ishima. **20** Nenge! M tile m ngu manden uwegh sha hunda. Aluer or ungwa imo yam man nan bugh hunda yô, me nyôr ken iyou i nan, me ya kwaghyan u aikighe vea nan imôngo, shi nan kpa nana ya vea mo imôngo. **21** Or u nana hembra yô, me na nan ian nana tema vea mo sha ikyônough ki thorough yagh, vough er mo kpa m hembé ityav ve m tem vea Terem sha ikyônough ki thorough nagh nahan. **22** Or u nan lu a ato yô, nana ungwa kwagh u jijingi a lu ôron a atôonanongo ne.'"

3:14 * "Amen" ka iti i Yesu, ngi tesen kwagh u Yesu yange er yô.

4 Kwagh ne eren kera yô, m lu kenger, tsô nenge! hunda ugen sha lu ivegher, maa m ungwa ikyenge i hiihii, i kaa er ka busa nahan, i lu ôron kwagh a mo kaan ér: “Va sha heen, me tese u akaa a i gbe u aa er keng yô.” **2** Kwagh ne eren kera yô, fese je maa tahav mbu jijingi hii u eren tom ken a mo, tsô nenge! ikyô enough ki torough lu sha hen ijiir i ki, shi or tema sha ikyô enough ki torough ki shon. **3** Un u tema sha ki la lu er ka iwen i yasepa man iwen i sardiu* nahan. Ikyume kase ikyô enough ki torough kira ningir tser, i lu iyol er iwen i emeradi* nahan.

4 Mkônom ma torom 24 kase ikyô enough ki torough ki shon, tsô m nenge a mbatamen 24 tema sha ma, ve haa akondo a pupuu iyol, hanmô ve cir idyer i tor i sha zanaria sha ityou. **5** Inyiar man amo kua idyuran lu duen ken ikyô enough ki torough kira; shi amenger a usu ataankarahar lu yeghen hen ishighe ki ikyô enough ki torough kira, amenger ne tile sha ityough ki ujijingi mba Aôndo mba utaankaruhar mbara. **6** Kwagh lu hen ishighe ki ikyô enough ki torough kira er ka zege gelase u lun a mngerem shimi nahan, lu er ka krista yô.

Akaauma anyiin a lun a ashe iyol kpulughuu, ken ishi man ken ijime cii, gema lu hen atô vea* ikyô enough ki torough kira, kase ikyô enough ki torough ki shon wa atô. **7** Kwaghuma u hiihii la lu er ka begha nahan, kwaghuma u sha uhar la lu er ka gumbua nahan, kwaghuma u sha utar la lu ishighe er ka or nahan, kwaghuma u sha unyiin la di lu er ka igyuve i i lu purugh nahan. **8** Akaa-

uma a anyiin la cii, hanmô yô lu a akper ataratar; ashe lu sha mi kpulughuu ningir tser, ken won kua kimi. Akaauma la lu ôron nduuluu, atetan man tugh cii, ér: “Icighan, icighan, icighan Yehova* Aôndo, un ka U Hemban Agee Cii, u ngise lu, shi a lu, shi a lu van la.”

9 Hanma shighe u akaauma la a lu wuese iengem i Un u a tem sha ikyô enough ki torough kira, Un u a lu lun zan zan gbem sha won la, shi nan un icivir shi sughun un cii yô, **10** mbatamen mba 24 mbara ve gba ve cir ishighe inya sha ishighe ki Un u a tem sha ikyô enough ki torough la, ve civir Un u a lu lun zan zan gbem sha won la, shi ve bugh ader a tor a ve, ve haa sha ishighe ki ikyô enough ki torough kira, ve gba kaan ér: **11** “We Yehova,* Aôndo wase, u kuma u ngo hol iengem man icivir man tahav, sha ci u u gba akaa cii, shi ka sha ishima you a hingir u lun, shi yan-ge i gba a ye.”

5 Tsô m nenge Un u a tema sha ikyô enough ki torough ki shon la lu a ihyurenruamabera ken uweghe nagh ku yaneghe, i nger kwagh kimi kua ken won na, i hure un i var gbang, sha akav ataankarahar. **2** Shi m nenge ortyom u taver iyol lu yôon genger genger, kaan ér: “Ka an nan kom u samber ihyurenruamabera ne shi bughun akav a i var un a mi laa?” **3** Kpa or môm u sha, shin u shin tar, shin u shin atô u inyaaghe nan kuma u samber ihyurenruamabera shon shin nengen ker ga. **4** Nahan m vaa tsung, er i zua a or môm u nan kom u samber ihyurenruamabera la shin nengen ker ga yô. **5** Kpa môm ken mbatamen mbara kaa a mo ér: “De u vaan. Nenge! Begha u ken ipyaven i Yuda, u a lu mise

4:3 * Shin “iwen i injaa i lun nyian.” # “Iwen i emeradi” ka i lu iyol ikyôn ikyôn, shi i nenge tsura. 4:6 * Shin “lu vea.”

4:8, 11 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

u Davidi la hembra, nahan una fa-tyô u samber ihyurenruamabera la shi bughun akav a na a ataankarahar la.”

6 Tsô m nenge waniyôngo tile hen atô u ikyônough ki thorough kira man akaauma a anyiin la man mbatamen mbara, lu er i sôngo un nahan, lu a akor ataankarahar man ashe ataankarahar; ashe a ataankarahar la tile sha ityough ki ujijingi mba utaankaruhar mba Aôndo, mba i tindi ve sha tar cii yô. **7** Tsô a va fese a va ngohol un ken uwegh ku yanegh ku Un u tema sha ikyônough ki thorough la. **8** Ngohol ihyurenruamabera la yô, akaauma a anyiin la man mbatamen mba 24 mbara gba inya hen ishighe ki Waniyôngo la, hanmô ve lu a adigyuve man utasa mba sha zanaria, ve iv a insensi shimi poo poo. (Insensi la tile sha ityough ki mbansen mba uicigh-anmbaiov.) **9** Ve gba wan icam i he, kaan ér: “We u kuma u ngohol ihyurenruamabera la shi bughun akav a na la, gadia yange i sôngo u shi u yam Aôndo ior sha awambe a ou, ken hanma ipyaven man hanma zwa man hanma nongoior man hanma ikyurior cii, **10** shi u er ve ve hingir tartor man upristi sha ci u Aôndo wase, ka u vea tema tor* sha tar.”

11 M ngur kenger yô, shi m ungwa imo i mbatymov kpishi, lu duen ape ikyônough ki thorough kira man akaauma la kua mbatamen mbara lu la; iyenge ve lu udubu pue pue kwa udubu pue pue man udubu udubu, **12** ve lu ôron genger genger ér: “Waniyôngo u yange i sôngo un la kuma u ngohol tahav man akaainjaa kpishi man kwaghfan man agee man icivir man iengem kua iveren.”

13 Tsô m ungwa hanma kwagh

u uma u sha man u shin tar man u shin atô u inyaagh man u shin zegemnger, kua akaa a a lu shin a ve cii, lu kaan ér: “Iveren man icivir man iengem man agee cii, i lu akaa a Un u a tem sha ikyônough ki thorough la man a Waniyôngo zan zan ghem sha won.” **14** Akaauma a anyiin la lu kaan ér: “Amen!” Shi mbatamen mbara gba inya, civir Aôndo.

6 Tsô m nenge Waniyôngo bugh ikyav i hiihii ken akav a ataankarahar la, maa m ungwa môm ken akaauma a anyiin la ôr kwagh kume er ka idyuran nahan, ér: “Va!” **2** M kenger yô, nenge! nyinya u pupuu lu, man un u tema sha mi la lu a ada; i na un idyer i tor, tsô a due lu hemban ityav, shi lu sha u una hembra mbi gburu gburu.

3 Bughun ikyav i sha uhar la yô, m ungwa kwaghuma u sha uhar la kaa ér: “Va!” **4** Tsô nyinya ugen due, lu iyol nyian, i na un u tema sha i la ian i tôn bem sha tar kera sha u ior ve wua ayol a ve yô, i na un zege sanker.

5 Bughun ikyav i sha utar la yô, m ungwa kwaghuma u sha utar la kaa ér: “Va!” M kenger yô, nenge! nyinya u il lu, man un u tema sha i la lu a iyôgh ki karen myohom a mi* ken uwe. **6** Tsô m ungwa kwagh er ka imo nahan, hen atô u akaauma a anyiin la, kaa ér: “Gbande* u alakema ka denariu* môm, agbande a barli atar ka denariu môm; mkurem ma olev man wain yô, de saan ve ishe ga.”

7 Bughun ikyav i sha unyiin la yô, m ungwa imo i kwaghuma u sha unyiin la, a kaa ér: “Va!” **8** M

6:5 * Ka, “sikeel” je la. **6:6** * Gbande alakema môm yange a yuhwa i nôngo u kuman kilogegram môm (0.7kg). * Denariu môm lu gbenge azurfa u Mbaroma môm, u lu injar i tom u iyan-ge i môm yô.

kenger yô, nenge! nyinya u fuee lu, un u tema sha mi la iti na ér Ku. Uwar* lu zan a na ityô. I na ve tahav sha vegher môm ken avegher a tar a anyiin la, ér vë wua ior sha sanker u lihen man sha ijen man sha bouange kua sha inyamkyume i shin tar.

9 Bughun ikhav i sha utaan la yô, m nenge a awambe* shin ityô i atse a nan nagh, ka awambe a[#] ior mba yange i sôngo ve sha ci u loho u Aôndo man sha ci u shiada u ve er la je la. **10** Ve lu ngoron taver taver, kaan ér: "Ter u Hemban Cii, u wang man u mimi, u tamber a kuma shighe nan man u ôr ijir, u or iyev i awambe a ase sha mba ve tem sha tar laa?" **11** Nahan i na hanmô ve ikyondo i elemeen i pupu, shi i kaa a ve ér vë mem sha anshighe kpuaa, zan zan iyenge i anmgbianev vev mba ve lu ikpan a ve imôngo la i kar ivin, ka mba lu u ica a gba ga tsô a wua ve, er ve mbara kpa yange i wua ve nahan la je la.

12 Tsô m nenge i bugh ikhav i sha ataratar la, maa tar tenger sha utaha tsung; iyange hingir dimii er ka ikyondo i huan zungwen i sha aive* nahan, shi uwer jimin cii hingir er ka awambe nahan, **13** asan a sha osough haa shin tar, er ahumbe a taver ka a tenger kon u tur, atam a kô a ndoor a haa inya nahan. **14** Tsô usha kar kera er ka ihyurenruamabera u i lu huren un nahan, shi hanma uwo man hanma icile cii, kar hen ajiir a ve kera. **15** Tsô utor mba sha tar man mbatomov mba tagher tagher man ukur-

6:8 *Shin "Hade," ka uwar u iin mbakpenev je la. Nenge Ngeren u Pasen Asemer. 6:9 *Shin "uuma." Nenge Ngeren u Pasen Asemer. #Shin "uuma mba." Nenge Ngeren u Pasen Asemer. 6:12 *A shi nan kpa a lu aive a ivo.

mbautyaaav man mbanyarev man mbaageev man hanma kpan kua hanma or u nan lu kpan ga kpaa cii, za yer ken ubar kua ken avande a sha iwo. **16** Ve zer kaan a iwo man avande la ér: "Gba kighir nen se, yisa nen se, Un u a tem sha ikyôough ki torough la a de nengen a vese ga, shi kura nen se sha iyugh i Waniyôngo la, **17** sha ci u iyange i vesen i iyugh ve la va, man ka an nana fatyô u waren i?"*

7 Kwagh ne eren kera yô, m nenge mbatyomov unyiin tile sha azongo* a tar a anyiin la, ve kôr ahumbe a ken avegher a tar a anyiin la gbang gbang, sha u a de te sha tar shin sha zegemnger shin sha ma kon ga yô. **2** Tsô m nenge ortyom ugen mough vegher u iyange ka i due la* lu kôndon sha, lu a ikhav i Aôndo u uma; a gba yilan mbatyomov mba unyiin mba i na ve ian i vihin tar kua zegemnger la genger genger, **3** kaan ér: "De vihin nen tar* shin zegemnger shin ikyon ga, zan zan se kar veren ikpan i Aôndo wase ikhav sha atsul a ve been."

4 Nahan m ungwa iyenge i mba i ver ve ikhav la, lu iorov 144,000; i ver ve ikhav ken hanma ipyaven i ônov mba Iserael cii.

5 Ken ipyaven i Yuda, i ver iorov 12,000 ikhav;

ken ipyaven i Ruben lu iorov 12,000;

ken ipyaven i Gadi lu iorov 12,000;

6 ken ipyaven i Asher lu iorov 12,000;

ken ipyaven i Nafetali lu iorov 12,000;

ken ipyaven i Manase lu iorov 12,000;

6:17 *Shin "u tagher ishig a i?" 7:1 *Shin "akighir." 7:2 *Shin "vegher u sha ityoughki-taregh." 7:3 *Shin "inya."

7 ken ipyaven i Shimion lu iorov 12,000;

ken ipyaven i Levi lu iorov 12,000;

ken ipyaven i Isakar lu iorov 12,000;

8 ken ipyaven i Sebulon lu iorov 12,000;

ken ipyaven i Yosev lu iorov 12,000;

ken ipyaven i Benyamin, i ver iorov 12,000 ikhav.

9 Kwagh ne eren kera, m kenger yô, nenge! zegeikpelaïor, i ma or fatyô u ôron iyenge ve ga, i mba ve due ken hanma ikyurior man hanma ipyaven man hanma nongoïor man hanma zwa yô, tile sha ishig ki ikynough ki torough kira kua sha ishig ki Waniyôngo, ve hua akondo a pupuu a lun elemeen; shi ve kôr andar a ivilegh ken ave. 10 Ve lu ôron genger genger ér: "Myom ka hen Aôndo wase a dugh ye, un u a tem sha ikynough ki torough la, kua hen Waniyôngo."

11 Mbatyomov cii tile kase ikynough ki torough kira kua mbatamen mbara man akaauma a anyiin la, ve gba ve cir ishig inya hen ishig ki ikynough ki torough kira, ve gba civir Aôndo, 12 kaan ér: "Amen! Iwuese man iengem man kwaghfan man ishughun man icivir man tahav man agee cii, i lu akaa a Aôndo wase zan zan ghem sha won. Amen."

13 Tsô môm ken mbatamen mbara gema pinem ér: "Mba ve hua akondo a pupuu a lun elemeen ne ka unô, man ve due hana?"

14 Maa her je m kaa a na mer: "Terem, ka we u fe ye." Tsô a kaa a mo ér: "Mban ka mba ve due ken zegecan kera yô, ve ôô akondo a ve sha awambe a Waniyôngo la, a hingir pupuu. 15 Ka nahan man ve til sha ishig ki ikynough

ki torough ki Aôndo ye, mba eren un icighantom ken tempel na atetan man tugh; nahan Un u a tem sha ikynough ki torough la una samber tenti na sha a ve. 16 Ijen ia kera kôr ve ga, shi imura kpa ia kera kôr ve ga, shi oo ua kera ta ve ga, shi a kera tsee ve iyol ga, 17 sha ci u Waniyôngo, un u a lu hen atô* vea ikynough ki torough la, una kura ve shi una hemen ve a za a ve hen ihwembe i" mngerem ma uma. Aôndo una ese ve mliam cii sha ashe kera."

8 Nahan bughun ikhav i sha utaankaruhar la yô, huan sha ving kuma er miniti ikyndugber nahan. 2 Tsô m nenge mbatyomov utaankaruhar tile sha ishig ki Aôndo, i na ve ibusa itiankarihiar.

3 Tsô ortyom ugen kôr ikvagh ki sha zanaria ki nanden insensi shimi, va nyôr tile hen atse a nan nagh, maa i na un insensi kpishi ér a nande hen atse a nan nagh a sha zanaria, a a lu sha ishig ki ikynough ki torough la, hen shighe u mbamsen mba uicighanmbaiorov lu kôndon sha la. 4 Mnyim ma insensi lu duen hen uwegh ku ortyom la kôndon sha vea mbamsen mba uicighanmbaiorov imôngo, sha ishig ki Aôndo. 5 Kpa her je, ortyom la dugh usu sha atse a nan nagh la haa shin ikvagh ki insensi kira poo, gema tsenda shin tar. Tsô m ungwa idyuran man amo, inyar swamen, shi tar tenger. 6 Tsô mbatyomov mba utaankaruhar mba ve lu a ibusa la wa iyol u tôngon i.

7 U hiihi la tongo busa na. Maa awombo man usu nungwa sha awambe, maa i tsenda shin tar; nahan tar hia kuma vegher môm ken avegher a u atar cii, shi ikyon

hia kuma vegher môm ken avegher atar a ikyon cii, shi imendenev mbi lun shough shough cii hia kera.

8 Ortyom u sha uhar la tongo busa na. Maa i ker kwagh u lun er ka zegewo u a gbe usu nahan, va gba shin zegemnger. Nahan zegemnger hingir awambe kuma vegher môm ken avegher a atar a zegemnger cii; **9** shi akauma a shin zegemnger kpe ngee kuma vegher môm ken avegher a atar a akauma a shin zegemnger cii, shi utso mba vesen ur ngee kuma vegher môm ken avegher a atar a utso mba vesen cii.

10 Ortyom u sha utar la tongo busa na. Maa zege ishan i i lu yeghen er ka imenger nahan yô, osough sha va gba, i gba sha uifi kua ihwembe,* ngee kuma vegher môm ken avegher a atar a uifi man ihwembe* cii. **11** Iti i ishan la ér Kon u Yuan. Tsô mngerem yua kuma vegher môm ken avegher a atar a mngerem cii, shi ior kpishi kpe ku sha mngerem mara, sha ci u i er ma ma yua.

12 Ortyom u sha unyiin tongo busa na. Maa i pir vegher môm ken avegher a atar a iyange jimin cii, man vegher môm ken avegher a atar a uwer jimin cii, kua vegher môm ken avegher a atar a asan cii, sha er vegher môm ken avegher a atar a hanmô ve cii una wa ime, shi sev mbua kera lu a iwannger ga a kuma vegher môm ken avegher a atar a sev cii, shi tugh kpa nahan yô.

13 Tsô m nenge, shi m ungwa igyuve lu purugh sha aôndo, ôron genger genger ér: "Kwagh a tser ne, kwagh a tser ne, kwagh a tser ne mba ne tem sha tar la, sha ci u amo a ibusa i masetyô, i mbatyô-

mov mba utar mba ve sôôn tongo ibusa ve la!"

9 Ortyom u sha utaan la tongo busa na. Tsô m nenge a ishan i yange i osough sha i va gba shin tar yô, i na un* akii a shan i nyôron shin ihyungwa i i ze kweng la. **2** A bugh ian i nyôron shin ihyungwa i i ze kweng la, maa mnyim gba duen hen ian shon kôndon sha, er ka mnyim ma ken atse a usu a vesen nahan, maa iyange hingir dimii, kua ahumbe kpaa, sha mnyim ma hen ian shon mara. **3** Shi ikyomon* due ken mnyim mara samber sha tar; i na i tahav, ka imba utaha i aye-se a sha tar a lu a mi la vough. **4** I kaa a i ér i de eren ma imendenev ki sha tar shin ma toho shin ma kon kwagh ga, saa ior mba ve lu a ikjav i Aôndo sha atsul a ve ga la tseegh.

5 I na ikyomon la tahav, lu sha u i wua ve ga, kpa i er ve ican iwer itian, man ican ve la lu er ican i iyese ka ia ta or ve nan ya la nahan. **6** Sha ayange la, ior vea tôm ku, kpa mayange vea zua a mi ga, a sar ve tsung u kpen, kpa ku ua yevese ve.

7 Mluashe u ikyomon la lu er ka anyinya a i we a iyol u zan ityav nahan; i lu a kwagh sha ityouv mbi i er ka ader a tor a sha zanaria nahan, i lu ishiv er ka ishiv mbi uumace nahan, **8** kpa i lu a ice sha ityouv mbi i er ka ice i ukase nahan. Anyi a i lu er ka anyi a ubegha yô, **9** shi i lu a urigambautyaav iyol er ka urigambautyaav mba iyôôgh nahan. Akper a i lu huran er ka ihyuran i akekeautya a anyinya a lu kpelan a sha ayem yemen ken utya nahan. **10** Shi hanmô ve lu a tsa, soho lu sha mi er ka u yese nahan, shi i lu a tahav mbu

9:1 * Ka, "ishan la" je la. 9:3 * Shin "mbaahu-ungwa."

tan ior sha ica i i la, zan zan iwer itian. **11** I lu a tor u hemen i, ka ortyom u ihyungwa i i ze kweng la. Iti na ken zwa Heberu ér, Abadon,* kpa iti na ken zwa Grika ér Apollion.[#]

12 Kwaghtseren u môm la kera kera ve. Nenge! Akaa ne aa eren kera yô, akaatseren ahar aa mase van.

13 Ortyom u sha ataratar la tôngo busa na. Tsô m ungwa imo ken akor a atse a nan nagh a sha zanaria, a a lu sha ishig ki Aôndo la, **14** i kaa a ortyom u sha ataratar, u lu a busa la ér: "Sagh mbatyomov mba unyiin mba ve lu uikyangen hen zegeifi u Yuferrati la." **15** Tsô i sagh mbatyomov mba unyiin mba ve wa iyol sha ci u ihwa la man iyange la man uwer la kua inyom shon la, sha u vë wua ior sha tar i ngee i kuma vegher môm ken avegher a u a atar la cii.

16 Ingyegh ki ushoja mba nongon ityav sha anyinya lu dubu ikyundu kwa dubu pue;* i yila ingyegh ve m ungwa. **17** Man kape anyinya a m nenge a mi ken mpase man ior mba ve tema sha a la lu je ne: Ve lu a urigambautyaav iyol, mba lun kala nyian er ka usu nahan, man mba lun kwer kwer,* man mba lun a kala u ayarkyure, er sulfur nahan. Mtom ma anyinya la lu er ka mtom ma ubegha nahan, usu man mnyim kua sulfur due ken ijô i a. **18** Atsan a atar ne wua ior sha tar ngee kuma vegher môm ken avegher a u a atar cii, sha usu man mnyim kua sulfur u due ken ijô i a la. **19** Gadia tahav mbu anyinya la mbu ken ijô i a man ken ica i a, gadia ica i a ngi er ica i iyô nahan,

shi ngi a ityouv sha mi, shi ka sha akaa ne ka a er ior ican ye.

20 Kpa ior mbagenev mba atsan ne wua ve ga la cii, gema ishima sha ityom i ave a ve ga; ve de u civir azôv man ieev mbi sha zanaria man mbi sha azurfa man mbi sha togula man mbi sha awen man mbi i gbe sha ikyon la ga, akaa a a nengen ga, shi a ungtwan ga, shi a zenden kpaa ga ne. **21** Ve gema ishima ve de u wuan ior ga, akombo a sôron kpa ve de ga, shi ve de idya* ga, iv kpa ve de ga.

10 Tsô m nenge ortyom u taver iyol ugen due sha lu senen, a cir ibyeenegh iyol, ikyume lu un sha ityou, shi ishig nagh lu er ka iyange nahan, angahar a na lu er mtôm nahan, mtôm ma shon lu er ka usu nahan, **2** shi lu a ihyurenruamabera u cuku ken uwe, i samber un. Tsô a penda nguhar nagh ku yanegh sha zegemnger, ku imesegh sha tar, **3** maa a ngor genger genger, hura er begha ka una taan kume nahan. Ngoron yô, m ungwa amo a idyuran itiankarihiar.

4 Nahan m ungwan amo a idyuran i itiankarihiar la yô, m wa iyol u ngeren kwagh shon, kpa m ungwa imo due sha, kaa ér: "Yer* akaa a idyuran i itiankarihiar la i ôr la, shi de ngeren a inya ga." **5** Ortyom u m nenge tile sha zegemnger man tar la, kende uwegh nagh ku yanegh sha, **6** a bum Un u a lu lun uma zan zan ghem sha won, u a gbe sha kua akaa a a lu ker, man tar kua akaa a a lu ken u, man zegemnger kua akaa a a lu shimi la, a kaa ér: "A kera timbir mayange ga. **7** Kpa sha ayange a ortyom u sha utaankaruhar la una

9:11 * Inja na yô ér, "Mtim." # Inja na yô ér, "Or u Timin lor." 9:16 * Ka, "200,000,000" je la. 9:17 * Shin "buluu buluu."

9:21 * Zwa Grika, *porneia* (ponia). Nenge Ngeren u Pasen Asembler. 10:4 * Zwa Grika, "Koso."

nguren wan iyol u tângon busa na la, icighan kwaghmyer u a lu loho u dedoo u Aôndo yange yôo hen ikpan na, i i lu uprofeti la, una kure.”

8 Tsô shi m ungwa imo due sha lu ôron kwagh a mo, ér: “Za ngohol ihyurenruamabera u i samber un, u ortyom u a til sha zegemnger man tar la a lu a mi ken uwe la.”

9 Nahan m za hen ortyom la m za kaa a na mer a nam ihyurenruamabera u cuku la. Tsô a kaa a mo ér: “Ngohol, ya, una yua u shin uya,* kpa una gema a nyoho u ken zwa er iyough nahan.” **10** Tsô m ngohol ihyurenruamabera u cuku la sha uwegh nagh, m ye yô, a nyohom ken zwa er iyough nahan, kpa a gema a na iyav av yua* shimi. **11** Maa ve kaa a mo ér: “Gba keng u shi u ôr kwaghôron u profeti sha kwagh u akuraior man nongoior man ijô kua utor kpishi.”

11 Tsô i nam iyiagh ki lun er gbough nahan. Maa a kaa a mo ér: “Mough sha za kar icighanjiir u ken tempel u Aôndo la kua atse a nan nagh, shi ôr ingyegh ki ior mba ve civir Aôndo ker la. **2** Kpa tembe u u lu ken won u icighanjiir u ken tempel la yô, de u, de karen u ga, sha ci u i na akuraior u, nahan aa ndyar icighangar la angahar iwer 42. **3** Me na mba-shiada av uhar vea ôr kwaghôron u profeti ayange 1,260, a ikyondo i huan zungwen iyol.” **4** I tese ikyav ve sha ikyon i tur ihiar, kua udaarmbaamenger uhar, ve tile sha ishighe ki Ter u tar u lu u na la.

5 Aluer or soo u bulan ve yô, usu ua due ken zwa ve ua hia mbaihyomov vev. Or u nan soo u eren ve kwagh u vihin cii yô, kape a wua nan je la. **6** Mba a tahav

mbu cirin kwavaôndo* sha er ma ura ua nôô sha ayange a ve lu ôron kwaghôron u profeti la ga yô, shi mba a tahav sha mnger, tahav mbu geman hanma mngerem hingir awambe, shi van a hanmainja ican cii sha tar hanma shighe u ve soo cii.

7 Nahan vea eren shiada a been yô, inyamyume i i lu duen shin ihyungwa i i ze kweng la ja nôngo ityav a ve, ja hembra ve, ja wua ve.

8 Ikyom ve ia lu sha ugodobi mba vesen mba* ken zegegar u i yila sha injakwagh ér, Sodom man Igi-piti, ape Ter ve kpa yange i mande un sha kon la. **9** Nahan ior mba ve dugh sha ajiir kposo kposo kua ken uipyaven man ijô man akuraior agen yô, vea kenger akom a ve, a kuma ayange atar man tiôn, shi vea de ér i ii ikyom ve shin uwar ga. **10** Nahan a saan mba ve tem sha tar la iyol shi vea ember sha kwagh ve, shi vea tindi a uiyua hen ayol a ve, sha ci u uprofeti mba uhar mban yange ve er mba ve tem sha tar la ican.

11 Ayange atar man tiôn la nga karen yô, jijingi u uma u due hen Aôndo yô, nyôr ken a ve, maa ve mough ve tile sha angahar a ve, tsô zegemcie gba mba ve nenge a ve la cii iyol. **12** Tsô ve ungwa imo due sha aôndo genger genger, kaa a ve ér: “Va nen sha heen.” Nahan ve kôndo ken abeen, ve yem sha, mbahyomov vev nenge a* ve. **13** Hen ihwa la je, tar tenger sha utaha tsung, nahan gar la yôhôr kuma vegher môm ken avegher pue a gar shon cii; shi tartenger la wua iorov 7,000, tsô mciem gba mbagen mbara cii iyol, ve gba wuese Aôndo u sha.

14 Kwaghtseren u sha uhar la

10:9 * Shin “una nduur we iyav.” 10:10 * Shin “iyav nduur mo.”

11:6 * Shin “cirin sha.” 11:8 * Shin “igbenda i vesen i.” 11:12 * Shin “lu kenger.”

bee. Nenge! Kwaghtseren u sha utar ngu van fefa.

15 Ortyom u sha utaankaruhar tongo busa na. Tsô amo due sha aondo genger genger, gba kaan ér: "Tartor u uumace hingir Tartor u Ter wase man u Kristu na ve, una lu tor, una hemen zan zan ghem sha won."

16 Tsô mbatamen mba 24 mba ve tem sha mkonom vem ma torom sha ishighe ki Aondo la, gure sua ityough inya, ve lu civir Aondo **17** kaan ér: "Se sughe u Yehova* Aondo U Hemban Agee Cii, we u u lu, u ngise kpa u lu la, sha ci u u kôr tahav ou mbu hemban ken uwe, u tema tor. **18** Kpa ishi-ma hingir u vihin akuraior, nahan iyugh you va, shi shighe u i ver u ôron mbakpenev ijiir shi nan ikpan you injar la kuma, ka uprofeiti man uicighanmbaiaiorov kua mba ve cie iti you la je la, mbakiriki man mbavesen cii, kua shighe u timin mba ve lu vihin tar la."

19 Tsô i bugh icighanjiir u ken tempel u Aondo, tempel na u sha la, nahan i nenge a areki u ikyur-yan na la ken icighanjiir u ken tempel na la. Maa inyiar swamen kua amo man idyuran, shi tar tenger, shi awombo a vesen haa.

12 Tsô m nenge a ikyav i vesen sha: Kwase cir iyange iyol, uwer gama lu un shin angahar. A cir idyer i tor sha ityou, i i er sha asan 12 yô. **2** Kwase ne lu iyav, man lu toghor mar sha ican, ngo-ron sha ci u mnyoon u lu ker la.

3 Shi m nenge ikyav igen due sha. Nenge! Zegederakon u nyian, lu a ityouv itiankarihiar man akor pue, ader a tor ataankarahar lu sha ityouv nav mbira, **4** tsa na kombor asan a sha haa shin tar, asan la ngee kuma vegher môm

ken avegher a atar a asan a sha cii. Tsô derakon la tile sha ishighe ki kwase u lu nongon u maren la lu keghen, sha u una maren yô, una ya wan na shon.

5 Tsô a mar wan, lu wan u nomso, u una hemen akuraior cii sha gbough ku iyôogh yô. Maa i tsue wan la i yem a na hen Aondo, hen ikyôough nagh ki thorough.

6 Kwase la maa yevese yem ken taaikyôngo, hen ijiir i Aondo ver sha ci na yô, lu u a koso un her sha kwaghyan ayange 1,260.

7 Tsô ityav pev sha: Mikael* vea mbatyomov nav lu nongon ityav a derakon, nahan derakon vea mbatyomov nav nongo ityav mbira **8** kpa ve hembra ga,* shi ma ijiir i môm kera lu sha ci ve sha ga. **9** Tsô i kôr zegederakon la i ker un va gba shin tar, tse-iyô u i yilan ér Diabolo man Satan, u a lu tsughun tar jimin cii la, shi i ker mbatyomov nav va gba shin tar a na imôngo. **10** Tsô m ungwa imo lu ôron sha aondo genger genger ér:

"Hegen myom man agee man Tartor u Aondo wase kua tahav mbu Kristu na la hingir kwagh u mimi, sha ci u i ker un u a lu senden anmgbianev aseve ityough la a za gba shin tar, un u a senden ve ityough sha ishighe ki Aondo wase atetan man tugh la! **11** Ve hembra un ityav sha ci u awambe a Waniyôngo, kua sha ci u loho u ve lu eren shiada sha kwagh u u la, shi zum u ve tagher ishighe a ku je kpa, uuma vev kôr ve iyol ga. **12** Nahan yô, ember nen, ne usha kua ne mba ne tem ken a ve la! Kpa kwagh a tser ne, we tar man zegemnger, gadia Diabolo sen shin

12:7 * Inja na yô ér, "Ka An Nan Lu Er Aondo?"

12:8 * Shin a fatyô u kaan ér, "kpa i hembra un [ka derakon je la]."

a ven a ishimavihin tsung, sha ci u a fa er shighe na a kera vese ga yô.”

13 Tsô derakon la nengen er i kôr un i ker, un va gbe shin tar nahan yô, a gba tôvon kwase u mar wan u nomso la a ican. **14** Kpa i na kwase la akper ahar, a zege igyuve, sha u a purugh a yem ken taaikyôngo, hen ijiir na, ape i gbe u a koso un sha kwaghyan a kuma shighe man ashighe man vegher shighe la,* sha er iyô la ia kera nenge a na ga yô.

15 Tsô iyô la sua mngerem ken zwa u i, er ka ifi nahan, ken iji-me i kwase la, sha u ma kua a na. **16** Kpa tar wase kwase la, tar bugh zwa u u mena ifi u derakon sua ken zwa na la. **17** Tsô ishi-ma vihi derakon a kwase la, nahan a kar a yem u za nôngon ityav a ônov mba* kwase shon mba ve mase shin la, ka ve mba ve lu kuran atindi a Aôndo, mba i ne ve tom u eren shiada sha kwagh u Yesu la.

13 Maa a* tile sha waarawa u shin kpe zegemnger her.

Tsô m nenge inyamkyume igen lu duen shin zegemnger la, i lu a akor pue man ityouv itiankarhiar, ader a tor pue lu sha akor la, ati a lahan Aôndo gema lu sha ityouv mbi i. **2** Inyamkyume shon i m nenge a mi ne lu er ka anyam nahan, kpa angahar a i gema lu er ka a biya* nahan, shi zwa u i lu er ka zwa u begha nahan. Tsô derakon la na inyamkyume la tahav nav man ikyônough ki thorough nagh, kua tahav mbu vesen mbu hemmen.

3 Tsô m nenge ityough ki

12:14 *Ka, “ashighe atar man tiôn” je la.

12:17 *Zwa Grika, “vor u.” 13:1 *Ka, “derakon” je la. 13:2 *Ka inyam i i yer ken zwa Buter ér bear la.

inyamkyume la ki môm lu er i gber ki javer javer nahan. Kpa ajagba-ivav u i la bee, nahan ior mba sha tar cii dondo inyamkyume la, kpi-ligh ve iyol a i. **4** Nahan ve civir derakon la sha ci u tahav mbu a ne inyamkyume ne la, shi ve civir inyamkyume shon, ve kaa ér: “Ka an nan lu er inyamkyume ne nahan? Man ka an nana fatyô u nôngon ityav a ii?” **5** I na i zwa u ôron uzegembaakaav shi lahan uicighanmbaakaav, shi i na i tahav mbu eren kwagh u i soo la iwer 42.

6 Tsô i bugh zwa, i ôr akaa sha Aôndo dang dang, sha u lahan iti na kua ijiir na i teman, man mba ve tem sha la je kpaa. **7** I na i ian i nôngon ityav a uicighanmba-iorov hemban ve ityav, shi i na i tahav sha hanma ipyaven man hanma nongoior man hanma zwa man hanma ikyurior. **8** Shi ior mba ve tem sha tar cii vea civir i. Hii sha shighe u i lu gban tar la je, mba a nger iti i mô ve môm ken ihyurenruamabera u uma u Waniyôngo u yange i sôngo un la ga.

9 Or u nan lu a ato yô, nana ungwa. **10** Aluer gba u a yem a or uikyangen yô, nana yem ken uikyangen. Aluer ka* u a wua or sha sanker yô, ka sha sanker a wua nan ye. Ka nahan ve i gbe u uicighanmbaiorov vea taver ishima shi vea lu a jighjigh u nan ye.

11 Tsô shi m nenge inyamkyume igen lu duen shin tar, i lu a akor ahar er ka waniyôngo nahan, kpa i gema i lu ôron kwagh er ka derakon nahan. **12** I lu eren tahav mbu inyamkyume i hii-hii la cii sha ishighe ki inyamkyume shon. Shi i na yô, tar man mba ve tem sha u la lu civir inyamkyume i hiihii, i ajagba-ivav u i bee la. **13** I lu eren uivande mba

13:10 *Shin a fatyô u kaan ér, “gba.”

kpilighyol, je yô, i er usu lu duen sha senen shin tar sha ishig ki uumace.

14 I lu tsughun ior mba ve tem sha tar la, sha ci u uivande mba i na i ian i lu eren sha ishig ki inyamkyume la, i gema i lu kaan a mba ve tem sha tar la ér ve er eev mbu* inyamkyume i yange i gber i sanker kpa i war la. **15** Shi i na i ian ér i na eev mbu inyamkyume la iôn, sha er eev mbu inyamkyume shon mbua lam, shi mbua wua mba ve vende u civir eev mbu inyamkyume shon cii yô.

16 I lu kighir ior cii—mbakiri-ki kua mbavesen, mbanyarev man mbaibanave man mba ve lu ikpan ga yô, kua ikpan—ér i ver ve ikyav sha uwegh vev ku yanegh gayô sha icul, **17** shi or môm nana de fe-tyô u yamen kwagh shin teen kwagh ga, saa or u nan lu a ikyav la tseegh, ka iti i inyamkyume shon, shin namba u iti i i shon je la. **18** Saa or a lu a kwaghfan ve nana kav kwagh ne ye: Or u nan lu a mkav yô, nana er ayenge nana fa namba u inyamkyume la, gadia ka namba u orumace* je, man na-mba u i la ka 666.

14 M kenger yô, nenge! Wan-iyôngo tile sha Uwo u Shion, iorov 144,000 lu vea na, i nger iti na man iti i Ter na sha atsul a ve. **2** Tsô m ungwa ayôso lu duen sha aôndo er ka ihyuran i ukungwambamngerev nahan, man er imo i idyuran i taver nahan; man ayôso a m ungwa la lu er ka a ior mba ve lu wan atsam kuhwan mbaadigyuve vev nahan. **3** Man icam i ve lu wan la lu er ka icam i he nahan, ve lu wan i sha ishig ki ikyônough ki torough kira kua sha ishig ki akauma

a anyiin la man mbatamen mbara, orgen môm fatyô u fan icam la ga, saa mba 144,000, mba i yam ve shin tar la tseegh. **4** Mban ka mba ve hôngor ayol a ve sha ukase ga yô; jighilii yô, mba er anuunaukase nahan.* Ka ve ve lu dondon Waniyôngo hanma ijiir i a lu zan cii ye. I yam ve ken uumace, mba iyiaiv mbi i hii sundan yô,* sha ci u Aôndo man sha ci u Waniyôngo, **5** shi i zua a aie môm ken zwa ve ga; mba a acôghor iyol ga.

6 Tsô m nenge ortyom ugen lu purugh sha aôndo,* lu a loho u dedoo u tsôron, u una yôô hen mba ve tem sha tar yô, hen hanma ikyurior man hanma ipyaven man hanma zwa man hanma nongoior. **7** Lu ôron genger genger ér: “Cia nen Aôndo, na un nen icivir, gadia shighe na u ôron ijiir kuma, nahan civir nen Un u a er usha man tar man zegemnger kua ihwembe i* mnger la.”

8 Ortyom ugen, u sha uhar, dondo lu kaan ér: “A gba ve! Zegebabilon gba, kwase u a ne akuraior cii a me wain na la, ka isharen i idya* na i ka i kende ken or tave-raa la je la!”

9 Ortyom ugen, u sha utar, dondo sha a ve, lu ôron genger genger ér: “Aluer ma or civir inyamkyume la man eev mbu i, shi i ver nan ikyav sha icul shin sha uwe yô, **10** shi nana ma wain u Aôndo kpaa, ka iyugh na je la; wain u i nungwa kwagh môm sha mi ga, u Aôndo una haa shin kôôpu u iyugh Na la, a er nan ican sha usu man sulfur, sha ishig ki uicighan mba-tyomov man sha ishig ki Wan-iyôngo. **11** Shi mnyim ma usu u

13:14 *Zwa Grika, “sha ci u.” **13:18** *Shin “uumace.”

14:4 *Shin “mba wang.” #Shin “iyiaiv mbi tsutswav.” **14:6** *Shin “lu purugh sha ahumbe.” **14:7** *Shin “azôr a.” **14:8** *Zwa Grika, *porneia* (ponia). Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

ua lu eren ve ican la ma a za he-
men u kôndon sha zan zan gbem
sha won, atetan man tugh cii vea
zua a mmem ga, ve mba vea ci-
vir inyamkyume la kua eev mbu i
la cii, kua hanma or u a ver nan
ikyav sha iti i i la cii. **12** Ka ityô-
kyaa i i gbe u uicighanmbaiaorov
vea taver ishima je ne, ka mba ve
lu kuran atindi a Aôndo shi ve kôr
ave sha jighjigh u ve ne Yesu la
gbang je la.”

13 Tsô m ungwa imo due sha
aôndo kaa ér, “Nger wer: Hii hegen
je, saan mba ve kpe ken mzough
vea Ter la iyol. Jighilii yô, jijingi
ngu kaan ér, ve mem ityom ve, ga-
dia a hungur a akaa a yange ve er
la ga.”*

14 Tsô m kenger yô, nenge!
ibyeenegh ki pupuu lu, un u tema
sha ibyeenegh ki shon la lu er ka
wan u or nahan, cir idyer i tor i
sha zanaria sha ityou, shi lu a loji
ken uwe.

15 Ortyom ugen due ken icigh-
anjiir u ken tempel la, yila un
u tema sha ibyeenegh la genger
genger, kaa ér: “Za loji wou sunda,
sha ci u shighe u* sunda kuma,
gadia iyiaiv mbi sha tar via tse-
mbelee.” **16** Tsô un u tema sha
ibyeenegh la za loji shin tar, maa
i sunda tar.

17 Shi ortyom ugen due ken
icighanjiir u ken tempel u sha la,
un kpa lu a loji u esen tsor tsor.

18 Shi ortyom ugen kpa shi due
hen atse a nan nagh, lu a tahav
sha usu. Tsô a yila un u lu a
loji u esen tsor tsor la genger ge-
nger, a kaa ér: “Za loji wou u
esen tsor tsor la, sunda asume a
wain u tar, gadia atam a wain u
ú la via.” **19** Ortyom la maa za
loji na shin tar, sunda wain u tar,

14:13 * Zwa Grika, “akaa a ve er la aa za a ve
ityô.” **14:15** * Zwa Grika, “ihwa i.”

a gema a haa shin ihyungwa i sho-
ghor wain u Aôndo, ka iyugh na
je la. **20** Tsô i shoghor wain shon
shin ihyungwa i shoghor wain la,
ken won u gar, nahan awambe due
shin ihyungwa i shoghor wain la
ngee je gba anyinya shin gbem, shi
kua inya yem zan zan kuma er uki-
lomita 296 nahan.*

15 Tsô m nenge a ikayv igen
sha, lu i vesen shi i kpiligh-
yol; mbatyomov utaankaruhar lu
a atsan ataankarahar. Atsan ne ka
a masetyô, sha ci u aa been yô,
iyugh i Aôndo kpa ia kure.

2 Tsô m nenge a kwagh lu er ka
zege gelase u lun a mngerem shi-
mi kua usu nahan; mba ve hembra
inyamkyume la man eev mbu i la,
kua mba ve lumun ér i ver ve ikayv
sha namba u iti i i ga la cii, tile hen
kpe u zege gelase u lun a mnger-
em shimi la, ve kôr mbaadigyuve
mba Aôndo. **3** Ve lu wan icam i
Mose, kpan u Aôndo, kua icam i
Waniyôngo kaan ér:

“Itiyom you vese shi i kpiligh-
yol, we Yehova* Aôndo U Hemban
Agee Cii. Itiyom you ka i perape-
ra man i mimi, we Tor u tsôron.
4 Ka an je nana cia u ga, Yeho-
va,* man ka an je nana wuese iti
you ga? Gadia ka we tswen u eren
kwagh a ior ou sha mimi ye. Ga-
dia akuraor cii aa va civir we sha
ishigh you, sha ci u i pase atindi*
a ou a perapera la ken igbar.”

5 Kwagh ne eren kera yô, m ne-
nge i lu bughun icighanjiir u ken
tenti u eren shiada, u sha la,
6 nahan mbatyomov utaankar-
uhar mba ve lu a atsan a ataan-
karahar la due ken icighanjiir la,

14:20 * Shin “umai 184.” Zwa Grika, “usite-
diom 1,600.” Sitediom môm yange a lihe
i kuma umita 185 (shin angahar 606.95).

15:3, 4 * Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

15:4 * Shin “ajiraôron.”

ve hua akondo a wang man a mondon, shi hanma ve kange tsar u zanaria sha vanger. **7** Môm ken akauma a anyiin la na mbatyomov mba utaankaruhar mbara agbande a sha zanaria, a iv a iyugh i Aôndo, un u a lu lun uma zan zan ghem sha won la. **8** Tsô icighanjiir la iv a mnyim sha ci u iengem i Aôndo man sha ci u tahav nav, nahan or môm fatyô u nyôron ken icighanjiir la ga zan zan atsan a ataankarahar a mbatyomov mba utaankaruhar la kar been.

16 Tsô m ungwa imo due ken icighanjiir la genger genger kaa a mbatyomov mba utaankaruhar mbara ér: “Za nen za gema nen iyugh i Aôndo i i lu shin agbande a ataankarahar la haa nen shin tar.”

2 Tsô u hiihii la yem za haa iyugh i shin gbande na la shin tar. Maa ior mba ve lu a ikyav i inyamkyume la kua mba ve lu civir eev mbu i la, gba avav a bo, a nyoon tsung.

3 U sha uhar la haa iyugh i shin gbande na la shin zegemnger. Maa a hingir awambe, er ka a orkpen nahan, nahan hanma kwaghuma kpe, akaa a shin zegemnger cii.

4 U sha utar la haa iyugh i shin gbande na la shin uifi kua ihwembe i* mnger. Maa ve hingir awambe. **5** Tsô m ungwa ortyom u a lu a tahav sha mnger la kaa ér: “We u U lu, u ngise kpa u lu la, We u U eren kwagh a ior ou sha mimi la, u ngu u perapera, gadia ka we u ôr ajir ne nahan ye, **6** sha ci u ve haa awambe a uicighanmba-iorov man a uprofeiti inya, nahan u na ve awambe wer ve ma; man ka kwagh u a kom sha a ve je la.” **7** Tsô m ungwa atse a nan nagh

16:4 * Shin “azôr a.”

la kaa ér: “Yehova* Aôndo, we U Hemban Agee Cii, u ôron ajir sha mimi man sha perapera.”

8 U sha unyiin la gema iyugh i shin gbande na la haa sha iyange, nahan i na iyange tahav ér i ta tsung ior ve hughum iyol. **9** Tsô oo ta tsee je ior hughum iyol, kpa ve gema ve laha iti i Aôndo, un u a lu a tahav sha atsan ne la, ve gema ishima sha u vea na un icivir ga.

10 U sha utaan la gema iyugh i shin gbande na la haa sha ikyô-nough ki torough ki inyamkyume la. Maa tartor u i la wa ime, nahan nyoon ve je ve gba nyiman inio-mbor ve,* **11** kpa ve laha Aôndo u sha, sha ci u mnyoon ve la, man avav a bo a ve gbe la, ve gema ishima sha u vea undu ityom ve la ga.

12 U sha ataratar la haa iyugh i shin gbande na la sha zegeifi u Yuferati, tsô mngerem nam uma kera, sha u sôron gbenda sha ci u utor mba ve lu vegher u iyange ka i due la.*

13 Tsô m nenge a ujijingi mba hôngorov utar,* ve lu er ka mba-atungwa nahan, u môm due ken zwa u derakon la, ugen due ken zwa u inyamkyume la, ugen la di due ken zwa u profeti u aiegh.

14 Jighillii yô, ka akaaôron a a dugh hen azôv shi a lu eren uivande yô; nga duen zan hen utor mba sha tar cii, sha u kohol ve imôngo sha ci u ityav mbi iyange i vesen i Aôndo U Hemban Agee Cii la.

15 “Nenge! M ngu van er ormbaiv ka nan va nahan. Or u nana lu per shi nana lu a akondo a nan iyol her yô, a saan nan iyol, sha ci u nana zende idyelegh

16:7 *Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

16:10 *Shin “ve gba nyiman tsumbu.” 16:12

*Shin “utor mba sha ityoughkitaregh.” 16:13

*Shin “akaaôron a hôngorogh atar.”

sha u nana ya kunya sha ishigih ki ior ga.”

16 Tsô ve kohol ve imôngo hen ijiir i ka i yila ken zwa Heberu ér Armagedon* la.

17 U sha utaankaruhar la haa iyugh i shin gbande na la sha ahumbe. Maa imo due ken icighanjiir, hen ikyô enough ki torough kira genger genger, kaa ér: “Bee ve!”

18 Tsô inyiir swamen kua amo man idyuran, tar tenger wuee man lu sha utaha tsung; er uumace hii u lun sha tar je, tar lu a vande tenger nahan ga. **19** Nahan zegegar la pav ker avegher atar, shi agar a akuraior gba; shi i umbur Zegebabilon sha ishigih ki Aôndo, sha u nan un kôôpu u wain u Aôndo, ka iyugh na je la. **20** Shi hanma icile kar kera, shi iwo kera lu ga. **21** Tsô awombo a vesen osough sha aôndo haa sha ior, hanma iwombo yuhwa kuma er talenti* môm nahan, nahan ior laha Aôndo sha ci u ican i ve ya sha awombo shon la, gadia awombo la vihi akaa je cieryol.

17 Nahan u môm ken mbatyo-mov mba utaankaruhar mba ve lu a agbande a ataankarahar* la va kaa a mo ér: “Va, m tese u ijiirôn i i lu van sha zege-gbagakwase u a tem sha mngerem kposo kposo, **2** un u utor mba tar ne ve er idya a na, shi ior mba ve tem sha tar ve hunde sha ci u wain na la, ka idya* na je la.”

3 Maa a tôôm sha tahav mbu jingi, a yem a mo ken taaikyôngo. Tsô m nenge a kwase tema sha inyamkyume i nyian dindee, i

16:16 * Zwa Griika, *Har Magedon*, i zua a iti ne ken zwa Heberu; inja i i ér, “Uwo u Megido.”

16:21 * Talenti u Mbagriika môm yange a yuhwa i kuma ukilogeram 20.4. Nenge Ngeren u Pasen Asembler. **17:1** * Shin “ugbande mba utaankaruhar.” **17:2, 4** * Zwa Griika, *porneia* (ponia). Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

lu a ati a lahan Aôndo iyol kpu-lughuu, shi i lu a ityouv itiankarihiar man akor pue. **4** Kwase la haa ikyondo i nyian dimiin man i nyian dindee iyol, shi wuha iyol sha zanaria man awen a injaa man utagbede, shi lu a kôôpu u sha zanaria sha uwe, akaa a ndôhôrshima man a hôngorough a idya* na la iv shimi poo. **5** I nger un iti sha icul, ka iti i ior ve fe i ga yô, ér: “Zegebabilon, ngô u ugbagambakasev man u akaa a ndôhôrshima a sha tar.” **6** Tsô m nenge kwase la ma awambe a uicighanmba-iorov man a mbashiada mba Yesu je hunde.*

M nengen a na yô, kpiligh mo iyol kpishi. **7** Nahan ortyom la kaa a mo ér: “Ka nyi man ashen i kpiligh we iyolo? De m ôr u kwagh u kwase la, u ior ve fe ga yô, kua kwagh u inyamkyume i a tem sha i, i lu a ityouv itiankarihiar man akor pue la: **8** Inyamkyume i u nenge a mi la, yange i lu, kpa kera ngi ga, nahan kpa i sôôn duen shin ihyungwa i i ze kweng la, shi ka u ia yem ken mtim. Man ior mba ve tem sha tar—mba hii shighe u i lu gban tar la je, i nger ati a ve ken ihyurenruamabera u uma ga yô—a kpiligh ve iyol u nengen er inyamkyume ne yange i lu, kpa i kera lu ga, kpa shi ia va lu yô.

9 “Saa or a lu tsev tsev* ve nana kav kwagh ne ye: Ityouv i itiankarihiar la tile sha ityough ki iwo itiankarihiar, i kwase la a tem sha mi yô. **10** Shi utor mbá utaankaruhar: Mba utaan ve gba, u môm ngu her, ugen la ngu a va ga; kpa zum u una va yô, una lu sha anshighe kpuaa tsô. **11** Nahan inyamkyume i yange i lu, kpa i kera lu ga la, shi ngi tor u sha ani-

17:6 * Shin “je bugu.” **17:9** * Shin “or a lu a ishima i fan kwagh.”

gheni kpaa, kpa i due ka ken mba utaankaruhar mbara, shi ngi zan ken mtim.

12 “Akor pue a u nenge a mi la tile sha ityough ki utor mba ve lu a zua a tartor ga yô, kpa vea va zua a tahav mbu teman tor ihwa i môm, vea inyamkyume la. **13** Ve mban ne mhen ve ngu kwaghmôm, nahan vea na inyamkyume la agee a ve man tahav vev. **14** Vea nôngo ityav a Waniyôngo, kpa er Waniyôngo a lu Ter u uter man Tor u utor yô, una hembra ve ityav. Shi mba ve lu vea na imôngo, ve mba i yila ve shi i tsough ve, ve lu mbajighigh la kpa vea hembra ve ityav.”

15 Tsô a kaa a mo ér: “Mngerem ma u nenge a mi, ma gbagakwase la a tem sha mi la, tile sha ityough ki iniongoior man zegeikpelaior man akuraior kua ijô. **16** Man akor pue a u nenge a mi la kua inyamkyume la, vea kôr gbagakwase la ihyom shi vea ngohol un akaa cica cii, una hingir idyelegh, shi vea ya inyam na shi vea nande un sha usu una hia vindi vindi. **17** Gadia Aôndo wa ken asema a ve sha u vë er sha awashima na, inja na yô, vë dondo mhen ve u a lu kwaghmôm la, vë na inyamkyume la tahav sha tartor ve, zan zan mkaanem ma Aôndo ma kar kuren sha mi. **18** Man kwase u u nenge a na la tile sha ityough ki zegegar u tartor na u lu hemen utor mba sha tar cii yô.”

18 Kwagh ne eren kera yô, shi m nenge a ortyom ugen due sha lu senen, lu a tahav kpishi, shi tar wanger sha iengem na. **2** Lu ôron genger genger ér: “A gba ve! Zegebabylon gba, a hingir ijiir i azôv tsan her, man ijiir i yeren i hanma jijingi u hôngorough man hanma inyon i wang ga man

i ndôhôrshima! **3** Gadia akuraior cii gba sha ci u wain na, ka isharen i idya* na i ka i kende ken or tave-raa la je la, shi utor mba tar ne er idya a na, shi mbakasuv* mba sha tar hingir mbanyarev sha ci u tahav mbu akaa a taver ishe a a ombo kpishi, a kunya iyol shio la.”

4 Shi m ungwa imo igen due sha aôndo kaa ér: “Due nen ken a na kera, ior av, aluer ne soo u nyôron iyol ken asorabo a na la a na imôngo ga, shi ne soo u yan ma mtsaha na ga yô. **5** Gadia asorabo a na ta tihi je tav ar sha aôndo, shi Aôndo umbur aeren a na a ifer la. **6** Kimbi un nen injar sha gbenda u a eren kwagh a ior la; kimbi un nen injar i kuma kwa har je, sha akaa a a er la; nungwa un nen zar shin kôôpu u a nungwa zar shimi la, i kuma kwa har. **7** Er a kende a iyol na sha, shi a ombo uyôughyôughmbaakaav kpi-shi a kunya iyol shio yô, ne kpa er un nen a ya ican shi a zungwe kpishi. Gadia ka a shi kaan ken ishima na ér: ‘M ngu torkwase, m ngu kwasecôghol ga, shi mayange me nenge a ijungwen ga.’ **8** Ka nahan ve atsan a na aa va sha a na ken iyange i môm ye, ka ku man ijungwen man ijen je la, shi a nande un sha usu, una hia vindi vindi, sha ci u Yehova* Aôndo u a ôr un ijiir la ngu a agee.

9 “Man utor mba tar ne mba ve er idya* a na shi ve nyôr iyol ken ieren na i ombon uyôughyôughmbaakaav a kunya iyol shio la cii, vea vaa, vea zungwe un zum u vea nenge una lu hian duen mnyim la. **10** Ican i a lu eren un la ia cier ve iyol, nahan vea tile ken ica vea kaa ér: ‘Vihi tsôô, vihi tsôô, we

18:3, 9 * Zwa Grika, *porneia* (ponia). Nenge Ngeren u Pasen Asemer. **18:3** * Shin “mbazenden kasua.” **18:8** * Nenge Ngeren u Pasen Asemer.

zegegar ne, we Babilon gar u taver iyol, ijiirōron va sha a we ken ihwa i môm tseegh!

11 “Shi mbakasuav mba sha tar vea vaa shi vea zungwe un, sha ci u ikhav vev mbi kasuav cii vea kera zua a or u yamen mbi ga, **12** ka ikhav mbi kasuav cii, er zanaria man azurfa man awen a injaa nahan, kua utagbede man ikyondo i taver ishe man ikyondo i nyian dimiin man ikyondo i lun verver* man ikyondo i nyian dindee; kua hanma kwagh u i er sha ikyon i human doon; man hanma kwagh u i er sha anyi a nor man u i er sha ikyon i injaa, kua u i er sha togula man sha iyôgh ki il man sha iwen i mabel cii; **13** man sinamon kua ilyôghonough ki ken India man insensi man mkurem ma human doon man ferankinse-nsi man wain kua mkurem ma olev man mwem ma kengese, man alakema man ibua kua iyôngo man anyinya man akeke a kpelan a kpela man ikpan man uuma mba iorov. **14** Ityamegh ki kon ki dedoo ki yange ki doo u* yum la undu u, shi hanma kwaghyan u injaa man akaa a doon tsung la bee hen a we, u kera zua a mi mayange ga.

15 “Mbakasuav mba yange ve teen akaa ne, mba a ne ve hingir mbanyarev la, vea tile ken ica, sha ci u ican na la ia cier ve iyol, vea vaa shi vea zungwe, **16** vea kaa ér: ‘Vihi tsôô, vihi tsôô, nenge zegegar u yange wuha iyol sha ikyondo i taver ishe man ikyondo i nyian dimiin kua i nyian dindee, shi er hwe iyol sha akaa kpishi a sha zanaria man awen a injaa kua utagbede ne nahan, **17** ken ihwa i môm tseegh i ngohol akaa a a lu a mi kpishi la cica cii!’

“Shi hanma orvesen u mbana-hantso man hanma or u zenden sha ajiir kposo kposo shin tso man mbanahantso kua mba eren kpenga shin tso cii, tile ken ica, **18** ve lu vaan kenger er lu hian yô, kaan ér: ‘Ka hanma gar a lu er zegegar ne sha wono?’ **19** Ve lu haan inya sha ityou ngoron, vaan shi zungwen, kaan ér: ‘Vihi tsôô, vihi tsôô, nenge zegegar u lun yôughyôugh u a ne ior mba ve lu a utso shin zegemnger ve hingir mbanyarev ne nahan, ken ihwa i môm tseegh i ngohol un akaa cica cii!’

20 “Ember nen sha kwagh na, ne mba ne lu sha, man ne uicigh-anmbaiorov kpaa, kua ne mba-apostoli man uprofeti, gadia Aôndo ôr un ijiir* sha ikvaa yen!”

21 Tsô ortyom u taver iyol shir yua* iwen i lun er zegenase nahan, ker za gba shin zegemnger, lu kaan ér: “Kape a ker Babilon, zegegar la sha utaha una za gba je la, shi a kera nenge a na mayange ga. **22** A kera ungwa imo i mbawanatsam kuhwan mbaadigyuve ken a we mayange ga, kua imo i mbakuhwankwagh man mbatôngon imar man mbatôngon busa kpaa ga. Shi ma orvareniwa u nan eren ma kpenga kpaa a kera zua a nan ken a we mayange ga, shi a kera ungwa ayôôso a nase u wuan kwagh ken a we mayange ga. **23** Shi imenger ia kera ta iwanger ken a we mayange ga, shi a kera ungwa ikyenge i orkwasehe man i kwasehe ken a we mayange ga; gadia mbakasuav ou lu ior mba tagher tagher sha tar, shi i tsugh akuraioir cii sha akombo ou a sôron. **24** Sha kpôô yô, i zua a awambe a uprofeti man a uicigh-

18:12 *Shin “shiliti.” 18:14 *Shin “doo uma wou.”

18:20 *Shin “Aôndo tsaha un.” 18:21 *Shin “tôô.”

anmbaiorov ken a na, kua a ior mba i wua ve sha tar cii."

19 Kwagh ne eren kera yô, m ungwa i genger amo, er ka a zegeikpelaïor i sha nahan. Ve kaa ér: "Wuese nen Yehova!* Myom man icivir kua tahav cii ka akaa a Aôndo wase, **2** sha ci u ôron ajir sha mimi man sha perapera. Gadia a tsaha zege-gbagakwase u a vihi tar sha idya na la, shi a or iyeve i awambe a ikpan na, a a lu sha ave a* kwase shon la." **3** Her je shi ve ôr sha kwa har ér: "Wuese nen Yehova!* Tsô mnyim nam ma lu hian ma lu duen la gba kôndon sha zan zan gbem sha won."

4 Tsô mbatamen mba 24 mbara kua akaauma a anyiin la gba inya civir Aôndo, un u a tem sha ikyôñough ki torough la, ve kaa ér: "Amen! Wuese nen Yehova!"*

5 Shi imo due hen ikyôñough ki torough kira kaa ér: "Wuese nen Aôndo wase, ne ikpan na cii, ne mba ne cie un la, mbakiriki man mbavesen."

6 Shi m ungwa ihyuran er zegeikpelaïor ka ia laman nahan, man er ka ihyuran i ukungwambamngerev yô, man shi er ka idyuran i taver nahan. I lu kaan ér: "Wuese nen Yehova,* sha ci u Yehova" Aôndo wase, U Hemban Agee Cii, tema tor! **7** Se ember nen shi i saan se iyol tsung shi se na un nen icivir, sha ci u ivese i Waniyôngo kuma, kwase na kpa wa iyol bee. **8** I na kwase la ian a

hua ikyondo i taver ishe; i engem shi ngi wang—gadia ikyondo i taver ishe la tile sha ityough ki aeren a perapera a uicighanmbaiorov."

9 Tsô a kaa a mo ér, "Nger wer: Saan mba i lehe ve inio-ngo i aikighe i ivese i Waniyôngo la iyol." Shi a kaa a mo ér: "Akaa ne ka akaaôron a mimi a Aôndo."

10 Ôron nahan yô, m gba inya hen angahar a na mer me civir un. Kpa a kaa a mo ér: "Wa ikyo! De eren kwagh la ga! Mo kpa m ngu kpan er we nahan, man er anmgbianev ou mba ve lu a tom u eren shiada sha kwagh u Yesu la nahan. Civir Aôndo! Gadia awashima u kwagh-ôron u profeti yô, ka u eren shiada sha kwagh u Yesu."

11 Tsô m nenge i bugh sha, yô nenge! nyinya u pupuu lu. Man un u tema sha mi la iti na ér Jighjigh man Mimi, ôron ijir shi nôngon ityav sha perapera. **12** Ashe a na nga er nomborusu nahan, shi ngu a ader a tor sha ityou kpishi. I nger iti na, i orgen môm nan fe i ga, i lu un tseegh a fe yô, **13** shi a haa ikyondo iyol, ngi a* awambe sha mi, shi ka i yila iti na ér Imo i Aôndo. **14** Shi akumautya a sha lu dondon un ijime sha anyinya a pupuu, hanmô ve haa ikyondo i taver ishe iyol, i pupuu i lun wang. **15** Shi gôgô sanker u esen tsor tsor lu ken zwa na, lihe due ken won, ka u una gber akuraïor a mi, shi una hemene ve sha gbough ku iyôôgh. Heela tseegh ga, una shoghor wain shin ihyungwa i shoghor wain, ka iyugh i cieryol i Aôndo U Hemban Agee Cii la je la. **16** I nger iti sha ikyondo na i a haa iyol la, sha namegh nagh, ér: Tor u utor man Ter u uter.

17 Shi m nenge ortyom tile sha iyange, lu yilan inyon i purugh sha

19:1 * Zwa Grika, "Ve kaa ér: 'Haleluya!'" Ishember ne ngi a iti i Yehova ker tiônôo. 19:2

* Zwa Grika, "a a hee inya sha uwegh ku."

19:3 * Zwa Grika, "ve ôr sha kwa har ér: 'Haleluya!'" Ishember ne ngi a iti i Yehova ker tiônôo. 19:4

* Zwa Grika, "Amen! Haleluya!"

Ishember ne ngi a iti i Yehova ker tiônôo. 19:6

* Zwa Grika, "I lu kaan ér: 'Haleluya!'"

Ishember ne ngi a iti i Yehova ker tiônôo.

* Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

19:13 * Shin a fatyô u kaan ér, "i mishi."

aôndo* genger genger, kaan ér: "Va nen heen, kohol nen imôngo hen zege iniongo i aikighe i Aôndo, **18** sha er ne ya inyam* i utor man inyam i ukurmbautyaav man inyam i mba taver iyol yô, kua inyam i anyinya man mba ve tem sha a la, man inyam i hanma or, i mba ve lu ikpan ga man i ikpan, man i mbakiriki kua mbavesen cii."

19 Tsô m nenge a inyamkyume la kua utor mba sha tar kua ushoja vev, ve kohol imôngo sha u vea nôngo ityav a un u a tem sha nyinya la man a ikyumutya na. **20** Tsô i kôr inyamkyume la man profeti u aiegh u yange eren uivande sha ishighe ki i sha u tsughun mba ve lu a ikyav i inyamkyume shon kua mba ve civir eev mbu i la. Er ve lu uma her la je, i ker ve ve za gba ken ber u usu, u sulfur a lu yeghen usu shimi la. **21** Kpa i wua mbagenev cii sha gôgô sanker u due ken zwa u un u a tema sha nyinya la. Nahan inyon cii ide sha inyam ve.

20 Tsô m nenge ortyom due sha lu senen, lu a akii a bughun ihyungwa i i ze kweng la ken uwe, kua ishilighe ku vesen. **2** A kôr derakon la, ka tseyô la je la, u i yilan ér Diabolo man Satan la, a kange un sha u a lu uikyangen anyom 1,000. **3** Maa a ker un a za gba shin ihyungwa i i ze kweng la, a cir un shimi, a ver ikyav sha zwa u ihyungwa shon, sha u a de kera tsughun akuraior ga zan zan anyom 1,000 la a kar been. Aa been yô, shi a pase un sha anshighe kpuaa keng.

4 Tsô m nenge a mkônom ma torom, shi i na mba ve tema sha ma la tahav mbu ôron ijir. Shi m

nenge a awambe a* mba yange i wua ve sha ci u ve lu eren shiada sha kwagh u Yesu, man sha ci u ve lu ôron kwagh u Aôndo la, kua mba ve venda u civir inyamkyume la shin eev mbu i, shi i ver ve ikyav i i sha icul kua sha uwe ga la. Ve hide ve lu uma, ve tema tor a Kristu imôngo anyom 1,000. **5** (Mbakpenev mbagenev cii hide lu uma ga zan zan anyom 1,000 la kar been.) Ka mnder u shin ku u hiihii je ne. **6** Hanma or u nan lu ken mba a nder ve sha mnder u shin ku u hiihii la cii yô, saan nan iyol shi nan ngu icighanor, ve yô, ku u sha uhar la ngu a tahav sha a ve ga, kpa vea lu upristi mba Aôndo man mba Kristu, shi vea tema tor a na imôngo anyom 1,000.

7 Anyom 1,000 la aa been a bee nahan, a dugh Satan ken purusu na kera, **8** una yem una za tsugh akuraior a a lu sha azongo a tar a anyiin la, ka Gogi man Magogi je la, sha u kohol ve imôngo sha ci u uitya. Iyenge ve ngi er waara-wa u shin kpe zegemnger nahan. **9** Tsô ve samber sha tar wuee ve kase afo a uicighanmbaivorov man gar u doon ishima la, ve wa atô. Kpa usu due sha sen hia ve purututu. **10** Shi Diabolo u lu tsughun ve la kpa i ker un za gba ken ber u usu man sulfur, ape inyamkyume man profeti u aiegh ve vande lun la; shi a er ve ican* atetan man tugh zan zan ghem sha won.

11 Tsô m nenge a ikyônough ki torough ki vesen ki pupuu, kua Un u tema sha ki la. Sha man tar kar sha ishighe nagh kera, shi ijiir i môm kera lu sha ci ve ga. **12** Shi m nenge mbakpenev, mbakiriki kua mbavesen cii, tile sha

19:17 *Shin "sha ahumbe." 19:18 *Shin "ikyom."

20:4 *Shin "uuma mba." Nenge Ngeren u Pasesen Asembler, man ngeren u shin kpe u Mpase 6:9 la. 20:10 *Shin "a yange ve akaa cii; a wuhe ve ken purusu."

ishigh ki ikyô enough ki thorough kira, shi i bugh uihyurenmba-ruamabera. Kpa shi i bugh ihyurenruamabera ugen; ka ihyurenruamabera u uma. I ôr mbakpenev ijir sha aeren a ve, er akaa a i nger ken uihyurenmba-ruamabera mbara a tese la. **13** Zegemnger na mbakpenev mba ve lu shin a na la, shi ku man Uwar* na mbakpenev mba ve lu shin a ve la, nahan i ôr ve ijir sha aeren a ve seer seer. **14** Maa i kende ku man Uwar* cii ken ber u usu la. Ber u usu la tile sha ityough ki ku u sha uhar. **15** Heela tseegh ga, or u i nenge a iti i nan ken takeda u uma la ga cii yô, i kôr nan i kende ken ber u usu la.

21 Tsô m nenge a sha u he man tar u he; gadia sha u tse man tar u tse la kar kera, shi zege-mnger kera lu ga. **2** Shi m nenge a icighangar, ka Yerusalem u He je la, due sha, hen Aôndo, lu senen, i wuha nan iyol er ka kwasehe u i wuhu nan iyol sha ci u nom u nan nahan. **3** Tsô m ungwa imo due hen ikyô enough ki thorough kira genger genger, kaa ér: "Nenge! Tenti u Aôndo ngu hen atô u uumace, una tema a ve imôngo, shi vea lu ior nav. Aôndo iyol na una lu vea ve. **4** Una ese ve mliam cii sha ashe kera, ku ua kera lu ga, iju-ngwen kpa ia kera lu ga, mliam kpa ma a kera lu ga, shi mnyoon kpa una kera lu ga. Akaa a tse la kar kera."

5 Un u a tem sha ikyô enough ki thorough la kaa ér: "Nenge! M ngu eren akaa cii a he." Shi a kaa ér: "Nger kwagh ne, gadia mkaanem man ma kuma u nan ma jigh-jigh, shi ka ma mimi." **6** Shi a kaa a mo ér: "Akaa ne hingir mimi ve! Mo m ngu Alefa man Ome-

ga,* mhii man mkur. Or u imura i ker nan cii, me na nan mngerem ma shin hwembe u* mngerem ma uma la gbilin.[^] **7** Man or u nan hembe yô, me na nan dyako sha akaa ne, shi me lu Aôndo u nan, nan di nana lu wan wam. **8** Kpa mbaciankwagh man mba ve ban a jighjigh u nan, man mba ve ndôhôrshima sha hôngor ve, man mba-wuanior man mbadyarev* man mbasôron akombo man mbacivir eev man mbaerenaie cii, ka ber u a lu yeghen usu man sulfur la a lu keghen ve ye; a tile sha ityough ki ku u sha uhar la."

9 Môm ken mbatyomov mba utaankaruhar mba ve lu a agbande a atsan a ataankarahar a masetyô iv shimi poo poo la, va kaa a mo ér: "Va, m tese u kwasehe, kwase u Waniyôngo." **10** Tsô a tôôm sha tahav mbu jijingi, a yem a mo sha uwo u taven tsung, a za tesem icighangar, ka Yerusalem je la, due sha, hen Aôndo, lu senen **11** a iengem i Aôndo. A engem er ka iwen i injaa i hemban cii nahan, lu er ka iwen i yasepa nahan; engem shi nenge tsura er ka krista yô. **12** Girgar na lu civirii shi tav sha geng, shi lu a ihindagar **12**, mbatyomov **12** lu sha ihindagar la,* shi i nger ati a uipyaven mba **12** mba ônov mba Iserael la sha ihindagar la. **13** Vegher u sha ityough-kitaregh la, ihindagar lu itiar, vegher u ken imbusutarimese la kpa ihindagar lu itiar, shi vegher u ken imbusutariyan la, ihindagar lu itiar, vegher u shin ityôtar la kpa ihindagar lu itiar. **14** I wa girgar la ityô tav sha, lu awen **12**, i nger

21:6 * Shin "m ngu A man Z." Alefa ka ishangebaacaa i hiihii ken zwa Grika, Omega di gema ka i masetyô. # Shin "ijôri." ^ Shin "nana kimbin kwagh ga." **21:8** * Nenge Ngeren u Pasen Asembler, "Idya." **21:12** * Hanma hunda ortyom lu sha mi môm.

20:13, 14 * Shin "Hade," ka uwar u iin mbakpenev je la. Nenge Ngeren u Pasen Asembler.

ati a 12 a mbaapostoli mba 12 mba Waniyôngo mbara sha mi.

15 Nahan un u lu ôron kwagh a mo la kôr aga u karen kwagh a mi sha uwe, u i er sha zanaria yô, sha u una kar gar la, kua ihindagar na man girgar na. **16** Gar la lu azo-ngo anyiin, kehe kpishi, iniembe na man igbanger na lu kwagh-môm. Tsô a kar gar la sha aga la, lu er ukilomita 2,220* nahan; iniembe na man igbanger na kua ityaven na cii lu kwaghmôm. **17** Shi a kar gir* u gar la, lu er angahar 210* nahan, sha ikyaren i orumace, kua sha ikyaren i ortyom kpaa. **18** I maa girgar la sha awen a yasepa, gar la lu u sha zanaria u wang, er ka gelase u engem* nahan. **19** I wa girgar la ityô sha hwe, sha hanmainja iwen i injaa cii, hii shin inya kôndo sha: iwen i hiihii lu yasepa, i sha uhar lu safir, i sha utar lu chasedoni, i sha unyiin lu emeradi, **20** i sha utaan lu sadoni, i sha ataratar lu sadiu, i sha utaankaruhar lu krisolati, i sha anigheni lu beri, i sha utaankarunyiin lu topasi, i sha pue lu krisoperase, i sha puekarmôm lu haisenti, i sha puekaruhar lu ametese. **21** Shi ihindagar i 12 la lu utagbede 12; hanma hundagar yô, i er u sha tagbede môm. Shi godobi* u vesen ken gar la lu zanaria u wang, lu er ka gelase u a nenge tsura nahan.

22 M nenge a tempel ker ga, sha ci u ka Yehova* Aôndo, U Hemban Agee Cii a lu tempel na ye, shi Waniyôngo kpa ka tempel na.

21:16 *Shin "lu er umai 1,379." Zwa Grika, "usitediom 12,000." Sitediom môm yange a lihe i kuma umita 185 (shin angahar 606.95).

21:17 *Shin "kpekpe." *Shin "lu er umita 64." Zwa Grika, "aseva 144." Nenge Ngeren u Pasen Asemer. **21:18** *Shin "u nengen tsura." **21:21; 22:2** *Shin "gbenda." **21:22; 22:5, 6** * Nenge Ngeren u Pasen Asemer.

23 Shi ityôkyaa lu i iyange shin uwer vea ta iwanger ken gar la ga, sha ci u iengem i Aôndo mōndo iwanger ker, shi imenger i gar shon lu Waniyôngo. **24** Shi akura-aior aa zenden sha iwanger i gar shon, shi utor mba sha tar vea nyôr a iengem ve ker. **25** Mayange a wuhe ihindagar na atetan ga, sha ci u tugh mbua lu ker ga. **26** Shi a va nyôr a iengem man icivir i akuraier ker. **27** Kpa ma kwagh môm u hōngorough una nyôr ker mayange ga, kua or u nan eren kwagh u ndôhōrshima man u aiegh cii; ka mba i nger ati a ve ken ihyurenruamabera u uma u Waniyôngo la tseegh vea nyôr ker ye.

22 Shi a tesem ifi u mngere-rem ma nan uma, engem er ka krista yô, lu duen ken ikyō-nough ki thorough ki Aôndo man ki Waniyôngo, kuan **2** senen hen atô atô u godobi* u vesen u gar la. Ikyon i nan uma lu sha akpe a ifi la keen man keen, lu umen atam kwa 12, i lu umen hanma uwer. Man ikya i ikyon shon lu sha ci u been akuraier angev.

3 Shi mayange ifyan ia kera lu ga. Kpa ikyōnough ki thorough ki Aôndo man ki Waniyôngo kia lu ken gar la, shi ikpan na ia lu eren un icighantom; **4** nahan vea nenge a ishig nagh, shi a nger iti na sha atsul a ve. **5** Shi tugh mbua kera lu ga, nahan kwagh a kera gba ve a iwanger i imenger shin iwanger i iyange ga, gadia Yehova* Aôndo una ta iwanger sha a ve, vea tema tor zan zan gbem sha won.

6 A kaa a mo ér: "Mkaanem man kuma u nan ma jighjigh, shi ka ma mimi; Yehova* Aôndo u ka a mgbegha uprofeti nav ve ôr kwagh la, tindi ortyom na ér a

tese ikpan na akaa a a sôôn eren keng la. **7** Nenge! M ngu van fefa. Saan or u nan lu dondon akaaôron a profeti a ken ihyurenruamabera ne la iyol."

8 Ka mo Yohane yange m lu ungowan shi nengen akaa ne ye. Er m unywa shi m nenge a akaa ne yô, m gba inya shin angahar a ortyom u lu tesen mo a la, mer me civir un. **9** Kpa a kaa a mo ér: "Wa ikyo! De eren kwagh la ga! Mo kpa m ngu kpan er we nahan, man er anmgbianev ou mba ve lu uprofeti la nahan, man shi er mba ve lu dondon mkaanem ma ken ihyurenruamabera ne la nahan. Civir Aôndo!"

10 Shi a kaa a mo ér: "De yeren mkaanem ma profeti ma ihyurenruamabera ne ga, gadia shighe u i ver la zurum. **11** Or u eren akaabo nanā za hemen u eren akaabo, shi or u eren akaa a ndôhôrshima nanā za hemen u eren akaa a ndôhôrshima; kpa orperapera yô, nanā za hemen u eren perapera, shi icighanor nanā za hemen u lun icighanor.

12 "Nenge! M ngu van fefa, shi injar i ka m na la ngi a mo, sha u me kimbi hanma or er tom u nan u lu la. **13** M ngu Alefa man Omega,* u hiihii man u masetyô, mhii man mkur. **14** Saan mba ve kire akondo a ve a elemeen la iyol, vea zua a ian i zan hen ikyon i nan uma la, shi vea zua a ian i nyôron ken gar la sha ihindagar na.

22:13 * Shin "m ngu A man Z." Alefa ka ishangebaacaa i hiihii ken zwa Grika, Omega di gema ka i masetyô.

15 Ken won yô, ka aniwaav* man mbasôron akombo man mbadyarev# man mbawuanior, man mbacivir eev man hanma or u aie a doo nan ishima shi nan tsughunior cii."

16 "Mo Yesu, m tindi ortyom wam mer a er shiada hen a ven sha akaa ne sha ci u atôônanongo. M ngu mise u Davidi, shi m ngu wan na, shi m ngu ishan i mondon pepe."

17 Nahan jijingi man kwasehe mba kaan her zan zan ér, "Va!" or u nan lu ungowan cii nanā kaa ér, "Va!" shi or u imura i ker nan cii nanā va; or u nan soo cii nanā ma mngerem ma uma gbilin.

18 "M ngu eren shiada hen hanma or u nana unywa akaaôron a profeti a ihyurenruamabera ne cii mer: A lu or a seer kwagh sha akaa ne yô, Aôndo una seer nan atsan a i nger ken ihyurenruamabera ne la; **19** shi aluer or pande ma kwagh ken akaaôron a ihyurenruamabera u kwaghôron u profeti ne yô, Aôndo una kar a kwar u nan u ikyon i nan uma la kera, kua u ken icighangar la kpaa, akaa a i nger kwagh u a ken ihyurenruamabera ne la.

20 "Un u a lu eren shiada u akaa ne la, ngu kaan ér: 'M ngu van fefa.'"

"Amen! Va, Ter Yesu."

21 Ter Yesu a za hemen u tesen uicighanmbaïorov erdoo u sha mhôôn.

22:15 * Ka, "mba aeren a ve a ndôhôr Aôndo ishima" je la. # Nenge Ngeren u Pasen Asemer, "Idya."

Ityakeda i Bibilo

Ityakeda i Ruamabera u ken Zwa Grika I Yange I Nger sha Shighe u Mbakristu Ne

Iti i Tekeda	Orngerren	Ape i Nger U	I Hii u Ngeren I Nger Bee	Shighe u Akaa la Er Yô
Mateu	Mateu	Iserael	e. 41	2 C.S.Y.-33
Marku	Marku	Roma	e. 60-65	29-33
Luka	Luka	Sesaria	e. 56-58	3 C.S.Y.-33
Yohane	Apostoli Yohane	Efese, shin ikyua	e. 98	Ka karen kera yô, 29-33
Aerenakaa	Luka	Roma	e. 61	33-e. 61
Mbaroma	Paulu	Korinte	e. 56	
1 Mbakorinte	Paulu	Efese	e. 55	
2 Mbakorinte	Paulu	Macedonia	e. 55	
Mbagalatia	Paulu	Korinte shin Shiria Antioki	e. 50-52	
Efese	Paulu	Roma	e. 60-61	
Mbafipi	Paulu	Roma	e. 60-61	
Mbakolose	Paulu	Roma	e. 60-61	
1 Mbatesalonika	Paul	Korinte	e. 50	
2 Mbatesalonika	Paulu	Korinte	e. 51	
1 Timoteu	Paulu	Macedonia	e. 61-64	
2 Timoteu	Paulu	Roma	e. 65	
Titu	Paulu	Macedonia (?)	e. 61-64	
Philemon	Paulu	Roma	e. 60-61	
Heberu	Paulu	Roma	e. 61	
Yakubu	Yakubu (anmgbian u Yesu)	Yerusalem	c. 62	
1 Peteru	Peteru	Babilon	e. 62-64	
2 Peteru	Peteru	Babilon (?)	e. 64	
1 Yohane	Apostoli Yohane	Efese, shin ikyua	e. 98	
2 Yohane	Apostoli Yohane	Efese, shin ikyua	e. 98	
3 Yohane	Apostoli Yohane	Efese, shin ikyua	e. 98	
Yuda	Yuda (Anmgbian u Yesu)	Iserael (?)	e. 65	
Mpase	Apostoli Yohane	Patemo	e. 96	

[I fa ati a ior mbagenev mba yange ve nger ityakeda i Bibilo igen man ajiir a yange ve nger i la jighilii ga. I nger anyom agen heen kpishi za ikyua a shighe u kwagh u i nger la yange er la di tsô, ape i nger k. la, inja na yô ér, "ka karen kera yô," c. di inja yô ér, "cii man inyom la nahan," e. di inja yô ér, "er inyom la nahan." C.S.Y. ka "Cii man Shighe u Yesu" la.]

Asemer a ken Bibilo

Nenge ati a tiônôô a ityakeda i Bibilo sha peeji 6

A

AAAN, Aer 1:7 Gba u ne fa ashighe shin a. ga
ABA, Ro 8:15 se yilan ser: A., Tere!
ABEEN, Mt 24:30 Wan u or una gba van sha a.
ABEL, Mt 23:35 hii sha awambe a orperapera A.
ABERAHAM, Mt 22:32 Aôndo u A., ka u mbaumav
Ro 4:3 A. na jighijigh, i nenge ér ngu orperapera
ADAM, 1Ko 15:22 er i lu A. a ne ior cii ve lu kpen yô
1Ko 15:45 A. u masetyô la hingir
1Ti 2:14 lu A. i tsugh ga, kpa lu kwase
ADONDO ADONDO, Lu 1:3 me nger u a sha a.
1Ko 15:23 sha a.: Hiihii ka Kristu
AEREN, Ga 1:14 gbashima sha kwagh u a. a uter
Ef 4:19 we atindi a sha kwagh u a. a wang ikyo ga
AFATYO, 2Ti 2:15 Nôngo sha a. wou cii eren kwagh
2Pe 3:14 nôngo sha a. wen cii sha er ne lu wang
AGAR, Lu 4:43 ör loho u dedoo ken a. agen
AGBILINAKAA, Ga 4:9 hiden za eren a. man
1Ti 1:4 ior ve hingir u öron a.
AGEE, Mt 25:15 na hanma ve utalenti er a. a nan
Mr 12:30 Yehova a doo u ishima a a. a ou cii
2Ko 4:7 a. a ganden orumace, a a dugh hen Aôndo
Fil 4:13 m zough a a. ken
AGEE GA, 2Ko 12:10 shighe u m lu a a., m lu a tahav
AGEVA, Aer 7:30 ande ken nomborusu ken a.
AGIRIGI, 1Ko 4:9 nyôron ken a. u anumbegh sha u
AGO IYOL,
Heb 13:21 a wa ne a. sha er ne er ishima na
AHENDAN, 1Te 2:2 se taver ishima se tagher a a.
AHENG, Ro 5:5 ishimaverenkeghen ve or a. ga
AHON, Fil 2:14 Eren nen akaa cii a a. a gban shio
AHUMBE, Mt 7:25 a. ta sha iyolu la
1Ko 9:26 m gbe keren azu sha a. tsô ga
1Ko 14:9 a lu injä er ne mba lamen a a. nahan
Ef 2:2 tor u tahav mbu sha a.
Ef 4:14 daase sha hanma ityesen i a.
Mp 7:1 kôr a. a anyiin la gbang gbang
AIE, 2Te 2:11 sha u vë na a. jighijigh
Ti 1:2 Aôndo u a eren a. ga la tondo zwa
AIEGH, Mt 26:59 Sanhederin gba keren atôakyaa a a.
AKAA, Lu 14:33 mô wen nan undu a. a nan cii ga yô
Fil 4:8 a. a lu a mimi cii, man a dooshima
Heb 10:34 i ya ishara sha a. a en
AKAA A LU VAN, Lu 21:26 vea hume sha ci u a.
AKAA A DEDOO, Lu 6:45 ka nan öron a. a ken ishima
AKAA A HANGE HANGE, Ro 2:20 a. man a mimi
AKAA A I GBE,
Ro 8:20 a. i gbihi a hingir gbilinkwagh
Kol 1:23 i pase u shin tar hen a. a cii
AKAA A NYIAN ISHIMA, Mr 4:19 a. a tar kua tahav
AKAA A NYOON, Ga 5:15 ne mba eren mbagenev a.
AKAAÖRON A PROFETI, 2Pe 1:19 a. aa kure
AKAAUSU, Ro 12:20 haa nan a. a kpenger kpenger
AKAV, Lu 21:25 a. aa due sha iyange man uwer
AKESE, Mt 14:20 avur a neer iv a. 12 poo poo
AKII, Mt 16:19 Me na u a. a Tartor
Mp 1:18 ngu a a. a bughun hunda u ku man Uwar
AKOMBO A SÖRON, Ga 5:20 eev mbu civir man a.
AKPERAN, Mt 21:21 aluer ne na jighijigh ne ta a. ga yô
Yak 1:6 sônon sha jighijigh u nan, de te a. ga

Yu 22 zungwen mba ve lu tan a. la mhôonom
AKUMA AKUMA, 1Ti 2:9 Kasev ve wuhan iyol a.
AKUMAUTYA, Mp 19:14 a. a sha lu dondon un ijime
AKURAIOR, Mt 25:32 A kohol ior mba ken a. cii
Lu 21:24 shighe u i ver a. la kure
Aer 17:26 ken or môm a er a. kposo kposo
AKWILA,
Aer 18:2 a zua a Oryuda ugen i yilan un ér A.
ALAKEMA, Mt 13:25 ta ishamtoho ken a., maa yem.
ALEFA, Mp 1:8 M ngu A. man Omega
AMEN, 1Ko 14:16 A. sha ishughun i u ne la
2Ko 1:20 A. ken iti na sha u nan Aôndo icivir
AMENGER, Mt 25:1 anuunaukase pue tóô a.
AMISE, Lu 8:13 ve ngohol u a iember, kpa ve wa a. ga
Kol 2:7 wa nen a., tile nen döng sha jighijigh u nan
ANA, Lu 2:36, 37 Profeti u kwase A., lu anyom 84
ANANIA, Aer 5:1 A. vea kwase na Safira
ANCÖGHOLOV, Yak 1:27 nengen sha a. man
ANGAHAR, Yh 13:5 a gba öôn mbahenen a.
Ro 16:20 Ica a gba ga una gagh Satan shin a. en
1Pe 2:21 zaan sha a. a na vough vough
ANGEREKE,
1Ti 5:13 ka ve eren a. shi ve waan ave sha
ANIVURKON, Mt 7:3 nengen a a. ken ishe
ANJIGHJIGH, Lu 17:6 a. u nan er ishange i masetadi
ANKWA, 1Ko 5:6 a. u cuku ka a ange ijenmwe jimin
ANKYUMILE U KPUAA, Lu 12:32 De cie nen ga. ne a.
ANMGBIAN, 1Ko 5:11 u i yer nan a. kpa nan eren idya
ANMGBIANEV, Mt 13:55 A. nav, Yakobu man Yosev
Mt 23:8 shi ne cii ne mba a.
Mt 25:40 er a or u ken a. av mban yô, lu mo
Aer 10:24 Korneliu yila a. nav
Ro 12:10 Doo nen ayol a en er a. sha tsombor
1Pe 5:9 a. enev mba ve lu ken mzough
ANNONGO, Aer 28:22 a. ne yô, mba lamen sha a na
ANSHIGHE KPUAA, 2Ko 4:17 ican ne ngi hen a.
AN-UTAH, Mp 3:8 m fa er u lu a a. yô
ANUUNAUKASE, Mt 25:1 u karen Tartor sha a. pue
ANYÖNGOV, Yh 21:16 Kuran mo a.
ANZAAKAA, Mt 13:34 Akaa cii Yesu ör sha a.
Mr 4:2 a gba tesen sha a.
ANZO, Mt 6:12 de se a a. a ase, er se kpa ka se de
AÖNDO, Mt 27:46 A. wam, er nan u undumu?
Yh 1:18 Ma shighe môm kpa or ngu a nenge a A. ga
Yh 17:3 vea lu keren u fan we, A. u mimi tswen
Yh 20:17 kôndon yemen hen A. wam man A. wen
1Ko 8:4 se fa er A. a lu môm tseegh yô
2Ko 4:4 mba a. u tar ne a pir ve ashe a ishima
Ef 4:6 A. ngu môm, ka Ter u ior cii
1Yh 4:8 A. ka dooshima
APER, Heb 10:26 aluer se mba eren ishilibo sha a.
APOLO, Aer 18:24 A., or u fan iliam
AREOPAGU, Aer 17:22 Paulu tile hen A. maa kaa ér
ARMAGEDON, Mp 16:16 i yila ken zwa Heberu ér A.
ASAA, 2Ko 12:7 i wam a. ken iyol
ASAN, Mt 24:29 Zegecan una karen yô a. aa gba
Mp 2:1 a. ataankarahar ken uwegh nagh ku yanegh
ASAREN, Ro 1:26 a. a ve a yaven a or a ihyeenegh
Ef 2:3 sha a. a iyolough
2Ti 2:22 yevese a. a agumaor

1Pe 2:11 za nen hemen u palegh a. a iyolough
ASEMA, Lu 12:34 ape kwagh u injaa wen a lu la, a.
 Lu 21:34 de tóón nen ikvay ken a. kpishi ga
 Lu 24:32 a. a lu yeghen se zum u lu lamen a vese
ASEMA VIH1, Aer 15:39 a. ve, ve zóhó zwa
ASHE,
 1Ko 2:9 a. a nenge a mi ga, ato kpa a ongo ga
 2Ko 10:7 Ka er ne nenge sha a.
ASHE A BUGHUN, Lu 16:8 u eren kwagh sha a.
ASORABO, Mt 26:28 awambe i a haa sha u den a.
 Yh 1:29 Waniyôngo u Aôndo, u a tóón a.
 Aer 3:19 gema nen asema, i ese a. a en kera
 Ro 3:25 de a. a ior lu eren sha ayange a tsuaa la
 1Ti 5:24 a. a mbagenev ka i va fa ken hemen
 Yak 5:15 aluer nan er a. kpa, a de nan a
ATAM, Mt 7:20 ne fa ambaaior la sha a. a ve
 Mt 21:43 na a ikyuriir igen i ia ume a.
 Yh 15:2 Ngu a sôr gbaa, sha er una hembra umen a.
 Yh 15:8 ngu zuan a icivir, er ne umen a. kpishi
ATEJIR, 1Ko 6:6 anmgbian ka nan yila ugen iijir a.
ATEMI,
 Aer 19:34 ôron genger genger ér: A. hembra cii
ATINDI, Mt 22:40 A. cii har sha a. a ahar ne
 Ro 7:22 kwagh u a. a Aôndo gbam ishima
 Ro 10:4 A. cii kure sha Kristu
 Ro 13:8 or u ior ve doo nan yô, nan er kwagh u a.
 Ga 3:24 A. hingir oryese u zan a vese hen Kristu
 2Ti 2:5 gba gesa shon sha a.
ATO, 1Ko 14:8 kaa wanger ken a. ga yô, ka an
ATO, Mp 2:23 tev mbamhen mba ken a. u or
ATSAM, Kol 3:16 a. a civir Aôndo a ishughun
ATSAN, Lu 22:28 ne mba a mo ken a. a am her
 Aer 14:22 se ya a. ve se nyôr ken Tartor ye
 Ro 8:18 a. a se lu yan kuma cuku ga
 Yak 1:2 shighe u ne tagher a. a yô, i saan ne iyol
ATSANAIAOR, 2Ko 6:10 se mba er a. nahan, kpa se na
ATSE, Mt 5:24 undu iyua you hen a. la
 Aer 17:23 a., sha Ci u Aôndo u I Fe Un Ga La
ATSEREGH,
 Ro 12:9 Dooshima wen a de lu u sha a. ga
ATSÔNGO, Mt 8:20 A. nga a ubar, kpa Wan u or
ATUMBA, 1Te 2:7 er ngô ka nan naan ônov a.
 Heb 5:12 ne hide ne hingir mba i gbe u a na ve a.
 1Pe 2:2 a. a wang, a sar ne tsung
AVE A TSE, 1Te 4:1 za hengen i h.
AWAMBE, Mt 9:20 lu a angev mbu duen a.
 Mt 26:28 tile sha ityough ki a. am, a a lu ikuryan
 Mt 27:25 lbo i a. na i lu sha a vese kua ônov asev
 Aer 15:29 Za nen hemen u nyaghen a.
 Aer 20:26 m ngu a ishó sha a. a ior cii
 Aer 20:28 u a yam sha a. a Wan na la
 Ef 1:7 i paa se se kera lu uikyangen ga sha a. a un
 1Pe 1:19 lu sha a. a injaa, a Kristu
 1Yh 1:7 a. a Yesu kire ishoblo yase cica cii
 Mp 18:24 i zua a. a uicighanmbaiorov ken a na
AWASHIMA, Ro 8:28 mba i tsough ve sha a. na la
 Ef 3:11 ka sha a. na u tsôron
 Ef 6:7 a. a dedoo, er ka Yehova nahan
 Mp 17:17 ken asema sha u ve er sha a. na
AWEN, Lu 19:40 luun er mba ving yô, a. a gbire vaa
AYANGE, 1Te 5:1 kwagh u ashighe man a. a i ver
AYANGE A MASEJIME, 2Ti 3:1 ken a. yô, ashighe
AYEM, 2Ti 4:7 m gba a. m kure
AYIA, 1Ko 3:12 aluer or ngu maan a. sha imaigh
AYOL, Ro 6:13 wa nen a. a en sha ikvey i Aôndo
 Ro 12:1 gema nen a. a en na nen nagh ku uma a mi
AYOL A ASE, Ro 1:12 se taver a. asema
AYOU, Aer 7:48 U Hemban Cii tem ken a. a i maa

AYOU A TAVER,
 2Ko 10:4 vihin akaa a lun er a. nahan
AYÔSO, 2Ti 2:24 ortom u Ter eren a. ga
AZENDE, Lu 16:9 Kôr a. sha inyaregh ki ki lu
 Yh 15:13 u or nan uma u nan sha ci u a.
 Yh 15:14 ne eren kwagh ne yô, ne lu a. am
AZER, Mt 26:67 Tsô ve ta un a. sha ishi, shi ve
AZOV, 1Ko 10:20 akuraior agen ka a na a. nagh
 1Ko 10:21 u yan sha tebul u a.
 Yak 2:19 A. na jighjigh, nga gbidi akarkase

B

BANABA, Aer 9:27 B. va wase un za a na
BAR, Mt 5:13 Ne mba b. u tar
 Kol 4:6 a luun u doon, er i wa un b. nahan
BATISEMA, Mt 3:13 Yesu va hen Yohane er un b.
 Mt 28:19 gema ior ve hingir mbahenen, eren ve b.
 Lu 3:3 b. u tesen ikvay ér ve gema ishima
 Aer 2:41 i er ve b. sha iyange la, kuma er ior 3,000
 Aer 8:36 ka nyi ia yangem u eren b.?
 Ro 6:4 i ii se a na imôngo sha b. u i er se la
 1Pe 3:21 b., u lu waren ne hegen
BEE, Lu 9:11 shi a b. mbauangev iangev vev
 Lu 10:9 b. mba ve lu uange la iangev
 Aer 5:16 i b. ve cii uzayol mban
BEEN, Mp 22:2 ikya lu sha ci u b. akuraior angev
BEGHA, 1Pe 5:8 Diabolo, ngu zenden er b. nahan
 Mp 5:5 B. un ke ipyaven i Yuda
BEM, Mt 5:9 Saan mba ve keren b. la iyol
 Mr 9:50 lu nen ken b. a hamô wen
 Yh 14:27 M ngu undun ne a b.; m ngu nan ne b.
 Aer 9:31 b. gba ken tóónongo
 Ro 5:1 se lu nen ken b. vea Aôndo ken Yesu
 Ro 8:6 u veren ishima ken jijingi yô, ka b.
 Ro 12:18 lu ken b. a ior cii
 Fil 4:7 b. u Aôndo una kura asema a en
 1Te 5:3 B. gba, zayol kera ngu ga! maa fese je
 1Pe 3:11 ker b. shi za hemen u eren akaa a van a b.
 Mp 6:4 i na un ian i tóón b. sha tar kera
BEMA BE BEMA, 1Ko 9:26 m ngu yevese b. ga
BENDE, Mt 8:3 a b. un, a kaa ér: M lumun!
BENDEN, 2Ko 6:17 u b. a kwagh u hôngorough
 1Pe 2:3 ne vande b. nengen er Ter a doo yô
BER, Mp 19:20 b. u usu, u sulfur a lu yeghen
BEREDI, Mt 4:4 Ka sha b. tseegh or a lu uma ga
 BO, 2Ti 3:1 ashighe a b. aa va shi uma una taver
BONG GA, Ro 1:20 aeren a na i nengen a mi b. la
BOSHIMA, Heb 3:12 undu Aôndo hingir u lun a b.
BUMEN, Ga 6:7 I de b. ne ga: Mba nahan
BUMUN, Mt 5:34 de b. nen ga kuaa
BUNDEN GA, Aer 17:31 a tese er i lu kwagh u b. yô,
BUR, Lu 21:34 iyange la ia va b. ne a b.

C

CIA, Fil 1:28 mayange ne c. mba hendan a ven ga
CIA ASHE, Mr 8:38 or u nana c. sha kwagh wam
CIAN, Lu 12:4 de c. mba ka ve wua iyol tseegh
CIE, Mp 2:10 De c. akaa a a sôôn tseren we la c.
CIERYOL, Heb 10:31 mtsaha sha uwegh ku Aôndo c.
CIGHIR, Mt 13:15 asema a ior mban c.
 Mr 3:5 vihi un er asema a ve a. c. yô
CIGHIR ASEMA, Aer 19:9 c. venda u nan jighjigh
CIGHIR ISHIMA, Heb 3:13 c. sha tahav mbu
CIMIN, 1Ko 2:10 mbamhen mba Aôndo mba c.
CIR, 1Pe 2:15 ne c. abumeaior zwa
CIRIN, 1Ko 11:6 kwase ngu c. kwagh sha ityou ga
CIVIR, Mt 4:10 Yehova Aôndo wou i gbe u u c. ye
 Yh 4:24 c. ken jijingi man sha mimi
CIVIR AÔNDO, 1Ti 4:7 tsaese iyol you u, c.

1Ti 4:8 u c. ka ainja sha akaa cii
 1Ti 6:6 or u c. nana zua a mbamtsera kpishi
 2Ti 3:12 mba ve c. la a tòv ve a ican

D

DAASE,

Ef 4:14 Se kera lu mbayev ga, a kera d. a vese
DANG, 1Ko 4:13 ka vea lam sha a vese d. kpa, se lam
 Ef 4:29 iliam i d. i de dugh ken zwa wen ga
 Ef 5:4 iliam i ibume man asenge a d.
 Kol 3:8 dugh nen iliam i d. kera

DAVIDI, Lu 1:32 ikýòough ki torough ki ter na D.

Aer 2:34 D. yange kòndo yem sha ga

DE, Mt 18:21 ka kwa me i gbe u me d. nana?

Ro 9:22 Aòndo wa ishima, d. mkam ma ma kom

DEDOO, Ro 5:7 or u d. yò, a lumun u kpen sha ci u
 Ga 6:10 se eren nen kwagh u d. a ior cii,
 2Ti 1:13 ikvay i kwaghòron u d.

DE IOR AKAAO, Mt 6:14 ne d. yò, Ter wen una de ne

DE TE, 1Ti 4:14 D. te iyua i yange i na u la kera ga

DE ZE IYOL YOU IYOL GA, Lu 12:19 d., ya kwagh

DIABOLO, Mt 25:41 usu u tsòron, sha ci u D. man

Lu 4:6 D. kaa ér, i nam tahav

Lu 8:12 D. a dugh lóho shon ken asema a ve kera

Yh 8:44 Ne due hen ter wen D.

Ef 4:27 de ne nen D. ian ga

Ef 6:11 u tilen dǒng, hendan a D.

Yak 4:7 hendan a D., nahan una yevese

Yh 5:8 D. ngu zenden er begba u tan kume nahan

1Yh 3:8 sha u a vihi ityom i D. kera

Mp 12:12 kwagh a tser ne, D. sen shin

Mp 20:10 i ker D. ken ber u usu

DOKA, Aer 9:36 Kwase ugen, i yilan ér Tabita, shin D.

DONDO, Mt 4:20 ve undu ukper ve d. un

Heb 13:7 d. nen ikvay i jighjigh ve u nan la

DONDOM, Mt 19:21 nahan va d.

DONDON, Yh 10:27 lyǒngó yam ngi d. mo

Mp 14:4 d. Waniyǒngó hanma ijiir i a lu zan cii ye

DOO, Mt 25:21 U er d., kpan u jighjigh

Yh 3:16 tar ne d. Aòndo ishima kpishi je

Yh 12:25 or u uma u nan a d. nan ishima yò

1Ko 7:33 er nana er ve a d. kwase u nan yò

1Ko 10:33 nǒngon eren akaa cii mer i d. ior cii

Ef 6:6 mba nengen, nahan ne nǒngó i d. ior

DOO AÓNDÓ ISHIMA, Yh 21 eren akaa a ne d.

DOO ITYOUGH, Ga 1:10 m ngu nǒngon mer me d.

DOOM, Lu 3:22 Wan wam; d. a we

DOOM ISHIMA, Mp 3:19 Mba ve d. cii ka m kóom ve

DOON, Ti 2:10 vea na ityesen i Aóndo ia seer d.

DOO NAN GA, Kol 3:13 er kwagh a orgen d.

DOO NAN ISHIMA, 1Yh 4:20 or u anngbian a d. ga

DOO NE ISHIMA, Yh 14:15 Aluer m d. yò, ne kuran

2Ko 2:8 wase nen nan nanā fa er nan d.

Kol 3:19 noov, kasev enev ve d. hanma shighe

DOO NEN AYOL, Yh 13:34 ne kpa d. a en

DOON ITYOUGH, Ga 1:10 Luun er m ngu d. a ior yò

DOON NE ISHIMA, 1Yh 2:15 Tar u de d. ga, shin

DOON UN, Yh 8:29 m eren akaa a d. hanma shighe

DOO SE ISHIMA, 1Yh 4:10 ka se Aóndo a d. ga

1Yh 5:3 er se tese ser Aóndo d.

DOOSHIMA, Mt 24:12 d. u ior kpishi una ndǒhǒr

Yh 15:13 Or mǒm ngu a d. u a hembe

Ro 8:39 una yange Aóndo u tesen se d. ga

Ro 13:8 De lu or mǒm a kwagh ga, saa d.

Ro 13:10 kwagh u atindi a tese yò, ka d.

1Ko 8:1 Mfe ka a na or mor iyol, d. seer taver or

1Ko 13:2 kpa m ngu a d. ga yò, m ngu kwagh ga

1Ko 13:8 D. been mayange ga

1Ko 13:13 kwagh u hemban ken a cii ka d.

1Ko 16:14 Eren hanma kwagh cii sha d.

Kol 3:14 d. ka a zua ior ve lu kangenaa

1Pe 4:8 doo nen ayol a en tsung, d. cirin

1Yh 3:18 tesen d. sha zwa tsò ga, i lu sha ieren

1Yh 4:8 Aóndo ka d.

Mp 2:4 u de u tesen d. u yange u lu a mi la

DOO U ISHIMA, Mt 22:37 Yehova ḡ d. a ishima you

Yh 21:17 Shimón wan u Yohane, m d.?

DOO UN, Ef 1:5 d. u eren nahan, shi lu sha awashima

DUBU, 2Pe 3:8 iyange i mǒm ngi er anyom d.

DUE, Mp 18:4 D. nen ken a na kera, ior av

DUEN, 1Ko 7:10 kwase nanā de d. hen nom ga

DUGH, Yh 7:29 ka hen a na m d. ye

1Ko 5:13 D. nen iferor la hen atò wen kera

DYAKO, Mt 5:5 vea ya d. u tar

Mt 25:34 ya nen d. u Tartor u i ver sha ci wen

Ro 8:17 mbayan d. u Aóndo, mbayan d. a Kristu

Ef 1:18 d. u uicighanmbaiorov la ka kwagh

1Pe 1:4 d. u hǒon ga, u a lu a acǒghor ga

E

EEN, Mt 5:37 ne kaa ner E. yò, i lu e. heregh

EEV MBU CIVIR, 1Ko 10:14 yeve ne n. e.

EFESE, 1Ko 15:32 m nǒngó a inyamikyume ken E.

ELIYA, Yak 5:17 E. lu orumace er se nahan

EMBER, Lu 15:7 orisholibo gema yò, a e. sha

Aer 5:41 ve due sha ashe a Sanhederin, ve lu e.

Ro 5:3 se e. nen ken atsan

Ro 12:12 E. nen sha ishimaverenkeghen

Ro 12:15 E. a mba ve e. la; vaan a mba

Fil 3:1 za nen hemen u e. ken Ter

Fil 4:4 E. nen ken Ter hanma shighe cii. E. nen!

1Te 1:6 icighan jjiingi na ne lu e.

ER A VESE DOO, Aer 28:2 Ikyurior ne e. je

ERDOO, Yh 1:17 e. u sha mhǒon sha ikvay i Yesu

2Ko 6:1 de ngohol e. u Aóndo a u eren awashima

2Ko 12:9 E. u m tese u sha mhǒon la kuma

Kol 3:12 haa mhǒonm ma zungwen iyol, man e.

ERDOO U SHA MHǒON, 1Ko 15:10 e. la saa ga

EREN, Lu 16:10 u nan e. kwagh u kiriki sha mimi yò

Ro 7:15 ka kwagh u a sareem la m. e. ga

Ro 14:19 se e. nen akaa a van a bem

2Ko 12:15 doom u e. hanma kwagh cii sha ci wen

Ga 5:15 ne mba e. mbagenev akaa a nyoon ve

1Yh 2:16 shagba u e.

1Yh 3:6 nan ze hemen u e. isholibo ga

EREN KWAGH U DOON, Ro 15:2 e. or u wan ndor

EREN SHA INJA, Ga 5:7 ne lu e. Man ka an nan

EREN SHIADA, Fil 1:7 e. shi òron ajir kpoghuloo mer

EREN TOM KEN YA U TOR, Aer 8:27 Oretopia u e.

EREN VE ICAN, Mt 5:10 Saan mba i e. la iyol

ER KASEV, Mt 22:30 a nder ior vea e. ga

ER TOM, Ef 4:28 de kera iin ga, e. kpoghuloo

ESE, Aer 3:19 i e. asorabo a en kera

F

FA, 2Ko 6:9 se mba er i f. se ga nahan, kpa i f. se

Fil 1:10 f. akaa a hemban lun ainja

FA DEDOO, Ro 8:38 m f. mer, ku shin uma

FAM, Mt 24:32 ne fa ner f. zurum

FAN AÓNDÓ, Mt 5:3 sar ve tsung u f.

FAN KWAGH, Mt 24:45 wanakiriki u jighjigh man u f.

FATYÓ GA, Mt 19:26 mnenge u ior yò, a f. kpa Aóndo

FA UN GA, Ti 1:16 Ka ve eren akaa a tesen ér ve f.

FE, Ga 4:9 Hegen u Aóndo a f. ne ne

FILIBU, Aer 8:26 ortyom u Yehova òr kwagh a f.

Aer 21:8 F. lu mǒm ken mba utaankaruhar

G

GAMALIEL, Aer 22:3 lu **G.** tesem ye
GAMBE, Heb 13:4 g. u ivesegeh kpa i de
GAR, Heb 11:10 g. u i we un imaagh kpôô kpôô
GBA, 1Ko 10:12 nana wa ikyo sha er nana g. ga yô
 2Ko 5:17 vea Kristu, i g. nan, nan ngu kwagh u he
 1Yh 3:16 g. u se lumun u kpen sha ci u anmgbianev
 Mp 4:11 u g. akaa cii, shi ka sha ishima you
GBAA, Yh 15:4 g. tseegh fetyô y umen ga
GBAAÏNDÔ, Ro 1:26 gema ieren i yaven a or sha g.
 Ro 1:27 Nomsô undu ieren i yaven a kasev sha g.
GBAAÏNDÔ GA,
 Yu 7 eren asaren a iyolough a sha g.
GBAGA, 1Ko 6:16 u i zor nan sha g. nan hingir
GBAGAKWASE, Mp 17:1 g. u a tem sha mngerem
 Mp 17:16 vea kôr g. la ihyom shi vea
GBA KWAGH GA,
 1Ko 1:28 akaa a ior ve nengen ér a g.
GBAM ISHIMA, Ro 7:22 atindi a Aôndo g. sha mimi
GBAN ASHE NENGEN, 1Pe 1:12 sar mbatyomov u g.
GBA NE ISHIMA,
 1Te 5:13 kwagh ve a g. tsung sha ci u
GBAN KWAGH, Mt 6:26 Ne hembra g. a i gaa
GBAR GBAR, Aer 4:31 ve lu pasen loho u Aôndo g.
 Ef 6:20 [er msen] sha er me ôr kwagh g.
GBASHIMA, Mt 26:41 G. ngu, kpa iyol
 Ro 10:2 mba a g. sha kwagh u Aôndo, kpa gema
 Ti 2:14 nongoiro u lu eren ityom i dedoo sha g.
 Heb 6:11 tesen g. la her
GBA UN ISHIMA, 1Pe 5:7 sha ci u kwagh wen g.
GBA UWER, Ga 6:9 g. u eren kwagh u dedoo ga
GBA UWER GA, Aer 5:42 ve g., ve za hemem
GBE, Mt 6:32 Ter fa er kwagh a g. ne a akaa ne cii yô
 Kol 1:16 ka sha ikvey na i g. akaa cii ye
GBEEV, 1Ko 8:13 kwagh u yan ngu nan anmgbian g.
GBEEV MBU NÔNGON, Mt 5:29 ishe ngi nan we g. yô
 Mt 13:41 kar a kwagh u nan g. kera
 Lu 17:2 u nana na môm ken mban g.
 Ro 14:13 kwagh u una na nan g. ga
 1Ko 10:32 De eren akaa a nan g. ga
 Fil 1:10 lu wang, ne palegh u nan mbagenev g.
GBEM SHA WON,
 Yh 10:10 vë zua a uma, vë lu uma g.
 1Pe 1:25 mkaanem ma Yehova ma a lu her g.
GBENDA, Mt 7:14 g. u zan ken uma la imbishi
 Mt 13:4 isham igen haa sha g.
 Yh 14:6 Mo m ngu g. man mimi ma uma
 Aer 9:2 mba un zough a ve ve lu dondon G. u Ter cii
 1Ko 10:13 una shi a bugh ne g. u waren
GBENDA U DOON, Kol 1:10 zenden sha g. Yehova
GBENDA U KOHOL AKAA, Ef 1:10 una bugh g.
GBER, Mp 13:3 ityough ki môm lu er i g. ki javer javer
GBE UWER, 2Ko 4:1 mbaeren tom ne mba g. ga
 2Ko 4:16 Sha nahan yô, se mba g. ga
GBIDIV, 2Ko 6:5 sha u yan g., sha u nyôron purusu
GBIDYEN, 1Ko 9:27 m ngu g. iyol yam, shi m gema
GBIDYEN KWAR, Lu 14:28 vande teman g.
GBILIN, Mt 10:8 Ne ngohol g., na nen g.
 Mt 15:9 Ka g. tsô ve civir mo ye
 1Ko 9:18 u pasen loho u dedoo g.
 Mp 22:17 or u nan soo cii nana ma mngerem g.
GBILINIV, Ef 4:17 mbamhen vev mba g.
GBILINTOM, 1Ko 15:58 ken Ter yô, ka g. ne eren ga
GBOUGH, Mp 12:5 una hema sha g. ku iyôogh
GBERIEL, Lu 1:19 G., m tilen sha ishig ki Aôndo
GEHENA, Mt 10:28 timin uma kua iyol ken G.
GEMA, Ro 12:2 lu nen a mhen u he, sha er ne g.
GEMA ASEMA, Aer 17:30 pasen ior ve er g.

GEMA ISHIMA, Lu 15:7 orisholibo ka nana g.

Aer 26:20 u eren ityom i tesen ér ve g.

Ro 2:4 Aôndo ngu nongon ér u g.

2Ko 7:10 zungwe sha gbenda u doon yô, nan g.

Mp 16:11 ve laha Aôndo, ve g. ga

GEMA MLUYOL, Mt 17:2 ve nenge i g. u Yesu

GEMA NEN ASEMA, Aer 3:19 g., hide nen hen Aôndo

GESA, Ga 5:26 se eren akaa a van a g. u gban ga

GOLOGOTA, Yh 19:17 Ijiri i Igbôndotyôu, ér G.

GOOM, 2Ko 4:2 se mba g. a mkaanem ma Aôndo ga

GUNGUR MOM, Fil 2:2 lu nen g.

GWARCE, Lu 21:18 g. wen una saa ga

H

HADE. Nenge UWAR.

HALELUYA. Nenge WUESE NEN YEHOVA.

HANGE HANGE, Mt 23:23 akaa a h. a ken Atindi

Ro 13:5 gba h. u ne wa ayol a en sha

HAREGH, Ro 15:23 h. u m lu a pase kwagh her ga

HE, Yh 13:34 M ngu wan ne tindi u h.

Aer 17:21 saa u ôron shi unganw akaa a h.

Mp 21:1 sha u h. man tar u h.

Mp 21:5 Nengel M ngu eren akaa cii a h.

HEE, 1Pe 4:16 Orkristu nana de nengen ér nan h.

HEEN, Mt 5:11 shighe u ior ve lu h. ne yô

1Ko 4:14 ka sha u h. ne ga, kpa ka sha u

HEMBA, Yh 16:33 taver nen ishima! M h. tar

Fil 2:13 nengen nen mbagenev ner ve h. ne

1Yh 3:20 Aôndo h. ishima yase

Mp 2:7 Or u nana h. yô, me na nan ian

Mp 6:2 lu hembra, shi lu sha u una h.

1Te 4:10 za nen hemem u eren nahan i h.

HEMBA FAN, Lu 16:8 h. u eren sha ashe a bughun

HEMBA GBAN IJIME, Lu 9:48 tesen ér nan h.

HEMBAM, Yh 14:28 Ter h.

HEMBAN, Yh 3:36 or u nan h. Wan ato yô

Ro 8:37 se mba h. akaa cii, sha iwases

Ro 12:3 nana de nengen iyol i nan i h. er

Ro 12:21 za hemem u h. iferkwagh sha kwagh u

1Te 4:8 ka orumace nan lu h. nan ato ga

HEMBA YUHWAN,

2Ko 8:14 ikav mbia h. mbagen ga

HEMBE, Lu 6:45 ka kwagh u or h. henen la zwa

1Ko 12:31 me tese ne kwagh u h. lun ainja cii yô

HEMEN, Ro 12:8 or u nan h. yô, nana h. shainja

1Te 5:12 naan nen mba ve lu h. la icivir

Heb 13:7, 17 mba ve lu h. hen atô wen la

Mp 11:15 una lu tor, una h. zan zan gbem sha won

HEN, Mt 24:44 hen ihwa i ne h. ga yô

Fil 4:9 Akaa a ne h. la cii, eren nen a

HENDAN, Aer 17:7 ieren ve ngi h. a atindi a Shisar

Ro 8:31 Aôndo ta ikvaa a vese, ka an nana h.

HENEN KWAGH, 2Ti 3:7 h. hanma shighe kpa

HIAN A HIA, 1Ko 7:36 kar iaven i h. la

HIDE A IYOL IJIME, Mt 18:4 hanma or u nana h.

HIDE IJIME, 2Pe 2:10 mba h. sha kwagh ga

HIDE NEN A AYOL IJIME, Yak 4:10 H. sha ishig ki

1Pe 5:6 er uwegh ku Aôndo ku lu sha a ven yô, h.

HIHIL, Mt 19:30 mba h. vea hingir mba masetyô

Mr 9:35 or u h. ken a ven, a gba u nana lu

HIME, Ro 5:10 i h. se a Aôndo

1Ko 7:11 nana lu kwav, gayô nana hide a h.

HIMEN, Mt 5:24 za vande h. iyongo a anmgbian

2Ko 5:19 Aôndo lu h. tar a iyol na

HINGIR, 1Ko 9:22 m h. hanma kwagh cii sha ci u

HINGIR ÔNOV, Ro 8:15 ne ngohol ka jijingi u h.

HOGHOLOO, Mt 7:13 Nyôr nen hen hunda u h. la

HÔNGOROUGH, Ro 1:24 Aôndo de ér ve er akaa a h.

2Ko 7:1 se kire nen hanma kwagh u h. u sha

HÔON GA, 1Ko 15:42 i nder iyol i i h. la
HÔR KWAGHYAN, Lu 18:12 m h. kwa har ken kasua
HUA, Lu 12:15 kura nen ayo sha hanmainja h. cii
 1Ko 5:11 de nen u lun imôngo a or u wan h.
 1Ko 6:10 mbaeren h. vea ya dyako u Tartor ga
HUA U EREN, Kol 3:5 h., ka eev mvir civir je la
HUNDA, Mt 7:13 Nyôr nen hen h. u hogholoo
 1Ko 16:9 i bughum h. gbangesaau u eren ityom
 Mp 3:20 M tile m ngu manden uwegh sha h.
HUNDEN MSÔROM, 1Ko 5:11 de u lun a or u h.
 Ef 5:18 de h. ga
HUNGUR, Fil 3:13 er m h. a akaa a ken ijime, m lu
 Heb 6:10 Aôndo ban a perapera ga, una h.
HWE, 1Pe 3:3 H. wen a de lu u ken won ga
HWEV, Mt 25:26 kpan u wan ifer shi wan h.
 Ro 12:11 Eren nen tom, de lu nen mba wan h. ga

I

IAN, 1Ko 6:12 m ngu a i. i eren akaa cii
 1Ko 9:18 i nam akaa a m lu a i. sha mi ga
 Ga 6:10 er se lu a i. ne, se eren kwagh u dedoo
IAN A DUE, Lu 4:13 Diabolo yem, ér saa shighe u i.
IANTOM, Aer 1:20 Orgen nana töö i. na
IBANAVE, 2Ko 8:2 na iyua mgbeghaa ken i. kpaa
IBAVER, 2Ko 6:8 ken i. i bo man i. i dedoo
IBUA, 1Ko 9:9 Ka i. i gbe Aôndo kwagh yee?
IBUMEGH, Lu 15:17 Va kaven i. nagh yô, a kaa ér
IBUMEKWAGH, Lu 24:11 akaa ne lu ve er ka i.
 1Ko 3:19 kwaghfan u tar ne ka i. hen Aôndo
IBUMEO, Lu 12:20 We i. ne, hen tugh mbun
IBUMUN, 2Ko 1:22 jijingi, ka i. i kwagh u a lu van la
 Ef 1:14 i. i i tsenga nan sha kwagh u dyako wase
ICA, Aer 17:27 ngu i. a hanmô wase ga
ICAM, Aer 16:25 Paulu man Shila lu wan i. wuese
ICAN, Lu 21:25 i. a tser akuraoir sha tar
 Ro 5:3 ember nen, gadia i. ka i na ishimawan
 Ro 12:12 Ember. Waan ishimana ken i.
 1Ko 7:28 mba ve er i vaa, vea ya i. sha iyol
 2Ko 4:17 i. i se lu yan ne i lu hen anshighe kpuaa
 Yak 1:12 Saan u nan nyer ken i. nan taver her la
 1Pe 5:9 yan i. shon i môm
ICE, Mt 10:30 i. yen i sha itoye je kpa a fa iyenge
ICIGHAN, Mp 4:8 i., i. i. Yehova Aôndo
ICIGHANIKYURIOR, 1Pe 2:9 ikurior i i tsough i yô, i.
ICIGHAN JIJINGI, Lu 1:35 i. una kase u
 Lu 3:22 i. gba senen, lu er ikyungugh nahan
 Lu 11:13 Ter una na mba ve sônôn u i. la
 Yh 14:26 i. una tese ne shi una umbur ne
 Aer 1:8 ne va ngohol tahav zum u i. una sen
 Aer 2:4 ve cii ve iv a i.
 Aer 5:32 i. u Aôndo a nan mba ve ungan imo na
 Ef 4:30 de eren kwagh u i. u Aôndo una yue ga
ICIGHAN KWAGHMYER, Ro 16:25 i. lu myer
 Ef 3:4 m fa i.
ICIGHANTOM, Ro 12:1 i. u ne lu eren u a mhen wen
ICIGH, Mp 3:18 i. ki shighen sha ashe, er u nenge
ICIN, Aer 5:28 Se ta ne i. gbang gbang ser
ICINTAN, 1Ko 10:11 i nger a sha u i lu se i.
ICIVIR, Yh 12:43 soo i. i ior hemba
 Ro 8:18 kuma sha i. i
 Ro 12:10 Hemen nan nen mbagenev i.
 1Ko 10:31 eren akaa cii sha ci u i. i Aôndo
 1Ko 16:18 naan nen ambaaior la i.
 Ef 5:33 kwase nana naan nom u nan i.
 1Te 5:12 naan nen mba eren tom hen atô wen i.
 1Ti 5:17 i nengen ér ve kuma i. kpishi
 1Pe 3:2 ieren yen i wang, kua i. i ne lu nan ve
 1Pe 3:15 waan iyol u pasen kwagh, i lu sha i.

ICIVIR I GBILINIGH, Fil 2:3 De keren i. ga
ICIVIRIGH, 1Ko 1:26 i mar hen icombor i i. ga
 Fil 1:29 ian i i. i. yan ican sha kwagh na
 2Ti 2:20 mkam ma eren akaa a i.
ICÓNGO, 1Ko 7:19 i. ngi kwagh ga
ICUGH, Ef 4:25 dugh i. kera, ôron kwagh u mimi
IDYA, Mt 5:28 nan er i. a nan ken ishima
 Mt 19:9 nan za er kwase ugen yô, or la nan er i.
 Aer 15:20 nyagh i. kua awambe
 1Ko 6:18 Yewe se nen i.
 1Ko 10:8 se er nen i. ga
 Ga 5:19 i., man mlu u wang ga man ieren i
 Ef 5:3 i. cii, u teren tsô kpa i de teren hen
 1Te 4:3 ishima i Aôndo yô ka u ne nyagh i.
IDYER I TOR, Mt 27:29 ve tume i. sha usaa
IDYERUTYA, Ef 6:17 ngohol nen i., ka myom je la
IEEV, 1Yh 5:21 palegh nen i.
IEMBER, Lu 8:13 ve ngohol loho la a i.
 Yh 16:22 or môm nana kar a i. yen kera ga
 Ro 15:13 Aôndo a iv ne a i. man bem
 Heb 12:2 wa ishima sha ci u i. i i ver u sha ishi la
 3Yh 4 i. je ne: mbayev mba zenden ken mimi
IENGEM, Ro 3:23 nahan kera mba a i. i Aôndo ga
 Mp 4:11 Yehova, u kuma u ngohol i.
IEREN, 1Pe 2:12 tesen i. i dedoo hen akuraoir
 1Pe 3:1 a urugh ve sha kwaghôron ga, a lu sha i.
 1Pe 3:16 vea va ahenge sha ci u i. yen i dedoo
IEREN I LUN VING, 1Pe 3:4 ishima i legh legh man i.
IEREN I NDÔHÔRSHIMA, Ga 5:19 idya, i.
 2Pe 2:7 Loti lu yan ican sha ci u i.
IEREN I VENDAN ATINDI, 2Te 2:7 i. ngi zan hemen
IEREN I WANG GA, Kol 3:5 sha kwagh u idya man i.
IFER, Mt 24:12 i. ia lu seer a seer, nahan dooshima
 Ro 9:14 Aôndo eren kwagh sha i. shini i.
 Ro 12:17 Or a er u i. kpa, de eren nan i. ga
 1Te 5:22 Palegh hanma i. cii
IFEROR, 1Yh 5:19 tar cii ngu sha ikvey i i.
IFI, Mp 12:16 tar bugh zwa u u mena i.
 Mp 22:1 i. u mngerem ma nan uma
IFYAN, Yh 7:49 ikpelaioir i fan Atindi ga ngi a i.
 Ro 12:14 de waan nen ve i. ga
IGBENDA, 1Ko 4:17 Una umbur ne i. yam
IGBETAR, Ro 1:20 hii sha i. je, mba nengen a aeren
 Mp 3:14 mhii u i. i Aôndo
IGBUR, Mt 11:30 i. yam ngi ican ga, ikvay yav
IGIPITI, Mt 2:15 Ka ken i. m yila wan wam ye
IGYAR, Lu 19:43 vea wa i. sha ikyon i horon
IGYO, Lu 8:33 ijijingi mba bov za nyôr ken i.
 Lu 15:15 tindi u ken sule ér a nengen u sha i.
 2Pe 2:22 i. ôô iyol shi hide viligh shin angbiôr
IHINDA, Yh 20:19 i senda i., Yesu va tile
IHWAGH, Mt 24:36 iyange man i. la, or fa ga
IHYAGH, 2Te 1:4 se mba kaan i. sha kwagh wen
IHYEMBAN, 1Ko 2:1 pasen sha i. kwaghôron ga
IHYOM, Mt 24:9 aa kôr ne i. sha ci u iti yam
 Lu 6:27 eren nen a mba ve ker ne i. la dedoo
 Yh 7:7 Tar kôrom i., sha ci u m ngu eren shiada
 Yh 15:25 Ve kôrom i. a ityôkyaa shio
 Ef 4:31 Dugh nen hanma i. kera
 1Yh 3:15 u nan ker anmgban u nan i., nan ngu
IHYÔGHONOV, Fil 3:8 m nenge a mer ka i. dang
 1Ko 4:13 se hingir tar ne i.
IHYUNGWA, Mt 15:14 hemen orapirashe, gba shin i.
IHYUNGWA I ZE KWENG, Mp 11:17 due shin i.
 Mp 17:8 Inyamkyume i sôôn duen shin i. la
 Mp 20:3 a ker u za gba shin i. la
IIKPII, Yak 4:14 ne mba er ka i. i ka i gba

IIN, Ef 4:28 Or u i. nana de kera i. ga
IJEN, Mt 24:7 i. ia gba sha ajirir wue wue
IJENDE, Yak 2:23 i yila Abraham ér i. i Yehova
 Yak 4:4 or u nan ye i. a tar ne yó nan ngu orhyom
IJIMBA, Mt 15:19 ka nen ishima i.
IJIME, Lu 9:62 kór ave sha ikýeýe, lu geman ashe i.
IJIR, Mt 7:2 ka er ne óron mbagenev i. la, a ór ne
 Lu 6:37 de nen u óron i., nahan a ór ne i. ga
 Lu 18:7 Aóndo una kera ór ve i. sha mimi ga yee?
 Lu 22:30 ne ór uipiyaven mba lshrael mba 12 la i.
 Aer 17:31 a ver iyange i. a sha ishima u óron tar cii i.
 Ro 8:33 Ka an nana wa mba Aóndo a tsough ve i.?
 1Ko 6:2 ne fa er uicighanmbaiorov vea ór tar i. ga?
 1Ko 6:7 ne mba za yilan mbagenev i. ken atejir
 1Pe 4:17 a hii u óron ya u Aóndo i.
 Ro 14:4 U ngu di nyi ve u óron wanye u orgen i.?
 Yak 4:12 u ngu nyi ve u óron or u wan ndor i.?
IJIRÓRON, Yh 5:22 Ter gema i. cii wa sha ikýev i Wan
 Aer 28:4 i. de ér a za hemen u lun uma ga
IJÓ, Aer 2:4 ve gba lamen ken i. kposo kposo
IJÓ I LAMEN, 1Ko 13:8 i. ia va bee kera
 1Ko 14:22 i. ka ikýav sha ci u mba ve
IKPAN, Lu 17:10 Se mba i., se kuma u a sugh se ga
 Ro 6:18 yange ne kera lu i. i ishilibo ga
 1Ko 7:23 de nen u hingir i. i ior
IKPELA, Heb 12:1 i. mbashiada
IKPELAIOR I TORON ASEMA, Aer 17:5 ve kohol i.
IKYA, Mt 24:32 Ka ua ta gbaa u he shi i. ia hómón
IKYAGH, Aer 9:15 or ne ka i. ki m tsough yó
 Ro 9:21 i. ki eren kwagh u icivirigh a mi kua ki
IKYARKYASE, Fil 2:12 er akaa a van a myom, a i. iyol
IKYAV, Mt 24:3 i. i tesen ér u ngu vea vese imóngo?
 Mt 24:30 Zum la i. i Wan u or ia due
 Lu 11:46 ka ne wa ior i. mbi gande ve u tóón
 Yh 13:15 m ver ne i.
 Aer 15:28 seer ne i. ga, saa akaa a i gbe
 1Ko 10:6 Akaa ne hingir i. hen a vese
 2Ko 1:22 a ver se i., a na se ibumun
 Ga 6:2 wasen nen ayol a en i.
 Ga 6:5 hanma or nana tóó i. mbi nan
 Ef 1:13 Ne mba ne jigghigh yó, i ver ne i.
 1Te 2:6 shin er yange ma se yuhwa ne i.
 2Te 3:14 ver nen nan i. shi de nen u lun vea nan
 1Ti 4:12 lu mbananjighigh i.
 2Ti 1:13 i. i kwaghóron u dedoo
 Yak 5:10 dondo nen i. i uprofeti
 1Pe 2:21 Kristu ver ne i.
 1Pe 5:3 lu nen ikyumile i.
 Mp 2:24 M ngu seer ne i. mbigenev ga
 Mp 7:3 zan zan se kar veren ikpan i Aóndo wase i.
 Mp 13:17 saa or u nan lu a i. la tseegh
IKYAV MBI UTAAV, 2Ko 10:4 i. yasev ka mbi sha
 Ef 6:11 Wuha nen iyol sha i.
IKYEGH, Mt 26:34 i. ia lu a tóngo ga tsó, u vendam
IKYEKE I KAHAN KWAGH, Lu 9:62 ker ave sha i.
IKYO, 1Ko 12:25 hanma ilyeegh ki wa ki gen i.
 Ef 5:29 nan koson i shi nan we i i.
 Fil 2:29 za nen hemen u wan ior er nen nahan i.
IKYO GA, Ro 16:4 ve wa uma ve i. sha ci wam
IKYON, Mp 22:14 ian i cir hen i. i nan uma
IKYONDO, 2Ko 3:15 i. i cir asema a ve
IKYONOUGH KI IJIRIGH,
 Ro 14:10 se va sha ishig ki i.
IKYONOUGH KI ÓRON IJIR,
 Yh 19:13 Pilatu tema sha i.
IKYONOUGH KI TOROUGH, Mt 25:31 una tema sha i.
 Lu 1:32 Aóndo una na un i. ki ter na Davidi

IKYUNGUGH, Mt 3:16 jijingi lu senen er i. nahan
IKYUR, Lu 22:29 m ngu yan i. i tartor a ven
IKYURIOR, Mt 21:43 a gema Tartor a na i. i
 Mt 24:7 Gadia i. igen ia mough ityav a i. igen
IKYURYAN, Lu 22:20 i. i he i sha awambe a am
ILIAM I FAN, Ro 16:18 ve mee ve sha i.
I LU GBAN, Mt 25:34 ver sha ci wen shighe u i.
I LU SHA, Kol 3:2 Ishima yen cii i. akaa a sha
ILYEEGH, 1Ko 12:18 Aóndo ver i. ki iyolough
IMAAGH, Ro 15:20 me maa sha i. ki orgen ga
 1Ko 3:11 i. kigen kposo a ki i vande wan la ga
IMANDE, Lu 5:12 orgen lu her a i. iyol yoholool
IMANDETSO, Heb 6:19 ishimaverenkeghen er ka i.
IMBISHI, Mr 4:19 i. loho shon, u kera ume atam ga
IME, Mt 4:16 Mba ve tem ken i. nenge a iwanger
 Yh 3:19 ior hembra soon i.
 Ef 4:18 Mbamhen vev wa i.
 1Pe 2:9 u a yer ne, ne dugh ken i.
IMEEN, Mt 6:13 de deen wer i. i hembra se ga
 Mt 26:41 eren nen msen sha er ne gba ken i. ga yó
 Lu 8:13 vea va tagher a i. yó, maa ve gba.
 1Ko 10:13 Ma i. ngi ga, saa i i vanden tseren ior la
IMENGER, Mt 6:22 Ka ishe i lu i. i iyol ye
IMO, Yh 1:11 Sha hiihi la je, i. lu
 Yh 5:28 mba shin iwar cii vea ungwa i. na
 Yh 10:27 lýòngó yam ngi ongo i. yam
IMO I LEGH LEGH, 1Ko 4:13 a lam dang, se lam sha i.
IMOSHIMA, Ro 2:15 i. ve ka i óron ve
 Ro 13:5 sha ci u i. yen
 1Ko 8:12 kwagh u i. ve i i taver ga la i yange ve
 1Ti 4:2 mba i. ve i we akpema er
 1Pe 3:16 Za hemen u lun a i. i dedoo
 1Pe 3:21 sónón Aóndo i. i dedoo
IMÓNGO, Ef 4:16 a zor a lu i.
IMURA, Yh 7:37 Aluer i. kór or yó, nana va hen a mo
INIONGO, Ti 3:10 Or u nan paven i. yó, pav a nan
 2Pe 2:1 vea nyór myer a i. kposo kposo
INIONGO I IVESEGH, Mt 22:2 tor ugen u er i. yó
 Yh 2:1 i. ken Kana
INJA, Aer 20:20 u óron ne akaa a lun ne a i.
 Fil 1:10 fe akaa a a hembé lun a i. la
 2Ti 3:16 ka Aóndo a ne i nger ye, ngu a i.
INJAA, 1Pe 1:19 lu sha awambe a i. a Kristu
INJA I MÓM, Ro 12:2 De nen u eren kwagh i. a tar ne
INJA KUNDU KUNDU, 1Te 4:11 nóngó lu nen i.
INJAR, Ro 6:23 Gadia i. i ishilibo ka ku
 Kol 3:24 hen Yehova ne va ngohol dyako u lu i.
INJÓ, Lu 6:35 naan i., kpa de veren ishima ner i hide
 Ro 1:14 mbafantakeda kpaa m ngu ve a i.
INYA, Mt 13:23 hee sha i. i dedoo
INYAREGH, Mt 6:24 fatyó u eren Aóndo tom kua i. ga
 Mt 13:22 tahav mbu tsughun or mbu i. ki lu a mi la
 Lu 16:9 Kór nen azende sha i. ki ki lu perapera ga
 1Ti 6:10 ieren i soon i., mise u hanma kwagh u vihin
 Heb 13:5 De lu nen ior mba soon i. ga
INYIAR, Mt 24:27 i. ka i nyiar i wanger
INYON, Mt 6:26 Nenge nen kwagh u i. i purugh
IOR, Fil 3:20 se mba i. i tar u sha
IOR MBA I DOO, 2Pe 3:11 nenge nen i. u ne lu
IOR MBA KEN TAR, 1Te 2:14 ya ican sha ikýev i. i wen
IPAAN, Ro 8:23 nagh ku i. kura ku a na a pase se
ISERAEI, Ga 6:16 Aóndo a zungwe i. u Aóndo
ISHAMBE, Yh 19:3 ve zer tan un i. sha ishi
ISHAREN, Ro 7:18 m ngu a i. i eren kwagh u dedoo
 Ga 5:16 mayange ne kera eren sha i. i iyolough ga
 Fil 2:13 ngu a na sha u ne lu a i. kua
 Kol 3:5 i. yaven a or i ior ve kóron iyol tsaha ga

1Te 4:5 de eren hua sha u lun a i. i yaven a or, i ior
 Yak 1:14 i. i nan i i lu urugh nan hōnon nan la
 1Yh 2:16 i. i iyolough man i. i ashee
ISHAREN I TAVERAA, Ro 1:27 hingir u lun a i. i yaven
ISHE, Mt 5:38 i. sha i. man iniyigh sha inyi
 Mt 6:22 aluer i. you ngi jighilili yō, iyol you cii ia
 1Ko 7:23 Yange i yam ne sha i.
 1Ko 12:21 i. kaan a uwegh ér, kwagh gbam a we
 1Ko 15:52 er or ka nan peleg h i. nahan
ISHIMA, Mt 6:10 |er i. i. you shin tar
 Mt 7:21 ka or u nan eren i. i Terem tseegh
 Mt 15:19 ka ken i. or ka nan due a mhen u wuan or
 Mt 22:37 Yehova a doo u i. a. i. you cii
 Mr 10:21 Yesu kenger un, a doo un i.
 Lu 22:42 i de eren i. yam ga, kpa i er i. you
 Yh 6:38 m va ka u eren i. yam ga
 Yh 13:1 mbadondon un doo un i. zan zan mkur
 Aer 16:14 bugh un i. sha u a ver i. sha akaa a Paulu
 Aer 21:14 |er i. i Yehova
 Ro 6:17 ne hingir mbaungwan kwagh a i. i môm
 Ro 8:6 u veren i. sha asaren a iyolough la ka ku
 Ga 2:20 Wan u Aôndo, u yange m doo un i.
 Fil 2:20 m ngu a orgen u lun i. er un nahan ga
 Fil 3:19 i. ve ngi sha akaa a taregh
 Kol 3:2 i. yen cii i lu sha akaa a sha
 1Te 4:3 i. i Aôndo ka u ne nyaghy idya
 1Yh 2:17 or u eren i. i Aôndo nana lu her
 1Yh 3:20 Aôndo hembra i. yase
 1Yh 5:14 sha i. na yō, ngu a ungwa se
 Ef 5:10 Keren u fan i. i Ter
ISHIMA IA TAVER, Heb 10:24 i. se u tesen dooshima
ISHIMA I DEDOO, 1Pe 5:2 Kuran ikyumile i Aôndo a i.
ISHIMA I DE NYIAN, Mt 6:34 i. ne sha kwagh u kper
 Mt 10:19 i. ne sha kwagh u ne ör ga
 Fil 4:6 i. ne sha ma kwagh ga
ISHIMA I LEGH LEGH, 1Pe 3:4 i. man ieren i lun ying
ISHIMA ISHIMA, Mt 3:17 Wan wam u i.
ISHIMA NYIAN, 1Ko 7:32 u nan vese kwase ga i. nan
 2Ko 11:28 i. mo sha kwagh u atōōnanong cii
ISHIMANYIAN, Lu 8:14 akaa a nan i. man inyaregh
 Lu 12:25 sha i., nana seer miniti sha ayange a
 Lu 21:34 ieren i lun a i. sha akaa
 1Ko 7:32 m soo mer lu nen a i. ga
ISHIMANYOON, Kol 3:8 dugh nen iyugh man i. kera
ISHIMASURUN, Ro 15:4 i. i ken Ruamabera la
 2Ko 1:3 Aôndo u lun a i. cii
ISHIMATAVER, 1Ko 14:31 hen kwagh ker, zua a i.
 Fil 1:14 tesen i. cii sha loho u Aôndo
 Yak 5:11 Ne ungwa kwagh u i. i Yobu
ISHIMA TAVER, Aer 28:15 Paulu nenge a ve i. un
ISHIMAVERENKEGHEN,
 Ro 8:24 nenge a kwagh i. bee
 Ro 12:12 Ember nen sha i. la
 Ro 15:4 ishimataver yase ia na se lu a i.
 Ef 1:18 kav i. i a yila ne sha u ne lu a mi la
 Ef 2:12 ne lu a i. ga, ne lu a Aôndo ga
 Heb 6:19 se mba a i. er ka imandetso
ISHIMAVIHIN, Kol 3:21 de ne nen ònov enev i. ga
ISHIMAWAN, Lu 21:19 Ka sha i. ne war uma wen ye
 Ro 5:3 ican ka i na i.
 Yak 1:4 i. i er tom u i vindi vindi
 2Pe 3:15 i. i Ter wase la ka myom
ISHOLIBO, Mr 3:29 laha icighan jijingi, er i. i been ga
 Ro 3:23 ior cii er i., mba a iengem i Aôndo ga
 Ro 5:12 i. nyör shin tar sha or môm
 Ro 6:14 gba u i. ia ya tor sha a ven ga
 Ro 6:23 injar i. i. yō, ka ku

Yak 4:17 fa kwagh u vough kpa er ga, hingir i.
 1Yh 1:7 awambe a Yesu aa kire i. yase kera cica cii
 1Yh 2:1 aluer or er ma i. yō, se mba a orwasen
 1Yh 5:17 Hanma kwagh u a lu u perapera ga cii ka i.
ISHO, Yh 15:22 hegen mba a i. sha ishobilbo ve ga
 Aer 20:26 m ngu a i. sha awambe a ior cii
ISHO GA, Ro 1:20 nahan mba a i.
ISHU, Yh 21:11 kpela kper a i. i vesen ker, kuma 153
ISHUGHUN, Kol 3:15 Shi tesen nen ner ne mba a i.
ISHULE, Yh 4:35 nenge nen i. i via
ISOU, Heb 12:16 uicighanmbaakaav gba nan ga er I.
ITI, Mt 6:9 i tsegha i. you
 Yh 12:28 Tere, na i. you icivir
 Yh 14:12 ne sôn ma kwagh ken i. yam yō, me er un
 Yh 17:26 M pase ve i. you
 Aer 4:12 i. igen shin tar, i a yima ior sha i ngi ga
 Aer 15:14 una kohol ior mba vea yilan sha i. na yō
 Ro 10:13 u nan yer sha i. i Yehova yō, a yima nan
 Fil 2:9 i. i hembe hanma iti igen cii
ITI I BO, Ti 1:7 orkuran yō, gba keng u nana lu a i. ga
ITYAKEDA, Aer 19:19 ve va a i. ve va nande i
ITYAMEGH,
 Lu 8:15 wa ishima a mbamzeyol, ve ume i.
 Ga 5:22 i. ki jijingi yō, ka dooshima man iember
ITYARTOR, Mt 4:8 Diabolo tese un i. i sha tar cii
ITYAV, Aer 5:39 ne lu nōngon i. a Aôndo iyol na
 2Ko 2:14 er ka ushoja mba ve hembé i. nahan
 Mp 12:7 i. pev sha: Mikael
 Mp 16:14 i. mbi iyange i vesen i Aôndo
ITYESEN, Mt 7:28 kpiligh ve iyol kpishi a i. na
 Ro 15:4 i nger a sha u se zua a i. ker
 2Ti 4:2 a ishima i wan tsung, sha inji a or u fan i.
ITYOM, Mt 22:5 Mbagen yar i. ve
 Yh 14:12 nana er i. i hemban ingin
 Heb 9:14 wanger imoshima sha i. i gbiliningh
ITYOUGH, 1Ko 11:3 nomsoor ngu i. ki kwase
 Ef 5:23 Kristu ngu i. ki tiōnngon
 Ef 5:23 nom ngu i. ki kwase u nan
ITYO, Lu 6:48 nan za we j i. sha vande nahan
ITYOGH, 1Ti 3:15 ka i. man imaagh ki ki sue mimi yō
ITYOKYAA, Yu 4 i. eren akaa a ndōhōrshima
ITYOŌ, Mt 15:3 per tindi sha ci u aeren en a i.?
 Mr 7:13 hingir gbilinkwagh sha aeren en a i.
ITYÖR, Yh 10:16 iyōngon igen, ngi ken i. ne ga
ITYUHWANEV, Ef 4:31 u zōhōn genger genger man i.
ITYUMBUJÖÖV, Heb 13:15 ku iwuese, ityamegh ki i.
IVAA, 1Ko 7:9 guda u eren i. i, a u yughur
 1Ko 7:36 nan er ishobilbo ga. Vē er i.
 1Ko 7:38 aluer or er i. ga yō, a hembra doon
IVEREN, Lu 6:28 sōnon i. sha mba ve we ne afan la
IVESE, Heb 13:4 i. j lu kwagh u icivirigh hen ior cii,
 Mp 19:7 i. i Waniyōngon kuma
IVO, Mt 25:32 orkuranilev ka nan pav iyōngon a i.
IVOR, Lu 8:11 i. la ka loho u Aôndo
IWA, 2Pe 2:22 i. sua shi hide ngi yan
IWANGER, Mt 5:14 Ne mba i. i tar
 Mt 5:16 i. yen la j wanger sha ishig h i iorough
 Yh 8:12 m ngu i. i tar
 2Ko 4:6 i. j ta ken ime
IWAR, Yh 5:28 mba ve lu shin i. cii vea ungwa
IWASEN, 1Ko 7:35 m ngu òron sha ci u i. yen
 1Ko 10:24 eren kwagh u lun mbagenev a i.
IWEN, Mt 21:42 i. i mbamaankwagh ve vende la
IWEN I SHA ZONGOUGH,
 Ef 2:20 Yesu ka i. ga imaagh
IWOM, Ro 3:25 ér a lu nagh ku i.
IYANGE, Mt 24:29 Zegecan a karen yō i. ia due ga
 Mt 24:36 i. la man ihwa la yō, or môm fa ga

Aer 2:20 i. ia hingir ime
 2Pe 3:8 i. i môm ngi er anyom dubu nahan
ITYANGE I MEMEN, Mt 2:27 I ver I. ka sha ci u or
 Lu 14:5 nana kôr wan shin bua a due a mi sha I.
 Kol 2:16 de ôron ne iijir sha kwagh u i. ga
 Heb 4:9 i. ngi her sha ci u or mba Aôndo
ITYANGE I YEHOVA, 1Te 5:2 i. ia va er ormbeiv nahan
 2Te 2:2 i. zurum
 2Pe 3:12 ne lu keghen mve u i.
ITYANGEMAR, Mt 14:6 iniongo i ember i. i Herode
IYAV, Ro 16:18 mba eren tom ka sha ci u i. vev
 Fil 3:19 aôndo ve ka i. vev
IYEV, Mr 10:20 atindi ne cii, m hii u kuran a i. je
 2Ti 3:15 er i. je, u hii u fan icighanruamabera
IYEV I ORON, 2Te 1:8 una va a i. sha mba
IYAGH KI I HII SUNDAN, Ro 8:23 se ngohol i., jijingi
IYOL, Mt 10:28 de cian mba ka ve wua i. tseegh, kpa
 Mt 26:26 Ngohol ya nen, a tile sha ityogh ki i. yam
 1Ko 7:4 ngu a tahav sha i. i nan ga, kpa ka kwase
 1Ko 15:44 ii i. i inyam man awambe, nder i. i jijingi
 Fil 3:21 gema i. yase i i gbe kwagh ga ne
 Kol 2:18 mhen u nan u sha i. la
IYOL I INYAM, 1Ko 15:50 i. man awambe ia ya dyako
IYOLKORONTSAHA, Ga 5:22, 23 ityamegh ki jijingi, i.
IYOLOUGH, Ro 8:5 mba ve eren kwagh sha inja i i. la
 1Ko 3:3 gadia ne mba a mhen u i. her
 1Ko 12:18 Aôndo ver hanma ilyeegh ki i.
 Ga 5:19 Mba nengen a aeren a i. ken igbar je
IYOU, Mt 21:13 ne mba nan ner i hingir i. i mbaiv
 Lu 2:49 er i gbe u me luun ken i. i Terem
 Yh 2:16 u geman i. i Terem ner i hingir i. i kasual
 2Ko 5:1 una na se i. igen sha, i tsôron
IYOU I TAVEN GÔGONAN, Lu 13:4 i. i ken Shiloam
IYÔ, Yh 3:14 Mose kende a i. sha ken taalkyôgh
IYÔNGO, Mt 9:36 er i. i i lu a or kuran i ga nahan
 Mt 25:33 una ver i. ken uwegh nagh ku yanegh
 Yh 10:11 orkuranilev u dedoo na uma na sha ci u i.
 Yh 21:15 Koson i. yam
IYÔNGO IGEN, Yh 10:16 i. i i lu ken ityôr ne ga yô
IYUA, Ro 6:23 i. i Aôndo a ne yô, ka uma u tsôron
 1Ko 7:7 hanma or ngu a i. i Aôndo a ne nan yô
 1Ko 9:24 kpa ka or môm tseegh ka nan ya i. ye
 1Ko 9:25 ka ve zua a i. i ka i saa ishe yô
 Kol 2:18
 Or môm nanâ de yangen ne u zuan a i. la ga
 Yak 1:17 Hanma i. i dedoo ka sha i due ye
IYUGH, 1Ko 11:29 yan shi man, haan i. sha iyol i nan
IYUHWI, 1Ko 13:4 Dooshima gbe i. ga

J

JIGHILII GA, Yak 1:8 nan be kwagh u nana er j.
JIGHJIGH, Yh 3:16 hanma or u nan ne un j. cii
 Ro 4:20 j. na la na ishima taver un
 1Ko 10:13 Aôndo ka u j., una de ér i mee ne ga
 2Ko 4:13 se na j., ka nahan se lu ôron kwagh ye
 Ga 6:10 mba ve ne j. a vese imôngo la
 2Te 2:12 ve na mimi j. ga, kpa
 2Ti 1:5 er u ne j. i lu sha atseregh ga yô
JIGHJIGH U NAN, Lu 18:8 Wan u or una zua a imba j.
 Ro 1:17 orperapera nana lu uma sha ci u j.
 2Ko 5:7 se mba zenden sha j., ka sha akaa a se
 Ef 4:5 Ter ngu môm, j. ngu môm, batisema môm
 Kol 4:12 lu a j. taveraa sha ishima i Aôndo
 1Te 1:5 sha icighan jijingi man j. taveraa
 2Te 3:2 ka ior cii ve lu a j. ga
 Heb 11:1 J. ka u lun a vangertiôr wer kwagh una er
 Heb 11:6 A j. shio, a fatyô u doon Aôndo ga
 Yak 2:26 j. u lu a aeren ga la ngu kpenegh
 1Pe 1:7 wen u i kar un

JIJINGI, Mt 3:16 j. u Aôndo lu senen er ikyungugh
 Mt 12:31 or u nan laha j. yô, a de nan ishilibo ga
 Yh 4:24 Aôndo ka j., civir ken j. man
 Yh 16:13 j. u mimi la una wase ne
 Aer 16:16 lu a j. u tsengan pasen akaa
 Ro 1:11 ma m wase ne sha akaa a ken j.
 Ro 8:16 J. ka a er shiada vea j. wase
 Ro 8:26 j. ngu zamber sha ci wase shin ishima
 1Ko 2:15 or u sha inja i j. tôvon akaa cii
 1Ko 15:44 Ka i nder i ken iyol i j.
 2Ko 3:17 Yehova ka J.
 Ga 5:16 De nen j. a hemen ne, nahan
 Ga 5:22 ityamegh ki j. ka dooshima
 Ga 6:8 lôn a awashima u ken j.
 1Pe 3:18 i nder un ngu uma ken j.
JIM JIM, 1Ti 6:19 kôr ave sha uma u a lu uma j. la
JINGI, 1Ko 13:12 er ka ken j. i iyôôgh nahan
 2Ko 3:18 mondon iengem er ka j. nahan
 Yak 1:23 kenger ishig ki nan ken j. Nahan

K

KAAN IHYAGH,
 1Ko 1:31 or u kaan ihyagh nanâ k. sha
KA ER NE EREN, Lu 6:38 k. a mbagenev la ve kpa vea
KAIN, 1Yh 3:12 Se lu er K. nahan ga
KANA, Yh 2:1 iniongo i ivesegh ken K. u ken Galilia
KANGE,
 Mt 16:19 kwagh u u k. shin tar, i vande kangen
KANGEN, 2Ko 10:5 se mba k. hanma mhen
KAPE UNA VA JE LA, Aer 1:11 er lu yemen nahan, k.
KAR, 1Ko 10:9 Shi se k. nen Yehova ga
 Yak 1:3 jighjigh u nan wen u i k. un la
KAR A ISHOLIBO, Ro 6:7 u nan kpe yô, i k. i nan kera
KAREN, 1Ko 4:6 De eren kwagh i k. akaa a nger ga
 2Ko 13:5 K. nen sha u ne fa akaa a ne ne jighjigh
 Ga 6:4 u tôon iyol i nan k. sha orgen ga
 1Ti 3:10 i hii k. ve i nenge
 1Yh 4:1 kpa k. nen hanma kwaghôron
KASEV, Ef 5:22 k. ve wa ayol a ve sha ikvey i noov
 Ef 5:28 kasev ven ve doo ve ishima er iyol ve
KASEV MBA CÔGHOLOV,
 Yak 1:27 ancôgholov man k.
KASUA, 1Ko 16:2 hanma iyange i hiihii ken k., ver
KAVEN KWAGH, 1Ko 14:20 k. sha inja i mbaganden
KEGH ATO, Lu 10:16 u nana k. a ven yô, nan k. a mo
KEGHEN, Ro 8:25 se wa ishima se k.
KEGHEN IYOL, 2Ko 8:12 or ka nanâ hii k. yô
KEGHEN IYOL U LUMUN, Heb 13:17 k. hemen u mba
KEGHEN NEN A KEGH, Mt 24:44 wa nen iyol k.
KEGH IYOL, Aer 17:11 ve k. u henen kwagh hembra
KEN ISHIMA,
 Ro 7:22 K. yam yô, atindi a Aôndo gban
KER, Aer 17:27 sha er vea k. Aôndo
 1Pe 1:10 ve k. sha gbashima sha u vea fa, shi ve tôv
KEREN, Lu 15:8 esen iyou i nan k. un sha gbashima
 Yh 4:23 Ter ngu k. ambaaor la
 Kol 3:1 za nen hemen u k. akaa a sha
 Kil, Lu 11:52 ne tôô k. i bughun hunda u zuan a mfe
KIMBI, Ro 12:19 Iyev i ôron ka i yam; mo me k.
KIMBIN, Heb 11:6 k. mba ve keren un sha mimi injar
KIMI, 2Ko 4:16 ka i sôr or u se lu k. la a hingir hegh
 Ef 3:16 taver or u ne lu k. la
KINEN, Ro 8:22 akaa a i gbe a la cii nga k.
 Ro 8:26 jijingi ngu a zamber zum u se lu k.
KIRE, 2Ko 7:1 se k. hanma kwagh u hôngorough
KIRIKI, Lu 15:13 u k. la vihi akaa a na cii
KOHOL, Ef 1:10 u k. akaa cii sha ikvey i Kristu
KOHOL IYOL, Ef 6:15 u k. i pasen loho u dedoo
KOM, Mt 10:11 ker or her u nan k. yô

KOM GA, 1Ko 11:27 nan me shin kôôpu, man nan k.
KON, Mt 10:38 nan lumun u tóôn k. u nan ga cii
 Mr 15:25 Ve mande un sha k.
 Lu 9:23 nana tóô k. u nan ayange ayange
 Lu 23:21 I za mande un sha k!
 Ga 3:13 or u i mande nan sha k. nan ngu a ifyan iyol
 Mp 2:7 me na nan ian nana ya k. u uma
KON U TUR, Mt 21:19 K. la uma her ave ave
 Mr 13:28 hen nen kwagh sha kwagh u k.
KON U WAIN, Yh 15:1 Mo m ngu k. u mimi, Terem ka
KORA, Yu 11 lamen dang er K. u yange hamba ato
KORNELIU, Aer 10:24 K. yila anmgbianev nav man
KOSON, Yh 21:17 Yesu kaa ér: K. mo anyóngov
 1Ko 13:5 dooshima k. kwaghbo nen ishima ga
KOV, Mt 24:34 k. ne ua kar kera ga
KÓNDÓ, Yh 3:13 or móm nan ngu a k. a yem sha ga
KÓÓM, 2Ko 13:11 za hemen u ember shi k. gbenda
 Ga 6:1 k. nen imbaor la sha ishima i legh legh
 Ef 4:12 sha u ve er tom u k.
KÓÓPU, Mt 20:22 Ne fatyó u man shin k. u m sôôn
 Lu 22:20 k. ne tile sha ityough ki ikuryan
 Lu 22:42 wea lumun yó, karem a k. ne sha
 1Ko 11:25 k. u wain kpa, a er nahan
KÓR AVE, Fil 2:16 k. sha loho u uma gbang
KÓR KWAGHBO IHYOM, Ro 12:9 K., var a u dedoo
KÓRON, Lu 5:10 Hii hegen je u gema k. ior
 1Te 4:4 nana fa u k. iyol i nan tsaha
KÓRON IYOL TSAHA, 1Ko 7:5 sha ci u taver ne u k.
KPAN, Mt 25:21 U er doo. k. u jighjigh, u fan kwagh!
 Yh 8:34 or u eren ishilibo nan ngu k. u ishilibo
KPANDEGH, Mt 17:25 Ka hen unó utor ve ngohol k?
 Lu 20:22 u tan Shisar k. ka shami?
 Lu 23:2 vendan éri de te Shisar k. ga
 Ro 13:6 Ka nahan ve ne te k. ye
 Ro 13:7 or u i gbe u a ta nan k. yó, i ta nan k.
KPAN GA, 1Pe 2:16 de kóron ave sha mlú wen u k. ga
KPE, Lu 15:24 wan wam ne yange k., kpa a nder
 Yh 11:25 nana k. je kpa, nana va hide a lu uma
 Yh 11:26 u nan nem jighjigh, nana k. mayange ga
 Ro 14:8 shin se k. kpa, se mba kwagh u Yehova
 2Ko 5:15 vea lu uma sha ci u un u k. sha ci ve la
 1Te 4:13 ne lan kwagh u mba ve k. la ga
 1Te 4:16 mba ve k. ken Kristu vea vande nderen
 Heb 2:9 Yesu k. sha ci u ior cii
 2Pe 1:8 aeren ne aa na iyol a kera k. ne ga
 Mp 14:13 saan mba ve k.
 ken mzough vea Ter la iyol
KPENBEREDI, Mt 26:26 Yesu tóô k., coon
 1Ko 10:17 k. móm, se cii se mba ye k. la móm
KPENEGH, Ef 2:1 shin er ne lu k. sha asorabo nahan
KPEN GA, 1Ko 15:53 kwagh u a kpen una hingir u k.
KPENG, Yak 4:13 se er k. se zua a liba
KPER U KPELAN, Mt 13:47 Tartor u sha ngu er k.
KPESE, Lu 2:7 a gbir un shin k.
KPILIGH,
 1Pe 4:4 K. ve iyol er ne due ken dang sha yó
KPISHI,
 Lu 12:15 or ngu a kwagh k. kpa ne nan uma ga
 1Ko 15:58 akaa a eren k. ken tom u Ter
KPOROM, Yak 4:8 K. nen hen Aóndo, un kpa
KPOÓ KPOÓ, Yh 7:28 Un u a tindim la ngu k.
KRISTU, Mt 16:16 u ngu K., Wan u Aóndo u uma
 Lu 24:26 Kera lu u K. una ya atsan keng gaa?
 Yh 17:3 un u tindi la, ka Yesu K.
 Aer 18:28 lu tesen ken Ruamabera ér Yesu ka K.
 1Ko 11:3 Aóndo ngu ityough ki K.
KU, Yh 8:51 kwaghóron wam ikyo nana nenge a k. ga
 Ro 5:12 k. va sha ior cii

Ro 6:23 injar i ishilibo yó, ka k.
 1Ko 15:26 orhyom u a va mase timin ka k.
 Mp 21:4 k. ua kera lu ga
KUA, Heb 2:1 sha er se k. se kar ihyongo ga yó
KUHE, Yh 19:36 K. na móm kpa a kever ga
KUMA, Mt 10:37 nan k. u lun orhenen wam ga
 Lu 15:19 m kera k. u a yilam ér wan wou ga
 Aer 5:41 ve ember sha ci u i nenge ve ér ve k. u a
 Aer 13:46 ner ne k. u zuan a uma u tsóron ga
 2Ko 3:5 ka Aóndo ka a na ve se k. ye
 Ef 4:1 zende wen u k. sha kwagh u yange i yila ne
 2Te 1:5 i nenge ér ne k. u yan dyako u Tartor
 1Ti 6:8 se mba a kwaghyan man akondo yó, i k. se
 2Ti 2:22 nomso mba vea k. u tesen mbagenev yó
 Heb 11:38 tar k. sha a ve ga
 1Pe 4:3 shighe u a kar ne k. u yange ma ne
 Mp 4:11 We Yehova, u k. sha ci u
KUMA ISHUGHUN GA, Lu 17:10 Se mba ikpan, se k.
KUMA KEN ATO, 1Ko 2:4 pasan kwagh mer i k. er
KUMAM, Fil 4:11 m hen u kwagh u m lu a mi la una k.
KUMAN VE GA, Yu 16 mbagbanahon, mba kwagh k.
KUNDA IYOL, Yh 6:60 Kwaghóron ne k. tsóó; ka an
KUNDU KUNDU, 1Te 2:7 se lu eren kwagh k., er ngó
 2Ti 2:24 gba u nana eren kwagh a ior cii k.
 Yak 5:11 Yehova eren a vese k.
KUNYA, Mt 9:36 Nengen a ikpelaioir yó, k. kór un a ve
 Mt 20:34 k. kór Yesu, a bende ve ave sha ashe
 Ro 1:27 nomso a nomso, lu eren akaa a k.
 1Ko 15:19 se hamba kóron k. a hanma orgen cii
 Ef 5:4 ieren i k. man iliam i ibume
KUNYA KÓR, Mt 9:36 Nengen a ikpelaioir yó, k. un
 Mt 20:34 k. Yesu, nahan a bende ve ave sha ashe
 Heb 11:16 k. Aóndo u ve yilan un ér Aóndo ve k.
KUNYA KÓROM, Ro 1:16 k. u pasan loho u dedoo ga
KUNYA U DE KÓRON, 2Ti 1:8 k. we u eren shiada ga
KURA, Aer 20:28 mbakuran, sha u ne k. tiónnongo
KURAN, Mt 26:41 K. nen shi eren nen msen
 Mt 28:20 tesen nen ve u k. atindi a me ne la
 Yh 14:15 Aluer m doo ne ishima, ne k. atindi am.
 Yh 17:12 m k. ve sha ci u titi you
 1Pe 5:2 K. nen ikyumile i j i lu sha ikvey yen la
KURE, 2Ti 4:7 m gba ayem m k.
KUREN, Mt 5:17 ka u vihin Atindi ga, kpa ka u k.
 Aer 20:24 u k. zende wam kua tom u Ter
KURE SE IJIR, 2Ko 1:9 lu se er i k. ér i wua se nahan
KUUGH, Heb 2:15 mciem ma k. kór ve ikpan
KU U SHA UHAR, Mp 2:11 nana kpe k. la mayange ga
 Mp 20:6 k. la ngu a tahav sha a ve ga
 Mp 20:14 tile sha ityough ki k.
KWA, Mt 13:33 Tartor u sha ngu er k. nahan
KWAGH, Ro 14:8 se kpe kpa, se mba k. u Yehova
 1Ko 6:19 ne mba k. wen iyol yen ga
 Heb 10:34 k. u hemban doon, u una lu gbm
KWAGH A SAA, 1Ko 6:7 er nan ne de ner k. ne ga?
KWAGHBO, Mt 18:15 anmgbian wou nan er u k. yó
 2Ko 11:26 m tagher ishig a k. ken ugar man ken
KWAGHFAN, Mt 11:19 k. zough a ishó sha ityom na
 Lu 16:8 or u nengen sha ya er kwagh sha k.
 Lu 21:15 k. u mbahyomov vea fatyó u hendan ga yó
 Ro 11:33 k. na man mfe na za shimi
 1Ko 2:5 na jighjigh, sha k. u ior ga, kpa
 1Ko 2:6 k. u mbahemen tar ne ga.
 1Ko 3:19 k. u tar ne ka ibumekwagh
 Kol 2:3 ken a na i yer hanma k. u injaay ye
 Yak 1:5 aluer k. yina mó wen yó, nana
 Yak 3:17 k. u a dugh sha la, ka a lu a bemshima
KWAGHFAN U TAREGH, Kol 2:8 a hón ne sha k.

KWAGH GA, Ga 6:3 or ngu k., kpa nan ngu henen ér **KWAGHHÓNON**,

Lu 21:34, 35 iyange ia va bur ne er k.
KWAGHMÓM, Fil 2:6 yange ker u lun k. a Aóndo ga
KWAGHNDÓHÓRSHIMA, Mt 24:15 k. u van a mtim
KWAGHÓRON, Yh 17:17 ka k. wou a lu mimi ye
KWAGHÓRON U AÓNDO, Mr 7:13 k. hingir gbilin
KWAGHÓRON U PROFETI, 2Pe 1:20 i pase k.
 2Pe 1:21 orumace gba karen a ishima tsó óron k. ga
KWAGH TSEREM, Ro 7:24 Aye, k.!

KWAGH U A KOM,

Fil 1:27 Eren k. sha loho u dedoo yó
KWAGH U BO,
 Ro 7:19 ka k. u a sarem ga la ka m er ye
 Ti 2:8 vae zua a k. móm u vea ór sha a vese ga

KWAGH U DANEN,

1Ko 7:35 u shiren Ter tom a k. shio
KWAGH U DEDOO, Ro 7:19 m eren k. u a sarem la ga
KWAGH U DOON, Ro 15:1 se keren k. sha ci wase ga
 Ro 15:3 Kristu keren k. sha ci na ga

KWAGH U I GBE U NANA EREN,

1Ko 7:3 eren kwase k.
KWAGH U INJAA, Mt 6:21 pe k. a lu, ka her ishima ia
 Mt 13:44 Tartor ngu er k. u a lu myer nahan
 Lu 12:33 k. u been mayange ga u a lu sha
 2Ko 4:7 se mba a k. ne ken mkam ma inyaav
KWAGH U KIRIKI, Lu 16:10 Or u eren k. sha mimi yó
KWAGH U NE NENGE, Yh 7:24 de u óron iijir sha k.
KWAGH U U FETYÓ, Ro 12:18 er k. la u lun ken bem
KWAGHWAN, Ga 6:16 zenden shainja shainja sha k.
KWAGHYAN, Mt 6:11 Na se k. nyian, u ken iyange ne
 Mt 24:45 naan k. sha shighe vough
 Yh 4:34 K. wam ka u eren ishima i un u a tindim la
 Yh 6:27 De eren tom sha ci u k. u saan ishe ne ga
 Yh 6:35 m ngu k. u nan uma
 Aer 14:17 nóón ne ura, nan ne k. kpishi
 1Ko 8:13 aluer k. wam ngu nan anmgbian gbееv yó
KWAGHYAN U TER U AIKIGHE,

1Ko 11:20 sha u yan K.
KWARKYAA, Aer 4:13 hen makeranta ga, lu sha k. ga
KWASE, 1Ko 7:2 hanma or naná lu a k. u nan
 1Ko 9:5 zenden a k. u nan jighjigh
 Mp 12:1 K. cir iyange iyol
KWASECÓGHOL, Mr 12:43 k., ikankwase ne hembra
 Lu 18:3 K. ugen a zer za kaan a na ér
KWASEHEY, Mp 21:9 m tese u k., kwase u Waniyóngo
KWASEUYA, 1Te 5:3 er martoghor ga u kór k. nahan
KWAV, 1Ko 7:8 M ngu óron a mba ve lu k. kua kasev
 1Ko 7:25 Sha kwagh u mba lun k., m ngu a tindi ga

L

LAHA, Mr 3:29 nan l. ichigan jijingi
 1Pe 2:23 zum u i lu lahan un la, a l. mba lahan un ga
LAN, 2Ko 2:11 se l. ayom a na ga
 1Ti 1:13 m lu eren akaa la sha l.
LASARU, Lu 16:20 icanor ugen, i yilan un ér L.
 Yh 11:11 ljende yase L. ngu yaven
 Yh 11:43 L., due ken won!
LEDIA, Aer 16:14 Kwase u teen akondo ken Tiatira, L.
LOHO, Lu 8:12 Diabolo va dugh l. ken asema a ve
 Fil 2:16 kór ave sha l. u uma gbang
LOHO U DEDOO, Mt 24:14 a pase l. u Tartor ne
 Lu 4:43 Gba keng u me ór l., ka kwagh u i tindim
 Ro 1:16 kunya kórom u pasen l. ga
 1Ko 9:16 aluer m pase l. ga yó, kwagh a tserem!
 1Ko 9:23 m ngu eren akaa cii sha ci u l.
LOTI, Lu 17:32 Umbur nen kwagh u kwase u L.
 2Pe 2:7 Yange gema war orperapera L.

LÔHÔ, Mt 22:14 i l. kpishi, kpa ka kpuaa i tsough ye
LÔÔ, 1Ko 3:6 m l., Apolo ur, ka Aóndo a nan mvese
 Ga 6:7 Kwagh u or l. cii, nana sunda
LU, Ro 13:8 De l. or móm a kwagh ga, saa dooshima
LU A INJA, 1Ko 6:12 ka akaa cii a l. ga
LU A KWAGH, Lu 14:28 gbiden kwaf fan, nana l.
LUKA, Kol 4:14 L., ortwer u doon mo ishima
LUMUN, Lu 23:51 Or ne yange l. a mhen ve ga
 1Pe 2:15 eren kwagh u Aóndo una l. we yó
LUN, 1Ko 5:9 de u l. imóngo vea mbodyarev
LUN A VESE,

2Pe 3:4 u tóndo zwa u va l. la ngu hana?
LUN GBEM GA,
 Heb 11:25 msaanyol u ken isholibo, u l.
LUN IMÓNGO, 2Te 3:14 de nen u l. vea nan
LUN SHA IKYEV, Lu 2:51 a za hemen u l. ve
LU PER, Lu 21:36 l., eren msen
 1Ko 16:13 L., tile dóng sha jighjigh u nan
 1Pe 4:7 l. sha mbamsen mba eren
 Mp 16:15 Or u nana l. her yó, saan nan iyol
LU VEA VEN, Mt 24:37 sha shighe u Wan u or una l.

M

MAAN, Lu 17:28 ior lu lóón akaa shi m. ayou
 1Ko 3:10 hanma or naná nenge er nan lu m. la
 1Pe 1:14 j de u m. ne sha asaren
MAKERANTA, Yh 7:15 m. kpa a za ga
 Aer 4:13 man Yohane hen m. ga
MANDEN, Mt 7:7 M. nen uwegh her, nahan a bugh ne
MAR, 1Pe 1:3 hide m. se a ishimaverenkeghen i uma
MARIA 1., Mr 6:3 orkapinta, wan u M.
MARIA 2., Lu 10:39 M. lu ungan kwagh u lu óron la
 Lu 10:42 M. tsua ci u dedoo
 Yh 12:3 M. tóó mkurem ma human doon haa Yesu
MARIA 3., Mt 27:56 lu M. Madalina man
 Lu 8:2 M. Madalina, i dugh ujijingi mba bov 7
MARIA 4., Mt 27:56 man M. ngó u Yakobu man
MARIA 5., Aer 12:12 M. ngó u Yohane (Marku)
MARKU, Kol 4:10 M., wan u anmgbian u Banaba
MARTA, Lu 10:41 M., ishima nyian we
MASEDONIA,
 Aer 16:9 Per va ken M. keen, va wase se
MASETADI, Lu 13:19 Ngu er ka ishange i m. i or nan
MA UMA, Heb 4:12 mkaanem ma Aóndo m. shi ka ma
MA A MO, Lu 22:28 ne m. ken atsan a am
MBAAGBAGA, Lu 15:30 vihi akaa sha m.
MBAAHENDANEV, 1Ko 16:9 kpa m. ngee.
MBAAHIRIV, Mt 2:1 m. va ken Yerusalem
MBAAEIV, Ga 2:4 anmgbianev m. nyór myer
MBA A IKYONDO GA, Yak 2:15 anmgbianev m.
MBAAKONDOATO, Mr 7:37 Ngu a er m. ve ungan
MBAAPIRASHE, Mt 15:14 m. mba hemen ior gbenda
MBAAPOSTOLI, Mt 10:2 Ka ati a m. mba 12 mbara
 Aer 15:6 m. man mbatamen tema u nengen sha
 1Ko 15:9 m hembra gban jijime ken m.
 2Ko 11:5 m. enev mba ve hembe cii la
MBAASORABO, Yh 9:31 Aóndo keghen ato a m. ga
 Ro 5:8 Er se lu m. her la je, Kristu kpe
MBAATEJIR, Mr 13:9 Ior vea za a ven ken m.
MBAATSANEV, Lu 4:18 m yóó loho u dedoo hen m.
 Yh 12:8 m. vea lu vea ven gbem
 Ga 2:10 se umbur u wan m. ikyo
MBAATSATOR,
 Mt 10:29 Ka i tee m. uhar sha an-inyar
MBA A TSOUGH, Mt 24:31 mbatyomov vae kohol m.
MBABUGHUNASHE, Mt 11:25 u yer m. akaa ne
MBACIANWAGH, 2Ti 1:7 jijingi u a ne se ka u m. ga
MBACIVIR IEEV, 1Ko 6:9 m. vea ya dyako u Tartor ga

MBACIVIRIGH, 2Pe 2:10 u lamen dang sha m.
MBADYAREV, 1Ko 5:9 de nen u lun imôngo vea m.
MBA EREN, Yak 1:22 hingir m. sha mkaanam mara
MBAERENAHIR, Aer 19:19 m. nande ityakeda ve
MBAEREN IDYA, 1Ko 6:9 M. vea ya dyako u Tartor ga
MBA EREN SHIADA, Aer 1:8 ne lu m. sha kwagh wam
MBAEREN TOM, 1Ko 3:9 se mba m. a Aôndo imôngo
MBAFANKWAGH, 1Ko 1:26 ka ior kpishi ve lu m. ga
 Ef 5:15 zenden nen er m. nahan
MBAFANTAKEDA, Lu 10:21 u yer m. akaa kpile kpile
MBAGANDEN, 1Ko 14:20 kaven kwagh sha injia i m.
 Heb 5:14 m. mba ve er tom a mkav ve u ken ishima
MBAGBANAHO, 1Ko 10:10 se lu nen m. ga.
 Yu 16 lor mban ka m.
MBAGBANKYUNGU, Mt 4:24 m. man mbakpenalegh
MBAHEMENEV,
 Yh 12:42 m. mbagenev, na un jighjigh
 Aer 4:26 m. zua sha u hendan kwagh a Yehova kua
MBA HENDAN, Fil 1:28 ne cia m. a ven ga
MBAHENEN,
 Mt 28:19 gema nen akuraior ve hingir m.
 Yh 8:31 eren sha kwaghôron wam ne mba m. av
 Yh 13:35 vea fa er ne lu m. av aluer ne doo ayol
MBAHIDEN A IYOL IJIME, Yak 4:6 m., tesen ve erdoos
MBAHIDEN IJIME, Heb 10:39 m. sha u za timin
MBAHUNDEN MSÔROM,
 1Ko 6:10 m. vea ya dyako ga
MBAHYOMOV, Mt 5:44 M. enev ve za hemen u doon
 Mt 10:36 mba hen ya u or vea lu m. mba nan
 Lu 21:15 kwaghfan u m. a fatyô u hendan a ven ga
MBA I TSOUGH VE, Mt 24:22 sha ci u m. la, a pande
MBAIV, Mt 6:20 sha, ape m. ve nyôron ga la
 1Ko 6:10 m. vea ya dyako u Tartor ga
MBA IYOL I KPE VE, 1Te 5:14 lamen a m. u taver ve
MBA KASEV, 2Ko 6:18 ônov av mba nomso man m.
MBAKASUAV, Mp 18:3 m. hingir mbanyarev
MBAKAVEN, 1Ko 11:1 hingir m. mo, er m. kaven Kristu
 Ef 5:1 hingir nen m. Aôndo, sha ci u ne mba
MBAKENDEN, Yak 4:6 hendan a m. a iyol sha
MBA KEN INYA, Kol 4:5 Eren kwagh a m. sha
MBA KEN WON, 1Ko 5:13 Aôndo ôron m. iijr ga zee?
MBAKÔRONIOR, Mt 4:19 me gema ne, ne hingir m.
MBAKPENEV,
 Lu 20:38 Aôndo u m. ga, ka u mbaumav
MBAKRISTU, Aer 11:26 i hii u yilan mbahenen ér M.
MBAKURAN, Aer 20:28 icighan jijingi ver m.
 Ef 4:11 mbagen ka m. man mbatesen
MBAMAREN, Lu 18:29 undu m. sha ci u Tartor
 Lu 21:16 m. je kpaa vea na ne sha ikvey ve
 2Ko 12:14 m. ka ve koso kwagh sha ci u mbayev
 Ef 6:1 unghan nen imo i m. enev
 Kol 3:20 unghan nen imo i m. enev
MBAMAREN MBA TAMEN,
 1Ti 5:4 kimbin m. kwagh ve
MBAMGBE, Ro 12:13 Wasen nen ve sha m. vev
MBAMCOMBO, Heb 10:25 de bunden m. asev ga
MBAMPAY, 1Ko 1:10 m. ve de lu her atô wen ga
MBAMSEN, Mr 11:24 akaa a ne sônôn ken m. enev
 1Pe 3:7 sha er Aôndo ana venda u unghan m. enev
 Mp 8:4 insensi vea m. mba ucighanmbaiorov
MBAMTAVER,
 2Te 1:4 ishimataver man jighjigh ken m.
MBAMTSERA,
 Fil 2:21 mbagenev mba keren ka m. vev
MBAMAYEN, Ro 15:1 waan ishima a m. mba ior mba
MBANAHANTAR,
 2Pe 3:3 ayange a masejime m. a due
MBANAN JIGHJIGH GA, 1Ko 6:6 ken atejiri, hen m.!
 2Ko 6:14 i de zuan ne ken mzough a m. ga

MBANENGEN SHA YA, 1Ko 4:2 m. ve lu a mimi iyol
MBA NGEREN AKAA, Aer 17:28 er ior enev m.
MBANYAREV, Lu 14:12 u eren iniongo yô, de lehe m.
 1Ti 6:9 mba i hange ve u lun m., ka ve gba ken
 1Ti 6:17 m., ve de lu mbawan imanger ga
MBA NZUGHUL A IVAA SHA IDYA,
 1Ko 6:9 m. vea ya dyako u Tartor ga
MBAPASEN IJÔ, 1Ko 12:30 Ka ve cii ve lu m. yee?
MBAPERAPERA, 1Pe 3:12 ashe a Yehova nga sha m.
MBAPERAPERA GA, Aer 24:15 ngu va nderen m. man
MBAPERENATINDI, Lu 22:37 I wa un ken m.
MBASHIADA, Mp 11:3 m. uhar vea ôr kwaghôron u
MBASHIREN TIONNONGO, 1Ti 3:8 M. ve de lu
MBASOMBON, Mt 15:31 m. hingir dedoo
MBATAMEN, Ti 1:5 sha er u ver m. yô
MBA TAN IWANGER, Fil 2:15 ne mondo ne lu ior m.
MBATESEN, Ef 4:11 mbagenev ka mbakuran man m.
MBATIMEN, Aer 17:18 m. sha mfe u taregh
MBATOMOV, 2Ko 3:6 ka un a ne ve se kom u lun m.
 2Ko 5:20 m. mba ôron kwagh sha ityough ki Kristu
 2Ko 6:4 se mba tesen ser se mba m. mba Aôndo
MBATSEEN ASEMA, 1Ko 16:13 tile sha jighjigh, lu m.
MBATYOMOV, Mt 13:41 una tindi m. nav, vea kar a
 Mt 22:30 vea lu er m. mba shaav nahan
 Mt 24:31 m. vea kohol mba a tsough ve la
 1Ko 4:9 agirigi, tar kua m. yar u kenger
 1Ko 6:3 Ne fa er i lu se se va ôr m. iijr gaa?
 Heb 13:2 mbagenev nenge sha m. doo doo kpa ve
 1Pe 1:12 sar m. u gban ashe nengen
 Yu 6 m. mba ve de u eren ityom ve
MBAUMAV, Lu 20:38 ka u m., hen a na yô, mba uma
MBAUDUN MCIVIR U MIMI,
 2Te 2:3 saa m. vea hii van
MBUAUNGUN KWAGH, Ro 6:17 ne hingir m. a ishima
MBAUTAHAV, Ro 13:1 wa iyol sha ikvey i m. mba
 Ro 13:1 wa iyol i nan sha ikvey i m.
 Ti 3:1 ve lu sha ikvey i m., ve eren tom u dedoo
 2Pe 2:10 mba ve lahan m. la
MBA VE EREN AFERAKAA, 1Ko 6:9 m. vea ya
MBA VE MASE SHIN,
 Mp 12:17 za nongon ityav a m. la
MBAVENDANATINDI, Mt 7:23 Kar nen kera, ne m.!
MBAVESEN,
 Mt 6:24 Or a fatyô u eren m. uhar tom ga
MBAYANDYAKO, Ga 3:29 ônov mba Aberaham, m.
MBAYEV, Mt 11:16 m. mba kiriki sha ityembekasua
 Mt 18:3 saa ne gema ne hingir er m. mba kiriki
 Mt 19:14 De m. mba kiriki, de yangen nen ve ga
 Lu 10:21 u yer mbabughunashe, u pase m.
 1Ko 7:14 m. enev ma ve lu wang ga, kpa
 1Ko 14:20 lu nen m. mba kiriki sha kwagh u ifer
 2Ko 12:14 ka m. ka ve koso kwagh sha ci u
MBAYUDA, Ro 3:29 un ka Aôndo u M. tseeghle?
MBA ZENDEN EREN KPENGA, 2Ko 2:17 se mba m. ga
MCIEI, Mt 21:26 lor vea hume sha ci u m.
 Aer 4:17 de se ta ve m., se kaa
 1Yh 4:18 M. ma ken dooshima ga
MELITA, Aer 28:1 se mase fan ser iti i icile la ér M.
MEMEN, Mt 12:8 Wan u or ka Ter u lyanje i m.
MESIYA, Yh 1:41 Se zua a M.
 Yh 4:25 M. fa, M. ngu van, ka Kristu
M FA, Fil 4:12 M. er me er zum u ide, man
MFE, Lu 11:52 ne tóô kii i bughun hunda u m. kera
 1Ko 8:1 M. ka a na or nan mor iyol
MFE U VOUGH, Ro 10:2 mba a m. sha kwagh na ga
 Kol 3:10 u i lu geman hingir hegh sha m.
 1Ti 2:4 u ishima na i lu u ior cii ve zua a m.
MGBEGHAA, Yak 1:5 de gbe uwer u sônôn ga, ne m.

MHEN, Mt 22:37 Yehova a doo u ishima a m. wou cii
 Ro 7:25 ken m. wam yó, m ngu kpan u atindi
 1Ko 2:16 se mba a m. u Kristu
 2Ko 10:5 hanma m. a unguan Kristu
 Ef 4:23 hingir hegh sha tahav mbu kóòm m. wen
 Fil 2:5 lu nen a m. u Kristu Yesu lu a mi ne
MHEN U IYOLOUGH, 1Ko 2:14 or u eren kwagh sha m.
MHIL, Mt 24:8 Akaa ne cii ka di m. u ican tsó
MHÓONOM, Mt 5:7 Saan mba ve zungwen m. la iyol
 Mt 9:13 M soo m. ma zungwen, ka iníav ga
 Lu 6:36 Zungwen nen m. gbem, er Ter wen nahan
 2Ko 1:3 Ter u lun a m. ma zungwen
 Yak 2:13 M. ma zungwen hembra ijiórón
 Yak 5:11 Yehova zungwen m.
MHÓONOM MA ZUNGWEN, Kol 3:12 haa nen m. iyol
MIKÁEL, Mp 12:7 M. vea mbatyomov nav lu nóngon
MIMI, Yh 4:24 gba u vea cívir ken jijingi man sha m.
 Yh 8:32 ne fa m., nahan m. una pase ne
 Yh 14:6 Mo m ngu gbenda man m. man uma
 Yh 16:13 jijingi u m. la, una wase ne u kaven m. cii
 Yh 17:3 vea lu keren u fan ve, Aóndo u m. tswen
 Yh 17:17 Tsegha ve ken m.; kwaghóron wou ka m.
 Yh 18:38 Pilatu pine un ér: Ka nyi i lu m.?
 2Ko 8:21 er hanma kwagh sha m.
 2Ko 13:8 se fatyó u eren kwagh u hendan a m. ga
 Ef 4:25 hanmó wen nana óron kwagh u m.
 Heb 13:18 sar se u eren akaa cii sha m.
 2Pe 1:12 ne var a ityesein i m.
 3Yh 4 mer mbayev av mba zenden ken m.
 Mp 2:10 Tile sha m. zan zan ku
MIMI GA, 2Pe 2:3 tsughun ne sha akaaóron a m.
MIMI IYOL, 1Ko 4:2 mbanengen sha ya ve lu a m.
 Ti 2:10 ve tesen sha hanma gbenda cii ér mba a m.
MINA, Lu 19:16 Tere, m zua a liba umina pue sha m.
MINITI, Mt 6:27 Ka an nana seer m. sha ayange
MKAANEM, Aer 18:5 Paulu wa ityough tesen m. ma
 2Ti 2:15 pasen m. ma mimi tsembelee
MKAANEM MA AÓNDO,
 1Te 2:13 ne lumun u ner ka m.
 Heb 4:12 m. ma uma shi ka ma er tahav
MKPOSO, Heb 5:14 u fan m. u kwagh u dedoo a u
MKGUNGUM, Mt 10:16 lu nen sulaa er iyó, wang er m.
MKUR, Mt 24:14 ka zum la m. una va ye
 Mt 28:20 Me luun a ven zan zan shighe u m. u tar
 Yh 13:1 mbadondón Yesu doo un ishima ar ken m.
MKUREM, Mt 25:4 mbafankwagh tóó m. kua amenger
 Mr 14:4 Er nan i vihi m. ma human doon man
MLIAM, Aer 20:19 eren Ter tom a m. ashe, yan atsan
 Aer 20:31 m mem u wan kwagh a m. ashe ga
 Heb 5:7 Kristu sónon a m. ashe
 Mp 21:4 una ese ve m. cii sha ashe kera
MLU, 1Ko 7:31 m. u tar ne ngu geman
MLUASHE,
 Ga 2:6 Aóndo lumun or ka sha m. u nan ga
MLU U OR U SHA IYOL, Mt 22:16 u nengen sha m. ga
MMEM, Mt 11:28 Va nen hen a mo, me na ne m.
 Aer 3:19 una va ne a ashighe a m.
 2Te 1:7 ne mba yan ican, a nyór a ven ken m.
MNDER U SHIN KU, Mt 22:23 Mbasadushi kaan ér m.
 Yh 5:29 a ór ve ijiir sha m. la
 Yh 11:25 Mo m ngu m. man uma
MNENG, Ro 14:1 óron or ijiir sha ci u m. u nan kaha
MNGEREM, Yh 4:10 ma a ne u m. ma uma
 Mp 17:17 za a ve hen ihwembe i m. ma uma
 Yh 11:24 gbagakwase u a tem sha m. kposo kposo
MNGEREM MA DEEMEE, Mt 24:38 ayange a M. lu a va
 2Pe 2:5 va a m. sha tar u
MNYOON, Ro 8:22 akaa i gbe la nga ken m. zan zan
MOSE,
 Aer 7:22 M. lu a tahav sha mkaan kua sha ieren

2Ko 3:7 kanshio u kenger sha ishighe ki M.
MÓM, 1Ko 8:6 Aóndo ngu m. Ter kpa m., ka Kristu
 Ef 4:13 se kar zuan sha jigghijh u nan m.
MPAV, Mt 10:35 va ka sha u nan m.
 Ro 16:17 ver ishima sha kwagh u mba van a m.
MSAANYOL, Lu 8:14 m. dan ve
MSEN, Mt 5:44 eren m. sha ci u mba tóvon ne a ican
 Mt 6:9 Gba u ne eren m. sha gbenda ne nahan:
 Mr 1:35 Sev mbu ngur aven yó, a gba eren m.
 Lu 5:16 a yem ape or lu her ga yó, sha u za eren m.
 Aer 12:5 Peteru lu ken purusu, tiónnongo lu eren m.
 Ro 8:26 se fa kwagh u i doo u se er m. sha mi ga
 Ro 12:12 Taver nen ishima sha m. u eren
 1Te 5:17 Eren nen m. gbem
 2Te 3:1 za nen heman u eren m. sha ci wase
 Yak 5:15 m. u sha jigghijh u nan una bee oruange
 Yak 5:16 M. u orperapera
M SUGH U, Yh 11:41 Tere, m. er u ongom yó
MTIM, Mt 25:46 vea nyór ken m. u tsóron
 2Te 1:9 A tsaha ve sha m. u tsóron
MTSAHA, Mp 18:4 aluer ne soo u yan ma m. na ga yó
MTSERA, 1Ko 7:31 mba ve lu zuan a m. u tar kpa, ve
 1Ko 13:5 [dooshima] keren m. na ga
 2Ko 7:2 se tsugh or sha u keren m. wase ga
 Fil 2:4 de keren m. wen tseegh ga, kpa keren m. u
MTUUNUM, Ga 2:9 mba i nenge ér mba m. la
MURE, Kol 2:17 ka m. u akaa a a lu van la
 Yak 1:17 un kahan kposo er ka m. nahan ga
MYER, Lu 8:17 a lu m., u una va due ken igbar
MYOM, Lu 21:28 m. wen zurum a zurum je
 Aer 4:12 m. ngu hen ma orgen ga
 Ro 13:11 se hembra zurum a m. wase hegen
 Fil 2:12 eren akaa a van ne a m., a mciem man
 Mp 7:10 M. ka hen Aóndo wase a dugh ye
MZE, Ef 3:18 ma ne fe m. la vindi vindi
MZEHEMEN, 1Ti 4:15 ior cii vea nenge a m. wou
MZOUGH, Ef 4:3 za heman u lun ken m. u jijingi
 Ef 4:3 lu nen ken bem ken m.
 1Pe 2:17 m. u anmgbianev cii a doo ne ishima

N

NAAN, 1Ti 6:18 ve n. kwagh mgbeghaa, ve keghen
NAGH, Ro 12:1 gema nen ayol a en na nen n. ku uma
 Heb 13:15 naan nen Aóndo n. ku iwuese
NAGH KU WAIN, Fil 2:17 mba haan mo er ka n. nahan
NAHAN AÓNDO TAR, Ga 6:7 Mba n. ga
NAHAN UN TAR, Lu 22:63 ve gba n. shi tan un azu
NAHA UN TAR, Lu 18:32 vea n. shi vea ta un azer iyol
NAIN, Lu 7:11 a yem hen gar ugen, i yilan ér N.
NA ISHIMA YOU,
 1Ti 4:15 Henen sha akaa ne zulee, n.
NA JIGHJIGH, Ro 15:14 Anmgbianev av, m n. mer
NANA LU HER,
 1Yh 2:17 u nan eren ishima i Aóndo, n.
NA NEN, Mt 22:21 n. Shisar akaa a lu a Shisar la
NA SHA CI U, Mt 16:26 ka nyi or a n. uma u nana?
NDER, Yh 11:11 m ngu zan ve za n. un
 Aer 2:24 Aóndo n. un shin ku
 Ro 13:11 ihwa i i gbe u ne n. yó
NDEREN, Aer 24:15 mba va n. mbaperapera man
 1Ko 15:13 mba n. mbakpenev ga yó, Kristu
NDER IOR SHIN KU, Mt 22:30 a va n. vea er kasev ga
 Yh 11:24 una nder shighe u a n. sha iyange i
NDER VE, Yh 6:39 m va n. sha iyange i masetyó
NDUULUU, 2Ti 4:2 pasen u n.
NDYAR, Heb 10:29 n. Wan u Aóndo angahar
NE, Lu 12:48 or u i n. nan kpishi yó, a pine nan kpishi
NEER, Mt 14:20 kohol avur a n. yó, iv akese 12

NE JIGHJIGH, Yh 20:29 Saan mba ve nenge ga ve n.
 NE JIGHJIGH GA, 1Ko 7:12 kwase u nan n., nan lumun
 NE KWAGH, Aer 20:35 u nan n. ka hembe saan
 NENGE, Mt 6:1 de eren perapera sha u ior ve n. ga
 Yh 1:18 Ma shighe möm kpa or ngu a n. a Aôndo ga
 Yh 14:9 Or u nan n. a mo yô, nan n. a Ter kpa
 NENGEN, Ro 12:3 nana de n. iyol i nan i hemban
 Kol 3:22 i de lu sha ci u mba n. ga
 1Ti 5:8 aluer or ngu n. sha ior mba nan ga
 NENGEN A MI GA, 2Ko 4:18 ashe sha akaa a i n.
 NENGEN A NA GA, Heb 11:27 ngu nengen a Un i n.
 NGAM A MTSERA GA, Fil 3:7 kera n. sha ci u Kristu
 NGEEN JE, Ef 3:20 eren tom n.
 NGER, 1Ko 4:6 De eren kwagh i karen akaa a i n. la ga
 2Ti 3:16 Ruamabera jimin cii ka Aôndo a ne i n. ye
 NGEREN, Ro 15:4 akaa a i vande n. cii, sha u se
 NGIRIGH, 2Ti 4:3 sha u ve n. ve ato
 NGOHOL, Ro 14:1 N. or u jighjigh u nan a taver ga la
 Ro 15:7 n. mbagenev, vough er Kristu
 3Yh 8 gba keng u se n. ambaaior la sar sar
 NGOHOL IOR, Ro 12:13 Keren nen u n. sar sar
 Ti 1:7, 8 orkuran nana lu or u n. sar sar
 Heb 13:2 De hungur nen u n. sar sar ga
 1Pe 4:9 N. sar sar, a ahon a gban shio
 NGÔ, Ga 4:26 Yerusalem u sha la ka n. wase
 NGÔKEYGH, Mt 23:37 er n. ka a kohol ônov nav
 NGÔM, Lu 8:21 N. man anmgbianev av ka mban
 NGÔOR, Yak 1:19 n. a kwaghôron
 NGÔOR HEMBEN GA, 1Pe 3:7 ikyang ki n., ka kwase
 NGÔU, Yh 19:27 a kaa a orhenen ér: "Nenge! N.
 NGU UMA, 1Pe 3:18 kpa i nder un n. ken jijingi
 NGU VEA VESE, Mt 24:3 ikayv i tesen ér u n. imôngo
 NOA, Mt 24:37 Er lu sha ayanage a n. nahan
 NOM, 1Ko 7:2 hanma kwase nana lu a n. u nan
 1Ko 7:14 ivaa i n. u nan jighjigh ga ngi wang
 NOMBOR, Yak 1:26 kôron u n. nan tsaha
 Yak 3:8 orumace möm nana fatyô u kôom n. ga
 NOMSOMBAIOROV,
 1Ko 16:13 eren kwagh shainja i n.
 NOMSO MBAYAVEN A NOMSO, 1Ko 6:9 man n.
 NOOV, Ef 5:25 n., kasev enev ve doo ne ishima
 Kol 3:18 kasev, wa nen ayol a en sha ikyev i n. enev
 NOROM SHA KWAGH GA, Fil 4:5 ve nenge er ne n. yô
 NÔNGO, Lu 13:24 N. nen tsung
 2Pe 1:5 n. nen kpoghuloo sha afatyô wen cii
 Yu 3 n. kpoghuloo ne lu a jighjigh u nan
 NÔNGO ITYAV, 1Ti 6:12 N. mbi dedoo mbi jighjigh
 Ef 6:12 ka inyam man awame se lu n. a ve ga
 NÔNGON, 2Ko 5:11 se shi n. ser ior ve na jighjigh
 NÔNGON GBEEV, Ga 6:1 aluer or hii u n. yô
 Yak 3:2 se cii ka se n. acin imôngo
 NYIAR, Lu 10:18 Satan sen er n. nahan, va gba
 NYIMAN, Mt 16:24 nana n. iyol i nan nana tóô
 Aer 26:11 me nôngo yô, ve n. jighjigh ve u nan
 NYINYA, Mp 6:2 n. u pupuu lu, u tema sha mi la
 Mp 19:11 yô nengel n. u pupuu lu
 NYOHON, Yu 16 n. mbagenev zwa sha u zuan
 NYOON ISHIMA, 1Ko 13:5 [dooshima] n. ga
 NYOON IHYUNDUGH, Yh 10:20 Ngu a jijingi u bo, a n.
 NYOR KEN, Yu 4 ior mbagenev n. a ven myer
 NYORON, 1Ko 4:9 mbaapostoli, mase n. ken agirigi
 NYUMEN, 1Ko 7:5 De n. nen ayol a en ga
 NZUGHUL,
 1Pe 2:19 a n. nan kpa, ka kwagh u dedoo
 NZUGHUL KWAGH, 1Te 5:14 taan mba ve lu n. la icin
 NZUGHUL NZUGHUL, 1Ko 14:33 Aôndo u eren n. ga
 2Te 3:6 anmgbian u nan zenden n., de luun vea

O

OLEV, Ro 11:17 i asegh kon u o. u ken toho, i va zor
 ORAHIR, Aer 13:6 Bar-Yesu, lu o. shi
 ORAIE, Yh 8:44 Diabolo, o. shi ka ter u mbaerenaie
 ORCIVIRIGH, Aer 24:3 we, O. Feliku
 ORHEMEN, Mt 23:10 O. wen ngu möm, ka Kristu
 ORHYOM, Ro 12:20 ijen a kôr o. wou, na nan
 ORIBANAVE, 2Ko 8:9 Kristu hingir o. sha ci wen
 ORISHOLIBO, Lu 15:7 o. möm gema ishima, i ember
 Lu 18:13 Aôndo, zungwem mhôônon, m ngu o.
 ORIVANGELI, Aer 21:8 o. Filibu, lu ken
 ORJIR, Lu 18:2 O. u cian Aôndo ga, naan or icivir ga
 ORKAPINTA, Mr 6:3 Ka o., wa u Maria
 ORKPENALEGH, Lu 5:24 a kaa a o. la ér: Mough sha
 ORKURAN,
 Yh 10:16 hingir ikyum i möm, sha ikyev i o.
 1Ti 3:1 or ngu nongon sha u nana lu o.
 1Pe 2:25 o. man or u nengen sha uuma enev
 ORKURANILEV, Yh 10:14 Mo m ngu o. u dedoo
 ORMAANTYEGH, Ro 9:21 O. ngu a tahav ga zee?
 ORMBAIV, Mt 24:43 Aluer i fa ihwa i o. nana va yô
 1Te 5:2 iyange i Yehova ia va er o. ka nan va tugh
 ORNGOHOLKPANDEGH,
 Mt 18:17 nana hingir we er o.
 Lu 18:11 m sugh u er m lu er o. ne ga yô
 ORON IYEV, Ro 12:19 de o. ayol a en ga
 ORPASENVANGELI, 2Ti 4:5 er tom u n.
 ORSAMARIA, Lu 10:33 kunya kôr O.
 ORSHIADA, Mp 1:5 Yesu Kristu, u lu O. u jighjigh
 ORTOM, Lu 10:7 o. kuma injar i nan
 ORTWER, Lu 5:31 kwagh a gbe nan a o. ga
 ORTYOM, Aer 5:19 o. bugh ihinda i purusu la
 Aer 12:11 Yehova tindî o. na va yimam
 ORTYOM U TAMEN, 1Te 4:16 sha ikyenge i o.
 Yu 9 Mikael, o. n kperan ikyum i Mose
 OR U HE, Ef 4:24 haa nen o. iyol
 OR U HIMEN, 1Ti 2:5 o. ior a Aôndo kpa ngu möm
 OR U I FE NAN GA, Yh 10:5 i fa ikyenge i o. la ga
 ORUMACE, Yak 5:17 Eliya lu o. er se nahan
 OR U NAN WE NDOR,
 Lu 10:27 o. a we a doo u ishima
 OR U NENGEN SHA YA, Lu 12:42 Ka an nan lu o.?
 OR U PASEN KWAGH, 2Pe 2:5 Noa, lu o. u perapera
 OR U PAS, Ro 3:9 Er nen o. kua aeren a na la kera
 OR U VENDAN ATINDI, 2Te 2:3 o. una due ken igbar
 OR U WAN AVE, 1Pe 4:15 de ye ican i o. sha akaa ga
 OR U WAN NDOR, Lu 10:36 nan tese ér nan ngu o.
 OR U ZENDEN KPENGA, Mt 13:45 o., keren utagbede
 ORVESEN, Ro 14:4 nan tile shin nan gba yô, ka o.
 Kol 4:1 ne kpa O. wen ngu sha
 ORVESEN U TAMEN, Aer 3:15 ne wua O. u nan ior
 Heb 12:2 Yesu, O. u jighjigh u nan wase
 ORWANATINDI, Yak 4:12 O. kua Orjir ngu möm
 ORWASEN, Yh 14:16 una na ne o. ugen
 Yh 14:26 o., ka icighan jijingi je la, una tese
 ORWUANOR, Yh 8:44 Ngula lu o. sha hihii je
 ORYIMAN, Aer 5:31 Orvesen u Tamen man O.
 ORYUDA, 1Ko 9:20 m lu vea Mbayuda, m hingir er O.
 ÔNOV, Ro 8:14 Mba jijingi a hemene ve cii mba ô.
 Ro 8:21 ian i icivirigh i ô. mba Aôndo
 Ga 3:29 ne mba ô. mba Aberaham jim jim
 Ef 6:1 Ô., unghan nen imo i mbamaren enev
 1Yh 3:2 hegen se mba ô. mba Aôndo
 ÔNOV MBA KASEV, Aer 21:9 ô. Unyiin, ve er noov ga
 ÔÔ, 1Ko 6:11 i ô. ne; i tsegha ne
 ÔON, Yh 13:5 gba ô. mbahenen angahar
 ÔR, Aer 15:32 ô. anmgbianev akaa a taver ishima
 ÔR AONDO KWAGH, Ro 14:12 hanma wase nana ô.
 ÔR KWAGH, Kol 4:6 fa er ne ô. a nan ve a doo ya

ÔRON, Mt 16:22 Tere, de ô. kwagh la ga
Aer 8:30 U kav kwagh u u lu ô. ne kpa?
ÔRON AJIR, Fil 1:7 me ô. me pasen loho u dedoo

P

PAAN, Mt 20:28 Wan va na uma na sha u p.
PARADISO, Lu 23:43 u va lu vea mo ken P.
Pa 20:12-4 Yange i tōō un i za a na ken P.
PASE, Mt 11:25 y mer babughunashu, u p.
Mt 24:14 a p. loho u dedoo u Tartor ne
Yh 1:18 Ka un a p. se kwagh Na ye
Yh 18:37 sha er me p. mimi la ken igbar yō
Ro 8:19 veren ashe keghen shighe u a va p. ònov
Ro 10:10 p. ken igbar sha u zuan a myom
Ro 10:14 vea ungwa, aluer or p. ve ga yōō?
1Ko 2:10 Aōndo p. se a sha jijingi na
Ef 3:5 i p. kwaghmyer hen mbaapostoli
2Ti 3:14 akaa a u fe, i a p. u ve u ne jighjigh la
1Yh 1:9 se p. asorabo yō, un ka u jighjigh, una
PASEKA, 1Ko 5:7 i na Kristu, waniyōngo u P.
PASEN, Mt 9:35 Yesu lu p. loho u dedoo u
Lu 8:1 gba zenden p. loho u dedoo
Aer 17:3 Lu p. shi tesen ken ruamabera
2Ti 4:2 P. loho u Aōndo; p. u nduuluu
Yak 5:16 p. nen hanmō wen asorabo a en
PASEN KWAGH, 1Pe 3:15 waan iyol keghen u p.
PAULU. Nenge ishember i SAULU la kpa,
1Ko 1:12 Mo m ngu or u P.
PAV, Mt 25:32 una p. ior mbagenev una ver kposo
PAV IVA, Mt 19:9 p. sha ci i idya
Mr 10:11 aluer or p. a kwase u nan, za er ugen yō
PERAPERA, 2Pe 3:13 ka ken a ve p. una tema
PEREN, 1Te 4:6 Or mōm nanā de p. atindi sha
PERUTYA, Ef 6:16 tōō p. u vesen, ka jighjigh u nan
PETERU, Mt 14:29 P. zende sha kwamnger
2Ti 2:24 P. dono de ijime lu van ken ica
Yh 18:10 P. lu a sanker, nahan a tsua a gber kpan
Aer 12:5 P. lu ken purusu, kpa tōōnongo
PILATU, Yh 19:6 P. kaa ér: mo m zua un a ibo ga
PINE, Lu 12:48 u i ne nan kpishi, a p. hen a nan kpishi
PIR VE ASHE, 2Ko 4:4 aōndo u tar ne a p. a ishima
PRISILA, Aer 18:26 P. man Akwila kua a na ve za
PRISTI, Heb 2:17 p. u vesen u zungwen mhōōnom
PUPUU, Mp 7:14 ôō akondo, a hingir p.
PURUSU, Mt 25:36 m lu ken p. kpa ne za nengem
Aer 5:18 ve kōr mbaapostoli ve wuhe ken p.
Aer 5:19 ortyom bugh ihinda i p. la
Aer 12:5 Peteru lu ken p., tōōnongo lu eren msen
Aer 16:26 imaagh ki p. la ci tenger
Heb 13:3 Umbur nen mba ve lu ken p. la
Mp 2:10 Diabolo una zer wuhen ne ken p.

R

RAKUMI, Mt 19:24 hembra kan zange u r. a nyōr hen
RIGAUTYA, Ef 6:14 r., ka perapera je la
RUAMABERA, Mt 22:29 ne fa R. ga, shi ne
Lu 24:32 lu yeghen se zum lu pasen R. la
Aer 17:2 lu wasen ve u kaven akaa a ken R.
Aer 17:11 ve lu timen ken R. ayange ayange
Ro 15:4 ishimasurun i ken R. la na se
2Ti 3:16 R. jimin cii ka Aōndo a ne i nger ye

S

SAA, Lu 15:24 wan wam ne yange s., kpa i zua a na
SAAN,
Mt 5:3 S. mba i sar ve tsung u fan Aōndo la iyol
Yh 12:13 S. un u a ve ken iti i Yehova la iyol!
SAAN ISHE, 2Ko 4:16 or u sha iyol ka una s.
SAAN IYOL, Aer 20:35 u nan kwagh ka i hembra s. a
SAGH, Mt 18:18 nyiyōkwagh i ne s. cii
SAGH A SAGH, Mp 3:16 er u s. yō

SAKIU, Lu 19:2 S., lu torkpande

SAMARIA,

Yh 4:7 Kwase S. za va u va kesen mngerem
SANGEN A SANGE, Aer 10:34 m fa, Aōndo s. a s. ga
Yak 2:9 aluer ne za hemen u s. yō

SANHEDERIN,

Aer 5:41 ve due sha ashe a S., ve ember
SANKER, Mt 26:52 mba ve tōōn s. vea kpe sha s.
Ef 6:17 s. u jijingi, mkaanem ma Aōndo
Heb 4:12 mkaanem ma Aōndo ese hembra s.

SARA,

1Pe 3:6 S. ungwan Aberaham, yilan un ér terem
SAREM TSUNG, Ro 1:15 s. u ma m yōō loho u dedoo
Fil 1:8 s. u nengen a ven

SAR, 1Pe 2:2 atumba a mkaanem ma Aōndo, a s. ne
SAR SAR, 2Ko 9:7 or u nan kwagh s. nan doo Aōndo
1Ti 1:11 loho u dedoo u iengem, u Aōndo u s.

SATAN, Mt 4:10 Yem kera, S.! Gadia i nger ér
Mt 16:23 a kaa a Peteru, ér: Kar hidem ken ijime, S.!

Mr 4:15 S. a va dugh loho kera
Ro 16:20 Aōndo una cagh S. shin angahar a en
1Ko 5:5 na nen imbaor la sha ikvey i S.
2Ko 2:11 sha er S. una tsugh se ga yō

2Ko 11:14 S. yeren iyol er ka ortyom u iwanger
2Te 2:9 a tahav mbu S.
Mp 12:9 tse-iyō u i yilan ér Diabolo man S.
Mp 20:2 a kange S. anyom 1,000

SAULU, Aer 7:58 gumor ugen, i yilan un ér S.

Aer 8:3 S. nyōr u tan num sha tōōnongo
Aer 9:1 ishima lu vihin S. tsung, lu tan kume ér
Aer 9:4 S., S., er nan u tōvon mo a icana?

SEER TAVER, Ro 14:19 eren nen akaa a s. mbagenev
1Ko 8:1 Mfe ka a na or nan moron iyol, dooshima s.
Yu 20 s. nen ayol a en asema sha ityesen

SEKARIA 1., Lu 11:51 awambe a S., u i wua un

SEKARIA 2., Lu 1:5 pristi ugen i yilan un ér S.

SENDEGH, 1Ti 6:4 or u s. ayōōso shi gban anyiman

SENDEM, Mp 12:10 u a s. anngbianeve aseve ityough

SHA, Yh 3:13 i lu je or ngu a kōondo nan yem s. ga

2Ko 12:2 i tōōn u i za a na s. u sha utar

SHA ICAN, 1Pe 4:18 a yima orperapera s.

SHA INJA, Ro 13:13 zenden nen s., er ka tetan nahan

SHA INJA SHA INJA, 1Ko 14:40 eren akaa s.

Ga 5:25 za hemen u eren kwagh s., sha iwasen i

1Ti 3:2 orkuran, nanā eren kwagh s.

SHA ISHIGH, Ro 12:2 a lumun, shi a lu vough s. nagh

SHAMI GA, 1Ko 6:7 a er kwagh a ven s. kpa gba

SHIADA, Mt 18:16 s. u sha zwa u iorow uhar shin utar

Mt 24:14 pase Tartor sha u lu s.

Yh 7:7 Tar kōrom ihyom, sha ci u m ngu eren s.

Aer 10:42 tindi ér se pase kwagh shi se er s.

Aer 28:23 eren s. sha kwagh u Tartor vighe vighe

SHIGHE, Yh 7:8 s. wam ngu a kuma vough ga

1Ko 7:29 s. kera shi vese ga

Ef 5:16 eren kwagh a s. wen shainja

SHIGHE U I VER, Lu 21:24 s. akuraior la

SHIMON,

Aer 8:18 S. tōondo zwa ér una na ve inyaregh

SHION, Mp 14:1 sha Uwo u S., vea 144,000

SHISAR, Mt 22:17 U tan S. kpandegh ka sham?

Mr 12:17 Na S. akaa a na, kpa akaa a Aōndo yō

Yh 19:12 u pase or ne yō, u ngu ijende i S. ga

Yh 19:15 Se mba a tor ugen ga, saa S.

Aer 25:11 Me za a ijiir ne hen S.!

SHOJAA, 2Ti 4:2 Or u eren tom s. mōm nan nyer iyol

SIFA, 1Ko 15:5 ande hen S., man hen Mbaapekaruhar

Ga 2:11 S. va ken Antiōki, m vanda kwagh a na

SODOM, 2Pe 2:6 vanda S., kwagh ne hingir ikayv

Yu 7 S. man Gomora ve hingir icantan

SOLOMON, Mt 6:18 S. a iengem na cii je kpa

SOO, 1Ko 12:18 a ver hanma sha inja vough er a s. la
Kol 1:10 eren hanma kwagh u Yehova a s.
SÓN, Mt 6:8 ngu a fa akaa a a gbe ne, je ne lu a s. ga
Yh 14:13 nyityókwagh i ne s. ken iti yam cii, me er
1Yh 5:14 i se s. sha ishima na cii

SÓNÓN, Mt 7:7 S. nen her, nahan a na ne
Ef 3:20 hemban akaa a se s. la

SÓNÓN NEN IVEREN, Lu 6:28 s. sha mba ve we ne
Ro 12:14 S. sha ci u mba ve tóvon ne a ican la

SÓR, Lu 4:23 Ortwer s. ase iyol you
Yh 14:2 m ngu yemen me za s. ne ijiir
Aer 15:36 se s. anmgbianev se nenge er ve lu yó

SUGH, Aer 28:15 Er Paulu nenge a ve yó, a s. Aóndo
SUGHUN, 1Ko 1:4 Ka m shi s. Aóndo sha kwagh wen
Ef 5:20 s. Aóndo sha hanma kwagh

2Yh 10 de s. nen nan ga
SULAA, Mt 10:16 lu nen s. er iyó, wang er mkungum

SULE, Mt 13:38 s. la ka tar
1Ko 3:9 ne mba s. u Aóndo a lu kahan yó

SULE U WAIN, Mt 20:1 mba vea yar un tom ken s.
Mt 21:28 Wan wam, yar ken s. nyian

Lu 20:9 Orgen er s., maa mough yem zende
SUNDA, Mt 9:37 s. ngee, kpa mbasundan mba kpuaa

2Ko 9:6 or u nana lóo cuku yó, nana s. cuku
Ga 6:7 Kwagh u or nan lóo cii, ka un shi nana s. ye
Ga 6:9 se s., aluer se yina ishima ga yó

SUR, Mt 5:4 Saan mba ve zungwen la iyol, a va s. ve
SURUN,

2Ko 1:4 sha er se fatyó u s. mbagenev asema
1Te 2:11 se lu wan ne kwagh shi s. ne asema

SUSEN, Lu 22:48 teen Wan u or sha u s. un zwaa?

SUUR, 2Ko 1:9 se s. sha ayol ase ga, se s. sha Aóndo
Ef 4:11 ngu s. sha tahav mbu Aóndo a ne la

T

TAHAV, Mt 28:18 I nam t. sha akaa cii

Mr 5:30 kav er t. mbu dugh ken iyol na yó
Lu 4:6 Me na u t. sha akaa ne, ga iengem i a

Aer 1:8 ne va ngohol t. zum u icanhan jijingi
2Ko 12:9 or u agee a yen nan m tesen t. av

2Ko 12:10 shighe u m lu a agee ga, ka m lu a t.
Fil 2:13 ka Aóndo a nan ne t. ye

TAHAV GA, 1Ko 1:27 akaa a ve nengen ér nga a t. la
TA HWA, 1Pe 2:23 Zum u lu yan ican kpaa, t. ga

TAKEDA, Mt 19:7 Mose ór kwagh u nan kwase t.
Mp 20:15 i nenge a iti ken t. u uma ga

TAR, Mt 5:5 mba ishima legh legh vea ya dyako u t.
Lu 9:25 zua a t. cii kpa gama tim

Yh 15:19 ne mba ior i t. ne ga, t. kór ne ihyom
Yh 17:16 Mba ior i t. ne ga

1Yh 2:15 T. u de doon ne ishima ga, shin
1Yh 2:17 t. ngu karen kera, kpa or u

TARTARU, 2Pe 2:4 kende mbatoyom ken T.

TARTOR, Mt 6:10 T. wou u va. I er ishima you
Mt 6:33 za nen hemen u keren T. hiihihi kua

Mt 21:43 a ngohol T. a na ikyurior igen

Mt 24:14 a pase loho u dedoo u T. ne

Mt 25:34 Va ya nen dyako u T.. I ver sha ci wen
Lu 12:32 Ter wen lumun u nan ne T. la

Lu 22:29 m ngu yan ikyur i t. a ven

Yh 18:36 T. wam ka u shin tar ne ga

Aer 1:6 ka hen shighe ne u lu hiden a t. her yee?

1Ko 15:24 una gama T. una na Aóndo

Ga 5:21 mba ve eren akaa ne vea ya dyako u T. ga

Kol 1:3 a nyór a vese ken t. u Wan na

Mp 1:6 se hingir t. man upristi sha ci u Aóndo

Mp 11:15 T. u uumace hingir T. u Ter wase

TAR UA TENDER, Lu 21:11 T. tsung sha ajiri kpishi

TA TE TA, Fil 1:23 ishima hingir mo t. sha akaa a ahar

TAVER, Lu 22:32 u hide yó, t. anmgbianev or asema

Aer 13:15 lu a ma kwagh u ne ór u t. ior asema yó
Aer 14:22 ve lu t. mbahenen asema, u nan jighjigh

Ro 1:12 sha er se t. ayol a ase asema yó

Ro 15:1 waan ishima a mbamyan mba ior mba ve t.

1Ko 10:23 i eren akaa, kpa ka akaa cii a t. or ga

1Ko 14:26 eren akaa cii sha u t. mbagenev asema

Ga 6:1 ne mba ne t. ken jijingi la

Kol 3:16 Tesen nen shi t. nen hanmó wen ishima

Ti 1:9 nana t. mbagenev ishima sha ityesen

Heb 5:14 kwaghyan u t. ngu sha ci u mbaganden

Heb 10:25 se t., se hembra eren nahan cii

TAVER GA, Ro 14:1 Ngohol or u jighjigh u nan a t. la

1Te 5:14 wasen nen mba ve t. la, waan nen ishima

TAVER ISHIMA, Mt 24:13 u nan t. zan zan mkur la

1Te 2:2 Aóndo na yó, se t. se pase ne loho

TEBUL, 1Ko 10:21 u yan kwagh sha t. u Yehova kua

TEEM, Mt 26:21 móm ken a ven nana t.

TEM, Yh 8:37 kwaghóron wam t. ken a ven ga

TEMBEKASUA, Aer 17:17 lu wasen ior sha t. u kaven

TE MCIEM, Ef 6:9 eren a ikpan nahan, de te ve m. ga

TEMPEL, Shi nenge YA,

Mt 21:12 nyer ken t. yó, zenda

Yh 2:19 Hembe nen t. ne me maa ken ayange atar

1Ko 3:16 Ne ayol a en ne mba t. u Aóndo

TENDE ZWA, Heb 10:23 un u a t. la ka u jighjigh

TENDER, 1Te 3:3 or móm nana t. sha atsan ne ga

TENDER GA, 1Pe 5:10 Aóndo una na ne t.

TENGE TENGE, 2Te 2:2 de hingir nen t. ga

TENTI, Aer 18:3 ve eren t.

2Ko 12:9 tahav mbu Kristu za hemen u lun er t.

Mp 21:3 T. u Aóndo ngu hen ató u uumace

TER, Mt 6:9 T. wase u sha, i tsegga iti you

Mt 9:38 zamber nen T. u sunda, a tindí mbatomov

Mt 23:9 de yer nen or móm shin tar ne ner t. ga

Lu 15:20 t. na yevase za kuve un

Yh 5:20 T. tesen Wan akaa a un iyol na a eren la

Yh 10:30 Mo man T. se mba móm

Yh 14:6 nana gba van hen T. ga, saa nana kar

Yh 14:9 or u nan nenge a mo yó, nan nenge a T.

Yh 14:28 T. hembam

Yh 14:28 ember er m lu yemen hen T. yó

1Ko 7:39 ian i vóson or, kpa i lu ken T. tseggh

TERE, Mt 7:22 T., ka ken iti you se lu óron akaa

TEREM, Mt 22:44 Yehova kaa a T. ér

Lu 2:49 er i gbe u me luun ken iyoi u T. gaa?

TEREN, Ef 5:3 u t. tsó kpa i de teren hen ató wen ga

TER U HEMBAN CII, Aer 4:24 T., u u gbe sha man tar

TESE, Lu 3:8 ume nen atam a t. mgemshima yó

Ro 2:21 ka u t. orgen, man er nan u tesen

Ro 5:8 Aóndo t. se dooshima na

1Ti 2:12 M na kwase ian mer nana t. ga

Heb 8:5 er hanma kwagh a lu er i t. u nahan

TESEN, Mt 7:29 lu t. er ka or u i ne nan tahav yó

Mt 15:9 ka atindi a ior ve t. ye

Mt 28:20 t. nen ve u kuran atindi cii

Yh 5:20 Ter t. Wan akaa a un iyol na a eren la

Yh 7:16 Ityesen i m t. ka i yam ga, kpa ka i

Aer 17:3 Lu pasen shi t. ken ruamabera

2Ko 6:4 se mba t. sha hanma gbenda cii ser

TESEN ERDOO, 2Ko 6:2 hegen ka shighe u t.

TESEN SER, 2Ko 4:2 t. se mba eren kwagh u vough

TILE, 1Ko 10:12 or u nan hen ér nan t. la

TILE DONG, 1Ko 1:8 una na ne t.

1Ko 16:13 t. sha jighjigh u nan

Kol 2:7 t. sha jighjigh u nan

TILE NEN DONG, 1Ko 15:58 t. de tenger nen ga

TIM, 2Pe 3:7 a va t. mba ve vende Aóndo la

TIMBIR, Lu 12:45 nana kaa ér, Orvesen wam t. u van

TIMEN, Aer 17:11 ver ishima zulee t. ken Ruamabera

TIMIN, Mp 11:18 u t. mba ve lu vihin tar la

TIMOTEU, Aer 16:1 Orhenen ugen lu her, i yilan ér T.
1Ko 4:17 tindin T., wan u doon ishima man u
1Ti 1:2 T., wan u mimi sha kwagh u jighjigh u nan

TINDI, Mr 12:28 ka t. u han a lu u hiihi?
Mr 12:31 T. ugen hembra a ahar ne ga
Yh 13:34 t. u he, doo nen ayol a en
Ga 6:2 ne kure kwagh u. u Kristu a tese la
Yak 2:8 ne mba kuran t. u tor

TIÓNNONGO, Mt 16:18 ka sha vande ne me maa t. ye
Aer 20:28 kura t. u Aóndo

TOM, Mt 20:28 Wan u or va sha u eren mbagenev t.
Mr 10:43 or u hemban nanā lu or u eren ne t.
Yh 5:17 Terem ngu eren t. zan zan hegen
Aer 20:24 u kuren zende wam u uma ne kua t. u Ter
Ro 11:13 er t. wam u lum kwagh u icivirigh yó
Ro 12:11 Eren nen t. de lu mba wan hwev ga
2Ko 4:1 mbaeren t. ne sha mhóðnom ma i zungu se
2Ko 6:3 a zua a mba kwagh u shin sha t. wase ga
Ga 5:13 eren mbagenev t. sha dooshima
Ef 4:16 Hanma ilyeegh ka kii a eren t. shainja
1Ti 1:12 a nengem a mimi iyol, nahan a nam t.
2Ti 4:5 er t. wou vighe vighe
1Pe 1:13 kange nen ishima u eren t.
1Pe 4:10 eren nen t. u wasen hanma wen

TOM U NENGEN SHA,
1Pe 5:2 Kuran ikyumile, eren t. i
TOR, Mt 21:5 T. wou ngu van, a henda jaki
Mt 27:29 Se mba sughun we, t. u Mbayuda!
Yh 12:31 a kar a t. u tar ne kera
Yh 14:30 t. u tar ne ngu van, ngu a kwagh u
Yh 19:15 Se mba a t. ugen ga, saa Shisar
Ro 6:12 de lumun nen ner ishilibo i ya t. ken
Ro 6:14 gba u ishilibo la ya t. sha a ven ga
1Ko 15:25 gba keng u una tema t. zan zan
Mp 5:10 vea tema t. sha tar

TÖV, Mr 10:30 ónov man ishule, shi a t. nan a ican
Yh 15:20 Aluer ve tövom a ican yó, ne kpa vea t. ne
Aer 22:4 M t. mba zan sha Gbenda u Ter ne a ican
Ga 6:4 hanma or nana t. sha aeren a nan

TÖVON, Mt 13:21 ka a t. nan a ican yó, nan gba fele
Mr 4:17 ka a nguren t. ve a ican yó, ve gba fele
Ro 12:14 Sónon nen iveren sha ci u mba ve t. ne
1Ko 4:12 vea t. se a ican kpa, se wa ishima her
1Ko 11:28 nanā hii t. iyol i nan nanā nenge
2Ko 4:9 mba t. se a ican, kpa i kende se ga

TÖVON AKAA, 1Te 5:21 T. akaa cii; kór u dedoo
TSAASE, 1Pe 5:10 Aóndo una t. ne una bee
TSASHA, Mp 3:19 Mba ve doom ishima cii, ka m t. ve
TSAHAN, Heb 12:11 ka a t. se, se mba ember ga
TSAN PER, 2Ko 6:5 u t. acin imôngo, man u lun ijen
TSA PER, 2Ko 11:27 m t. acin imôngo

TSEEN ISHIMA, Ro 12:11 Jijingi a lu na nen mba t.
TSEGHA, Lu 11:2 Tere, i t. iti you

TSEMBELE, 1Ko 14:40 i eren akaa cii t.,
TSENGAN HENEN, Ro 13:14 de t. sha asaren a
TSER, Mp 12:12 kwagh a t. tar man zegemnger
TSEREM, 1Ko 9:16 aluer m pase ga yó, kwagh a t.
TSEREN NE GA, Fil 3:1 ka sha u kwaghbo a de t.
TSOMBOR, Ef 3:15 un u hanma t. cii u zough a iti hen

TSO UY, 2Ko 11:25 T. a mo acin atar
TSONGO, Ro 2:29 i t. nan ka ken ishima sha jijingi
TSUA, Ro 9:11 lu Un iyol na una t. or u soo u yilan la
TSUGH, Mt 24:24 aluer ve fatyó yó, vea t. mba
Aer 5:9 ne t. jijingi u Yehova?

TSUGHUN, Kol 3:9 De t. nen mó wen ga
TSWEN, Yh 16:32 ne undum t. Kpa m ngu t. ga
TSWEREN, 1Ko 7:35 ka u t. ne kwagh ga, kpa
TUGH, Ro 13:12 T. za kpishi; sev mbu sóón a ven

TUMBULUU, Heb 5:11 ne hingir mba ungan t.
TUME ITYOUGH, Lu 10:40 Marta t. eren akaa kpishi

U

UANGE, Mt 9:35 been ior hanmainja i u.
Yak 5:14 Ma or ngu ken a ven u nan lu u. yóð?

UANTIKRISTU,
1Yh 2:18 hegen kpa u. due mba kpishi

UBOMBAUANGEV,
Lu 21:11 u. vea lu sha ajiri wue wue

UDENARIU, Lu 7:41 móm lu injó i u. 500
UDERAKEMA, Lu 15:8 lu a agbenger a u. pue

UDUBU PUE PUE, Mp 5:11 iyenge ve lu u. kwa u.
UFALUWA, Lu 12:27 Nenge nen er u. ka ve vese yó

UGBASEELA, Mt 7:15 u. mba eren akóv a iyóngo
Lu 10:3 tindin ne er iyóngo hen ató u u. nahan

UHAR UHAR, Lu 10:1 tsua 70 tindí ve u.
UICIGHANMBAIOROV, Heb 12:14 Keren nen u lun u.

UIHYURENMBARUAMABERA, Mp 20:12 shi i bugh u.
UIKYANGEN GA, Yh 8:32 mimi pase ne, ne lu u.

UIYUUA, Ro 8:21 ónov mba Aóndo mba i pase ve, ve lu u.
2Ko 3:17 pe jijingi u Yehova a lu yó, or lun u.

UINIONGO, Ro 13:13 nyór iyol ken u. mba dang
Ga 5:21 msórom ma hunden, man u. mba dang

UIYENDEZWA, 2Ko 1:20 u. mba Aóndo hingir een
UIIVANDE, 2Te 2:9 u. mbaaiev man akaa a kpilighyol

UIYUA, Ro 12:6 se mba a u. kposo kposo
Ef 4:8 a na u., ka nomsombaiov

UJENDE, 1Ko 15:33 U. mba bov mba vihin
UJIJINGI, Mt 8:28 iorov uhar mba lun u. mba bov

U KAVEN, Aer 17:2 lu wasen ve u. Ruamabera
UKPER, Lu 5:4 haa nen u. enev, kór nen ishú

UKRISTU MBAAIEV, Mt 24:24 U. vea due
UMA, Mt 22:37 Yehova a doo u ishima a u. wou cii

UMA U TSÓRON, Lu 18:30 shi nana zua a u.
Yh 9:24 or u nan kerén ér nana war u. u nan yó

UMA U TSÓRON, Lu 18:30 shi nana zua a u.
Yh 17:3 u. yó, saa vea lu kereu u fan we

UMA U TSÓRON, Lu 18:30 shi nana zua a u.
Aer 13:48 mba ve lu a ishima i mimi i zuan a u. la

UMA U TSÓRON, Lu 18:30 shi nana zua a u.
Ro 6:23 iyua i Aóndo a ne yó, ka u.

UMA U TSÓRON, Lu 18:30 shi nana zua a u.
1Ti 6:12 kór ave gbang sha u.

UMBUR, Lu 22:19 Eren nen kwagh ne sha u. mo
Heb 10:32 za hemen u u. ayange a ken jime la

UMET, 1Pe 1:12 ka i lum pe u. ne akaa ne
UME ITYOUGH, 1Ko 11:14 nomsoor nanā u. ka kunya

UNDU, Mt 19:29 hanma or u nan u. uya shin ishule
Fil 2:7 yange u. akaa a na cii, nyór ken mlu u kpan

UNDU, Mt 19:29 hanma or u nan u. uya shin ishule
Heb 13:5 me u. u ga, shi mayange me kende u ga

UNDUM, Yh 8:29 u. tswen ga, sha ci u m eren
UNGWA, Aer 4:19 u. imo yen, i de lu imo i Aóndo ga

UNGWA IMO,
Ro 10:14 a er nan vea u., aluer or pase ve ga yóð?

UNGWA IMO,
Aer 5:29 Gba keng u se u. i Aóndo, a lu i

UNGWA KWAGH, Fil 2:8 u. zan zan ar ken ku
UNGWAN, Mt 17:5 Wan wam. Doom a na. U. nen un

UNGWAN, Mt 17:5 Wan wam. Doom a na. U. nen un
Ef 6:5 ikpan, u. nen imo i mba ne lu sha ikvey ve la

UNGWAN, Mt 17:5 Wan wam. Doom a na. U. nen un
Yak 1:19 lu tsev tsev sha u u. kwagh, ngóór a

UNGWAN IMO, Ro 16:26 a na un jighjigh shi a u. na
 UNGWAN KWAGH, Ro 5:19 ieren i u. i or môm na ior
 Heb 5:8 a hen u. u. sha akaa a yange ya ican
 UPRISTI, Aer 6:7 ikpela i u. kpishi na jighjigh
 1Pe 2:9 u. mba lun ator, icighanikuyior,
 Mp 20:6 u. vea tema tor anyom 1,000.
 UPROFETI, Aer 10:43 U. cii er shiada sha kwagh na
 UPROFETI MBAAIEV, Mt 7:15 u. a aköv a iyôngo iyol
 Mt 24:11 U. vea due vea tsugh ior kpishi
 Mr 13:22 u. vea er akaa a kpilighyol
 UR, 1Ko 3:6 m lóó, Apolo u.
 1Ti 1:19 tso u. a ve sha kwagh u jighjigh u nan
 URA,
 Mt 5:45 ka a na u. u. nôô sha mbaperapera man
 URE, Fil 2:26 ishima za [Epafroditu] iyol je a u.
 URUGH, Yh 6:44 saa Ter una u. nan
 USAA, Mr 15:17 ve tume idyer i tor sha u., ve cir un
 USHA, 2Pe 3:13 u. mba hev man tar u he
 USHIRMBAIOROV, Heb 11:13 ve lu u.
 USU, Mt 25:41 u. u. tsörön, mtsaha u sha ci u Diabolo
 1Ko 3:13 u. la ua tese imba kwaghmaan u hanma or
 1Te 5:19 De pirin u. u. jijingi ga
 2Ti 1:6 iyua la j seer er ka a kende u. nahan
 2Pe 3:7 i ver ve sha ci u u.
 UTAGBEDE, Mt 7:6 de geman u. kenden igyo ga
 Mt 13:45 Tartor ngu er or u keren u. yô
 UTALENTI, Mt 25:15 u môm u. utaun, ugen uhar
 UTEMPEL,
 Aer 17:24 tem ken u. mba i maa sha ave ga
 UTER, 1Ko 8:5 mbaaôndo mba kpishi, u. kpa kpishi
 UTOR, Lu 21:12 A za a ven hen u. man ugomna
 Aer 4:26 U. mba tar ne mough ahendan
 Mp 18:3 u. mba tar ne er idya a na
 UTYA, 1Ko 14:8 ka an nana wa iyol i u.?
 UWAR, Aer 2:31 i undu Kristu shin U. ga
 Mp 1:18 ngu a akii a bughun hunda u ku man u. U.
 Mp 20:13 ku man U. na mbakpenev
 UWEGH, Mt 6:3 u. ku imesegh ku de fe kwagh u.
 Yh 12:38 ka an Yehova a tese nan u. nagh?
 UWER, Lu 21:25 akav aa due sha iyange, u. kua asan
 UWO U OLEV, Lu 22:39 yem sha U.
 Aer 1:12 U. u u lu ikuya a Yerusalem la
 UYA, Aer 5:42 ve gba uwer ga, ve lu tesen sha u. u.
 Aer 20:20 tesen ne ken igbar man sha u. u.
 UYUUGHYUGHMBAAKAAV, Mp 18:7 a ombo u.
 UZEGEMBAAKAAV, Ro 12:16 ishima sha u. ga

V

VA, 1Ko 15:32 gbaa yan kwagh man kwagh, se v. kpe
 Mp 22:17 or u nan lu ungowan cii nana kaa ér, V.!
 VAA, Mt 26:75 a due ken won a za v. tsung
 VA AHENGE, Ro 9:33 u nan ne un jighjigh nana v. ga
 VAAN, Lu 6:21 Saan mba v. hegen la iyol, ne va
 Ro 12:15 v. a mba ve v. la
 VAN, 2Te 1:6 u v. a ican sha mbara mba
 VANDE, Mt 7:24 maa iyoi u nan sha v.
 VANDE ZUAN, Heb 6:4 v. a iyua i yemen sha
 VANGERTIÖR, Ro 4:21 lu a v. ér Aôndo una fatyô
 2Ko 5:6 se lu a v. taveraa
 2Te 3:4 se mba a v. ken Ter sha kwagh wen
 VAR, Ro 12:9 v. a kwagh u dedoo
 VENDAM, Mr 14:30 u v. kwa tar
 VEREN ASHE, Lu 3:15 ior lu v. keghen, henen sha
 VEREN ISHIMA, 1Ti 4:16 V. sha iyol yoi man sha
 VER ISHIMA, Mt 24:15 or u ôron nanq v.
 VER NEN ISHIMA,
 Aer 20:28 V. sha ayol a en man sha
 Ef 5:15 v. sha zende wen tsembelee
 VESE KWASE GA, 1Ko 7:32 nan v., ishima ka i
 VIA, Ef 4:13 se v. or

Heb 6:1 se nôngo kpoghuloo se v. nen
 VIH, Lu 15:13 v. akaa a na
 VIHIN, Ro 9:2 m lu zungwe, ishima zer v. mo
 Ro 14:20 De v. tom u Aôndo ga
 2Ko 10:4 v. akaa a lun er ayoi a taver nahan
 VIHIN ISHIMA,
 Ef 4:26 de v. zan zan iyange i miren ga;
 Kol 3:19 de v. a ve ga
 VOUGH, Mt 5:48 Gba u ne lu v., er Ter wen a lu v.
 Heb 2:10 Orvesen u Tamen va ya atsan, a kuma v.
 VOUGH VOUGH, Aer 9:22 lu ôron shi tesen akav v. ér
 VÖR, Heb 12:3 sha er ne v., ne yina ishima ga yô
 VÖSO KWASE GA,
 Mt 19:12 mbagen v., i mar ve nahan
 VÖSON, Mt 24:38 Mngerem lu a va ga, ior lu v.
 1Ko 7:39 nan ngu a ian i v., kpa i lu ken Ter tseegh

W

WA, Lu 16:11 nana w. ne kwagh u mimi sha ikyeve?
 Lu 22:37 I w. un ken mbaperenatindi
 WA AGO IYOL, 2Ti 3:17 nana w. sha tom u dedoo
 WAAN AVE, 1Ti 5:13 ve w. sha akaa a ior
 WAAN ISHIMA, 2Ti 2:24 nana w. zum u i er nan
 WAAN NEN ATSAM, Ef 5:19 w. shi kuhwan nen
 WAAN NEN ISHIMA, Ro 12:12 W. ken ican
 Ef 4:2 w. a mbagenev sha dooshima
 1Te 5:14 w. a ior cii
 WAARAWA, Mp 20:8 er w. u shin kpe zegemnger
 WA AYOL, 1Pe 2:13 W. a en sha ikyev i tor, sha ci u
 WAIN, Yh 2:9 mngerem ma i gema hingir w. la
 1Ti 5:23 maan w. cuku cuku sha ci u iyav ou
 WA ISHIMA, Lu 8:15 ve w. a mbamzeyol, ve ume
 Ro 9:22 Aôndo w. tsung, de mkam ma ma kom
 1Ko 4:12 vea tôvon se a ican kpa, se w. her
 WA IYOL,
 Ro 13:1 nana w. i nan sha ikyev i mbautahav
 1Pe 2:23 w. na sha ikyev i Un u a ôron iijr la
 WAMEN, 1Yh 2:22 Un ka nagh ku w.
 WAN, Mt 3:17 Ngun ka W. wam u ishima ishima
 Ga 3:16 kua w. wou, ka Kristu je la
 WANAKIRIKI, Mt 24:45 Ka an nan lu w. u jighjigh?
 WAN AVE, 1Te 4:11 de keren nen u. w. sha akaa a
 WAN AYOL, 1Pe 4:19 w. a ve sha ikyev i
 WA NEN, Ro 6:13 w. ayol a en sha ikyev i Aôndo
 WA NEN ISHIMA, Yak 5:8 w.; taver nen ishima
 WANG, Mt 5:8 Saan mba ve lu a ishima i w. la iyol
 Yh 15:3 ne mba w. sha ci u mkaanem ma
 Ti 2:1 kwagh u a zough sha ityese i w. la
 1Pe 2:20 ne mba w. a ican sha ci u kwagh u dedoo
 2Ko 9:39 Yehova ngu w. a ven
 WANIUNDA, Kol 1:15 w. ken akaa a i gbe a cii
 WANIYONGO, Yh 1:29 Nenge, W. u Aôndo
 WANKWASE, Mr 5:42 w. la mough sha gba zenden
 WAN U KWASE, Lu 8:49 W. la kpe!
 WAN U MÔM MÔM, Yh 1:18 aôndo, u a lu w. la pase
 Yh 3:16 a na W. la
 WAN U OR, Mt 10:23 ga je tsô W. una va
 Lu 21:27 vea nenge a W. una gba van ken ibeenegh
 WANYE, Lu 9:47 a yila w. u cuku va tile
 1Ko 13:11 henen kwagh er w., nengen kwagh er w.
 1Ti 4:12 or a de lahan we sha ci u û ngu w. yum ga
 WAR, Mt 16:25 or u nan keren ér nana w. uma yô
 WASEGH, Mt 5:39 or ta u sambe sha w. ku yanegh yô
 WASEN, Ro 12:13 W. nen ve sha mbamgbe vev
 WA SHA IKYEV, 1Ko 15:27 gema akaa cii w. na
 WE ATSAM, Mt 26:30 Mba w. mba been yô, ve due
 WE ISHIMA, 1Ko 13:4 Dooshima w. shi tesen erdoo
 WE NEN AVE,
 Aer 5:38 de w. sha kwagh u ior mban ga
 WINDOU, Aer 20:9 Yutiku, tema sha w.

WUA, Yh 16:2 hanma or u nana w. ne cii, nana hen ér
 Kol 3:5 w. nen alega a iyolough a en
 WUESE, 1Ko 11:2 M w. ne er ne lu
 1Ti 1:12 M w. Kristu Yesu
 Mp 19:1 zegeikpelaor kaa ér: W. nen Yehova
 WUHAN IYOL, Ef 6:13 akaa a w. i utya cii

Y

YA, Yh 14:2 nga ken y. u Terem kpishi
 Ef 2:19 ior mba ken y. u Aõndo
 Heb 3:4 hanma y. cii ka or ka nan maa ye
 YAAN ICAN, 1Ko 12:26 llyeegh i môm kia y. yô
 YA ATSAN, Heb 2:10 Orvesen u Tamen la y.
 YA ICAN,
 Ro 8:17 mbayan dyako, aluer se y. vea na yô
 2Ko 1:8 se y. je gande agee a ase ken inya,
 Fil 1:29 ian i icivirigh sha u ne y. sha kwagh na
 YA ISHAR, Heb 10:34 i y. sha akaa a en, kpa ne
 YAKOBU 1., Lu 6:16 Yuda wan u Y., kua
 YAKOBU 2., Aer 12:2 wua Y., anngbian u Yohane
 YAKOBU 3., Mr 15:40 Maria u õnov nan lu Y.
 YAKOBU 4., Mt 13:55 Anngbianev nav ka Y. man
 Aer 15:13 Mba kur kwaghõron yô, Y. gema kaa ér
 1Ko 15:7 ande hen Y., maa a ande hen
 Yak 1:1 Y., kpan u Aõndon man
 YAM, 1Ko 7:23 Yange i y. ne sha ishe je
 Mp 5:9 u y. Aõndo ior sha awambe a ou
 YANGE, Ro 8:39 y. Aõndo u tesen se dooshima ga
 1Te 2:16 vea y. se u lamen
 YANGEN, 2Te 2:6 kwagh u lu y. un
 YAN ICAN, 1Pe 3:14 ne mba y. sha ci u perapera
 YAN KUNYA, 2Ti 2:15 ortom u y. ga
 YA TOR,

1Ko 6:12 me de kwagh môm a y. sha a mo ga
 YAVEN,
 1Te 5:6 se kera za hemen u y. er mbagenev ga
 YE,

1Ko 5:11 kwaghyan kpa de y. nen vea imbaor la ga
 2Te 3:10 or u eren tom ga, kwaghyan nana de y. ga
 YEHOVA, Mr 12:29 Y. ka Aõndon wase, Y. ngu môm
 YEMEN, 1Ko 7:15 aluer or u nan jighigh ga tsua u y.
 YER, Ro 10:13 u nan y. sha iti i Yehova
 YERUSALEM, Mt 23:37 Y., Y. we u u wuan uprofeti
 Lu 2:41 Hanma inyom ve za iniongi i Paseka ken Y.
 Lu 21:20 zum u ne nenge ushoja vea va kase Y. yô
 Lu 21:24 akurairor aa ndyar Y. angahar zan zan
 Aer 5:28 Ne iv Y. a ityosen yen
 Aer 15:2 ve za a ikyya ne hen mbaapostoli sha Y.
 Ga 4:26 Y. u sha la ngu ken kpan ga, ka ngô wase
 Heb 12:22 kporom hen Y. u sha la
 Mp 3:12 Y. u He u a dugh sha
 Mp 21:2 Y. u He, due sha, er ka kwasehe nahan
 YESEBEL, Mp 2:20 u de kwase u i yer ér Y.

YESU, Mt 1:21 u ii un iti wer Y.
 YE TOR, Lu 21:34 ieren la i de y. ken a ven ga
 YEVESE, 1Ko 6:18 Y. nen idya!
 1Ko 9:24 Y. nen sha gbenda u ne ya iyua la yô
 YILA, Ef 4:1 kuma sha kwagh u yange i y. ne sha mi
 YIMA, Mt 24:22 a pande ayanage ga, ma i y. or ga
 1Ti 4:16 u y. iyol you kua mba ve keghen ato a we la
 YIMAN, Lu 19:10 Wan u or va ka u va keren shi y.
 2Pe 2:9 Yehova fa u y. mbacivir un
 YINA, 1Ko 9:27 me gema me y. ga
 1Ko 13:9 mfe wase y.
 YINA ISHIMA, Ga 6:9 se sunda, aluer se y. ga yô
 YOBU, Yak 5:11 ungwa kwagh u ishimataver i Y.
 YOHAANE 1.,
 Mt 21:25 an nan tindi Y. ér a er batistema?
 Mr 1:9 Y. er Yesu batistema shin Yordan
 YOHAANE 2., Yh 1:42 u ngu Shimon, wan u Y.
 YOHAANE 3., Mt 4:21 wan u Sebdeu, anngbian na Y.

YOSEF, Lu 4:22 kpiligh ve iyol ve kaa ér: Ka wan u Y.
 YÖÖN, 1Ko 11:26 ka ku u Ter ne lu y. ye, zan zan
 Heb 10:23 y. kwagh u ishimaverenkeghen yase
 YÖUGHYÖUGH, 2Ko 6:10 se na ior hingir y.
 Mp 3:17 u kaa wer, M ngu y. shi
 YUDA, Mt 27:3 ishima na Y. ibo, a hide a azurfa 30
 YUE, Ef 4:30 eren kwagh u icighan jijingi una y.
 Ef 6:4 de eren nen a õnov enev er vea y. ga
 Kol 3:21 sha er vea y. ga yô
 YUHWA, 1Yh 5:3 atindi a na y. ga
 YUHWAN, Heb 12:1 se ta hanma kwagh u y. kera
 YUODIA, Fil 4:2 M ngu kaan a Y. man Suntuiki mer

Z

ZA, Yh 7:15 makeranta kpa a z. ga
 ZAAN SHA INJA,
 Ro 8:28 ka a na ityom na i z. sha inja
 ZA IKYURA, Fil 3:16 sea z. nan nan kpa
 ZAMBER, Ro 8:34 Kristu Yesu ngu z. sha ci wase
 Ro 12:1 m ngu z. a ven sha ci u mhõndon ma
 2Ko 5:20 se mba z., hime nen a Aõndon
 1Ti 2:1 i eren mbamsen mba z.
 File 9 sha ci u dooshima yô, m ngu z. a we
 Heb 5:7 Kristu eren mbamsen mba z. man mba
 ZA SHIMI, Ro 11:33 averen a Aõndon, kwaghfan na z.
 ZEGEBABILON, Mp 17:5 Z., ngô u ugbagambakasev
 Mp 18:2 A gba ve! Z. gba
 ZEGECAN, Mt 24:21 z. una er, man a lu
 Mp 7:14 mba ve due ken z. kera yô
 ZEGEDERAKON, Mt 12:9 i kôr z., tse-iyô la, i ker
 ZEGEIKPELAIOR, Mp 7:9 z., i ma or fatyô u õron ga
 ZENDE, Aer 20:24 u kuren z. wam kua tom u Ter
 ZENDE, Yh 6:19 nenge Yesu lu z. sha zegemnger
 ZOR, Ef 4:16 alega a iyolough cii a z. a lu imõngo
 ZOUGH, Mt 19:6 kwagh u Aõndon a z. yô
 ZOHON, 1Ti 5:1 De z. a organden ga
 ZOHON GENDER GENDER, Ef 4:31 iyugh man u z.
 ZOZO, 2Pe 3:9 Yehova ngu eren z. ga
 ZUA, Kol 3:14 dooshima ka a z. ior ve lu kangenaa
 ZUAN, 2Ko 6:14 i de z. ne a mbanan jighigh ga
 ZUNGWE, 2Ko 2:7 z. je kar ikyya inya
 2Ko 7:9 ne z. sha gbenda u doon Aõndon
 1Te 4:13 ne z. er mba ve lu a ishimaverenkeghen ga
 ZUNGWEN, Mt 5:4 Saan mba ve lu z. la iyol
 Heb 4:15 z. a vese sha mbamyen asev
 ZUUSU, Aer 14:12 yilan Banaba Z., Paulu Hereme
 ZWA, Ro 10:10 ka sha z. or ka nan pase ken igbar ye
 Yak 3:10 ka sha z. shon môm ka se na or iveren shi
 Mp 7:9 due ken hanma ikuyurior man z.
 ZWA MÔM, Aer 15:25 se gba z.
 1Ko 1:10 lu nen z., mbampav ve de lu ga
 1Ko 7:5 de nyumen ga, saa shighe u ne gbe z.
 ZWA NYOHON, Ro 16:18 ve mee ve sha z., ve tsume

0-9

12, Mr 3:14 lu iorov 12, a yila ve ér mbaapostoli
 24, Mp 4:4 Mõndon 24 man mbatamen 24
 70, Lu 10:1 Ter tsua mbagenev 70 tindi
 77, Mt 18:22 kua taankaruhar tseegh ga, kpa kwa 77
 100, Mt 13:18 ume atam hembra er i lóo la kwa 100
 Mt 18:12 ngu a iyõngo 100 man i môm ken tsume
 Mr 10:30 nana zua a mi hegen kwa 100
 500, 1Ko 15:6 ande hen anngbianev hembra 500
 666, Mp 13:18 namba u i ka 666
 1,000, Mp 20:2 A kange Satan anyom 1,000
 Mp 20:4 ve tema tor a Kristu imõngo anyom 1,000
 4,000, Mr 8:20 ikpenberedi, nomso 4,000
 5,000, Mt 14:21 mba ve ya la, nomso kuma 5,000
 144,000, Mp 7:4 i ver ve ikyya, lu iorov 144,000
 Mp 14:3 mba 144,000, mba i yam ve shin tar la

Ngheren u Pasen

Asemer a ken Bibilo

A

Agbaga. Ka nomsoor shin kwase u nan yaven a ior mba nan vese ga yô, hemban cii je yô, sha u zuan a inyaregh. (Ka ishember i ken zwa Grika i i yer ér *porne* la i gem ér “agbaga” ye, man inja i i ér “u teen kwagh.”) Mba hembé yilan kwase sha iti ne, nahan kpa, mbaagbaga mba nomso kpa i ter ve ken Bibilo. Atindi a Mose yange venda gbaga u eren, shi yange agbaga naná va er iyua ken icighanjir u Yehova sha inyaregh ki nan zough a mi sha gbaga u eren la kpa i venda, kpa utempel mba i civir akombo ker la gema lu a mba-agbaga mba i zuan a inyaregh sha a ve yô. (Dut 23:17, 18; 1Ut 14:24) Bibilo shi ter ishember ne sha injakwagh kpaa, sha u òron kwagh u nongoior shin akura-iior shin mbamzough mba civir ieev, mba ve senge ér ve mba mbacivir Aôndo yô. U tesen ikyav yô, i òr kwagh u mzough u ukwaghaôndo u i yilan ér “Zegebabilon” la ken Mpase ér ka agbagakwase, sha ci u ka a lu vea mbahemené mba tar ne kangenaa sha u keren tahav man inyaregh.—Mp 17:1-5; 18:3; 1Kr 5:25.

Agbe. Kwagh u yange i wa or ér nana lu ijiir i môm, sha u tsahan nan yô. Agbe agen yange i wa or angahar ker tseegh. Agen di yange a wa or yô, nan gôvur, sha ci u shighe gen i zom nan angahar man ave kua mon cii i wa ker.—Yer 20:2; Aer 16:24.

Akaa a wuhan iyol i utya. Akaa a ushója ka ve hua sha ci u kuran iyol ve yô, ka idyerutya man rigautya man kwange man akaa a yisan agongo, kua ipyerutya.—1Sa 31:9; Ef 6:13-17.

Akaya. Ken Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Grika la yô, ijiir ne lu tiôntar u tartor u Roma, ken imbusutariyan i tar u Grika, gartamen na lu Korinte. Icile i i yilan ér Peloponese la, kua ajiir a hen atô u tar u Grika la cii lu ken haregh u Akaya.—Aer 18:12.

Akombo. Ka jighjigh u ior ve ne ér oruma-ce ka naná kpe yô, jijiingi u nan a kpe ga, i lu iyol i nan tseegh, shi ujijiingi mba mbakpenev vea fatyô u laman a mbau-mav, shi mba laman a ve kpaa, hemban je yô sha ikyev i or (orkpehenishor) u nan lu a azôv la. Ishember i ken zwa Grika i i gem ér “akombo a sôron” la mba yer i ér *pharmakia*, inja i i jighilii ér “u nan or mcimbim ma bom.” I va zua ishember ne sha kwagh u akombo, sha ci u ngise la or yange nan ma mcimbim ma bom zum u nan lu keren tahav mbu azôv sha u nana eren ahir a mi yô.—Ga 5:20; Mp 21:8.

Akoo. Ka apusu a ka a shoghor samuyia ve i peer a kera, i mase shin sam u ka i ya la. I òr kwagh u akoo sha injakwagh u tesen ikyav i kwagh u a lu a inja ga shin u kwagh a gbe sha mi ga yô.—Ps 1:4; Mt 3:12.

Akor a atse a nan nagh. Akaa a lun er akor a zendenya nahan, a yange i wa sha azongo anyiin a atse a nan iniav agen, a due sha gôôn yô.—Le 8:15; 1Ut 2:28; Mp 9:13.

Alabasetu. Ka iti i ugber mba kiriki mba haan usenti shin akaa a human doon kimi, mba yange i er sha iwen i i zua a mi ikyua a gar u Alabaseteron, ken tar u lgi-piti yô. Yange i er ugber mban ve va lu vegher u sha zwa hogholoo sha er a cir gbang, ihyuma i doon tsung la ia due ga yô. Yange i va gema yilan iwen ne sha iti shon ne i môm.—Mr 14:3.

Alefa man Omega. Ka ati a asangaa-baacaa a ken zwa Grika; Alefa ka ishangebaacaa i hiihii, Omega ka i masetyô. Asangaabaacaa a ahar shon, a i nger a imôngo ajiir atar ken takeda u Mpase la, ka ititom i Aôndo. Kwagh u asemer ne a lu òron sha ajiir ne yô ér, “u hiihii man u masetyô” kua “mhii man mkur.”—Mp 1:8; 21:6; 22:13.

Amen. Inja na yô ér, “i lu nahan,” shin “kpee je.” Ka ishember i ken zwa Heberu i i yilan ér ‘aman la, inja na yô ér “u lun a jighjigh iyol, u lun a mimi iyol.” Yange a bum shin a er msen shin a ôr kwagh yô, ior ve kaa ér “Amen” sha u tesen ér ve lumun a kwagh shon. I yila Yesu sha iti ne ken takeda u Mpase.—Dut 27:26; 1Kr 16:36; Ro 1:25; Mp 3:14.

Annongo. Mzough u ior mba dondon ityensen i ma kwaghaôndo shin dondon ma orhemen, shi dondon akaa a ve ne jighjigh a mi la. I yila iniongo i ihiair i kwaghaôndo u Mbayuda i zan gwa la sha iti ne, ka Mbafarishi man Mbasadushi je la. Mba yange ve lu Mbakristu ga la kpa yilan kwaghaôndo u Mbakristu ér “annongo” shin “annongo u Mbanasareti,” man a shi nan kpa ve nengen ér a due ken kwaghaôndo u Mbayuda. Ken tiônnongo u Kristu kpa yange iniongo va pav ker; i ter kwagh u “annongo u Nokolau” jighilii ken takeda u Mpase.—Aer 5:17; 15:5; 24:5; 28:22; Mp 2:6; 2Pe 2:1.

Antikristu. Ka ishember i ken zwa Grika, ngi ôron akaa ahar. Ngî ôron kwagh u ma kwagh u a **hendan** a Kristu yô, shi a fatyô u kaan ér ngi ôron kwagh u Kristu u aieghe, ka or u nan **kaan ér nan ngu** Kristu je la. Nongoior shin mba-mzough shin iniongo i i senge ér i tile sha ityough ki Kristu shi ngi Mesiya shin i i lu hendan a Kristu man mbahenen navcii, a fatyô u yilan i jighilii ér uantikristu.—1Yh 2:22.

Apostoli. Inja i ishember ne jighilii ér, “or u i tindi nan” yô, i yila Yesu nahan, kua ior mbagen mba yange i tindi ve ér ve za er mbagenev tom yô. Ashighe kpishi ka a yila ishember ne yô, i lu mbahenen mba Yesu iyol na yange tsua ve ve lu iorov 12, tindi ve la.—Mr 3:14; Aer 14:14.

Areki u ikyuryan. Ka akwati u yange i er sha kon u i yer ér *acacia*, i cir u zanaria iyol yô. Yange i ver un ken Icighan Kpar u Hemban Cii u ken tabernakel, shi ken masejime i va ver un ken Icighan Kpar u Hemban Cii u ken tempel u Solomon maa la. Lu a kuur u taver iyol u sha zanaria, ucerubi lu sha mi uhar, hanmô ve na ishighe ken ugen. Akaa a vesen a

yange lu ker yô, lu ikpande awen ihiair i nger Atindi a Pue la sha mi la.—Dut 31:26; 1Ki 6:19; Heb 9:4.

Areopagu. Igyungu igen i taven i ken Ate-ne, igyungu ne lu gar u Akoropoli vegher u ken imbusutarimese. Shi yange i yilan mba ve teman ijir (atejir u) hen ijiir ne la kpa sha iti ne. Yange mbatimen sha mfe u taregh mba ken nongo u Setoika man Epikuria za a Paulu hen Areopagu ér a za pase akaa a a ne jighjigh a mi la.—Aer 17:19.

Armagedon. Ka i yila ishember ne ken zwa Heberu ér, *Har Meghiddohn*, inja na yô ér, “Uwo u Megido.” Ka a ter ishember ne yô, i ôron kwagh u “ityav mbi iyange i vesen i Aôndo U Hemban Agee Cii,” mbi “utor mba sha tar cii” vea kohol imôngo vea nongo vea Yehova la. (Mp 16:14, 16; 19:11-21)—Nenge ZEGECAN.

Aselgeia.—Nenge IEREN I NDÔHÔR-SHIMA.

Ashia. Ken Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Grika la yô, haregh ne lu kpentar u ken tartor u Roma. Ijiir i i yer nyian ér ityôtar i tar u Turkey la kpa lu ker, kua uicile mba lun ikyua a kpetar, er icile i Samo man Patemo nahan. Gartamen na lu Efese.—Aer 20:16; Mp 1:4.

Atindi a Mose. Atindi a Yehova na Iserael sha ikyev i Mose ken taaikyôngo u Senai shighe u shi anyom 1513 u a mar Yesu la. Ashighe kpishi ka i yila ityakeda i itian i hiihii i ken Bibilo la ér Atindi.—Mt 5:17; Lu 24:44.

Atindi. Ka a nger iti ne a hii sha ishangebaacaa i vesen yô, i ôron kwagh u Atindi a Mose shin ityakeda i itian i hiihii i ken Bibilo la. Ka a nger i sha asangaabaacaa a kiriki tseegh yô, i ôron kwagh u atindi asange asange, ken Atindi a Mose la, shin ma kwaghwan u tindi a har sha mi yô.—Nu 15:16; Dut 4:8; Mt 7:12; Ga 3:24.

Atse a nan nagh. Imaagh ki taven shin tsembe u i maa sha inya, shin sha abamember awen, shin sha atse-awen shin i mande sha ikyon, i cir iyôgh sha mi yô; yange i naan iniav shin i nanden insensi sha mi ken kwaghaôndo. “Atse a sha zanaria” a cuku yange lu ken ruum u hii-

hii u ken tabernakel man u ken tempel la, sha ci u nanden insensi sha mi. Yange i er a sha kon, i cir kon shon zanaria iyol. "Atse a sha togula" a vesen di gema lu hen tembe ken won, sha ci u nan iniaiv mbi nanden. Ken mcivir u aiegh kpa yange atse a nan iniaiv lu kpi-shi.—Ek 39:38, 39; 1Ut 6:20; Mt 5:23, 24; Lu 1:11; Aer 17:23.

Ayange a Masejime. Ishember ne man asembler a a ze kwaghmôm a i, er "ayange a masetyô" nahan, ka i ter a ken akaaôron a profeti a ken Bibilo zum u i lu ôron kwagh u shighe u akaa a ngise er la yange a va hingir sendeghee. (Esek 38:16; Da 10:14; Aer 2:17) Ayange a masejime aa fatyô u lun anyom kpuaa shin anyom kpi-shi, kpa har sha er kwaghôron u profeti a tese la. Bibilo hembra eren tom a ishember ne sha kwagh u "ayange a masejime" a tar u hegen ne, shighe u Yesu una lu imôngo vea mbahenen nav ken jijingi la.—2Ti 3:1; Yak 5:3; 2Pe 3:3.

Azôv. Ujijingi mba wan afer mba i nengen a ve ga, ve hembe uumace tahav yô. I yila ve ér "ônov mba Aôndo" ken Gene-se 6:2 shi i yila ve ér "mbatyomov" ken Yuda 6. Yange i gba ve ve lu mbaaferev ga, ve lu mbatyomov, kpa ve va gema ve hingir mbatyomov mba Aôndo zum u ve hembra un ato sha ayange a Noa shi ve kohol Satan sha u hembra Yehova ato la.—Dut 32:17; Lu 8:30; Aer 16:16; Yak 2:19.

B

Baal. Lu aôndo u Mbakanaan; ve nengen ér ka un a lu a kwavaôndo shi a nôon ura shi a doon iyavi ye. Shi "Baal" lu iti i yange i yilan mbavaôndo mba ior nengen ér ka mbakiriki hen ityô ve yô. Inja i ishember i ken zwa Heberu ne ér "Or u kwagh; Orvesen."—1Ut 18:21; Ro 11:4.

Batisema; Er batisema. Ishember i "er batisema" la ngi ôron kwagh u "u mirin," shin u wan kwagh uven shin mnger. Yesu yange kaa ér gba keng u a er mbadondon un batisema. Ruamabe-ra ôr kwagh u batisema u Yohane eren la, man batisema u sha icighan jijingi, man batisema u sha usu, kua ubatisema

AYANGE A MASEJIME—DENARIU

mbagenev.—Mt 3:11, 16; 28:19; Yh 3:23; 1Pe 3:21.

Belesebul. Ka iti i i yer Satan a mi yô, un u a lu ortaregh shin tor u azôv la. A shi nan kpa lu iti i Baal-sebu, Baal u Mbafiliti civir ken Ekeron la, i va goom a mi i yilan nahan ye.—2Ut 1:3; Mt 12:24.

Ber u usu. Ka ijiir i "yeghen usu man sul-fur" i sha injakwagh, shi i yila i ér "ku u sha uhar." Mbaasorabo mba ve vende u geman ishima la, man Diabolo kua ku man Uwar (shin, Hade) je kpaa, a kende ve cii ken ber u usu. Er i we or u ken jijingi kua ku man Hade kpaa ker, man i lu u akaa ne cii aa fatyô u hian ken usu ga yô, tese ér ber ne ka ijiir i nanden or her gbem sha won ga, kpa ka ikayav i mtim u tsôron.—Mp 19:20; 20:14, 15; 21:8.

Bouange. Nyityô uange i i tsaren fele fele, man i lu angev mbu mbua fatyô u samber wuee shi wuan ior yô.—Lu 21:11.

Busa. Anar u tângon u yange i er sha iyô, i tângon sha u ôron ior ma loho shin i tângon ken kwaghkuhwan yô. Ashighe kpi-shi ka i ôr sha injakwagh ér busa ua gba imo, maa a yôô ajiraôron a Yehova shin akaa a vesen agen a Aôndo una er yô.—1Ko 15:52; Mp 8:7-11:15.

D

Dekapoli. Agar a Mbagrika a yange wa zua yô. Sha hiihii la, lu agar pue (I zua a iti ne ken asembler a ken zwa Grika a i yer ér *deka* man *polis* la. Inja i *deka* ér "pue," inja i *polis* di ér "gar"). Shi lu iti i yange i yilan haregh u lu Zege-mnger u Galilia man Ifi u Yordan vegher u sha ityoughkitaresh, ape agar ne kpi-shi lu her la yô. Lu ajiir a vesen a i eren akaa a ityôô a Mbagrika kua kpenga her yô. Yesu yange kar hen haregh ne, kpa i nger kwagh môm u tesen ér yange za hen ma gar môm ken agar ne ga.—Mt 4:25; Mr 5:20.

Denariu. Gbenger azurfa u Mbaroma. Yange a yuhwa i kuma ugeram 3.85 shi a lu a ikayav i ityough ki Shisar sha mi vegher u môm. Lu injar i i kimbin or tom u ken iyange jimin yô, shi Mbaroma yange ve kighir Mbayuda ve ta ve "kpandegh" sha gbenger azurfa ne.—Mt 22:17; Lu 20:24.

Derakema. Ken Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Grika la yô, ishember ne ngi ôron kwagh u gbenger azurfa u Mbagrika. Sha ayange la, a yuhwa i kuma ugeram 3.4.—Mt 17:24.

Diabolo. Ka iti i Satan ken Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Grika, i pasen or u a lu yô. Inja i iti ne ér, “Or u Vihin lor Iti.” Yange i na Satan iti i Diabolo ne sha ci u ka un a hemen sha u vihin Yehova iti shi wan un akaa iyol, shi puun mkaanem Nam ma dedoo kua icighanti Na la ye. —Mt 4:1; Yh 8:44; Mp 12:9.

E

Eev; Eev mbu civir. Eev ka kwagh u a lu ibeen, shin a til sha ityough ki ma kwagh u a lu kpôô kpôô shin u i hen a hen mluashe na, u ior ve civir yô. Aluer or ngu civir ma eev shin mbu doo nan ishima shin nan ngu guren mbu inya, shin nan ngu wuese mbu yô, ka eev mbu civir je la.—Ps 115:4; Aer 17:16; 1Ko 10:14.

Erdoo u sha mhôôn. Ka ishember i ken zwa Grika i gem i nahan ye; jighilii yô, ngi ôron kwagh u akaa a i lumun a mi shi a kuma ashe yô. Ashighe kpishi ka i ter ishember ne sha u ôron kwagh u iyua i i ne sha u tesen erdoo, shin gbenda u i ne iyua sha mhôôn yô. Zum u i lu ôron kwagh u erdoo u sha mhôôn u Aôndo yô, ishember ne ka i ôron kwagh u iyua i Aôndo a ne se mgbeghaa gbilin, a ver ishima ér se hide un a mi ga yô. Sha nahan yô, erdoo u sha mhôôn ne ka ieren i Aôndo i tesen ér ka a na kwagh mgbeghaa shi tesen uumace dooshima man erdoo wuee. Shi ka i gama ishember i ken zwa Grika ne ér “erdoo” man “iyua i sha mhôôn.” Mba tesen or erdoo ne sha ci u nan er ma kwagh shin nan kuma u a tese nan yum ga, kpa un u a tesen erdoo ne la ngu a er nahan sha ci u a wa nagh kpishi.—2Ko 6:1; Ef 1:7.

F

Farou. Iti i yange i yilan utor mba Igipiti a mi yô. I ter ati a ufarou utaan ken Bibilo (ka Shishaki, man So, man Tirhaka, man Neko, kua Hofera), kpa mbage-nev i ter ati a ve ga, kua mba yange ve er kwagh vea Aberaham man Mose man

Yosev yem naghelaa la kpaa.—Ek 15:4; Ro 9:17.

Fatôm. Ka ikyaren i iniembe i kwagh, i karen fan er mngerem ma ze i kighir yô; Fatôm môm ka a lihe kuma mita 1.8 (angahar 6).—Aer 27:28.

Ferankinsensi. Mningem ma ma uma yô (iniôndon). Ka i zua a mi sha ikyon man ahu agen a i yer ér *Boswellia* la. Yange a nande ferankinsensi yô, ihyuma i doon i due ker. Lu môm ken ilyôghonov mbi i eren icighan insensi u i nanden ken tabernakel kua tempel la a mi yô. Shi yange i nungwa un sha nagh ku samuyia, shi i ver un sha hanma tihi u beredi u sha ishi, ken Icighan Kpar.—Ek 30:34-36; Le 2:1; 24:7; Mt 2:11.

G

Gbenda. I ter ishember ne sha injakwagh ken Ruamabera sha u ôron kwagh u gbenda u eren kwagh shin ieren i Yehova a lumun a mi shin a vende yô. Yange i yila mba ve hingir mbadondon Yesu Kristu la ér ka mbadondon “Gbenda u Ter,” inja na yô, uma ve cii har sha kwagh u nan Yesu Kristu jighijigh, shi dondon ikyav na.—Aer 19:9.

Gbidye. Ken Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Grika la yô, ishember ne ka i ôron kwagh u tsulen or akpa u yange i iligh atsur sha mi shin u lun a akaa a kuman sha mi.—Yh 19:1.

Gbough ku horon zwa. Gbough ku lihen ku i we ku iyôgh ki horon zwa mbera mbera, ku yange mbasulev huren ilegh a mi yô. I tîôô gbough kun i kar sha akaa-ôron a orfankwagh a ka a wase or u nan kegh ato la u dondon kwaghwan u injaa yô. Ishember i u “hendan a or u a ker gbough ku horon zwa” la ka injakwagh; i dugh injakwagh ne sha kwagh u bua u i lu huren un kpa a lu taver ityough hendan a or u kôron gbough ku hôron zwa, ve a hingir u vihin iyol yô.—Aer 26:14; Mbaj 3:31.

Gehena. Ka iti i ken zwa Grika i i yilan Pev u Hinom a mi yô. Pev ne lu gar u Yerusalem u tsuaa la vegher u ken imbusatar-ian. (Yer 7:31) Yange i ôr kwaghôron u profeti sha iijiri ne ér ka shimi a haa

ikyom i ior ye. (Yer 7:32; 19:6) Ikyav i môm kpa tese ér yange i kenden zendenya shin uumace ken Gehena uma sha u ve hia shin ve ya ican ga. Sha nahan yô, ijiir la ia fatyô u lun ikyav i tesen ér ma ijiir igen ngi i i nengen a mi ga, i uuma mba mbakpenev ve hian her ken usu u kpôô kpôô ne gbem sha won ga. Kpa Yesu man mbahenen nav yange ve ôr kwagh u Gehena ne sha injakwagh, u tesen ikyav i mtsaha u tsôron u “ku u sha uhar” la, ka mtim u tsôron shin u wuan ior sha u vë de kera hiden lun uma ga gbem sha won.—Mp 20:14; Mt 5:22; 10:28.

Gomna. Orvesen u yange nan hemen ma tiôntar u lyoidy u Vesen i tartor u Roma nengen sha mi yô. Yange nan lu a tahav mbu ôron ajir shi nan lu a ushoja sha ikyeve, shi er yange i gba u lyoidy u Vesen la ia tôv sha akaa a nan eren la nahan kpa, nan lu a tahav kpishi sha tiôntar la.—Aer 13:7; 18:12.

H

Hade. Ka ishember i ken zwa Grika i i yer ken zwa Heberu ér “Sheol” la. I gema ishember ne ér “Uwar” (ishangebaacaa i hiihii la ka i vesen), sha u tesen ér ka ape i iin uumace mba ve kpen ne cii la.—Nenge UWAR.

Heberu. Ka Aberam (Aberaham) yange i hii yilan un sha iti ne ye, sha u tesen mkposo na a Mbaamor mba ve wa ndor a na la. Iti ne va hingir iti i ônov mba Yakob, wan u wan u Aberaham, kua zwa u ve lamen la. Sha shighe u Yesu la, aseember a ken zwa Aram kpishi hingir zwa Heberu, shi lu zwa u Kristu man mbahenen nav lamen yô.—Ge 14:13; Ek 5:3; Aer 26:14.

Hereme. Ka iti i aôndo u Mbagrika, wan u Zuusu. Yange ior mba ken Lisetera yila Paulu sha lan ér, Hereme, sha u tesen ér ngu eren tom u ve nenge ér ka tom u aôndo shon u a ze mbaaôndo ityom shi a fa iliam kpishi ne la.—Aer 14:12.

Herode. Iti i tsombortor u yange tartor u Roma ver u lu hemen Mbayuda yô. Yange ior kpishi fa er lu Herode u Tamen la hide maa tempel u ken Yerusa-

lem shi na zwa i wua mbayev sha u una nôngo a wua Yesu yô. (Mt 2:16; Lu 1:5) Yange i na ônov mba Herode u Tamen hemen sha avegher a tartor u ter ve. Ve yô lu Herode Arekilau man Herode Antipa. (Mt 2:22) Antipa yange lu tetera, u ior kpishi yilan ér “tor” la; yange hemen hen shighe u Kristu er tom u pasen kwagh shin tar anyom atar man tiôn la, zan zan sha shighe u i ôr kwagh na ken Aerenakaa ityough 12 la. (Mr 6:14-17; Lu 3:1, 19, 20; 13:31, 32; 23:6-15; Aer 4:27; 13:1) Shighe la karen yô, ortyom u Aôndo wua Herode Agripa u sha I, u lu wan u wan u Herode u Tamen la, zum u tema tor shighe kar kpuaa yô. (Aer 12:1-6, 18-23) Maa wan na, Herode Agripa II hingir tor, hemen zan zan sha shighe u Mbayuda mough u hendan kwagh a tartor u Roma la.—Aer 23:35; 25:13, 22-27; 26:1, 2, 19-32.

Hisop. Ka imendenegh ki lun a agbaa a doon ashe kua ikya, ki yange i mishin awambe gayô mngerem a mi sha u wanger or shin kwagh, er atindi tese nahan. Alaghga lu ahu a i yer ér marjoram (*Origanum maru*; *Origanum syriacum*) la. Kwagh u i ôr ken Yohane 19:29 la tese ér alaghga lu ahu a marjoram yange i zom i kange sha gongor u imendenegh ki i yer ér durra, ki lu môm ken imendenegh mbi i hembe yilan ér wua (*Sorghum vulgare*) la ye, sha ci u gongor u imendenegh kin yange una lihe a kuma u dughun soso shin wain u angen wan sha mi, zan Yesu a mi sha zwa.—Heb 9:19.

I

Ibumun. Mkaanem ma or ka nanâ bumun kwagh ve nan ôr ma sha u tesen ér ka kwagh u mimi yô, shin ityendezwa i or nan er a ishima i môm ér nana er ma kwagh shin nana er ma kwagh ga yô. Ashighe kpishi ka i lu ityendezwa i or nan er a or u nan hembe nan yô, hemban je yô a Aôndo. Yehova yange taver ikyuryan na a Aberaham sha ibumun.—Ge 14:22; Heb 6:16, 17.

Iceghzwa. Ka ityendezwa i or er a Aôndo ér nana er ma kwagh, shin nana na ma iyua shin nagh, gayô nana er ma tom shin nana nyagh akaa agen, a nana er

kpa a lu tindi u peren ga yô. Ngi a tahav er ka ibumun nahan.—Mt 5:33.

Icighan; Icighanmlu. Ka ieren i Yehova a lu a mi i tesen mlu na kpôô kpôô yô; ka ieren man mlu u wang u mshi a lu sha mi ga yô. (Ek 28:36; 1Sa 2:2; Yh 17:11) Shighe u i lu ôron kwagh u uumace (Mr 6:20; Aer 3:21), man akaa (Ro 7:12; 11:16; 2Ti 3:15) kua ajiir (Mt 4:5; Aer 7:33; Heb 9:1), man ityom i eren (Ek 36:4) cii yô, ishember i ken zwa Heberu man i ken zwa Grika i i gem nahan la,inja na yô ér, ka mlu u kwagh u i pav i ver kposo, shin i tseghe sha ci u icighan Aôndo yô; ka mlu u kwagh u i ver kposo sha ci u tom u Yehova yô. Ken Ruamabe-ra u Mbakristu u ken Zwa Grika la, ishember i i gem ér “icighan” man “icighanmlu” la ka i ôron kwagh u or lun wang sha ieren kpa.—2Ko 7:1; 1Pe 1:15, 16.

Icighanjiir. Ka ijiir i i tseghe sha ci u mci-vir yô. Kpa ashighe kpishi ishember ne ka i ôron kwagh u tabernakel shin tempel u ken Yerusaleim. Shi ka i yila ijiir i teman i Aôndo i sha la sha iti ne.—Ek 25:8, 9; 2Ut 10:25; 1Kr 28:10; Mp 11:19.

Icighan jijingi. Tahav mbu Aôndo mbu ageegh mbu i nengen a mbu ga, mbu a eren tom a mi sha u kuren awashima na yô. Mbu icighan sha ci u mbu due ka hen Yehova, un u a lu wang shi a eren perapera sha gbenda u hemban cii la, shi ka sha mbu Aôndo ka a er uicighanmbaakaav ye.—Lu 1:35; Aer 1:8.

Icighan Kpar. Ka kpar u tabernakel shin u tempel u masen sha hunda, u yange hembra kehen la; lu kposo a kpar u shin atô, u i yilan ér Icighan Kpar u Hemban Cii la. Ken tabernakel yô, Icighan Kpar la yange lu a daarimenger man atse a nanden insensi a sha zanaria, kua tebul u veren beredi u sha ishi, man mkam ma sha zanaria; ken tempel yô, Icighan Kpar ne lu a atse a nan nagh a sha zanaria man udaarimbaamenger mba sha zanaria pue, kua utebul pue mba veren beredi u sha ishi.—Ek 26:33; Heb 9:2.

Icighan Kpar u Hemban Cii. Ruom u ken tabernakel man u ken tempel, u shin atô, ape yange i ver areki u ikuryan la; i yilan un kpa ér Icighan u Uicighan. Ati-

ndi a Mose tese ér, ka pristi u vesen tseegh yange i naan nan ian i nyôron ken Icighan Kpar u Hemban Cii la ye, shi yange nan nyôr ker hanma inyom kwa môm tseegh, sha lyange i Nan lwom.—Ek 26:33; Le 16:2, 17; 1Ut 6:16; Heb 9:3.

Icighan kwaghmyer. Vegher u awashima u Aôndo, u a lu kwagh u un iyol na a soo u eren yô. Ka a yer un zan zan saa sha shighe u a ver la, shi a pase un hen mba a tsough u pasen ve la tseegh.—Mr 4:11; Kol 1:26.

Icighantom. Ka tom u u lu icighan kwagh, u or nan lu eren sha u civir Aôndo yô.—Ro 12:1; Mp 7:15.

Icôngo. Ka u huan kwav u sha ityough ki ilyeegh ki nomsoor ki yaven a or. Yange i wa tindi ér Abraham man ônov nav cii vè er nahan, kpa Mbakristu yô, gba u vea eren nahan keng ga. I er tom a ishember ne sha injakwagh sha igbenda kposo kposo ken Bibilo.—Ge 17:10; 1Ko 7:19; Fil 3:3.

Idya. Ka ishember i ken zwa Grika i i yer ér *porneia* la. Hanma ieren i yaven a or sha tindi ga cii mba yer i sha ishemberti ne. Kwagh ne kua u nom shin kwase karen a ishima i nan yaven a orgen u nan vese nan ga yô, man gba-ga u eren, man u yaven a kwase shin nomsoor u nan lu a er ivaa ga yô, man u nomsoor yaven a ugen, shin kwase yaven a ugen, kua u yaven a zendenya. I ter ishember ne ken Mpase shainja kwagh; ngi ôron kwagh u kwaghaôndo u a lu agbagakwase, i yer ér “Zegebabilon” la, sha u pasen er ka a lu vea mba-hemenev mba tar ne kangenaa sha u keren tahav man inyaregh yô. (Mp 14:8; 17:2; 18:3; Ek 20:14; Mt 5:27, 32; 19:9; Aer 15:29; Ga 5:19)—Nenge AGBAGA.

Ieren i ndôhôrshima. Ka ishember i ken zwa Grika i i yer ér *aselgeia* la i gem i nahan ye. Ngi ôron kwagh u akaa a or ka nan er ve i tese ér nan per atindi a Aôndo sha gbenda u vesen, shi i tese ér nan wa dang shin nan ongo kwagh sha won ga yô; ieren ne ka i tese ér or la nan nengen mbahemenev a ice sha ityou ga,

shi nan nengen atindi ityôkyaa ga. Ishe-
mber ne ngi ôron kwagh u or nzughul
ankwagh u cuku ga.—Ga 5:19; 2Pe 2:7.

Iferor. Ka iti i i yilan Satan Diabolo a mi
yô, un u a hendan kwagh a Aôndo kua
atindi a na a perapera la.—Mt 6:13; 1Yh
5:19.

Ifyan; Wa ifyan. U tan kume shin kaan ér
kwagh a tser or shin ma kwagh. Ishe-
mber ne ngi ôron kwagh u ilyahan shin
tsam u eren ga. Ashighe kpishi ka a ke-
nde a ôr kwagh shin a tsenga ôron ér
kwagh a tser or shin ma kwagh yô, i kaa
ér ka ifyan. Shi ka a lu Aôndo shin ma or
u i ne nan ian nanâ ôr kwagh nahan yô, i
lu kwaghôron u profeti shi a lu a tahav.
—Ge 12:3; Nu 22:12; Mr 11:21; Aer 23:12;
Ro 12:14; Ga 3:10.

Igbur. Teran u yange i penda or sha ava-
nde, i har ikyav sha mi keen man keen
yô, gayô tiôn-kon shin bamber-kon u ya-
nge i har uzendenya uhar sha mon (he-
mban je yô ibua), ve urugh ma ikyagh ki
tomough ki kahan kwagh shin ve kpelan
ikyeyke ve yemen a mi yô. Er kpan ya-
nge i hemban tôôn ikyav mbi yuhwan
sha agbur yô, i er tom a ishemberti i
igbur ne sha injakwagh u ôron kwagh
u or u nan lu ken kpan shin nan lu
sha ikyev i or yô, man ieren i kighir or,
kua ican i yan. Yange a tôô shin a tôndo
or igbur kera yô, i tese ér or shon nan
due ken kpan kera, kua ken mkighir, shi
mba kera yan mtsera sha a nan ga.—Le
26:13; Mt 11:29, 30.

Ihyungwa i shoghor wain. Ashighe kpishi
yange i lu ahungwa ahar a i tim sha va-
nde u awen a i eren semetu a mi, a i yer
ér limestone la yô. I môm i lu hen ijiir
i hemban taver a igen la; i time akpa,
a mough ken ihungwa i môm a kar a
asegh ken ihyungwa igen. Nahan a ngu-
ren shoghor atam a wain shin ihyungwa
i sha la yô, zar u duen u kuan u haan
shin ihyungwan i shin. I ter ishember ne
sha injakwagh sha u ôron kwagh u ijiir-
ôron i Aôndo.—Mp 19:15.

Ihyungwa i Zan Kweng. Ishember i ken
zua Grika (*abyssos*) i i gem ér ihyu-
ngwa i zan kweng la, shi a fatyô u ge-

man i kpaâ ér ihyungwa i “zan a ikighir
shio” shin “i i fe ikighir i i ga, shin i
lun a ikighir ga.” I ter ishember ne ken
Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Gri-
ka la sha injakwagh; ngi ôron kwagh u
ijiir shin mlu u ken uikyangen. Ngî ôron
kwagh u uwar, kpa ka uwar tseegh ga.
—Lu 8:31; Ro 10:7; Mp 20:3.

Ihyurenruamabera. Ka ruamabera u li-
hen u sha akôv a inyam shin sha papi-
ru. Yange i nger kwagh sha mi vegher
môm, i hure shin i kamer un sha ankon.
Yange i nger mkaanem ma Ruamabera
ken uihyurenmbaruamabera, shi i va tôô
mkaanem mara i hide i nger ken uihu-
renmbaruamabera mba hev. Luinja ta-
keda ne i hemban eren sha ayange a
i ngeren Bibilo la ye.—Lu 4:17-20; 2Ti
4:13.

Ihyurenruamabera u sha akôv a inyam.
Ka ikyôvor ki iyôngov shin ki ivoov
shin ki gumbua, ki yange i nger kwagh
sha mi yô. Yange ki hembra tsan a pa-
piru, nahan lu uihyurenmbaruamabera
mbara i ngeren mkaanem ma Bibilo sha
mi ye. A shi nan kpa uihyurenmbaruam-
abera mba sha akôv a inyam, mba Pau-
lu kaa a Timoteu ér a va un a mi la,
lu ityakeda igen ken Ruamabera u ken
Zwa Heberu la. Uihyurenmbaruamabera
mbagenev mba yange i zua a mi ikyua a
Zegemnger u Kuugh la kpa lu mba sha
akôv a inyam.—2Ti 4:13.

Ijimba.—Nenge IDYA

Ijungwen. Kwagh u or ka nan eren shighe
u nan lu zungwen ku shin ma kwagh u vi-
hin yô. Sha ayange a i ngeren Bibilo la, i
zungwen kwagh shighe naleghaa. Dugh
mliam ma vaan genger genger kera yô,
mbazungwen shi yange ve hua akondo a
luinja kposo, ve haa mtwem sha ityou,
ve ande akondo a ve, shi ve taan ave
sha vanger. Ashighe agen yange i lôhô
mba ve fe u zungwen kwagh tsembelee
yô, ve va vaa ku.—Es 4:3; Mt 11:17; Mr
5:38; Yh 11:33; Mp 21:4.

Ikpaaakôvough. Ikpa i haan zar kwagh ker
i yange i er sha ikyôvor ki inyamegh ji-
min, er ki ivo shin ki iyôngo nahan, i
haan wain ker yô. Yange i haa wain ken

akpaakôvough a he, sha ci u yange wain una angen a seer yô, a mor ahumbe ken akpa ne dông. Akpaakôvough a he ka a nalegh; a tse, aa kera fetyô u nalegh ga la, wain ka una moron ahumbe ker yô, a pav.—Yos 9:4; Mt 9:17.

Ikpeneredi i sha ishi. Lu ikpeneredi puekarihiar i yange i penda i atihi ahar yô. Hanma tihi yange a lu ikpeneredi ataratar; i penda sha tabul ken Icighan Kpar, ken tabenakel, man ken tempel. Shi yange i yila ér “beredi u pendan a penda” man “beredi u sha ishi.” Lu nagh ku i naan Aôndo yô. Yange i musan ikpeneredi ne sha hanma lyange i Memen, i va a i he. Lu upristi tseegh yaan ikpeneredi i i tîô kera la ye.—2Kr 2:4; Ek 25:30; Le 24:5-9; Mt 12:4; Heb 9:2.

Ikyav. Ka anar shin ieren shin mlu, shin kwagh u kpilighyol u i er, a lu ainja sha u tesen ma kwagh ugen her ave ave, shin ken hemen yô.—Mt 24:3; Mp 1:1.

Ikyekyeutya. Ikyekye i lun akaver ahar, i anyinya kpelan yô. Yange i zaan zende a mi, kua ityav kpa.—Ek 14:23; Mbaj 4:13; Aer 8:28; Mp 9:9.

Ikyomon. Mbaahungwa mba ka ve lu kpi-shi, ve yemen kuukuku yô. Atindi a Mose yange tese ér mba wang, a fatyô u yan ve. Mba ka ve yemen kuukuku ve yaan hanma kwagh cii, ve vihi akaa je hundu u sen la, i yila ve ér kwagh u van a ican.—Ek 10:14; Mt 3:4.

Ikyondo i huan zungwen. Ikyondo i lun cusa cusa i ka i er aba shin akpa a mi, er a i haan ishamakaa ker la nahan. Yange i hemban tumen i sha aive a ivo a il; lu ikyondo i huan zungwen kwagh a mi.—Ge 37:34; Lu 10:13.

Ikyondo i yisan. Ikyondo i yange i tume i doo ashe tsung, i tume ucerubi sha mi yô. Yange i ta i ken tabenakel, shi i va ta i ken tempel, i pav Icighan Kpar a Icighan Kpar u Hemban Cii.—Ek 26:31; 2Kr 3:14; Mt 27:51; Heb 9:3.

Ikyônough ki ijirigh. Yange i nôngo u lun tsembe u taven u i maa ken won, i maa angahar a unden shi hungwan yô. Ka sha her mbahemenev mba gomoti yange ve tema ve lam a ikpelaier shi ve

yôô kwagh u ve soo ér i er ye. Ishember i “ikyônough ki ijirigh ki Aôndo” man i “ikyônough ki ijirigh ki Kristu” la ka asember a sha injakwagh, nga tesen ijir i Yehova a ver ishima u va ôron uumace la.—Ro 14:10; 2Ko 5:10; Yh 19:13.

Ikyuryan. Ka ityendezwa shin iceghzwa i Aôndo yange a er a or shin ior, shin i ior ve er ayol a ve ér vea er ma kwagh shin vea kera er ma kwagh ga yô. Ashighe agen yange i lu or môm tseegh i gba u nana er kwagh u i kaa la ye (ikyur i ka i lu or môm tseegh nan kure i yô; yange i hembra lun ityendezwa). Ashighe agen di yô, i gba u iorov mba uhar mba ve ye ikyur la cii vea er kwagh u i kaa la (ikyur i ka i lu iorov mba uhar mbara cii ve kure i yô). Dugh uikyur mba Aôndo yange ya a uumace la sha yô, Bibilo shi ôr kwagh u uikyur mba yange ior ya vea ior mbagenev shin uipyaven mbagen ya vea mbagen, shin akuraier agen ya vea agen, shin iniongoier igen ya vea igen yô. Uikyuryan mba ve lu ainja kpi-shi yô, ka uikyur mba Aôndo yange ya a Aberaham man Davidi man tar u Iserael (Ikyuryan i Atindi) kua Iserael u Aôndo (ikyuryan i he) la.—Ge 9:11; 15:18; 21:27; Ek 24:7; 2Kr 21:7; Lu 22:29; Aer 3:25; 2Ko 3:6; Heb 8:6.

Ilirikum. Ka tiôntar u Mbaroma ugen u lu tar u Grika vegher u ken imbusutarime-se yô. Paulu yange er tom na u pasen kwagh la zan zan za ar hen ijiir ne, kpa yange una pase kwagh hen Ilirikum shin una ar di a ar her tseegh kpa, i ôr ga.—Ro 15:19.

Imande; Orimande. Angev mbu sha kwavyolough mbu vihin tsung. Ka a ôron kwagh u imande ken Ruamabera yô, i lu di kwagh u angev mbu se fe i yilan mbu nyian sha iti ne la tsô ga, sha ci u yange lu uumace tseegh mbu kôron ve ga, akondo man ayou kpa yange mbu lu sha mi. Ka i yila or u nan gbe imande ér, orimande.—Le 14:54; Lu 5:12.

Iniongo i Beredi u I We Kwa sha Mi Ga. Ka iniongo i hiihii ken uiniongo mba vesen mba utar, mba Mbaiserael eren kwa môm hanma inyom yô. Yange i er inio-

ngo ne ken uwer u Nisan, i hii sha werayange 15, zum u iyange i Paseka i bee kera yô, i za hemen a mi zan zan ayangetaankarahar. Lu beredi u i we kwa sha mi ga tseegh i yaan ye, sha u umbur shighe u ve due ken Igipiti kera la.—Ek 23:15; Mr 14:1.

Iniongo i Utabernakel. Shi yange i yila i ér Iniongo i Atumbe, shin Iniongo i Kohol Iyavi. Yangé i er iniongo ne ken uwer u Mbaheberu u i yilan ér Etanim la, sha werayange 15 zan zan 21. Lu iniongo i MbaIsraël eren sha u ember shighe u ve sunda iyavi ve bee ken inyom yô, shi lu shighe u ember shi sughun Yehova er a ne iyavi vev mbi doo yô. Ken ayange a iniongo la cii, ior ve tsaan ken atumbe, shin ken ayoi a mcimbi, sha u umbur ve shighe u ve due ken Igipiti kera la. Lu môm ken uiniongo mba utar mba yange i gba u nomso vee za ken Yerusalem vee za er yô.—Le 23:34; Ese 3:4; Yh 7:2.

Iniongo i Wanger Tempel. Iyange i ngise i umbur i ken inyom kwa môm sha u wanger tempel, zum u Antiochus Epiphanes va hōngor a mi kera yô. Yangé i eren iniongo ne ken uwer u Kiselev, i hii sha werayange 25, i er i ayange anigheni.—Yh 10:22.

Injakwagh. Ka kwaghōron u sha mkav shin kwaghōron u tiōnōd u lun a ityesen ker gayō u pasen mimi u zan shimi sha asember kpuaa. Ashighe agen injakwagh i ken Bibilo ka i lu a akaaōron a cimin, shin a lun er ka kikya nahan. Injakwagh ka i pase mimi u kwagh gbar gbar, ashighe kpishi i lu sha u tōōn kwagh ugen tesen ikav a mi. Anzaakaa agen hingir akaaōron a ior kpishi ve ōron sha u lahan mbagenev shin nahan ve tar yô.—Orpa 12:9; 2Pe 2:22.

Insensi. Ka ihuma i dedoo i ka i duen, zum u i nungwa tsur u akaa a human doon sha balsam, i nande ve lu hian kure kure la. Yangé i eren insensi ugen sha ci u eren tom a mi ken tabernakel kua ken tempel tseegh; i er insensi ne sha akaa a human doon atō anyiin. Yangé i nande u pepe man tugh sha atse a nanden insensi a ken Icighan Kpar u mase sha hunda la; yange a lu sha Iya-

nge i Nan lwom yô, i nande un ken Icighan Kpar u Hemban Cii la. Lu ikav i mbamsen mba mbacivir Aōndo mba jighjigh mba i ongo ve la. Yangé gba u Mbakristu vee nanden insensi ga.—Ek 30:34, 35; Le 16:13; Mp 5:8.

Iserael. Ka iti i Aōndo yange na Yakob yô. Yangé i va gema yilan mba ve due ken tsombor na la jimin cii sha iti ne sha ikav ikav. Ashighe kpishi yangé i yila ior mba ve due ken ōnov mba Yakob mba 12 mbara ér ōnov mba Iserael, shin ya u Iserael, shin nongoiu u (ior i) Iserael, shin MbaIsraël. Shi i va gema yilan uipyaven mba pue mba tartor u Iserael u ken imbusutarimese, u yange u pav u lu kposo a tartor u Iserael u ken imbusutariyan la kpa sha iti ne. Ken masejime yô, Mbakristu mba i tsegha ve, ve lu “Iserael u Aōndo” la kpa i gema yilan ve sha iti ne.—Ga 6:16; Ge 32:28; Aer 4:10; Ro 9:6.

Ishan i pepe.—Nenge ISHAN I SHA USE.

Ishan i sha use. Ishember ne ngi kwaghmōm a “ishan i pepe.” Ka ishan i ka i mase duen vegher u sha ityoughkita-regh maa iyange i due la; ishan ne ka i tese ér sev mbugenev mbu sōōn aven.—Mp 22:16; 2Pe 1:19.

Ishiva. Ka ikavaren i iniembe i kwagh, i lihen kuman er hii sha inyuve va kighir sha zwa u ihyōwe i hen atō la nahan. Ishiva i yange MbaIsraël karen kwagh a mi la lihe kuma er usentimita 44.5 (uinci 17.5) nahan, kpa shi yange ve karen kwagh a ishiva i i lihe hembra i ngira sha igbanger i ikavve i môm yô; i ingin lihe kuma er usentimita 51.8 (uinci 20.4) nahan.

Ishor; Er ishor. Ako-awen shin ako a ikyon shin anwenev mba ndahar mba yange ve wase u tsuan kwagh yô. Yangé i zom ako ne i kange ken ikavondo shin i haa a shin tasa, maa i tsongor. Nahan ikav i i due i gbe, shin i i ze uwegh i dugh la cii yô, ka kwagh u i tsough je la. Ashighe kpishi yangé i er msen cii i er kwagh ne ye.—Mt 27:35; Aer 1:26.

Itiyôgh; Mtôm. Kwagh u i maa un a lu nelōd, shin i maa un gbilitti a tav sha lōngōd, a sue imaagh yô, shin ma kwagh u

a lu lûngôô nahan cii. Yange i wa mtôm sha imaagh ki tempel kua ayou a ken ya u tor, a Solomon maa la. Ka a òron kwagh u ishember ne sha injakwagh ken Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Grika la yô, i òron i lu kwagh u a sue kwagh ugen (1Ti 3:15), shin ian i or nan lu sha mi gbekeke (Mp 3:12) yô.—Mbaj 16:29; 1Ut 7:21.

Iwen i sha zongough ku iyoughough.

Ka iwen i ka i penda hen zongough ku imaagh, ape ukpekpe uhar ve zough yô; ngi hange hange sha ci u ka i ka i kôr ukpekpe mbauhar mbara ve tile ye. Iwen i hange hange i sha zongough ku imaagh luun iwen i sha zongough ku imaagh ki i we yô. Yange a maan ayou a ior vea kohol ker shin ukpekpe mba agar yô, i lu iwen i i taver iyol tsung la i penda sha zongough ku imaagh kira ye. I er tom a ishember ne sha injakwagh, u òron kwagh u shighe u i hii u gban tar la, shi i òr kwagh u Yesu ér ka “iwen i sha zongough ku imaagh” ki tiônnongo u Kristu, u i tîôô i kar sha iyôu i ken jijingi la.—Ef 2:20; Yob 38:6.

Iyange i Ijirigh. Ka iyange i Aôndo ka a ver jighilii shin shighe u ka a ver ér una òr iniongoior shin akuraior shin uumace jimin cii ijir yô. A fatyô u lun shighe u timin mba i òr ve ijir i nenge ér ve kuma ku yô, shin shighe u ijir shon i bugh gbe-nda sha u i yima mbagenev ve zua a uma u tsôron yô. Yesu Kristu man mbaa-postoli nav yange ve òr kwagh u “iyange i Ijirigh” i i lu van la ér a lu mbaumav tseegh a òr ve ijir ga, kpa a kua mba ve kpe ica i gbe la kpaa.—Mt 12:36.

Iyange i Kohol Iyol. Iti i i yilan sev mbu yange mbua been maa i nyôr ken lyange i Memen la. Mbayuda yange ve wa iyol sha akaa a hange hange, sha iyange ne. Sev mbun yange mbu bee sha iyange i nyian i yilan ér Tomataan la, shighe u iyange i mire yô, maa lyange i Memen i hii. Sev mbu Mbayuda yange mbu hii nyian aikighe mbu bee kper aikighe.—Mr 15:42; Lu 23:54.

Iyange i Memen. Inja i ishember i ken zwa Heberu i i gem i nahan ne ér, “u memen; u kera eren kwagh ga.” Ka iyange i sha

utaankaruhar ken kasua u Mbayuda (yange i hii sha iyange i Tomataan aikighe i va kure sha iyange i Sati aikighe). Ayan-ge agen a yange i ver a sha u eren uin- niongo ken inyom la kpa i yilan a ér ayan-ge a memen, shi i yilan inyom i sha 7 man i sha 50 ér anyom a memen. Sha lyange i Memen cii, yange i gba u a er ma tom ugen ga, saa tom u upri- sti eren ken icighanjiir la tseegh. Ken anyom a Memen la di, yange i gba u a kera kaha ma kwagh ga, shi Mbaheberu ve kera kighir mbagenev ken a ve mba ve lu ve a anzô la ér ve kimbi ve a ga. Ken Atindi a Mose la, akaa a yange i tswer ior u eren sha lyange i Memen la lu akuma a kuma, kpa mbahemenev mba kwaghaôndo seer akaa agen sha mi kure kure, nahan sha ayange a Yesu la, akaa la taver ior u eren.—Ek 20:8; Le 25:4; Lu 13:14-16; Kol 2:16.

Iyange i Nan lwom. Icighan iyange i ve- sen sha ci u MbaIsraael, i yilan kpaa ér Yom Kippur (ishember i ken zwa Heberu i i yer ér *yohm hakkippurim*, “iyange i ci- rin akaa” la). Icighan iyange ne yange i gba ken uwer u Etanim, sha werayange 10. Ken Ruamabera u ken Zwa Heberu yô, mba yer ér lyange i Nan lwom. Ken inyom jimin cii yange i lu sha iyange ne tseegh pristi u vesen a nyôr ken Icighan Kpar u Hemban Cii ken tabernakel ye, ken masejime va lu u ken tempel la. Yan- ge a nyôr a za na nagh sha awambe a ilev mbi i ne nagh a mi la, sha ci u asor- abo a na man asorabo a Mbalevi mba- genev kua asorabo a ior cii. Iniaiv mbira cii lu tesen kwagh u nagh ku Yesu, ku ku wam Aôndo sha ci u asorabo a uumace cica cii kwa môm, maa hanma kwagh a kure la. Kwagh ne na ior cii mba a ian i himen a Yehova. Yange i er icighan mko- hol hen shighe ne, shi i hôr kwaghyan, shi lu iyange i memen, shighe u hôron tom.—Le 23:27, 28; Aer 27:9; Kol 1:20; Heb 9:12.

Iyelegh. Ka iti i i yilan imendenev kpishi mbi mbi hembe menden shin kpe jande yô. Ashighe kpishi ka a òron kwagh u imendenev kin yô, i hembra veren ishish sha ayege a lun er like shin wa nahan (*Arundo donax*).—Mt 27:29; Mp 11:1.

Iyiagh ki i hii sundan yô. Iyiagh ki ki via tsuaa, i hii sundan ki sha shighe u sunda yô; ka akaa a a hii duen shin a i hii zuan a mi ken ma kwagh yô. Yehova yange wa Mbaïserael tindi ér ve naan un hanma kwagh u ve hii zuan a mi ken tom ve cii, aluer ka orumace shin zendenya shin iyiav mbi ve sunda ken ishule kpaá. Ikyurior i Iserael jimin cii yange i na Aôndo akaa a i hii sundan la sha shighe u Iniongo i Beredi u I We Kwa sha Mi Ga la man sha iyange i Pentikôsti. Shi yange i yila Kristu sha injakwagh ér "Iyiagh ki i hii sundan" yô, kua mbadondon un mba i shigh ve mkurem la.—1Ko 15:23; Nu 15:21; Anz 3:9; Mp 14:4.

J

Jijingi. Ishember i ken zwa Heberu i i yer ér *ruach*, ken zwa Grika di i yer ér *pneuma*, i ashighe kpishi ka i gema i ér "jijingi" la, ka i ôron kwagh u akaa kposo kposo. Man akaa shon cii ka i lu akaa a uumace ve nengen a mi sha ashe ga, shi a tese ér tahav mbu eren kwagh yô. Ka i ter ishemberti i ken zwa Heberu man i ken zwa Grika ne zum u i lu ôron kwagh u (1) ahumbe, (2) tahav mbu uma mbu eren tom ken akaa-uma a shin tar la, (3) tahav mbu ka mbu kende or ken ishima ve nan ôr kwagh shin nan er kwagh sha ma gbenda yô, (4) akaaôron a or u i nengen a nan sha ashe ga, a i mgbegha orumace nan ôr yô, (5) ior mba ken jijingi, man (6) tahav mbu Aôndo a eren tom a mi la, shin icighan jijingi.—Ek 35:21; Ps 104:29; Mt 12:43; Lu 11:13.

Kasua u saven. Ken Ruamabera u Mba-kristu u ken Zwa Grika yô, ishember ne ngi ôron kwagh u kpandeghe ku ior asange asange ve te sha ci u ma or yô.—Ps 51:3; Ro 5:14.

Kon. Ka ityôgh ki nelôô ki yange i tim sha, i mande or sha mi yô. Ken ityar igen yô, yange i mande or sha ityôgh kin shin i hambe ikyom i or u nan kpe la sha ityôgh kin sha u i lu icintan hen mbagenev, shin sha u heen nan ken igbar. Yangé i fa Mbaa-shiria ér ka ior mba nôngon ityav sha ipila tsung. Yangé vea hembra ior ityav

yô, ve mande ve sha ikyon i horon ijô; ve tumba or kon la hen uya i kar i due sha vanger, maa ve gema kon la ve tim sha, a ikyom i nan sha mi. Nahan kpa, sha atindi a Mbayuda yô, yange or a ér kwaghbo u vihin tsung, er u lahan Aôndo shin civir ieev nahan yô, i vande tan nan awen i wua gayô i wua nan sha ma gbenda ugen cii, i mase hamben ikyom i nan sha kon ye, sha u i lu icintan hen mbagenev. (Dut 21:22, 23; 2Sa 21:6, 9) Mbaroma yô, ashighe agen yange ve gba kangen imba or la ken kon tsô, nan lu nahan ayange imôngo, ghem nan va mase kpen sha ci u mnyoon man imura man ijen kua oo. Ashighe agen yô, yange i mande or u i nenge ér nan er kwaghbo la ave man angahar sha kon, er yange i mande Yesu nahan. (Lu 24:20; Yh 19:14-16; 20:25; Aer 2:23, 36) —Nenge KON U MANDEN OR SHA MI.

Kon u manden or sha mi. Ka ishember i ken zwa Grika i i yer ér *stau-ros* la i gem i nahan ye,inja i ishember shon ér, ityôgh ki nelôô ki i tim sha yô, imba i yange i mande Yesu sha mi la. Ikyav i môm tsô tese érinja i ishember i ken zwa Grika ne ka terankon (kon u i tôô ugen i peregh sha mi), imba i mba-fan Aôndo ga yange ve civir akombo a mi anyom uderi imôngo cii man shighe u Kristu la ga. Ishember i "kon u *manden or sha mi*" la hembra pasen kwagh u ishember i ken zwa Grika ne i lu ôron la jighilii, gadia yange i ter ishember i *stauros* la sha kwagh u mtev u sha ican man ican i yan kua ihyeen i mbadondon Yesu vea tagher a mi yô. (Mt 16:24; Heb 12:2)—Nenge KON.

Kon u uma. Ka kon ugen ken sule u Eden. Bibilo tese ér kon ne yange u lu a akaa a wasen or u lun uma ken ityamegh ki u ga; kpa u tile sha ityough ki ibumun i Aôndo a er sha u or a zua a uma u tsôron u una na mba i lumun ve u yan ityamegh ki u la. I ter ishember ne sha injakwagh ken takeda u Mpase u tesen kwagh u Aôndo a er sha ci u ior vè za hemmen u lun uma yô.—Ge 2:9; 3:22; Mp 2:7; 22:19.

Kon u Yuan. Ka ikyon i taver iyol atô kposo kposo, i yange i yua tsung kpa i gema

i huma i doo kpishi yô. “Kon u yuan” u i er kwagh u u ken Mpase 8:11 la ngu tesen ikhav i megh ku yuan ku i yer ken zwa Buter ér *absinthe* la.

Koor. Ka ikharen i ishamakaa man zar kwagh. Ngi kwaghmôm a ulita 220 (ugalon 58.1), er i nenge ér ikharen i bati ngi la.—1Ut 5:11; Lu 16:7, ngeren u shin kpe.

Korough. Ka akor a annyamev; yange i maan kwagh shimi, shin i haan akaa agen kimi, er mkurem shin inki shin akaa a eren hwe u sha iyol nahan, shi i tôngon shin i yôôn kwagh a mi. (1Sa 16:1, 13; 1Ut 1:39; Esek 9:2) Ashighe kpishi yange i ôr kwagh u “korough” sha injakwagh sha u tesen agee, man mhembe, shin ityav mbi hemban.—Dut 33:17; Mik 4:13; Lu 1:69.

Kristu. Ka ititom i Yesu. I zua a i ken ishemember i ken zwa Grika i i yer ér *Khristos* la. Ngi kwaghmôm a ishember i ken zwa Heberu i i gem ér “Mesiya” shin “Un U i Tsough La.”—Mt 1:16; Yh 1:41.

Kuur u hen ijiir i nan nagh ku wamen. Ka kuur u areki u ikhyuran, ape yange pristi u vesen a za mishi awambe a iniav mbi isholibo sha lyange i Nan lwom yô. Ka ishember i ken zwa Heberu i pasen ieren i gem i nahan ye, maninja na yô ér, “u cirin (isholibo),” shin a fatyô u kaan ér, “u esen (isholibo) kera.” Yange i er un sha zanaria u taver, ucerubi uhar lu sha mi, u môm keen ugen keen. Yange i yila ashighe agen zevera ér “kuur.”—Ex 25:17-22; 1Ch 28:11; Heb 9:5.

Kwaghôron u profeti. Ka loho u Aôndo a mgbegha or nan ôr yô, a lu u pasen awashima u Aôndo shin u yôôn awashima na kpa. Kwaghôron u profeti a fatyô u lun ityesen i sha kwagh u aeren a wang, i Aôndo a mgbegha or nan tese yô, shin ma tindi u Aôndo a we shin ijiirôron na, gayô u yôôn kwagh u una va er yô.—Mt 13:14; 2Pe 1:20, 21.

Kwagh u veren ikhav. Yange i cagh ikhav a mi (hemban je yô, sha inyatuu shin sha ma kwagh u tiher er tsugh nahan). Yange a tese or u kwagh, shin a tese ér ma kwagh ka u injaa shin u mimi, shin i er iceghzwa sha kwagh, shi a yange or u nzughul a ngeren shin akaa agen a i

cagh ikhav sha mi yô, er ihinda shin iwar i mbakpenev nahan. Yange i eren akav a sha ayange a ngise la sha akaa a taver iyol gbang gbang (er iwen shin anyi a nortar shin kon nahan), i kômbô asangaabaaca shin ikhav i kwagh sha mi, sha gbenda u a cagh ve a due er i soo la yô. Ka i er tom a ikhav sha injakwagh sha u tesen kwagh u i nenge ér ka u mimi yô, shin sha u tesen ér kwagh ka u or, shin ka kwagh u i cir un shin a lu kwaghmyer yô.—Mt 27:66; Yh 6:27; Ef 1:13; Mp 5:1; 9:4.

Kwaghyan u hôron. U kera yan ma kwaghyan môm ga sha anshighe kpuaa. Mbaiserael yange ve hôr kwaghyan sha lyange i Nan lwom, man sha ashighe a ican, kua shighe u ve lu keren kwaghwani u Aôndo yô. Mbayuda yange ve ver ashighe anyiin ken inyom a hôron kwaghyan, sha u umbur akaa a vihin a yange er ve sha ayange a ken ijime yô. Gba u Mbakristu vea hôron kwaghyan keng ga.—Ese 8:21; Yes 58:6; Mt 4:2; 9:14; Lu 18:12; Aer 13:2, 3; 27:9.

Kwaghyan u Ter u Aikighe. Ka kwaghyan kpôô kpôô, beredi u i we kwa sha mi ga yô, kua wain; ka ku-umbur u Yesu. Beredi la tile sha ityough ki iyol i Kristu, wain la di tile sha ityough ki awambe a na. Er Ruamabera a kaa ér Mbakristu ve eren kwagh ne gbem yô, shi mba yer kpa ér “Ku-umbur.”—1Ko 11:20, 23-26.

Kwa. Ka kwagh u ka i wa sha mwem ma hôron shin sha zar kwagh sha u venge yô. Kwa shon ne ka i hembra lun ijen i mwem ma hôron ma i vande angen ma kera yô. Ashighe kpishi ka a ter ishember ne ken Bibilo yô, i lu ikhav i isholibo man mvihi, shi i er tom a ishember ne sha kwagh u mvese u ior ve nenge a mi ga, shin a lu myer yô.—Ek 12:20; Mt 13:33; Ga 5:9.

L

Lepton. Sha ayange a i ngeren Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Grika la, lu gbenger togula shin iyôgh ki i yer ér *bronze* la. Yange hembra ndahar ken saminyar u Mbayuda ci. I gema iti ne ken Ubibilo mbagenev ér “mite.”—Mr 12:42; Lu 21:2; ngeren mba shin kpe.

Levi; Orlevi. Wan u Yakob u sha utar, u mar a kwase na Lea yô; shi ka ipyaven i i yilan sha iti na yô. Lu sha ônov nav mba nomso mba utar ikwe i vesen i itiar i Mbalevi la hii ye. Ashighe agen ka a ter ishember i "Mbalevi" la yô, i lu kwagh u ipyaven la jimin cii i ôron ye, kpa mba we tsombor u Aron u yange u lu tso-mbor u pristi la ker ga. Yange i pav Tar u Ityendezwa la ker, kpa i na ipyaven i Levi haregh ve ikyangegh ga, i gema i na mba ken ipyaven shon agar 48 ken uha-regh mba uipyaven mbagenev mbara ér ve tema ken a.—Dut 10:8; 1Kr 6:1; Heb 7:11.

Loho u dedoo. Ken Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Grika la, ka loho u dedoo u Tartor u Aôndo man u myom u i zuan a mi sha u nan Yesu Kristu jighjigh yô.—Lu 4:18, 43; Aer 5:42; Mp 14:6.

M

Mai. Ikyaren i mgbeca. I ter ishember ne kwa môm tseegh ken Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Grika u yange i hii ngeren la, ken Mateu 5:41, man a shi nan kpa lu mai u Mbaroma u yange a lu umita 1,479.5 (angahar 4,854) la. I nger ishember i "mai" ne ajiir agen atar, ka ken Luka 24:13 man Yohane 6:19 kua Yohane 11:18. Ajiir ne nga ôron ka kwagh u umai mba i kar ilihen ve sha iniembe i usitediom mba ngise, mba i ter ken ruamabera shon u yange i hii ngeren la.

Mana. Kwaghyan u Mbaiserael hemban yan shighe u ve lu ken taaikyôngo anyom 40 la. Ka Yehova yange naan ve un ye. Yange a due hanma iyange pepe sha ivande a haa hen inya, avure a cir sha mi; lu sha lyange i Memen tseegh haan ga ye. Zum u Mbaiserael hii nengen a mi la, ve pine ér, "Ka nyi ne?" shin ve pine ken zwa Heberu ér, "*man hu?*" (Ek 16:13-15, 35) Yesu kpa yange ôr kwagh ter mana sha injakwagh.—Yh 6:49, 50.

Masedonia. Haregh u a lu tar u Grika vegher u sha ityoughkitaregh la. Haregh ne yange za iti sha shighe u Alekezanda u Tamen lu tor la, shi haregh shon lu sha tseeneke na zan zan Mbaroma va kar ngohol un. Masedonia lu tiôntar u

ken tartor u Roma sha shighe u apostoli Paulu za ken Yuropa sha kwa u hiihii la. Paulu yange za hen haregh ne kwa tar. —Aer 16:9.

Mbafarishi. Annongo u kwaghaôndo u Mbayuda u yange za iti sha ayange a mbaapostoli la yô. Mba yange ve lu ker la due ken tsombor u upristi ga, kpa ve gema ve kuran Atindi kpete kpete, kua a kiriki kpa cica cii, shi aeren a uter kpa ve tôô a gede gede er ka atindi nahan. (Mt 23:23) Yange ve hendan a hanma ieren i Mbagrika cii, shi er ve lu mba fan Atindi kua aeren a uter yô, ve lu a tahav kpishi sha ior. (Mt 23:2-6) Mbagenev ken a ve shi lu ken Sanhederin. Yange ve zer hendan a Yesu sha kwagh u kuran lyange i Memen, man aeren a uter, kua sha kwagh u lun vea mbaasorabo man mbangoholkpandegh la. Yange mbage-nev ken a ve va hingir Mbakristu, kua Paulu u ken Tarsu kpa.—Mt 9:11; 12:14; Mr 7:5; Lu 6:2; Aer 26:5.

Mbahemen gar. Ken ityar i yange i lu sha ikyeve i tartor u Roma la, mbahemen gar mban lu mbatomov mba gomoti. Tom ve lu u nengen ér ior mba eren kwagh sha tindi, man u nengen sha inyar man u ôron mba ve per atindi la ijiir, man u nan wada ér i tsaha or.—Aer 16:20.

Mbakaldi. Ka ior mba ve tem hen ningirtar u ifi u Tigiri man u Yuferati ve te agbaa her la. Sha ayange a tsuaa la, gar u hemban cii ken tar u Mbakaldi lu Ur, ape ya u Aberaham lu la.—Aer 7:4.

Mbakuran Shisar. Kwe shoja u Mbaroma u yange i ver u u kuran tor u tartor u Roma yô. Mbakuran tor mban yange ve va hingir mbapatii mba lun a tahav mbu suen ma tor u tartor la shin ngohol nan tahav.—Fil 1:13.

Mbamede. Nongoior u u due ken tsombor u Madai, wan u Yafeti yô; yange ve tema hen tar u iwoo u Iran, u u va hingir tar u Media la. Mbamede mbagenev lu ken Yerusalem hen shighe u Pentikôsti u ken inyom i 33 la.—Aer 2:9.

Mbapatii mba Herode. I yilan ve kpa ér Mbaherode. Lu kwe u mbapatii mba kereen tseeneke u tar ve, mba ve lu suen awashima u Uherode mba ve hemen sha

ikyev i Mbaroma la. A shi nan kpa Mbasadushi mbagenev lu ken kwe patii ne. Mbaherode mban yange ve kohol Mbafarishi ve lu hendan kwagh a Yesu.—Mr 3:6.

Mbasadushi. Annongo u kwaghaôndo u Mbayuda u yange za iti kpishi yô. Mba nyarev mba duen ati man upristi mba ve lu a tahav kpishi sha akaa a i eren ken tempel la lu ken annongo ne. Yange ve venda aeren a uter kpishi a Mbafarishi dondon la, kua atesen a Mbafarishi agen. Ve na jighjigh ér mnder u shin ku ngu ga, shi mbatyomov mba ga. Yange ve hendan a Yesu.—Mt 16:1; Aer 23:8.

Mbasamaria. Sha hiihii la, i yilan Mba iserael mba ken uipyaven mba pue mba tartor u Iserael u ken imbusutarimese la sha iti ne, kpa zum u Mbaashiria va hemba Samaria ityav shighe u shi anyom 740 u a mar Yesu la, i gema yilan mba ken ityar igen, mba Mbaashiria za haa ve hen gar ne la kpa, sha iti ne. Sha ayan ge a Yesu la, i kera yilan tartor la shin ior mba ve lu hen haregh ne la sha iti ne ga, kpa a teren i yô, ashighe kpishi i ôron i lu kwagh u mba ken annongo u kwaghaôndo u yange i eren hen ikyasen i ngise lu Shekem man Samaria la. Mba ken annongo ne yange ve lu a atesen a a kaha kposo a atesen a kwaghaôndo u Mbayuda yô.—Yh 8:48.

Mbatimen sha mfe u taregh mba ken nongo u Epikuria. Ka ior mba yange ve dondon Orgrika u timen sha mfe u taregh u i yilan un ér Epicurus [u i mar un ken inyom i 341 va kpe ken inyom i 270 Cii man Shighe u Yesu (C.S.Y.) la]. Mfe ve ne yange har sha mhen u ve lu a mi ér kwagh u vesen ken akaa a or nan keren ken uma u nan cii yô ka u i saan nan iyol la.—Aer 17:18.

Mbatimen sha mfe u taregh mba ken nongo u Setoika. Ka makeranta u Mbagrika mba timen sha mfe u taregh, mba yange ve na jighjigh ér, msaanyol har sha u or gbidyen kwar sha kwagh shi eren kwagh sha gbaaôndo yô. Yange ve tôô ér, or u fan kwagh kpôô kpôô ka or u nan lu yan ican shin nan lu ken mkpeyol kpa nan we ikyo ga yô.—Aer 17:18.

Mbatyomov. Ka ishember i ken zwa Heberu i i yer ér *mal'akh* man i ken zwa Grika i i yer ér *aggelos* la. Inja i asember ne jighilii yô ér, “or u zan a loho,” kpa ka a lu ior mba ken jijingi mba zan a loho yô, i yila ve ér, “mbatyomov.” (Ge 16:7; 32:3; Yak 2:25; Mp 22:8) Mbatyomov ka ior mba ken jijingi mba lun a tahav kpishi; Aôndo yange gba ve ica i gba cii va mase gban orumace ye. Shi Bibilo yila ve ér, ‘uicighan udubu pue pue,’ man “ônov mba Aôndo” man “asan a sha use.” (Dut 33:2; Yob 1:6; 38:7; Yu 14) Yange i gba ve ér ve maren ônov ga, kpa hanmô ve yô, i gba a gba nan. Ve ngee hembra miliôn deri môm yem zende zende. (Da 7:10) Bibilo tese ér, mba a ati a ve, shi mbamlu vev mba kposo kposo, nahan kpa ka ve hide a iyol ijime, ve venda ér i de civir ve ga, shi mbakpishiv ken a ve mba ôron ior ati a ve ga. (Ge 32:29; Lu 1:26; Mp 22:8, 9) Mbagenev mba sha aan a vesen hembra mbagen, shi mba eren ityom kposo kposo; mba eren tom hen ishighe ki ikyô enough ki Yehova, mba za ôron ior ilyoho na, mba wasen mbacivir Yehova mba ve lu shin tar la, Aôndo ka a tindi ve ve za tsa-ha ior, shi mba suen tom u pasen loho u dedoo. (2Ut 19:35; Ps 34:7; Mt 4:11; Lu 1:30, 31; Mp 5:11; 14:6) Ken hemen yô, vea wase Yesu u nongon ityav mbi Armagedon.—Mp 19:14, 15.

Mesiya. Ka ishember i ken zwa Heberu,inja na yô ér “u i tsegha” shin “un u i tsegha un” la. Mba yer ishember ne ken zwa Grika ér “Kristu.”—Da 9:25; Yh 1:41.

Mgemshima. Ka a ter ishember ne ken Bibilo yô, i ôron kwagh u or geman mhen u nan shi vaan afanyô sha mimi sha akaa a yange nan eren, shin sha akaa a nan er shami ga, shin sha akaa a yange gba u nana ér kpa nan er ga yô. Or ka nana gema ishima sha mimi yô, nan ume ityamegh,inja na yô, ka nan gema ieren i nan.—Mt 3:8; Aer 3:19; 2Pe 3:9.

Mina. Ken Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Grika la, mina môm lu uderakema 100. Mijom nam lu ugeram 340.—Lu 19:13.

Mire. Mningem ma human doon, ma yange i zua a mi ken ahu a usaa atô kposo kposo shin ken anikyonov mbagenev mba i yer ve ér *Commiphora* la. Mire kpa lu môm ken akaa a yange i nungwa sha icighan-mkure u tseghan or a mi la yô. Shi yange i haa un sha ambaakaa er akondo kua ugambe nahan ér a huma i doo, shi i nungwa sha mkurem ma tiligh iyol a mi, man sha mkurem ma shighen iyol. Yange i nungwa un sha wain ér a hingir kwaghman u kpilighyol. Shi yange i sôr ikyom i orkpen sha mire cii i mase iin ye.—Ek 30:23; Anz 7:17; Mr 15:23; Yh 19:39.

Mkam ma nanden insensi. Yange i er ma sha zanaria shin azurfa shin togula sha ci u nanden insensi shimi shi dughun aka a usu ken atse a nanden nagh ken tabernakel man ken tempel, shin sha ci u dughun mou u imenger u a hia kera yô, ken daarimenger u sha zanaria. Yange i yilan ma kpa a ér ugbande mba usuv.—Ek 37:23; 2Kr 26:19; Heb 9:4.

Mnder u shin ku. Ka u moughon shin ku. A ishember i ken zwa Grika i i yer ér *anastasis* la,inja i i jighillii yô ér, “u moughon sha; u moughon tilen sha.” Bibilo ôr kwagh u mnder u shin ku u iorov utaankarunyii, môm ken ve yô lu Yesu, u Yehova iyolna nder un shin ku la. Shin er lu Eliya man Elisha man Yesu man Peteru man Paulu yange ve nder ior mbagenev shin ku nahan kpa, ikyav tese wang ér lu sha tahav mbu Aôndo ve er uivande mban ye. Mnder u shin ku u “mbaperapera man mbaperapera ga” mba vea lu shin tar la, ka kwagh u hange hange u una er sha u kuren awashima u Aôndo yô. (Aer 24:15) Bibilo shi ôr kwagh u mba a va nder ve shin ku vea yem sha yô, i yila ér mnder u shin ku u “tsuaa” shin u “hiihii.” Ka mnder u shin ku u anmgbianev mba Yesu mba i tseghe ve sha jijingi la.—Fil 3:11; Mp 20:5, 6; Yh 5:28, 29; 11:25.

Moloko. Ka aôndo u Mbaamon; a shi nan kpa ka un shon môm i yer ér Malkam, man Milkom man Moleki ye.—Aer 7:43.

Môm-ken-pue. Vegher môm ken avegher pue a ma kwagh, shin avegher 10

ken avegher deri a ma kwagh. Yange i na shin i kimbi er ka kpandegh nahan, hemban je yô sha ci u tom u kwagh-aôndo. (Mal 3:10; Dut 26:12; Mt 23:23; Heb 7:5) Ken Atindi a Mose yô, yange or a sunda iyav ken ityev shin ikyumuile i nan shin uzendenya mba nan vea seer yô, hanma inyom nan dugh môm-ken-pue u akaa ne nan za na Mbalevi sha u suen ve. Mbalevi yange ve dugh môm-ken-pue ken môm-ken-pue u i ne ve la, ve na upristi mba ken tsombor u Aron sha u suen ve. Shi i naan môm-ken-pue u akaa agen kpa. Gba u Mbakristu vea naan môm-ken-pue ga.

N

Nagh. Iyua i or nan ne Aôndo sha u sughun un, shin sha u lumun ibo sha kwagh, shin sha u himen a na yô. Uumace ndera nan iniav a ishima ve sha akaa wue wue, kua sha annyamev, hii sha shighe u Abel la je, zan zan Atindi a Mose a ikyuryan la va kar tesen ér gba u a eren nahan. Yesu yange va ne nagh ku vough sha uma na la kera yô, kwagh kera gba sha iniav mbi sha annyamev ga, kpa Mbakristu za hemen u nan Aôndo iniav mbi ken jijingi.—Ge 4:4; Heb 13:15, 16; 1Yh 4:10.

Nagh ku ipaan. Ishe i yange i kimbi sha u paan or shin kwagh u a lu uikyangen, shin yangen mtsaha shin ican i yan shin tôôn isholibo i or kera, shin bunden ma kwagh u i gbe u nana er yô. Yange i kimbin ishe ne sha inyar tseegh ga. (Yes 43:3) Mbamlu mba kposo kposo mba yange or nyôr ker ve i gba u a paa nan yô. U tesen ikyav yô, ônov mbaiundav mba nomso mba iorov shin mba zendennya mba ken Iserael cii lu kwagh u Yehova, nahan i gba u a paa ve shin a kimbi kwagh sha a ve, sha er a kera er tom a ve ken mcivir u Yehova tseegh ga yô. (Nu 3:45, 46; 18:15, 16) Yange bua una wa tswam man a kura un tsembelee ga yô, a wua or, nahan i gba u or u i lu bua u nan la nana kimbi kwagh u paan iyol i nan, sha er a kera wua nan er tindi tese la ga yô. (Ek 21:29, 30) Nahan kpa, yange or a wua or sha apera yô, i lumun u ngohol ma kwagh u nan ne sha u paan iyol i nan ga. (Nu 35:31) U hemban cii

yô, Bibilo pase ipaan i Kristu yange ki-mbi sha ku na, u yange kpe sha u paan uumace mba ungowan imo i Aôndo sha ikyeve i isholibo man ku kera la.—Ps 49:7, 8; Mt 20:28; Ef 1:7.

Nagh ku isholibo. Nagh ku yange i naan zum u or nan er isholibo abu sha ci u myen u iyol i inyam man awambe i i lu vough ga ne yô. Yange i naan iniav sha annyamev kposo kposo, er nombua nahan, zan zan kua ikyungugh. Kpa or u i lu wamen Aôndo sha isholibo i nan la yange nan na nagh sha ma kwagh ken akaa ne sha indi i nan man er mlû u nan a lu la.—Le 4:27, 29; Heb 10:8.

Nagh ku nanden. Ka nagh ku sha zende-nya ku yange i nande sha atse a nan nagh, i na Aôndo ku jimin cii yô; (yange a lu bua shin iyôngo shin kpeve shin atii shin gumkyungu kpa), or u civir Aôndo la nan dugh ci-inyam ker ga.—Ek 29:18; Le 6:9; Mr 12:33; Heb 10:6.

Nagh ku wain. Ka nagh ku yange i na sha wain yô. Yange i haa zar wain sha atse a nan nagh a iniav mbigenev kpishi. Yange Paulu er tom a ishember ne sha injakwagh, u tesen er un kegh iyol u eren tom kpoghuloo sha ci u mba ve lu Mbakristu a na imôngo la yô.—Nu 15:5, 7; Fil 2:17.

Nardu. Mkurem ma human doon ma taver ishe. Ka ma lu nyian fuee. Mba eren ma sha imendenegh ki i yer ér *spikenard* (*Nardostachys jatamansi*) la. Er mkurem ma nardu taver ishe yô, ashighe kpishi yange i tôô mkurem ma taver ishe ga i nungwa sha ma, nahan ashighe agen i er jebu u mkurem man. Kwagh ka a er yô, Marku man Yohane cii kaa ér yange i haa Yesu 'mkurem ma nardu ma i nungwa kwagh môm sha mi ga yô.'—Mr 14:3; Yh 12:3.

Nase. Awen a gbilititi ahar, a luninja i môm; yange i penda i môm sha igen, nahan i wua sam kwagh u hingir mwem. Yange i wa igbe hen atô atô u iwen i shin la, i wa iwen i sha la sha mi, sha er a fatyô u ningir a i yô. Sha ayange a i ngeren Bibilo la, hen uya kpishi kasev hemban wuan kwagh sha iniase i sha ave. Er yange i gba u hanma iyange tsombor ua

wua kwagh sha nase u sha ave keng ve ua ya kwagh yô, Atindi a Mose kaa ér i de kôron or kwar sha u tôon nan nase shin anshwa ga. Iniase i vesen i yange i er i i lu er i sha ave la, yange i lu zende-nya a ningir a iwen i sha la sha u wuan kwagh ye.—Dut 24:6; Mr 9:42.

Nisan. Ka iti i yange i va gema yilan uwer u Abiba a mi, shighe u Mbayuda due ken uikyangen ken Babilon hide la yô. Lu uwer u hiihii sha icighan kalenda u Mbayuda, kpa gema lu uwer u sha utaankar-uhar sha kalenda u mba ken tar. Yange u hii ken atô u uwer u Maaci u va bee ken atô u uwer u Aipor. (Ne 2:1) Yange i eren Paseka u Mbayuda sha iyange i Nisan 14, shi Yesu va hii kwagh u Kwaghyan u Ter u Aikighe la kpa sha iyange ne. (Lu 22:15, 19, 20) Lu sha iyange shon i môm i mande un sha kon ye.—Lu 23:44-46.

O

Orahir. Or u nan eren kwagh sha tahav mbu i fe ér mbu due ka hen ujijingi mba aferev yô.—Aer 13:6.

Orahir u tôvon sha asan a sha kwavaôn-do. Ka or u nan tôvon sha zende u iyan-ge man uwer kua asan sha u nana fa kwagh u ken hemen yô.—Mt 2:1.

Oretiochia. Or u ken Etiopia, tar u sha ayan-ge a tsuaa la je u lu tar u Igipiti vegher u ken imbusutariyan la. Ajiir a masen ken akighir a imbusutariyan i tar u Igipiti u sha ayange ase ne kpa yange lu ken haregh u Etiopia, kua vegher u imbusutarimese i tar u Sudan u sha ayange ase ne.—Aer 8:27.

Orhimen. Or u ka nan zamber a iorov uhar mba iyongo i lu hen atô ve la sha u vë hime iyôngo yô. Ken Ruamabera yô, Mose ka orhimen u ikyuryan i Atindi, Yesu gema ka orhimen u ikyuryan i he.—Ga 3:19; 1Ti 2:5; Heb 12:24.

Orkristu. Ka iti i Aôndo a ne hanma or u nan lu dondon Yesu Kristu yô.—Aer 11:26; 26:28.

Orkuran Ijiir. Or u yaren kura sha u kwagh a de eren ior shin ijiir ve ga yô. Mba hembere yaren u tugh, shi shighe gen orkuran ka nan nenge ér kwaghbo ngu van yô, nan gbire vaa sha u ior vë fa.

427 ORKURAN—OR U NAN LU KPAN GA; OR U NAN DUE KEN KPAN KERA

Ashighe kpishi mbakuran yange ve tile sha girgar sha ajiir kposo kposo kua sha ayau a taven gôgônán, sha u vea nenge a ior mba ve lu van la ken ica, cii man vea va zurum ye. Orkuran u ken shoja yô, ka i yila nan ér orshoja u kuran.—Mt 27:65; 28:4.

Orkuran. Nomsoor u tom u nan jim jim i lu u nengen sha tiônngo shi kuran un yô. Ka ishember i ken zwa Grika i i yer ér *episkopos* la i gem nahan ye, maninja i ishember shon jighilii yô ér, u nengen sha kwagh sha u kuran un. Ishember i “orkuran” man i “ortamen” (*presbyteros*) la cii ka asember a a lu ôron kwagh u iantom i môm ken tiônngo u Kristu yô. Ishember i “ortamen” la ngi tesen aeren a organden a or u i ver nan sha iantom la nan lu a mi yô; i “orkuran” la di ngi pasen ityom i nan lu a mi sha iantom ne la.—Aer 20:28; 1Ti 3:2-7; 1Pe 5:2.

Ormaanteyegh. Or u maan mtem ma inyaav man agbade a inyaav kua mkam ma inyaav magen. Ishember i ken zwa Heberu i i gem ér ormaanteyegh la, inja na jighilii yô ér, “or u maan akaa.” Ashighe kpishi ka i tôô tahav mbu ormaanteyegh nan lu a mi sha inyatyu la, i tese ikjav er Yehova a lu a tahav sha ior asange asange man akuraior yô.—Yes 64:8; Ro 9:21.

Ornasareti. Iti i i yilan Yesu a mi yô, sha ci u lu or u ken gar u Nasareti. A shi nan kpa iti ne zua vea ishember i ken zwa Heberu i i gem ken Yesaia 11:1 ér “gbaa” la. Mbadondon Yesu kpa yange i va gema yilan ve sha iti ne.—Mt 2:23; Aer 24:5.

Orshiren Tiônngo. Ka ishember i ken zwa Grika i i yer ér *diakonos* la i gem i nahan ye. Ashighe kpishi ka i gema i ér “orshiren ior” shin “or u eren ior tom.” Ishember i “orshiren tiônngo” la ngi ôron kwagh u or u nan wasen mzough u mbatamen tom ken tiônngo yô. Saa nana eren akaa a Bibilo i tese ér mba ve lu sha iantom ne vë eren la ve, nana kuma sha i ye.—1Ti 3:8-10, 12.

Ortamen; Tamenor. Ka organden, kpa ken Ruamabera yô, ka or u nan lu sha ma ian i utaha man iantom hen ityô shin

ma tar yô. I yila mbatyomov mba shaav kpa sha iti ne ken takeda u Mpase. Ishember i ken zwa Grika i i yer ér *presbyteros* la, ka i gema i ér “ortamen,” zum u i lu ôron kwagh u or u nan lu sha iantom i hemen ken tiônngo la yô.—Ek 4:29; Anz 31:23; 1Ti 5:17; Mp 4:4.

Ortesenatindi. Or u nengen ken kôpi u Ruamabera u ken Zwa Heberu u tse hidden ngeren ken ihyurenruamabera u he. Shighe u Yesu va shin tar la, i yilan annongo u nomso mba fan Atindi sha iti ne. Yange ve hendan a Yesu.—Ese 7:6; Mr 12:38, 39; 14:1.

Ortyom u Tamen. Inja na yô ér “orvesen u mbatyomov.” Kwagh ne tese ér “ortyom u tamen” ngu môm tseegh. Shi ken Bibilo cii ka a nger ishember ne yô, i ôron kwagh u or môm, kwagh ne kpa tese ér ortyom u tamen ngu môm tseegh. Bibilo ôr ér iti i ortyom u tamen la ka Mikael.—Da 12:1; Yu 9; Mp 12:7.

Or u eren tom ken ya u tor. Inja na jighilii yô ér, nomsoor u i dugh nan ake yô. Ashighe kpishi yange i na ambaaior la tom ken uya mba utor, ve wasen shin ve nengen sha torkwase man kasev mba sha uikya. Shi or u i dugh nan ake ga kpa, yange a wa nan ityom i eren ken ya u tor yô, i yila nan nahan. Shi i er tom a ishember ne sha injakwagh u ôron kwagh u or u nan ‘tsua u vôson kwase ga sha ci u Tartor’ yô; ka or u nan ker iyol i nan tsaha sha er nana hembra zuan a ian i eren tom u Aôndo hanma shighe je la.—Mt 19:12; Es 2:15; Aer 8:27.

Or u nan lu kpan ga; Or u nan due ken kpan kera. Sha shighe u tartor u Roma hemen la, yange i lu or u i mar nan je i kôr nan kpan ga la i nenge nan ér nan ngu “or u nan lu kpan ga” ye; yange nan lu marnya u lun a ian i eren akaa cii. Kpa “or u nan due ken kpan” kera yô, ka or u yange i pase nan ken kpan kera yô. Yange a dugh or ken kpan kera sha tindi yô, i na nan ian i lun marnya u Roma, kpa nan gema nan lu a ian i hemen ken gomoti ga. Or u yange a dugh nan ken kpan kera sha tindi ga yô, nan kera lu kpan ga, kpa nan lu a ian i eren ityom i gomoti igen ga.—1Ko 7:22.

Or u nyôron a nyôr Mbayuda. Or u i gem nan yô. Ken Ruamabera yô, ishember ne ngi ôron kwagh u or u nan nyer kwagh-aôndo u Mbayuda yô. Yange a lu nomso-or yô, i gba u a tsôngo nan.—Mt 23:15; Aer 13:43.

Or u tsengan pasen akaa. Or u nan se-nge ér nan ngu a tahav mbu tsengan ôron akaa a aa va er ken hemen yô. Upri-sti mba eren ahir, man mbakpehena-sor, man mbaahiriv mba tôvon sha asan a sha kwavaôndo kua mbagenev cii, i ter ve ken Bibilo ér mba eren nahan.—Le 19:31; Dut 18:11; Aer 16:16.

Or u undun mcivir. Ka ishember i ken zwa Grika i i yer ér apostasia la i gem i nahan ye. I zua a i ken ishember i pasen ieren,inja i ishember shon jighi-lîi yô ér, “u tilen ica a kwagh.” Ashighe agen ishember ne ka i ôron kwagh u “u undun kwagh, shin u gbihin kwagh, shin ihyembeato.” Ka a ter ishember ne ken Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Grika la yô, i hembra veren ishima sha mba ve undu mcivir u mimi la.—Anz 11:9; Aer 21:21; 2Te 2:3.

Orvesen u Tamen. Inja i ishember i ken zwa Grika i i gem nahan ne ér “Orhemen u Tamen.” Ngî ôron kwagh u tom u han-ge hange u Yesu Kristu a lu a mi u duen a uumace mba jighjigh ken akaa a vihin tsung, a isholibo i ve a mi la kera, zan a ve ken uma u tsôron la.—Aer 3:15; 5:31; Heb 2:10; 12:2.

Oryuda; Mbayuda. Ka iti i yange i yila or u nan dugh ken ipyaven i Yuda a mi, zum u tartor u Iserael u uipyaven mba pue la gba la. (2Ut 16:6) Yange mba ye-men a ior ken Babilon kera yô, i gema yi-lan Mbaïserael mba ken uipyaven kposo kposo mba ve hide ken Iserael la sha iti ne. (Ese 4:12) Ken masejime yô, i va gema yilan Mbaïserael cii sha iti ne sha u paven ve kposo a ior mba ken akuraïor agen sha tar cii. (Es 3:6) Apostoli Paulu kpa yange er tom a iti ne sha injakwagh zum u a lu wasen ior u fan ér kwagh gba sha kwagh u tar u or nan dugh ker la ken tiônongo u Kristu ga la.—Ro 2:28, 29; Ga 3:28.

P

Paradiso. Ijiir i doon ashe i ior ve memen her, shin ijiir i ikyon i lu her er imba ijiir la nahan yô. Imba ijiir ne i ihihi sha tar lu Eden. Lu Yehova er i sha ci u uumace mba hii gban ve sha tar, nom man kwa-se la ye. Zum u Yesu lu laman a môm ken mbaaferev mba i mande ve sha kon ikuya a na la, a tese ér tar ua va hi-ngir paradiso. Ken 2 Mbakorinte 12:4 la, ikhav tese ér iti ne ngi ôron kwagh u paradiso u ken hemen, shi ken Mpase 2:7 la, ngi ôron kwagh u paradiso u sha.—Icam 4:13; Lu 23:43.

Pasalami. Ka icam i wuese Aôndo. Yange mbacivir Aôndo ve dugh upasala-mi ve waan ve kuhwan ityogholough sha mi. I eren kwagh ne shighe u ior ve ko-hol imôngo ve lu civir Yehova Aôndo ken tempel na ken Yerusalem la kpaa.—Lu 20:42; Aer 13:33; Yak 5:13.

Paseka. Ka iniongo i yange i eren i hanma inyom ken uwer u Abiba (u i va gema yi-lan ér Nisan la), sha werayange 14, sha u umbur er yange i yima Mbaïserael, i due a ve ken Igipiti kera yô. Yange a eren iniongo ne yô, i sôngo waniyôngo (shin ivo), i mgbagh inyam la i ya sha ikayue i yuan man beredi u i we kwa sha mi ga yô.—Ek 12:27; Yh 6:4; 1Ko 5:7.

Pentikôsti. Iniongo i sha uhar ken uinio-ngo mba utar mba vesen mba yange i gba u Mbayuda mba nomso vea za er ken Yerusalem yô. Inja i Pentikôsti yô ér “(Iyange) i sha Akunduahargber,” ka iniongo i i yer ken Ruamabera u ken Zwa Heberu ér Iniongo i Sunda shin Iniongo i Ulahadi la, i yer i ken Ruamabera u Mba-kristu u ken Zwa Grika la nahan ye. Yange i eren iniongo ne sha iyange i sha 50. Uwer u Nisan yange ua nyôron aya-nge 16 maa i hii u ôron ayange ne.—Ek 23:16; 34:22; Aer 2:1.

Perapera. Ken Ruamabera yô, ka kwagh u a lu u vough sha gbenda u Aôndo a ne-nngen kwagh u vough man u vough ga la.—Ge 15:6; Dut 6:25; Sef 2:3; Mt 6:33.

Per tindi; Tindi u peren. Ka u eren kwagh u tindi a yange yô; ka ieren i dondon ti-

ndi ga. Ken Bibilo yô, ishember ne ngi kwaghmôm a "isholibô."—Ps 51:3; Ro 5:14.

Porneia.—Nenge IDYA.

Pristi. Ka or u Aôndo yange a ver nan, nan lamen a ior mba nan eren Aôndo tom sha ci ve la sha ityough nagh, shi nan tesen ve kwagh u Aôndo kua atindi a na yô. Upristi yange ve lamen a Aôndo sha ci u ior kpaa; ve naan iniaf shi ve himen ior a Aôndo, ve eren mbamsen mba zamber a na sha ci ve. Shighe u i lu a na Atindi a Mose ga la, yange orya nan lu pristi sha ci u tsombor u nan. Sha Atindi a Mose la, lu nomso mba ken tsombor u Aron, ken ipyaven i Levi eren tom u pristi ye. Mbalevi mba nomso mbagenev cii wasen ve a wase tom. Mba va ye ikur i he la yô, Iserael u ken jijingi hingir ikurior i upristi, Yesu Kristu gema ngu Pristi u Vesen.—Ek 28:41; Heb 9:24; Mp 5:10.

Pristi u tamen. Ka gbenda ugen u i yilan "pristi u vesen" ken Ruamabera u ken Zwa Heberu la yô. Ken Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Grika la, ikhav tese ér yange a ter ishember i "upristi mba tamen" la yô, i lu mbatamen mba ken nongo u upristi i ôron ye, shi alaghga kua mba i dugh ve sha ian i upristi mba vesen kera la kpaa, kua mba ve hemen ikwe i upristi i 24 la cii.—2Kr 26:20; Ese 7:5; Mt 2:4; Mr 8:31.

Pristi u vesen. Ken Atindi a Mose la yô, lu zegepristi u yange zaan sha ishighe ki Aôndo sha ityough ki ior, shi nengen sha upristi mbagenev yô. Lu un tseegh i na un ian i nyôron ken Icighan Kpar u Hemban Cii, u lu vegher u shin atô u tabernakel la ye, shi ken tempel kpa va lu nahan. Yange a er kwagh ne ken hanma inyom kwa môm tseegh, sha lyange i Nan lwom. Yesu Kristu kpa mba yer un sha iti i "pristi u vesen" ne.—Le 16:2, 17, 21:10; Mt 26:3; Heb 4:14.

R

Ruamabera (Uruamabera). Ngeren mba Mkaanem ma Aôndo ma ma lu icighan kwagh la. Ka ken Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Grika la tseegh i ter ishember ne ye.—Lu 24:27; 2Ti 3:16.

PORNEIA—SHIGHE U MKUR U TAR

S

Samaria. Lu gartamen u uipyaven mba pue mba tartor u Iserael u ken imbusutarimese la, kuma er anyom 200 nahan. Shi lu iti i haregh u tartor la jimin cii. Yange i maa gar ne sha uwo u i yilan u sha iti shon ne i môm yô. Sha shighe u Yesu la, Samaria lu iti i haregh u lu hen atô u Galilia man Yudia yô; Galilia lu un vegher u ken imbusutarimese, Yudia di lu un vegher u ken imbusutariyan. Yesu yange una zaan zende yô, ashighe kpishi a palegh u pasen kwagh hen haregh ne, kpa ashighe agen a kar gbenda her, a lam a ior mba her. Peteru yange er tom a kii i bughun Tartor i sha uhar, i sha injakwagh la sha Mbasamaria, ve ngohol icighan jijingi.—1Ut 16:24; Yh 4:7; Aer 8:14.

Sanhederin. Lu atejir u tamen u Mbayuda, ken Yerusalem. Sha ayange a Yesu la, atejir ne lu a iorov 71 mba ôron ajir, iyenge ne kua pristi u vesen man mbagenev mba yange ve vande eren tom u pristi u vesen yô, man ior mba ken ico-mbor i upristi mba vesen, man mbatamen, man mbavesen mba sha uipyaven man mbayaa, kua mbatesenatindi.—Mr 15:1; Aer 5:34; 23:1, 6.

Satan. Ka ishemberti i ken zwa Heberu,inja na yô ér "Orhendankwagh." Ka a yila iti ne sha gbenda u tesen ér mba ôron kwagh u or yô, i lu Satan Diabolo, u a lu Orhyom u Aôndo u vesen la.—Yob 1:6; Mt 4:10; Mp 12:9.

Shighe u Kristu lun vea mbahenen imôngo. Ken Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Grika la, ashighe agen kwagh u i lu ôron van la ka a tese ér ishember ne ngi ôron kwagh u shighe u Yesu Kristu una hingir tor una lu vea mbahenen nav, hii sha shighe u a na un Tor u Tartor u Mesiya ken jijingi la, zan zan ken ayange a masejime a tar ne la. Shighe u Kristu una lu vea mbahenen nav imôngo la ka shighe u una va kpase maa una hide a yem ga, kpa ka gôgô shighe.—Mt 24:3.

Shighe u mkur u tar. Shighe u una kar maa mkurtar a va, shin akaa a a lu zan hemen sha tar, a Satan a ye tor sha mi ne aa kure la. Shighe ne ngu

zan kwaghmôm vea shighe u Kristu a lu imôngo vea mbahenen nav yô. Yesu una na zwa, nahan mbatyomov vea “pav aferaior kposo a mbaperapera,” vea tim aferaior kera. (Mt 13:40-42, 49) Yange sar mbahenen mba Yesu u fan “shighe u mkur” shon. (Mt 24:3) Cii man Yesu hide yem sha yô, a tôndo zwa a mbadondon un ér una lu vea ve zan zan shighe la una kar van.—Mt 28:20.

Shinagoge. Inja i ishember ne ér, “u kohol ior imôngo; mkohol,” kpa ken avur a ruamabera kpishi ka i ôron kwagh u iyou shin ijiir i Mbayuda yange ve kohol her sha u ôron Ruamabera shi ngo-hol kwaghwani shi pasen kwagh shi eren msen yô. Sha ayange a Yesu la, hanma angar u ken Iserael u a war ngeen a ior cii, yange a lu a shinagoge, shi agar a vesen luun a shinagoge môm tseegh ga.—Lu 4:16; Aer 13:14, 15.

Shion; Uwo u Shion. Ka iti i gar u Mbayebushi u yange i yilan ér Yebushi, u i maa girgar na taver la. Gar ne lu sha igyungu i i lu vegher u ken imbusutariyan i Yerusalem la. Davidi yange hemban gar ne ityav yô, a maa ya u tor sha ci na, lu tsan her, nahan i va gema yilan ér “Gar u Davidi.” (2Sa 5:7, 9) Shion yange hingir icighanwo, hemban je yô sha ishighe ki Yehova, shighe u Davidi za tôô Areki va ver her la. Shighe kar yô, iti i Shion ne wa ijiir i tempel i sha Uwo u Moria la kpa ker, shi ashighe agen i lu gar u Yerusalem jimin cii. I ter iti ne ajiir kpishi ken Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Grika la sha u tesen ikhav i kwagh ugen.—Ps 2:6; 1Pe 2:6; Mp 14:1.

Shiria; Mbashiria. Ken Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Grika la, Shiria lu tiôn-tar u ken tartor u Roma. Gartamen na lu Antiôki. Ajiir kpishi a hen haregh u Shiria shon môm (u i yilan kpa ér Aram), u i er kwagh na ken Ruamabera u ken Zwa Heberu la kpa lu ker. Gomna u Shiria shi yange nengen sha ningirtar u Palesetina jimin cii.—Lu 2:2; Aer 18:18; Ga 1:21.

Shiriti. Agbaa a zegemnger a vesen a ahar a zan shimi ga, a hen kpetar u tar u Libia, ken Imbusutarimese i Afrika. Mbatsoov mba sha ashighe a tsuaa la cian

ijiir ne sha ci u taver u fan kwagh u waa-rawa u u lu her la. Yange agôndoamnger a zer yemen a u ken atô shi hidden a mi sha kpe.—Aer 27:17.

Shisar. Iti i tsombor ugen ken Roma, i yange i va hingir ititom i ator a hemen tartor u Roma yô. I yila Ushisar mbagenev ken Bibilo sha ati, er Agusutu man Tiberiu man Kalodio nahan. Shi Nero kpa ka i yila un sha ititom ne, shin er i ter iti na ken Bibilo ga nahan kpa. Shi i ter iti i “Shisar” ne ken Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Grika la sha u ôron kwagh u hemen shin gomoti.—Mr 12:17; Aer 25:12.

T

Talenti. Ka ikyaren i myoho man i inyar i Mbaheberu i hemban kehen cii. Talenti môm yange a yuhwa i kuma ukilogram 34.2. Talenti u Mbagrika hembra ndahar; yange a yuhwa i kuma er ukilogram 20.4 nahan.—1Ch 22:14; Mt 18:24.

Tar. Ka ishember i ken zwa Grika i i yer ér aion la, ka i gema i nahan zum u i lu ôron kwagh u akaa a a lu eren zan ave shin mbamlu mba ve ne ma anshighe shin gôgôshighe shin ma kov u dugh kposo a ashighe agen yô. Bibilo ôr kwagh u “tar u hegen ne,” u tesen akaa a a lu hemban eren sha tar jimin cii la man gbenda u ior i tar ne i eren kwagh yô. (2Ti 4:10) Shighe u Aôndo na Atindi a ikyuryan la, lu gbenda ugen u eren kwagh je Aôndo hii ye, man adooga mbagenev vea yila ér shighe shin tar u Mbaiserael gayô tar u Mbayuda. Aôndo shi yange va a gbenda ugen kposo u eren kwagh, shin tar ugen, sha ikhev i Yesu Kristu, sha nagh ku ipaan ku yange na la; sha hiihii la lu tar u tiônongu u Mbakristu mba i tseghe ve la. Kwagh ne lu tesen mhii u gôgôshighe shin kov u he; lu shighe u akaa a yange i eren sha ikhev i Atindi a ikyuryan sha u tesen kwagh u una va er ken hemen la lu kuren sha mi kpôô kpôô yô. Ka a nger ishember ne shighe u i lu ôron kwagh môm tseegh ga yô, i lu ikhov kposo kposo, shin akaa a a lu eren sha tar, a a vande lun shin aa va er ken hemen yô.—Mt 24:3; Mr 4:19; Ro 12:2; 1Co 10:11.

Tartaru. Ken Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Grika la, ishember ne ngi ôron kwagh u mlu u gban ijime, er ken purusu nahan, u yange i kende mbatyomov mba sha ayange a Noa la ker yô. Ishember i pasen ieren i i ter ken 2 Peteru 2:4, i yer ér *tartaroo* (i i gem ér, u “kenden ken Tartaru”) la, ngi tesen ér yange i kende “mbatyomov mba ve er isholibo la” ken Tartaru u i er kwagh na ken kwaghalôm la ga. (Kwaghalôm shon pase ér ijiir ne ka purusu u shin inya, shi ka ijiir i angôghime i kenden mbaaôndo mba gban ijime shimi). Kpa ngi tesen ér Aôndo yange dugh ve sha ajiir a ve kua ityom i ve lu sha mi la kera, gema kende ve ken mlu u gban ijime, nahan kera mba ken iwanger i mbaawashima mba Aôndo la ga. Ime la tese kwagh u una er ve yô, Ruamabera tese ér mtim u tsôron ngu keghen ve kua orhemen ve Satan Diabolo. Sha nahan yô, Tartaru ngu tesen ijiir i hemban gban ijime cii i i ver sha ci u mbatyomov mba yange ve hembra ato la yô. Ijiir ne ngi kwaghmôm a “ihyungwa i i ze kweng” i i ôr kwagh u i ken Mpase 20:1-3 la ga.

Tartor u Aôndo. Ka a ter ishember ne yô, i lu kwagh u gomoti u Wan u Aôndo, Kristu Yesu jighilii i ôron ye; ka gomoti u a til sha ityough ki hemen u Aôndo la.—Mt 12:28; Lu 4:43; 1Ko 15:50.

Tembe. Lu ikyasen i tabernakel i yange i wa i igyar i ningir i tser yô. Ken maseji-me yô, lu môm ken ajiir a hen ikyasen i tempel, a kpekpe u yange kase tempel la wa a atô yô. Yange atse a nanden nagh lu hen tembe u tabernakel. Ken tempel yô, atse la lu hen tembe u ken atô la. Bibilo shi ôr kwagh u ityembe i uya mba iorov man i ikwa i otor kpa. —Ek 8:13; 27:9; 1Ut 7:12; Mt 26:3; Mr 15:16; Mp 11:2.

Tempel. Imaagh ki yange i maa ér ki lu gbekeke ken Yerusalem, ki yange ki kar ki tile sha ityough ki tabernakel u kehe akuma a kuma, u lu ijiir i vesen i Mbaiserael civir Aôndo her yô. Lu Solomon maa tempel u hiihii la ye, kpa Mbababilon va hembu u. Tempel u sha uhar la lu Serubabel maa shighe u i due ken uikyangen ken Babilon i hide la

ye. Yange Herode u Tamen va sôr tempel shon maa. Ashighe agen ka i yila un ér, “iyou.”—Mt 21:13; Lu 11:51; 1Kr 29:1; 2Kr 2:4; Mt 24:1.

Tiônnongo. Ka ior mba ve kohol imôngo sha u kuren ma awashima shin eren ma tom yô. Ken Ruamabera u ken Zwa Heberu la, ishember ne ngi ôron kwagh u ikyurior i Iserael jighilii. Ken Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Grika la yô, ngi ôron kwagh u atôônanongo a Kristu asange asange, kpa ashighe kpishi ka i ôron i lu kwagh u nongo u Kristu jimin cii. —1Ut 8:22; Aer 9:31; Ro 16:5.

Tôgh ku thorough. Aga shin gbough ku orhemen ka nan kôr ken uwe, ku lu ikhav i tahav mbu tor yô.—Ge 49:10; Heb 1:8.

Tsegga. Inja i ishember i ken zwa Heberu i i gem ér tsegga la ér, “u haan or zar kwagh iyol.” Yange i haa or mkurem iyol shin i haa sha ma kwagh sha u tesen ér i tsegga nan shin i tsegga kwagh shon sha ci u icighan tom. Ken Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Grika la, i er tom a ishember ne u ôron kwagh u haan icighan jijingi sha mba i tsough ve, ve lu a ishimaverenkeghen i yemen sha la.—Ek 28:41; 1Sa 16:13; Lu 4:18; Aer 10:38; 2Ko 1:21.

U

Ucerubi. Ka mbatyomov mba ve lu sha ian i vesen shi ityom ve i kaha a i mbatyomov mbagenev cii yô. Mba kposo a Userafim.—Ge 3:24; Ek 25:20; Yes 37:16; Heb 9:5.

U civir Aôndo. U nan Yehova Aôndo icivir tsung, man u cian un, man u eren un tom shi suen hemen na u sha won cii la sha mimi.—1Ti 4:8; 2Ti 3:12.

U gbiden iyia; Vande u gbiden iyia. Ka gbenda u dughun ishamakaa ken akough man apusu kera; ka ijiir i yange i eren tom ne her yô. Yange i gbide iyia sha aga; a lu iyia mbi ngeen kpishi yô, i shoghor mbi sha kwagh ugen, er kpane u shoghor iyia nahan, gayô agbur, uzenyena ve urugh. Nahan kwagh ne a do-rough sha yiagh ki wan isham kimi, ki i samber sha vande u gbiden iyia la. Yange i er vande ne u lu vaanaan shi u lu gbilititi, ashighe kpishi i lu sha igyungu,

ape ahumbe a karen kpishi yô.—Le 26:5; Yes 41:15; Mt 3:12.

Uivande; Ityom i kpilighyol. Aeren shin akaa a ka a er i gande tahav mbu uumace ve lu a mi cii ken inya, shi i nenge ér a due hen orumace ga yô. Asembler er “ivande” man “kwagh u kpilighyol” nahan, ashighe agen ka a ter a ken Bibilo yô, i ôron i lu kwagh la môm.—Mt 11:20; Aer 4:22; Heb 2:4.

U i we kwa sha mi ga. Mba ôron kwagh u beredi u i er un i we kwa sha mi ga yô.—Dut 16:3; Mr 14:12; 1Ko 5:8.

Uiyua mba nan. Ka uiyua mba yange i naan sha u wasen or u nan lu ken ibanave yô. I ôr kwagh u uiyua mban ken Ruamabera u ken Zwa Heberu la jighilii ga, kpa Atindi pase akaa jighilii a yange gba u Mbaiserahel vea eren a mbaatsanev yô.—Mt 6:2.

Uma. Ka ishember i i yer i ken zwa Heberu ér *nephesh*, ken zwa Grika di i yer ér *psykhe* la, i gem i nahan ye. I tôv sha kwagh u asembler ne yô, i va nenge ér nga ôron kwagh u (1) ior, (2) annyamev, shin (3) uma u or shin u annyam. (Ge 1:20; 2:7; Nu 31:28; 1Pe 3:20; ngeren mba shin kpe kpaa.) Ukwaghaôndo kpi-shi kav ishember i “uma” la sha igbenda igen kposo, kpa Bibilo tese ér ishember i *nephesh* man i *psykhe* la cii, ka a ter sha akaauma a shin tar yô, i lu kwagh u lun a iyol, u i benden a mi shi i nengen a mi, shi a kpen yô. Ken Bibilo ne yô, asembler a ken ijô i yange i hii ngeren Bibilo ker ne cii, ka i gemainja i a er kwagh u i lu ôron la a tese la, sha asembler er “kwaghuma,” man “or” shin “mlu u or jimin cii,” gayô sha asembler a a til sha ityough ki iti i or yô, (u tesen ikhav yô, ka i nger “mo” shin “m,” hen ape ma i nger ér “uma wam” yô). Ashighe kpishi ka a gema ishember ne nahan yô, i gema shin ngeren mba shin kpe ér “uma.” Zum u i ôr kwagh i ter ishember i “uma” la yô, a lu ken ngeren u Bibilo gayô ngeren u shin kpe kpa, gba u a kavinja i i er i pase sha heen nahan. Zum u i lu ôron kwagh u or eren ma kwagh a uma u nan cii yô, mba kaan ér ka u or eren kwagh shon a mlu u nan cii,

shin a ishima i nan i môm, shin ken uma u nan cii. (Dut 6:5; Mt 22:37) A fatyô u teren asembler a ken ijô i yange i hii ngeren Bibilo ker ne sha ajiir agen, zum u i lu ôron kwagh u isharen i ma kwaghuma yô. Shi a fatyô u teren asembler ne sha u ôron kwagh u orkpen shin ikhom i orkpen.—Nu 6:6; Anz 23:2; Yes 56:11; Hag 2:13.

U pendan or ave iyol. Yange i penda or ave iyol shighe u i lu veren nan sha tom u civirigh, shin i ver ishima ér nanā zua a iveren, shin angev mbu bee nan, shin nanā zua a ma iyua i icighan jijingi yô.—Nu 27:18; Aer 19:6; 1Ti 5:22.

Uwar. Ka a nger ishember ne sha asangaabaacaa a kiriki tseegh yô, i lu uwar u mbakpenev asange asange; ishangebaacaa i hiihii sha ishember ne ka ia lu i vesen yô, i lu kwagh u ape i iin uumace mba ve kpen ne cii la i ôron ye; ngi kwaghmôm a ishember i ken zwa Heberu i i yer ér “Sheol” la, kua i ken zwa Grika i i yer ér “Hade” la. I paseinja i ishember shon ken Bibilo ér ka ijiir i shainja kwagh shin mlu u or ka nan lu ker ve nan kera eren ma kwagh ga, shi nan kera fa ma kwagh môm kpaa ga yô.—Ge 47:30; Orpa 9:10; Mt 27:61; Aer 2:31.

Uwar u umbur mbakpenev. Ijiir i iin ior i yange or a kpe ve i za ver ikhom i nan yô. Ka ishember i ken zwa Grika i i yilan ér *mnemeion* la i gem i nahan ye. I dugh ishember ne ken ishember i tesen ieren, i i lu ôron kwagh u “u umbur or kwagh” la, ngi tesen ér mba umbur or u nan kpe la.—Yh 5:28, 29.

Uwer u he. Iyange i hiihii ken hanma uwer sha kalenda u Mbayuda. Yange i kohol imôngo sha iyange ne, i er iniongo, shi i na iniav mbigen kposo a mbi i naan ayange ayange la. Ken masejime yô, iyange ne va hingir iyange i iniongo i hange hange ken tar u lserael, nahan ior kera yaren tom sha i ga.—Nu 10:10; 2Kr 8:13; Kol 2:16.

V

Varenda u Solomon. Sha ayange a Yesu la, ijiir ne lu gbenda u ken tempel, ken tembe u tempel u ken won, u ken vegher u sha ityoughkitaregh la. Yange i kuva u

i san. Ior kpishi na jighjigh ér lu vegher u imaagh ki tempel u Solomon ngise maa la, ki yange ki gba ga yô. Lu her kpa kwagen la Yesu zende kar “sha shighe u wuhee” ye, shi lu her Mbakristu mba sha ayange a mbaapostoli la kohol imôngo civir Aôndo ye.—Yh 10:22, 23; Aer 5:12.

W

Wang ga. Ashighe agen a fatyô u lun hôngor u sha iyol shin u eren kwagh u penren atindi. Kpa ashighe kpishi Bibilo ka ia ter ishember ne yô, i ôron kwagh u i lumun a mi ga, shin u Atindi a Mose a tese ér ka u wang ga yô. (Le 5:2; 13:45; Mt 10:1; Aer 10:14; Ef 5:5)—Nenge WANG.

Wang; Wanger. Ken Bibilo yô, ishember ne ngi ôron kwagh u or lun tsembelee sha iyol tseegh ga, kpa kua u or zan hemmen u lun a acôghor iyol ga, shin kera lun a acôghor iyol ga, kua u lun a mshi iyol shio, shi duen ken nyityôkwagh i ka i hôngor or cii kera, shin ken ma kwagh u vihin nan sha gbaa u aeren a wang la, shin u vihin mlu u nan vea Aôndo cii. Ken Atindi a Mose la yô, ishember ne ngi ôron kwagh u or lun wang er tindi a tese la.—Le 10:10; Ps 51:7; Mt 8:2; 1Ko 6:11.

Waniunda. Jighilii yô, yange i lu wan u nomso u hiihii u ter nan mar yô. Sha ayange a i ngeren Bibilo la, waniunda u nomso yange nan lu a ian i civirigh hen tsombor, shi nan lu ityough sha ya zum u ter u nan a kpe kera yô. Yesu ka waniunda u Yehova, shi lu waniunda ken akaa a i gbe a cii kua waniunda sha mnder u shin ku.—Ge 25:33; Ek 11:5; Kol 1:15; Mp 1:5.

Wan u Davidi. Yange i hemban yilan Yesu sha ishember ne, sha u tesen wang er a lu Oryandyako u ikyuryan i Tartor, i lu u ia va iv sha or u ken tsombor u Davidi la.—Mt 12:23; 21:9.

Wan u or. Ishember ne ngi ken ltyakerada i Ivangeli la kuma er ajiir 80 nahan. Ka Yesu Kristu i yer un sha i ye, shi ngi tesen ér yange i mar un ken iyol i inyam man awambe, nahan hingir orumace; lu or u ken jijingi u gba geman ken iyol i or tsô ga. Shi ishember ne ngi tesen ér lu u

kwaghôron u profeti u i nger ken Daniel 7:13, 14 la una kure sha Yesu. Ken Ruamabera u ken Zwa Heberu la, i yila Esekiel man Daniel sha ishember ne, sha u tesen mkposo hen atô u uumace mba ôron loho mban a Aôndo, u loho ve la u dugh hen a na la.—Esek 3:17; Da 8:17; Mt 19:28; 20:28.

Y

Yakob. Wan u Isaka vea Rebeka. Aôndo yange va na un iti ér, Iserael, shi va hingir tertamen u ikyurior i Iserael (i i yilan kpaá ér, Mbaiserel, shi i va gema yilan ken masejime ér Mbayuda la). Yange mar ônov mba nomso 12, ônov mban kpa va tser icombor hingir uipyaven 12 mba ikyurior i Iserael. I za hemmen u yilan ikyurior shin ior i Iserael sha iti i Yakob la.—Ge 32:28; Mt 22:32.

Yehova. Ken *Icighan Bibilo i Tar u He* ne, i nger iti i “Yehova” la ker kwa 241, ken Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Grika la. Ka atôakyaa a a ne ve i nger iti i Aôndo ker je ne:

1. Uruamabera mba ken Zwa u Heberu mba yange i ôron sha ayange a Yesu man mbaapostoli nav la lu a asangaa-baaca a i yilan ér Tetragrammaton la ker kpulughuu. (Ka iti i Aôndo, i nger i sha asangaabaaca anyiin יהוה, a ken zwa Heberu a duen a ikyenge ga.)
2. Sha ayange a Yesu man mbaapostoli nav la, Tetragrammaton lu ken ruamabera u ken zwa Grika u yange i nenge ken Ruamabera u ken Zwa Heberu i gema la kpaá.
3. Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Grika la iyol na kaa ér ashighe kpishi Yesu yange a ôr kwagh a ter iti i Aôndo, shi pase ior i.—Yohane 17:6, 11, 12, 26.
4. Er lu Aôndo na i nger Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Grika la i seer sha icighan Ruamabera u ken Zwa Heberu la yô, aluer iti i Yehova gba ndiir ker tsô yô, a tese ér a ôr kwagh nzughul nzughul.
5. Ngeren mba Mbayuda mba tsuaa mbara tese ér Mbayuda mba ve lu Mbakristu la yange ve nger iti i Aôndo ken akaa a ve ngeren yô.
6. Mbatimen sha akaa a ken Bibilo mba-genev kaa ér, ikyav tese ér yange i nger

iti i Aôndo ken Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Grika la sha ajiir a i nger mkaanem ma ken Ruamabera u ken Zwa Heberu la.

7. I gema Bibilo ken ijô kposo kposo he-mba deri môm, mba i nger iti i Aôndo ker ken Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Grika la yô.

Ka kwagh u hunan ga, atôakyaa nga wang, a a ne ve i gbe u a hide a nger iti i Yehova ken Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Grika la yô. Man ka kwagh u mba ve gem *Icighan Bibilo I Tar u He* ne ve er vough je la. Iti i Aôndo gba ve kwagh tsung shi ve nenge ér cuku tsô kpa doo u vea dugh ma kwagh ken mkaanem ma yange i hii ngeren la kera ga.—Mpase 22:18, 19.

Yuda. Wan u Yakob u sha unyiin, u mar a Lea yô. Yanghe ka kom u Yakob una kpe yô, a ôr kwaghôron u profeti sha gambe u yav sha mi la je, a tsenga kaan ér or nana due ken tsombor u Yuda nana lu tor u vesen man u tsan ghem sha won. Yesu yanghe due ken tsombor u Yuda shighe u i va mar un shin tar ken iyol i orumace la. Iti i Yuda la lu iti i ipyaven la kpaa, shi va lu iti i tartor u i yilan u sha iti i Yuda la.—Ge 29:35; 49:10; Heb 7:14.

Yuferati. Ka ifi u ken imbusutariyan i veghertar u Ashia, u a hembé lihen shi a hembé lun ainja cii yô. Ka môm ken uifi mba uhar mba vesen mba ve lu hen haregh u Mesopotamia la. I hii teren kwagh na ken Genese 2:14, ér ngu môm ken uifi mba unyiin mba ken Eden. Ashighe kpishi ka i yila un ér "Ifi." (Ge 31:21) Lu ikighir i ken imbusutarimese i tar u i na Mbaiserael la.—Ge 15:18; Mp 9:14; 16:12.

Z

Zegecan. Ishember i ken zwa Grika i i gem ér "zegecan" la ngi ôron kwagh u ican shin mbamtaver mba mbamlu mba vihin ka ve va a mi la. Yesu yanghe ôr kwagh u "zegecan" u una va sha gar u Yerusalem yô; a lu ican i i gbe je i lu a vande eren ga yô, shi ôr kwagh u zegecan u hemban cii, u una va sha uumace sha shighe u una lu 'van ken iengem'

la. (Mt 24:21, 29-31) Paulu yanghe pase kwagh u ican la ér ka kwagh u perapera u Aôndo a lu eren sha u tsahan "mbafan Aôndo ga man mba ve we loho u dedoo" u sha kwagh u Yesu Kristu ikyo ga la yô. Mpase ityough 19 tese ér ka Yesu una lu hemen ikyumutya i sha, sha u nongon ityav a "inyamkyume la kua utor mba sha tar kua ushoja vev" ye. (2Te 1:6-8; Mp 19:11-21) I tese ér "zegeikpelaioir" ia war ican la. (Mp 7:9, 14)—Nenge ARMA-GEDON.

Zuusu. Lu ihyemban aôndo ken mbaaôndo wue wue mba Mbagrika civir yô. Ior mba ken Lisetera yanghe ve fa ga ve yila Barnaba ér Zuusu. I zua a ngeren mba tsev mbagenev ikyua a Lisetera, mba ve er kwagh u "pristi u Zuusu" man "Zuusu, aôndo u iyange" yô. Tso u Paulu yanghe nyôr hen icile i Melita za hemen a zende na la, yanghe lu a eev mbu "Ônov mba Zuusu" sha ityough nagh, ka ônov mba ahinav mba nomso mba i yilan ve ér Castor man Pollux la je la.—Aer 14:12; 28:11.

Zwa Aram. Zwa u ior mba ken tsombor u Shem; u a lu zuan a zwa Heberu. Asangaabaacaa a zwa ne man zwa Heberu nga kwaghmôm. Sha hiihii la, lu ior i Aram lamen zwa ne ye, kpa shighe karen yô, hingir zwa u ior lamen sha tar wuee yô, kua ken kpenga u eren kpaa, sha ayange a tartor u Ashiria man u Babilon la. Shi lu zwa u gomoti u tartor u Pershia lamen a ior ker yô. (Ese 4:7) I nger avegher a takeda u Esera man Yeremia man Daniel ken zwa Aram. I nger asember a ken zwa Aram agen ken Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Grika la. —Ese 4:8-6:18; 7:12-26; Yer 10:11; Mr 14:36; Aer 9:36.

Zwa Grika; Grika. Ka zwa u ior i Grika ve lamen yô; shi ka or u nan lu marnya u tar u Grika, shin or u tsombor u nan u dugh ker yô. Shi ken Ruamabera u Mbakristu u ken Zwa Grika la, ishember ne gbanger; ka i er tom a i zum u i lu ôron kwagh u ior mba yanghe ve lu Mbayuda ga la cii, kua mba yanghe ve lamen zwa Grika shi ve dondon aeren a ityôô a ior i Grika yô.—Yoe 3:6; Yh 12:20.

Seer zuan a iwanger hen www.jw.org/tiv, gayô nger hen Mbashiada
mba Yehova sha ma adereshi heen, u a lu ikyua a we yô.

[illegible]

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

[illegible]

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

[illegible]